Hammel.

ST. IGNATIUS COLLEGE
LIBRARY
SAN FRANCISCO, CAL.

ALMA COLLEGE
LIBRARY
Alma, California

Ad H 446

Werke

des heiligen

Alphons Maria von Liguori.

Dritte Abtheilung.

Moraltheologische Werke.

Neunter Band.

THEOLOGIA MORALIS. TOM. II.

Sämmtliche

Werke

des heiligen

Alphons Maria von Liguori.

Dritte Abtheilung.

Moraltheologische Werke.

Neunter Band.

Theologia moralis.

TOMUS SECUNDUS.

RATISBONAE, 1846.
Sumtibus **G. Josephi Manz.**

THEOLOGIA MORALIS

SANCTI

ALPHONSI MARIA DE LIGUORI,

FUNDATORIS CONGR. SS. REDEMPTORIS ET EPISCOPI S. AGATHAE GOTHORUM.

NOVAM EDITIONEM EMENDATAM ET OPPORTUNIS NOTIS AUCTAM CURAVIT

P. MICHAEL HARINGER,

Presbyter ejusdem congr. et lector theologiæ moralis.

TOMUS SECUNDUS.

CONTINET TRACTATUS DE PECCATIS, DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS CUM APPENDICE DE LECTIONE PROHIBITORUM LIBRORUM, ET PRAECEPTA DECALOGI A PRIMO USQUE AD QUINTUM INCLUSIVE.

(LIB. III. ET IV. N. 1—411.)

ALMA COLLEGE LIBRARY 239.02 L627 Alma, California

ALMA COLLEGE LIBRARY Property of CLgA Alma, California Please return to Graduate Theological Union Library

RATISBONAE, 1846.

Sumtibus **G. Josephi Manz.**

5050

Property of
CLgA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

239.02
L627

LIBER SECUNDUS.*)

DE

RATIONE COGNOSCENDI ET DISCERNENDI PECCATA.

TRACTATUS DE PECCATIS.

CAPUT I.

DE PECCATO IN GENERE.

DUBIUM I.

1. *Quid est peccatum?*
2. *Quæ conditiones requirantur ad peccatum.*
3. *Quid notandum circa* advertentiam *requisitam ad peccandum?*
4. *An ad peccatum mortale requiratur formalis advertentia, vel sufficiat virtualis.*
5. *Quid notandum circa* consensum *requisitum ad peccandum?*
6. *An peccet graviter, qui negative se habet quoad motus inordinatos.*
7. *Quid, si sint motus carnales?*
8. *Quæ remedia quoad ipsos.*
9. *An teneamur iis resistere, si adsit causa non resistendi.*
10. *Quomodo et a quo tempore imputentur peccata omissionis.*
11. *An peccatum veniale sit contra legem divinam.*

1. — „Resp. 1. Est transgressio legis, sive (ut ait „*Tolet.*) est voluntarius recessus a regula divina; per quam „regulam intelligitur præceptum tam naturale et humanum,

*) Qui liber II. hic inscribitur, in prioribus V. est: sed tractatum præambulum de actibus humanis in capite totius operis quasi introductionem posuimus.

„quam divinum: *per recessum* intelligitur actus vel ejus „omissio, qui sit non tantum voluntarius, sed etiam liber „cum aliqua actuali advertentia malitiæ, quod addo, quia, ut „docet *Sanch.* (1) *cum Vasq., Bon.* (2) *etc.* non sufficit ad „actum peccaminosum libertas et advertentia quævis virtua„lis vel interpretativa, qua scilicet quis advertere poterat et „debebat, nec quæcumque actualis, qua scilicet intellectus „rationes commodi et incommodi in objecto attendat: sed „requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, aut sal„tem de ea dubium vel scrupulum concipiat. Ratio est, tum „quia sine ista advertentia non est voluntarium, cum non sit „cognitum, tum quia, quandiu talis cogitatio intellectui non „occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de ma„litia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; et cen„setur illa inadvertentia naturalis et invincibilis oblivio. „Addit tamen *Tann.* (3) non esse necesse, ut consideratio „illa maneat actu, dum peccatum durat, sed satis esse, ut „vel actu vel virtute maneat, ita, ut cum ea vel actus pec„cati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, ut fit in ebrio, „qui peccat non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. „*Vide Bald.* (4) Verum recentiores communiter docent, ta„lem, verb. gr. ebrium, non peccare formaliter, quando usu „rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, con„traxisse ante, dum prævidens malum, quod commissurus „erat, ejus causam dedit: ajuntque, dum quis actu peccat, „semper esse ac manere advertentiam aliquam malitiæ te„nuem vel confusam, ut vide apud *Scot.*; nam in ordine „ad praxim parum refert, utrolibet modo loquaris.

2. — „Resp. 2. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, „ut patet ex prima responsione: 1. ut sit voluntarium, id „est, ut fiat a voluntate consentiente; 2. ut sit liberum, id „est, ut sit in potestate voluntatis facere, vel non; 3. ut ad„vertatur malitia.

Unde resolves:

1. „Defectu primæ conditionis nullus actus, qui neque „est in neque a voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum „acceptet; ideoque nec impedit communionem; sive is sit „internus, ut cogitationes contra fidem, blasphemæ, obscœ-

(1) *1. mor. c. 16.* — (2) *d. 2. q. 1. p. 3. n. 3. et 12.* — (3) *d. 4. de pecc. d. 5. q. 5. d. 5. n. 106.* — (4) *l. 1. d. 36.*

„næ, motus carnis, etiam usque ad effusionem seminis; sive „externus ac violentus, v. g. stuprum virgini per vim illatum.

2. „Defectu secundæ conditionis, subinde a peccato ex„cusantur vehementissimi motus iræ aut concupiscentiæ, „quibus usus rationis perturbatur et libertas tollitur.

3. „Defectu tertiæ non peccat, qui die jejunii, de præ„cepto nihil cogitans, cœnat vel carnes comedit, etsi adver„tat eas sibi delectabiles; item, qui lapidem projicit per „fenestram, non advertens periculum læsionis; vel qui con„tractum usurarium celebrat, non advertens esse talem, „*Sanch.* (1), *Reg.* (2).

4. „Damna et eventus, (licet alioqui frequentes) ex ebrie„tate secuti et nullo modo prævisi, inculpabiles sunt, quia „nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt vero culpabiles, „si sint prævisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto pru„dentiæ sit adhibita, ne sequerentur: ea vero adhibita, etsi „postea evenient, culpa vacant: uti etiam, quando juxta loci „et temporis circumstantias non apparet periculum mali, „ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq.* (3) Quibus „conformiter *Less.* (4) docet, si negligentia, ebrietatem aut „eventus ex ea sequi solitos præcavendi, fuerit tantum „venialis, etiam mala, quæ prævideri poterant, tantum „venialia fore; quia, cum non in se, sed tantum in causa sint „libera, non possunt habere majorem culpam, quam ipsa „causa.“

3. — Circa *advertentiam* et *consensum* requisitum ad peccatum, aliqua necessaria adnotemus.

Et I. circa *advertentiam intellectus*

Notandum 1., quod modus, quo peccatum perficitur, hic est: Primo objectum repræsentatur sensibus, et sua delectabilitate physica commovet appetitum sensitivum. Deinde intellectus ad illud et ad suam malitiam advertit. Demum voluntas in illud sic cognitum consentit. Notandum 2., quod intellectus duplici modo advertere potest, vel *plene*, nimirum, quando nos mente expedita discernimus, vel *semiplene*, quando rem cognoscimus, mente non plene expedita, quia forte sumus vel semidormientes vel semiebrii vel alio distracti. Potest autem intellectus rapi a delectabili-

(1) *l. 1. c. 16. n. 21.* — (2) *l. 15. n. 75* — (3) *1. 2. d. 124. c. 2.* — (4) *lib. 4. c. 3.*

tate objecti oblati, ut nihil malitiæ moralis in illo advertat: hinc triplici huic cognitioni correspondent tres motus, videl. I. *Motus primo primi*, qui antevertunt omnem advertentiam rationis, et hi sunt omnino culpæ expertes. II. *Motus secundo primi*, qui fiunt cum semiplena advertentia, et hi culpam venialem non excedunt; quia, cum in eis non præcesserit plena advertentia, voluntas in eos non consentit cum perfecta libertate requisita ad mortale. III. *Motus deliberati* denique, qui fiunt cum plena advertentia intellectus clare discernentis malitiam moralem, saltem confuse in genere, et cum pleno consensu voluntatis: et hi sunt mortalia, si objecta sub gravi sunt vetita. Ita communiter *s. Th.* (1), *Caj.*, *Vasq.*, *Sanch.*, *Azor.*, *Bonac.*, *Nav. etc. cum Salm.* (2).

4. — His præmissis, quæstio fit, an ad peccatum mortale requiratur advertentia actualis et expressa malitiæ actus, vel sufficiat virtualis et interpretativa.

Prima sententia, quam olim tenuere *Caj.* (3) ac *Medina*, *Lopez*, *Serra*, *Prado et alii apud Salm. ibid. n. 5.*, atque enixe tuentur *Concina* (4), *Cont. Tourn.* (5), *Angelus*, *Franzoja*, *Antoine* et alii recentiores. *Franzoja* (6) dicit, minime requiri advertentiam actualem, sed satis esse virtualem et interpretativam: quæ in hoc consistit, quod homo teneatur et possit malitiam actionis cognoscere, quamvis actualiter non advertat; alias (ut ajunt) reputandi essent immunes a culpa omnes scelesti homines, qui a suis passionibus aut pravis consuetudinibus obcæcati plura mala patrant, ad nihil advertentes.

Secunda vero *sententia* communior affirmat, requiri actualem advertentiam malitiæ aut periculi illius, aut saltem obligationis illam advertendi. Et hanc tenent *Sylv.* (7), *Suarez* (8), *Tapia* (9), *Sanch.* (10), *Sayrus* (11), *Palaus* (12), *Salas* (13), *Bonac.* (14), *Salmant.* (15) *loc. cit. n. 6.* tam

(1) *de malo q. 7. art. 6.* — (2) *tr. 20. c. 1. p. 1. n. 2. et seqq.* — (3) *2. 2. q. 88. a. 1. d. 3.* — (4) *in comp. theol. lib. 8. d. 3. c. 2. n. 14.* — (5) *de pecc. c. 4. art. 1.* — (6) *in Bus. lib. 5. c. 2. de pecc. animadv. 1.* — (7) *in 1 2. q. 66. art. 3. q. 3. concl. 2.* — (8) *tom. 5. in 4. p. d. 4. sect. 8. ex n. 14.* — (9) *lib. 3. q. 9. art. 5. et 11.* — (10) *dec. lib. 1. c. 16. n. 21.* — (11) *thes. lib. 2. c. 9. nu. 11* — (12) *tr. 2. d. 1. p. 15. nu. 5.* — (13) *tr. 13. d. 8. sect. 11. n. 87.* — (14) *de cens. d. 1.* — (15) *schol. tr. 13. d. 13. dub. 1. et mor. tr. 20. cap. 14. n. 8.*

scholastici, quam morales, *Gamachæus* (1), *Isambert.* (2), *Du Val* (3); item *Vasquez* (4) *cum Lyrano*, *Tostato*, *Adriano VI.*, *Curiel*, *Victoria*, *Corduba et aliis.* Item *s. Antoninus*, *Wigandt*, *Sainte Beuve et Card. Gotti*, quorum loca et verba infra afferentur. Hi dicunt, ad omne peccatum mortale requiri aliqualem advertentiam sive suspicionem malitiæ actus, vel in se, vel in sua causa, saltem in confuso. Ratio eorum est, quia nihil volitum, nisi præcognitum; unde nequit ignorantia imputari ad culpam, nisi de malitia objecti habeatur saltem aliqua confusa apprehensio; ille enim, qui nullo modo advertit malitiam suæ actionis vel obligationem advertendi, nullo modo peccat adversus illam agendo.

His positis, meum proferam sensum, et dico, quod sistendo intra limites justi præfatæ sententiæ facile conciliari possunt. Nam si dicatur, ad omnia peccata mortalia necessario exposci actualem et expressam advertentiam, hoc utique falsum est; quia multipliciter evenire potest, quod plura mala, quamvis actualiter et expresse non advertantur, bene tamen imputantur ad culpam ea patrantibus, si ipsorum ignorantia sit aliquo modo voluntaria, vel ob negligentiam, vel ob passionem, aut pravum habitum, vel ob voluntariam inconsiderationem in operando.

Primo igitur modo ignorantia fit voluntaria *ob negligentiam*, ut docet *s. Thomas* (5), qui regulam ibi præmittit, dicens: *Ignorantia*, *quæ est causa actus*, *quia causat involuntarium*, *de se habet*, *quod excuset a peccato*, *eo quod voluntarium est de ratione peccati.* Deinde subdit, ignorantiam posse esse voluntariam duobus modis, *vel directe*, *sicut cum aliquis studiose vult nescire aliqua*, *ut liberius peccet; vel indirecte*, *sicut cum aliquis propter laborem vel propter alias occupationes negligit addiscere id*, *per quod a peccato retraheretur. Talis enim negligentia facit*, *ignorantiam ipsam esse voluntariam et peccatum*, *dummodo sit eorum*, *quæ quis scire tenetur et potest. Et ideo talis ignorantia non totaliter excusat a peccato. Si vero sit talis ignorantia*, *quæ omnino sit involuntaria*, *sive quia est invincibilis*, *sive quia*

(1) *t. 2 p. 194.* — (2) *p. 232.* — (3) *p. 178.* — (4) *1. 2ae q. 123. c. 2. n. 6.* — (5) *1. 2. q. 76. a. 3.*

est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat a peccato: nota, *talis negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariam.* Præterea nota hic, Angelicum ultimis verbis relatis non dubitare, quod bene possit dari invincibilis ignorantia etiam eorum, quæ quis scire tenetur. Idem scribit alibi (1): *Ignorantia, quæ est omnino involuntaria, non est peccatum. Et hoc est, quod Augustinus dicit:* Non tibi imputatur ad culpam, si invitus ignoras, sed si scire neglexeris. *Per hoc autem, quod addit,* sed si scire neglexeris, *dat intelligere, quod ignorantia habet, quod sit peccatum ex negligentia præcedente, quæ nihil est aliud, quam non applicare animum ad sciendum ea, quæ quis debet scire.* Eodemque loco *ad 8.* ait *s. Thomas*, quod tum ignorantia reputetur voluntaria, cum homo *propter laborem addiscendi, vel ne impediatur a peccato, quod diligit, scientiam recusat, et sic ignorantia est a voluntate quodammodo imperata.* Hisce igitur locis s. Doctor minime quippe culpabilem reputat ignorantiam ejus, qui non advertit, sed ejus, qui negligit sive recusat actu quodammodo a voluntate imperato animum applicare ad ea addiscenda, quæ scire tenetur circa præceptum, quod urget, ut expressius declarat in corpore prædicti articuli 3. inquiens: *Causa ignorantiæ est, animum ad discendum non applicare, et hoc ipsum non applicare animum ad sciendum id, quod quis debet scire, est peccatum omissionis.*

Secundo modo ignorantia fit voluntaria *ob passionem*, quam quis vult deliberate sequi: illi enim, qui secundum suam passionem operatur, bene imputabitur omnis pravus effectus tali passioni connexus, licet in particulari non agnoscatur; quia, cum homo passionem aliquam amplexatur, consequenter ipse amplectitur omnes effectus communiter ex illa passione provenientes, qui, etsi in particulari non prævidentur, prævidentur saltem in confuso; volens enim aliquam explere passionem, puta vindictam, admittit consequenter saltem in confuso quæcunque perversa media, quæ ad explendam passionem illam conducunt. Unde effectus provenientes, quamvis non sint voluntarii in se, sunt tamen voluntarii in sua causa, nimirum in adhærendo in

(1) *de malo q. 3. art. 7. ad 7.*

passionem. Ita etiam docet *s. Thomas* (1), ubi ignorantiam hujus operantis per passionem vocat *ignorantiam malæ electionis*, dicens: *Alio modo dicitur ignorantia voluntaria ejus, quod quis potest scire et debet; sic enim non agere et non velle voluntarium dicitur.... Hoc igitur modo dicitur ignorantia, sive cum aliquis actu non considerat, quod considerare potest et debet, quæ est ignorantia malæ electionis, sive ex passione vel ex habitu proveniens.* Idem repetit in *Opusc. de malo q. 3. a. 20.*, ubi ait: *Ligatio rationis per passionem non imputatur ad culpam, nisi forte quoad principium talis passionis, quoad fuit voluntarium; poterat enim voluntas a principio impedire, ne passio in tantum procederet.* Præterea alibi (2) dicit: *Quandoque vero passio non est tanta, quod totaliter intercipiat usum rationis, et tunc ratio potest passionem excludere divertendo ad alias cogitationes, vel impedire, ne suum consequatur effectum.*

Tertio modo ignorantia fit voluntaria ratione *pravi habitus*, ut etiam habetur ex *s. Thoma* loco supra citato (*1. 2. q. 6. a. 8.*); et tunc actus mali, qui ex malo habitu proveniunt, sunt pariter voluntarii vel in sua causa, scilicet, cum in principio prava consuetudo voluntarie contrahitur; vel potius, quia, ut sentio cum *Antoine* et auctore libri, cui titulus *Istruz. de' novelli confessori*, hujusmodi peccatores male habituati, quamvis habeant cognitionem minus expeditam quam alii, semper tamen habent cognitionem aliquam actualem suorum criminum, sufficientem ad reddendos actus deliberatos et mortales; cum enim ipsi parvipendant peccatum, non fit in eorum animis illa sensibilis et memorabilis impressio, quæ fit in alio habente conscientiam minus depravatam; et hinc evenit, quod in eorum memoria non remanet vestigium actualis illius cognitionis, quam satis habuerunt antea de peccato, aut vestigium est adeo leve, ut interrogati de facili respondeant, quod non adverterint: sed cautus confessarius non debet ipsis fidem præstare. Et idem videtur etiam posse dici de operantibus secundum suas pravas passiones, quibus non jam defuit omnis cognitio malitiæ suarum culparum; sed cognitio est in eis tam obscura, ut vix discerni possit.

(1) *1. 2. q. 6. a. 8.* — (2) *1. 2. q. 77. a. 7.*

Quarto demum modo ignorantia fit voluntaria et culpabilis, ut dicunt *Tannerus* (1), *Antoine* (2) cum *s. Antonino*, si homo in agendo advertenter negligit adhibere considerationem, quam res agenda meretur; illi enim, qui jam advertit, (ut recte ait *Antoine*) aliquid amplius considerandum, et tamen vult præcipitanter operari, merito imputantur omnes errores, quos committit.

Contra vero mihi omnino tenendum videtur: Si ignorantia nullo ex prædictis modis fuerit voluntaria, et homo nullam habuerit actualem advertentiam malitiæ vel periculi nec directe nec indirecte neque in se neque in sua causa, tunc nullo modo imputantur ei errores, quos non advertit. Ratio, quia, ut imputentur alicui effectus cujusdam causæ, debet necessario præcedere (saltem in principio) advertentia actualis et expressa malitiæ objecti: advertentia enim interpretativa, ut recte loquuntur *Salm.* (3), fundatur super aliquam advertentiam expressam, sicut voluntarium indirectum fundatur super directum. Præterquam, quod advertentia interpretativa supponit obligationem et potentiam advertendi, sed deficiente omni advertentia expressa, non est potentia advertendi et ideo nec obligatio, cum nulla obligatio liget, nisi prius quodammodo agnoscatur.

Dices: Omnis ignorantia in eo, qui tenetur et potest suam obligationem advertere, est vincibilis et propterea culpabilis. Sed recte respondent *Sylvius* et *Suarez*, quod ille, qui omnino ignorat malitiam objecti et adhuc obligationem advertendi, habet quidem potentiam remotam sive physicam ad advertendum, sed caret potentia proxima et expedita, quæ homini necessaria est ad cognoscendam deformitatem suarum actionum. *Quis nesciat, non esse in hominis potestate, quod sciat?* ait *s. August.* (4). Unde nequit ipse naturaliter ac humano modo suam vincere ignorantiam. Agnoscet quidem suam actionem, qua actio est, sed ignorabit eam, qua mala est; sola enim cognitio objecti in esse physico non est sufficiens principium ad discernendum nec ad inquirendum objectum in esse morali, quod equidem prorsus differt a physico. *Quando nulla*, sapienter ait *P. Suarez* (5), *talis cognitio in mentem subiit, qua*

(1) *t. 2. dub. 4. q. 5. dub. 5. n. 103.* — (2) *tr. de pecc. c. 4. qu. 7. in fine.* — (3) *tr. 20. c. 13 n. 7.* — (4) *lib. de spiritu et anima.* — (5) *in 3. p. t. 5. d. 4. sect. 8. n. 18.*

possit voluntas excitari ad quærendam scientiam, non est in potestate hominis, se ad illam movere, et consequenter non potest talis ignorantia homini imputari. Et hoc est, quod docet *s. Thom.* (1) dicens: *Unde propter negligentiam ignorantia eorum, quæ aliquis scire tenetur, est peccatum. Non autem imputatur homini ad negligentiam, si nesciat ea, quæ scire non potest: unde horum ignorantia invincibilis dicitur, quia studio superari non potest.* Studium autem hoc sive diligentia adhibenda ad expellendam ignorantiam, ut recte advertit *Sylvius* (2) *cum Medina et Richardo*, non debet esse summa; sed sufficit, si sit moralis et talis, quam prudentes communiter adhibere solent in re gravi; superveniente enim dubio indoctus debet consulere peritos, doctus vero consulere libros vel cum aliis doctis rem conferre.

Hanc denique sententiam observo communiter teneri ab auctoribus, non solum probabilistis (qui eam non jam ut probabilem, sed *tanquam certissimam apud omnes* agnoscunt, sicut scribit *Suarez*), sed etiam antiprobabilistis; etenim de *Sainte Beuve*, doctor Sorbonicus, sic ait (3): *Si advertatur tantum in actum materialiter sive physice consideratum, et non formaliter seu moraliter, erit tantum volitus actus iste, ut est quid physicum, et non, ut est quid morale, ergo non ut malum; et in hoc non erit malitia.* *Cardinalis Gotti* (4) scribit: *Dico secundo, ad peccatum mortale sufficere advertentiam implicitam seu virtualem malitiæ actionis vel ejus periculi. Etenim eo ipso, quo quis dubitat aut suspicatur de malitia suæ actionis vel malitiæ periculo, et tamen rei veritatem inquirere negligens, actionem ponere censetur interpretative et ipsam malitiam velle.* *P. Wigandt* (5) pariter inquit: *Dico 1. Deliberatio seu advertentia est duplex: una est plena et perfecta, quæ adest, quando homo advertit non solum ad operationem quoad entitatem naturalem ejus, v. g. ad esum carnium, sed etiam ad ejus malitiam aut periculum transgressionis legis: alia est imperfecta etc. Dico 2. Ut aliquid in individuo imputetur ad culpam mortalem, debet adfuisse plena et perfecta*

(1) *1. 2. q. 76. a. 2.* — (2) *in 1. 2. qu. 76. art. 3. concl. 1. et deinde qu. 3. concl. 1.* — (3) *de pecc. d. 5. sect. 1. art. 3.* — (4) *t. 2. tr. 4. de vitiis q. 1. dub. 4. §. 3. num. 11.* — (5) *tr. 4. ex 2. de peccat. n. 50.*

deliberatio. Consentit his *s. Antoninus* (1), qui ad peccandum mortaliter in delectatione morosa requirit non solum deliberationem, sed etiam animadversionem periculi, his verbis: *Aut ergo manet talis complacentia post sufficientem deliberationem et animadversionem periculi, et tunc est mortale.* Alio loco (2) inquit: *Defectus recti judicii ad considerationis vitium pertinet, prout scilicet aliquis in recte judicando deficit, eo quod contemnit vel negligit attendere ea, ex quibus rectum judicium procedit.* Consentit etiam *Cont. Tourn.* (3), quia sic concludit: *Itaque, ut intra veri limites gradum sistamus, existimamus eum, qui ita non advertit ad peccati malitiam, ut vel naturali raptus distractione, vel ob similem causam advertere non possit, peccato non teneri. Sic excusabitur pœnitens, qui injunctam pœnitentiam præ oblivione non implet. Verum aliter dicendum de actionibus, quas eliciunt aut omittunt viri terrenis rebus absorpti, passionibus suis servientes, assueti, ut nequidem cogitent, se non cogitare.* Sed idem jam nos admisimus. Consentit etiam *Antoine* (4), qui agens de ignorantia dicit, inadvertentiam sive inconsiderationem esse culpabilem in eo, qui debitam diligentiam omittit, vel qui præcipitanter agit, jam advertens, rem indigere majori consideratione, vel qui actu positivo vult sequi passionem, quæ advertentiam impediat. *E contra*, (dicit) *si* (inadvertentia) *sit invincibilis in homine, habente cognitionem habitualem debitam, est prorsus inculpabilis et excusat a peccato ea, quæ ex illa fiunt contra legem; quia malitia actus tunc nullatenus ne interpretative quidem est voluntaria; nam sine potestate cognoscendi non potest esse volitio.*

Hinc concludendum, quod opinio eorum (si forte adsunt), qui dicunt, operanti adversus legem imputandos esse omnes errores, quos committit, etiamsi nulla unquam intercesserit actualis advertentia, nec directa nec indirecta in se vel in causa, saltem in confuso; sed tantum adfuerit advertentia interpretativa, in hoc dumtaxat consistens, quod ipse debuit et potuit sola potentia physica et remota malitiam advertere: hæc opinio nullo modo sustineri potest.

(1) *p. 2. tit. 5. c. 5. in fin.* — (2) *ibid. c. 11. sub init.* — (3) *de pecc. c. 4. art. 1. obj. 4.* — (4) *de pecc. c. 4. q. 7.*

Alias sequeretur, quod plurimi homines multis mortalibus culpis gravati se invenirent, quin circa illas ullam cognitionem unquam habuerint. Dicent, quod homines illi in pœnam aliarum culparum, puta ob cupiditates suas non repressas, obligationes proprii status non impletas cæterasque negligentias, merentur subtractionem lucis; qua alioquin bene advertissent operationum suarum malitiam, et ideo omnes sui errores imputantur ad culpam. Sed ut illatio hæc valere posset, prius probanda esset supposita propositio, quæ nobis minime probatur; nam ratione aliorum defectuum Deus privabit aliquem sua ulteriori luce, qua tentationibus et passionibus propriis restitisset, nisi defecisset in aliis; itaque subtractio illa efficiet, quod talis homo incidat in culpas, quas satis advertit ut culpas; sed non efficiet, quod ei imputentur errores, quos nullo modo neque expresse neque in confuso ut culpas agnoscit; quia, ubi non est cognitio, non est libertas; et ubi non est libertas, non est peccatum. Instabunt: Sed *s. Thomas* (1) dicit: *Si ignorantia causatur a culpa, non potest subsequentem culpam excusare.* At hoc dicimus sane intelligendum de ignorantia voluntaria aliquo ex modis, ut supra ab eodem Angelico explicatis. Præterquam quod s. Doctor loquitur ibi de infidelibus, quibus errantibus in fide ob eorum certe culpabilem ignorantiam merito imputantur ad culpam omnia mala, quæ patrant.

Præterea, si absque ulla advertentia imputantur homini omnes sui errores, quamvis ipse, debita diligentia jam adhibita, recte operari judicet: sequeretur, quod ad honeste operandum non sufficeret, sequi sententias (si sint minus tutæ) nec probabiliores nec probabilissimas nec etiam moraliter certas. Sed hoc dici nequit, cum ab *Alexandro VIII.* damnata sit prop. 3., quæ dicebat: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.*

Remanet objectionibus prolixis adversariorum satisfacere, sed nos brevi expediemus.

Opponunt I. illud in *reg. 13. juris in 6.*, ubi dicitur: *Ignorantia facti, non juris excusat.* Sed huic bene respondet *Sylvius* (2), id intelligi de statutis forensibus, uti jam expli-

(1) *lect. 7. in c. 1. epist. ad Rom.* — (2) *1. 2. q. 76. art. 3. qu. 1. concl. 7.*

cat glossa ibidem; in foro enim judiciali post legis promulgationem ignorantia transgressorum ordinarie præsumitur vincibilis, nisi adsit aliqua ratio, quæ contrarium præsumere faciat, ut habetur *in c. Cum in tua, tit. Qui matrim. accus. etc.*

Opponunt II., quod, si ad omnia peccata requireretur actualis advertentia, inculpabiles reputandi essent Judæi crucifigentes Dominum, pagani occidentes martyres, et hæretici innumera crimina perpetrantes. Sed uno verbo his omnibus respondetur, nempe quod horum omnium ignorantia fuit et est omnino crassa. Loquens enim Christus Dominus de Judæis, dixit: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Joan. 15, 24.* Idem quippe dicendum de infidelibus et hæreticis, quibus ob suam malitiam vel supinam negligentiam omnes sui errores juste imputantur ad culpam.

Opponunt III., quod sententia requirens aliquam advertentiam actualem non differt ab ea, quæ peccatum philosophicum tuebatur a culpa theologica immune. Sed respondetur, quod ideo præfata opinio proscripta fuit ab *Alexandro VIII.*, quia ille, qui operatur contra rectam rationem, ut supponitur in peccato philosophico, etiamsi non reputet lædere Deum, reipsa jam lædit; offendendo enim naturam rationalem, offendit simul ipsius naturæ auctorem. Sed in tali peccato semper requiritur, ut homo advertat suam actionem rectæ rationi adversari. Quid ergo commune est inter peccatum philosophicum et actionem illam, qua quis nullo modo, ne in confuso quidem, advertit esse malam et forte aliquando bonam reputat? Hoc de advertentia transeamus ad consensum.

II. *De consensu voluntatis.*

5. — Certum est, *peccatum voluntate committi*, ut docent omnes cum *s. Aug. et s. Th.* (1). Sed hic

Prænotandum I., ad peccatum mortale requiri omnino perfectum consensum sive deliberationem voluntatis. Id commune et certum est apud DD. adhuc rigidioris sententiæ; ita enim rigidissimus *Contensonius* (2), *Cont. Tourn.* (3), *Conc.* (4), *Wigandt* (5), *Genet.* (6) ubi ait:

(1) *1. 2. q. 74. art. 1.* — (2) *in sua theol. t. 1. p. 164. spec. 3.* — (3) *de pecc. c. 4. a. 1. in fine.* — (4) *t. 10. p. 508. n. 7.* — (5) *tr. 4. ex 2. n. 44.* — (6) *tr. 1. c. 9. de peccat. q. 12. in fin.*

Cum peccatum ex voluntate tantum proveniat, si deliberatio sit imperfecta tantum, peccatum erit tantum veniale. Ita etiam *Navarr. Sum. c. 16. n. 8.*, ubi: *Ad constituendum peccatum judicium integrum requiritur, ex cap. 1. de delict. pueror.* Item *Salm.* (1) *cum Caj., Vasq., Sanch., Pal.* et aliis innumeris, ex *d. Th. 1. 2. q. 88. a. 6.*, ubi docet: *Potest..., quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus, quia non perfecte pertingit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subitus.* Idemque docet s. Doctor *in 4. d. 9. quæst. 1. art. 4.*, ubi ait, tunc pollutionem semidormientis esse mortale, quando est *cum deliberato consensu* advertenter acceptata Idem *d. Ant.* (2). Et rationem clarius explicat *Contensonius loc. cit.* dicens, quod ad peccatum mortale requiritur perfecta deliberatio, quia motus nostri in tantum sunt culpabiles, in quantum sunt voluntarii; in tantum autem sunt perfecte voluntarii, in quantum sunt deliberati: porro ad peccatum mortale, quod est plena et consummata culpa, requiritur perfectum voluntarium.

Prænotandum II., consensum posse esse expressum sive directum et implicitum, sive indirectum, quando scilicet quis vult causam, ex qua necessario oritur effectus; tunc enim, si vult causam directe, indirecte vult etiam effectum.

Prænotandum III., quod post advertentiam intellectus triplici modo potest se ferre voluntas erga objectum malum propositum: 1. positive consentiendo in illud, 2. non consentiendo, nec resistendo, sed tantum negative se habendo, 3. positive resistendo.

6. — Hinc oritur magna illa quæstio inter DD., an peccet graviter, qui negative se habet et positive non resistit motui appetitus sensitivi circa objectum sub mortali prohibitum. Hic præmittendum, certum esse de fide contra novatores, motus sensualitatis sine ullo voluntatis consensu non esse lethales, ex *Trid. sess. 5. n. 5. de pecc. orig.*, ubi dicitur: *Concupiscentiam, quam aliquando peccatum apostolus appellat, s. synodus declarat, ecclesiam catholicam numquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et*

(1) *tr. 20. c. 11. p. 1. n. 5.* — (2) *p. 2. tit. 6. c. 5.*

ad peccatum inclinat; si quis autem contrarium sentit, anathema sit. Imo (quidquid dicant *Caj. et Gonet.*) videtur certum, tales motus ne veniales quidem esse, ex eod. *Trid. l. c.*, ubi simul dicitur, quod concupiscentia nocere non consentientibus et viriliter per gratiam Christi repugnantibus non valet: *vide Wigandt* (1). Hinc pro responsione ad quæsitum tres adsunt sententiæ.

Prima cum Val., Less., Vasq. etc. apud Salm. (2) affirmat, peccari graviter, etiam cessante periculo consensus. Ratio istorum, quia voluntas tenetur non solum non consentire, sed etiam resistere motibus inordinatis appetitus sensitivi.

Secunda sententia cum Tamb. et aliis apud Croix (3) dicit, talem ne venialiter quidem peccare, remoto periculo consensus; sed hanc sententiam asserunt *Salm. ibid. n. 14.* communiter rejici; unde merito dicunt cum *Croix*, in praxi nullatenus esse tenendam.

Tertia et vera *sententia* cum *s. Th.* (4), *Sanch.* (5), *Gers., Pal., Rodr., Gran. et Salm.* (6) tenet, cessante periculo consensus, esse veniale non resistere positive motibus illicitis, sed non mortale. Idque videtur expresse confirmare *s. Th.* (7), ubi ait: *Peccatum mortale non potest esse in sensualitate, sed solum in ratione.* Ratio igitur est, tum quia consensus ad graviter peccandum non provenit ex appetitu, sed ex voluntate; quæ cum non positive consentit, non committitur mortale. Et ideo committitur veniale, in quantum homo cavere debet, ne appetitus trahat post se voluntatem: sed hæc obligatio, quando periculum consensus non est proximum, est tantum levis; tum quia, si sub gravi teneremur, omnes motus inordinatos positive repellere, teneremur ad impossibile: impossibile enim est (ut ait *Caj.*) omnes hos motus collective sumptos positive coercere.

7. — Ex his tamen infertur, quod, quando delectatio venerea supervenit, tenemur sub gravi ei positive resistere, quia hujusmodi commotiones, quando sunt vehementes, plerumque, si positive non repellantur (saltem per actum simplicis displicentiæ) trahunt secum consensum voluntа-

(1) *t. 4. ex 2. n. 44.* — (2) *tr. 20. c. 13. p. 2. n. 13.* — (3) *l. 5. ex n. 109.* — (4) *qu. 15. a. 4. ad 10.* — (5) *dec. l. 1. c. 2. nu. 13.* — (6) *l. c. n. 15. et 16.* — (7) *1. 2. qu. 74. art. 4.*

tis: ita *Croix*(1) *et Bus.* (2), *Holzm.* (3), *Sylv.* (4), *Cont. Tourn.* (5) *et Spor.* (6) *et Salm.* (7) *cum communi DD.*

8. — Notandum autem hic I., quod ad repellendas tentationes carnales quoad sensum valde prodest, ut commotiones compescantur, partes commotas vestibus tegere ac comprimere; ut advertit quidam auctor modernus. Quoad mentem autem præservandam a consensu prodest sane cogitatio de passione Jesu Christi vel de pœnis inferni vel de morte etc. et etiam de cruciatu remorsus, quem patitur anima post peccatum patratum. Magis vero necessarium erit in hujusmodi concupiscentiis ad orationem recurrere; castitas enim nonnisi a Deo obtinetur, ut fatetur *Salomon Sap. 8, 21. Et ut scivi, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det etc.* Et ordinarie Deus non dat nisi petentibus, ex illo *s. Joann. 16, 14. Petite, et accipietis.* Hinc tentatus auxilium tunc imploret a Domino, a Deipara immaculata, a sanctis puritatis amatoribus, ut a *s. Aloysio Gonzaga*, a *s. Philippo Nerio* etc. Præ omnibus autem sufficiet et erit remedium aptius, quia brevius et facilius invocare confidenter et pluries veneranda et potentissima nomina *Jesu* et *Mariæ*. Maxime etiam juvabit, ferventem actum amoris erga Deum elicere propositum renovando, mortem potius subeundi quam peccandi. Sufficit etiam in actu commotionis animum ad alia divertere, cum hoc etiam sit positive resistere, ut bene advertunt *Spor.*(8), *Cont. Tourn.* (9), *Contens.*(10) *et Croix* (11). Et, si motus sint leves, melius erit eos contemnere sine positiva resistentia, *Croix ibid. cum Bonaesp.*

9. — Notandum II., non esse obligationem motibus carnalibus resistendi positive, si justa adsit causa non resistendi, nempe si quis expertus sit, resistendo magis motus excitari et augeri; vel si motus ortum habeant ex actione necessaria vel utili, v. g. ex auditione confessionum, ex lectione rerum turpium scitu utilium, ex tactu necessario ad medendum et simili. Tunc enim ex una parte causa motuum non tenemur operam relinquere, ut docent DD. com-

(1) *l. 5. ex n. 109.* — (2) *infra d. 2. a. 2. in fin.* — (3) *to. 1. p. 325.* — (4) *1. 2. qu. 74. a. 2. q. 1.* — (5) *de 6. dec. præc. art. 9. concl. 2.* — (6) *t. 1. p. 81. n. 14.* — (7) *ibid. n. 19.* — (8) *p. 82. n. 16.* — (9) *loc. cit. concl. 3.* — (10) *tom. 1. p. 164. spec. 3.* — (11) *l. 5. num. 111.*

muniter cum *Spor.*(1), *Contens. l. c. et Salm.* (2), *Croix* (3), *Suar. et aliis;* et ex alia neque tenemur tunc motibus positive resistere, si non facile negotium sit illos repellere. Sat est igitur tunc negative se habere cum firmo proposito nunquam consentiendi: ipsa enim non consentiendi actualis cura sufficit tunc ad liberandum hominem a culpa, saltem mortali, etsi non a veniali, si resistentia sit tepida, ut dicunt *Tol., Caj., Laym. etc. cum Salm.* (4). Verum *Croix l. 5. cum Az. et Sanch.* ut certum supponit, quod in casu prædicto, quando tentatio diu durat, et nimis molestum foret jugiter motus positive repellere, nullum peccatum sit, eos permittere negative se habendo. Et sic facere consulit *Cont. Tourn.*(5) *cum Sylv.* his, qui sunt timoratæ conscientiæ.

Hic demum adnotanda sunt aliqua circa peccata omissionum.

Et notandum I. cum *s. Th. et Salm.* (6), ad quodlibet peccatum omissionis requiri actum positivum voluntatis; voluntas enim non exercetur nec peccat, nisi per actum.

Notandum II., actus omissionem concomitantes, ut ludere, edere, dum v. g. omittitur sacrum, non esse peccaminosos, nisi sint causa omissionis, puta cum lusus est causa omittendi sacrum. Ita *Salm. ibid. num. 16. Corn., Montes. etc.* Tunc autem actus influentes eamdem malitiam omissionis induunt, non vero diversam, ut (contra *Suar., Gran. etc.*) tenent *Cont. Tourn.*(7), *Lugo, Bec., Bon., Az., Fill. et Salm. ibid. n. 19. cum aliis et communi:* quare sufficit tunc tantum omissionem confiteri. Si vero actio, quæ est causa omissionis, sit etiam grave peccatum, nempe si quis omittat sacrum ob furandum, tunc furtum potest dici in confessione seorsim ab omissione sacri, quia tunc furtum non est nisi causa aggravans, non autem mutans speciem. Ita *Nav., Lug., Dian., Leand. cum Salm. ibid. n. 21. contra Cornejo.*

10. — Notandum III., quod peccatum omissionis incipit imputari a tempore, quo advertenter ponitur illius causa. Ita dicendum cum *Sanchez, Bon., Fill., Bec. etc.*

(1) *de pecc. c 6. n. 13.* — (2) *tr. 20. c. 13. p. 2. n. 20.* — (3) *lib. 5. n. 111.* — (4) *tr. 20. c. 13. p. 2. n. 20.* — (5) *loc. cit. v. Duplici porro.* — (6) *tr. cit. c. 10. p. 2. n. 11.* — (7) *de pecc. part. 2. cap. 3. v. Dico 2.*

apud Salm. (1); *contra Sylv., Pal. etc.*, qui tenent, sed improbabiliter, quod peccatum non committitur, nisi vere sacrum omittatur. Dicendum præterea, quod omissio voluntaria in causa etiam imputatur ad peccatum, etsi voluntas postea non possit operari; puta si quis se inebriet, prævidens causa ebrietatis se omissurum missam, tunc tenetur confiteri causam et effectum illius, ebrietatem scil. et omissionem sacri, ut melius dicunt *Salm.* (2) *cum Sot., Sanch., Pal., Led. et aliis communiter* (*contra Vasq., Bon., Laym. etc.*), modo ante effectum sequutum non retractetur voluntas, ut probabiliter docent *Sanch., Azor., Vill. et Salm. ibid. n. 29.* etc.; tunc enim est probabile, non teneri confiteri effectum sequutum. *Vide dicenda l. 5. num. 149.* Ex hoc etiam deducitur, quod, si effectus accidat post retractationem, non incurritur censura contra peccantes imposita, quia ista requirit contumaciam in actu peccati; *vide dicenda l. 7. n. 40.*

11. — Quæritur hic, an peccatum veniale sit contra legem divinam. Negare videtur *s. Thom.* (3) dicens...: *Non est contra legem..., sed... præter legem, quia non observat modum rationis, quem lex intendit.* Affirmant autem *Estius et Vasq., Sot., Med., Azor. apud Salm.* (4). Et ratio istorum valde urget, quia peccatum veniale revera etiam est a Deo prohibitum, prout *Eccli. 7, 14. Noli velle mentiri; Matth. 5, 34. Non jurare omnino.* Ergo veniale etiam est contra divinum præceptum. Et hæc est vera sententia; nam, ut bene explicant *Salm.* (5), distinguit *s. Th.* substantiam legis et modum legis; quare, licet culpa venialis non sit contra legis substantiam, est tamen contra modum legis observandæ, qui modus certe etiam a lege divina præcipitur, quando dissonat a recta ratione. Ideo semper verum est, quod peccatum veniale sit contra legem Dei, si non substantialem, saltem (ut ita dicam) modalem.

Hic aliqui agunt de culpa originali et de ejus effectu; sed quia hæc materia non est præsentis instituti, potes observare scholasticos de ea tractantes.

Super autem censuris circa sententiam spectantem ad

(1) *loc. cit. p. 3. §. 1. n. 22.* — (2) *tr. 2. c. 10. p. 3. §. 2. num. 28.* — (3) *1. 2. q. 88. a. 1. ad 1.* — (4) *tr. cit. c. 8. p. 1. n. 4.* — (5) *l. c. n. 6.*

conceptionem B. Mariæ Virg. *vide dissertationem in lib. 7. de censuris ex n. 244.*

Hic tamen notandum, quod propositio, quæ dicebat, non esse mortale, nec mereri pœnam æternam *peccatum philosophicum*, nimirum culpa illa, quæ agnoscitur esse quidem contra rationem, sed non contra legem divinam, his verbis: *Quod in eo, qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, sit grave peccatum, sed non sit offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.* Hæc propositio damnata fuit ab *Alexandro VIII.* Et merito, quoniam, qui noverit, opus suum adversari naturæ rationabili, sat etiam agnoscit (saltem in confuso) injuriam, quam irrogat Deo, qui est auctor naturæ.

DUBIUM II.

An et quomodo desideria et delectationes sint peccata.

Per *desiderium* intelligitur voluntas, intentio vel propositum efficax rei malæ: per *delectationem* vero simplex amor et complacentia objecti cogitati fruendo ejus dulcedine absque desiderio executionis, soletque dici *morosa*, non a mora temporis, cum momento possit perfici; sed quod voluntas post plenam advertentiam rationis ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum sit desiderium malum.

12. *An desiderium sumat speciem ab actu exteriori.*
13. *An sit peccatum desiderium objecti mali cum consensu conditionali.*
14. *An delectatio de objecto malo sit illicita, quamvis consensus sit conditionatus.*

12. — „Resp. 1. Desiderium absolutum sive cogitatio „cum voluntate consentiente absolute in peccatum aliquan„do perpetrandum, aut in perpetrato complacente,*) habet

*) Cogitatio cum voluntate in peccato perpetrato complacente

„eamdem speciem ac malitiam peccati, mortalem vel venia-„lem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Est com-„munis et constat ex *Matth. 5, 28. Qui viderit etc.* Ratio „est, quia actus interior habet suam bonitatem et mali-„tiam ab actu externo tamquam objecto. Ita commun.

13. — „Resp. 2. Desiderium cum consensu conditionali, „quo quis aliquid concupiscit sub tali conditione, quæ om-„nem malitiam objecti auferat, non est peccatum, saltem „mortale: v. g. Vellem prædari, si a Deo mihi permitteretur; „si judex essem, malefactorem istum occiderem. *Val.* (1), „*Sayr.*, *Sal.* (2), *Vasq.* (3). Si vero conditio malitiam non „auferat, est peccatum: ut v. g. si cogites: Si non esset „infernus, mœcharer; si non essem religiosus, fornicarer; „si non haberem rationem mei status, ulciscerer, occi-„derem te: item, si id mihi fecisses in adolescentia, vel „antequam religionem ingrederer, vindicassem: intellige, „si, dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, „si esset in tali statu; secus enim est, si tantum osten-„dat, quid facturus fuisset in alio statu. *Bon.* (4). Ratio „responsionis est, quia, etsi consensus conditionatus nihil „ponat in rerum natura ex parte objecti voliti, in volun-„tate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, „præcisa conditione non auferente malitiam; ac proinde „talis erit culpa, qualis esset illud amare absque condi-„tione. *Caj.*, *Sanch.* (5), *Vasq.*, *Laym.* (6).

Ex quibus resolvuntur hi casus:

1. „In omnibus solo jure positivo prohibitis licitum est „desiderium cum conditione hac (si prohibitum non esset), „v. g. Ederem carnes die veneris, si ecclesia non vetuisset. „Ratio est, quia conditio omnem malitiam, quæ a sola prohi-„bitione est, aufert. *Azor.* (7), *Sanch.* (8), *Vasq.* (9).

(1) *t. 2. d. 6. q. 4. p. 4.* — (2) *in t. 2. tr. 13. d. 10. s. 27.* — (3) *1. 2. d. 116. c. 2.* — (4) *de matr. qu. 4. p. 8. n. 9.* — (5) *l. 1. mor. c. 2.* — (6) *l. 1. tr. 3. c. 6. num. 10.* — (7) *l. 4. cap. 6. qu. 10.* — (8) *l. 1. c. 2.* — (9) *d. 16. c. 2.*

---

dicitur complacentia vel gaudium, et si ostenditur coram aliis, jactantia, quare de illis idem dicendum est. Cf. infra n. 26. et Hom. ap. tr. 3. n. 48.

Editor.

2. „Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen in aliquo casu aut statu, si id pro conditione apponatur, v. gr. occiderem Petrum, si Deus mandaret: suspenderem furem, si essem judex: ducerem uxorem, si liceret, si non essem sacerdos, si essem liber a voto: Ratio est, quia hæc sub illo statu sunt licita. Recte tamen monet *Sav. Peccatum*, hujusmodi desideria esse periculosa et vitanda, atque ut ait *Cajet. ibid.*, esse fatuas et diabolicas tentationes; *ib. et Laym.* (1).

3. „Etsi idem quidam, ut *Caj.*, *Sal. et Vasq.*, universim affirment de omnibus jure naturæ et simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab objecto: ut si dicas: Si non esset peccatum, fornicarer, eo quod tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docent *Azor.*, *Sanch. et Laym.* esse peccatum; eo quod sit intrinsece malum, nec malitia sua (quæ in consensum circa tale objectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia, si tantum sit significatio propensionis naturalis in illud objectum, non est peccatum. *Sanch.* (2), *Laym.* (3), *C. de Lugo* (4)."

Quæritur igitur, an peccet, qui optat aliquod objectum malum sub conditione, si liceret. Distinguendum: Si conditio auferret malitiam objecti, tunc non peccaret saltem graviter. Hocque accidere potest non solum in vetitis de jure positivo, prout si diceres: Ederem carnes in quadragesima, nisi ecclesia prohiberet; sed etiam in vetitis de jure naturali, casu, quo objectum posset esse licitum, nempe dicendo: Si Deus permitteret, vellem rem illam Titii arripere; nisi essem sacerdos, uxorem ducerem et similia; ita cum *Bus. ut supra*, *Sanch.* (5), *Laym.* (6), *Spor.* (7) *et alii communiter*. Diximus *saltem graviter;* nam ordinarie hujusmodi desideria non excusantur a veniali, cum communiter sint periculosa aut saltem otiosa. Peccaret vero lethaliter, quando conditio non auferret malitiam objecti, nimirum dicendo: Peccarem, si non esset infernus; occiderem inimicum, si ensem haberem; forni-

(1) *l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.* — (2) *l. 1. c. 2. n. 25.* — (3) *l. 1. t. 3. c. 6. n. 11.* — (4) *d. 16. n. 377.* — (5) *dec. l. 1. c. 2. n. 24.* — (6) *l. 1. tr. 3. c. 6. n. 10.* — (7) *t. 1. p. 82. n. 18.*

carer, si non essem religiosus etc. Hoc certum est apud omnes: sic etiam pariter dicunt *Sanch. l. c. n. 23.*, *Spor. n. 20. et Laym. n. 11. cum Adr. et Azor.*, peccari in talibus desideriis conditionatis, quando malitia nequit sejungi ab objecto, puta si diceres: Si non esset peccatum, vellem blasphemare, pejerare, mœchari, fornicari, ulcisci et similia; quia hæc sunt intrinsece mala et nunquam a peccato immunia esse possunt. Unde censet *Laym.*, non excusari a culpa gravi, qui deliberata et efficaci voluntate hujusmodi objecta desideraret, quamvis sub conditione, si licerent. Verumtamen satis probabiliter sentiunt *Bon.* (1) *cum Valent. et Suar.*, *Pal.* (2) *cum Sa*, *Vasq.*, *Sayr. et Salm.* (3) *cum Caj.*, *Tap.*, *Salas etc.*, quod, cum voluntas desiderat aliquod objectum malum impossibile sub conditione, si liceret, numquam efficaciter in illud consentit; quando enim objectum illud tu optas dicendo, si liceret, et scis, non esse nec posse esse licitum, non vere optas, sed tantum tuam propensionem ostendis. Aliud vero esset, si optares, malum illud objectum non esse prohibitum; quia per se malum est, velle inverti ordinem et legem naturæ, ut recte dicunt *Salm. l. c. cum aliis.* Et sic conciliari possunt diversæ præfatæ sententiæ.

14. — „Gaudere et delectari de opere malo sub conditione (si liceret), v. g. in prædictis desideriis efficacibus „illicitis, quando conditio est possibilis, etsi excusari possit „a peccato secundum quosdam DD., si fiat tantum secundum „appetitum rationalem sive voluntatem (secluso omni alio „periculo consensus illiciti et turpis motus, qui tamen, quia „communiter et connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in „praxi): non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitivi, quæ proprie delectatio dicitur „fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio „discriminis est, quia voluntas potest ferri in objectum abstractum a malitia, cum sequatur intellectum, cujus est „abstrahere; appetitus vero, quia sequitur imaginationem, „non fertur in objectum sub aliqua certa conditione status „vel temporis apprehensum, sed ut est in se, ideoque talis „delectatio est de objecto absolute malo. *Vide Laym. et „Bon.* (4).“

(1) *de matr. d. 4. p. 8. n. 21.* — (2) *t. 1. tr. 2. d. 3. p. 10. §. 3. n. 4.* — (3) *tr. 20. c. 13. p. 6. n. 62.* — (4) *de matr. q. 4. p. 8.*

Verius tamen dicendum, quod adhuc semota delectatione appetitus sensitivi quælibet delectatio de objecto hic et nunc intrinsece malo sit per se illicita, ut tenent *Sanch.* (1), *Az.* (2), *Salm.*(3), *Ronc.*(4) *et Laym.*, *Suar. ap. Croix*(5). Ratio, quia (ut bene ait *Croix ib.*), quamvis consensus sit conditionatus respectu ad objectum, respectu tamen ad delectationem est absolutus, et cum delectatio reddat objectum præsens, hic et nunc tale objectum, cum sit sejunctum a conditione cohonestante, est simpliciter malum; ergo voluntas delectatur de objecto hic et nunc simpliciter malo, et ideo non potest a peccato excusari. *Vide dicenda infra n. 24.* Secus vero dicendum, si quis diceret: Delectarer de hoc, si non esset malum; ut recte aiunt *Salm.* (6) *cum Az.*, *Pal. et communi.*

ARTICULUS II.

An delectatio morosa sit semper peccatum.

15. *In quo differant desiderium, gaudium et delectatio. Quid, si quis delectatur de nupta, sed non quia nupta?*
16. *Quando delectatio sit peccatum.*
17. *In quo differat delectatio de re mala et delectatio de cogitatione rei malæ.*
18. *An sit peccatum delectatio circa modum male operandi.*
19. *An liceat gaudere de effectu bono sequuto ex opere malo.*
20. *Quid, si opus fuerit formaliter malum, scil. patratum cum peccato.*
21. *An liceat delectari de malo proximi ad bonum finem.*
22. *An liceat optare mortem filiæ, si non posset nubere ob inopiam etc. Et an liceat optare sibi mortem ad vitandam vitam nimis duram.*
23. *An liceat conjugibus, sponsis et viduis delectari de actu conjugii.*
24. *Quid præsertim de sponsis et viduis?*
25. *An liceat conjugibus delectari de copula, si conjux sit absens.*
26. *Quot peccata committat jactans se de peccato patrato.*
27. *An liceat delectatio de re solo jure positivo prohibita.*
28. *Quid explicandum in delectatione?*
29. *An peccet exercens actionem, ex qua intelligit delectationem carnalem orituram.*

(1) *dec. l. 1. c. 2. n. 5.* — (2) *t. 1. l. 4. c. 6. q. 1.* — (3) *tr. 20. c. 13. p. 6. n. 61.* — (4) *tr. 2. c. 3. q. 3.* — (5) *l. 5. n. 82.* — (6) *ibid. n. 61.*

15. — PRAENOTANDUM ante omnia circa pravas cogitationes, aliud esse *desiderium*, aliud *gaudium*, et aliud *delectationem morosam*. *Desiderium* est voluntatis actus tempus futurum respiciens, quo quis deliberate intendit opus cogitatum, puta fornicationem consummare. Et hoc desiderium dicitur *efficax*, quando quis media suscipit ad ducendum illud ad effectum; *inefficax* vero, si non proponit exequi, sed consentit, quod exequeretur, si posset, cum v. g. diceret: *Si possem furari thesaurum ecclesiæ, furarer*. E contrario *gaudium* respicit præteritum et est, cum quis sibi complacet de malo opere patrato. *Delectatio morosa* denique respicit tempus præsens et est, quando per imaginationem phantasiæ quis reddit sibi præsens opus peccati, nempe actum fornicationis, et de illa deliberato consensu delectatur, tanquam actualiter fornicaretur, sine tamen desiderio exequendi. Valde autem probabilis est sententia *Lugonis* (1), *Bon.*(2) *cum Spor.* (3), *Laym.* (4), *Az.*(5), *Tamb.*(6), *Pal.*(7); item *Vasq.*, *Sayr.*, *Reg.*, *Dian. ap. Salm.* (8), (qui contradicunt *ibid. n. 31. cum Cajet.*, *Less.*, *Sanch.*, *Ronc. etc.*) Hi tenent, quod, si quis delectatur de copula cum nupta, non quia nupta, sed quia muliere pulchra etc., non contrahit malitiam adulterii; circumstantia enim adulterii tunc non intrat in delectationem; idcirco tantum castitas, non justitia læditur. Et idem dicit probabiliter *Tamb.*, si quis affectu venereo sine desiderio nuptam aspiciat. Hoc tamen non obstante, valde mihi placet id, quod ait *Holzm.* (9), nempe quod, licet ratione delectationis non sit obligatio explicandi circumstantiam adulterii, est tamen in praxi explicanda ratione periculi proximi concupiscendi (saltem inefficaciter) mulierem illam nuptam, in quod se conjicit, qui de ea delectatur. Nulli vero dubium committi adulterium, quotiescumque habeatur gaudium seu complacentia de copula habita vel desiderium de copula habenda cum conjugata; quia tunc voluntas amplectitur totum objectum pravum cum omnibus suis circumstantiis nec ab illis præscindere

(1) *de pœn. disp. 16. c. 6. n. 347.* — (2) *de matr. q. 4. p. 8. n. 3.* — (3) *t. 1. p. 84. n. 24.* — (4) *l. 1. tr. 2. c. 6. n. 15.* — (5) *l. 4. c. 6. q. 3.* — (6) *dec. l. 10. c. 3. n. 3.* — (7) *tr. 2. d. 2. p. 10. §. 14. n. 2.* — (8) *tr. 20. c. 13. p. 4. §. 1. n. 30.* — (9) *t. 1. p. 316. n. 698.*

potest, ideoque castitatem et justitiam lædit. Item, si quis delectetur de copula sodomitica. Item, si persona, quæ delectatur, sit voto castitatis obstricta, etiam contra votum peccat. Hæc sunt certa cum *Tamb.* (1) apud omnes.

16. — „Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum „secundum se, est peccatum mortale vel veniale, prout ipsum „opus mortale vel veniale est. Ita commun. ex *d. Th.* (2).

17. — „Dixi *secundum se:* quia, si delectatio sit tantum „de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum, „quia, sicut cogitatio v. g. de rebus obscœnis in ordine ad „docendum vel concionandum etc., bona est; cogitatio autem „de iisdem rebus ex curiositate est mala venialiter: ita con- „sequenter delectatio de tali cogitatione tamquam objecto „non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter „mala."

Alia igitur est delectatio de opere malo, ita, ut opus malum sit objectum delectationis, quæ semper est mala; alia est delectatio de cogitatione objecti mali, ita, ut non opus malum, sed ipsa cogitatio de opere sit per se objectum delectationis. Et hæc vel potest esse bona, si adsit justa causa cogitandi, v. g. causa studii, consultationis etc., cum abominatione objecti; vel potest esse venialiter mala, si fiat ex curiositate etc.; vel potest esse aliquando etiam graviter mala, si adsit periculum proximum consensus. Ita *s. Thom.* (3) ubi ait: *Sic igitur aliquis de fornicatione cogitans, de duobus potest delectari: uno modo de ipsa cogitatione, alio modo de ipsa fornicatione cogitata.... cogitatio autem ipsa secundum se non est peccatum mortale; immo quandoque est veniale tantum, puta cum aliquis inutiliter cogitat de ea; quandoque autem sine peccato omnino, puta cum aliquis utiliter de ea cogitat, sicut cum vult de ea prædicare vel disputare etc.* Dicit autem esse mortale, quando *quis cogitans de fornicatione delectatur de ipso actu cogitato.* Et communiter s. Doctorem sequuntur *s. Ant.*, *Less.*, *Sanch.*, *Bon. cum Salm.* (4).

18. — „Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur „circa modum male operandi, non circa ipsum opus malum: „quo modo sine peccato sæpe nos delectant fabulæ, comœ-

(1) *Dec. l. 10. c. 3. ex n. 2.* — (2) *1. 2. q. 74. art. 8. concl.* — (3) *1. 2. quæst. 74. art. 8.* — (4) *tr. 20. c. 13. p. 3. n. 27.*

diæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v. g. ex equo etc., non secundum se, sed modus furandi, rapiendi artificiosus et industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym.* (1), *(ita Sanch., Bon., Azor., Pal. et Salm.* (2) *communiter).*

Unde resolves:

19. — „1. Licitum est gaudere et delectari morose de „effectu bono secuto ex opere malo, quia tunc delectatio non „est de objecto malo.

„2. Si talis effectus sit secutus ex opere secundum se „quidem malo, hic tamen et nunc culpa vacante, ut v. g. quia „factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, „non quidem secundum se, sed ut est causa talis boni effectus, docet *Less.* (3) *ex Vasq.* (4); v. g. de solutione naturæ „facta in somno. Ratio est, quia objectum delectationis istius „non est malum. *Vide Bon.* (5), *Sanch.* (6), *C. de Lugo* (7). „Imo addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici et „inefficaci desiderio), ut tale quid fiat sine culpa; v. g. ut in „somno eveniat naturæ solutio ob finem bonum; dummodo „desiderium non sit tam intensum, ut tale quid probabiliter „causet; neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, ajunt, quia objectum hujus desiderii aut „gaudii non est malum. *Vide Less. et Bon. l. c.*

20. — Quæritur igitur I., an liceat delectari de opere malo ob bonum effectum inde secutum. Distingue: Si opus fuerit formaliter malum, nempe quia cum peccato patratum fuit, peccat, qui de illo delectatur, etiamsi delectetur de opere malo non ut peccato, sed ut causa effectus secuti. Ita omnino tenendum cum *Sot., Tap., Ronc. et Salm.* (8), *(contra Vasq., Less., Pal., Bon. ibid.).* Si vero opus malum patratum fuit sine peccato, sentiunt *Less. et Vasq.*, quibus adhæret *Bus.*, licitum esse de illo delectari, non per se, sed ut causa boni effectus. Sed verius tenendum est oppositum cum *Sanch.* (9), *Cont. Tourn.* (10) *cum Azorio, Croix* (11),

(1) *l. 1. t. 3. c. 6. n. 3.* — (2) *ibid. p. 4. §. 1. n. 39.* — (3) *l. 4. c. 3. n. 105. et 106.* — (4) *1. 2. d. 115. c. 2.* — (5) *de matr. q. 4. p. 8.* — (6) *l. 1. mor. c. 2. n. 18.* — (7) *de pœn. dis. 16. n. 389.* — (8) *tr. 20. c. 13. p. 5. §. 1. n. 47.* — (9) *dec. l. 1. c. 2. n. 16.* — (10) *de pecc. part. 1. cap. 4. art. 2. q. 5.* — (11) *l. 5. n. 91.*

Ronc. (1) *et Salm.* (2). Ratio, quia, licet actio non fuerit peccaminosa, fuit tamen objective mala; et hoc, ut recte notant *Salm.* (3), *Ronc. et Croix*, in dubium non videtur amplius revocandum post prop. 15. damnatam ab *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.* Nec obstat doctrina *s. Th.* (4), ubi s. doctor dicit: *Si autem placeat* (id est nocturna pollutio, de qua loquitur) *ut naturæ exoneratio vel allevatio, peccatum non creditur.* Et eum sequuntur *Nav.*, *Less.*, *Sa*, *Sanch. et ipsi Salm.* (5) *cum communi.* Nam recte dicunt *Sanch.* (6), *Salm.* (7) *et Ronc. l. c.*, intelligendum esse *s. Th.* loqui de pollutione pure naturali, quæ naturaliter provenit a natura se exonerante; et ideo, cum illa non sit objective mala, licet sibi complacere, non quidem de delectatione ex ea causata, sed de exoneratione ob illam obtenta. E contrario non licebit delectari de opere objective malo, nimirum de pollutione nocturna, quæ evenerit ex tactu seu ex turpi somnio, quia tunc fuisset hæc objective mala. Secus, ajunt *Salm.* (8), si venerit ex moderato cibo aut ex studio utili etc.; quia tunc pollutio etiam esset naturalis, et liceret de ea habita delectari, modo absit commotio spirituum. Sed hoc mihi non placet.

In quocumque casu tamen licet, per se loquendo, cuique delectari non de causa, sed de effectu secuto, nempe de exoneratione causata a pollutione, etiam voluntaria; vel de consecutione hæreditatis ob homicidium, modo causa detestetur. Dixi *per se loquendo;* nam hujusmodi delectationes aliquando non carent periculo, ut recte dicunt *Ronc.* (9), *Salm.* (10).

21. — Quær. II., an liceat delectari de malo proximi ob bonum finem. Prænotandæ hic sunt duæ prop. damn. ab eod. *Innoc. XI.* Prop. 13. dicebat: *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem*

(1) *tr. 2. c. 3. q. 4. r. 2.* — (2) *ibid.* §. *2. n. 49.* — (3) *ibid. n. 50.* — (4) *in 4. dist. 9. q. 1. art. 4. q. 1. ad. 5.* — (5) *tr. 20. c. 13. p. 5.* §. *2. n. 52.* — (6) *n. 18.* — (7) *ibid. n. 53.* — (8) *ibid. n. 54.* — (9) *l. c. resp. 1. in fin.* — (10) *loc. cit.* §. *1. n. 46.*

displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum. Prop. 14. *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum obventura est pinguis hæreditas.* Hæ propositiones juste quidem proscriptæ fuerunt, quia secundum charitatis ordinem vitam proximi cuicumque nostro temporali emolumento præferre tenemur. Non damnandus tamen, qui gaudet de effectu secuto, scil. de hæreditate obtenta ex morte alterius, si non gaudet de causa, hoc est de morte: licet materia sit periculosa, ut mox supra diximus cum *Salm. et Ronc.*

Licitum est autem gaudere de malo proximi ob majus bonum illius vel innocentis, nempe si delector de proximi infirmitate et etiam de morte, ut sic desistat a peccatis, a scandalis etc. ut bene ajunt *Cont. Tourn.* (1), *Ronc. ib cum Bon., Reg. et Salm.* (2) *cum Nav., Bon., Tol. etc.* Idque expresse docet *s. Thom.* (3), ubi ait: *Unde, quia charitas ordinem habet, et plus debet diligere quisque se quam alios, et propinquos quam extraneos..., potest aliquis salva charitate optare malum temporale alicui et gaudere, si contingit; non in quantum est malum illius, sed in quantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere, vel communitatis vel ecclesiæ.* Idem scribit *s. Gregorius* (4)*: Evenire plerumque potest, ut, non amissa charitate, et inimici nostri ruina lætificet, et rursus ejus gloria sine invidiæ culpa contristet; cum et, ruente eo, quosdam bene erigi credimus, et proficiente illo, plerosque injuste opprimi formidamus.* Hoc tamen semper intelligendum, servato ordine charitatis, nempe quando malum, quod evitatur, præponderat vel coæquat malum proximo optatum. Sic pariter aliqui opinantur, et adhærent *Salm.* (5) *et Ronc.*, posse patrem optare mortem filii, si timet, ex ejus flagitiis dehonestandam esse familiam. Licitum est autem gaudere de malo temporali personæ privatæ ob bonum temporale commune, ut *Less.* (6), *Ronc. ibid. cum s. Thom. ut supra, et Salm.* (7) *cum Tol. etc.* Hinc licet etiam gaudere

(1) *de char. sect. 7. punct. 2.* — (2) *tr. 20. c. 13. p. 5. §. 1. n. 43.* — (3) *3. sent. dist. 30. q. 1. art. 1. ad. 4.* — (4) *mor. l. 22. c. 22.* — (5) *ibid. n. 44.* — (6) *l. 2. c. 47. n. 21.* — (7) *cit. n. 44.*

de supplicio malefactoris ad exemplum aliorum. Et quod dictum est de delectatione, dicendum pariter est de desiderio, ut *Salm.* (1).

22. — An liceat sibimet mortem optare ad vitandam vitam nimis duram causa infirmitatis, sævitiæ viri, mendicitatis et similium. Negant *Salm.* (2) *cum Nav.*, *Abul. et Reg.* Ratio, quia non licet velle mortem ob effugienda aliqua mala minoris momenti. Sed non improbabiliter affirmant *Pal.* (3), *Viva* (4), *Felix Pot.* (5), item *Sotus*, *Gran.*, *Sancius et Trull. apud Bus.* (6), casu quo vita tam molesta æstimaretur durior ipsa morte. An autem liceat matri optare mortem filiæ, eo quod filia ob deformitatem vel inopiam nequit nubere, vel quia ob illam mater male tractatur a viro. Affirmant *Azor.* (7), *Pal.* (8) *et Bon.* (9). Ratio, quia tale desiderium non tam est de malo, quam de bono inde secuturo. Sed id recte rejiciunt *Salm.* (10) *et Ronc.* (11). Ratio, tum quia numquam licet ob bonum temporale mortem proximi optare (hocque videtur non dubitandum cum *Ronc.* post proposit. damn. 13. et 14. supra relatas): tum quia malum matris non præponderat malo filiæ optato.

23. — „3. Non est peccatum, saltem mortale, si conjuges „delectentur appetitu tantum rationali de actu conjugii „præterito, futuro vel possibili, respectu compartis præ„sentis vel absentis; item si sponsus desideret copulam „futuram aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. „Ratio est, quia hi actus habent objectum licitum.

„Dixi *appetitu rationali;* quia, si sponsus aut vidua „voluntarie consentiat in delectationem sensitivam et car„nalem (quæ ex recordatione copulæ futuræ aut præteritæ „naturaliter oritur), mortaliter peccat, ut docent *Less.* (12), „*Bon.*, *Tann.*, *Pal. Vide Dian.* (13), *contra Med. etc.* Quia „vero ad supradictam voluntatis oblectationem sensitiva „et carnalis ut plurimum, immo etiam periculum consensus

(1) *ibid. n. 45. in fin.* — (2) *ibid. n. 46.* — (3) *tr. 6. d. 4. p. 1. n. 11.* — (4) *in prop. 14. Inn. XI. n. 3.* — (5) *de 1. præc. n. 298.* — (6) *l. 3. n. 30. vers. 2. Licet, in fin.* — (7) *1. p. l. 3. c. 12. qu. 2.* — (8) *tr 6. d. 4. p. 1. n. 11.* — (9) *de char. d. 3. q. 4. p. ult. n. 7.* — (10) *tr. 20. c. 13. p. 5. §. 1. n. 46.* — (11) *p. 18. q. 4. r. 1.* — (12) *l. c. t. 2. c. 6. n. 120.* — (13) *t. 5. misc. resp. 2.*

„in fornicationem consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua et „sponsis; inter conjuges tamen, modo periculum pollutionis „absit, etiam sensitivam et veneream delectationem non „esse mortale, docent *Fill.*, *Bon.* (1), *Sanch.*, *Less.* (2) „*et Dian.* (3): tum quia status matrimonii hæc excusat, „uti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causa instituti; tum quia hæc tendunt per se ad opus conjugale, „licet per accidens opus non exerceatur.

24. — Duo hic quæruntur multum scitu necessaria: Quær. I., an sponsis et viduis liceat delectatio de copula futura vel præterita. Respondet *Busemb.*, quod licet ipsis delectari, modo delectentur appetitu rationali, non autem carnali. (At recte addit, in praxi vix hoc posse admitti, cum delectatio carnalis ut plurimum rationali adnectatur.) Hanc tenent etiam *Salm.* (4) *cum Nav.*, *Caj.*, *Val.*, *Bon.*, *etc.*, dicentes, licere sponsis gaudere non de copula ut præsenti, sed de futuritione copulæ. At etiam secluso periculo delectationis sensitivæ, verius dicendum cum *Holz.* (5), *Ronc.* (6) *et Sanch. ac Vasq.*, *Azor.*, *Laym.*, *Pal.*, *Dian. etc. apud Salm. ibid. n. 56.*, quamcumque delectationem voluntatis in sponsis et viduis de copula futura vel præterita esse malum. Ratio, quia delectatio reddit sibi objectum præsens: et ideo, semper ac objectum præsens hic et nunc est malum, cum absit hic et nunc conditio cohonestans matrimonii, mala etiam est omnis actualis delectatio de illo. Aliud dicendum cum *Ronc.* de desiderio, quo sponsus vult copulam futuram; hoc enim licet, quia, cum voluntas fertur in objectum futurum, potest illud desiderare sub conditione, qua objectum licitum erit. At quia in tali desiderio adest etiam periculum delectationis, idcirco valde hortandi sunt sponsi, ut sedulo a se avertant hujusmodi turpes cogitationes.

25. — Quær. II., an conjugibus liceat delectari de copula, etiamsi alter conjux sit absens. Negant *Salm.* (7) *cum Nav.*, *Sa*, *Ronc. etc. apud Croix* (8), quando delectatio habeatur cum commotione spirituum; quia, dicunt, talem

(1) *de matr. q. 4.* — (2) *loc. cit. d. 1.* — (3) *t. 3. misc. r. 36.* — (4) *tr. 20. c. 13. p. 6. n. 57. et 58.* — (5) *t. 1. p. 318. n. 701.* — (6) *tr. 2. c. 3. q. 5.* — (7) *de matr. c. 15. p. 6. n. 90.* — (8) *l. 6. p. 3. n. 337.*

commotionem non esse conjugibus licitam, nisi ordinetur ad copulam. Sed *Ronc. et Salm.* non congruenter loquuntur; nam ipsimet *Salm.* (1) admittunt *et Ronc.* (2) *cum s. Anton*, *Conc.*, *Dian.* (et est communis, ut dicemus alibi de *matr. l. 6. n. 933.*), quod tactus impudici (qui certe nequeunt ut plurimum esse sine commotione) inter conjuges, absente periculo pollutionis, sint liciti, saltem non graviter illiciti, etiamsi ob solam voluptatem capiantur et ad copulam minime ordinentur. Ideo ajo, cur non est idem dicendum de delectatione? Quare vere probabilem censeo sententiam *Bus.*, quæ dicit licitum esse conjugibus delectari, etiam carnaliter de copula habita vel futura, semper ac absit periculum pollutionis. Ratio est, quia (prout dicunt *Salm.* (3) loquendo de tactibus impudicis) ipse status matrimonii hæc omnia licita reddit; alias status matrimonialis nimiis scrupulis esset obnoxius. Hanc sententiam tenent, præter *Fill.*, *Bon.*, *Sanch.*, *Less. et Dian. cum Bus.* (4), *s. Anton.* (5), *Cajet.* (6), *Coninch.* (7), *Croix* (8) *cum Gerson*, *Suar.*, *Laym. et aliis plurimis;* item *Vasq.*, *Aversa etc. apud Salm.* (9), qui probabilem putant. Et favet *d. Thom.* (10), ubi dicit, quod conjugibus, sicut copula est licita, ita et delectatio de illa.

26. — Ultimo hic notandum cum *Salm.* (11), *cum Lug.*, *Caj.*, *Nav.*, *Pal.*, *Dic. etc.*, quod, si quis se jactet de peccato gravi a se vere patrato, debet explicare in confessione etiam speciem peccati; quia tunc communiter jactantiæ additur complacentia de peccato facto, quæ sumit eamdem speciem peccati. Secus autem, si jactantia sit de peccato ficto.

27. — „4. Delectatio morosa de rebus solo jure positivo „prohibitis non est illicita, modo non fiat sub ratione pro„hibitionis: v. g. si Carthusianus vel alius die jejunii se „oblectet de cogitato esu carnium, quia non est de opere „malo, cum lex tantum vetet comestionem externam.

(1) *ibid. n. 84.* — (2) *tr. 12. p. 296. q. 6. r. 11.* — (3) *tr. 9. c. 15. p. 6. n. 84.* — (4) *ut supra num. 23. in fine.* — (5) *p. 1. tit. 5. c. 1. §. 6.* — (6) *1. 2. q. 74. art. 8. ad 4.* — (7) *d. 34. dub. 11. concl. 1.* — (8) *l. 6. p. 3. num. 337.* — (9) *ibid. n. 89. et 90.* — (10) *q. 15. de malo art. 2. ad 17.* — (11) *tr. 20. c. 13. p. 7. n. 65. et 66.* —

„*Laym.* (1), *Less.* (2) *(Et ita tenendum cum Salm.* (3), „*Pal.*, *Vasq.*, *Sanch.*, *Less. communiter*, *et Ronc.* (4), *quid-* „*quid dicat Croix* (5). *Non licet autem delectari de missa* „*ob oblivionem relicta et simili; quia omissio est objective* „*mala*, *ut Ronc.* (6) *cum Azor. et Sanch.)*

28. — „5. Qui delectationem morosam mortalem con- „fitetur, addere debet circumstantias operis, de quo fuit „delectatio: v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo „fratre an alio; uno an pluribus: in materia carnis, an „de conjugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limi- „tant *Azorius*, *Sa* (7), *Salas* (8) *etc.*, si delectatio feratur „in objectum apprehensum secundum totam suam malitiam, „non autem, si tantum secundum partem, v. g. in fœmi- „nam apprehensam ut non suam, non tamen ut alteri „nuptam vel ut monialem: tunc enim probabile esse ajunt, „delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornica- „tionis. Ita etiam *Fill.*, *Less.*, *Bon.*, *Dian.*, *Pal. Vide Lugo* (9). „Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in „objectum secundum totam suam malitiam: aut etiam desi- „derio efficaci, quod fertur in opus externum secundum „se, et ut est a parte rei; ac proinde est ejusdem cum „illo speciei; ideoque ejus circumstantiæ semper fatendæ „sunt. *Vide auct. cit.*" *(Vide dicta n. 15.)*

29. — „Resp. 2. Si quis sine causa et necessitate „actionem exerceat, ex qua intelligit, delectationem carnis „naturaliter orituram (v. g. ex curiositate legit vel audit „turpia), tamen sine directa intentione et sine periculo „consensus, peccat venialiter; si vero justam causam „habeat, nihil peccat." *Vide infra in 6. præc. l. 4. n. 482.* „*v. 6. Si pollutio.)*

„Quæres, an voluntas delectationem carnalem positive „reprimere teneatur.

„Resp. 1. Si voluntas plene eam advertens, negative „et permissive se habeat, ita ut nec approbet, nec repel- „lat, dummodo id non permittat ex ipsius delectationis „complacentia, nec periculum sit ulterioris consensus,

(1) *l. 1. t. 3. c. 6. n. 9.* — (2) *l. 4. c. 3. d. 15. n. 111. et 113.* — (3) *ibid. p. 4. §. 2. n. 37. et 38.* — (4) *tr. 2. c. 13. q. 3. r. 11.* — (5) *l. 5. n. 81.* — (6) *ibid. q. 5.* — (7) *verb. Luxuria.* — (8) *t. 7. tr. 13. d. 16. s. 6. n. 59.* — (9) *d. 16. n. 363.*

„probabile est, quod docet *Cajet. et Sanch.* (1), non pec„care mortaliter; tum quia non consentit in delectationem, „tum quia moraliter est impossibile omnes illos motus „evitare, tum quia ex justa causa illos licet permittere, „etiam secundum adversarios.

„Resp. 2. In praxi tamen verius videtur, quod docent „*Vasq.*, *Azor.*, *Lessius*, *Becan.* (2), sine justa causa eis „non resistere esse mortale: quia fere semper voluntas „est exposita periculo consensus; et contrarium credere „est nimia sui confidentia et præsumptio. Moderate *Laym.* „utramque sententiam probabilem fatetur, et ait delecta„tionem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displi„centiæ circa illam elicias: et si efficaciter animum ad „alia divertere negligas, cum facile possis et speres, te „tali modo posse depellere. *Vide Laym.* (3)." *(Vide fuse „dicta supra hoc puncto lib. 2. n. 7.)*

DUBIUM III.

DE DISTINCTIONE PECCATORUM.

ARTICULUS I.

Quæ peccata distinguantur specie.

30 *Quomodo peccata differant specie quoad materiale, et quomodo quoad formale peccati.*
31. *Ex quotuplici radice desumatur diversitas specierum.*
32. *An peccata specie distinguantur ex oppositione ad virtutes, vel ex diversitate objectorum.*
33. *An ex præceptis diversis peccata specie distinguantur.*
34. *An peccatum ex objecto levius possit excedere gravitatem peccati superioris speciei.*

30. — „Resp. Peccata quoad materiale sive entitatem „positivam, specie distinguuntur ex objectis formalibus et „circumstantiis speciem variantibus, quatenus eæ objecti „formalis rationem habent; quoad formale autem proxime „distinguuntur ab oppositis formis sive rectitudine virtu„tis, qua privant, remote autem et fundamentaliter ex

(1) *1. mor. c. 12.* — (2) *1. 2. t. 2. q. 5. c. 5.* — (3) *l. 1. t. 3. c. 6. n. 3.*

„objectis. Ita *Tanner* (1). Ratio primæ partis est, quia „omnes actus specie distinguuntur ex objectis; peccata „autem quoad materiale dicunt ipsos actus. Ratio secundæ „partis, quia privationes proxime distinguuntur specie a „formis, quibus privant; sed peccata formaliter sunt pri„vationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, „quia rectitudo virtutis specificatur proxime ex objecto: „ergo privatio rectitudinis ex eodem remote.

Unde resolves:

31. — „Peccata specie differunt non tantum, quæ „diversis virtutibus, sed etiam, quæ eidem opponuntur „extreme, ut prodigalitas et avaritia: vel ratione diversæ „difformitatis, id est, quæ adeo diversa ratione et malitia „ejusdem virtutis materiam attingunt, ut, quantum est ex „natura ejusdem peccati, non si teadem facilitas, morali„ter loquendo, neque propensio utrumque peccatum com„mittendi: qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, „detractio.

Docet *Trid. sess. 14. c. 5.*, circumstantias illas in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant. Hinc quær. 1., ex quotuplici radice desumatur distinctio specifica peccatorum. Resp. cum. *Bus.* et sententia communiori, sumi ex duplici radice, nempe I. ex oppositione ad diversas virtutes; II. ex diversa difformitate contra eamdem virtutem, prout accidit in perjurio et violatione voti, sive blasphemia; licet enim hæc peccata sint contra eamdem virtutem religionis, specie tamen sunt diversa. Quoad hanc secundam radicem consentiunt doctores.

32. — Sed quoad primam, scil. ex oppositione ad virtutes, quæstio magna est inter *s. Th. et Scotum*, an distinctio specifica proxime sumatur ab objectis diversis peccatorum, vel a diversis virtutibus, quibus peccata opponuntur. *S. Th.* (2), *Salm.* (3) *et alii* tenent, proxime desumi ab objectis specie diversis. Ratio *s. Th.*, ut ait *art. 6. ad. 2.*, *quia peccatum non habet speciem ex parte aversionis...*, *sed ex parte conversionis*, *secundum quod est actus quidam.* Scotus vero cum *Bus.* hic, et *Bec.*, *Val.*,

(1) *d. 4. de pecc. d. 1. q. 2.* — (2) *1. 2. q. 72. art. 1.* — (3) *tr. 20. c. 12. p. 1. n. 1. et 2.*

Bon. tenent, distinctionem specificam desumi a virtutibus, quibus opponuntur peccata; quia peccatum formaliter sumptum consistit in oppositione ad virtutem, qua privat. Utraque sententia est probabilis, et utraque revera in idem coincidit *), ut bene dicunt *Salm. cit. n. 2.* Sed secunda, distinguendo peccata per oppositiones ad virtutes, planior est et facilior, ut recte fatetur *Tapia*, quamvis Thomista. Advertit tamen *Ronc.* (1), quod, licet peccata commissionis distinguantur ex virtutibus oppositis, ut ipse tenet; peccata vero omissionis omnino distinguuntur per oppositionem ad objecta sive ad actus, quibus privant: prout omittere sacrum et jejunium; sunt peccata specie diversa contra obedientiam ecclesiæ debitam, quia sacrum et jejunium sunt objecta specie diversa.

33. — Denique quær. 2., an ex diversis præceptis peccata specie distinguantur. Affirmant *Nav.*, *Gran.*, *Tann. etc.*; sed dicendum cum *s. Th.* (2), *Cajet.*, *Val.*, *Azor.*, *Laym.*, *Coninch.*, *Pal.*, *Bonac.*, *Ronc. l. c.*, *Croix* (3), *Salm.* (4) *ex communi*, quod, si præcepta distinguantur tantum ex parte legislatorum (ut est in furto, quod prohibetur lege divina et humana), minime inducunt distinctionem specificam peccatorum; quia diversitas legislatorum non efficit, præceptum esse formaliter diversum, sed tantum materialiter. Secus tamen, si præcepta distinguantur ex parte motivi ad prohibendum, quia tunc diversæ virtutes lædunturtur; prout si quis frangeret jejunium præceptum ab ecclesia, et ad quod voto simul ipse se obstrinxerit; tunc enim læderet temperantiam, ex qua ecclesia jejunium imperat, et religionem, ex qua Deus præcipit vota observari.

Ad agnoscendum vero, quandonam leges sint conditæ

(1) *tr. 20. de pecc. c. 2. q. 1.* — (2) *1. 2. qu. 72. art. 6. ad. 2.* — (3) *l. 4. n. 47.* — (4) *ibid. p. 2. n. 5. et 6.* —

*) S. Thomas ipse noluit multum insistere suae opinioni, dicens (1. 2. q. 72. art. 1. ad 2.): Peccata magis distinguuntur specie secundum objecta actuum, quam secundum opposita: *quamvis etiam, si distinguantur secundum oppositas virtutes, in idem rediret:* virtutes enim distinguuntur specie secundum objecta. Sic s. Thomas, quem si discipuli secuti essent, non tam multum litigassent.

Editor.

ad diversos fines, dicunt *Salm.* (1), videndum, si præceptum humanum trahat actum ad specialem aliam virtutem sive ad oppositionem cum alia speciali virtute. Hinc infertur: I. Si quis occidit sacerdotem, non solum peccat contra justitiam, sed etiam contra religionem, ex cujus motivo ecclesia vetat sacerdotis læsionem. Infertur II. Sacerdos beneficiarius, omittens officium divinum, committit unum peccatum contra religionem, non autem contra justitiam, si velit restituere fructus beneficii; quia ex eodem motivo religionis ecclesia præcipit recitationem ei, qui est sacerdos, et est beneficiarius, qui ex justitia tenetur tantum non facere fructus suos; ita *Azor.*, *Trull.*, *Dian. etc. cum Salm. ibid. n. 12. contra Suar.*, *Laym. et Bonac. Vide dicenda l. 5. n. 145. qu. I.*

34. — Quæritur hic 3., an peccatum ex objecto levius possit ratione circumstantiæ excedere gravitatem peccati superioris speciei. Negant *Durand.*, *Vasq. et alii;* sed affirmat probabilius *s. Th.* (2), ubi ait: *Nihil prohibet peccatum, quod est gravius secundum suum genus, esse minus grave secundum aliquas circumstantias.* S. Doctorem sequuntur *P. Conc.* (3), item *Caj.*, *Suar.*, *Azor.*, *Pal. etc. cum Salm.* (4) *et aliis communiter;* quia, licet regulariter gravius peccatum est illud, quod perfectiori virtuti opponitur, ut dicit *s. Th.* (5), attamen, cum gravitas peccati superioris speciei sit finita, ideo, etsi physice non possit excedi a malitia peccati speciei inferioris, potest vero moraliter. Hinc sodomia et bestialitas sunt graviora peccata quam perjurium, ut docet *s. Th.* (6) *cum Salm. ibid. in fin.* Et ideo regula prædicta metiendi gravitatem peccati ex oppositione ad superiorem virtutem currit tantum, quando peccata sunt maxima contra unamquamque virtutem, non autem quando comparatio fit maximi peccati ad minimum.

An autem circumstantiæ speciem tantum aggravantes sint confitendæ, nimirum gradus incestus, quantitas furti, tempus durationis peccati? *Vide dicenda de sacr. pœn. l. 6. ex num. 467.*

(1) *tr. 20. c. 12. p. 2. n. 9.* — (2) *2. 2. q. 10. art. 3. ad 1.* — (3) *t. 10. p. 524. n. 6.* — (4) *ibid. p. 4. n. 22.* — (5) *1. 2. qu. 73. art. 4.* — (6) *2. 2. q. 154. art. 3.*

ARTICULUS II.

Quæ peccata distinguantur numero.

35. *Vide omnia, quæ super hoc puncto dicuntur a* Busemb.
36. *Ex quibus radicibus desumatur distinctio numerica. De prima radice, quæ est* multiplicitas actuum moraliter interruptorum.
37. *Et I. Quomodo interrumpantur* actus interni *circa peccata* cordis.
38. *Quomodo circa peccata* oris et operis.
39. *An malum propositum interrumpatur per diuturnum tempus.*
40. *Quid, si tamen voluntas permaneat in aliquo effectu.*
41. *II. Quomodo interrumpantur aut uniantur* actus externi.
42. *An explicanda omnia media apposita ad peccandum.*
43. *Quid, si quis ab initio voluerit tangere, sed postea fornicetur?*
44. *Quid, si quis centenis vicibus interpolatim furetur aureum ex intentione ab initio furandi centum? et quot sacrilegia committat celebrans tres missas in mortali in die nativitatis Domini.*
45. *De secunda radice, quæ est* diversitas objectorum totalium.
46. *Illationes hujus radicis.*
47. *Qu. 1. Quot peccata committit, qui eodem actu blasphemat 12 apostolos?*
48. *Qu. 2. Quot, si quis detrahit vel conviciatur aliquem diversis contumeliis?*
49. *Qu. 3. Quot, si quis detrahit alicui coram pluribus?*
50. *Qu. 4. Quot, si quis negat plures articulos fidei? Qu. 5. Quot, si quis optat diversa mala inimico? Qu. 6. Quot, si confessarius in mortali plures absolvat? Quid, si sacerdos pluribus eucharistiam ministret? Quid, si sacerdos projiciat breviarium in mare, prævidens, se reddi impotentem ad recitandum? (De hoc vide dicenda l. 5. n. 149.)*

35. — „**R**esp. Numero distinguuntur duobus modis: „1. Ex diversis objectis numero totalibus, non materiali„ter et physice tantum, sed etiam formaliter et morali„ter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. „*Fill.* (1).

„Dico *moralem*; quia, etsi ad distinctionem numeri„cam physice sufficiat quævis interruptio, in ordine ta„men ad confessionem non multiplicantur, nisi moraliter

(1) *tr. 21. c. 8.*

„multi sint, quia, sicut in confessione actus moralis, ita „etiam multiplicatio et distinctio moralis attendi debet.

„Porro actus moraliter interrumpuntur, ita, ut nec virtualiter, nec interpretative manere censeantur: 1. Per „contrariam voluntatem et propositum. 2. Per cessationem ab actu voluntariam et liberam. 3. Per cessationem involuntariam et naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia, cum in illo cesset usus rationis, non continuatur actio libera et moralis: per distractionem vero, „quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, ideoque, „si ad eam redeatur, fit voluntaria et moraliter multiplicatur. Ita *Vasq. etc.* Quæ sententia, etsi in peccatis „externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum „secundum *Fill.* (1). Ratio est, quia, etsi per hanc interruptionem physice actus multiplicetur, non tamen moraliter: quia hoc ipso, quod animus involuntarie distrahitur, remanet interpretative prior voluntas, cum non sit „retractata aut aliter interrupta. *Vide etiam Bald.* (2).

Unde resolves:

„1. Unum numero peccatum committit, qui uno actu „odii vel detractionis fertur in 10 homines; qui uno ictu „duos occidit; qui uno actu vult omittere officium horarum per mensem, jejunium per quadragesimam. Quia, „etsi hæc objecta physice sint plura, sunt tamen unum „moraliter et formaliter, quatenus in uno actu hic et „nunc conjunguntur. Ita *Nav.*, *Fill.*, *Bon.* (3) *contra Azor.*, „*Vasq. etc.*, qui satis probabiliter dicunt, esse peccata „distincta. Verum sive 10 peccata dicas, odisse v. g. „10 homines, sive unum, parum refert, cum unum hoc „illis decem æquivaleat, proindeque objecti gravitas in „confessione exprimenda sit, quippe quæ actum in suo „esse individuali constituit, ut notant *Fill.*, *Bon.*, *Suar.* (4).

„2. Actus voluntatis internus sæpius interruptus et repetitus, licet physice sit multiplex, moraliter tamen est „unum numero peccatum in ordine ad confessionem, si „consummetur in opere aliquo externo per eum intento

(1) *tr. 21. c. 8. n. 317.* — (2) *d. 21. n. 3.* — (3) *d. 2. q. 4. p. 1.* — (4) *de pœn. s. 22. s. 5. n. 3ii.*

„et causato, aut etiam in pluribus actibus externis sibi „invicem subordinatis ad eundem finem. Hinc v. g., qui „furatur bibliothecam per totam noctem etsi sæpius vo„luntatem furandi renovet, unum furtum; et qui, ad occi„dendum alium pergens, sæpe voluntatem renovat, unum „homicidium committit. Ratio est, quia est una actio „externa ab internis intenta et causata, in qua internæ „omnes complentur et moraliter uniuntur. *Vide Bald.* (1).

„3. Actiones externæ licet numero distinctæ, ad eum„dem tamen finem et actum principalem relatæ, modo „non habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguun„tur ab ipso fine et actu principali moraliter loquendo „et in ordine ad confessionem. Hinc oscula, tactus, verba „impudica etc., copulam carnalem præcedentia, imo etiam „comitantia et subsequentia tanquam complementa et „appendices operis, unum numero peccatum sunt, ut „docent *Nav.* (2), *Az.* (3), *Fill. etc.* Ratio est, quia sunt „vel initia vel partes vel complementa et appendices „operis ejusdem actus humani et objecti, in quo omnia „prædicta moraliter uniuntur.

„Dixi *complementa*: quia, si similes actus non sint „initia vel partes copulæ subsecuturæ aut ex actu præ„terito ex natura rei non consequantur, distinguuntur „numero, ut v. gr. si quis de fornicatione glorietur: proin„deque illi in confessione explicandi sunt separatim, non „autem priores, ut docet *Suar.* (4)."

36. — Ad intelligentiam hujus tam difficilis materiæ de numerica distinctione peccatorum, circa quam valde DD. laborant et valde dissentiunt, ut clarius intelligantur omnia, quæ a *Busemb.* dicta sunt, prænotandum: constare ex Trid. non solum in confessione spesies peccatorum esse explicandas, sed etiam numerum, cum *sess. 14. can. 7.* sic doceat: *Si quis dixerit, in sacramento pœnitentiæ necessarium non esse jure divino, confiteri omnia et singula peccata mortalia, anathema sit.* Hinc videndum, ex quibus radicibus desumatur distinctio numerica peccatorum. Respondetur, desumi ex duabus radicibus, nempe

(1) *d. 21. n. 4.* — (2) *c. 6. n. 17.* — (3) *l. 4. qu. 6.* — (4) *t. 4. de pœn. d. 22. s. 5. n. 26-27.*

I. ex *multiplicitate actuum moraliter interruptorum*, et in hoc omnes conveniunt,

II. ex *diversitate objectorum totalium*, quamvis de hac radice alii dubitent, ut infra videbimus *n. 45.* Et I. loquendo de prima radice dubium magnum est, quandonam actus voluntatis moraliter interrumpantur. Et hic ad clariorem intelligentiam distinguendi sunt actus *interni* interrupti ab actibus *externis.*

37. — Et I. quoad actus *internos* distinguere insuper oportet peccata *cordis* a peccatis *oris* et *operis.* Si sunt enim peccata *cordis*, quæ interne omnino perficiuntur, ut sunt odia, hæreses, delectationes morosæ, desideria turpia etc., ista statim ac multiplicantur, interrumpuntur, ita, ut tot sint peccata, quot sunt actus voluntatis illis consentientis. Ratio, quia quoad tales actus non pendet unus ab alio, et ideo nequeunt moraliter continuari. Ita communiter *Suarez*, *Vasq.*, *Az.*, *Pal.*, *Bon. etc. cum Salm.* (1), *Ronc.* (2), *P. Conc.* (3), *Cont. Tourn.* (4) *contra Lugonem* (5), *Canum*, *Homobon. etc. apud Tamb.* (6), qui dicunt, hos actus non interrumpi per somnum, distractionem etc., sed tantum per contrariam voluntatem: et huic opinioni videtur adhærere *Busemb. cum Fill. hic vers. Porro in fine;* et vocat probabilem *Tamb. l. c.* (licet *Tamb.* dicat, semper explicandum esse tempus, quo voluntas prava duraverit). Sed hanc opinionem ut falsam rejiciunt *Conc. ac Vasq.*, *Suar.*, *Dian. etc. cum Salm.* (7); quare opinio *Lugonis* et *Cani* saltem tamquam dubie probabilis non est tenenda. Et ideo pœnitens quidem debet explicare, si potest, quot vicibus in voluntate consensit; si vero non potest, quia pravus animus fuit diuturnus, tunc sufficit fateri tempus, in quo cum tali animo perseveraverit, ut dicunt *Ronc. et Viva* (8) *cum Vasq.*

Merito autem notant I. *Coninch. et Lugo apud Tamb. n. 53.* (licet *Tamb.* non assentiat) *cum Viva n. 5. et Antoine*, quod explicari debet, si interruptiones fuerint notabiliter raræ vel frequentes.

(1) *tr. 20. c. 12. p. 5.* §. *1. n. 32.* — (2) *tr. 2. de pecc. c. 2. q. 2.* — (3) *t. 10. pag. 526. num. 13.* — (4) *de pecc. part. 1. cap. 3. art. 2. Dico 2.* — (5) *d. 16. sect. 14. ex num. 566.* — (6) *meth. conf. c. 1.* §. *5. n. 32.* — (7) *tr. 20. c. 12. p. 5.* §. *1. n. 34.* — (8) *de sacr. pœnit. q. 5. art. 7. n. 2.*

Notant II. *Tamb.* (1) *cum Lugo et Viva d. n. 5.*, quod, si plures hujusmodi actus ex eodem impetu concupiscentiæ procedant, unum peccatum mortale constituunt, etsi aliquod breve intervallum inter actus intercedat.

38. — Hoc currit quoad actus internos circa peccata *cordis*. Quoad actus autem *internos* circa peccata *oris* et *operis*, quæ externe consummantur, uti sunt blasphemiæ, furta etc., hi actus moraliter interrumpuntur I. per retractationem voluntatis; II. per liberam cessationem, nimirum si quis voluntarie et libere cesset a proposito pravo; tunc enim, si iterum redeat ad malam voluntatem, novus actus erit moraliter diversus a primo, cum a primo non procedat, et ideo erit novum peccatum. Ita *Bus.*, *Ronc. et Croix* (2).

39. — Utrum autem malum propositum interrumpatur per communes interruptiones, ut per somnum, distractionem, comestionem etc.? Negat *Lugo* (3), *Tamb.*(4), etiamsi magna mora intercedat; sed hæc opinio est contra communem et merito rejicitur, ut ait *Croix*(5). E converso probabilis est sententia omnino opposita cum *Henno*, *Vasq.*, *Nugn.*, *Dian. etc. apud Vivam*, qui dicunt, actus internos interrumpi per quamlibet distractionem, etiam involuntariam. Sed probabilius videtur dicendum cum *Salm.*(6), *Viva* (7), *Ronc.*(8), quod, si intercedat tempus breve, actus non discontinuantur: secus, si intercedat tempus diuturnum. Quale autem æstimandum sit tempus diuturnum? *Viva* dicit annum, *Salm.* mensem, *Ronc.* duos dies, *Conc.* autem unum; sed ego puto, impetum unius actus difficulter posse protrahi (ordinarie loquendo) plus quam ad duos vel tres dies ad summum. Hinc qui perseverat in mala voluntate ultra duos vel tres dies, explicare debet tempus, ut sic intelligatur moraliter numerus actuum internorum circa peccata externa.

40. — Notandum tamen, quod actus voluntatis, si ex prima voluntate procedant et moraliter permaneant in aliquo effectu, qui conducat ad consummandum peccatum externum, per qualecunque tempus duret prava vo-

(1) *l. c. n. 48.* — (2) *l. 5. n. 170.* — (3) *dict. d. 16. n. 567.* — (4) §. *6. n. 35. et 36.* — (5) *l. 5. n. 178.* — (6) *tr. 20. c. 12. p. 5.* §. *1. n. 38.* — (7) *de sacr. pœn. q. 5. art. 6. n. 6. in fin.* — (8) *q. 2.*

luntas, unum solum peccatum constituunt. Hinc infertur I., quod, si quis proponat occidere hominem et idcirco arma præparet, viam arripiat et inimicum occidat, unum peccatum committit, licet per multos dies illum quæsierit et pluries voluntatem repetierit. Ita communiter *s. Bonav.*, *Vasq.*, *Caj.*, *Nav.*, *Bon. etc. cum Salm.* (1) et *s. Th.* (2). Ratio (ut docet *s. Thom.*), quia omnes hi actus *non habent rationem peccati, nisi secundum quod per unam voluntatem in perversum finem ordinantur.* Infertur II. quod, si quis statuit, non restituere rem alienam, et in eadem voluntate semper (adhuc per annum) maneat, unum peccatum committit: quia in illa retentione nunquam retractata virtualiter permanet prima voluntas, ut probabiliter dicunt *Ronc.* (3), *Lugo*(4) *cum Nav., Gabr. et Tanner, Salm.* (5) *cum P. Nav. et Trull.*, item *Dian.* (6) *cum Malder., Arag. et Sayro* (*contra Suar., Vasq., Bon., Tapia etc. ap. Salm. cit. n. 37.*, qui tenet interrumpi voluntatem per somnum, distractionem etc., quorum sententia etiam probabilis est). Imo *Lugo* dicit, voluntatem non interrumpi, etiamsi retractatio sed brevissima interfuerit voluntatis. (*Vide dicenda l. 4. num. 683.*). Merito tamen censet *Dian. l. c. in fine* cum AA. ab ipso citatis, quod, si fur redditur impotens ad restituendum et deinde factus potens data opportunitate non restituit, novum peccatum committit. Ratio, quia eo casu per illud tempus impotentiæ voluntas non restituendi non perseverat in effectu.

41. — II. Quoad actus autem *externos* peccatorum tunc isti moraliter interrumpuntur, quando non subordinantur ad aliquem actum principalem completum; puta, cum quis habet plures tactus sine intentione copulæ, vel si pluries percutiat sine intentione occidendi, vel si pluries furetur partes ex cumulo sine intentione totum cumulum auferendi; quia tunc quilibet actus habet suam completam malitiam. Ita communiter omnes cum *Holzm.* (7). E converso actus externi duobus modis uniuntur, ita ut unum constituant peccatum. *Primo*, si ex eodem impetu

(1) *ibid. n. 36.* — (2) *in 2. dist. 42. q. 1. art. 1.* — (3) *de peccat. q. 2. r. 1.* — (4) *de pœn. d. 16. n. 549.* — (5) *tr. 13. cap. 1. p. 14. n. 264. et tr. 20. c. 12. p. 5. §. 1. n. 37.* — (6) *p. 2. tr. 16. r. 27.* — (7) *t. 1. p. 145. n. 681.*

procedant: puta, cum quis ex eodem impetu pluries percutiat, pluries inhoneste tangat, eumdem Sanctum vel plures dies sanctos blasphemet, pluries aliquem in eadem materia convicietur vel detrahat, ut recte dicunt *Salm.* (1) *cum Nav., Tap., Less. et Cov.*, item *Conc.* (2), *Viva* (3) *cum Pal., Dic., Bon. ap. Croix* (4). Utrum autem unum peccatum committat, qui una vice plures Sanctos blasphemat, aut pluries eodem impetu aliquem contumeliis afficit in diversis materiis; aut confessarius, qui in mortali successive plures absolvit? *Vide infra ex n. 47. Quær. 1. 2. et 6.*

Secundo modo actus externi moraliter uniuntur, si ad ejusdem peccati consummationem diriguntur, sicuti diximus supra de actibus internis erga idem peccatum externum repetitis, qui ex prima voluntate procedunt. Hinc si quis ad homicidium patrandum emit arma, viam carpit, quærit hostem et occidit, unum peccatum committit. Ita etiam si quis ad copulam consummandam præmittit tactus, oscula et sermones, sufficit, si confiteatur tantum copulam obtentam. Utrum autem explicandi sint tactus, qui statim copulam sequuntur? Adsunt tres sententiæ.

Prima absolute affirmat cum *Suar. et aliis.*

Secunda cum *Dicast. et Croix* (5) negat, si hujusmodi actus intendantur velut complementum prioris voluptatis, secus vero, si in eis tanquam in nova voluptate sistatur.

Hæc est quidem probabilis, sed non minus probabilis est *tertia sententia Busembai cum Lug.* (6), *Pal., Nav., Azor., Viva.* (7) *et Salm.* (8), qui cum communi dicunt, omnes hos actus sicut et complacentiam de copula habita non esse novum peccatum, si statim post copulam habeantur et minime ad novam copulam intendantur: quia verosimiliter adhibeantur tanquam complementum copulæ obtentæ.

42. — Notandum tamen I., quod etiam explicanda sunt tanquam distincta peccata omnia media posita ad peccatum consummandum, si postea peccatum non con-

(1) *tr. 20. c. 12. p. 5. §. 2. n. 41.* — (2) *t. 10. p. 529. num. 21.* — (3) *de pœn. q. 5. art. 6. n. 6.* — (4) *l. 5. n. 179.* — (5) *l. 5. n 168.* — (6) *de pœn. d. 16. n. 553.* — (7) *l. c. n. 6.* — (8) *tr. 20. c. 12. p. 5. §. 2. n. 45.*

summetur, ut ait *Viva cum communi ibid. n. 6.* Et hoc non solum, si prædicta media per se sint mala, ut sunt tactus et sermones inhonesti; sed etiam, si sint indifferentia, ut carpere viam, ascendere domum ad mulierem cognoscendam, parare arma ad homicidium etc. Ita valde probabiliter dicit *Viva ibid. n. 6.* Ratio, quia tunc peccatum non manet tantum internum, sed externatur in illis actionibus, quæ omnes malæ deveniunt, cum a malitia pravi finis omnes informentur.

43. — Notandum II., quod, si quis habens oscula, tactus etc. noluisset ab initio copulam, sed postea ob libidinem auctam copulam perfecerit, non sufficit, si tantum copulam confiteatur; tunc enim omnes actus tanquam distincta peccata debent explicari, quia, cum in illis sistitur, quivis actus habet in se malitiam suam consummatam. Ita communiter *Cont. Tourn.* (1), *Less.*, *Dic. cum Croix* (2) *et Salm.* (3) *cum Nav.*, *Lugo etc.* Et idem dicendum de eo, qui animum habuit tantum hostem vulnerandi, et inde ira accensus occidit; is duo peccata committit, ut *Salm. ib. cum iisdem.*

44. — Advertendum etiam cum *La-Croix* (4) *et P. Mazotta* (5), quod, si quis ex intentione furandi centum aureos centenis vicibus moraliter interruptis ea surripiat, tunc centum peccata committit, quia singuli actus habent in se consummatam malitiam*). Tria etiam sacrilegia committit, qui in die nativitatis Domini tres missas celebrat in mortali, qui sunt actus de se completi. Dixi *tria sacrilegia:* hoc tamen currit in sententia eorum (ut tenent *Sporer* (6) et quidam Neotericus), qui dicunt, celebrare in mortali esse unum sacrilegium, quia actiones celebrantis, licet sint plures, tamen integrant unum ministerium sacrificii. Sed verius dicendum, saltem hæc esse novem sacrilegia, cum celebrans in mortali in unaquaque missa verius tria sacrilegia committat; et quamvis unum offerat sacrificium, attamen ad illud offerendum plures actiones per se complete sacrilegas operatur, nimirum in-

(1) *de pecc. p. 1. c. 3. art. 2. collig. 7.* — (2) *l. 5. n. 169.* — (3) *cit. n. 45. circa fin.* — (4) *l. 5. n. 170.* — (5) *de consc. c. 2. q. 4. L. ex fine.* — (6) *de pœnit. c. 3. n. 435.*

*) Ita etiam s. Auctor in VI. inter recentes retractationes ait. *Editor.*

digne consecrando, ministrando sibi indigno et indigne sumendo: secus dicendum, si post sumptionem sumat particulas superfluas, quia hæc ultima sumptio pertinet ad unum sacrificium. *Ita Croix l. c. cum Viva n. 7.* Dixi *saltem;* nam juxta nostram sententiam quatuor sacrilegia committit celebrans in mortali. *Vide l. 6. n. 35. v. Hinc.*

45. — Loquendo autem de secunda radice distinctionis numericæ, scilicet, an peccata multiplicentur ex diversitate objectorum totalium, celebris est quæstio inter doctores.

Prima sententia negat, et hanc tenent cum *Bus. hic num. 37. Suar.* (1), *Lugo* (2), *Laym.* (3), *Viva* (4), *Anacl.* (5) *cum Nav.*, *March. etc. ac Tamb.* (6), item *Bon.*, *Fill.*, *Gob. etc. ap. Croix* (7), probabilemque putant *Vasq.*, *Rodr. etc. ap. Lugo loc. cit.* Diversis autem rationibus præfati AA. hanc sententiam tuentur; nam *Suar.*, *Laym.*, *Vill. etc.* probant, quia in eodem actu entitative uno non possunt esse plures malitiæ numero diversæ, cum in eodem subjecto nequeant esse plura accidentia numero distincta. Alia ratione utuntur *Lugo et Tamb.* dicentes, quod, licet in eodem actu possint esse plures malitiæ, tamen ex præcepto Tridentini tenemur quidem explicare numerum peccatorum, non autem numerum malitiarum.

Secunda vero *sententia* communior, quam sequimur et tenent *Cont. Tourn.* (8), *Conc.* (9), *Croix* (10), *Holzm.* (11) *ac Salm.* (12) *cum Azor.*, *Hurt.*, *Vasq.*, *Diana*, *Dic. et aliis innumeris*, docet, diversitatem objectorum totalium bene constituere diversa numero peccata. Ratio 1., quia, sicut actus respiciens plura objecta specie diversa includit plura specie diversa peccata in confessione explicanda, ita actus respiciens plura objecta numero diversa includit plura diversa numero peccata. Ratio 2., quæ fortius probat, est, quia idem actus non solum potest includere plures malitias specie diversas, sed etiam numero. Id patet exemplo: si enim conjugatus copulam habet cum conjugata, nemo negat (ut ipse *Lugo n. 241.*

(1) *in 3. p. d. 22. sect. 5. n. 34.* — (2) *de pœn. d. 16. n. 135.* — (3) *l. 1. tr. 3. c. 3. n. 2.* — (4) *de pœn. q. 5. a. 6. n. 9.* — (5) *p. 81. n. 57.* — (6) *meth. conf. l. 2. c. 1. §. 9. n. 58.* — (7) *l. 5. n. 150.* — (8) *de pecc. part. 1. cap. 3. art. 2. Dico 1.* — (9) *tom. 10. p. 531. n. 29.* — (10) *l. 5. n. 149-150.* — (11) *tom. 1. p. 142. n. 668.* — (12) *tr. 20. c. 12. p. 6. n. 61.*

fatetur) duplicem committere injustitiam, unam, quia violet jus suæ uxoris, alteram, quia cooperatur, ut illa violet jus sui mariti. Ergo cum eodem unico actu bene possunt esse plura peccata, numero diversa, contra eamdem virtutem. Objicit *Lugo*, quod tunc alio modo tendendi conjugatus ille justitiam lædit, quando violat jus suæ uxoris; alio, quando cooperatur, ut altera violet jus viri sui; et ideo duo peccata injustitiæ committit. Sed hæc responsio non subsistit; nam eadem virtus justitiæ eodem modo, non diverso, quo obligat eum ad servandam fidem suæ uxori, obligat etiam, ut non cooperetur, ne illa frangat fidem suo viro debitam.

Nec obstat ratio *Suarii*, nempe quod in eodem subjecto nequeunt esse plura accidentia numero distincta. Nam respondetur hoc valere in physicis, non autem in moralibus; in his enim, licet actus physice sit unus, moraliter tamen bene potest esse multiplex, quando juxta prudentum judicium unicus ille actus æquivalet pluribus, habita ratione ad objecta totaliter diversa, prout patet exemplo copulæ conjugati cum conjugata, et docet *d. Th.* (1). Nec etiam obstat ratio *Lugonis*, nimirum quod in confessione tenemur tantum explicare numerum peccatorum, non autem diversas malitias peccati: nam respondetur, posito, quod malitiæ in illo actu sint plures, plura etiam esse peccata, cum peccata diversa non sint nisi diversæ malitiæ.

46. — Hinc infertur, diversa numero peccata committere

I. eum, qui uno ictu plures homines occidit, *) vel pluribus detrahit, ut dicunt *Cont. Tourn.* (2), *Concina* (3), *Bonac.* (4) *et Salm.* (5) *cum Vasq., Azor., Henr. etc. (contra Anacl.* (6), *Tamb.* (7) *cum Lugo etc.)* Et idem dicendum, si quis intendit occidere sive infamare totam familiam, ut tenent *Salm.* (8), *Cont. Tourn. l. c., Concina n. 28. et Holzm.* (9) *contra Roncaglia* (10) *et Anacl. l. c.*

(1) *2. 2. d. 42. q. 1. art. 1.* — (2) *de pecc. part. 1. cap. 3. art. 2. colliges 1.* — (3) *tom. 10. p. 530. n. 23.* — (4) *de sac. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. diff. 3. n. 16.* — (5) *tr. 20. 1. 12. p. 5. §. 2. n. 42. et 43.* — (6) *p. 81. n. 57.* — (7) *l. 1. n. 61. et 62.* — (8) *ibid. n. 49.* — (9) *p. 143. n. 671.* — (10) *p. 16. q. 2. r. 2.*

*) Hoc convenit cum retractatione 52. *Editor.*

Nec obstat dicere, quod familia pro unica persona reputatur, ex *l. 1. ff. Si familia etc.* Nam, licet fictione juris familia una persona dicatur, attamen occisio aut detractio illa, cum uniuscujusque jus lædat, quod personæ illius familiæ distincte habent ad vitam aut famam, idcirco diversa peccata constituit. Secus vero esset dicendum, ut bene censent *Salm. ibid. n. 51.*, si quis læderet bona, quæ possidet aliqua civitas, monasterium aut capitulum in communi; tunc enim non competit jus individuis in particulari, sed tantum toti communitati, unde unum jus læditur.

II. Qui unico actu optat ad plures fœminas accedere, *contra Tamb.* (1) *cum Lugo*, vel pluries ad eamdem fœminam, *contra Less. ap. Tamb. n. 5.*; tanto magis, qui eadem nocte pluries eamdem fœminam cognoscit, ut *Salm.* (2) *cum aliis communiter contra Zanardum*; quælibet enim fornicatio habet suum terminum completum.

III. Qui a pluribus furatur, ut *Salm.* (3) *cum Azor. et Molin. contra Lugo et Tap.*

IV. Qui pluribus unica vice scandalum præbet, ut recte ait *Cont. Tourn.* (4) *contra Tamb. num. 64. cum Lugo.*

V. Qui unico actu vult per plures dies horas canonicas vel jejunium omittere, ut *Croix* (5), *Holzm.* (6) *et Salm.* (7), *(contra Busemb., Lugo etc.)*

VI. Qui uno actu malum tribus personis desiderat, ut *Croix* (8) *cum Dicast.*

47. — Quæritur autem 1.: Quot peccata committit, qui unico actu blasphemat duodecim apostolos? *Cont. Tourn.* (9) *et Concina* (10) censent, committere duodecim peccata, quia uniuscujusque apostoli honorem lædit, et quidem probabiliter; sed non est improbabile id, quod sentiunt *Anacl.* (11) *et Salm.* (12) *cum aliis*, nempe quod iste unum committat peccatum, quia, cum omnes blasphemiæ in sanctos malitiam desumant ex una relatione ad Deum, moraliter loquendo unica injuria per talem blasphemiam mediate Deo infertur.

48. — Quæritur 2., an committat diversa peccata, qui

(1) *n. 62.* — (2) *ibid. n. 55.* — (3) *ibid. n. 44.* — (4) *de præc. dec. cap. 1. sect. 7. punct. 1. §. 2. in fine.* — (5) *l. 5. num. 164.* — (6) *n. 673.* — (7) *tr. 20. c. 12. p. 5. § 2. n. 44.* — (8) *n. 158.* — (9) *de pecc. part. 1. cap. 3. art. 2. colliges 3.* — (10) *tom. 10. p. 529. n. 21.* — (11) *p. 82. n. 58.* — (12) *ibid. n. 40.*

detrahit alicui in pluribus materiis, vel eum diversis contumeliis afficit. Negant *Salm.* (1), *Lugo* (2) *cum Caj.*, *Sa*, *Azor.*, *Reg. et Molin.*, item *Bon.*, *Dic.*, *Diana etc. ap. Croix* (3), dicentes, unum committere peccatum, quia, licet tales detractiones aut contumeliæ materialiter specie distinguantur, moraliter tamen unam famam aut honorem lædunt. Sed probabilius censent, plura peccata committere *Cont. Tourn.* (4), *Holzm.* (5), *Conc.* (6) *et Croix l. c. cum Sylvio*, *Nav. etc.* Ratio, quia læduntur diversa jura ad famam vel honorem, quæ alteri competunt; per hoc enim, quod aliquis esset diffamatus in uno crimine, non ideo est diffamatus in alio. Nec obstat, quod is, qui aufert plures diversas res alicui, unicum committit furtum; nam tunc unicum læditur jus, quod ille habebat ad bona sua; sed quando aliquis diffamatur in pluribus materiis, plura ejus jura læduntur juxta plures respectus, quos fama habet ad diversas virtutes, unde plura committuntur peccata. Bene tamen hic advertendum cum *Salm.* (7) *et Concina* (8), quod mulierculæ et plebeji, qui simul rixantes eodem impetu diversis contumeliis se onerant, unum peccatum committunt. Ratio, quia juxta communem æstimationem hi non lædunt famam et honorem, eo quod ex una parte convicia inter hujusmodi personas non apprehenduntur ut gravia, et ex alia audientes nullam ipsis fidem præstunt, putantes, illa potius proficisci ex impetu iræ, quam ex animo et rei veritate; et ideo tales rixantes ut plurimum excusantur a mortali, nisi forte de aliquo particulari facto adversarium improperent.

49. — Quæritur 3., an, qui detrahit alicui coram pluribus, plura peccata committat. Affirmat *Croix* (9) *et Holzm.* (10), quia (ut dicunt) tot jura is lædit, quot sunt personæ, apud quas alter infamatur. Sed unum tantum peccatum committere censent *Lug.* (11), *Tamb.* (12), *Azor.* (13) *et Mol.* (14). Ratio, quia detrahere coram pluribus est tantum circum-

(1) *ibid. n. 41.* — (2) *de pœn d. 16 n. 265.* — (3) *l. 5. n. 161.* — (4) *loc. cit. colliges 5.* — (5) *n. 674.* — (6) *tom. 10. p. 529. n. 21.* — (7) *tr. 13. c. 4. p. 2. n. 13. in fine.* — (8) *l. c. in fin.* — (9) *l. 5. n. 162.* — (10) *tom. 1. p. 143. n. 675.* — (11) *de pœn. de 16. n. 112.* — (12) *meth. conf. l. 2. c. 9. §. 1. num. 2.* — (13) *l. 13. c. 5. dub. 1.* — (14) *de just. tract. 4. dist. 19. n. 3.*

stantia aggravans, cum jus ad famam sit unicum apud omnes, non autem multiplex; unde cum satis probabilis sit sententia, juxta dicenda *de pœn. l. 6. n. 467.*, quod non sit obligatio explicandi in confessione circumstantias aggravantes, probabile etiam est in casu proposito non esse obligationem explicandi numerum personarum, coram quibus facta est detractio, sed sufficere, quod dicatur: *Detraxi coram pluribus.*

50. — Quæritur 4., quot peccata committat, qui plures articulos fidei negat. Plura censet *Borgia apud Croix* (1), quia (ut ait) unusquisque articulus est distinctum fidei objectum. Sed verius negant *ib. Diana et Oviedo.* Ratio, quia objectum fidei nequit dici multiplex cum revera unicum tantum sit, nempe veracitas Dei revelantis; idcirco, qui unum fidei articulum negat, non minus est infidelis, quam qui omnes negat; et ita contra, qui plures negat articulos, non magis est infidelis, quam qui negat unum.

Quæritur 5., quot peccata committat, qui diversa mala optat inimico, puta infamiam, mortem, paupertatem etc.

Prima sententia, quam tenet *Lugo* (2) *cum Val., Turr., Bon.* (3), *Dian.* (4), item *Caj. et Trull. ap. Bus.* (5), dicit, committere unum specie peccatum, et etiam numero, si mala optentur in eodem impetu; quia peccata odii non sumunt speciem diversam a diverso malo optato, quando omnia appetuntur sub ratione mali, ut contraria virtuti dilectionis; nulli dubium vero, explicandas esse species malorum, si desiderium sit efficax.

Secunda sententia, quam tenent *Busemb. loc. cit. cum Suar. et Palao ac Salm.* (6) *cum Bann., Salon., Prado, Villal., Soto, Fill. et Dic.*, dicit, committere plura peccata, prout sunt species malorum optatorum, si specifice exprimantur; quia desiderium sumit speciem a diverso objecto desiderato, ut inquit *s. Th.* (7), dicens: *Si ille, qui maledicit, velit malum occisionis alterius, desiderium non differt ab homicidio*: Secus si optetur malum in communi, prout si dicat: *Maledictus sis; malum tibi eveniat!*

Tertia tamen *sententia* satis probabilis, quam tenet

(1) *l. 5. n. 156.* — (2) *de pœnit. d. 16. n. 260.* — (3) *de 1. pr. d. 3. q. 5. p. ult. §. 1. n 10.* — (4) *1. p. tr. 7. r. 30. et 3. p. tr. 4. r. 67.* — (5) *vide l. 3. n. 30. v. In confessione.* — (6) *de rest. c. 4. p. 4. n. 29.* — (7) *2. 2. q. 76. a. 4. ad 2.*

Croix (1), distinguit et dicit, committere unum specie peccatum, casu, quo mala illa apprehendantur sub uno genere mali, nempe ut media ruinæ inimico optatæ; secus, si voluntas feratur ad optanda ei illa diversa mala specifice considerata, ut dicunt *ibid. Sylv.*, *Mol.*, *Bon. etc.*

Quæritur 6., an plura sacrilegia committat confessarius, qui in mortali successive plures absolvit. Negant *Salm.* (2), *Viva* (3), *Lugo* (4) *cum Rodr.*, item *Sporer*, *Gob.*, *Diana etc. apud Croix* (5), dicentes, unum peccatum committere, quia formaliter unam irreverentiam Deo irrogat; sicut qui plura sacra vasa furatur, unum sacrilegium committit. Sed verius *Concina* (6), *Cont. Tourn.* (7) *et Croix loc. cit. cum Bon.*, *Dic.*, *Escob. et aliis* docent, tot sacrilegia committere, quot absolutiones impertit, quia singulæ absolutiones sunt singula sacramenta. *) Idem dicit de sacerdote pluribus eucharistiam successive ministrante *Croix num. 172. cum Coninch.*, *Vasq.*, *Pal. etc.*, quia singulæ communiones sunt singula convivia completa respectu communicantium. Sed probabilius *Viva ac Fill.*, *Bus.*, *Diana et alii ap. eumdem Croix l. c.* (qui etiam id probabile putat) dicunt, in hoc unum peccatum committi, cum una sit administratio et ideo unum convivium. *Vide l. 6. n. 35. v. Hinc.* Utrum autem ministrare eucharistiam in mortali sit mortale, *vide dicenda dicto n. 35. sub initio.*

CAPUT II.

DE PECCATIS IN SPECIE, MORTALI ET VENIALI.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum mortale et veniale.

51. *Quid mortale, et quid veniale.*
52. *Quotuplici modo peccatum potest esse mortale? Notabile advertendum pro iis, qui de facili damnant de mortali.*

(1) *l. 5. n. 159.* — (2) *tr. 20. c. 12. p. 5. §. 2. n. 46.* — (3) *de pœn. q. 5. a. 6. n. 6.* — (4) *eod. tit. d. 16. n. 558.* — (5) *l. 5. n. 171.* — (6) *tom. 10. p. 531. n. 27.* — (7) *de pecc. part. 1. cap. 3. art. 2. collig. 4.*

*) Ita etiam in retractatione 53. s. Alphonsus scribit. *Editor.*

51. — „Resp. 1. Mortale est, quod ob sui gravitatem „gratiam et amicitiam cum Deo solvit pœnamque æter„nam meretur. Dicitur mortale, quia spiritualis vitæ prin„cipium, gratiam scilicet habitualem, tollit et mortem „animæ affert.

„Veniale est, quod ob suam levitatem gratiam et ami„citiam non tollit, etsi fervorem charitatis minuat et tem„poralem pœnam mereatur. Dicitur veniale, quia salvo „vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem „animæ facile curabilem infert veniamque facile con„sequitur.

52. — „Resp. 2. Mortale peccatum duplex est, aliud est „mortale ex genere suo, aliud ex accidente. Mortale ex „genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei, vel „proxime quoad personam, res aut jura, vel nos ipsos „corrumpit graviter. Ita *Azor.* (1), *Sanch.* (2).

Unde resolves:

„1. Peccata contra bonum proprium commissa ut plu„rimum sunt venialia ex genere suo; ut v. g. inutilis „et vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, „curiositas, superfluitas cultus et vestitus, nugæ, otium, „excessus in cibo, potu, somno, risu, usu conjugii, timore, „tristitia, appetitu pecuniæ, laudis etc.

„2. Peccata contra virtutes theologicas sunt mortalia „ex genere suo, quia nocent bono alicui interno Dei, v. g. „veracitati, misericordiæ, charitati. Item fere omnia, „quæ fiunt contra decalogum; quia, quæ committuntur „contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, „scientiæ, omnipotentiæ divinæ ejusque honori externo „vel interno; quæ vero contra reliqua præcepta fiunt, „nocent personæ, bono aut juri proximi.

„3. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non „omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non omnia gra„viter Deum aut proximum lædunt, vel non ipsos cor„rumpunt.

„Resp. 3. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis „venialis aut indifferens fit per accidens mortalis, de quo „infra.

(1) *l. 4. c. 9.* — (2) *l. 1. mor. c. 3.*

Bene hic advertendum id, quod ait *Ronc.* (1), nempe quod, *ubi clarum non est, aliquod esse peccatum mortale, non præceps sit confessarius in judicando, aliquam transgressionem gravem esse, et talis peccati reum suum pœnitentem pronuntiare.* Etenim valde periculosum est confessariis, damnare aliquid de culpa gravi, ubi certitudo non elucet, ut docuit *s. Thomas* (2), dicens: *Omnis quæstio, in qua de peccato mortali quæritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinatur.* Et rationem de hac doctrina paulo post adducit, nempe quia *error, quo creditur esse mortale, quod non est mortale, ex conscientia ligat ad peccatum mortale.* Quapropter ait *s. Antoninus* (3): *Nisi habeatur auctoritas expressa s. scripturæ aut canonis, seu determinationis ecclesiæ vel evidens ratio, nonnisi periculosissime* (peccatum mortale) *determinatur.... Nam si determinetur, quod ibi sit mortale, et non sit mortale, peccabit contra faciens, quia omne, quod est contra conscientiam, ædificat ad gehennam.* Hinc animadvertatur, in quale discrimen se immittant illi, qui rigidam doctrinam sectantes facile damnant homines de peccato mortali in iis, in quibus gravis malitia evidenti ratione non apparet, eos sic exponendo periculo damnationis æternæ: et idem dicendum de iis, qui de facili notam laxitatis inurunt sententiis, quæ aperte improbabiles non videntur. *Vide dicta l. 1. n. 89.*

DUBIUM II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale.

53. *Quæ requirantur ad peccatum mortale.*
54. *Ex quibus causis mortale potest fieri veniale?*
Et 1. ex imperfecta advertentia.
55. *II. ex imperfecto consensu.*
56. *III. ex parvitate materiæ.*
57. *Vide resolutiones.*
58. *Quid, si quis vovisset dare ter mille aureos, et tres non solveret?*

(1) *tract. 2. q. 1. c. 1. reg. 1. in praxi.* — (2) *quodlib. 9. art. 15.* — (3) *p. 1. tit. 2. c. 11. §. 28.*

53. — „Resp. 1. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si unum desit, fit veniale, quod alias ex se „est mortale: 1. Ex parte intellectus plena advertentia et „deliberatio; 2. ex parte voluntatis perfectus consensus; „3. gravitas materiæ saltem ut plurimum. Ratio primæ et „secundæ partis est, quia spectata fragilitate humana non „videtur decere divinam bonitatem, æternis suppliciis punire hominem absque plena consideratione et consensu. „Ratio tertiæ partis, quia, ubi materia parvi est momenti, „ibi moraliter modica offensio esse reputatur ut plurimum.

54. — „Resp. 2. Peccatum ex genere suo mortale tribus „ex causis fieri potest veniale, ut patet ex dictis. Prima „est, si ex parte intellectus non sit perfecta advertentia „malitiæ seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt: 1. Si tenuiter et quasi semidormiens apprehendisti, esse malum; 2. si post, ubi melius consideras, judicas, te non fuisse facturum, si ita apprehendisses; 3. si vehementissima passione, apprehensione vel „distractione laborasti vel turbatus fuisti, ita ut fere nescieveris, quid ageres." *(Vide dicta n. 4.)*

55. — „Secunda causa est ex parte voluntatis, si non „sit perfectus consensus. *(Ut docet s. Thom.* (1). *Vide „dicta super consensu n. 5.)* Signa autem imperfecti consensus sunt: 1. Si ita dispositus fueris, ut, licet facile „potueris exequi peccatum, non tamen sis executus; 2. si „quis dubitet, num consenserit, præsertim si sit vir timoratus; 3. si quis soleat esse ita affectus, ut malit mori, „quam expresse mortaliter peccare: quia talis non facile „consentit; 4. si quis valde timide et suspense processisse „se meminit; 5. si semisomnis fuit, non plene sui compos „etc., judicetque, se id non fuisse facturum, si plene vigilasset. *Vide Sanch.* (2), *Baldell.* (3).

56. — „Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parvi „momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali judicio prudentis, cui sequentes regulæ servient: 1. „Ut de materia judicetur, non tantum ipsa secundum se „absolute est consideranda, sed etiam respective ad finem „intentum, ad quem si parum facit, levis est, gravis autem, si multum, ut docet *Vasq.* (4)." *(Regula sit: Non*

(1) *1. 2. q. 88. art. 6.* — (2) *1. mor. c. 10.* — (3) *l. 10. d. 8.* — (4) *1. 2. d. 158.*

datur parvitas materiæ, ubi ob parvitatem non excusatur ratio offensionis, ut accidit in infidelitate, odio Dei, simonia, perjurio, re venerea et blasphemia.)

„2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpe fit, ut „res ex se levis, attentis circumstantiis boni communis, „vitandi scandali etc., fiat gravis. 3. An pars aliqua rei „præceptæ sit gravis, ea spectanda est tum absolute et „secundum se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In „transgressionibus repetitis si plures materiæ parvæ vel „secundum se vel secundum effectus a se productos mo„raliter conjungantur, fit materia gravis, quia tunc om„nes moraliter reputantur pro una. Contra vero non cen„setur materia gravis, si parvæ materiæ nec secundum „se, nec secundum effectus relictos inter se uniantur.

Unde resolves:

57. — „1. Peccas mortaliter, ita ut fiat materia gra„vis, si sæpe modicum furaris et non restituis juxta di„cenda *libro 4. numero 533.;* item, si interruptim psal„mos aliquot ex eodem officio omittas; si eodem die „jejunii sæpius parum comedas, eodem festo sæpius „parum labores.

„2. Non peccas graviter, si diversis festis modicum „labores; si quotidie in quadragesima parum comedas; „quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita „faciendi: quia, cum ista moraliter inter se non uniantur, singula sunt parva. *Vide Sanch. l. c.*

„3. Non peccat mortaliter, qui diversis diebus violat „votum, quotidie aut singulis diebus modicum quid orandi „vel parvam eleemosynam dandi, si sit onus affixum „diei: quia, cum quotidie cujusque diei obligatio extin„guatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, „etsi proponat semper omittere, quia illud propositum „non fertur in rem gravem. Imo contra *Sanch.* id qui„dam verum putant, etsi quis 100 vota diversæ speciei „in materiis valde levibus uno die implenda haberet, „quia materiæ illæ, cum sint independentes a se, non „uniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum „diei, sed tantum dies præfigatur ut terminus, ultra quem „executio non differatur, erit peccatum mortale, post„quam ad materiam notabilem perventum fuerit.

58. — „4. Probabile est, eum, qui ter vel quater 1000 „aureos in causas pias vovisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solveret; quia, etsi talis pars, absolute in se spectata sit notabilis, comparatione tamen totius morali judicio non valde videtur æstimanda. *Vide Laym.* (1).

DUBIUM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale aut actus indifferens transeat per accidens in mortale.

59. *Quomodo peccatum veniale fit mortale?*
I. ob finem adjunctum.
60. *II. ob ultimum finem constitutum.*
61. *III. ob contemptum.*
62. *IV. ob scandalum.*
63. *V. ob periculum incidendi in mortale.*
64. *An sit in statu peccati mortalis, qui proponat committere omnia venialia.*

59. — „Quinque modis id fieri communiter docet „*Sanch. etc.*: 1. ratione finis adjuncti, 2. ratione finis „ultimi, 3. ratione contemptus, 4. ratione scandali, „5. ratione periculi. De singulis dicam breviter.

„Resp. 1. Peccatum veniale transit in mortale ratione „finis adjuncti: ut si quis leviter mentiatur ad copulam „carnalem extorquendam: quia, cum finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est, in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis; quia, seclusa malitia mortalis „finis, manet veniale.

60. — „Resp. 2. Transit item in mortale ratione nimii „affectus in rem aliquam: ut si v. g. ultimum finem in „ea constituas. Ad quod non sufficit, valde intense et „vehementer ferri in objectum; sed requiritur, ut appretiative illud ita æstimes, saltem virtualiter, ut paratus „sis, ejus causa transgredi præceptum obligans sub mortali: ut si quis ita inordinate afficiatur ad fabulas,

(1) *l. 1. t. 3. c. 5.*

„lusum, personam, ut malit festo omittere sacrum etc., „quam illis privari.“ (*Qui omittit sacrum causa lusus, sufficit, ut confiteatur omisisse sacrum.* Vide dicta n. 10. *Si quis autem amore lusus paratus sit committere quodcumque peccatum mortale, esset peccatum temeritatis, et quidem gravissimum, sed sine specie. Salm.* (1) *cum Pal., „Azor., Bonac., Reg.*) „Notat autem *Bonac.*, hunc „affectum non tantum habitualem, sed actualem esse „debere, ut peccatum contrahatur, quia non imputatur „ad culpam id, ad quod committendum habitu tantum es „paratus.

61. — „Resp. 3. Peccatum veniale fit mortale ratione „contemptus absoluti et formalis.

„Dico autem *contemptum absolutum et formalem;* „quando nimirum ideo formaliter et absolute præceptum „violatur, quia ipsi aut superiori subjici renuis, quod „est peccatum superbiæ consummatæ; vel quando ideo „non vis obedire præcepto, quia præceptum est, et est „peccatum inobedientiæ formalis: quorum utrumque gra„viter pugnat cum charitate debita superiori.“ (*Aliud igitur est, contemnere legem seu legislatorem etiam humanum, non qua talem personam, sed qua legislatorem, quod est mortale; aliud contemnere rem præceptam, quod est veniale, si materia sit levis. Salm.* (2). *Vide dicenda l. 5. n. 161. v. Quarta.*)

Ex quibus resolves:

„1. Non est mortale, si velis quidem obedire et subjici „absolute, nolis tamen hic et nunc in re modica; aut „si auctoritatem legis vel præcipientis admittas, execu„tionem tamen hic et nunc contemnas. Ratio est, quia „non est contemptus absolutus et simpliciter, sed tan„tum secundum quid.

„2. Si præcise ex indignatione, malitia, prava con„suetudine aliave causa præceptum violetur, et non ex „contemptu potestatis superioris, non est mortale, quia „non est contemptus formalis, sed tantum interpretativus.

„3. Est mortale, facere vel omittere aliquid ex con„temptu justæ legis humanæ; item ex contemptu Dei

(1) *tr. 20. c. 12. p. 2. n. 12 et 13.* — (2) *ibid. n. 18. et fusius tr. 11. c. 2. p. 2. §. 4. per totum.*

„præcipientis vel etiam consulentis (quod propterea ta-„citam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præ-„ciperet aut consuleret); et denique facere aliquid ex „contemptu prælati, ut sic et ut a Deo auctoritatem ha-„bentis, non tamen ut talis hominis, indocti, imprudentis, „imperfecti, quia hoc posterius non est contemnere ab-„solute et simpliciter, sed tantum secundum quid. *Vide* „*Sanch.*(1), *Bon.* (2).

62. — „Resp. 4. Peccatum (veniale) vel opus indifferens, „habens mali speciem, transit per accidens in mortale, „si ruina per illud proximo causanda sit mortalis. Ratio „est, quia tali operi superadditur aliquid graviter re-„pugnans charitati. *Vide dicenda de scandalo et Fill.* (3).

63. — „Resp. 5. Veniale vel opus indifferens transit „in mortale ratione periculi incidendi in mortale, quando „quis sine sufficienti cautela aut necessitate aliquid facit, „per quod veniat in morale ac proximum periculum pec-„candi mortaliter; quia talis salutem animæ contemnit, „cum tam probabili ejus periculo temere se exponat. „Unde in confessione explicanda est species peccati, „cujus periculo se objecit, quia eodem genere peccati „peccavit. Proximum autem periculum censetur, quod „frequenter homines similis conditionis in peccatum mor-„tale inducit.

Quæritur hic, an peccet mortaliter, qui se exponit periculo tantum probabili mortaliter peccandi.

Prima sententia negat cum *Sporer* (4) *et Gob.*, *Hozes*, *Lumbier*, *Murc. etc. apud Croix* (5) *etc.* Quia (ut dicunt), cum sit eo casu etiam probabile, quod non adsit periculum peccandi, non operatur temere, qui tali occasioni se committit; ubi enim periculum non est certum, non potest ibi adesse certa obligatio illud effugiendi. Sed omnino tenendum oppositum cum *Busemb. ut supra*, quem sequitur *Croix loc. cit. cum Carden.*, *Eliz. et aliis.* Ratio convincens, quia, si est illicitum, uti opinione probabili sine justa causa cum periculo damni alieni spiritualis vel temporalis, ut certum est apud omnes, quanto magis id non licebit, ubi periculum imminet propriæ animæ?

(1) *1. mor. c. 5.* — (2) *de peccat. d. 2. q. 3. p. 5.* — (3) *t. 21. c. 6. q. 10. n. 212.* — (4) *de pœn. cap. 2. n. 324.* — (5) *l. 5. n. 257.*

Nec obstat dicere, quod, ubi periculum est probabile, ibi etiam probabile est, non esse periculum: nam respondetur, quod eo casu, licet peccatum sit incertum, an sit vel ne committendum, certum tamen est periculum peccandi. Diximus *sine justa causa:* nam ubi justa causa adest, non est obligatio tale periculum vitandi, nisi certo moraliter prævideatur lapsus in peccatum. *Vide dicenda l. 3, n. 26. v. Pariter.* Et sic excusantur chirurgi, si periculo se exponunt in medendis fœminis, cum aliquoties in præteritum ob talem occasionem jam lapsi fuerint; sic parochi, qui in excipiendis confessionibus eamdem miseriam fuerint experti; sic etiam excusantur alii, qui proprium officium, puta curialis, militis, cauponis aut mercatoris, non possunt deserere sine gravi detrimento. Ita *Salm.* (1) *cum Nav., Hurt., Ant. a. Sp. sancto etc.*, item *Elbel* (2), *Ronc.* (3), *Sporer.* (4) *et alii passim.* Ratio, quia periculum de se proximum tunc fit remotum tam ratione circumstantiæ necessitatis, quam ratione simul mediorum præcaventium, quæ persona proponit (ut tenetur) adhibere, nempe diligenter avertendo animum a delectatione turpi vel ab alia passione, et insuper se muniendo piis cogitationibus, orationibus ac sacramentorum frequentia. Quæ utique media licet non sufficiant ad excusandum, ubi non adest justa causa, eo quod Deus non adjuvat temere se periculo exponentes; bene tamen opem suam præstat ei, qui ex justa causa occasionem non deserit, dum is eo casu non ex affectu ad peccatum, sed ex quadam necessitate in illa occasione permanet. Secus vero dicendum de simplicibus confessariis, qui pluries lapsi fuerint in audiendis confessionibus, quia hi tenentur a tali exercitio abstinere, si possint sine gravi detrimento famæ vel facultatum, *juxta dicenda l. 4. n. 438. et n. 483. v. Quid.* Quid vero, si aliquis in iis occasionibus semper vel fere semper lapsus fuerit, et spes non effulgeat emendationis? *Vide dicenda eod. n. 438.*, ubi dicemus, hunc teneri cum quacumque jactura occasionem deserere et animam suam salvam facere. *Vide etiam dicenda l. 6. n. 453.*

(1) *tr. 26. c. 2. p. 2. §. 2. n. 47 et seqq.* — (2) *de pœnit. num. 102.* — (3) *eod. tit. c. 4. qu. 3.* — (4) *eod. tit. n. 326.*

64. — Utrum autem sit in statu peccati mortalis, qui propositum habet committendi omnia venialia? *Vide dicenda l. 5. n. 12. vers.* Quæritur autem.

CAPUT III.

DE PECCATIS CAPITALIBUS IN SPECIE.

DUBIUM I.

Quid sit superbia et quale peccatum.

65. — „Resp. 1. Superbia est appetitus inordinatus „propriæ excellentiæ; mortalis ex genere suo, si sit „consummata et perfecta, id est, si quis ita excellere „appetat, ut Deo, superioribus eorumque legibus subjici nolit. Imperfecta tamen, qua quis subjici non renuens iis, quibus debet, in suo tantum affectu sese magnificat, est tantum veniale, ut docet *Caj. etc. verb. Superbia:* quia sine Dei et aliorum despectu plus justo „se efferre non est gravis inordinatio; esset tamen gravis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abjectione.

66. — „Resp. 2. Filiæ superbiæ sunt tres: 1. est præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra „vires. Est communiter veniale tantum; fit tamen mortale, si damnum Deo aut proximo afferat: v. g. si præsumas jurisdictionem ecclesiasticam, potestatem ordinis „sacri: item officium medici, advocati, confessarii etc. „sine debita peritia. *Less.* (1) *et infra l. 5. c. 3. dub. 9.*

„2. est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis et honoris non debiti vel debito majoris: ut si „ambias beneficium vel officium, quo es indignus: vel „illicito modo et medio, v. g. per simoniam. Est per se „peccatum veniale; fit autem mortale vel ratione materiæ, ex qua, vel ratione medii, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique si moderate honor appetatur ob honestum finem, „erit actus magnanimitatis, ut docet *Laym.*

(1) *l. 3. c. 2. d. 3. n. 18.*

„3. est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ, „cujus finis est manifestatio inordinata propriæ excel- „lentiæ sive veræ sive fictæ. Dicitur vana, quando „quæritur ex re mala, falsa aut ficta, aut quæ non est „digna gloria vel non tanta, ut ex opibus, nugis etc., „aut apud eos, qui non bene de re judicant, aut sine „debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpe „per accidens, ut dictum est de ambitione. Imo, ut con- „tra *Angelum* recte docent *Sylv.*, *Navarr. cap. 17.* etc., „est tantum veniale, res etiam sacras principaliter facere „ob gloriam vanam, v. g. concionari. Porro per vanam „gloriam dupliciter peccatur juxta *s. Thom.* (1).

„I. *Directe*, idque vel *per verba*, estque jactantia, quæ „est venialis per se, si sit de rebus bonis, v. g. jeju- „nio, oratione etc., etsi per accidens sæpe ratione „damni, si sit falsa, fiat mortalis; uti etiam 1., si quid „dicat contra gloriam Dei, ut *Ezech. 28, 2. Deus ego sum.*; „2. si prorumpat in contumelias, v. g. *Non sum sicut „cæteri hominum, adulteri etc., ut hic.*; 3. ex fine malo; „4. si cum notabili damno proximi fiat; 5. si de re mor- „taliter mala; quia approbatio operis eamdem cum illo „speciem habet. (Quæ proinde in confessione debet ex- „primi, saltem quando cum jactantia de peccato con- „juncta fuit complacentia ejusdem. Quod addo, quia, si „absque ea fuit, *Nav.*, *Pal. et Dian.* (2) docent contra „*Sanch.*, *Lop.*, *Rodr. etc.* non necessarie explicari. *Vide „Card. Lug.* (3).) Vel *per facta*, quæ si vera sunt et „aliquid admirationis habent, dicitur inventio novitatum: „hæc enim solet vulgus admirari, ut peregrinas vestes, „opiniones etc.; mortale, si notabiliter corrumpat juven- „tutem vel mores: si vero facta falsa sint, est hypocri- „sis, v. g. si quis boni aliquid faciat, ut videatur bonus, „etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum in- „juria vel contemptu Dei et proximi.

„II. *Indirecte*, in quantum quis altero non vult esse „minor. Quod fit quadrupliciter: 1. *per intellectum*, et est „pertinacia, qua quis nimis tenaciter adhæret suæ sen- „tentiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni „momenti, vel si sit conjuncta cum periculo tertii, v. g.

(1) *1. 2. qu. 13.* — (2) *t. 2. tr. 4. r. 116.* — (3) *d. 16. n. 267.*

„si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia; „2. *per voluntatem*, et est discordia, qua peccatur mor„taliter, quando est circa bonum Dei vel proximi, in quo „deberent esse concordes; 3. *per verba*, et est contentio, „quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris „circa veritatem pertinentem ad fidem vel salutem ani„mæ aut corporis; 4. *per facta*, dum quis non vult exe„qui, quod debet, et est inobedientia. *Vide Bald.*

67. — „Resp. 3. His tribus superbiæ filiabus respondet „pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens detrectat „honores, gloriam vel officium, quo dignus est. Veniale „est genere suo, et fit mortale, si detrectes, ad quod „teneris sub mortali. *Vide Less.* (1), *Laym.* (2).

Unde resolves:

„1. Audiens laudem alterius vel suam de re mortali„ter mala peccat mortaliter, si approbet, suscipiat, ad„miretur ut laude dignam. *Sanch.*, *Bald.* (3).

„2. Vituperans alium ob vindictam non sumptam aliud„ve grave malum vel peccatum omissum, v. gr. forni„cationem, peccat mortaliter, quia est species jactantiæ „et est cum approbatione peccati et occasio commit„tendi. *Ibid.*

„3. Inducens in civitatem novos habitus et prævidens, „quod suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis, „ut sumptus faciant supra vires et postea non possint „alere, quos debent, vel creditoribus non satisfacere, pec„cat graviter. *Baldell. l. c.*

„4. Exornare se nimium ex animi levitate vel vani„tate per se tantum est veniale. *Ibid.*

„5. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi „mortale esse dicit *Bald. l. c.*

„6. Simulare improbitatem est peccatum (quia est men„dacium, et quidem scandalosum, potestque esse mor„tale). Neque id fecerunt sancti, nisi faciendo id, quod „ex se est indifferens, et permittendo ab aliis accipi ut „signum improbitatis, cum tamen nec ex natura sua nec „eorum intentione esset tale.

(1) *l. 3. c. 2. n. 28.* — (2) *l. 3. sect. 5.* — (3) *d. 29. n. 3.*

DUBIUM II.

Quid sit avaritia.

68. *Quid est avaritia?*
69. *Quæ sint filiæ avaritiæ.*
70. *Quando et quomodo peccent aperientes et legentes litteras alienas.*

68. — „Resp. 1. Est inordinatus appetitus temporalium.

Unde ex hoc et regula supra tradita de peccato mortali resolves sequentes casus:

„1. Est ipsa ex genere suo venialis.

„2. Cum vero eo excrescit, ut ejus causa divinas leges „prævaricari non dubites, fit mortalis.

„3. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ et consistit „in defectu conservandi et excessu erogandi, est ex genere suo venialis: levior quam avaritia, quia minus absit a virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis „et uxori pauperiem crees, si impotentem te reddas ad „solvenda debita, si profundas bona ecclesiastica piis „causis obnoxia. *Vide Less.* (1).

„Resp. 2. Filiæ avaritiæ sunt sequentes:

69. — „1. Obduratio cordis (contra misericordiam) „egenis et pauperibus non compatiendo, eos objurgando, „debita dure nimis exigendo, quando creditor non est „solvendo etc. Hac aliquando peccari potest mortaliter, „quando præceptum eleemosynæ vel charitatis urget, et „tamen ex tali duritia non subvenitur. *Nav.* (2), *Tol.* (3) „*Vide dicenda de charitate proximi.*

„2. Inquietudo cordis, hoc est vehemens et inordinata „applicatio mentis ad acquirendas vel conservandas divitias, „cum inani et vano timore, ne non acquirantur vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit a spiritualibus vel „aliis, ad quæ ex præcepto gravi obligamur (v. g. auditione

(1) *l. 2. c. 47. d. 8.* — (2) *c. 27.* — (3) *l. 8. c. 26.*

„missæ), vel inducit superfluum timorem, et ex hoc dif-
„fidentia erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed
„tempore vel loco indebito, v. g. de familia, messe, vin-
„demia, quando quis est in templo vel vacandum est Deo.
„*s. Th.* (1), *Reg.* (2), *Escob.*

„3. Violentia mortalis est, quando est injusta et circa
„materiam gravem.

„4 Fallacia sive dolus in verbis potest esse mortalis
„ratione finis vel mediorum.

„5. Fraus sive dolus in facto est mortalis ex genere suo,
„contingitque multipliciter in contractibus tam ratione ma-
„teriæ (v. g. si ea vitium habeat vel non sit, qualis existi-
„matur), quam ratione pretii. *Nav.* (3), *Tol.* (4), *Escob.*

„6. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam aut
„debitam in damnum alicujus, mortalis est ex genere
„suo. Contingit fere tripliciter: 1. circa personas, quo
„modo Judas Christum, Dalila Sampsonem prodidit; 2. circa
„res vel immobiles (ut si miles manifestet hosti modum
„capiendi arcem), vel mobiles, ut si pecuniam, vestem etc.
„cujuspiam absconditam prædoni ostendas; 3. circa secre-
„tum, vel sibi commissum revelando (quod est contra fide-
„litatem et justitiam, si quidem promissum fuit; quia est
„pactum onerosum, ut docet *Card. de Lugo* (5), et quidem
„mortale, si prævidere possis, inde secuturum notabile
„aliorum damnum vel discordiam: alias veniale), vel alie-
„nas litteras aperiendo et legendo. Quod postremum, si
„fiat ideo, ut scias secreta alterius, est curiositas: et si sit
„in re gravi, per se est mortale: quod, quia communiter
„ante apertionem nescitur, communiter esse mortale do-
„cent *Tol.* (6), *Bald.* (7), *Nav.* (8), *Mol.*, *Laym.* (9), (qui
„addit, eum, qui dolose alienas litteras aperit et legit cum
„alterius injuria vel damno, crimen falsitatis committere.)
„Dixi *per se esse mortale*, quia per accidens potest esse
„veniale vel nullum, si legitima auctoritate justa ex causa fiat.

Unde resolves:

70. — „1. Litteras alienas aperire et legere, sæpe non

(1) *2. 2. q. 55. art. 6.* — (2) *l. 23. c. 2. q. 3.* — (3) *c. 23.* — (4) *l. 8. c. 47.* — (5) *lib. 14. n. 139.* — (6) *l. 7. cap. 45.* — (7) *l. 3. d. 11.* — (8) *c. pen. d. 6. de pœn.* — (9) *lib. 3. t. 3. p. 1. c. 4.*

„est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum „injustum damnum vel in injuriam tuam cedere, quam in„tendas avertere: quia potes tibi consulere. Sic princeps „potest aperire litteras non tantum hostium, sed etiam alio„rum, quæ tempore belli ex locis finitimis hostium veniunt; „item ministri publici, quoties bono publico necessarium „esse judicant. *Nav.* (1), *Regin.* (2), *Escob.*, *Card. de* „*Lugo* (3)." *(Et hoc procedit non solum pro principe et ministris, sed etiam pro privatis: ut Lugo* (4), *Ronc.* (5) *cum Sanch.*, *Nav. et Bon. Sed vide dicenda l. 4. n. 970. in fine.)*

„2. Communiter etiam peccatum non est, si consensus „expressus habeatur ejus, a quo vel ad quem mittuntur „(neque lex specialis vetet, *C. de Lug. l. c.*), vel tacitus „saltem: ut si facias sub ratihabitione, confidens rationabi„liter habitum iri ratum. Ita *Excob. ex Nav.*, *Regin. etc. l. c.*

„3. Superior religiosus litteras suorum subditorum „(dummodo non mittantur ad superiorem majorem vel „talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant) licite „aperit et legit: sive ex religionis statuto aut consuetudine, „sive ex suspicione probabili, quod mali aliquid contineant. „*Vide Peyrin.* (6), *Diana* (7).

„4. Nec est peccatum, si necesse sit vel expediat ad in„juriam alteri imminentem avertendam: dummodo non „plus legatur, quam ad eum finem necesse est. *C. de* „*Lug. l. c.*

„5. Qui aperit et legit, existimans, non continere res „magni momenti, venialiter tantum peccat. *Card. de* „*Lug. l. c.*

Ita communiter DD. cum *Lug.* (8), *Ronc.* (9). Dicit autem *Conc.* (10) *cum Mol.*, *Nav.*, *Sa etc.* quod, etiamsi, materia lectionis sit levis, legens potest mortaliter peccare, si alter id accipiat ut gravem injuriam. Bene admittimus, hoc posse esse peccatum mortale, at non contra justitiam, ut videtur sentire *Bon.*, quia gravitas injuriæ desumenda est ex ipso objecto sive materia, quæ per se apta sit, juxta communem hominum æstimationem gravem contristatio-

(1) *c. 18.* — (2) *l. 24. n. 60.* — (3) *de 14. n. 148.* — (4) *d. n. 148.* — (5) *de 7. præc. c. 4. q. 5. r. 2.* — (6) *de relig. t. 1. q. 2. c. 1.* — (7) *p. 3. t. 6. r. 55.* — (8) *de 14. n. 148.* — (9) *de 7. præc. c. 4. q. 5. r. 2.* — (10) *de rest. q. 2. n. 5.* —

nem afferre, ut ait *Croix* (1) *cum communi;* sed contra charitatem, ratione gravis tristitiæ, quam ex illa, etsi levi injuria, alter patitur.

„6. Si litteras ab alio dilaceratas et in publicum a domino abjectas recolligas et junctis partibus legas ex „sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem (per „se) si, ut ex illa notitia tibi provideas; quia, quod pro „derelicto habetur, in usum suum convertere licet. *Bald. ex s. Anton. et Ros., Sylv.* (2), *Laym.* (3), *Dian.* (4). *(Ita etiam Lugo* (5) *et Ronc.* (6), *etiamsi dominus in minutas partes lacerasset, quia tunc videtur cessisse juri suo. Sed probabilius contradicit Croix* (7) *cum Reb. et Petsch. Ratio, quia hoc ipso, quod minutim dilaceravit, satis significat, nolle ut legantur, et ideo noluit cedere juri suo.)* „Recte tamen notat *Laym. l. c.*, talem ex charitate teneri „non manifestare secretum iis contentum, si damnum inde „cujuspiam provenire possit: imo (addit) revelans ejus„modi secretum (cujus notitiam etiam juste acquisivit) „contra justitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia „usuros ad damnum injuste inferendum. *Vida Laym. l. c.*

„Dixi 1. *a domino projectas;* quia, si vel ab alio pro„jectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, „non licet legere.

„Dixi 2. *in locum publicum*; quia, si in ignem vel forna„cem v. g. projectæ sint, ut comburantur, peccas, si extra„has et legas. *Vide Card. de Lugo.*

„Dixi 3. *per se;* quia fieri potest, ut ea contineantur, „quorum lectio sit perniciosa.

„7. Qui furtive scripta alterius secreta, ipso invito, legit, „peccat; et 1. quidem peccato curiositatis, etsi faciat animo „discendi et sine suspicione damni; 2. injustitiæ, quia „quisque habet jus secreti in suis scriptis, quæ aliis non „vult esse communia. *Nav.* (9), *Mol.* (10), *Reg.* (11); po„testque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum nota„bili damno, vel alter valde cupiat esse secreta, gravissi„meque sit laturus. *Bald. d. 11. Vide etiam Card. de „Lug. l. c.*

(1) *l. 3. p. 2. n. 2.* — (2) *v. emptio q. 17.* — (3) *l. 3. sect. 5. t. 3. p. 1. c. 4. num. 4.* — (4) *t. 2. tr. 6. r. 55.* — (5) *d. 14. n. 150.* — (6) *de 7. præc. c. 4. q. 5. r. 11.* — (7) *l. 3. p. 2. n. 1236.* — (8) *d. 15. n. 150.* — (9) *c. 15.* — (10) *t. 5, d. 36. n. 2.* — (11) *l. 24. c. 6. n. 119.*

„8. Quicumque secretum violat absque justa causa cum alterius damno, vel qui litteras alterius injuste aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bon.* (1), *Trull.* (2).

DUBIUM III.

Quid sit luxuria.

71. — „Resp. Est appetitus inordinatus venereorum; „quorum usus cum ex natura sua institutus sit ad conser„vationem generis humani, quod est magnum bonum ho„minum et externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum „et homines. Est mortalis ex genere suo. *Vide l. 2. c. 1. „d. 2. et infra l. 4. tr. 4. c. 2.*

„Resp. 2. Filiæ luxuriæ, quæ eam plerumque sequun„tur, sunt octo: quatuor ex parte intellectus, et quatuor ex „parte voluntatis.

„1. Cæcitas mentis, cum quis adeo est addictus turpitu„dini, ut de cœlestibus non cogitet.

„2. Præcipitatio, qua quis ex eadem causa sine consilio „operatur.

„3. Inconsideratio, quando in modo delinquit, inconsi„derate agens, quæ statum vel personam dedecent.

„4. Inconstantia, quando quis ex eodem affectu voluptа„tum a piis propositis mox deficit.

„5. Amor sui; talis enim homo ob voluptates seipsum „finem suarum actionum facit, non Deum.

„6. Odium Dei; lascivus enim solet a rebus divinis ab„horrere, imo ab ipso Deo tanquam peccatorum vindice.

„7. Affectus præsentis sæculi; amor enim voluptatum „carnalium ita animam afficit, ut subinde etiam beatitudini „æternæ paratus esset renunciare, si præsentibus frui „semper permitteretur.

„8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus „mortem inordinate timeret, et de ea nolens cogitare, vitam „illicitis mediis propagare studet etc.

„Priores quatuor sunt mortales, quando finis ultimus in „creatura ponitur, vel præceptum aliquod Dei graviter obli-

(1) *d. 2. de rest. q. 1. p. 1.* — (2) *l. 7. c. 10. d. 32.*

„gans prætermittitur; posteriores quatuor, si plenus sit „voluntatis consensus, per se sunt mortales; ex indeliberatione vel alia actuum imperfectione sæpe veniales. *Vide* „*Escob. et Bald. ll. cc.*

DUBIUM IV.

Quid sit invidia.

72. — „Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud „est diminutivum propriæ excellentiæ, ita ut hæc directe „sit contra charitatem: hæc enim gaudet de bono proximi, „quod invidia destructum optat vel non destructum dolet.“ (De hoc peccato cum disputas, animadverte propos. 13. 14. 15. inter damnatas ab *Innoc. XI.*)

Unde resolves:

„1. Est ex genere suo mortalis, et gravissima quidem „atque in Spiritum sanctum, si sit de ipsa gratia vel auxilio Dei.

„2. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ: 1. Odium, de quo supra; 2. detractio, de „qua in *præc. 8.*; 3. gaudium in malis proximi; 4. susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis: quam proinde susurro restituere „tenetur et iterum reconciliare, non secus ac detractor „famam. *Vide in præc. 8.*

An citra infamationem possit quis dissolvere amicitiam alicujus, narrando scilicet illius defectus naturales aut similes, ut ipse succedat loco expulsi? Negant *Azor.*, *Trull.*, *Fill. etc. apud Salm.* (1) Sed affirmant *Salm. ibid. cum Soto*, *Bon.*, *Arag.*, *Serra*, *Prado*; quia licet sine vi vel fraude procurare sibi bonum gratuitum alicujus cum exclusione alterius. At probabilior est prima sententia, dum *Less.* (2) et ipsi *Salm.* (3) *cum P. Nav.*, *Bon.*, *Sayr. et Dian.* communiter docent, quod propalatio defectuum naturalium erit peccatum grave, si inde impediretur alius a consecutione alicujus boni temporalis: cum igitur hujusmodi propa-

(1) *de rest. c. 4. p. 3. n. 22.* — (2) *l. 2. c. 11. dub. 3. n. 14.* — (3) *ibid. p. 5. §. 2. n. 45.*

latio per se sit injusta, fraudulenter expeditur alter ab amicitia acquisita.

„3. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi „vel aliis times nocumentum, v. gr. inimicus tuus est evec„tus ad officium, ut tibi facilius possit nocere, non est invi„dia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inor„dinatus. *Laym.* (1).

„4. Si tristitia sit ex eo, quod nobis desit bonum, quod „alter habet, ita tamen, ut illud alteri non discupiamus, „non est invidia, sed æmulatio seu zelus, qui, si est circa bonum honestum, est laudabilis; si autem circa tempo„ralia, interdum est venialis, ut si bonum dolenti sit im„proportionatum: quale esset, si rusticus doleret, se non „esse regem. *Laym.* (2).

„5. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum ille est „indignus, non est invidia, sed indignatio, quæ non est „peccatum: erit tamen, et quidem mortale, si vel Dei pro„videntiam arguat (estque blasphemia), vel si ita afficiat, „ut ducat homines ad malum imitandum. *Cajet.*, *Laym. l. c.*

„6. Si doleas, quod alter tibi æqualis vel non multum „inæqualis in excellentia crescat, ita ut te fiat superior, et „ipsum incrementum excellentiæ apprehendas ut tibi ma„lum, est proprie dicta invidia: invidus enim dicitur, quod „non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non „potest. *Bald.* (3). Sic peccare solent: 1. Ambitiosi, et qui „ex re aliqua quærunt gloriam; quam cum in eo ponant, ut „in illa re sint soli ac singulares, dolent et tristantur, si alii „accedant. 2. Pusillanimes, quibus cum omnia videantur „magna, quovis bono alterius putant minui suum: sic „mulieres v. g. facile apprehendunt ac dolent, se superari „bono alterius, v. g. formositate. 3. Senes respectu juve„num, et quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quod „alii facile consequuntur. *Bald. l. c.*

„7. Qui in adversis suis vel ob aliorum prosperitatem „optat, se non fuisse natum, vel se brutum animal factum „fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est vel alte„rum primo vidit aut conjugem accepit; si tantum intendat „maledicere irrationali creaturæ, v. g. diei, (sive sit nativi„tatis sive conjugii) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit,

(1) *l. 3. tr. 3. c. 10.* — (2) *l. 3. tr. 3. c. 10. n. 2.* — (3) *d. 29. l. 3.*

„videtur esse tantum veniale (aliquando etiam nullum, ut „Jobi); si autem deliberate intendat, optare malum homini „sive sibi sive alteri illo die nato vel conjugatis, mortale „est. *Escob. et Marchant.* (1)

DUBIUM V.

DE GULA.

ARTICULUS I.

Quid sit gula.

73. — „Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi et potus, „opponiturque abstinentiæ et committitur quinque modis: „1. Si edas ante tempus, 2. si nimis exquisita, 3. si plus „justo, 4. si voraciter, 5. si nimis exquisite præparata. „*Laym.* (2).

Unde resolves:

„1. Gula ex genere suo est peccatum tantum veniale, „quia nullus horum modorum repugnat præcise charitati „Dei vel proximi." *(Nota hic prop. 8. damnat. ab Innoc. XI. Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum. Licet tamen uti delectatione ad cibum percipiendum pro corporis salute, ut Salm.* (3) *ex s. August.*)

„2. Hinc probabile est, quod docent *Nav.*, *Tol. etc.* et „non repugnat *Laym.*, secluso scandalo et aliis veniale „tantum esse, usque ad vomitum se cibo et potu implere: „idque etiam, si quis vomat, ut iterato possit bibere: quod „tamen *Sa* (4) aliique multi putant mortale. *Vide Bald.*, „*Escob.* (5)." *(Comedere vel bibere usque ad vomitum probabile est, esse tantum veniale ex genere suo, nisi adsit scandalum vel notabile nocumentum valetudinis, ut communiter dicunt Holzm.* (6) *et Salm.* (7) *cum Caj., Navar., Henriq. et Laym.*(8). *Qui autem sponte evomunt, quod*

(1) *man. c. 3.* — (2) *l. 3. tr. 1. sect. 4. n. 2.* — (3) *tr. 25. c. 2. p. 1. n. 4. in fin.* — (4) verb. *Comedere.* — (5) *t. 2. e. 2. c. 5.* — (6) *t. 1. p. 154 n. 732.* — (7) *tr. 25. c. 2. p. 1. n. 8.* — (8) *l. 3. sect. 4. n. 2.*

sumpserunt, ut iterum edant aut bibant, vix excusantur a mortali; hoc enim videtur involvere magnam deformitatem; ita probabiliter (contra Bus.) Holzm. l. c. et Wigandt (1).

„3. Vix dubium est, licere esu aut potu aliterve creare „vomitum, si is salubris esse judicetur.

„4. Mortalis interim censetur crapula ex accidente et „nimia inordinatione in his casibus: 1. Si quis gulæ causa „violet jejunia ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ine„ptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si „quis valde graviter valetudini noceat, id advertens; secus, „si leviter tantum: ut v. g. si febricitans haustu aquæ mor„bum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes et com„potationes, ita ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis „bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex „mera gula vescatur carnibus aut sanguine humano; tum „quia id repugnat pietati defunctis debitæ, tum quia est „contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum au„tem erit, si fiat causa medicinæ aliave justa causa, v. g. „extremæ famis in obsidione; in qua tamen sic vitam conser„vare non teneberis. *Sanch.* (2), *Less.*, *Laym.* (3), *Sa*, *Bon.*, „*Bald.* (4). Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui, „ut officium suum melius administrent, haustu sanguinis „humani se animare dicuntur, præsertim cum sanguis se„cundum multos animatus non fuerit. *Vide auct. cit.*

74. — „5. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ „filiæ gulæ dicuntur, nimirum ex parte animæ. 1. He„betudo mentis seu stupiditas nata ex crapula, v. g. ut „non possit orare etc.; quæ fit mortalis, quando quis inor„dinate bibendo vel comedendo voluntarie fit ineptus ad „intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt „necessaria, vel ad quæ ex officio aut alias sub gravi „peccato tenetur. *Bald.* (5).

„2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis in„ordinata, quæ omne peccatum sequitur, sed quæ movet „ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus vel choreas „inhonestas etc., fitque mortalis, quando est inductiva alte„rius ad consensum vel delectationem mortalem, vel ad „eam ordinatur. *ibid.*

(1) *tr. 5. ex. 3. n. 70. r. 2.* — (2) *1. mor. c. 8.* — (3) *l. 3. sect. 4.* — 4) *l. 3. c. 29.* — (5) *d. 29. l. 3. n. 15.*

„3. Multiloquium.

„4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia et multiloquio dif„fert, quod illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in ver„bis et gestibus; dicitque semper aliquam inhonestatem, „licet per se et secluso scandalo venialem, v. g. scurrilia „dicere vel canere, ventum emittere etc., ex levitate ad „risum excitandum; mortale tamen esset, si fieret causa „delectationis venereæ. *Bald. l. c. Esc.* (1).

„Ex parte corporis immunditia, vomitus et seminis ef„fusio. Quæ ultima, si voluntaria sit, mortale erit. *Vide* „*Laym.* (2), *Less.* (3), *Bald.* (4).

ARTICULUS II.

Quid sit ebrietas.

75. *In quo consistit peccatum ebrietatis; et quando est mortale?*
76. *An sit peccatum, se inebriare ex præscripto medici vel ex metu mortis.*
77. *An sit semper mortale, alium inebriare.*
78. *Quando ebrietas excusetur a mortali. An sint peccata omnia mala commissa in ebrietate.*

75. — „Resp. Malitia ebrietatis plenæ et perfectæ in „eo consistit, quod quis sine justa et gravi causa, tantum ob „voluptatem aut ingluviem, sciens volens privet se usu ra„tionis; non simpliciter, id quod fit in somno modo natu„rali, instituto ab auctore naturæ ad virium et imaginis „Dei conservationem, sed violenter et modo innaturali, ra„tionem perturbando et Dei imaginem deturpando, in mo„dum amentis bruti; ac simul insuper privando se proxima „potestate utendi ratione ad omnem subitam necessitatem. „Ita docent commun. DD.

Unde resolves:

„1. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio plane so„pitur, est ex genere suo mortale; quia censetur Deo inju„rium, ejus imaginem sic deturpare. Est communis DD.

Certum est apud omnes, quod ad hoc, ut ebrietas sit

(1) *t. 2. e. 2. c. 4.* — (2) *l. 3. sect. 4.* — (3) *l. 3. c. 3.* — (4) *l. 3. c. 29.*

peccatum mortale, requiritur, ut sit perfecta, nempe, quæ omnino privet usu rationis: ut enim docet *d. Th.* (1) et cum ipso omnes DD., in hoc consistit malitia ebrietatis, quod *homo volens et sciens privat se usu rationis.* Et idem docet *d. Antonin* (2). Unde non peccat mortaliter, qui ex potu vini non amittit totaliter usum rationis, quamvis mens perturbetur, ita tamen, ut discernere valeat inter bonum et malum; ut communiter dicunt *Tol.* (3), *Caj.* (4), *Salm.* (5), *Elbel* (6), *Wig.* (7), *Holz.* (8), *Laym.* (9) *et alii.* Additque *Croix* (10) *cum Ang., Tann., Fag., Gob.* et communi, ebrietatem non esse mortalem, si per modicum tempus privet ratione. Dicit autem *Croix*, longum tempus videri unam horam. An autem, qui vinum bibit usque ad vomitum, quin se inebriet, peccet mortaliter? *(Vide dicta n. 73. v. 2. Hinc.)*

76. — „2. Non est peccatum, inebriare se ex præscripto „medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylv.* „*Caj. Laym.*

Quæritur hic I., an liceat se inebriare ex consilio medicorum, quando inebriatio æstimatur absolute necessaria ad morbum expellendum. Valde DD. laborant in hac quæstione, licet videatur casus vix unquam accidere posse.

Prima sententia affirmat, quam tenent cum *Bus. Less.* (11), *Tol.* (12), *Laym.* (13), *Pal.* (14), *Ronc.* (15), *Sporer* (16), *Tamb.* (17) *et Salm.* (18) *cum Sylv., Cajet., Sylvest., Escob. etc.* Ratio, quia cibus et potus tunc sunt peccata, quando sunt immoderati; e converso *d. Th.* (19) docet, quod *cibus et potus est moderatus, secundum quod competit corporis valetudini; et ideo quandoque contingit..., ut ille, qui est superfluus sano, sit moderatus infirmo.* Ergo potus vini, etiam inebrians, non est dicendus superfluus respectu infirmi, cui est necessarius ad valetudinem. Et huic sen-

(1) *2. 2. q. 150. a. 2.* — (2) *p. 2. tit. 6. c. 3.* §. *1.* — (3) *de pecc. mort. c. 51. n. 3.* — (4) *in d. Th. l. c.* — (5) *t. 25. c. 2. p. 2. n. 21.* — (6) *t. 1. p. 225. n. 663.* — (7) *tr. 3. ex. 3. n. 70.* — (8) *t. 1. p. 154. n. 730. in fin.* — (9) *lib. 3. sect. 4. n. 5.* — (10) *l. 5. n. 327.* — (11) *l. 4. c. 3. n. 13.* — — (12) *de pecc. mort. c. 61. num. 4.* — (13) *l. 3. sect. 4. n. 5.* — (14) *tr. 30. d. 3. p. 5. num. 2.* — (15) *tr. 2. q. 2. c. 4.* — (16) *t. 1. p. 95. n. 69.* — (17) *de præc. eccl. c. 1. n. 31.* — (18) *tr. 25. c. 2. p. 3. n. 35.* — (19) *2. 2. q. 150. art. 2. ad 3.*

tentiæ videtur favere idem *s. Th.* (1), ubi ait: *Quod enim homo absque necessitate reddat se impotentem ad utendum ratione, per quam homo in Deum ordinatur, et multa peccata occurrentia vitat ex sola vini voluptate, expresse virtuti contrariatur.* Nota to *absque necessitate;* ergo, si adsit necessitas, virtuti non contrariatur.

Secunda vero *sententia* negat, et hanc tenent *Cont. Tourn.* (2), *Petrocorens* (3), *Holz.* (4), *Felix Potesta* (5) *etc.* Ratio, quia voluntaria privatio rationis per ebrietatem est intrinsece mala: unde, sicut fornicatio numquam permitti potest, ita neque hæc. Verumtamen prima sententia satis probabilis, imo probabilior mihi videtur casu, quo potatio vini præbeatur ad expellendos sive corrigendos pravos humores; tunc enim privatio rationis per accidens et indirecte evenit, et ideo licite permitti potest; sicut licitum est matri sumere pharmacum directe tendens ad servandam suam vitam, quamvis indirecte eveniat expulsio fœtus, ut dicemus *libro 4. num. 394. v. Quær. igitur.* Secus vero dicendum, si potatio daretur directe ad ebrietatem sive ad privationem rationis causandam; hoc enim esset semper intrinsece malum. Hinc, ut bene advertit *Croix* (6) *cum Tann.*, *Dicast. et Gob.*, nunquam licitum est, se inebriare ad sensus sopiendos, ne cruciatus sentiantur.

„3. Nec item est peccatum, si quis cogatur ad bibendum intento ense. *Vide Less.* (7), *Azor.*, *Reg. et Bald.*

Quæritur II., an liceat alicui se inebriare ad vitandam mortem, quam alter ei minitatur, nisi inebrietur.

Prima sententia affirmat, et hanc tenent cum *Bus. Lessius* (8), *Bon.* (9), *Pal.* (10), et probabilem putat *Laym.* (11). Ratio, tum quia homo, licet non habeat dominium usus rationis, illud tamen habet in ordine ad bonum totius, ac proinde potest de tali usu disponere, prout est necessarium ad totius conservationem; tum quia privatio rationis hic non est intenta, sed solum permissa, unde non tenetur quis eam impedire cum jactura suæ vitæ.

(1) *1. 2. quæst. 88. art. 5. ad 1.* — (2) *de pecc. part. 2. cap. 4. art. 3. quær. 4. n. 8.* — (3) *t. 2. p. 181. quæst. 3.* — (4) *t. 1. p. 155. n. 736.* — (5) *de vitiis n. 3782.* — (6) *l. 5. num. 341.* — (7) *l. 4. c. 3. d. 4. n. 37.* — (8) *l. 4. c. 3. n 37.* — (9) *de præc. eccl. d. ult. q. 1. p. 1. n. 3.* — (10) *tr. 30. de 3. p. 5. n. 2.* — (11) *l. 3. sect. 4. n. 5.*

Secunda vero *sententia* probabilior negat, hoc licitum esse, eamque tenent *Holz.* (1), *Wigandt* (2), *Azor.* (3), *Cont. Tourn.* (4) *et Salm.* (5) *cum Caj.* Ratio, quia (ut diximus) privare se directe usu rationis est intrinsece malum; neque tunc adest causa excusans, sicut in casu præcedentis quæstionis: ibi enim vinum est medium per se ordinatum ad expellendum morbum, non autem hic. Præterea in illo casu periculum vitæ est ab intrinseco, nempe a morbo vexante, et ideo licet eum expellere per vini potationem: hic autem periculum est ab extrinseco, unde illicitum est, ab illo se liberare per ebrietatem: sicut licet matri per pharmacum expellere fœtum inanimatum ad suam vitam servandam, sed non licet expellere, ut mortem effugiat a propinquis, juxta dicenda *l. 4. n. 394.* Nostra sententia firmatur auctoritate *d. Aug.* (6), ubi ait: *Etiamsi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris! melius erat, ut caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur.* Nec valet dicere cum *Lessio n. 38.*, hunc textum intelligendum esse, quando quis cogitur ad bibendum in contemptum virtutis; nam ibi s. Doctor nullum facit verbum de contemptu, sed tantum loquitur de ebriosis, qui *solent* (ut ait) *ita se excusare, ut dicant: Persona potens me coegit, ut amplius bibam, et in convivio regis non potui aliud facere.* Instabis: Potest quis licite velle sibi abscindi manum, ne occidatur: ergo poterit quis pariter licite velle se inebriari, ut mortem vitet. Sed respondetur cum *Holzmann*, disparem esse rationem; nam pars per se ordinatur ad conservationem totius corporis, usus tamen rationis non ordinatur ad corporis vitam, sed ad integritatem animæ servandam.

Et hic rursus repeto id, quod sub initio protestatus sum, nempe, quod cum aliquam opinionem unice probabiliorem appello, non ideo contrariam dicere probabilem intelligo. Sicut pariter, cum dico de aliqua opinione: *Non audeo damnare* sive *improbabilem dicere*, non ideo admitto ut probabilem; sed de ejus probabilitate dubito. Item, cum aliquam sententiam veriorem voco, intelligo, oppositam

(1) *t. 1. p. 155. n. 736.* — (2) *tr. 5. ex 3. n. 71.* — (3) *p. 1. l. 7. c. 3. q. 5. in fin.* — (4) *loc. cit.* — (5) *tr. 25. c. 2. p. 3. n. 45.* — (6) *serm. 232. de temp.*

non solida probabilitate mihi pollere, licet omnino non reprobem.

77. — „4. Mortale est, alium inebriare vel provocare ad „æquales haustus cum intentione inebriandi aut advertentia secuturæ ebrietatis in se aliove. *Less. l. c.*

„5. Si justa causa est, ut v. g., si grande malum non possit aliter impediri, nisi auctor inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, ut „scilicet præter intentionem ideoque inculpabiliter inebrietur: v. g. vinum fortissimum aut medicatum propinando, cujus vi ignorata decipiatur. Unde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri urbem vel te abducturi. *Less. l. c. et Sanch.* (1). An vero hoc casu liceat „inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est. „*Less.* (2) affirmat, quia, inquit, licet suadere et inducere „ad minus malum, ut impediatur majus; *Laym.* (3) rectius „negat, quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

Quæritur igitur, an licitum sit aliquem ad ebrietatem inducere, ut ille impediatur a graviori malo, puta sacrilegio vel homicidio committendo. Adsunt tres sententiæ.

Prima affirmat, hancque tenet *Less.* (4), et probabilem censent *Med.*, *Gob.*, *Diana et alii apud Croix* (5). Ratio, quia licitum est, paratum committere majus malum inducere ad minus patrandum.

Secunda sententia, quam tenent *Laym.* (6), *Bon.* (7), *Pal.* (8) et *Salm.* (9), dicit, licitum esse, alterum inducere ad ebrietatem materialem, id est quando alter se inebriet sine peccato, puta apponendo illi vinum fortissimum aut medicatum; quia tunc ex una parte ille non peccat, et ex altera damnum ebrietatis permittitur ad vitandum gravius damnum aliorum. Non autem licitum esse dicunt, eum inducere ad ebrietatem formalem, nempe cum suo peccato, cum hæc sint intrinsece mala ac ideo numquam permittenda. Nec obstat (ut ajunt) ratio *Lessii*; nam hoc valere respondent, quando minus illud malum est inclusum in malo majori, prout si volentem occidere inimicum inducas ad tantum percutiendum; non vero, quando malum est disparatum.

(1 *l. 2. de matr. d. 11.* — (2) *l. 4. c. 3. d. 4. n. 32.* — (3) *lib. 3. sect. 4. n. 6.* — (4) *l. 4. c. 3. d. 4. n. 33.* — (5) *l. 2. n. 224.* — (6) *l. 3. sect. 4. n. 6.* — (7) *tom. 2. d. ult. de præc. eccl. q. 1. p. 1. n. 3.* — (8) *t. 7. tr. 30. d. 3. p. 5.* — (9) *tr. 15. c. 1. p. 4. n. 51.*

Tertia demum *sententia*, quam tuentur *Cont. Tourn.* (1) *et Holzm.* (2) *cum Arsdek.*, dicit, non licere, inducere ullum ad ebrietatem neque formalem neque materialem, ob quodcumque malum effugiendum; quia (et in hoc recte loquuntur) malum, etsi materiale, contra legem naturalem est vere malum, unde nunquam licet ei cooperari. His tamen non obstantibus prima sententia satis probabilis videtur mihi et aliis viris doctis a me consultis, sive ebrietas sit materialis sive formalis, ob rationem jam allatam; quia licitum est, inducere alterum ad minus malum, ut impediatur a majori, juxta ea, quæ dicemus *lib. 3. num. 57.* Nec obstat id, quod dicunt *Salm. l. c. contra Lessium*; nam licet malum ebrietatis non videatur inclusum in illo malo majori sacrilegii vel occisionis, cum sint mala per se disparata; tamen revera virtualiter jam includitur in illo malo majori spirituali, cum omne malum spirituale includat, imo excedat quodcumque malum temporale, adeo, ut quisque teneatur potius pati quodcumque malum temporale ad vitandum quodvis etiam minimum malum spirituale. Neque etiam officit dicere, quod non licet suadere minus malum inferendum tertio; quia tunc suadens esset directa causa damni tertii, quod illi non eveniret, nisi ipse suasisset: hoc enim currit, quando malum est inferendum tertio innocenti, qui non tenetur, damnum illud sufferre ad evitandum malum spirituale alterius; non vero in casu nostro, ubi ille, qui inducitur ad ebrietatem, tenetur utique tolerare (ut diximus) quodcumque malum temporale ad majus malum spirituale effugiendum.

78. — „6. Si quis non prævidit periculum ebrietatis et „sic vino captus est, aut in auram exiens vento turbatus est, „nec hoc prævidit, vacat culpa. Unde multi excusantur, qui „prudenter sæpe judicant, adhuc se haustulum facere posse „sine noxa; desinent tamen prudenter id judicare, si contra„riam de se experientiam habeant.

Ita communiter DD. cum *d. Thoma* (3), ubi ait: *Tripliciter contingit (ebrietas): uno modo sic, quod nesciat, potum esse immoderatum et inebriare potentem, et sic ebrietas potest esse sine peccato.... Alio modo sic, quod aliquis percipiat, potum esse immoderatum, non tamen æstimet, potum esse inebriare potentem; et sic ebrietas potest esse*

(1) *loc. cit. unde 9.* — (2) *tom. 1. 155. n. 735.* — (3) *2. 2. q. 150. art. 2.*

cum peccato veniali. Tertio modo potest contingere, quod aliquis bene advertat, potum esse immoderatum et inebriantem....; et sic ebrietas est peccatum mortale, quia secundum hoc homo volens et sciens privat se usu rationis. Addit autem ad 1., *quod assiduitas facit, ebrietatem esse peccatum mortale, non propter solam iterationem actus, sed quia non potest esse, quod homo assidue inebrietur, quin sciens et volens ebrietatem incurrat, dum multoties experitur fortitudinem vini et suam habilitatem ad ebrietatem.*

Sedulo autem hic notandum, quod, si quis sumit tantam vini potionem, quæ est apta, ut jam advertit, ad inebriandum, nullo modo excusatur a mortali, quamvis, antequam sensibus destituatur, somno se committat, quo vini effectum effugiat: quia potio illa jam de se est intrinsece mala, cum de se apta jam sit ad privandum hominem usu rationis, et per accidens se habeat, quod ipse vel per somnum vel per inebriationem sensibus privetur.

„7. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bo-„num et malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut se-„quatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cer-„nant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena „est ebrietas; ideoque tantum peccatum veniale, quam-„vis ex gravioribus, si deliberate sit commissum. *Vide Laym. l. c.*

„8. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat *Less.* (1) „*et Regin.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, „quomodo vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea, „quæ numquam alias sana mente solet: v. g. si præter mo-„rem turpia sit locutus, turbarit domum, uxorem verbe-„rarit etc.

„9. Mala in ebrietate commissa, si prævisa non sunt, aut „si adhibita cautio, culpa vacant.

Quid, si mala sint prævisa? *Salm.* (2) *cum Soto* distinguunt et dicunt, quod, si mala sint operis, ut sunt occisiones, fornicationes etc., imputantur ad culpam; secus vero, si sint mala oris, ut contumeliæ, blasphemiæ et perjuria; quia, ut ajunt, verba illa prolata ab ebrio non sunt verba formalia actu significativa, quatenus non dicta ab homine rationis

(1) *l. 4. c. 3. d. 3. n. 30.* — (2) *tr. 20. cap. 10. p. 3. §. 2. n. 27. et fusius tr. 25. c. 2. p. 2. n. 30.*

compote, sed sunt simplices soni seu verba materialia, tanquam prolata a psittaco vel pica. Hanc sententiam non audeo improbabilem dicere, sed magis adhæreo sententiæ oppositæ cum *Sanch.* (1), qui *cum Caj. et Tolet.* docet, blasphemias prævisas esse vera peccata formalia in causa, cum ipse libere eam posuerit: verba enim contumeliosa in homines in ebrietate prolata, recte dicit, nullam dehonorationem hominibus irrogare; secus autem, si proferantur in Deum, juxta dicenda *l. 4. n. 124.*, ubi dicemus, blasphemias, etiam sine affectu sive materialiter prolatas, non excusari a peccato, cum sola prolatio ipsarum voluntaria vergat in diminutionem divini honoris. Et in nostro casu, licet prolatio non sit voluntaria in actu, videtur tamen esse voluntaria in causa.

DUBIUM VI.

Quid sit ira.

79. *Quando ira sit peccatum.*
80. *De peccatis, quæ oriuntur ab ira.*
81. *An contumelia aliquando culpa vacet.*
82. *Quotuplex est contumelia?*
83. *Quæ requirantur, ut maledictio. sive imprecatio contra homines sit mortale.*

79. — „Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ, quæ „inordinatio secundum *d. Th.* dupliciter fieri potest: 1. „Ex parte modi irascendi, ut v. g. si nimium interius ex„ardescas, vel exterius per signa nimis patefacias. 2. Ex „parte objecti, ut si vindictam appetas plane injustam ob „causam; vel si justo majorem, v. g. optando inimico mor„tem, quam non est meritus; vel exequendam propria au„ctoritate; vel denique, licet vindicta justa sit, non tamen „eam appetas ut justam, sed ut satiativam animi tui malevoli.

Unde resolves:

„1. Si ordinate appetatur vindicta, non est peccatum „iræ: ut cum superiores irascuntur culpis subditorum eos„que puniunt seu vindicant.

„2. Ira inordinata primo modo ante dicto est ex ge-

(1) *dec. lib. 1. c. 16. n. 44.*

„nerc suo peccatum veniale; potest tamen fieri mortale „ex accidente, ut si addatur blasphemia, maledictio, scan„dalum.

80. — „3. Ira inordinata secundo modo est ex genere „suo mortale, quia est directe contra charitatem. *Bald.* (1)

„4. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, ut in„dignatio et tumor mentis: partim ex ore, ut clamor, blas„phemia, contumelia, maledictio: partim ex opere, ut rixa, „pugnæ, seditiones, vulnera, diversimode loquendum est „secundum regulam supra datam. Nam 1. indignatio, quæ „est inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet, se „indigne a tali tractari, communiter est veniale; imo si „ex justo rationis judicio procedat, nullum est. Potest „tamen esse mortale, si cresceret usque ad deliberatum „odium et contemptum personæ gravem. 2. Tumor men„tis, quo quis morose excogitat diversas vias vindictæ, „iisque cogitationibus animum tumefacit: quale peccatum „sit, judicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogi„tatur. *Vide Tol.* (2). 3. Clamor, cum iratus extollit vo„cem, multa inordinate et confuse effundens, est veniale „communiter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mor„tale, de qua infra *l. 4. tr. 2. c. 1. n.* 5. Contumelia, qua „quis proximo malum aliquod objicit cum intentione illum „inhonorandi, est ex genere suo mortale.

81. — „Dixi *animo inhonorandi:* quia animo corrigendi, „humiliandi aliave ratione potest superior verbum ali„quod alias contumeliosum objicere, quomodo Christus vo„cavit apostolos stultos, et apostolus Galatas insensatos. „In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correc„tionis excedatur, vel subditus gravius dehonoretur, quam „per delictum meruit. *Vide Bald.* (3). Item, ut docet *Caj.*, „potest contumelia esse venialis tantum, si sit parva tan„tum, vel si sit tantum materialis sine intentione deho„norandi: modo non sequatur læsio notabilis honoris pro„ximi. Et sic excusantur saltem a mortali, multiparen„tes, dum filios vocant asinos etc.; item mulieres, pueri „et infimæ sortis homines conviciis se onerantes: quia, „cum fides iis non habeatur, non læditur graviter honor. „*Vide Bon.* (4). Denique, si joci causa per convenien-

(1) *l. 3. dist. 21.* — (2) *l. 8. c. 58.* — (3) *d. 34. n. 10.* — (4) *l. 3. q. 2. p. 5.*

„tem recreationem leves defectus objiciantur, urbanitas „est, secundum *s. Th.* (1) dummodo alter non contriste„tur nec ad iram moveatur.

82. — „5. Contumelia etiam fit facto, tum indirecte, „ut si imaginem vel litteras alterius conculces, combu„ras; tum directe, ut si virum honestum fuste cædas, „ad januam ejus cornua etc. apponas, vel repræsentes „aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat sub„sannatio, illusio et derisio, quando fit signis, ut naso „rugato, labiis extensis etc., intendendo proximi confu„sionem, quæ, si sit gravis, vel saltem proximus ea gra„viter contristetur, mortalia sunt. *Bon.*, *Molin.*, *Bald.* (2) „*etc. ex s. Th.* Circa quæ nota, quod, qui per contume„liam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, „etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest vel „per honorificam et amicam salutationem, vel invitatio„nem ad mensam, vel petitionem veniæ (etiam subinde „flexis genibus et coram testibus), prout læsio fuit gra„vis. *Vide C. de Lugo* (3). Adde, quod contumeliæ mor„talis qualitatem in confessione explicare non sit neces„sarium, ut contra *Fill.* etc. docent *Azor*, *Sa*, *Mol.*, *C.* „*de Lugo* (4). *(Vide dicenda l. 4. n. 984.)*

83. — „6. Maledictio, qua quis optat vel imprecatur al„teri malum sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

Docet *d. Th.* (5), quod maledictio seu imprecatio contra homines *secundum suum genus est peccatum mortale*, *et tanto gravius*, *quanto personam*, *cui maledicimus*, *magis amare et revereri tenemur. Contingit tamen*, *verbum maledictionis prolatum esse veniale*, *vel propter parvitatem mali*, *quod quis alteri maledicendo imprecatur*, *vel etiam propter affectum ejus*, *qui profert maledictionis verba*, *dum ex levi motu vel ex ludo aut ex surreptione aliqua talia verba profert*; *quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur.* Ex qua doctrina s. Doctoris infertur, ut maledictio sit mortalis, tria requiri: 1. ut malum prolatum vere optetur; 2. ut optetur cum perfecta deliberatione; 3. ut malum optatum sit grave. Ita communiter omnes. *Vide Salm.* (6). Utrum autem omnes

(1) *2. 2. q. 72. art. 2.* — (2) *l. 3. d. 3.* — (3) *d. 15. n. 53.* — (4) *d. 56. de pœnit. n. 269.* — (5) *2. 2. q. 76. art. 3.* — (6) *de rest. c. 4. p. 4. n. 28.*

maledictiones sint ejusdem speciei, *vide supra dicta n. 50.*

„7. Rixæ, si modum non excedant, uti et leviculæ pu„gnæ, veniales sunt; secus, si progrediuntur ad seditiones, „vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte „incipientis rixam; alter enim potest se defendere cum mo„deramine inculpatæ tutelæ.

DUBIUM VII.

Quid sit acedia.

84. — „Resp. Acedia sive animi tædium potest ex *d. „Th.* (1) dupliciter usurpari: 1. generaliter pro omni animi „remissione in exercitio virtutum, eo quod labor aliquis sit „adjunctus; 2. particulariter pro tristitia et tædio de divina „amicitia, eo quod per virtutum exercitia laboriosa servari „debeat, et sic amicitiam illam non curet.

Unde resolves:

„1. Acedia accepta primo modo tum demum est peccatum „mortale, cum ideo committitur opus vetitum sub mortali.

„2. Acedia accepta secundo modo ex se est mortale, quia „repugnat charitati Dei.

„Ex quo de filiabus acediæ quoque facile judicari potest, „quæ sunt sequentes:

„1. Malitia, qua quis odio habet bona spiritualia et vel„let ea non esse, aut qua ipsum pœnitet bene fecisse vel „implevisse id, ad quod tenebatur, aut qua contemnit Dei „beneficium, v. g. desiderando non fuisse natum, aut non „agnovisse Christum etc.: est autem ex genere suo mortale.

„2. Pusillanimitas et desperatio de salute, quæ mortale „quoque est.

„3. Rancor, quo ii sunt fastidio, qui ad spiritualia indu„cunt.

„4. Torpor, cum bona fiunt non cum debito fervore.

„5. Evagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium „evagatur circa illicita, sive per cogitationem, et dicitur „curiositas, sive per locutionem, et dicitur verbositas, sive

(1) *2. 2. q. 35. art. 2.*

„per inquietudinem, et dicitur inquietudo; quæ communi-„ter sunt venialia. *Vide d. Th.* (1), *Laym.* (2), *Tol.* (3).

„Culpabilis autem evagatio mortalis erit, quando nota-„bilis est et attentio requiritur ad implendum præceptum „obligans sub mortali: v. g. in recitandis horis canonicis, „celebranda vel audienda missa. *Reg.*, *Pal.* (4), *Trull.* (5) „*contra Tamb.* (6), ubi docet, distractum esse voluntarie „et per notabile tempus inter sacrificandum extra canonem „esse tantum veniale, licet concedat, sub canone, præser-„tim circa consecrationem, esse mortale propter gravem „irreverentiam et periculum erroris.

„Dixi *ad implendum præceptum*; nam in oratione vel „non præcepta, vel sub obligatione tantum veniali, est pec-„catum veniale tantum: *s. Thom.*, *Nav.*, *Suar.*, *Less.* (7); imo „nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum re-„citando pio exercitio se occupare; quia non formaliter, „sed materialiter tantum orat; v. g. cum quis manibus „laborans psalmos aliasve preces recitet aut cantet, non „animo orandi, sed cavendi cogitationes vanas vel re-„creandi se. *Sanch.* (8), *Trull.* (9). *Vide infra l. 5. c. 2.* „*dub. 2.*

(1) *q. 35* — (2) *l. 2. tr. 3. c. 9.* — (3) *l. 8. c. 70.* — (4) *de char. t. 6. dub 1. p. 3.* — (5) *l. 1. c. 6. dub. 1.* — (6) *de exped. sacrific. l. 2. c. 3.* — (7) *l. 2. c. 37. dub. 11.* — (8) *cons. pars 2. l. 7. c. 2. dist. 13.* — (9) *l. 1. c. 7. dist. 10.*

LIBER TERTIUS.*)

DE

PRAECEPTIS VIRTUTUM THEOLOGICARUM.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRAECEPTO FIDEI.

CAPUT I.

Quæ mysteria fidei necessario credenda sint.

1. *Quæ mysteria credenda necessitate medii?*
2. *An mysteria ss. Trinitatis et incarnationis sint credenda explicite.*
3. *Quæ ex præcepto scienda, et an memoriter.*
4. *Quale sit objectum fidei materiale, et quale formale.*

1. — „Ex iis, quæ fideles explicite credere tenentur, „quædam necessario credenda sunt necessitate medii seu „finis, sine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ul„timus obtineri nequit; alia necessitate præcepti, sine qui„bus, inculpabiliter omissis, finis potest obtineri. *Sanch.*(1), „*Azor.*, *Val.*

„Resp. 1. Necessitate medii necessaria hunt hæc duo: „1. explicite credere, Deum esse et remuneratorem bo„norum esse, juxta illud apostoli ad *Hebr. 11, 6. Cre„dere oportet. Trid. sess. 6. de justificat. c. 6.*

(1) *2. mor. c. 2.*

*) Tractatus de virtutibus theologicis in prioribus editionibus lib. II. inscribitur, sed nos eum cum nova editione Belgica tertio loco posuimus et sic citabimus. *Edit.*

„2. post sufficientem evangelii promulgationem credere „explicite, ut vult *Mol.*, aut saltem implicite, ut probabi„liter quidam docent cum *Coninch. et Laym.*, Christum et „sanctissimam Trinitatem. *Vide Escob.* (1), ubi ex *Vasq.* (2) „docet, culpabilem ignorantiam horum mysteriorum sive „negligentiam ea discendi esse grave peccatum, distin„ctum ab eo, cujus est causa. *Vide Dian.* (3).

Fides definitur: *Est virtus theologica a Deo infusa, inclinans nos ad firmiter assentiendum ob divinam veracitatem omnibus, quæ Deus revelavit et per ecclesiam nobis credenda proposuit.* Dicitur 1. *virtus theologica*, id est, quæ Deum respicit; fides enim, prout etiam spes et charitas, Deum directe spectant, ad differentiam virtutum moralium, quæ indirecte eum respiciunt: 2. *a Deo infusa*, quia fides est donum supernaturale divinum: 3. *inclinans nos ad firmiter credendum;* nam assensus fidei nequit cum formidine consistere, prout perperam dicebatur in propositione 4. ab *Innoc. XI.* proscripta, sed omnino firmus esse debet: 4. *ob divinam veracitatem*; veritas enim infallibilis (quæ est ipse Deus) est formale objectum fidei: 5. *omnibus, quæ Deus revelavit*; omnia enim a Deo revelata sunt objectum fidei materiale: 6. *et per ecclesiam nobis credenda proposuit;* nam divina revelatio nobis non patefit nisi per ecclesiam, quæ revelationes proponit; cum sit aliunde evidens propter signa credibilitatis (qualia sunt prophetiæ, miracula, constantia martyrum et similia), quod ecclesia nec falli nec fallere potest. Præterquam quod *s. Augustinus* illud celebre dictum protulit: *Evangelio non crederem, nisi me ecclesiæ catholicæ commoveret auctoritas.*

2. — Quæritur, an mysteria ss. Trinitatis et incarnationis post promulgationem evangelii credenda sint fide explicita de necessitate medii vel præcepti.

Prima sententia, quæ est communior et videtur probabilior, docet, credenda esse de necessitate medii; ita tenent *Sanch.* (4), *Valent.* (5), *Molina* (6), *Cont. Tourn.* (7),

(1) *ex 2. c. 9. n. 20.* — (2) *l. 2. d. 126. c. 3.* — (3) *p. 3. t. 5. r. 47. et 48.* — (4) *in dec. lib. 2. c. 2. n. 8.* — (5) *2. 2. d. 1. qu. 2. p. 4.* — (6) *1. part. qu. 1. a. 1. d. 2.* — (7) *de præceptis decal. cap. 1. art. 1. §. 2. concl. 1.*

Juven. (1), *Antoine* (2), *Wigandt* (3), *Concina* (4) *cum Ledesma*, *Serra*, *Prado etc.*; item *Salm.* (5), *Cunilat.* (6) *et Ronc.* (7). Sed postremi hi tres dicunt, quod per accidens et casu raro posset quis justificari fide tantum implicita. Id probant ex scripturis, quibus (ajunt) clare probari necessitatem medii. Probant etiam ratione, quia licet ante promulgationem evangelii sufficiebat fides implicita Christi, post tamen promulgationem, eo quod status gratiæ est perfectior, perfectior requiritur notitia, nempe explicita fides Christi et ss. Trinitatis.

Secunda vero sententia satis etiam probabilis dicit, necessitate præcepti omnes teneri hæc mysteria explicite credere; necessitste autem medii sufficere, si credantur implicite. Ita *Dominicus Soto* (8), ubi ait: *Quamvis præceptum fidei explicitæ* (scil. ss. Trinitatis et incarnationis) *absolute obliget universum mundum, nihilominus possunt multi ignorantia invincibili ab eadem obligatione excusari. — Franciscus Sylvius* (9) scribit: *Post promulgatum sufficienter evangelium fides incarnationis explicita est omnibus ad salutem necessaria necessitate præcepti ac etiam (ut probabile est) necessitate medii.* Et in sequenti conclusione idem profert de mysterio ss. Trinitatis. — *Card. Gotti* (10) ait: *Dico 1.*: *sententia negans, fidem explicitam Christi et Trinitatis esse ita necessariam, ut sine ea nemo justificari aut salvari queat, valde probabilis est.* Et asserit *n. 1.*, *Scotum* hanc tenere sententiam. *Euseb. Amort.* (11), recens scriptor et valde doctus, absolute eamdem sententiam tuetur. *Elbel* (12) scribit, hodie hanc sententiam teneri ab insignibus *DD. Castropal.* (13), *Viva* (14), *Sporer* (15), *Laym.* (16), qui dicit, hanc non esse minus probabilem quam primam, *cum Richard.*, *Medin.*, *Vega*, *Sa*

(1) *t. 6 diss. 4. a. 3.* — (2) *de virt. theol. cap. 1. qu. 2.* — (3) *tr. 7. ex. 2. de fide n. 22.* — (4) *t. 1. diss. 1. de fide cap. 8. n. 7.* — (5) *tr. 21. c. 2. punct. 2. n. 15.* — (6) *tr. 4. de 1. dec. præc. c. 1. §. 2.* — (7) *tr. 6 c. 2 qu. 2.* — (8) *in 4. sentent. t. 1. d. 5. qu. un. art. 2. concl. 2.* — (9) *t. 3. in 2. 2. qu. 2. art. 7. et 8. concl. 6.* — (10) *theol. t. 2. tr. 9. qu. 2. d. 4. §. 1. n 2.* — (11) *tom. 1. d. 3. de fide quæst. 17.* — (12) *t. 1. conferent. 1. n. 17.* — 13) *part. 2. tr. 4. d. 1. p. 9.* — (14) *in prop. 64. damn. ab Innocent. XI. n. 10.* — (15) *tr. 11. cap. 11. sect. 11. §. 4. n. 9.* — (16) *lib. 2. tr. 1. cap. 8. n. 5.*

et Turriano. Card. de Lugo (1) vocat primam speculative probabilem; sed hanc secundam absolute et fuse ut probabiliorem tuetur *cum Javell., Zumel et Suarez* (2), scribitque *de Lugo*, eamdem sententiam videri esse *s. Thomæ* (3), ubi s. Doctor ait: Ante baptismum Cornelius et alii similes consequuntur gratiam et virtutes per fidem Christi et desiderium baptismi implicite vel explicite. Unde arguit *Lugo:* Sicut Cornelius gratiam est consecutus per fidem implicitam, quia nondum in illa regione evangelium perfecte promulgatum fuerat: ita pariter consequi poterit ille, qui mysteria hæc invincibiliter ignorat; ipsi enim pariter non satis evangelium est promulgatum. Dicunt autem, repugnari bonitati et providentiæ divinæ, ut damnet adultos invincibiliter ignorantes, qui juxta lumen naturæ honeste vivunt, dum contra *(Acta 10, 35.)* habetur: *In omni gente, qui timet eum et operatur justitiam, acceptus est illi.* Respondent vero, quod omnes scripturæ et ss. Patrum testimonia, quæ opponuntur, de facili explicari possint de necessitate præcepti: vel quia ordinarie nullus fere salvatur sine fide explicita horum mysteriorum, quia post evangelii promulgationem fere nullus de his laborat invincibili ignorantia; vel quia, ait *Lugo*, explicari possunt de fide implicita sive explicita in voto. Præterea, ait *Laymann*, vir adultus, si esset mutus et surdus a nativitate, quamvis baptizatus, non posset alia sacramenta accipere, si optaret; imo nec salvari, quia hujusmodi homo incredibile est, quod vero conceptu apprehendat et explicite credat mysteria incarnationis et præsertim ss. Trinitatis.

Notant autem *Tannerus* (4), *Sylvius* (5), *Azor.* (6) *et Valent. cum Guillelmo Paris. apud Sanch.* (7), quod, si quis adeo sit rudis, ut ea mysteria percipere nequeat, tunc excusatur ratione impotentiæ et comparatur infantibus ac fatuis. Attamen *Sanch. loc. cit.* dicit, quod aliud est credere, aliud scire mysteria, nempe rationem de eis reddere: unde censet, omnes adultos teneri necessitate medii aliquando hujusmodi mysteria credere, necessitate vero præcepti ea

(1) *de fide de 12. n. 91.* — (2) *de 12. sect. 4. n. 10.* — (3) *3. part. qu. 69. a. 4. ad 2.* — (4) *in 2. 2. d. Th. d. 1. qu. 7. dub. 2. n. 49.* — (5) *ibid. qu. 2. art. 8. concl. 8.* — (6) *t. 1. lib. 8. cap. 2. qu. 6.* — (7) *dec. lib. 2. cap. 3. n. 18.*

scire; a quo præcepto scientiæ excusari mente obtusos; et sic intelligendos ait AA. citatos. Concluditque cum *Gabriele*, qui dicit: *Sufficeret eis* (scilicet rudibus) *quod singulos articulos explicite credant, dum eis proponuntur.* Quamvis autem sint damnatæ prop. 64. et 65. *ab Innoc. XI.*, quæ dicebant: *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium ss. Trinitatis et incarnationis D. N. Jesu Christi...; sufficit illa semel credidisse.**) Dicit tamen *Viva cum March.* probabiliter, non esse necessario repetendas confessiones factas cum ignorantia prædictorum mysteriorum, cum ex præfata opinione jam probabile sit fuisse validas, si ignorantia fuit inculpabilis. Certum enim est, talem ignorantiam, si sit vincibilis, peccatum esse lethale. Prædicta autem propositio merito damnata est, quia dicebat, capacem esse absolutionis etiam illum, qui tempore confessionis laborat ignorantia prædictorum mysteriorum. Cæterum opinio Patris *Viva* mihi non est satis probabilis; quamvis enim pœnitens probabiliter validam confessionem expleverit, ita ut videatur deinde possidere exemptionem ab iteranda confessione, cum prius bona fide se confessus fuerit: attamen respectu ad eum, qui certo graviter peccavit, semper urget ac possidet antecedenter obligatio explendi confessionem, non tantum probabiliter, sed certo validam. Quapropter, cum ipse adverterit, confessionem

---

*) Hic adnotanda nobis videbantur verba constitutionis 42 Benedicti XIV, quæ incipit: Etsi minime (Bullarium tom. I. p. 112). Sunt vero hæc: „Curabit itaque episcopus, ut sacerdos excipiens confessiones fixum illud immotumque animo semper habeat, invalidam esse absolutionem sacramentalem, quam quis ignoranti res necessarias *necessitate medii* impertitur, nec posse homines per hujusmodi sacramentum reconciliari, nisi prius excusso hujus ignorantiæ caligine ad agnitionem fidei educantur. Sedulo etiam advertat confessarius, in aliud tempus rejiciendam esse absolutionem illius, qui *necessaria necessitate præcepti suo vitio nescit;* et eo quandoque casu pœnitentem absolvi posse, quo se vincibilis hujus ignorantiæ reum agnoscat et accuset, ac intime dolens tum a Deo veniam precetur, tum confessario serio promittat, operam se impense daturum, qua divinæ gratiæ præsidio discat etiam necessaria necessitate præcepti." *Edit.*

suam ab ignorantiam mysteriorum ss. Trinitatis aut incarnationis Jesu Christi fuisse probabiliter validam, sed etiam probabiliter nullam, tenetur, postquam de illis mysteriis instructus fuerit, confessionem iterare.*)

„Porro implicite credere dicitur, qui credit aliquid ex„plicite, in quo alterum implicite est, v. gr. si credas, quod „credit ecclesia. *Vide Schol. et Laym.* (1).

3. — „Resp. 2. Necessitate præcepti quivis fidelis sub „mortali explicite credere et scire, crasso saltem modo et „quoad substantiam, tenetur hæc:

„1. Symbolum, 2. orationem dominicam,**) 3. præcepta „decalogi et ecclesiæ, 4. sacramenta maxime necessaria, „ut baptismum, eucharistiam et pœnitentiam; reliqua au„tem tunc, quando vult suscipere. *Suar.*, *Sanch.*, *Fill.* „*n. 39.* Quæ omnia intellige, nisi impotentia aut invinci„bilis ignorantia excuset."

(1) *lib. 2. tr. 1. c. 8.*

---

*) Dicit s. Alphonsus in pluribus locis, (uti l. VI. n. 505.) non repetendas esse confessiones, nisi moraliter certo constet, eas fuisse invalidas, quia standum est pro valore actus. Hinc exurgit difficultas, quare hic et lib. VI n. 450. postulet, ut pœnitens confessionem suam jam probabiliter validam, quamvis etiam probabiliter invalidam repetat. Ad hæc dicimus:

1. Non omnis opinio speculative probabilis est etiam practice probabilis; et quod pertinet ad usum opinionum probabilium in administratione sacramentorum notat Autor, quod non licet uti opinione probabili, imo nec probabilissima, ubi agitur de valore sacramenti et salute animae, sed tenemur semper tutiores aut moraliter certas sequi.

2. Qui certo graviterp eccavit, certam obligationem satisfaciendi per certo validam confessionem contraxit, nec per dubie validam confessionem satisfecit: nam, ut ait s. Alphonsus supra l. I. n. 34., certus de debito et dubius de solutione tenetur solvere.

3. Quamvis certum sit, quod in dubio standum est pro valore actus, hoc tamen nihil importat, ubi dubitatur de positione actus ipsius vel in dubio facti. Et merito in nostro casu debitatur, an nesciens mysteria ss. Trinitatis et incarnationis, quæ juxta probabiliorem sententiam sunt de necessitate medii, actionem ipsam ad sacramentum requisitam posuerit. Conferatur adhuc lib. VI. n. 450. *Edit.*

**) et salutationem angelicam. Hom. ap. tr. 4. n. 3. *Editor.*

Unde resolvitur:

„1. Non omnes tenentur sub mortali, hæc prædicta „scire memoriter, aut eo ordine, aut in iis verbis, qui„bus proponuntur; sed quoad orationem do minicam „scire, omnia bona petenda esse a Deo, quæ est ejus „summa: quoad symbolum vero, præcepta et sacra„menta sufficit, si quis rogatus de singulis recte respon„deat. *Bonac.*, *Laym.* (1), *Sanchez* (2). *(Hoc est conforme illi, quod tradidit s. Carolus Borromæus in sua instruct. ad confessarios, ubi docuit satis esse, quod fideles rudes sciant Credo saltem in substantia.)*

„2. Quamvis sit præceptum ecclesiæ, discendi memoriter „symbolum et salutationem angelicam, velitque *Barb.* (3), „non esse absolvendum, qui ob negligentiam vel verecun„diam ea addiscere non curat: consuetudo tamen, ut notant „*Navar. et Lopez*, exposuit, obligationem non esse ultra „veniale:“ *(Ita tenet etiam Viva* (4) *cum Azor., Trull. et Villal. apud Salm.* (5) *ex consilio Rhemensi et Toletano 4. Vide Prax. Confess. n. 22.)* „uti nec est ultra veniale, „nescire facere crucem, ut docet *Sanch. contra Sylv.*, qui „docet esse mortale.

„3. Moraliter nihilominus necessarium est, ut rudiores „memoria teneant symbolum sua lingua, quia alioquin non „possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

„4. Falsa est opinio quorundam canonistarum, rusticis „esse satis, articulos fidei aliaque cicta credere implicite, „credendo, quidquid credit ecclesia.

„5. Excusantur ii, quibus aut defuit doctor, aut num„quam venit in mentem obligatio similia discendi, aut qui „nimis sunt rudes, ita ut non possint ea comprehendere „aut retinere, quod sæpe contingere docent *Azor. et Bec.* „contra alios.

„6. Si confessarius probabiliter judicet, pœnitentem igno„rare ex doctrina christiana ea, quæ scire tenetur (quod de „litteratis vel frequenter confitentibus præsumendum non „esse, monet *Sanch.*(6), debet eum interrogare de negligen-

(4) *l. 2. cap. 9.* — (2) *lib. 2. cap. 3.* — (3) *p. 3. c. 27.* — (4) *super. prop. I. Alex. VII.* — (5) *de præc. fidei cap. 2. n. 47.* — (6) *2. mor. c. 3.*

„tia in iis addiscendis, cum per eam plurimi graviter „peccent. *Led.*, *Azor.* (1), *Trull.* (2).

„7. Possunt absolvi (contra quosdam), qui ignorant ea, „quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio est, quia, licet „peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc do„lere cum proposito discendi. *Sanch.*“ *(cum Salm.* (3), *nisi prius admoniti neglexerint addiscere.)* „Quod si ta„men ignorarent ea, quæ necessitate medii scienda sunt, „deberent instrui ante absolutionem. *Bon.* (4), *Sanch.* (5).

„8. Parochus suas oves (sicut parens liberos) tenetur „sub mortali per se vel alium docere ea saltem, quæ sub „mortali scire tenentur. *Sanch.* (6), *Filiuc.*, *Palaus*, *Trull.* (7), *Conc. etc.*“

4. — Notandum, quod objectum *materiale* fidei (nimirum id, quod credere tenemur) principaliter sit ipse Deus, et deinde omnia a Deo revelata: ita *s. Th.* (8) dicens: *Fides, quæ hominem divinæ cognitioni conjungit per assensum, ipsum Deum habet sicut principale objectum, alia vero sicut consequenter adjuncta.* Objectum autem *formale* (id est motivum, propter quod revelata credere tenemur) est Dei veracitas. Disceptatur autem inter scholasticos, an revelatio divina sit etiam objectum *formale* fidei. Pro sententia affirmativa sunt *Juveninus et alii*, qui dicunt, veracitatem Dei esse objectum formale *quod*, nempe rationem præcipuam, ob quam credimus; revelationem vero esse objectum formale *quo*, hoc est medium, quo credimus. Sed communior sententia *Haberti, Card. Gotti et Holzmanni cum Scoto etc.* docet, totale objectum formale fidei veracitatem Dei, et revelationem esse tantum conditionem, sine qua non crederemus, sive medium, per quod nobis applicatur notitia eorum, quæ credimus.

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum fidei.

5. *Quos et quando obliget præceptum fidei.*
6. *Notandæ proposit. damnatæ in hac. materia.*

(1) *t. 1. l. 8. c. 8.* — (2) *l. 1. c. 1. d. 4.* — (3) *de præc. fidei tr. 21. cap. 2. punct. 5. n. 58.* — (4) *d. 3. qu. 2. p. 2.* — (5) *l. c. cap. 3. n. 21.* — (6) *2. mor. c. 3.* — (7) *l. 2. c. 1,* — (8) *qu. 14. de verit. art. 8.*

7. *Quoties teneamur in vita elicere actus fidei et spei.*
8. *Quoties circa charitatem.*
9. *Quando hæreticus teneatur suam sectam ejicere.*
10 *An circa fidem liceat sequi opinionem minus probabilem.*
11. *Quando teneamur fidem exterius confiteri, et qui teneantur jure ecclesiastico ad externam professionem fidei.*

5. — „Resp. 1. Præceptum fidei internum obligat 1. „pueros inter fideles educatos, quando rationis usum per„fecte consecuti mysteria fidei audiunt apprehenduntque, „quod illa credere sit res necessaria ad salutem, pec„cantque mortaliter omittendo: *Sanch.*, *Bon.* (1), addens, „plurimos eorum excusari inadvertentia aut invincibili „ignorantia: 2. adultos infideles, quando ratio incipit di„ctare, res fidei sufficienter propositas esse, et contra„riam sectam esse falsam. *Sanch.*(2), *Coninch.* (3), *Fill.* (4): „3. quando urget tentatio contra fidem, quæ aliter vinci „nequit: quod tamen non convenire scrupulosis recte mo„net *Sanch.*, quia hi avertendo mentem ad alia objecta „facilius superant. Et in his casibus præceptum obligat per „se, in sequentibus per accidens: 4. quando tentatio urgens „contra alias virtutes aliter superari nequit; 5. quando fa„cienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eli„ciendus est actus alterius virtutis, v. gr. spei, charita„tis, pœnitentiæ, quæ fidem supponat. *Bon.* (5). His „addit *Hurt. contra Sanch.* 6. in hora mortis, et 7. semel „quotannis. *Vide Dian.* (6).

6. — Certum est, hominem teneri ex lege naturali, ad Deum per fidem, spem et charitatem se convertere, et ideo elicere earum virtutum actus, cum quæque virtus suis actibus vivat. Hinc ante omnia notandæ sunt omnes propositiones proscriptæ super hac materia, videlicet:

Prop. 1. ab Alex. VII. *Homo nullo umquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei et charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Prop. 16. ab Innoc. XI. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale et secundum se.*

Prob. 17. ab eod. *Satis est, actum fidei semel in vita elicere.*

(1) *t. 2. d. 3. p. 3.* — (2) *lib. 2. mor. cap. 1.* — (3) *d. 14. de fide.* — (4) *tr. 22. n. 52.* — (5) *q. 2. p. 2.* — (6) *p. 5. t. 13. r. 19.*

Prop. 6. ab eod. *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum.*

7. — Quæritur autem, quoties in vita teneamur elicere actus theologales.

Quod ad præceptum fidei spectat, plures sunt opiniones. *Scotus* censet, teneri nos ad eliciendos actus fidei omnibus diebus festis; *Nyder*, quoties mysteria in ecclesia celebrantur. Sed *Salm.* (1) *et Croix* (2) horum opiniones minime approbant: imo *Oviedo apud Croix ibid.* asserit, illas passim rejici ab aliis. *Lugo apud Croix d. n. 51.* recte dicit, toties fideles teneri ad repetendos actus fidei, quoties sufficiat ad profitenda mysteria nostræ religionis. At quia hæc regula est obscura, sat probabiliter putant *Salm. dict. c. 2. cum Sanch., Trull., Bann, Led. et aliis*, teneri saltem semel in anno fideles ad exercendum actum fidei, et idem sentiunt *Concina et Franzoja cum communi.* Advertunt tamen cum *Suar., Prado*, et idem dicit *Croix l. c.*, quod huic præcepto fiat satis etiam per exercitium aliarum virtutum, sive per susceptionem sacramentorum, sive ex quacumque alia occasione actus fidei ponantur.

Num autem teneamur ad eliciendos hos actus fidei formaliter, scilicet ex motivo Dei revelantis? Affirmat *Viva* (3). *Quidquid sit*, ut addit, *an semper ac fides est supernaturalis nitatur huic motivo saltem languide attacto.* Notat vero *n. 7. in fine*, quod viri timorati nullo modo circa hoc anxii sint, cum vix accidat, eos abunde huic præcepto non satisfacere. *Croix etiam d. n. 51.* dicit, non esse rationem, cur quis ob id scrupulose se divexet, cum huic præcepto fiat satis (ut asserit *n. 27*) audiendo missam, adorando crucifixum, formando crucem, orando etc., quamvis hæc non fiant reflexe ex motivo fidei. Qui enim, ait, sæpius posuit fidem tamquam regulam suarum actionum, quibus ad Deum vult tendere, quidquid postea boni agit, ex eadem regula jam ad Deum dirigit exercite, licet non advertat. Aitque *Hurtad. apud Carden.* (4), hos actus esse vere actus fidei, quia radicaliter ex mo-

(1) *de præc. fid. tr. 21. cap. 2. punct. 3. n. 31.* — (2) *l. 2. n. 51.* — (3) *de prop. I. Alex. VII. n. XI.* — (4) *in prop. 17. Innocent. XI.*

tivo fidei oriuntur. Insuper *de Lugo* (1) sic docet: *Cum materia honeste et inhoneste operandi frequenter occurrat, non esse dubitandum, quin homo, qui fidem christianam semel amplexus est, plusquam sufficienter satisfaciat præcepto fidei.*

8. — Quod autem pertinet ad actus erga præceptum charitatis, jam adnotavimus supra, damnatam fuisse propos., *ne singulis quidem rigorose quinquenniis* hoc præceptum obligare per se. *Palaus* (2) dicit, esse peccatum grave, differre actum charitatis per triennium: alii, ut *Hurtad.*, *Ills.*, *Mendo* (3) *etc.*, dicunt, requiri, elici actum charitatis erga Deum saltem semel in anno: et hanc sequuntur *Salm.* (4) *cum Trull.*, *Tapia*, *Lastra*; alii vero, ut *Gabr.*, *Almain*, *Tap.* (5) ajunt, hoc præceptum obligare quolibet die festivo. *Cardenas* (6) tandem (cui adhæret *Croix* (7) censet, non excusari a mortali, qui per mensem actum charitatis differt; hancque sententiam omnino ego suadendam puto, cum difficulter possit homo diu mandata divina servare, nisi dilectionem erga Deum frequenter foveat, quæ nonnisi per actus charitatis fovetur et nutritur. Notat autem idem *Cardenas* (8), quod sufficit elicere actus amoris, etiamsi eliciantur in ordine ad implenda alia præcepta vel ad aliam virtutem exercendam, puta ad se confitendum, ad vincendam tentationem. Insuper dicit *Croix* (9), esse veros actus amoris, quibus bene satisfit huic præcepto omnia opera meritoria exercita ad finem placendi Deo, ut eleemosyna, jejunium et similia. Talis autem rectus finis, dicit, quod præsumitur in eis, qui jam sciunt sic placere Deo, modo non operentur ex fine pravo. Addit etiam *Croix*, satisfieri adhuc orando, signanter cum oratione dominicali, ubi dicitur: *Sanctificetur etc.*, *adveniat etc.*, *fiat voluntas tua etc.* Advertatur hic prop. 10. damnata ab *Innocentio XI.*, quæ dicebat: *Non tenemur proximum diligere actu interno et formali.* Recte igitur dicit *P. Viva* (10), quod, sicut tenemur elicere actus formales charitatis erga Deum, sic etiam tenemur erga proximum ex motivo supernaturali, ni-

(1) *de fide diss. 13. n. 45.* — (2) *apud Croix d. l. 2. n. 141.* — (3) *apud Croix loc. cit.* — (4) *tract. 21. c. 6. n. 12.* — (5) *ap. Croix n. 133.* — (6) *in 2. crisi d. 6. n. 8.* — (7) *n. 141.* — (8) *n. 14.* — (9) *num. 143.* — (10) *in cit. prop. 10. n. 8. et. 9.*

nirum propter amorem Dei, vel ut præcepto Christi pareamus, qui dixit: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem. Joan. 13, 34.* Unde *s. Thomas* (1) docet: *In dilectione proximi includitur dilectio Dei sicut causa in effectu.* Sicut ergo tenemur saltem semel in mense elicere actum amoris erga Deum, sic etiam saltem in mense exercere actus charitatis erga proximum. Cæterum sapienter scribit *P. Suarez* (2) cum aliis ex *s. Thoma* (3), quod aliquando hi actus charitatis bene exercentur occasione vitandi odium aut largiendi eleemosynam. Et cum hujusmodi occasiones frequenter occurrant, hinc ait *P. Viva*, esse moraliter impossibile, quod fideles christiane viventes huic præcepto abunde non satisfaciant.*)

Ex iis resolvuntur hi casus:

9. — „1. Hæreticus, quamdiu suam sectam judicat esse „credibiliorem vel æque credibilem, non tenetur credere, „quia fides nondum est sufficienter ipsi proposita, age„retque imprudenter. *Sanch.* (4), *Laym.* (5).

„2. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum „est a pueris, nos abjicere et persequi verbum Dei, esse „idololatras, pestilentes deceptores, ideoque tamquam „pestes fugiendos, non possunt, stante hac persuasione, „salva conscientia nos audire et laborant ignorantia in„vincibili, cum non dubitent, se esse in bona via. *Laym.* (6), „*Sanch.* (7).

„3. Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur „ulterius inquirere et a Deo petere lumen: quod si ne„gant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media „ad implendum præceptum fidei. Quod si deinde nostra „fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *Ibid.* „*Vide Ferdin. de Castro-Palao.* (8).

(1) *in epist. ad Rom. 13. sect. 2.* — (2) *disp. 5. de charit. sect. 4.* — (3) *2. 2. quæst. 25. art. 8.* — (4) *2. mor. c. 1.* — (5) *l. 2. t. 1. c. 10. et 12.* — (6) *c. 10.* — (7) *l. 2. c. 1.* — (8) *t. 4. d. 1. p. 12. et d. 2. p. 2.*

*) Conferatur hic, quod tradit s. Alphonsus in hom. apostol. tr. 4. n. 13. *Edit.*

10. — Notanda est hic propos. 4. damnata ab *Innocent. XI.*: *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.* Ex hac aliqui non recte inferunt, prohiberi in omni materia sequi probabilem relicta probabiliori: nam respondet *Viva* (1) *et alii communiter*, quod, etsi liceat sequi opinionem minus probabilem, numquam tamen liceat cum periculo gravis damni, quando illud vitare non pendeat ab opinionis probabilitate, ut est in collatione sacramentorum, in medendo etc.; et hoc esset pariter in sequendo sectam minus probabiliter veram. A probabilitate enim opinionis fit quidem, ut peccatum formale vitetur in aliis humanis actionibus, sed non potest fieri, ut sit vera secta non vera. Et semper ac secta sit falsa, numquam cum quacumque probabilitate vitatur periculum damnationis, cum non vitetur periculum carendi fide necessaria ad salutem, gratia sacramentorum etc. Adde, quod infidelis numquam habere possit veram probabilitatem suæ sectæ sine culpa: si enim oraret, Deus absque dubio infunderet lumen suum in illum de vera religione. Ita *Viva.*

11. — „Resp. 2. Præceptum exterius fidem confitendi „jure naturali obligat duplici casu: scilicet, cum vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda privative vel contrarie subtraheretur. Dixi 1. *privative*, ut „si ideo cessaret magnus honor in Deum vel utilitas in „proximum redundans; dixi 2. *contrarie*, ut si alioqui „Deus afficeretur injuria vel proximus gravi malo, v. gr. „si inde penderet aliorum conversio aut perversio, con„temptus religionis, scandalum etc. Ratio responsionis „est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando „est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit, „quia finis præcepti est charitas. *S. Th.* (2), *Suar.*, *Reg.*, „*Fill.* (3).

Unde resolvitur:

„Si hæretici conculcent imagines aliisque injuriis fidem „afficiant, tenetur eam sua confessione tueri catholicus, si „quidem inde prudenter speret profectum.

(1) *in dicta propos. n. 5.* — (2) *2. 2 quæst. 3. art. 2.* — (3) *tr. 22. c. 3. quæst. 1.*

„Resp. 3. Ad professionem fidei externam jure ecclesiastico tenentur sub mortali, secundum *Tridentinum*, cum juramento obediendi ecclesiæ Romanæ, ut docet *Fill.* (1), „sequentes personæ :

„1. Provisi de beneficio curato, idque intra duos menses „a die possessionis coram episcopo aut ejus vicario gene„rali vel officiali (2) ;

„2. Provisi de canonicatu vel dignitate in cathedrali ec„clesia : idque non tantum coram episcopo vel ejus vi„cario, sed etiam in capitulo, *(ibid.)* addita pœna, (ad „quam non videntur teneri ante sententiam) ut alioqui „fructus non faciant suos. *Vide Sanch.* (3), *Barb.* (4).

„3. Primates, archiepiscopi, episcopi in prima synodo „provinciali, cui interernnt (5).

„4. Extendit *Pius IV.* hanc legem ad omnes prælatos re„ligionum, etiam militarium ; *Pius V.* autem apud *Rodr.* (6) „ad omnes promovendos in doctores, magistros, regentes, „professores, addita excommunicatione latæ sententiæ et „privatione omnium beneficiorum in eum, qui alios promo„vent ad talem gradum sine prævia professione. *Vide* „*Fill.* (7), *Barb.* (8) Verum ubi hoc decretum non est re„ceptum usu, non obligare monet *Sanch.* (9).

Unde resolvitur:

„1. Non tenentur ad dictam professionem provisi de cano„nicatibus in ecclesiis tantum collegiatis vel de beneficiis „tantum simplicibus.

„2. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per „procuratorem, ut docent *Azor.*, *Navarr. et Sanch.*, proba„bilius tamen est, teneri personaliter, ut docet *Fill.* Ratio „est, tum quia alias non videtur fieri satis juramento, quod „personaliter faciendum esse docet glossa apud *Fill.*, tum „quia ita decidit Rota apud *Garc.* (10)

(1) *t. 2. tr. 22. c. 3.* — (2) *Trid. sess. 24. c. 22. de ref.* — (3) *l. 2. c. 5.* — (4) *de potestate episc. 3. p. art. 61. n. 29.* — (5) *Trid. sess. 25. c. 2. de reform.* — (6) *t. 2. q. reg. quæst. 72.* — (7) *t. 22. c. 3. quæst. 11.* — (8) *in remiss. sect. 24. n. 12.* — (9) *c. 3. n. 4.* — (10) *l. 3. de benef. c. 3.*

CAPUT III.

An aliquando liceat, exterius fidem veram negare aut falsam profiteri.

12. *An liceat umquam positive fidem negare.*
13. *An uti verbis ambiguis, an tacere.*
14. *An fugere.* Vide alia *ibid.*
15. *An uti vestibus vel signis infidelium.*
16. *An audire conciones hæreticorum.* Vide alia *ibidem.*

12. — „RESP. Nullo casu licet, sive voce sive alio signo „fiat, dicente Christo: *Qui negaverit me coram hominibus etc.* Interim vero, etsi licitum non est mentiri seu „simulare, quod non est, licet tamen dissimulare, quod „est, sive tegere veritatem verbis aliisve signis ambiguis et indifferentibus ob justam causam, et cum non „est necessitas fatendi. Est *comm. s. Thom. Coninch.* (1), *Laym.* (2).

Unde resolvitur:

13. — 1. „Rogatus de fide in odium religionis, sive a publica auctoritate sive privata, nullo modo potest, utendo „restrictione mentali aut verbis ambiguis, ita respondere, „ut præsentibus videatur fidem negasse, multo minus dicere, se esse hæreticum vel Calvinistam vel non catholicum. *Azor.*, *Fill.* (3).

„2. Qui rogatus seu a privata seu publica auctoritate „vel tacet vel respondet obscure, vel ait, se nolle respondere, se jure non rogari, non teneri se, nec velle aliis „dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiversatur, „non videtur negare fidem, sed nolle prodere. Unde, si „sic potest molesta inquisitione liberari, licet, ut habet „*Coninch. l. c.* Generatim enim verum non est, quod interrogatus ab auctoritate publica teneatur positive fidem „profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus „videatur fidem negasse. *Coninch.* (4), *Navarr.*, *Azor.*,

(1) *disp. 15. dub. 2. n. 9.* — (2) *l. 2. t. 1. c. 11.* — (3) *c. 3. n. 97.* — (4) *de 15. dub. 2.*

Sanch., *Bec.* (1). *(Hac de re vide propositionem 8. inter damnatas ab Innocent. XI.)*

14. — „3. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit: quod „etsi liceat, non tamen pastori tunc, cum ejus opera oves „indigent: uti contra, si eis consultius est, ut ad tempus se „subducat et in bonum earum reservet, tenetur fugere. „*Reg.* (2), *Bec.* (3), *Fill.* (4) *etc.*

„4. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret; „si aliis rogatis, an fidem negare vellent, iisque respon- „dentibus, quod non, tu taceres. *ibid. Vide Bonac. l. c.*, „*Laym.* (5), *Tol.* (6).

„5. Si princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant „gestato signo vel sistendo se vel aliter, non tenentur, cum „nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Ex- „cipe, nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quod se non „prodant, videantur fidem negasse, ut v. gr. si quidam „antea noti essent, et tunc ex hoc putarentur defecisse. „*Sanch.* (7), *Bec.*, *Reg.*, *Fill.* (8) *etc.*

„6. Cum non rogaris de fide, non solum licet, sed sæpe „melius est ad Dei honorem et utilitatem proximi, tegere „fidem quam fateri; ut si latens inter hæreticos plus boni „facis, vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. gr. tur- „batio, neces, exacerbatio tyranni, periculum defectionis, „si torquereris. Unde temerarium plerumque est offerre se „ultro. *S. Th.*, *Sanch.*, *Laym.* (9).

„7. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, lici- „tum est, et sæpe magna virtus discretionis est, vitam ad „Dei gloriam servare ac fidem tegere modis licitis.

15. — „8. Talis modus non est uti vestibus aut signis „infidelium, quæ alium usum non haberent, quam quod „essent signa professiva falsæ religionis seu cultus: uti „essent vestes, quarum usus est in sacrificiis: item incen- „sio thuris aut genuflexio coram idolo; item sumptio cœnæ „etc. *Sanch.* (10), *Fill.* (11) *et comm.*

„9. Licitus autem modus est, quando subest causa (ut „v. gr. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam vic- „toriam, eludendos hostes) uti vestibus et signis infidelium,

(1) *c. 9. q. 4.* — (2) *l. 17. n. 26.* — (3) *c. 9.* — (4) *n. 75.* — (5) *l. c. tom. 1. c. 11.* — (6) *lib. 4.* — (7) *n. 19.* — (8) *n. 88.* — (9) *c. 11. n. 2.* — (10) *l 2. c. 4.* — (11) *n. 9.*

„quæ aliquem alium usum habent, quam profitendæ religionis: quales sunt vestes talis nationis (non religionis), quibus uterentur, etsi converterentur, ut sunt vestes et signa nationis Turcicæ: quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religiosorum, dummodo non habeant peculiare signum profitendi erroris. sed sint tantum indicium nitidioris cultus, ut saga prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter suos, ut togæ Bonziorum in Japonia. Idem dicendum est de signis, quibus Judæi utuntur, v. gr. flavo annulo in pallio Francofurti etc.; quia hæc sunt signa mere politica et distinctiva unius generis hominum ab alio, et non proprie professiva fidei. Quæ sententia probabilis est. *Vide Sanch.* (1), *Bec.* (2), *Laym.* (3), *Covarr. contra Caj., Nav., Tol.*

„10. Licitus item modus est, cum catholicus transit per loca hæretica et periculum grave ei imminet vitæ v. gr. vel bonorum (non tamen, si derisio tantum vel vexatio, ut habet *Bec. c. 9.*), ad dissimulandam fidem vesci carnibus die prohibito, quia præceptum ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Nec hoc est fidem negare, cum esus carnium non sit institutus ad professionem religionis, et catholici mali et gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professivum, ut si v. gr. in odium fidei convivæ statuerunt, ut, qui est hostis fidei pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem, qui ederet sine protestatione; secus, si protestaretur. *Sanch., Azor., Bec. etc. comm. l. c.*

16. — „11. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere baptismo pro patrino, non habentur signa professiva fidei vel communionis cum hæreticorum sacris. *Fill., Azor., Sanch. ll. cc.* Unde seclusis aliis, v. gr. scandalo, periculo, prohibitione, et si ex justa causa fiant, licent." *(At in synodo Neapolitana expresse prohibetur assistere concionibus, catechismis et quibuscumque ritibus hæreticorum, ex quocumque prætextu. Estque casus reservatus cum excommunicatione ipso facto. Cæterum* Salm. (4) *tenent licere, modo absit scandalum, periculum perversionis et communicatio impietatis.)* „Imo patrinum fieri talis infantis videtur potius

(1) *2. mor. c. 4.* — (2) *2. 2. c. 9. qu. 5. d. 6.* — (3) *l. 2. t. 1. c. 11.* — (4) *tract. 21. c. 2. n. 522.*

„optandum, seclusis aliis, quia non est aliud quam obligare se ad eum olim erudiendum in fide catholica.

„12. Infidelium et hæreticorum sacris non licet ita in„teresse, ut eis communicare censearis; alioquin licet, v. „gr. ut quis spectet tamquam comœdiam, aut famulatum „præstet politicum domino suo, exemplo *Naaman Syri*, de „quo *vide Bec.*, *Fill.*, *Sanch. l. c.*, *Laym.* (1).

13. „Si princeps hæreticus mandet sub gravissima pœna „omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiamsi „verbis dicat, se hac re aliud nihil exigere quam obedien„tiam civilem, nec velle cogere, ut a fide discedant, cum „tamen reipsa contrarium velle videatur (nam obedientiam „suorum aliter exercere potest, et hæc res ex se apta est, „catholicos paulatim pervertere et insuper conciliare auc„toritatem hæresi ac vilipensionem veræ fidei), non licet „obedire. Atque ita bis rescripsit Anglis *Pius V. apud* „*Sanch.* (2), *Fill. et Azor. ll. cc.*

„14. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto „magistratus contrahant matrimonium coram ministro hæ„retico, peccant contra fidem, etiamsi contraxerint ante, „vel contracturi sint postea coram sacerdote catholico. „*Coninch.* (3), *Pal.* (4); testaturque contrahens cæremonia „illa, se illum agnoscere veræ fidei ministrum: quæ sunt „intrinsece mala. *Mald.* (5); quia auctoritas ministri et con„sequenter doctrina ejus augetur, concurriturque ad ritus „hæreticos, quos minister isto actu exercet. Licite tamen „contrahunt coram magistratu civili, vel potius testantur, „se contraxisse, modo prius vel posterius ritu catholico „contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politi„cum, ut conjuges habeantur, et proles non censeantur illè„gitimæ."

(1) *l. 2. t. 1. c. 11.* — (2) *l. 2. c. 4. n. 27.* — (3) *d. 15. art. 3.* — (4) *tr. 4. d. 1. p. 17. n. 12. 13. 14.* — (5) *2. 2. quæst. 2. art. 3.*

CAPUT IV.

DE INFIDELITATE ET VITIIS FIDEI OPPOSITIS.

DUBIUM I.

Quid et quotuplex sit infidelitas.

17. — „**Resp.** 1. Infidelitas generatim est triplex: *Prima* dicitur negativa, eorum scilicet, qui nihil umquam de „fide audiverunt. Quæ non tam est peccatum, quam pœna „peccati: quia, si fecissent, quod in ipsis erat, Deus fidem „eis non abscondisset. *Secunda* dicitur contraria, eorum „scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter, ut hæretici. *Tertia* „dicitur privativa, quod privative opponatur fidei, et est „culpabilis ignorantia vel error circa res fidei. *S. Th.*, „*Sanch.*, *Vasquez*, *Laym. c. 12.*

„Resp. 2. Infidelitas contraria ex triplici modo repugnandi „fidei est triplex, scilicet paganismus, qui fidei nondum susceptæ, judaismus, qui fidei susceptæ in typo, et hæresis, quæ fidei susceptæ veritati repugnat. Apostasia a fide „revocatur ad hæresim, a qua tantum differt, quod hæresis „sit error fidei ex parte tantum contrarius, apostasia vero „ex toto. *S. Thom.*, *Laym. loc. cit.*

DUBIUM II.

De judaismo.

Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta christianis.

18. — „**Resp.** 1. His casibus, qui colliguntur ex *c. Nullus*, *c. Omnes*, *c. Judæi:* 1. Non licet cohabitare; 2. nec „conviviis interesse; 3. nec uti communi balneo; 4. nec „medicos adhibere; 5. nec medicinas ab iis datas recipere, „emere tamen licebit præscriptas; 6. nec Judæorum filios „enutrire in ipsorum domibus; 7. iis non famulari; 8. nec

„servitute subjici; 9. prohibentur publicis officiis inter „christianos fungi; 10. vetitum est eorum azymis vesci. „Quibus addit *Azor.*, prohibitum esse, accedere ad eorum „nuptias, festa, synagogas" *(Adire synagogas curiositatis causa non esse peccatum grave, dicunt Salm.* (1) *cum Bon., Coninch., Pal. etc.)*, „cum eis ludere, saltare etc. „Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas christianæ „religionis, tum ut caveatur familiaritas cum Judæis et „periculum perversionis. *Vide Laym.* (2), *Sanch.* (3), „*Fill.* (4).

„Resp. 2. In decem dictis casibus communicare cum Ju„dæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio: quia, si „clericus id faciat, incurrit periculum depositionis, laicus „vero excommunicationis (5), quæ nonnisi ob peccatum „mortale imponi solet. Dixi ex *genere suo*; quia probabile „est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem aliamve „causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ „nec familiaritatis cum Judæis) sæpe excusari a mortali, „aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter. *Vide* „*Auct. supra cit. et Bon. l. c.*, item *Laym.* (6). *(Principes christiani possunt permittere Judæis et paganis aut hæreticis libertatem conscientiæ tantum ob bonum religionis et ob spem conversionis, non autem ob temporale emolumentum* Salm. (7). *Bene autem potest ecclesia et quicumque princeps supremus compellere Judæos et paganos subditos ad audiendam fidem nostram.* Salm. (8) *cum Suar., Az., Bec., Bon. etc. (contra Coninch. et Val.)*; *et constat ex praxi, quæ viget Romæ).*

DUBIUM III.

Quid sit hæresis.

19. — „Resp. Hæresis est error intellectus liber et per„tinax contra fidem in eo, qui fidem suscepit. Ita commun. „*Suar.*, *Becan.* (9). Unde patet, ad hæresim ut et aposta-

(1) *tr. 21. c. 2. punct. 2. n. 123. in fine.* — (2) *l. 2. t. 1. c. 12. et 17.* — (3) *l. 2. c. 3.* — (4) *tr. 22. c. 5. n. 128.* — (5) *c. Constituit. caus. 17. q. 4.* — (6) *l. 2. t. 1. c. 17.* — (7) *tr. 21. c. 3. punct. 1. n. 5.* — (8) *ibid. punct. 2. n. 8.* — (9) *c. 14. qu. 2.*

„siam duo requiri: 1. judicium erroneum, quod est ejus „quasi materiale; 2. pertinaciam, quæ est quasi formale. „Porro pertinaciter errare non est hic acriter et mordicus „suum errorem tenere aut tueri; sed est eum retinere, post- „quam contrarium est sufficienter propositum, sive quando „scit, contrarium teneri ab universali Christi in terris eccle- „sia, cui suum judicium præferat, sive id fiat ex vana glo- „ria, sive libidine contradicendi aliave causa. Ita *Sanch.*, „*Vasq.*, *Laym.* (1) *et alii commun.* Ratio est, quia tunc „putat, judicium ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum „credendi, quæ est vera pertinacia, quam cum *Coninch.* fa- „cilius sic explicant alii, eam tunc esse, cum, etsi objectum „fidei credibiliter proponatur, ita ut prudenter de eo non „possit dubitare, contrarium tamen judicet, a quo nolit „avelli ullo casu, vel saltem nisi evidenter convictus. *Vide* „*Coninch.* (2).

Unde resolves:

„1. Non est hæreticus, qui exterius tantum fidem negat „aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat; neque talis „incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreti- „cos, etsi in foro externo secundum externa procedatur „*Fill.* (3).

„2. Est hæreticus, qui affirmative de aliquo articulo fidei „dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi *affirmative*; „quia negative tantum dubius, hoc est suspendens judicium, „per se et simpliciter non est hæreticus, quia non habet ju- „dicium, ergo nec erroneum: modo tamen non ideo su- „spendat, quod virtualiter judicet, non liquere de certitu- „dine objecti. *Sa*, *Azor.* (4), *Tol. contra Sanch. et Mald.*" *(Vide dicenda l. 7. n. 302.)*

„3. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est, judicium „suum ecclesiæ submittere, aut nescit, contrarium tenere „veram Christi ecclesiam, esto ex ignorantia etiam culpabili „et crassa sententiam suam mordicus tueatur. *Laym.* (5).

„4. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem ha- „bitualiter, ut a suo errore esset discessurus, si sciret, esse

(1) *l. 2. t. 1. c. 13.* — (2) *d. 18.* — (3) *t. 22. c. 6. quæst. 4.* — (4) *l. 8. c. 9. q. 5.* — (5) *l. c. n. 2.*

„contrarium fidei, dummodo pertinaciam actualem num-
„quam habuerit. *Ibid. et Coninch. l. c.*

„5. Rustici aliique homines simpliciores in Germania,
„qui hæretici habentur et tamen pertinaces non sunt, pos-
„sunt absolvi a suis parochis. Ratio est, quia non sunt hæ-
„retici formales habentque fidem catholicam in baptismo
„acceptam, quæ non perditur nisi errando pertinaciter.
„*Laym. l. c.*

„6. Cum hæresis et quævis infidelitas mortalis sit, pec-
„cant quoque mortaliter, qui ejus periculo se exponunt
„sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros le-
„gendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt
„jure naturæ: si vero periculum absit, lectio librorum hæ-
„reticorum nihilominus illicita est jure positivo ecclesiæ, *)
„uti etiam formalis disputatio laici de fide. Quod posterius
„tamen in Germania locisque similibus, ubi catholici hære-
„ticis sunt permixti, abrogavit consuetudo. *Azor.*, *Fill.*, *Bec.*, *Sanch.*, *Bonac.* (1).

„7. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se
„sit illicitum habeaturque in Hispania et Italia mortale,
„probabile tamen est ob gravium doctorum auctoritatem,
„(*Sanch.* (2), *Azor.* (3), *Reg.* (4), *Basilii Pontii* (5): *vide*
„*Card. de Lugo*) (6) in Germania licere ex gravi causa,
„salvo tamen jure naturali et semoto periculo tum con-
„trahentis tum prolis: unde de iis initio constitui debet,
„ut catholice educentur. *Vide Bec.* (7), *Dian.* (8).

„8. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in con-
„fessione explicare, qualis illa sit, eo quod omnes ejusdem
„speciei sint, docent *Reg.*, *Dian.* (9) *citans alios, et Es-*

(1) *disp. 3. q. 2. p. 5.* — (2) *de matrim. l. 7. d. 72. n. 5.* — (3) *l. 8. d. 3. c. 3.* — (4) *tr. 2. l. 32. n. 169.* — (5) *de matr. c. 6.* — (6) *de sacramentis in genere, disp. 8. sect. 14. n. 120.* — (7) *l. 5. c. 19.* — (8) *p. 3. t. 4. r. 269.* — (9) *tr. de circumst. r. 46.*

*) Hic tractandum esset de lectione librorum prohibitorum; sed quia ordinem a s. Auctore servatum mutare noluimus, dissertationem, quam circa hanc prohibitionem scripsit, post hunc tractatum de virtutibus theologicis posuimus.

Editor.

„*cob.* (1). Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur „*Card. de Lugo* (2)." *(Vide dicta l. 2. n. 50.)*

TRACTATUS SECUNDUS.

CAPUT UNICUM.

DE PRAECEPTO SPEI.

20. — „Per spem, quæ est secunda virtus theologica, „intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum „et divina præ omnibus aliis concupiscibilibus nobis con„cupiscimus, ita ut omnia potius parati simus perdere „quam Deum et divina. De hac quæritur, quando ejus „præceptum obliget.

„Resp. 1. Probabile est, præceptum spei obligare per „se, cum primum homini, usum rationis assecuto, Deus „et beatitudo tamquam finis, ad quem tendere debet, suf„ficienter est propositus, ita ut notabili tempore non dif„ferat. Ita *Becan.* (3), *Turr. et ceteri commun.* Et est „ratio, quia sine actu spei nec justificari, nec in justi„tia divina persistere, nec meritorie operari possumus. „*Schol.*

„Resp. 2. Præceptum spei per accidens obligat, 1. quando „actus orationis, pœnitentiæ, charitatis etc. in præcepto „sunt, qui sine prævio actu spei exerceri non possunt. „Ita *Auct. cit. et Fill.* (4); 2. quando quis ita tentatur, ut „periculum sit consensus, nisi animum spe erigat. *Vide* „*Fill. l. c. 2.*, *Laym.* (5), *Bonac.* (6).

Unde sequentes casus resolvuntur:

„1. Mortale peccatum est sperare sive amare magis „(amore concupiscentiæ) terrena hæc quam cœlestia: v. „gr. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuo de„gere in hac vita et Deo relinquere cœlum, si sibi relinquat „terram.

(1) *ex. 2. c. 9.* — (2) *de pœnit. d. 16. n. 288. et n. 291.* — (3) *c. 17. quæst. 7. n. 2.* — 4) *tr. 22. c. 8. n. 255.* — (5) *l. 2. t. 2. c. 2.* — (6) *d. 5. quæst. 3.*

„2. Mortale item est desperare de consequendo Deo aut „salute et venia peccatorum, aut mediis ad illam conse„quendam necessariis, verbi gratia auxiliis gratiæ et emen„datione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ „non potest esse veniale, cum sit injuriosum misericor„diæ Dei. *S. Thom.* (1), *Laym.* (2).

„3. Mortale etiam est præsumere de misericordia Dei, „v. g. cum quis sperat id, quod est impossibile secun„dum legem Dei ordinariam: ut si speres remissionem „peccatorum et salutem sine pœnitentia, vel per propria „merita et vires naturæ; vel etiam si quis statuat per„severare in peccatis, quamdiu bene valet, et tamen spe„ret, se acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Th.* (3), „*Laym. l. c.*

„4. Denique mortale est odisse Deum (odio scilicet abo„minationis seu aversionis), v. gr. si Deus displiceat tam„quam nobis infestus propter vindictam peccatorum. *Vide* „*Laym. l. c.*, *Bon.* (4)."

21. — Spes brevius et congruentius sic definitur: *Est virtus, per quam cum certa fiducia futuram beatitudinem et ejus media assequenda expectamus per Dei auxilium.* Objectum *materiale primarium* spei (nempe id, quod sperare debemus) est æterna beatitudo, quæ est ipse Deus fruendus: *secundarium* autem sunt divinæ gratiæ atque nostra bona opera, divino auxilio exsequenda. Objectum vero *formale* (sive motivum, propter quod sperare tenemur) alii dicunt esse Dei misericordiam, alii divinam omnipotentiam, prout communiter tenent Thomistæ; alii divinam promissionem, sicut sentit *Jueninus;* alii tandem dicunt esse divinam bonitatem, in quantum ipsa nobis communicat auxilia ad salutem assequendam; et juxta hanc intelligentiam bonitas idem est quam divina misericordia; si quis enim vellet, objectum formale spei esse Dei bonitatem, in quantum ipse est res sperata, sapienter ait *Cont. Tourn.* (5), quod non bene loqueretur.

His autem positis concludendum puto, quod prima tria præfata motiva constituant objectum *formale* spei, nempe misericordia et omnipotentia divina, qua Deus nobis auxi-

(1) *q. 20. a. 3.* — (2) *l. 2. t. 2. c. 2. n. 3.* — (3) *q. 21. art. 1.* — (4) *disp. 3. q. 3.* — (5) *de præcept. decal. cap. 1. art. 2. sect. 2. concl. 2.*

lia impertitur ad salutis hostes superandos; et hæc duo motiva expresse docentur a *s. Thom.* (1), ubi ait: *Ita objectum formale spei est auxilium divinæ pietatis et potestatis, propter quod tendit motus spei in bona sperata, quæ sunt materiale objectum spei.* Censeo insuper his duobus omnino tertium addendum motivum, nempe divinam promissionem, prout recte sentit *Jueninus*, sive divinam fidelitatem circa promissionem, quam exhibuit salvandi nos propter merita Christi; alias sine hac promissione non valeremus salutem cum certa fiducia sperare.

Vitia autem opposita spei, ut supra dictum est, sunt desperatio et præsumptio. Circa præsumptionem notandum, quod ille præsumptione peccet, qui salutem sperat vel tantum propter merita propria, vel tantum propter merita Christi absque ulla cooperatione suorum bonorum operum.

Dicit *Busemb. hic. n. 3.*, peccare graviter eum, qui vult in peccato perseverare usque ad mortem, sperans fore, ut se pœniteat ante mortem; et citat *s. Th. et Laym.*; sed hoc non dicunt neque *s. Th.* neque *Laym. S. Th.* (2) enim docet tantum, quod præsumptio sit (sunt ejus verba) *sperare veniam sine pœnitentia vel gloriam sine meritis.* Addit autem (3), quod *peccare cum proposito perseverandi in peccato sub spe veniæ sit præsumptio et augeat peccatum; peccare autem sub spe veniæ quandoque percipiendæ, cum proposito abstinendi a peccato et pœnitendi de peccato, non sit præsumptio et minuat peccatum; quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum.* Quare secundum *s. Th.* non est peccatum contra spem, velle perseverare in peccato sub spe aliquando pœnitendi. Verum est tamen, quod difficulter hic posset excusari a peccato gravi contra charitatem erga seipsum, cum ex communi consensu DD., qui sic proponeret, magno periculo suæ damnationis se exponeret.

Hinc recte ajunt *Bonac.*, *Spor.* (4) *et Croix* (5), quod qui differt pœnitentiam sub spe veniæ, non peccat contra spem, dum spes illa remissionis tantum concomitanter se habet ad

(1) *in quæstionib. disp. qu. un. de spe.* — (2) *2. 2. q. 21. a. 1. in corpore circa finem.* — (3) *d. l. a. 2. ad 3.* — (4) *de præc. spei c. 4. n. 17.* — (5) *l. 2. n. 126.*

peccatum, sed non efficitur illi motivum sive ratio peccandi. Idem dicendum de eo, qui peccat sub spe veniæ. Tunc autem judicandus est aliquis contra spem peccare, quando spei facilitas de venia obtinenda fieret illi ratio seu motivum ad peccandum influens. Secus vero dicendum, si ille peccaret ex passione, sperando concomitanter, peccatum illud postea simul sibi remitti. Qui autem augeret peccata prætextu, quia Deus tam facile ignoscit decem quam quinque peccatis, peccat ex præsumptione, ut *Cont. Tourn.* (1).

TRACTATUS TERTIUS.

DE PRAECEPTO CHARITATIS.

CAPUT I.

An, quando et quomodo obliget præceptum charitatis Dei.

22. *Quando Deus amandus?*
23. *Quando obligat præceptum charitatis?*
24. *Resolvuntur casus.*

22. — Charitas Dei est amor amicitiæ, quo Deo bene „volumus et omnia bona ipsi cupimus ob summam et infinitam ejus divinæ naturæ perfectionem.

„Resp. 1. Præceptum charitatis Dei præcipit, Deum „super omnia amandum. Patet ex scriptura. Ratio est, quia „finis ultimus plus est diligendus quam omnia media, quæ „ad eum referuntur: non quidem intensive (etsi enim hoc „etiam deceat, non tamen est in præcepto), sed appretiative, ita ut nullam creaturam pluris facias quam Deum „velisque potius omnia perdere, quam Deum offendere et „sic illi male velle. *S. Thom.* (2), *Azor.*, *Sanch.*, *Bec.* (3)." *(Vide dicenda. l. 6. n. 442. v. Id clare.)*

(1) *l. c. sect. 6. concl. 2. Raro.* — (2) *2. 2. quæst. 27. art. 3.* — (3) *2. 2. c. 19.*

23. — „Resp. 2. Probabile est, præceptum charitatis Dei „obligare, I. quando homo adeptus est sufficientem cogni„tionem Dei infinite boni, a quo omnia sua bona habet, et „cui omnia debet. Ratio est, quia, cum teneatur Deo ex „filiali amore tota vita servire, id non videtur posse fieri, „nisi eliciat actum amoris" (Hac de re vide propos. op„positam damnatam ab *Alexand. VII. prop. 1.*) „Ita *s. „Thom.* (1), *Navarr.*, *Valent. etc. communiter* (notat autem „*Coninch.* (2), non statim post talem notitiam peccare mor„taliter, sed tantum si differat notabiliter, v. gr. ultra an„num) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quod non „obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfe„ceris, docet *Escob.* (3), quod, si positive non meministi, te „omisisse, tenere possis te satisfecisse. *Trull.* (4) tamen „monet, expedire, ut quis se in confessione aliquando ac„cuset sub dubio, si forte præceptum istud violarit, vel alia „præcepta affirmativa, de quibus non certo constet, quando „obligent vel violentur; II. quando est periculum labendi in „odium Dei, nisi actum charitatis elicias; III. quando quis „tenetur conteri, v. gr. moriturus aut celebraturus, cui con„fessarius deest. Ratio est, quia contritio includit actum „charitatis; IV. si quis gravem tentationem, præsertim in „articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus „aliqui addunt articulum mortis absolute, eo quod tunc se„curissima via eligenda sit. *Vide Laym.* (5), *Bonac.* (6), *Hurt.* (7)." *(Et probabilissimum est, ut Sporer num. 45. et March. et Cont. Tourn.* (8) *cum Antoine et communi.*

Ex dictis resolves:

24. — „1. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei „tunc, quando præceptum obligat.

„2. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore „appretiative seu æstimative minore quam creaturas.

„3. Peccat item contra charitatem Dei, si quis Deum non „diligat principaliter propter se tamquam finem ultimum

(1) *quæst. 89. art. 6.* — (2) *disp. 24. d. 3. n. 50.* — (3) *ex Petro Hurt. 2. 2. d. 172. sect. 1. §. 24.* — (4) *l. 1. c. 5. dist. 13. n. 9.* — (5) *l. 2. c. 2.* — (6) *l. 3. q. 4. part. 2.* — (7) *2. 2. dist. 174. sect. 6. §. 17.* — (8) *de præcept. decal. cap. 1. art. 3. sect. 3. concl. 1. num. 2.*

„omnium rerum, sed tantum propter aliud, v. gr. vitam „æternam, vel ad evitandum infernum; quod esse mortale „docent *Sylvest. et Navar.*, quia scilicet Deus non diligeretur appretiative super omnia, si aliud ab illo amaretur „ut finis principalis. Addo *principalis*, quia, ut bene ait „*Tolet.* (1), Deus propter retributionem vitæ æternæ amari „potest, sed minus principaliter, ut scilicet vita æterna vel „alia Dei bona sint tantum causa movens, ut facilius, expeditius et ferventius diligatur.

„4. Mortale et gravissimum omnium est, si quis Deum „formaliter oderit odio inimicitiæ seu malevolentiæ (amori „amicitiæ opposito), v. gr. si optes, Deum non habere scientiam, potentiam etc. De his *vide Laym.*, *Bon. ll. cc.*, *San-chez.* (2), *Reg.* (3)."

Objectum materiale charitatis erga Deum primarium est Deus, secundarium nos et proximus; indirecte autem sunt omnia, quæ augent divinam gloriam. Objectum vero formale est Deus, quatenus est infinita bonitas, prout est aggregatio omnium perfectionum sive infinita perfectio, ut ait *Cont. Tourn.* (4). Sed *Gonet* censet, objectum formale charitatis esse divinæ naturæ bonitatem, prout est radix cunctarum perfectionum, sed virtualiter distincta a perfectionibus. *Bouvin* autem dicit, esse quamlibet perfectionem divinam, propter quam Deus diligitur. Cæterum ex communi sensu sapientum verus actus amoris est dicere: *Deus meus, quia es bonitas infinita, sive quia es infinite bonus, amo te super omnia.*

Hic dubitatur 1., an desiderium possidendi Deum sit objectum charitatis. Et dicimus affirmandum, quia charitas (ut supra dictum est) tendit in Deum tanquam ultimum finem, et ideo desiderium possidendi Dei, qui est ultimus quidem noster finis, est proprius actus charitatis, imo perfectior aliis; nam possessio Dei est charitas consummata. Hinc perfectum charitatis actum Apostolus emisit, cum dixit: *Desiderium habens dissolvi et esse cum Christo. Phil. 1, 23.* Idque expresse docet *s. Augustinus*, scribens: *Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum.* Nec obstat dicere, quod hoc modo objectum charitatis idem eva-

(1) *l. 4. c. 9.* — (2) *l. 2. c. 3. et 5.* — (3) *l. 27.* — (4) *loc. cit. sect. 2. concl. 3.*

deret ac objectum spei, quod pariter est possessio Dei sperati. Recte enim respondet *Habert* (1) dicens, quod spes tendit in possessionem Dei uti bonum nostrum, sed charitas Deum possidere cupit propter ipsius Dei gloriam; dum (ut ait *s. Bernardus*) *cum homo Deum possidet, sui obliviscitur et eum totis viribus diligit.*

Dubitatur 2, an sit charitatis actus, divinam diligere bonitatem tamquam nobis convenientem, cum hic actus videatur potius esse amoris concupiscentiæ quam amicitiæ. Bene respondent *Juenninus*, *Habert et Gotti*, quod, si in hujusmodi actu respicimus nostrum proprium bonum tamquam terminum, talis actus revera est amoris concupiscentiæ, qui ad spem tantum pertinet. Si vero respicimus bonum nostrum ut terminum gloriæ Dei, diligendo divinam bonitatem tamquam nobis convenientem, eo quod ipsa nos adjuvat ad Dei voluntatem adimplendam et consequendum ultimum nostrum finem, qui est diligere Deum, et propter quem Deus nos creavit, hic est verus actus charitatis: unde *s. Augustinus* ajebat: *Sic amare debes, ut ipsum* (Deum) *pro mercede desiderare non desinas, qui solus te satiet. In Psal. 134.*

Diligere autem Deum propter beneficia, non est verus actus charitatis, sed gratitudinis, ut dicunt *Habert et Croix* (2); nisi, ait *Habert*, spectentur beneficia uti communicationes bonitatis divinæ: tunc enim in iis amamus non utilitatem nostram, qui accipimus, sed bonitatem Dei, qui communicat.

Nota hic propos. 10. damn. ab *Alex. VIII.*: *Intentio, qua quis detestatur malum et prosequitur bonum, mere ut obtineat cœlestem gloriam, non est recta nec Deo placens.* Tunc tamen, dicit *Laym.* (3), quis in hoc peccaret, quando actuali intentione nollet amare Deum nisi propter spem aut timorem.

CAPUT II.

De præceptis charitatis erga proximum.

„Charitas proximi præcipit: 1. ordinem in eo dili-

(1) *tom. 3. de spe cap. 2. quæst. 2.* — (2) *lib. 2. n. 147.* — (3) *de charitate cap. 2.*

„gendo; 2. dilectionem inimicorum; 3. eleemosynam; 4. „correctionem fraternam. Deinde prohibet: 1. odium pro„ximi; 2. scandalum; 3. ne injuria, bellum aliudve grave „damnum vel malum inferatur. De quo postremo agetur in „decalogo, de reliquis hic."

DUBIUM I.

Quis ordo servandus inter personas, quæ diliguntur?

25. *Qualis est ordo charitatis erga seipsum et proximum?*
26. *An liceat aliquando, se privare bonis spiritualibus vel se exponere periculo peccandi ob charitatem.*
27. *Quando teneamur succurrere proximo.*

25. — „Resp. 1. Ordine charitatis quisque tenetur, post „Deum diligere 1. seipsum secundum bona spiritualia; „2. proximum quoad eadem bona; 3. seipsum quoad bona „corporalia; 4. proximum quoad eadem; 5. denique se„ipsum, et deinde proximum quoad bona externa. Ita *Laym.* (1) *ex s. Thom.* communiter.

Unde resolvuntur hi casus:

„1. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spi„ritualem vel corporalem negligit: quod grave est, si fiat „sine causa et cum gravi damno, v. gr. mortis vel gravis „morbi: *Trull.* (2).

26. — Nota, quod per se loquendo possit quis privare seipsum bonis spiritualibus non necessariis ad salutem ob bonum proximi spirituale vel corporale, ut esset, omittere ingredi in religionem ad alendos parentes suos vel filios. *Salm.* (3). *Sed vide dicenda lib. 5. n. 78.*

Pariter licitum est, ob salutem spiritualem proximi se exponere probabiliter periculo peccandi; quia periculum illud, quando adest gravis causa illud subeundi, non judicatur voluntarie suscipi. Ita *Salm.* (4) *cum Sanch. ex s. Basilio.* Imo (5) *cum Val., Azor. et communi* dicunt, ad hoc teneri,

(1) *l. 2. t. 3. cap. 3.* — (2) *l. 2. c. 6. d. 1.* — (3) *de præcepto charitatis tr. 21. cap. 6. punct. 3. §. 1. n. 26.* — (4) *ibid. n. 27.* — (5) *ibid. n. 28.*

qui dubitat de suo periculo, dum periculum proximi e contrario est certum; nempe si infans certo sit moriturus sine baptismo, si tu non accedas, licet accedere non possis sine subversionis periculo. *Vide lib. 2. n. 63. et lib. 6. n. 453.*

„2. Nullius boni consequendi causa licet peccare, etiam „venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale. *Laym. „ibid.*

27. — „3. Tenetur quisque proximo in extrema necessi„tate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ „periculo; dummodo sit æque certa spes illum juvandi, „neque gravius inde malum immineat; v. gr. teneris cum „vitæ periculo baptizare vel absolvere moriturum, si alius „non adsit, qui faciat. *S. Augustinus* (1), *s. Thom.*, (2), *Re„gin.* (3).

„Dixi *in extrema*, v. gr. qua certo putetur moriturus in „mortali; quia in gravi tantum obligatur is, qui ex officio „alienam salutem curat, ut parochus, cui ideo non licet fu„gere tempore pestis, nisi substituto æque idoneo. *Valent. „et Laym. l. c.*

Tenetur quidem quisque, succurrere proximo in extrema necessitate spirituali adhuc cum jactura suæ vitæ; dummodo tria constent: 1. ut sit æque spes juvandi, ut ait *Bus. cum Laym.*; 2. ut proximus nullum alium habeat, a quo sublevetur; 3. ut proximus certo damnandus sit, nisi a te adjuvetur, ita ut (addit *Malderus*) tibi constet, proximum aliter non esse convertendum contritione vel alia operatione divinæ gratiæ.

Hinc si proximus sit in necessitate tantum gravi, non teneris ei succurrere cum periculo vitæ, famæ vel bonorum, nisi sis pastor, ut ait cum *Busemb. Cont. Tourn.* (4), vel nisi tuum damnum temporale esset leve, ut *Salm.* (5). Hinc dicunt *Salm.* (6) *cum Suar., Pal., Coninch. ex s. Th.* (7), quod non teneris retrahere peccatores cum tali periculo, nec ad Indos convertendos navigare, cum sint alii, qui hoc facere possunt, et alias fructus sit incertus; ut etiam notant *Tamb., Bon.* (8), *Pal.* (9) *et Cont. Tourn. l. c.*

(1) *l. de mend.* — (2) *qu. 20. art. 5.* — (3) *cap. 4.* — (4) *de præcept. decal. cap. 1. art. 3. sect. 4. punct. 1. concl. 2. Dico 2.* — (5) *tract. 21. cap. 6. punct. 3. §. 1. n. 34.* — (6) *ib. n. 32.* — (7) *2. 2. q. 26. art. 5. ad 3.* — (8) *de char. disp. 3. q. 4. p. 4. n. 2.* — (9) *p. 9. n. 9.*

Secus vero te tenere, dicunt *Salm.* (1),

I. si communitas aliqua esset in gravi necessitate spirituali; quia tunc grave damnum commune præcavendum est magis, quam tuum particulare. Hinc inferunt, teneri cum periculo vitæ ministrare sacramenta populo, qui alias esset in periculo amittendi fidem, vel si tempore pestis populus sit omni sacerdote destitutus, ut *Laym.* (2).

Dicunt II., teneri in gravi necessitate, qui ex officio debet subvenire, modo speret fructum. Hinc tenentur ex justitia pastores, scilicet episcopi et parochi, cum periculo vitæ ministrare ovibus sacramenta necessaria, ut baptismum et pœnitentiam, non vero alia. Nec pastor potest tunc officium renuntiare (licet possit alios substituere cum justa licentia ordinarii, ut *Laym. ex communi cum Valent.* (3), *Pal.* (4). Ita *cum Bus.*, *Salm.* (5) *cum s. Th.*, *Pal. etc.* Et hoc certum esse dicit *Croix* (6). Ubi addit *Suar.*, quod pastor tenetur etiam cum magno suo damno temporali procurare magnam utilitatem spiritualem subditi.

Quænam autem sit necessitas spiritualis extrema, et quænam gravis? *Croix* (7) *cum Carden.*, *Valent. etc.* dicit, extremam esse, quando proximus est in proximo periculo damnationis vel peccandi ex vehementia passionis: (sed melius dicunt *Salm.* (8) *et Pal.* (9) *cum Bonac.*, neminem teneri cum periculo vitæ aut bonorum, extrahere alios a peccatis, a quibus possunt ipsi se liberare per seipsos aut per pœnitentiam) gravem autem esse, quando ex circumstantiis salus æterna ei difficilis redderetur.

An autem sit obligatio absolvendi moribundum cum periculo vitæ? Affirmandum, si is habituatus sit in peccatis et sit adeo rudis, ut nesciat actum contritionis elicere. Ita *Pal.* (10), *Coninch.* (11), *Nav.* (12), *Salm.* (13), *Mazz.* (14) *etc.* Tempore autem pestis censeo cum *Laym. ut supra contra Pal.* (15), teneri sacerdotes, deficientibus aliis, absolvere moribundos cum periculo vitæ, quia in tanta mul-

(1) *d. n. 32.* — (2) *de char. c. 3. n. 3.* — (3) *de char. c. 3. n. 3.* — (4) *p. 9. n. 13.* — (5) *tr. 21. c. 6. punct. 3. §. 1. n. 33. et 34.* — (6) *l. 2. n. 174.* — (7) *d. l. n. 175.* — (8) *ib. n. 32.* — (9) *d. n. 9.* — (10) *p. 9. n. 6.* — (11) *d. 13. dub. 7. n. 90.* — (12) *c. 24. n. 9.* — (13) *ibid. n. 31.* — (14) *c. 2. §. 3.* — (15) *d. n. 6. in fin.*

titudine morientium numquam deficient hujusmodi ignorantes.

Quæritur, an quis teneatur occidere nocentem pro tuenda vita innocentis. Affirmat *Laym.* (1) ut probabilius cum *Nav.*, *Mol. etc.;* nisi non possit occidere sine gravi incommodo. Sed verius negatur, *ut infra de V. præc. l. 4. n. 390.*

„4. Ordinarie non licet vitam suam postponere alienæ. „Addo *ordinarie*, quia licet, si sit persona publica, a qua „multum pendet, uti etiam pro republica, pro fide, religione „defendenda, imo etiam pro amico propter Deum dilecto. „*Less.* (2), *Laym. l. c.*

„Resp. 2. Quoad proximos inter se servandus est hic „ordo: 1. Qui melior est, magis diligendus est ea dile„ctione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item „honor, cultus et reverentia. Sic v. g. plus diligendus est „vir sanctus, quam parens improbus. Ratio: quia est ma„gis conjunctus cum præcipuo objecto charitatis, quod est „Deus. Item parentes magis quam filii vel uxor, magisque „benefactores quam ii, quibus benefecimus. *Laym. l. c.* „*et comm.* 2. Appretiative et dilectione ea, qua alteri „optamus bonum nondum possessum, cum beneficentia „magis diligendi sunt ii, qui nobis sunt conjunctiores „quoad ea bona, quæ sunt debita tali conjunctioni, et „in quibus hæc fundatur.

Unde resolves:

„1. In bonis pertinentibus ad naturam et vitam cor„poralem conservandam succurrendum est (extra neces„sitatem extremam) primo omnium uxori, quia est una „caro cum viro; 2. filiis" *(In æquali necessitate primo est succurrendum filiis quam parentibus. Salm.* (3) *cum s. Th. et communi);* „3. parentibus, et quidem patri præ „matre; 4. fratribus, sororibus, deinde propinquis, dome„sticis et familiaribus. Dixi *extra extremam necessita„tem;* quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præ„ferendi sunt etiam uxori et liberis. *Laym.* (4) (ita etiam

(1) *de char. d. c. 3. n. 5.* — (2) *l. 2. c. 9. d. 6.* — (3) *de IV. præc. decal. tr. 24. c. unic. punct. 1. §. 1. n. 21.* — (4) *ib. n. 5, et 6.*

Cont. Tourn. (1) et probabilius *contra Salm.* (2). *Nota hic, quod in extrema necessitate præferendi sint parentes creditoribus. Salm.* (3) *cum Cajet., Soto contra Nav. etc.)*

„2. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi sunt concives, in bellicis commilitones, „in spiritualibus spirituales filii, patres, fratres. *Bannez* „tamen probabiliter docet, parentes carnales etiam in „spiritualibus aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. „*Vide Laym. hic. l. c.*

DUBIUM II.

De odio et dilectione inimicorum.

28. *An quisque teneatur, inimico exhibere communia signa dilectionis.*
29. *An injuriam remittere.*
30. *An abominatio sit licita; an in confessione explicanda sit species mali proximo voliti; et an aliquando liceat proximo velle malum.*

28. — „Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, „cum sint proximi: cum *s. Th.* (4) communiter omnes. „Sed quæritur de modo, et an possint odio haberi.

„Resp. 1. Quilibet homo, saltem privatus, tenetur proximo etiam inimico communia dilectionis signa et beneficia exhibere ex præcepto, specialia vero ex consilio „tantum, nisi aliunde ratio obligationis accedat. Ita *comm.* „*cum Laym.* (5) *ex s. Th.* (6) Dixi 1. *communia*, qualia „secundum *Caj. v. odium* sunt, quæ christiano debentur a „quovis christiano in communi, concivi a concive, cognato „a cognato. Ratio autem est, quia ista negare est vindicare „injuriam, quod non licet privato. Dixi 2.: *nisi aliunde ac*„*cedat ratio obligationis;* qualis esset v. gr. 1. timor „scandali ex omissione; 2. spes salutis inimici; (*vide* „*Azor.* (7) 3. necessitas temporalis vel spiritualis; 4.

(1) *de præcept. decal. cap. 1. art. 3. sect. 4. punct. 2. concl. 4. in fin. num. 2.* — (2) *d. n. 21.* — (3) *ibid. n. 25.* — (4) *2. 2. qu. 25. art. 1.* — (5) *c. 4.* — (6) *l. c. q. 25. a. 8. et 9.* — (7) *lib. 11. cap. 3.*

„culpæ deprecatio et exhibitio specialium signorum amoris. „Ratio est, quia his casibus neglectus specialium signo- „rum esset exterior odii declaratio. *Laym. l. c.*

Unde resolves casus sequentes:

„1. Per se loquendo nemo tenetur ad inimicum dili- „gendum positivo et peculiari actu, neque ad eum salu- „tandum, alloquendum, ægrotum invisendum, mœstum „consolandum, hospitio excipiendum vel familiariter cum „eo agendum etc., quia hæc sunt signa specialia amo- „ris. *Fill.* (1). Dico *per se;* quia, si omissio scandalosa „esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incom- „modo inimicum tibi et Deo reconciliare, id omittere es- „set grave: uti etiam, si inæqualis persona soleret aliam „salutando prævenire, v. gr. subditus prælatum. *Laym l. c.*" *(Sic etiam, si prius consueveras inimico peculiaria signa exhibere, ut Cont. Tourn.* (2) *cum Suar., Bon. etc. Ad hoc tamen non teneris cum gravi tuo incommodo, modo scandalum amoveas.)*

„2. Non licet inimicum excludere a communibus ora- „tionibus, v. g. oratione dominica, quæ pro communitate „instituitur, nec a communibus eleemosynis, resaluta- „tione, responsione, expositarum mercium venditione; quia „hæc sunt communia dilectionis signa; ideoque contra „hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios om- „nes ex vicinia vel collegio ex consuetudine salutare, solo „inimico excluso, est ex genere suo et regulariter mor- „tale. *S. Th., Nav., Laym. ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo;* „quia, si levitas materiæ aut causa rationabilis excuset, „v. g. si pater vel superior filio vel subdito ob correctio- „nem ea subtrahat ad tempus, leve vel nullum erit, quia „habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter:* quia, si per- „sona multo major inferiorem non resalutet, v. g. nobi- „lis rusticum, pater filium, non videtur mortale, ut notat „*Sa* (3), *Bon.* (4), *Vide Azor.* (5)" *(Notat autem Cont. Tourn.* (6), *quod, si nolis cum inimico conversari, quia*

(1) *tract. 28. c. 1.* — (2) *de præcept. charit. loc. cit. sect. 3. concl. 3. quinto.* — (3) *verb. charitas.* — (4) *d. 3. qu. 4. p. 3.* — (5) *3. p. l. 12. c. 2. 13.* — (6) *l. c. tertio, si quis.*

non aliud quam malum ab eo exspectare possis, vel quia (ut ait s. Bern. Sen.) probabiliter times, ex hoc pejus evenire, tunc abstinendum ab illis amicitiæ signis, modo interius diligas et apud alios scandalum repares.)

Quæritur, an tenearis salutare inimicum. Resp. negative, regulariter loquendo; quia per se omissio salutationis non est signum odii, nisi antea solebas eum salutare, vel nisi ex circumstantiis colligatur, ex odio te non salutare, vel ille sit tuus superior; vel nisi occurrentibus pluribus, inter quos est ille, reliquos, eo excepto, salutes. Ita *Palaus* (1) *cum Val. et Coninch.*, *Salm.* (2), *Mazz.* (3), *Bon.* (4), *Tamb.* (5), *Spor.* (6). Vel etiam (addendum) si sine magno incommodo salutando inimicum posses eum ab odio et culpa gravi liberare: ad hoc enim bene videtur charitas te obstringere, ut recte ait *Cont. Tourn.* (7). Omnino autem teneris eum resalutare, quia alias censeris inimicum contemnere et in hostilitate velle perseverare, ut communiter cum *AA. cit.* docetur. Excipe, nisi esses prælatus, parens vel judex, vel nisi hoc facias non ex odio, sed ex justo dolore acceptæ injuriæ, ut *Spor.*, *Mazz. et Hurt. ap. Tamb. ll. cc.*: modo (ut bene advertunt *Ronc. et Mazz. cum Tamb.*) ex brevi tempore injuriam acceperis. Religiosus autem, qui renueret per notabile tempus, puta post hebdomadam, colloqui cum inimico, merito dicit *Spor. n. 34.*, non esse absolvendum.

29. — „3. Etsi quivis teneatur, inimico veniam legitime „petenti non tantum interius remittere, sed etiam externa „remissionis signa ostendere; negat tamen *Trull.* (8) *ex „Azor. et Fill.*, teneri statim, postquam offensio est il„lata, eo quod sit res violenta et supra fragilitatem hu„manam:" *(Ita etiam probabiliter Spor.* (9) *cum Tamb. ex comm., quia videtur supra humanam fragilitatem, læsum cogere statim ad reconciliationem faciendam, nondum sedata perturbatione. Unde exspectandum tempus opportunum; et interea sufficiet, quod offensus deponat*

(1) *de char. p. 6. n. 5.* — (2) *tr. 21. c. 6. punct. 2. n. 21.* — (3) *de char. c. 21. §. 2. q. 3.* — (4) *de char d. 2. q. 2.* — (5) *de char. c. 1. n. 11.* — (6) *de 1. præc. n. 29.* — (7) *ibid. quinto, num. 4.* — (8) *l. 15. c. 5. d. 5.* — (9) *de 1. præcept. cap. 6. n. 44.*

odium. „Non tenetur autem remittere satisfactionem pro „damno, si ab eo sit læsus, imo nec eam acceptare, si „offerat; sed etiam juridice potest compensationem pe„tere, dummodo in utroque casu deponatur odium, ut do„cent *Valent.*, *Nav.*, *Laym.* (1). Quod si tamen pœna sit „valde gravis, v. gr. capitis, mutilationis, neque læso ex ea „commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, „sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter si satisfaciat, „quantum potest, ad id, quod non potest, eum urgere vide„tur contra charitatem, ut docent *Syl. et Fill.* (2).

Licet quivis teneatur inimico injuriam remittere, dicunt tamen *Salm.* (3), quod nemo teneatur vindictam publicam condonare, cum pœna cedat in bonum reipublicæ. Sed ibi fatetur *Bannez cum Busemb. ut supra*, difficile esse, tunc non uti livore vindictæ, si pœna sit capitis vel mutilationis: et hoc dicendum est de quacumque pœna gravi; quia difficile est, ut offensus diligat vindictam publicam propter amorem communis boni disjuncte ab amore propriæ vindictæ, ut bene advertunt *Laym.* (4), *Spor.* (5), *Viva* (6) *et Ronc.* (7). Hinc adhæreo *Antoin.* (8), quod practice loquendo numquam liceat expetere *punitionem inimici, etsi justam et legitima auctoritate faciendam.* Cæterum ait *Cont. Tourn.* (9) *cum Habert*, bene posse aliquem prosequi coram judice satisfactionem injuriarum, si alias tota sua familia infamiam sit passura. Item *d. Th.* (10) dicit, vindicationem posse aliquando esse licitam, nempe si sumatur *ad emendationem peccantis vel ad cohibitionem ejus et quietem aliorum.* Addit: *Et ad justitiæ conservationem:* sed hoc ultimum (ut dictum est) magis speculative quam practice verum est, vel saltem rarissime.*)

(1) *l. 2, t. 3. c. 4.* — (2) *tract. 28. cap. 11. qu. 9.* — (3) *tract. 21. c. 6. punct. 2. n. 18.* — (4) *de charitate c. 4. assert. 3.* — (5) *de 1. præc. c. 6. n. 20.* — (6) *de char. art. 5. n. 3.* — (7) *tr. 6. c. 2. q. 2.* — (8) *de virt. theol. cap. 2. q. 3.* — (9) *de præcept. charit. sect. 3. concl. 3. quær. 4. Dixi.* — (10) *2. 2. qu. 108. art. 1.*

*) Addit s. Alph. in hom. ap. tr. 4. n. 17: „Sed in praxi ego „nunquam ausus sum absolvere aliquem istorum, qui dice„bant, se inimicis pepercisse, sed voluisse, ut justitia suum „haberet locum animadvertendo in scelestos; nam nunquam

30. — „Resp. 2. Etsi odium inimicitiæ sive personæ secundum se et bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum ut sic, sive quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis sive qualitatis, quo non hominem, sed ejus malitiam, vel saltem personam tantum quatenus malam vel nobis noxiam adversamur, sæpe licitum est, ut docet *Coninch.* (1) et communiter.

Unde resolves sequentes casus:

„1. In confessione satis esse, si dicas, te grave malum voluisse proximo: nec opus esse explicare speciem mali, v. gr. mortem, infamiam etc., quod omnia comprehendantur sub una ratione mali, *Caj.*, *Bon.*, *Turr.*, *Trull.* (2) docent probabiliter: sed contrarium probabilius docent *Suar. et Palaus* (3)." *(Prima autem sententia neque probabilis est, si quis efficaciter proponat, aliquod speciale malum alicui inferre; tunc enim omnino explicanda est species mali, quia tunc illud pravum propositum sumit speciem ab opere externo sive damno intento. Vide dicta lib. 2. n. 5. qu. 5.)*

„2. Licet proximo velle malum aliquod, v. gr. temporale, (dummodo non sit justo gravius), quatenus id illi bonum est, v. gr. morbum vel adversitatem, ut a peccatis emendetur. *Bon.* (4). Cavendum tamen est, ne fiat ex vin-

(1) *a. 29. dist. 3.* — (2) *lib. 1. cap. 5.* — (3) *t. 6. dist. 4. p. 1.* — (4) *d. 3. qu. 4. part. ult. §. 1. Ex multis.*

„mihi suadere potui, quod hujusmodi, qui aliquando veniunt „peccatis onerati, ita bonum commune et justitiam diligant (non „quidem in alios delinquentes, sed duntaxat in suum offensorem), ut omnis vindictæ tabe sint defæcati; unde in ipsis (dicunt DD.) facillimum est, ut eorum erga justitiam amor sit coloratus prætextus ad tegendam propriæ vindictæ cupiditatem. „Nihilominus judico, bene posse absolvi offensum, 1. si jam velet remittere, sed juste prætenderet, prius sibi satisfieri de damnis passis; modo offensor non esset adeo pauper, ut nullo modo „esset par satisfaciendo; 2. si codonaret injuriam sub conditione, „ut offensor in longinquam regionem proficisceretur, aut quia „habet fratres aut filios, qui facile iracundia abripiuntur, aut quia „offensor est ita discolus et ad rixas proclivis, ut juste timeret, „suam expertus imbecillitatem, ne perlaturus esset ejus insolentias." *Edit.*

„dicta; ex qua, si psalmum 108. super inimicum tuum legas, „peccas mortaliter. Generatim vero ob bonum spirituale, „proprium vel alienum, licet mala pœnæ inefficaci affectu „aliis velle: quia, cum in hoc affectu bonum spirituale „præferatur temporali, non est inordinatus. *Vide Less.* (1). *(Vide dicta lib. 2. n. 21.)*

„Sic licet v. gr. mortem optare hæresiarchæ vel publicæ „pacis turbatori ob bonum commune et multorum, juxta „illud *Galat. 5.: Utinam abscindantur.* Item tristari de eo, „quod dignitates conferantur indignis, vel de sanitate ejus, „qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, „egestatem aut morbum alicujus desiderare, ut cesset a „peccatis et vitam in melius mutet. Eadem ex causa *Bon.*, „*Azor. et Palaus* (2) excusant a peccato matrem, quæ „mortem filiarum exoptat, eo quod ob deformitatem vel „inopiam commode et honeste eas nuptui tradere non possit." *(Sed hoc minime admittendum, ut recte dicunt Salm.* (3), *Roncag.)* (4). „Etsi vero sibi ipsi optare mor„tem *Nav.* et cæteri dicant esse mortale, ad evitanda ta„men gravia mala, v. gr. afflictionem internam, id licere „volunt *Sanch.*, *Sot.*, *Gran.*, *Dian.* (5)." *(Ita etiam recte admittit Viva* (6), *si quis vitam experiatur morte amariorem, ex Eccli. 30, 17., ubi*: Melior est mors quam vita amara. *Sic enim Elias 3. Reg. 19, 4.* petivit animæ suæ, ut moreretur, *ad evitandas Jezabelis insidias.)* „Ita et „*Trull.* (7) excusat fœminam, quæ sibi vel alteri mortem „optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, „vitam acerbam etc., vel alia similia mala a marito v. gr. „infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mor„tem optantes *Diana l. c.* mortalis damnat, nisi (ut ple„rumque fit) excuset defectus advertentiæ et deliberatio„nis." *(Et non est improbabile cum Potesta)* (8).

„3, Privatus, qui aversus ab alio fugit illum, si id faciat, „ut eum suo colloquio et solatio privet, atque ita contristet „et male illi sit, est odium inimicitiæ et peccatum; si vero „nihil mali optando tantum fugias, quia tuæ naturæ est dif-

(1) *lib. 2. c. 47.* — (2) *tit. 6. p. 1. n. 11.* — (3) *de pecc. tr. 20. c. 13. punct. 5. §. 1. n. 46.* — (4) *tr. 2. c. 3.* — (5) *p. 5. tr. 14. resp. 29.* — (6) *sup. prop. 14. Innoc. XI n. 3.* — (7) *lib. 1. dist. 2. n. 11.* — (8) *de 1. præc. n. 298.*

„formis vel tibi solet esse molestus, est odium aversionis „et peccatum, si sit sine ratione: quale non erit, si sit per„sona valde aspera, modo absit contemptus, scandalum et „vindictæ cupiditas. *Vide Bon. l. c.*

Nota hic tres propos. damnat. *ab Innoc. XI.*

Propos. 13. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu appetere et desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.*

Propos. 14. *Licitum est, absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.*

Propos. 15. *Licitum est filio, gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.*

DUBIUM III.

De præcepto eleemosynæ seu misericordiæ corporalis.

31. *An teneamur dare eleemosynam ex bonis vitæ aut statui necessariis.*
32. *An succurrere pauperibus in necessitatibus communibus.*
33. *An possumus facere eleemosynam de bonis alienis.*

31. — „Suppono 1, hujus præcepti obligationem nasci „ex duplici capite: 1. ex necessitate proximi egentis; 2. ex „persona possidentis bona vel necessaria vel superflua.

„Suppono 2, duplicem dari necessitatem proximi. I. di„citur *extrema*, ex qua egenti imminet periculum vitæ „vel etiam gravis et diuturni morbi, secundum *Diana* (1). „II. *gravis*, ex qua imminet periculum gravis mali, ut „captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum vel status, „unde fiat, ut difficulter se possit sustentare; v. gr. si „non possit vivere secundum suum statum, vel si nobi-

(1) *p. 5. tr. 8. r. 1.*

„lis cogitur alteri famulari, vel artifex aut vir honestus „mendicare; III. dicitur *communis*, qua laborant men„dici triviales. *Laym.* (1).

„Suppono 3, bona necessaria et superflua dici vel re„spectu vitæ sive naturæ, vel respectu status vel decen„tis conditionis personæ; quo modo sæculares raro pu„tant, se habere superflua, ut docent *Laym. et Nav. c. 24.* „Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, „honestas donationes, convivia, hospitum tractationem „(qualia tamen non sunt, quæ ad quemcumque fastum „et pompam quisque sibi requirit), spectatis etiam com„munibus eventibus, hæredibus, necessitate futura etc. „non sunt superflua.“ (Nota hic propos. 12. damn. ab *Inn. XI.*, quæ dicebat: *Vix in sæcularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.*)

„Resp. 1. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis „sibi ad vitam necessariis, nisi pauper esset persona „talis, ex qua penderet salus reipubl. Est communis. Et „ratio patet ex ordine charitatis.

„Resp. 2. Probabile est, ex superfluis naturæ et statui „teneri aliquem, etiam in gravi necessitate, succurrere „proximo, si probabiliter putet, alium non subventurum; „idque, ut *Azor.* (2), *Sylv. et Fumus* volunt, sub mor„tali, contra *Medin.*, qui vult esse tantum consilii. Ratio „est, quia, cum in scriptura frequenter damnentur homi„nes ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt re„stringenda ad extremam et raram necessitatem. *Vide* „*Laym. l. c.*“ (*Et hoc tenendum cum Viva* (3) *et Bonac.* (4) *cum Suar., Pal. ac Azor. et Salm.* (5) *cum comm. ex d. Thom.* (6) *Et videtur clare inferri ex præfata prop. 12. Notat tamen Viva*, (*et idem dicit Cont. Tourn.* (7) *cum Sylvio*) *quod neque in gravi neque in extrema necessitate pauperibus teneatur dives magnam pecuniam erogare, cum hæc sint media valde difficilia et fere mo-*

(1) *lib. 2. tract. 3. cap. 6.* — (2) *lib. 12. cap. 7.* — (3) *in d. prop. 12. n. 8.* — (4) *tract. 6. cap. 3. q. 2.* — (5) *tr. 21. cap. 7. punct. 1. §. 2. n. 12.* — (6) *2. 2. q. 32. art. 5. ad 3.* — (7) *de præc. char. sect. 5. punct. 2. resp. ad 1.*

raliter impossibilia. Tenetur vero beneficiarius, nisi reliquum velit aliis operibus applicare.)

„Resp. 3. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinarie ex bonis etiam aliquo modo ad statum „necessariis. *Suar.*, *Laym. ex communi.* Satisfacis tamen „probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit „ditior. *Vasq. etc. contra Suar.*, *Coninch. etc. Vide* „*Dian.* (1).

„Addo *ordinarie:* quia, si majus damnum æstimaretur, „te excidere tuo statu, quam mors pauperis, non teneris. „*Azor. l. c.*

„Resp. 4. Probabile est, quod proximo in gravi necessitate constituto quisque teneatur subvenire cum modico detrimento proprii status: quia parvo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. „*Laym. l. c.*, *s. Thom.*, *Bonac.* (2).

Ex dictis collige:

„1. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. „*Vasq. etc.* Si tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch.*, *Dian.* (3).

„2. Nemo tenetur, magnam vim pecuniæ dare pauperi „ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ servandæ „necessariam vel ad redimendum a periculo mortis. *Sa* „*et Coninch.* (4). Et ratio patet ex dictis.

„3. Si proximus tantum egeat usu rei, satis est illam „commodare, v. gr. si ab hostibus spoliato vestem commodes vel vulnerato equum, donec domum revertatur. „*Laym.*, *Bonac. ll. cc. cum Cont. Tournely* (5).

32. — „Resp. 5. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet „bona naturæ et statui superflua. Ita *communiter s. Thom.*, „*Suar.*, *Bellar. contra Nav. et Vasq.*, qui negant teneri. „Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum „sicut seipsum, tum quia alioqui pauperes isti inciderent „in necessitatem gravem. Videtur tamen hæc obligatio „tantum esse sub veniali, ut recte *Medina*, idque, si

(1) *p. 5. t. 8. r. 5.* — (2) *dist. 3. q. 4. p. 6.* — (3) *p. 5. t. 6. r. 39.* — (4) *disp. 27. dub. 8. n. 135.* — (5) *l. c. resp. ad 2.*

nulla sit justa causa negandi: alias sub nullo. *Vide „Laym., Bonac. l. c.**)

Quæritur, an in communibus pauperum necessitatibus sit obligatio gravis dandi eleemosynam ex superfluis statui.

Prima sententia negat, et hanc tenet *s. Antonin.* (1), ubi loquendo de divite obstricto ad eleemosynam de eo tantum loquitur, qui *de superfluo utriusque necessitatis, naturæ scilicet et personæ, non subvenit magnas necessitates patientibus, etsi non extremas;* item *Laym.*(2) *cum Alensi, Major. et Gabr., Dian.* (3) *cum Turrian, Abbat., Fernand., Victorell., Vasq. et Medina;* item *Sotus et Sylv. apud Croix* (4); item *Covarr., P. Nav. et Malder. apud Bonac.* (5), qui *n. 8.* probabilem putat cum *Cardenas apud Croix* (6). Ratio, quia communiter obligatio eleemosynæ non oritur ex superfluitate bonorum, sed ex urgenti proximi necessitate; alias non liceret divitibus de superfluis donationes aliis elargiri; saltem (ut ait *Laym.*) cum pauperum communis miseria soleat esse levis et tolerabilis, non videtur culpa gravis, auxilium eis denegare.**)

Secunda vero *sententia* communior, cui adhæreo, affirmat, et hanc tenent *Palaus* (7), *Holzm.* (8), *Viva* (9), *Cont. Tourn.* (10), *Sanch.* (11) *cum Aragon., Led., Bann., Abul. etc. Salm.* (12) *cum Caj., Tap. et Prado ex d. Th.* (13),

(1) *p. 2. tit. 1. c. 24. §. ult.* — (2) *tr. 2. cap. 6. n. 5.* — (3) *p. 2. tr. 15. r. 32.* — (4) *l. 2. n. 202.* — (5) *t. 2. d. 3. q. 4. p. 6. n. 7.* — (6) *n. 203.* — (7) *tr. 6. d. 2 p. 2. n. 15.* — (8) *tr. 1. §. 4. num. 177.* — (9) *in prop. 12. Innoc. XI. n. 3.* — (10) *de charit. sect. 5. punct. 2. v. Prob. 3. pars.* — (11) *cons. lib. 1. cap. 5. dub 6. n. 37.* — (12) *tr. 21. cap. 7. punct. 1. §. 2. n. 17.* — (13) *2. 2. q. 32. art. 5.*

*) *In hom. apost. tr. 4. n. 19. s. Auctor* clarissime quæstionem solvit „In gravi necessitate proximi tenemur ei subve„nire ex bonis superfluis statui; sed in extrema etiam ex„bonis superfluis vitæ, imo in extrema possumus succurrere „pauperi etiam de bonis alienis, cum nostris caremus. In „communi autem dicimus cum *s. Thom., Tournely, Sanch. „etc.* (contra alios), divites teneri sub gravi mendicis eleemosynas dare de superfluis statui, stante præcepto evan„gelii: *Quod superest, date eleemosynam. Luc. 11, 41.* „Non tamen adest obligatio præstandi totum superfluum, sed „sufficit, si detur quinquagesima pars annuorum proven„tuum, qui supersunt etc.“ *Editor.*

**) Hic nota retractationem IV. *s. Alphonsi,* ubi hanc priorem sententiam omnino non admittit. *Edit.*

ubi: *Sic ergo dare eleemosynam de superfluo est in præcepto, et dare eleemosynam ei, qui est in extrema necessitate.* Prob. 1. ex *Luca 11, 41. Quod superest, date eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis.* Prob. 2. ratione, tum quia divisio rerum, communi gentium consensu facta, nequit esse in præjudicium pauperum; tum quia, si divites absolutam non haberent obligationem subveniendi communiter mendicis, possent isti ab omnibus in sua necessitate derelinqui. Et hic notandum id, quod dicit *Navar.*(1) *cum Cajet.*, scilicet pertinere ad decentem statum conservandum omnia, quæ requiruntur non solum ad filios et famulos et hospites sustentandos, sed etiam ad honestas donationes, convivia et moderatas magnificentias exhibendas; et sic respondetur rationi primæ sententiæ: additque *Navarr. ibid. cum eod. Cajet. et Sylvest. ex d. Th.*, quod necessarium ad decentiam status non consistat in individuo, sed habeat latitudinem, et eo majorem, quo status est major.

Dicunt autem probabiliter *Viva* (2), *Mazzot.* (3), *Roncag.* (4), *Salm.* (5) *cum Lorca et Tamb.* (6) *cum aliis*, non esse obligationem, omne superfluum hujusmodi pauperibus elargiri; hoc enim præceptum non obligat singulos in solidum, sed communiter omnes divites; ex quibus si singuli aliquid largiantur, satis subvenitur his communibus necessitatibus. Unde sic scribit *Sylvius*: *Tenetur dives dare nec omnibus pauperibus occurentibus, nec totum superfluum, sed non ita modicum pro quantitate suæ substantiæ, ut, si alii divites sic facerent, pauperibus deesset subsidium.* Huic consentit *Sanch.* (7) *cum Ledesma*, dicens, quod habens superflua statui non tenetur omnia pauperibus erogare, sed aliquando et modo morali, ita ut satisfaciat suæ obligationi dives, qui habet curam pauperum, aliquando illis subveniendo: unde concludit, illum peccare mortaliter, qui statuit, nullam dare eleemosynam in communibus necessitatibus, vel qui in hoc est notabiliter negligens. Idem etiam sentit *Laym. l. c.*, ubi, licet hanc obligationem dicat non esse sub gravi, addit

(1) *c. 24. n. 6.* — (2) *l. c. n. 11.* — (3) *tom. 1. pag. 441. quæst. 1.* — (4) *de charit. cap. 3 reg. in praxi n. 2.* — (5) *tr. 21. c. 7. p. 1. §. 2. n. 18.* — (6) *dec. lib. 5, c. 1. §. 1, n. 17.* — (7) *l. c, n. 38.*

tamen, in malo statu versari divitem, qui omnes mendicos a se inhumaniter repelleret. Verum subdit, quod confessarius non facile tali diviti absolutionem negare debet, cum de hac obligatione, qualis sit, doctores non consentiant. Cæterum *Viva*, *Tamb.*, *Mazzot. et Ronc. cum communiori l. c.* censent, satisfacere probabiliter divites erogando in pauperes communes quinquagesimam partem suorum redituum sive duos aureos ex centum, sed non in eadem proportione, si divitiæ multum excedant. Ecclesiastici vero tenentur erogare de reditibus beneficiorum, quidquid superest eorum sustentationi; sufficit tamen episcopis dare pauperibus quartam partem, aliis vero beneficiatis simplicibus quintam vel sextam, ut dicunt *Viva* (1) *et Ronc. l. c.*, modo alia applicent in alios pios usus. Sed melius *vide dicenda lib. 4. n. 491. Qu. I.*

Unde resolvuntur casus sequentes:

„1. Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo etc. „videantur ostendere signa extremæ necessitatis, raro „quis tenetur ex præcepto subvenire etiam de superfluis: „tum quia fere ad movendos spectatores ista necessitas „exaggeratur, tum quia ab aliis juvandi præsumuntur. „*Mald.*, *Wiggers*, *Dian.* (2).

„2. Si quis dives et abundans diu neget omnes eleemosy„nas cum proposito dandi meliore et commodiore loco ac „tempore, vel egentioribus, vel in alium pium usum con„vertendi, is non peccat, cum habeat justam causam ne„gandi; si vero talis sine rationabili causa omnes a se pau„peres inhumaniter repellat, eum dicit *Laym. l. c.* versari „in malo statu.

„3. Nulli omnino, quantumvis diviti, omnes pauperes „sine eleemosyna repellenti, facile neganda est absolutio: „tum ob dubium et dissensum DD. de hac obligatione, tum „quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non „prætendat, si superflua se habere fateatur. *Laym. ibid.*

„4. Etsi dicta de eleemosyna danda intelligantur respe„ctu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium et „inimicorum; damnandi tamen non sunt magistratus, ex-

(1) *n. 11.* — (2) *p. 5. t. 8. r. 17.*

„cludentes a suis civitatibus justa de causa pauperes pere-„grinos. *Laym. ib.*, *Trullench.* (1).

5. Religiosis æque ac aliis pauperibus debentur eleemo-„sinæ, quia eorum paupertas et necessitas est vera et justa, „tametsi voluntarie contracta, cum voluntas et causa fuerit „rationabilis et grata Deo. *Lorc.*, *Diana.* (2). Aliud est de „iis, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, ut vaga-„bundi. *Ibid. r. 19.*

33. — „Resp. 6. Eleemosyna tantum facienda est ex „bonis propriis et quorum quis liberam habet administra-„tionem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus „est in extrema vel quasi extrema necessitate et aliunde „succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. (*Si vero potuisses rem largiri tuam et dedisti alienam, videtur, quod tenearis ad restitutionem; quia non poteras determinare alienam, cum tibi propria suppetebat. Ita Croix* (3) *cum Sporer, quia eo casu præceptum eleemosynæ te obstringebat ad subveniendum de tuis.*) „In communi „vero necessitate licet tantum cum consensu domini tacito „vel expresso. *Vide s. Thom.* (4), *Regin.* (5), *Fill.*, *Laym.*, *Bon.* (6), *Less.* (7).

Unde resolves:

„1. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxiis resti-„tutioni, v. gr. furto ablatis: licet tamen ex acquisitis per „opus illicitum (sed non cum injustitia), v. g. ex lucro me-„retricum. Ratio est, quia hæc sunt propria, priora non. „*Bon. ibid.*

„2. Pueris, filiisfamilias, servis, ancillis, uxoribus non „licet dare eleemosynam nisi tenuem, in qua parentum, „dominorum et maritorum voluntas præsumitur. Particu-„lares vero casus, in quibus uxor dare potest, *vide suo loco* „*præcept. 4. et 7. cap. 1. d. 4. Vide Bon.* (8), *Dian.* (9), „ubi ex *Hurt.* notat, si pater nullas det eleemosynsa, posse „pro eo dare filium." (*Circa uxores vide lib. 4. n. 540.*)

„3. Tutores et curatores, qui habent curam bonorum alie-„norum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis,

(1) *l. 1. c. 5. d. 10.* — (2) *p. 5. t. 8. r. 18.* — (3) *lib. 3. p. 2. n. 434.* — (4) *2. 2. q. 32. art. 7.* — (5) *n. 286.* — (6) *l. c. num. 11.* — (7) *lib. 2. cap. 12.* — (8) *disp. 5. quæst. 4. p. 6.* — (9) *p. 5. t. 8. r. 25.*

„quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, „quorum sunt. *Vasq.*, *Azor.*, *Coninch.*, *Dian.* (1)."

DUBIUM IV.

De misericordia spirituali seu præcepto correptionis fraternæ.

34. *Ob quale peccatum proximi teneamur ad correptionem.*
35 *An ob peccatum leve.*
36. *An ob peccatum factum ex ignorantia.*
37. *Quid, si correptio omittatur ob timorem?*
38. *An in dubio teneamur corripere.*
39. *An, quando abest periculum relapsus, vel si adsit alius idoneus, vel non sit spes fructus, vel si exspectetur occasio.*
40. *Qui teneantur corrigere.*
41. *Quinam ordo servandus in correptione?*
42. *Resolutio plurium casuum.*

34. — „Correptio fraterna est admonitio, qua quis pro„ximum conatur revocare a peccato. De qua certum est, „præceptam esse jure tum naturali, quo membra unius cor„poris se mutuo juvare tenentur, tum divino positivo. „*Matth. 18, 15. Si peccaverit in te frater tuus..., corripe „eum. Bec.* (2), *Laym.* (3), *Fill.*, *Bon.* (4). Quæritur „autem, quæ sit ejus materia, et quos et quomodo ob„liget.

„Resp. 1. Omne mortale peccatum proximi per se est „sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget sub mor„tali*); ita communiter. Et ratio est, quia, cum vitam spi„ritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correp„tionis inducit. Dixi 1. *omne mortale;* quia, etsi etiam „veniale sit materia correptionis, non tamen graviter obli„gans, nec nisi facillime possis."

(1) *p. 5. t. 8. r. 35.* — (2) *2. 2. c. 21.* — (3) *cap. 7.* — (4) *p. 7.*

*) Materia correctionis est quodlibet peccatum mortale, in quod proximus aut lapsurus est, aut jam incidit, et non adhuc emendatus est. *Ex hom. ap. tr. 4. c. 2. punct. 3.*

Edit.

35. — Hinc dicit *Laym.*, peccati venialis correptionem rarius esse præceptam; excipitur, nisi esset prælatus religionis, qui aliquando tenetur sub gravi corrigere leves subditorum culpas, ex quibus incipiat minui vigor disciplinæ cum magno religionis detrimento. Ita *Cont. Tourn.* (1), *Laym.* (2) *cum Bus. infra n. 40.* Et *vide lib. 5. n. 13.*

36. — Quæritur hic, an sit obligatio corrigendi peccata facta ex ignorantia invincibili. Respondetur distinguendo: Si peccata sint contra jus naturæ, correptio fieri debet: quia tunc illa sunt intrinsece mala, ut commune est apud *Croix* (3). Et idem dicit *Oviedo* cum communi de ignorantia juris divini, nisi tamen desperetur fructus, aut timeatur, quod mala ex materialibus fiant formalia, ut communiter dicunt *Salm.* (4) *et Roncag.* (5) *cum aliis.* Si vero sint contra jus positivum tantum, probabile est, privatis non esse obligationem, saltem non sub gravi, corrigendi; secus autem prælatis, parentibus, confessariis, magistris, quia ipsis specialiter incumbit docere subditos. Ita *Salm.* (6) *cum Bann., Ledesm.* Item *Bonac.* (7), *Nav.* (8), *Viva* (9), *Pal.* (10). Ratio, tum quia proximus non est in peccato, quo deficiente non urget præceptum correctionis, tum quia ille nil agit intrinsece malum. Sed probabilius et communius *Pal.* (11), *Coninch.* (12), *Sanch.* (13), *Mazz.* (14), *Cont. Tourn.* (15) *et Croix* (16) *cum Burgh. et aliis* docent, omnes teneri ad correptionem, quia illa transgressio, licet materialis et non intrinsece mala, attamen posita lege adhuc est mala: et ideo per correptionem tenemur eam impedire. *)

(1) *de charit. sect. 6. punct. 2. concl. 1. v. Hæc conclusio.* — (2) *de charit. c. 7. num. 3.* — (3) *l. 2. n. 214.* — (4) *tract. 21. cap. 7. punct. 4. §. 1. n. 53.* — (5) *de charit. cap. 3. quæst. 4.* — (6) *d. n. 53.* — (7) *de char. q. 4. p. 7. n. 11.* — (8) *c. 24. n. 12.* — (9) *de 4. præc. q. 11. art. 6. n. 11.* — (10) *de char. d. 3. p. 4. n. 2.* — (11) *n. 3.* — (12) *d. 28. q. 4. n. 38.* — (13) *de matr. lib. 2. d. 38. n. 5.* — (14) *de char. c. 2. §. 6.* — (15) *l. c. concl. 3.* — (16) *lib. 2. n. 214.*

*) Sic etiam *s. Alphonsus* in retractatione V. scribit: An sit obligatio corrigendi peccantem ex ignorantia in legem humanam? In primo libro visa est probabilior opinio negativa, sed in hoc affirmativa probabilior visa est.

Edit.

37. — „Dixi 2. *per se*; quia, si quis ob timorem, vere„cundiam, pusillanimitatem putet, se non ita stricte obli„gatum vel minus esse idoneum ad corripiendum, vide„tur tantum peccare venialiter. *Vide s. Th.* (1) *et cæ„teros supra cit.*"

Nota hic doctrinam *s. Th.* (2), ubi ita docet: *Hujusmodi omissio est peccatum veniale, quando timor et cupiditas tardiorem faciunt hominem ad corrigenda delicta fratris: non tamen ita, quod, si ei constaret, quod fratrem posset a peccato retrahere, propter timorem vel cupiditatem omitteret, quibus in animo suo præponit charitatem fraternam. Et hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes.*

38. — „Resp. 2. Præceptum hoc obligat occurrentibus „his circumstantiis: I. si certo tibi constet de peccato pro„ximi" *(vel de proximo periculo peccandi, ut Cont. Tourn.)* (3); „indagare enim tenetur solus superior." *(ut etiam Cont. Tourn.)* (4).

Ita ut, si non constaret de peccato proximi, nempe si notitia de peccato illius nobis perveniret tantum per auditum aut per alia signa dubia, non teneremur corripere: *Salmant.* (5) *cum Sanch., Dian. etc.*; nisi suspicio sit de homicidio vel de damno communi; vel nisi quis esset prælatus, qui in dubio debet corripere, cum is ex officio teneatur peccata subditorum inquirere: licet potius tunc expediat, ut correptionem faciat in communi, ut *Salmanticens.* (6) *cum aliis, cum Busemb.*

39. — „II. Si probabile sit, eum se non emendasse, nec „emendaturum vel relapsurum: quia eleemosyna egenti „tantum danda est.

Quæritur, utrum, quando abest periculum relapsus, sit obligatio corripiendi fratrem non emendatum.

Prima sententia negat, eamque tenent apud *Salm.* (7), *Sa, Abul., Pal., Regin., Com., Dian., Villal. etc.*, et valde probabilem vocant *Laym.* (8) *cum Sylvest., Turrian. et* glossa *in c. Si quis. 24. qu. 1.* Ratio istorum,

(1) *2. 2. q. 32. art. 2.* — (2) *2. 2. q. 33. art. 2. ad 3.* — (3) *l. c. concl. 2. Prob. 2. pars.* — (4) *l. c. punct. 1. concl. 2. sequitur 3.* — (5) *tract. 21. cap. 7. p. 4. §. 1. n. 52.* — (6) *d. num. 52. in fin.* — (7) *ibid. n. 49.* — (8) *de charit. c. 7. n. 2. vers. Corripe.*

quia neque ipse quidem peccator tenetur statim peccatum delere per pœnitentiam; tanto minus igitur illum a peccato sublevare tenetur alter, cui incertus est emendationis fructus. Ideo, ait *Laym.*, præcipi in *Eccl. 19, 14.: Corripe proximum, ne forte iteret.*

Secundam tamen *sententiam* contrariam merito probabiliorem putant *Cont. Tourn.* (1) *et Salm.* (2) *cum Suar., Bon., Less. etc.* Ratio, quia frater in peccato constitutus jam gravem patitur necessitatem, a qua teneris illum, si potes, eripere; ideoque Christus Dominus præcepit: *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum.* Nec officit opposita ratio; nam bene per accidens aliquando potest esse obligatio major aliena quam propria: v. gr. potest quis ob amorem paupertatis non se eripere a gravi egestate, sed alter dives tenetur ei subvenire, si potest.

„III. Si alius æque idoneus non adsit, qui correptu-„rus putetur. IV. Si sit spes fructus; quia desperato „fine cessant media." *(In æquali dubio, an correctio sit profutura vel obfutura, omittendam esse dicunt Concina* (3) *et Cont. Tourn.* (4) *cum Habert et Antoine. Recte autem limitat Cont. Tourn. ibid.: 1. si corrigendus sit in periculo mortis; 2. si timeatur ex omissione inficiatio aliorum in fide aut moribus. Et sic etiam, si correctio certius sit profutura. Dicit autem idem Cont. Tourn. l. c., non esse obligationem corrigendi, si probabile sit, quod reus per se resipiscat: ex d. Th.* (5), *ubi:* Cadit sub præcepto *(correctio)*, secundum quod est necessaria ad istum finem. *Item notat Cont. Tourn.* (6) *cum Soto, Bann. et Malder, neminem teneri ad corrigendum in necessitate gravi spirituali cum periculo notabilis damni honoris vel bonorum, nisi sit pastor aut alius, cui ex officio incumbat alterius cura.)* „V. Si sit bona occasio, „locus et tempus opportunum, possisque sine tuo gravi „damno facere. Quod si horum aliquid desit, præceptum „non obligat. Unde patet, ejus omissionem in privatis vel „nullam esse, vel levem culpam. *Vide Bon. l. c.*" *(Sed ita generice dictum non placet.)*

(1) *de char. sect. 6. p. 2. concl. 2. quæres.* — (2) *ibid. n. 50.* — (3) *de eleem. c. 3. n. 9.* — (4) *l. c. punct. 3. concl. 2. quod si.* — (5) *dict. quæst. 33. art. 2.* — (6) *ibid. infra num. 2. et 4.*

40. — ..Resp. 3. Etsi hoc præceptum obliget omnes, ..etiam subditos, magis tamen prælatos. Ratio prioris est, ..quia omnes sunt commembra tenenturque sibi externa „officia charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia ..subditi tantum ex charitate, prælati vero etiam ex offi..cio et justitia tenentur. Unde peccare possunt etiam „graviter, veniales culpas non impediendo, si vigor disci..plinæ per hoc minuatur." *(Vide lib. 5. n. 13.)* „Ea..demque fere est ratio de patrefamilias, præsertim erga ..liberos. *Laym.* (1), *Pal.*, *Trull.* (2) *et ceteri.*

Strictius ergo tenentur ad correptionem episcopi, parochi, prælati, parentes, confessarii, domini, mariti, magistri, tutores et curatores. Sed dubitatur, an hi teneantur ad corripiendum etiam cum gravi damno proprio. Quod ad episcopos et parochos pertinet, non est dubitandum, quin ipsi tum ex officio, tum ex stipendio, quod exigunt, teneantur ad subveniendum subditis ac propterea ad eos corrigendos adhuc cum periculo vitæ in eorum necessitate, non solum extrema, sed etiam gravi; ut communiter docent *d. Th.* (3), ubi: *Et ideo, ubi subditorum salus exigit personæ pastoris præsentiam, non debet pastor personaliter gregem deserere..., neque etiam propter aliquod personale periculum imminens, ex illo Joan. 10, 11.: Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis: Suar.* (4), *Pal.* (5), *Bonac.* (6), *Viva* (7), *Mazz.* (8) *et Salm.* (9) *cum Coninch.*, *Trull.*, *Tap. et Vill.* Utrum autem cum periculo damni proprii teneantur ad correptionem parentes, mariti et alii ut supra, qui nullum ad hoc stipendium recipiunt? Videntur affirmare *Salmanticenses* (10), dum dicunt, quod ipsi tenentur ad correptionem ex officio ac proinde (addunt) ex justitia. Sed huic additioni seu doctrinæ minime acquiesco; nam licet verius teneantur superiores ex officio magis quam ex mera charitate, ut docent *Sanchez*, *Pal.*, *Cajet.*, *Val. et Dian. (contra Suar., Tap. et Lorca) apud ipsos Salm.* (11): attamen tale officium, cum ortum

(1) *l. cit. n. 5.* — (2) *lib. 1. c. 5. d. 13. et 15.* — (3) *2. 2. quæs. 185. art. 5.* — (4) *d. 9. sect. 2. n. 4.* — (5) *tr. 6. d. 1. p. 9. n. 12.* — (6) *d. 3. q. 4. p. 4. n. 5.* — (7) *de 4. præc. qu. 11. art. 6. n. 12.* — (8) *t. 1. pag. 458.* — (9) *tr. 21. c. 6. punct. 3. §. 1. n. 33.* — (10) *ibid. c. 7. punct. 4. §. 2. n. 58.* — (11) *dicto n. 58.*

habeat ex obligatione sola pietatis aut charitatis, non videtur obligare ex justitia ad tantum onus; aliud enim est, teneri ex jusititia ratione stipendii, ut tenentur pastores, aliud ratione officii. Addunt *Salm.* (1), concionatores teneri, peccata publica reprehendere, etiamsi ideo damna privata timeantur. Hoc tamen intelligendum, si ex reprehensione aliquis fructus speretur, et majus damnum commune non timeatur.

41. — „Resp. 4. Ordo in correptione servandus est, „quem Christus præscripsit *Matth. 18, 15.*: scilicet primo, „ut corripias privatim, deinde coram testibus, tum ad præ„latum ecclesiæ sive superiorem deferas. Excipe tamen, „I. nisi præstet, superiori viro probo et prudenti quam „aliis testibus innotescere; prout cautum est *in regula s.* „*Aug.*;" *(Vide lib. 5. n. 243. et seq.)* „II. nisi peccatum sit „publicum, tunc enim potest publice corripi; III. nisi ver„gat in grave damnum tertii aut communitatis, si superiori „non statim innotescat: v. g. si quis proditionem moliatur, „hæresim occulte spargat; tunc enim immediate superiori „indicandum, quia commune bonum præferendum est pri„vato; *Fill.* (2) IV. quando corripiendus est contentus, ut „superiori statim significetur, ut est apud quosdam religio„sos, qui quoad hoc juri suo renuntiaverunt. *Vide Suar.*, „*Becan.*, *Laym. hic*, *Sanch.*, *Fill. l. c.*

Ex dictis resolvitur:

42. — „1. Qui facile potest impedire peccatum mortale „proximi et ob mali temporalis timorem neglexit, peccat „mortaliter. Ita *Laymann*, *Suar.*, *Sanch.* (3). *Vide Pal. hic.*

„2. Si certo constet, fratrem perfecte emendasse pecca„tum occultum, nec ex eo esse ullum periculum relapsus „vel damni ipsi aut alteri, non licet (etiam in Soc. Jesu) de„nuntiare patri vel prælato, nisi frater expresse in istam „denuntiationem consentiat. *Sanch.* (4), *Pal.* (5), *Fill.*, „*Trull.* (6), *Suar.*, *Hurt.* (7) et denique *Card. de Lugo* (8), „ubi tamen notat, in Soc. Jesu casum esse rarissimum.

(1) *ibid. §. 3. n. 67. in fine.* — (2) *t. 28. c. 7. n. 149. et 155.* — (3) *lib. 6. mor. c. 18.* — (4) *2. mor. l. 6. c. 18. n. 40. et 60.* — (5) *de char. t. 6. disp. 3. p. 12.* — (6) *l. 1. c. 5. d. 14.* — (7) *disp. 163.* — (8) *resp. mor. l. 4. d. 46.*

„*(Vide l. 5. n. 245.)* Ratio autem est, quia cessat motivum „charitatis atque adeo ratio denuntiandi: ideoque est pec„catum, et quidem (ut *Card. Lugo l. c.* notat ex *Suar.)* „mortale ex genere suo. *Vide Dian.* (1).

„3. Si superior immediatus se solo possit delinquentem „emendare, ita ut nullum periculum damni vel relapsus „ipsi vel alteri vel communitati immineat, videtur pec„care manifestando superiori mediato delictum. *Pal. l. c.* „*Trull.* (2).

„4. Prælati et magistratus tenentur aliquando inqui„rere subditorum peccata, ut corripiantur: non tamen „multum et curiose de aliquo in particulari rogare de„bent, nisi is speciale ejus signum dederit; neque fa„cile admittere accusatores spontaneos, quia illi specie „boni communis sæpe se quærunt. *Hurt. et Dian.* (3).

„Episcopi, prælati religiosorum, pastores animarum „tenentur etiam cum suo incommodo, imo aliquando cum „vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam possunt, ut „peccata publica et occulta impediant; quia cum Christo „pacti sunt curam et sollicitudinem gregis, pro qua multa „ab eo bona accipiunt. *Hurt.* (4) *apud Dian.* (5); aitque, „hanc esse omnium patrum et theologorum doctrinam, „quam Christus verbo et exemplo docuerat: additque, „idem esse de magistratibus et concionatoribus. Licet „vero hi non teneantur ad id ex justitia (sicut prælati et „magistratus), tenentur tamen peccata publica corripere „(sed non facile prælatorum et religiosorum, quorum au„ctoritas ad bonum commune est necessaria), etiamsi non „sit spes emendationis. *Coninch.*, *Hurt.*, *Dian.* (6).

„6. Correptio adhibenda est non semper statim, sed „cum major fructus speratur. Hinc interdum permitti po„test reiteratio peccati, ut ferventius resipiscat. *Dian.* (7) „*ex Reg.*, *Fill.*, *Trull.* Neque sufficit, semel esse factam „correptionem, sed debet iterum iterumque fieri, quandiu „speratur fructus (8).

(1) *p. 4. t. 4. r. 71.* — (2) *d. 16. n. 1.* — (3) *p. 7. tract. 13. r. 10. et 12.* — (4) *t. 2. d. 162. sect. 7. §. 6.* — (5) *p. 7. t. 3. r. 28.* — (6) *l. c. r. 13.* — (7) *p. 7. t. 3. r. 29. et 30.* — (8) *ibid. r. 32.*

DUBIUM V.

DE SCANDALO.

ARTICULUS I.

Quid, quotuplex sit et quale peccatum.

43. *Quale est scandalum activum, et quale passivum?*
44. *Resolutio plurimorum casuum apud Busembaum.*
45. *Quando scandalum sit speciale peccatum.*
46. *An circumstantia inductionis sit necessario in confessione explicanda.*
47. *An liceat petere aliquando a parato ad peccandum id, quod ille non præstabit sine peccato.*

43. — „Resp. 1. Scandalum dicitur peccatum occa„sionatum et est duplex, activum et passivum. *Activum* „est *dictum vel factum (quo nomine etiam omissio in„telligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem „ruinæ spiritualis.* Ex *s. Thom.* (1), *Sanch.*, *Azor.*, „*Laym.* (2), *Bon.* (3). Dixi *minus rectum*, hoc est, quod „vel in se malum sit, ut si loquaris turpia coram ado„lescente, vel mali speciem habeat, ut si justa de causa „coram aliis eam ignorantibus comedas carnes die ve„tito. Scandalum activum aliud est per se tale, aliud „per accidens. *Per se* dicitur, quando directe intenditur „alterius ruina, id est, si ideo aliquid fiat, ut aliquis „ad peccatum inducatur: v. gr. si adulter alienam solli„citet ad adulterium. *Per accidens* dicitur, quando indi„recte et interpretative tantum causatur alterius pec„catum; ut si quid facias, quod tibi in mentem venit, „aptum ad inducendum alterum hic et nunc ad peccatum, „et nihilominus facis: ut si coram pusillis pecces, vel die „vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam: „item, si clericus domi suæ alat mulierem populo su„spectam, esto absit omne peccatum et peccandi pericu-

(1) *2. 2. quæst. 43. art. 1.* — (2) *c. 13.* — (3) *d. 2. quæst. 4. p. 2.*

„lum. *Vide Sa* (1), *Laym.*, *Bon. l. c.* Scandalum *pas-*
„*sivum* est ipsa ruina sive peccatum, in quod labitur
„proximus ex occasione alterius dicti vel facti. Quod
„dividitur in *datum* seu *pusillorum*, quod oritur ex activo,
„et in *acceptum*, quod non oritur ex activo, sed ex ipsius
„sumentis malitia: quale erat odium et invidia phari-
„sæorum in Christum occasione ejus dictorum vel fac-
„torum: unde hoc dicitur *pharisaicum.*

Ex his patet:

„1. ad scandalum activum non requiri, ut de facto pas-
„sivum consequatur, sed satis esse, quod data sit occa-
„sio, ex qua natura sua sequi possit: ut si quem indu-
„cere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat: si-
„cut etiam contra passivum potest dari sine activo. *Laym.*
„*ibid.*

„2. scandalum passivum non esse speciale peccatum,
„neque addere circumstantiam aggravantem; verb. gr. qui
„viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat gra-
„vius. *Laym. ibid.*

„3. non semper esse scandalum, si peccas coram aliis,
„sed tantum, quando attentis circumstantiis tam perso-
„næ agentis, quam coram quibus fit actus, potest pro-
„babiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad pec-
„catum, qui alias peccaturi non essent. *Sanch.*, *Lay-*
„*mann* (2).

„4. omne scandalum activum, directe intendens ruinam
„proximi, esse speciale peccatum contra charitatem, ut
„habet communis sententia. An vero idem sit, quando
„intenditur indirecte, controvertunt scholastici, et pa-
„rum refert ad praxim. *Sanch.* (3), *Azor.* (4), *Bo-*
„*nac. l. c.*

Unde resolves hos casus:

44. — „1. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem
„ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: et sic opus
„indifferens vel veniale sæpe transit in mortale ratione
„scandali; v. gr. si jocosum verbum proferat religiosus

(1) *v. Clericus.* — (2) *l. 2. tr. 3. c. 13.* — (3) *l. 7. c. 6. et 9.* — (4) *1. part. l. 4. c. 7.*

„coram fœminis vel iis, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. *Laym. l. c.*

„2. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantum. Quod verum est, etsi directe illam intendat, et quidem per actum mortalem. *Sanch.* (1) ex communi contra *Suar.* Ratio autem est, quia ruina est parva. Et patet a simili, ut si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

„3. Scandalizans committit præter peccatum scandali etiam peccatum ejus speciei, ad quod alterum inducit: ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod et ad quod induxit, cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. *Sanch.*, *Azor.*, *Laym.*, *Bonac. l. c.*, *Card. de Lugo* (2), *Dian.* (3). Excipit tamen *Card. de Lugo l. c.*, si præter intentionem scandalum dederit. *Tamb.* (4) *cum Lugo* ait, quoad inductos sufficere, si dicas: *Fui multis occasio peccandi meo exemplo.*" *(Vide lib. 2. n. 46.)* *)

„4. Etsi is, qui scandalizavit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, ut inquit *Sa*: si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. gr. exhortatione, consilio, mandato, est cooperatus, non tenetur ad restitutionem, quia talis inductio est tantum contra charitatem, non contra justitiam." *(Ita etiam Sanch.* (5) *et Salm.* (6) *cum Mol., Bon., Dic. et aliis communiter cum Roncaglia* (7), *qui recte ait, quod, licet is peccet etiam contra justitiam, juxta probabiliorem sententiam, quam sequemur n. seq. 45., non tenetur tamen ad restitutionem, quia non est causa, sed tantum occasio damni. Vide n. seq. in fin.)* „Idem docet *Less.*, si cum *Cajo* v. gr. potites ea intentione, ut ipse consumptis pecuniis furetur. *Vide Less.* (8).

(1) *l. 1. c. 6. n. 11.* — (2) *de pœnit. d. 16. s. 4.* — (3) *de sacr. tom. 2. tr. 4. a. 114.* — (4) *exped. conf. l. 2. c. 1. n. 9.* — (5) *dec. l. 1. c. 6. n. 5.* — (6) *tr. 13. de rest. c. 1. punct. 5. §. 1. n. 114.* — (7) *de char. c. 6. qu. 2.* — (8) *c. 9. d. 16. n. 110.*

*) Ubi *s. Alphonsus* hanc opinionem Lugonis et Tamburini rejicit et Colleti opinionem contrariam sequitur.

Edit.

„5. Non censetur dare scandalum, qui, licet publice „peccet, facit id tamen coram iis, qui vel sunt ita viles „vel infames aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum; vel qui sunt ita probi: v. gr. si quis fornicetur „coram aliis qui sunt parati idem facere, nec ejus exemplo „moventur; vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur vel alium cædat. *Sanch.* (1).

„6. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius „incipit de tali homine male suspicari aut sentire; quia „hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat male sentire de fide catholica, clero, ordine religioso, vel minus ad pietatem affici. Unde patet, facilius dari scandalum ab iis, qui sunt „in magna auctoritate vel pietatis existimatione, quam ab „aliis. *Coninch.* (2).

45. — Hic operæ pretium est, ad trutinam revocare tres quæstiones valde scitu et ad praxim necessarias. Quæstio 1., quandonam scandalum sit speciale peccatum. Adsunt tres sententiæ.

Prima asserit, tunc tantum scandalum esse speciale peccatum contra charitatem, quando directe intenditur spiritualis ruina proximi. Ita *Sanch.* (3), *Bonac.* (4) *cum Pal.*, *Azor.*, *Bann.*, *Trull. etc. apud Salm.* (5). Ratio horum DD., quia, ut peccatum aliquod sit specialiter distinctum, requiritur, ut habeat specialem finem contra virtutem oppositam. At cum proximi ruina non intenditur, non specialiter læditur charitas, sed potius illa virtus, ad quam lædendam proximus inducitur: ideo tale scandalum ad illam speciem reducitur peccati, ad quod proximus inducitur sive directe jussu, consilio, sive indirecte verbis aut exemplo. *)

Secunda sententia, quam tenet *Lugo* (6) *cum Navar. et Tamb.* (7) *cum aliis recentioribus*, distinguit et dicit,

(1) *1. mor. c. 6. n. 6.* — (2) *d. 32. n. 33.* — (3) *dec. l. 1. c. 6. n. 3.* — (4) *tom. 2. d. 2. de peccatis quæst. 3. punct. 2. §. unic. n. 13.* — (5) *tr. 21. c. 8. punct. 5. §. 1. n. 51.* — (6) *de pœnit. disp. 16. sect. 4. ex n. 157.* — (7) *meth. exped. conf. l. 2. c. 1. n. 105.*

*) Hæc prima sententia aliquando s. Alphonso visa est probabilis, sed postea se retractavit. Vide 6. quæst. reformatam. *Edit.*

posse aliquem tripliciter inducere alterum ad peccatum: I. directe et formaliter, intendendo illius spiritualem ruinam; II. directe, sed non formaliter, quando scilicet vult, ut alter castitatem violet, non jam ut animam perdat, sed ut ipsi inducenti satisfaciat; III. indirecte, nempe quando ex suo exemplo alter accipiet occasionem peccandi. Hinc ajunt, quod, si scandalum accidat primo et secundo modo, peccat scandalizans non solum contra charitatem, sed etiam contra virtutem, ad quam lædendam proximum inducit. Quando vero tertio modo peccat, scilicet prævidendo, sed non intendendo peccatum proximi, tunc peccat tantum contra charitatem, non autem contra virtutem, quæ læditur; unde non tenetur illius speciem explicare. Ratio, quia reliquæ virtutes non obligant, saltem graviter (prout ait *Lugo*), ut impediamus in aliis vitia opposita, sed tantum, ne positive intendamus, proximum inducere ad eas offendendas.

Tertia sententia, cui subscribo, tenet, quod, qui directe vel indirecte inducit proximum ad peccatum, dupliciter peccat, scilicet tam contra charitatem quam contra virtutem, ad quam lædendam proximum inducit. Quod peccet contra charitatem, mihi videtur non posse negari, et nequeo acquiescere primæ sententiæ expositæ. Si enim charitas obligat ad proximum corrigendum et impediendum, cum possumus, ne ruat in peccatum; quanto magis obligat ad eum non impellendum ad peccatum consilio vel exemplo? Nec obstat ratio allata, quod ad charitatem lædendam requiratur finis eam lædendi specialis; nam generaliter sufficit ponere destructivum cujusvis virtutis, ut illa offendatur, etsi hoc non intendatur; prout si quis occidit inimicum in ecclesia, etiamsi non intendat religionem offendere, tamen non solum peccat contra justitiam, sed etiam contra religionem, cum ipso facto illam lædat. Et sic tenent *Lugo* (1), *Cont. Tourn.* (2), *Roncag.* (3), *Tamb. l. c.*, *Salm.* (4) *cum Soto*, *Val.*, *Suar.*, *Tap.*, *Prad.* Et hanc expresse docet *s. Thomas* (5); quamvis enim *Sanch.* citet ipsum pro sua sententia, verum tamen s. Doctor (6) ita loquitur: *Quando aliquis suo malo verbo vel facto intendit alium*

(1) *l. c. n. 159.* — (2) *de charit. sect. 7. punct. 1. §. 2. v. tota.* — (3) *de scand. c. 6. quæst. 2.* — (4) *l. c. n. 53.* — (5) *in 2. 2. q. 43. a. 3.* — (6) *a. 1 ad 4.*

ad peccandum inducere, vel etiamsi ipse hoc non intendat, ipsum factum est inductivum ad peccandum: tunc ille dat occasionem ruinæ, unde vocatur scandalum activum. Quod autem is peccet etiam contra virtutem, ad quam lædendam proximum (etsi indirecte) inducit, ratio est, quia quælibet virtus non solum contrarios prohibet actus, sed etiam prohibet, ne detur occasio aliis inductiva ad peccandum: tunc enim occasio illa, esto non sit causa de se influxiva, est tamen causa moralis, ut proximus peccet; dicitur *causa moralis*, quæ in substantia æquivalet causæ directe inductivæ ad peccatum, cum sine ea proximus non peccaret. Ita *Caj.* (1), *Sanch. l. c.*, *Roncaglia l. ut sup.*, *Cont. Tourn. l. c. et Salm.* (2) *cum Laym. Vide dicenda in quæst. III. n. 47. circa fin.* Qui tamen suo exemplo induceret alium ad furandum, licet peccet contra justitiam duplici peccato, non tenetur tamen ad restitutionem: ut comm. docent DD. *Molina* (3), *Bon.* (4), *Sanch.* (5), *Roncaglia (vide l. c.) et Salmant.* (6) *(contra Cont. Tourn.* (7) *cum Antoine)*. Ratio, quia exemplum illud non est causa directe influxiva, sed tantum occasio, quæ non præstat ad furandum positivum influxum, qui requiritur ad obligationem restitutionis.

46. — Quæstio II., an circumstantia inductionis ad fornicationem sit in confessione explicanda. Negant *Lugo* (8) *et Tamb.* (9) *cum Joan. Sanch. et Vasq.*, *Leandr. cum aliis apud Salm.* (10), qui dicunt, sufficere fateri fornicationem, quia malitia inductionis sive scandali (ut ajunt) jam habetur, licet non ita gravis, quando aliquis non sollicitat, sed consentit; adhuc enim participat cum altero in suo peccato et est causa cooperans ad ejus ruinam: quare solum videtur aggravari magis hæc malitia intra eamdem speciem, quando quis positive sollicitat. Et idem, ait *Lugo*, dicendum de collocutione turpi et simili. Contradicunt tamen *Sanch.* (11), *Pal.* (12) *et Sal. cum Diana*, *Coninch.*, *Fill. etc.*, dicentes, omnino explicandam esse

(1) *2. 2. q. 43. art. 1.* — (2) *ibid. n. 55.* — (3) *d. 34. n. 2.* — (4) *d. 1. q. 2. p. 11. n. 14.* — (5) *dec. l. 1. c. 7. n. 15.* — (6) *de rest. tr. 13. c. 1. n. 114.* — (7) *ibid. concl. ex prima in fin.* — (8) *de pœn. d. 16.* — (9) *in meth. conf. c. 3. §. 4. n. 24.* — (10) *de pœn. c. 8. n. 107.* — (11) *dec. l. 1. c. 6. n. 14.* — (12) *tom. 1. tr. 6. d. 6. p. 3. n. 4.*

circumstantiam sollicitationis, cum hæc sit peccatum distinctum a peccato, ad quod proximus inducitur. Hac tamen ratione non obstante, videtur satis probabilis prima sententia *Lugonis*, *) cum etiam in cooperatione ad fornicationem adsit peccatum contra charitatem, bene distinctum a peccato cooperationis ad fornicationem, cooperando ad ruinam alterius partis, juxta mox dicta in quæstione antecedenti et dicenda in quæst. sequenti. Unde infert *Lugo*, inductionem non esse nisi circumstantiam aggravantem intra eamdem speciem, non necessario explicandam juxta sententiam, quam referemus *l. 6. ex n. 467.*

Ex hac autem sententia *Lugonis* et aliorum ut supra, scil. quod circumstantia sollicitationis sit ejusdem speciei, quam cooperatio ad fornicationem, infertur, quod cooperatio ad fornicationem (licet in ipsa fornicatione necessario contenta) sit peccatum distinctum tam contra castitatem quam contra charitatem; unde qui fornicatur, secundum hanc sententiam, non unum peccatum committit, sed plura contra castitatem; et tot (ut arguo), quot peccata tu committeres, si ad invicem cum altero pollutionem faceres; tunc enim unum peccatum ageres, quia te polluis; secundum, quia polluis alterum (idque jam tenet *Cont. Tourn.* (1), ubi ait, quod fornicans dupliciter peccet, propter fornicationem propriam et propter alienam); tertium, quia cooperaris, ut alter te polluat; præter duo alia peccata, quæ committis contra charitatem, cooperando ad pollutionem illius et ad actionem ipsius, ut tu polluaris. Omnia hæc peccata enumerantur etiam in fornicatione, et pariter in sodomia, adulterio et incestu. Hæc autem diversa peccata non certe sunt explicanda in confessione ab eo, qui fornicatur; nam sufficienter illa exprimit fatendo fornicationem; et ut ipse fornicando jam confuse illa apprehendit, ita etiam in confuso confessarius ipsa intelliget.

Dici posset cum *Suar. apud Salm.* (2), quod, cum

(1) *de præcept. charit. sect. 7. punct. 1. §. 2. ex his patet.* — (2) *tr. 20. c. 12. de princip. moral. punct. 6. n. 60.*

*) Tali modo s. Alphonsus se retractavit; nam in prioribus editionibus hanc opinionem Lugonis reprobaverat, ut patet ex retractatione septima. *Edit.*

plura objecta mala respiciunt unum actum, tunc unum peccatum constituunt, etiamsi per se seorsim divisum unumquodque objectum eorum suam propriam malitiam complete haberet; prout dicit *Spor.* (1) de sacerdote celebrante in mortali, qui, licet plures actiones per se malas perpetret, nempe indigne consecrando, sumendo etc., tamen, ut tenet *Sporer*, quia omnes illæ actiones unum ministerium sacrificii respiciunt, unum sacrilegium ipse committit. Et sic pariter dici posset in fornicatione, ubi, quamvis plures actiones pravæ concurrant, omnes per se singularem malitiam habentes, quia tamen unum peccatum fornicationis respiciunt, ideo (præciso peccato inductionis) unum peccatum constituunt. Sed regulam, quam ponit *Suar.* ut supra, negant *Salm.* (2) et dicunt, quod, sicut plura objecta prava, specifice distincta in uno actu (puta in occisione sacerdotis), plura peccata efformant specie diversa, ita plura objecta, ex se propriam malitiam completam habentia, etiam in uno actu plura peccata numero diversa constituunt. Quod autem missa celebrata in mortali sit unum sacrilegium, hoc negamus cum *Croix. Vide dicta l. 2. n. 44.* His tamen non obstantibus non improbo opinionem eorum, qui dicunt, fornicationem esse unum peccatum; sed magis mihi arridet sententia *Lugonis*, ut supra, qui in quacumque fornicatione plura peccata agnoscit. Unusquisque abundet in sensu suo.

47. — Quæstio III., an sit peccatum scandali, petere ab alio aliquid, quod ipse non præstabit sine peccato, si jam paratus sit ad peccandum. Hic distinguendum. Si res, quæ petitur, sit de se intrinsece mala, ita ut nullo modo præstari possit sine peccato, prout est petere fornicationem a meretrice parata: non desunt plures DD., qui dicunt, non esse peccatum scandali; quia, cum talis mulier sit semper in actuali aut virtuali voluntate peccandi, non censetur graviter, sed leviter cooperari, qui occasionem ei præbet peccatum illud exequendi. Ita *Sotus* (3), item *Henriq.*, *Azor.*, *Valent.*, *Medin.*, *Salon*, *Manuel*, *Lop. etc. apud Sanch.* (4) *cum Coninch. et Salas. ap. Bon.* (5). Veneror tantorum DD. auctoritatem, sed non auderem recedere a sententia contraria, quam sequendam censeo,

(1) *de pœnit. c 3. n. 435.* — (2) *l. c. n. 69.* — (3) *l. 6. de just. quæst. 1. art. 5.* — (4) *dec. l. 1. c. 6. n. 13.* — (5) *de pœnit. quæst. 5. sect. 2 p. 2. §. 3. diff. 3. n. 19. et 20.*

et tenent *Sanch.* (1) *cum Cajet.*, *Nav. et Fill.*, item *Bonac.* (2), *Ronc.* (3), *Tamb.* (4) *et Spor.* (5), qui vocat communem et certam. Ratio mihi valde potens, quia, licet meretrix sit in actuali voluntate peccandi, certe tamen sibi infert ruinam graviter majorem, opere complendo illud particulare fornicationis peccatum. Is igitur, qui illi cooperatur ad peccatum consummandum, dupliciter graviter peccat, tum contra charitatem, tum contra castitatem, ut mox melius patebit ex infra dicendis.

Si autem res, quæ petitur, sit indifferens et bene possit præstari sine peccato alterius, ut esset petere mutuum ab usurario, juramentum a falsum juraturo, sacramentum a sacerdote peccatore et similia:

Prima sententia tenet, non esse peccatum grave, petere prædicta sine justa causa. Ratio, quia, ut ajunt, cum usurarius ille aut sacerdos etc. jam habeat voluntatem deliberatam peccandi, non inferes ipsi grave damnum, si proponas illi occasionem, qua exequatur peccatum præter tuam intentionem; ea enim anticipatio operis externi peccatum illius tantum accidentaliter variat. Ita *Lug.* (6), *Cajet.* (7), *Sot.* (8), *Nav.* (9), *Sa* (10); *item Arag.*, *Led. et alii ap. Sanch.* (11), et probabilem putant ipse *Sanch.*, *Pal. et Tamb.* *)

Secunda vero *sententia*, quam amplectimur, tenet, id esse peccatum mortale tam contra charitatem quam contra virtutem, ad quam lædendam occasio proximo præbetur, petendo ab illo mutuum, sacramentum aut juramentum sine gravi causa; nam, cum adsit gravis causa, petens omnino excusatur, ut docet *d. Th.* (12) *cum s. Aug.*, *Elbel* (13) *et aliis commun. apud Salm.* (14); quia licite po-

(1) *l. c. n. 14.* — (2) *de peccat. d. 2. quæst. 4. p. 2. §. un. n. 21.* — (3) *tr. 6. de char. c. 6. quæst. 6.* — (4) *dec. l. 5. c. 1. §. 4. n. 65.* — (5) *in V. præc. c. 1. ex. n. 45.* — (6) *de just. de 25. ex n. 234.* — (7) *2. 2. q. 78. a. 4. et in summa v. usura.* — (8) *l. c. dub. 1.* — (9) *summa c. 17. n. 262.* — (10) *v. usura n. 5.* — (11) *dec. l. 3. c. 8. n. 23.* — (12) *2. 2. quæst. 78. art. 4.* — (13) *de scand. n. 365.* — (14) *de contract. c. 3. punct. 13. n. 120.*

*) Ad hanc primam sententiam pertinent retractationes. 8. et 16. s. Alphonsi. *Edit.*

test homo causa alicujus sui notabilis boni permittere peccatum alterius, quod provenit tantum ex illius malitia. Petens autem sine justa causa peccat primo contra charitatem, quia est causa moralis, ut proximus patiatur grave damnum spirituale; nam præscindendo a quæstione, an actus externus augeat malitiam actus interni, ut tenent *Scotus* et sui discipuli cum *Dupasq.* (1); (quia, ut dicunt, integritas seu difformitas actus externi diversa est ab integritate actus interni, cum actus externi et interni sint diversæ rationis); vel an, manente voluntate plena erga peccatum, actus externus nihil addat malitiæ actui interno, ut tenent probabilius *d. Th.*, *Gonet* (2), *Estius* (3) *et alii*, quia tota malitia actus externi consistit in voluntate: sed quidquid sit de hoc, etiam Thomistæ, prout declarat *Estius*, dicunt, quod, cum contingit, perpetratione operis mali voluntatem magis affici ad rem concupitam: tunc sine dubio per opus externum additur aliquid malitiæ, quia tunc ipsius voluntatis malitia augetur. Quapropter, quamvis speculative loquendo sit probabilior Thomistarum sententia, practice tamen dicimus, quod ex communiter contingentibus per actum externum semper augeatur malitia voluntatis ob ejus majorem complacentiam, conatum, diuturnitatem etc., ut advertit bene *Habert* (4). Hinc *Estius* (5) sic concludit: *Cæterum, quoniam externum opus revera peccatum est, hinc fit, ut semper dicendum sit, plus mali eum fecisse, qui peccatum opere perpetravit, quam qui in sola voluntate continuit.* Cum igitur peccator actu externo notabilem majorem ruinam sibi infert, non potest excusari a peccato gravi contra charitatem, qui sine gravi causa cooperatur illi ad opus exequendum, ut ait etiam *Cont. Tourn.* (6): charitas enim nos obligat ad vitandum damnum grave proximi, quotiescumque sine notabili incommodo id possumus. Cum autem habemus gravem causam petendi, non possumus sine gravi incommodo a petendo abstinere, et ideo tunc equidem excusamur: secus vero, si causa sit levis, et tanto magis, si sit illicita aut vana.

(1) *theol. tom. 4. disp. 2. quæst. 5.* — (2) *in clypeo tom. 3. diss. 7. art. un.* — (3) *l. 2. dist. 42. §. 2.* — (4) *de act. hum. c. 8. q. 2.* — (5) *l. c. in fine.* — (6) *de præc. char. sect. 7. punct. 1. §. 2. in fine, ex his.*

Ita *Bus.* (1), *Sanch.* (2) *cum Valent.*, *Arag. et Conrad.*, *Sylvest.* (3), *Molin.* (4), *Ronc.* (5), *Tamb.* (6), *Salm.* (7) *cum Pal.*, *Bann. et Trull.*, *Bonac.* (8) *cum Suar. et Fill.*, et censet *Bon.*, rationem primæ sententiæ non videri satis firmam. Item *Sporer* (9) *cum s. Antonin.*, *Vasq.*, *Pont.*, *Palud.*, *Aug. et aliis ap. AA. cit.* Et eamdem nostram sententiam sequitur etiam *P. Elbel* (10), asserens, hanc esse communem.

Probabiliter tamen *Sporer* (11) *cum Less.*, *Hurt. et aliis* excusat ab hoc peccato contra charitatem petentem sine justa causa mutuum ab usurario parato, si usurarius ob multitudinem petentium æque certe ac facile præstabit alteri pecuniam illam ad usuras; quia tunc non adest obligatio impediendi peccatum, quod ille æque certe alias patraret. Verum dicimus, quod petens sine gravi causa, etiam in casu mox posito, non excusatur ab alio peccato gravi contra virtutem, ad quam lædendam moraliter inducit proximum; et hoc, etiamsi daretur casus, quem practice jam diximus moraliter impossibile esse evenire, quod opere externo non augeretur malitia proximi parati ad peccandum. Ratio, quia sine justa causa nunquam licet cooperari ad actionem objective malam: concurrere enim moraliter, etsi permissive, ad actum objective malum sine justa causa, per se semper est malum; prout certum est, quod inducere amentem ad pejerandum, fornicandum etc., etiamsi ille non peccat, est grave peccatum contra virtutes oppositas: ut communiter dicunt *Salm.* (12) *et Bus.* (13) *cum Laym.*, *Bonac.*, *Pal.*, *Sanch.*, *Gran. etc.* Hinc eodem modo petens sine gravi causa mutuum ab usurario, sacramentum a sacerdote peccatore, quamvis parato, peccat non solum contra charitatem, sed etiam contra justitiam aut religionem: ut dicunt *Salm.* (14), *Sanch.*, *Bec. l. c. cum Sylvest.*, *Mol.*, *Valent.*, *Pal.*, *Trull.*, *Villal.*, *Ban.*, *Tap. apud Salm.* (15).

(1) *n. 49.* — (2) *dec. l. 3. c. 8. n. 22. et 23.* — (3) *v. usura. 7. q. 1.* — (4) *tom. 2. de just. d. 335. concl. 4.* — (5) *tr. 6. de char. c. 6. q. 6.* — (6) *dec. l. 5. c. 1. §. 4. n. 76.* — (7) *de contract c. 3. punct. 13. n. 123. et tract. 21. c. 8. n. 123.* — (8) *de pecc. d. 2. q. 4. p. 2. n. 21.* — (9) *in V. præc. c. 1. n. 46.* — (10) *de scand. n. 365.* — (11) *n. 47.* — (12) *de leg. c. 3. punct. 4. n. 49.* — (13) *n. 155.* — (14) *de contract. c. 3. punct. 13. n. 123. et de sacram. in genere c. 8. punct. 2. n. 36.* — (15) *l. c. n. 123. in fine.*

Notant autem *Sporer* (1) *et Pontius* (2) *cum Soto et Cajet.*, quod ad mutuum licite petendum ab usurario non requiritur præcisa necessitas, sed sufficit quævis notabilis utilitas, sive ad conservationem, sive ad decentiam status aut familiæ: puta (ut ait *Pont. cum iisdem DD. cit.*) si vir nobilis petat mutuum ad exercenda torneamenta cum suis amicis et alias abstinendo aliquam notam incurreret.

ARTICULUS II.

An et quando scandalum passivum permitti possit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat.

48. *Quando scandalum passivum permitti possit.*
49. *An sufficiat sola utilitas ad petendum mutuum ab usurario et sacramenta a ministro excommunicato vel peccatore.*
50. *An aliquando teneamur omittere vel differre bona spiritualia ad vitandum scandalum alterius.*
51. *An aliquando teneamur omittere quædam præcepta.*
52. *An dimittere bona temporalia; an peccet graviter mulier utens veste virili.* Vide *ibid.* alios casus.
53. *An puella decenter ornata teneatur se avertere a conspectu alicujus particularis eam concupituri.*
54. *Quid, si se ornet ornatu superfluo?*
55. *Quid, si putet in genere aliquos scandalizandos? et an peccent graviter mulieres pectus ostendentes.*
56. *Quomodo peccent obscœna componentes aut repræsentantes aut pingentes.*
57. *An liceat suadere minus malum ad majus evitandum.*
58. *An aliquando liceat permittere ruinam proximi.*

48. — „**R**esp. 1. Permitti non potest absque necessi-„tate vel utilitate propria vel aliena. Ratio est, quia te-„nemur ex charitate impedire peccata proximi, si facile „possimus. *Laym.* (3) ex commun.

Unde resolvuntur hi casus:

„Absque causa non licet petere mutuum ab usurario, „vel ab infideli juramentum per falsos deos, a concubi-

(1) *l. c. n. 75.* — (2) *de matr. l. 5. c. 18. n. 51.* — (3) *c. 23.*

„nario administrationem sacramenti vel ut celebret: cum „enim absque peccato id non sit facturus, cooperareris „ejus peccato. *Suar.*, *Sanch.*, *Trull.* (1).

49. — „Resp. 2. Ex causa necessitatis vel utilitatis „potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine „peccato fieri potest; ideoque licet talia petere ex rationa„bili causa, etsi alter ex malitia sit peccaturus. Requiritur „autem major necessitas, ut permittatur scandalum pusil„lorum quam pharisaicum. Item major, si plures sint scan„dalizandi; si timeatur peccatum gravius; et denique, si „certe prævideatur quam alias. *Laym. l. c.*, *Bonac.* (2)." *(Sufficit inde causa solius utilitatis alicujus momenti ad petendum mutuum ab usurario, ut Viva ex communi et Salm.* (3) *cum Caj.*, *Nav.*, *Bon. etc.*, *et ad petenda sacramenta a ministro peccatore aut excommunicato tolerato, ut Laym.* (4) *cum Sanch. et Nav. ex s. Thom. Vide dicta n. 47. et vide etiam infra n. 77. v. 4. Licitum.)*

50. — „Resp. 3. Debet permitti, si alioqui propria sa„lus periclitaretur, vel aliis, præsertim communitati, grave „damnum immineret. Unde bona spiritualia necessaria ad „salutem nec debet nec potest quisquam dimittere ob cu„jusquam scandalum. *Fill.* (5).

„Resp. 4. Bona spiritualia (et secundum *Lorcam* (6) „etiam temporalia) non necessaria ad salutem non tene„tur quis omittere vel differre ob scandalum pharisaicum, „juxta illud *Matth. 15, 14. Sinite illos etc.;* nisi tamen „ex dilatione fructus speraretur: facilius vero ac sæpius „talia bona differenda vel etiam omittenda sunt ob scan„dalum pusillorum: v. gr. ingressus religionis debet dif„ferri ob scandalum parentis, si consensus illius brevi „speretur. *Laym. l. c.*

Docet *s. Th.* (7), quod aliquando tenemur differre bona spiritualia non necessaria ad salutem ob scandalum pusillorum, non vero ob pharisaicum. Attamen notandum hic est ex *Laym.* (8) *cum s. Th.*, quod scandalum pusillorum post monitionem fiat pharisaicum. Hinc, quamvis

(1) *l. 1. c. 6. dist. 5. n. 15.* — (2) *d. 2. q. 4. p. 2.* — (3) *tr. 21. c. 8. punct. 5. §. 3. n. 76.* — (4) *de char. c. 13. n. 8.* — (5) *28. c. 8.* — (6) *ap. Dian. p. 5. t. 7. r. 24.* — (7) *2. 2. q. 43. art. 7.* — (8) *de char. c. 13. n. 8.*

quis debeat differre ingredi religionem ob scandalum propinquorum, si illorum consensus brevi speretur, ut ait *Bus.*, potest tamen recte ingredi, si ipsi pergant resistere, ut *Laym.* (1) *cum s. Antonin.*, *Palud. etc.* Sed quoad hoc punctum *vide omnino dicenda l. 5. n. 68.*

Et hic præterea notandum, certum esse, ut dicunt *Salmanticenses* (2), posse filios inscio patre religionem ingredi aut clericatum sumere, maxime si sciant, patrem ex affectu carnali impediturum, quod regulariter accidit, ut bene advertit *Pinamonte* (3). Hinc docet *s. Thom.* (4), quod *recte possunt filii, prætermisso parentum obsequio, religionem intrare etiam contra præceptum parentum.* Et (5) dicit, quod *filii non debent consilium sumere nisi ab his, de quibus speratur, quod prosint et non impediant: ex Eccli. 37, 12.: Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, et cum injusto de justitia.* Atque (6) affert *s. Cyrillum*, qui super illa evangelii verba: *Permitte me renuntiare his, qui domi sunt etc.*, sic loquitur: *Communicare proximis indicat adhuc languentem et retrocedentem: propter quod audit a Domino: Nemo, mittens manum ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno Dei. Respicit retro, qui dilationem quærit cum propinquis conferendi.* Vide alia valde utilia, quæ dicentur super hoc puncto *cit. l. 5. n. 68.* Tunc tantum filiis non liceret ingredi religionem, quando relinquerent parentes in necessitate gravi vel fratres in extrema, ut *Salm.* (7) *etc. cum s. Thom. et communi.* In dubio tamen, an necessitas sit talis, permittitur ingressus, cum in dubio possideat libertas, ut docet *Sanch.* (8). *Vide dicenda dict. lib. 5. ex num. 66.*

51. — „Resp. 5. Ad vitandum grave scandalum pusil„lorum quædam præcepta impleri non debent, nisi ta„men omissio esset magis damnosa omittendi. *Vide* „*Laym.* (9). Ratio hujus est, quia tunc, concurrente du„plici præcepto, scilicet naturali de cavendo scandalo et „positivo, majus et fortius est naturale.

(1) *l. c. n. 8. in fine.* — (2) *de IV. præcepto decal. cap. unic. punct. 1. §. 1. n. 7.* — (3) *de vocation. c. 3. circa initium.* — (4) *2. 2. quæst. 189. art. 6. in corp.* — (5) *art. 10. in corp.* — (6) *dicto art. 10. ad 2.* — (7) *de statu relig. c. 3. punct. 3. §. 2. n. 53.* — (8) *decal. l. 4. cap. 25. num. 6.* — (9) *l. 2. t. 3. c. 13.*

Quæstio est, an ad vitandum scandalum proximi sint omittenda præcepta. Certum est I., quod præcepta, quæ omitti non possunt sine peccato, hæc numquam prætermittenda sint ob alterius scandalum, sive sit pharisaicum ex illius malitia, sive pusillorum ex ejus infirmitate aut ignorantia. Hujusmodi sunt præcepta fidei et sacramentorum, quæ sunt necessaria ad salutem, ut docet *s. Thom.* (1). Item omnia præcepta naturalia; et quamvis DD. aliqui dicant, aliqando posse omitti præcepta naturalia affirmativa, nempe corrigendi peccatores vel puniendi delinquentes, quando magis timetur damnum, quam speratur fructus: tamen melius dicit *Palaus* (2), tunc verius in iis casibus ipsa præcepta cessare et non obligare. Certum est II., quod alia præcepta positiva nec etiam omitti possint, si scandalum proximi esset pharisaicum, quia tunc potius daretur illi occasio bona aliorum malitiose impediendi, ut ait *Sporer* (3) *ex d. Th.* (4).

Dubium autem est, an sint omittenda præcepta positiva ad scandalum pusillorum vitandum.

Prima sententia probabilis, quam tenent *Nav.* (5), *Vasq.* (6), *Palaus* (7) *cum A. de Leon*, et probabilem putant *Croix* (8) *ac Tamb.* (9), negat, quia præcepta etiam positiva et humana non cessant obligare, quando scandalum non est datum, sed acceptum; magis enim tunc obstringit obligatio implendi præcepta tibi injuncta, quam vitandi omissionem præcepti alteri impositi.

Affirmat vero *secunda sententia* probabilior, quam tenent cum *Busemb.*, *Laym.* (10), qui vocat communem, *Canus* (11), *Suar.* (12), *Cont. Tourn.* (13), *Roncaglia* (14), *Sporer* (15) *et Salm.* (16) *cum Valent.*, *Sylv.*, *Bann.*, *Led.*, *Hurt.*, *Med.*, *Cord. et Lorca.* Citant etiam *Salm. s. Thom.* (17); sed revera s. Doctor ibi non loquitur de præceptis, sed de bonis spiritualibus, pro quibus verius

(1) *2. 2. quæst. 43. art. 7.* — (2) *de charit. t. 6. d. 6. p. 16.* — (3) *de 5. præc. cap. 1. n. 29.* — (4) *d. q. 43. art. 8.* — (5) *summ. c. 24. n. 44.* — (6) *quæst. 43. art. 7. de 1.* — (7) *d. p. 16. n. 3.* — (8) *l. 2. n. 244.* — (9) *dec. l. 3. c. 2. n. 8.* — (10) *de charit. c. 3. n. 10.* — (11) *in rel. de pæn. p. 5.* — (12) *disp. 10. de scand. sect. 4. n. 9.* — (13) *de charit. sect. 7. punct. 1. §. 3. concl. 1. dixi.* — (14) *de char. c. 6. qu. 7.* — (15) *de 5. præc. c. 1. n. 29.* — (16) *tract. 21. c. 8. punct. 5. §. 3. n. 87.* — (17) *in dict. art. 7.*

intelligenda sunt consilia. Ratio hujus sententiæ est, quia præceptum generale de vitando scandalo proximi, cum sit naturale, præferendum est præceptis positivis. At quia magnum esset incommodum mulieris, si ipsa ob scandalum alterius ad longum tempus abstinere a missa teneretur, ideo valde probabiliter dicunt *Laymann* (1), *Cont. Tourn.* (2) *et Sporer* (3), quod illa ad hoc non teneatur nisi pro una vel altera vice. Imo tenet *Elbel* (4) *cum Illsung. aliisque pluribus*, bene posse illam semel vel iterum omittere sacrum, sed ad hoc non teneri, cum accidat scandalum omnino ex alterius malitia.

Ex his dictis resolvuntur hi casus:

„1. Prælati ecclesiastici non tenentur (imo nec possunt) ea, quæ ad bona ecclesiæ conservanda sunt necessaria, v. gr. lites etc., omittere ad vitanda scandala pharisaica, imo etiam pusillorum, etsi his prius reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian.* (5) *ex s. Thom. etc.*

52. — Quæritur, an ad vitandum scandalum sint dimittenda bona temporalia. Distinguit *d. Th.* (6) et docet, quod, si bona sint propria, *tunc vel totaliter dimittenda, vel aliter scandalum est sedandum, scilicet per aliquam monitionem;* nam facta monitione de veritate justitiæ scandalum evadit pharisaicum, de quo nihil amplius curandum, ut docet idem *d. Thom. eod. loc.* Imo dicunt *Palaus* (7), *Sanchez* (8) *et Sporer* (9) *cum Suar., Dian. etc.*, numquam esse obligationem gravem, patiendi magnam jacturam in bonis propriis, ne proximus patiatur scandalum etiam ex infirmitate. Ratio, quia charitas erga proximum non obligat cum tanto incommodo. Hoc tanto magis procedit, si bona sint commissa ad conservandum, ut bona ecclesiæ committuntur prælatis et similia: ipsa enim nec etiam possunt dimitti propter scandalum alterius, uti possunt dimitti bona privata. Quamvis, ut monent recte *Laymann* (10) *cum s. Antonin. et Palud. ac Spor.* (11), etiam

(1) *de charit. c. 13. n. 10.* — (2) *l. c. hunc tamen.* — (3) *dict. c. 1. n. 29. et 37.* — (4) *de scand. n. 378.* — (5) *part. 5. t. 7. r. 24.* — (6) *2. 2. quæst. 43. art. 8.* — (7) *de charit. tom. 6. d. 6. p. 17.* — (8) *dec. lib. 1. c. 7. n. 11.* — (9) *de V. præcep. c. 1. n. 32.* — (10) *de charit. c. 13. n. 9.* — (11) *l. c. d. n. 32.*

pro iis differri debet exactio, donec instruantur debitores de sua obligatione. Imo dicunt *s. Antonin.*, *Cajet. et Val. apud Laym. ibid.*, quod, si adhuc post monitionem populi scandalum nec etiam cesset, et magna immineat fructus spiritualis jactura, tunc melius se geret prælatus, si procuret ecclesiæ assensum, ut debitum remittatur. Attamen bene ait *Laym.*, in hoc pensandas esse circumstantias tam bonorum dimittendorum quam scandali eventuri, et ne forte ex remissione malitia debitorum magis augeatur: nam *s. Thom.* (1) de eo casu sic loquitur: *Propter scandalum pharisaicum non sunt bona temporalia dimittenda, quia hoc et noceret bono communi: daretur enim malis occasio rapiendi; et noceret ipsis rapientibus, quia retinendo aliena in peccato remanerent.*

„2. Si fœmina utatur veste virili, vel contra, tantum „ex levitate sine prava intentione aut periculo scandali „et libidinis, veniale tantum erit, alias mortale; nullum „vero, si ex necessitate. *Dian.* (2) *ex s. Th., Sylv. etc.*

Si mulier utatur veste virili, ex se non est peccatum grave; sed posset grave esse ex circumstantiis periculi libidinis vel scandali, ut *Laym.* (3), *Sylvius ap. Cont. Tourn.* (4) *et Salm.* (5). Et hoc indicat *s. Th.* (6), ubi: *De se vitiosum est, quod mulier utatur veste virili, aut e converso: et præcipue, quia hoc potest esse causa lasciviæ, et specialiter prohibetur in lege (Deut. c. 22.), quia gentiles tali mutatione habitus utebantur ad idololatriæ superstitionem. Potest tamen quandoque hoc fieri sine peccato propter aliquam necessitatem vel causa se occultandi ab hostibus, vel propter defectum alterius vestimenti, vel propter aliud hujusmodi.* Secus autem est tantum veniale; et aliquando nullum, si adsit justa causa, v. gr. ad se occultandum, ut docent *d. Th. l. c. et Laym. ib. cum Navar. et Cajet.*, qui dicit, præceptum *Deut. c. 22.* prout cæremoniale jam cessasse.

„3. Peccatum, ex quo confessarium in confessione (ex „infirmitate tamen) graviter scandalizandum nosti, debes „reticere. *Laym. l. c. ex Nav. etc.*

(1) *d. art. 8.* — (2) *part. 5. tr. 7. r. 32.* — (3) *de charit. d. cap. 13. in fin.* — (4) *de 6. decal. præcept. art. 7. sect. 3. quæres 3.* — (5) *tract. 21. d. c. 8. punct. 5.* §. *2. n. 62.* — (6) *2. 2. q. 169. a. 2. ad 3.*

„4. Uxor semel vel iterum debet omittere jejunium, „ex quo maritus graviter offenderetur et oriretur discor„dia. *ibid.*

„5. Si ituro te ad sacrum die festo excitanda sit gra„vis rixa vel cædes, non teneris ire. *ibid.*

„6. Superior peccata subditi sæpe potest dissimulare „ad vitandas turbas et majora mala, quæ alioqui tene„retur punire.

53. — „7. Mulier, quæ scit, in se vel in sui aspectu „aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter pec„cat, si data opera ei se conspiciendam offerat: adeoque „potest et debet non tantum publico, sed etiam sacro „abstinere die festo semel aut iterum ad peccatum illud „evitandum. Dixi 1. *aliquem in particulari:* quia ob ti„morem scandali alicujus ex communitate in genere vel „etiam plurium abstinere nimis esset difficile et plenum „scrupulis. Dixi 2. *semel aut iterum*, quia sæpe nimis „esset grave et durum. *Bonac.*, *Sanch.*, *Laym.* (1) *et „alii. Vide Dian.* (2), ubi in contrarium citat aliquos au„ctores negantes obligationem prætermittendi rem præ„ceptam ad evitandum aliorum scandalum.

Si ergo agitur de omittendis rebus præceptis, nempe missa a puella, ne se offerat conspectui juvenis, a quo scit turpiter se concupisci, juxta secundam sententiam relatam *n. 51.* debet ipsa semel et iterum omittere sacram: sed probabiliter etiam juxta aliam primam sententiam *ibid.* allatam, ut ait *Tamb.* (3), bene posset, imo teneretur, non obstante scandalo illius, ecclesiam adire ad sacrum audiendum.

Si vero agatur de re non præcepta, quæritur, an peccet mortaliter puella ad conspiciendum se præbens conspectui viri scandalum passuri. Affirmant cum *Busemb. s. Antonin.*, *Sylv.*, *Nav.*, *Azor. etc. apud Sanch.* (4), qui asserit, hoc esse commune, quando illa se offert, nullam aliam causam habens rationabilem, puta invisendi amicas, eundi ad ecclesiam etc. Sed valde probabiliter negant peccare graviter *Caj.* (5), *Sanch.* (6) *cum Nav.*,

(1) *l. c. n. 10.* — (2) *part. 5. tr. 7. r. 21. et 22.* — (3) *dec. lib. 4. c. 2. n. 8.* — (4) *dec. lib. 1. c. 6. n. 16.* — (5) *2. 2. qu. 154. art. 4. in fin. et qu. 169. a. 2. ad 5.* — (6) *l. c. n. 17.*

Med. et Azor., item *Sporer* (1) *cum Armill. et Pal.*, *Less.* (2), *Salm.* (3), et probabile putat *Croix* (4) *cum Bonac. et Diana.* Sufficit enim, ut dicunt, ad eam excusandam saltem a mortali causa, ne ipsa sua libertate privetur: cum ex una parte hoc scandalum non est datum, sed acceptum ex malitia viri; et ex alia vice esset res valde incommoda mulieri et scrupulis obnoxia, si expendere deberet semper, an habeat justam causam egrediendi vel non. Nequirem autem, ut bene ajunt *Palaus* (5), *Sanch.* (6) *et Sporer* (7), illam excusare a mortali, si ipsa ex vanitate ducta, etsi scandalum illius viri non intendat, data opera ejus aspectui se offerret. Hinc recte dicunt *Spor.* (8) *et Dian.* (9) *cum Hurt.*, teneri mulierem sub gravi scandalum viri determinati vitare, si possit commode aliam ecclesiam adire, per aliam viam progredi, a fenestra abstinere et similia: hoc tamen non intelligendum ad longum tempus, sed tantum pro una vel altera vice, donec alter advertere possit, se fugi ab illa, ut diximus *dict. n. 51. in fin.*, et asserit *Sporer* (10) dicens, in hoc omnes consentire. Nequirem etiam mulierem a mortali excusare, si illa peteret aliquem locum, quem non adiret, nisi sciret, ibi amasium adesse, ut recte advertit *Sporer* (11).

54. — „8. Mulier, quæ ex ornatu, etiam conveniente suo „statui, probabiliter prævidet, aliquem in particulari lapsu„rum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere „aut talis conspectum fugere. Dixi *ad breve tempus:* quia „ad longum nimis illi grave foret. *Vide Dian. l. c.*

Salmant. (12) *cum Cajet.*, *Trull.*, *Pal.*, *Nav. etc.* asserunt, nullo modo peccare mulierem se ornantem juxta suam conditionem, si hoc faciat ad placendum viro suo vel ut sponsum inveniat, ut docet etiam *s. Th.* (13), vel tantum, ne sua libertate privetur. *Salm.* (14) Sed hoc semper intelligendum ad diuturnum tempus; alias tenetur saltem bis vel semel abstinere a conspectu juvenis eam concupituri juxta dicta mox *n. 53.*

(1) *de 5. præc. c. 1. n. 34. et 35.* — (2) *lib. 4. n. 113.* — (3) *tract. 21. c. 8. punct. 5. §. 2. n. 59.* — (4) *lib. 2. n. 247.* — (5) *t. 6. d. 6. part. 7. n. 4.* — (6) *d. n. 17.* — (7) *n. 35.* — (8) *n. 36.* — (9) *p. 3. tr. 7. r. 3.* — (10) *n. 37.* — (11) *n. 35.* — (12) *tract. 21. c. 8. n. 59.* — (13) *2. 2. qu. 169. a. 2.* — (14) *ibid. n. 60.*

„9. Si vero idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo, vano et inconvenienti (quem assumere vanitatis et placendi causa, ut videantur pulchræ et procum facilius inveniant, seclusis aliis, non nisi veniale est), tenetur eum omnino dimittere, etiam sub mortali; quia nullum habet jus ad illum ornatum, et ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commode potest. *Vide Sylv.* (1)." *(Idem recte sentiunt Salm. l. c. ac Laym.* (2). *Lessius* (3) *autem censet, tantum per breve tempus fœminam teneri abstinere ab illo superfluo ornatu. Nota autem hic, quod docet s. Thom.* (4), *ubi dicit, mulieres appetentes placere viris ex vanitate quandoque peccare tantum venialiter.* Alibi vero s. Doctor (5) sic ait: *Ornatus simplex, servata recta intentione, consuetudine et conditione status, non est peccatum. De fucato autem semper est peccatum; mulieribus enim non permittitur ornari nisi propter viros, et viri nolunt decipi, ut fucatæ eis appareant.)* „Alii tamen, ut *Caj.*, *Nav.* (6) videntur docere, eam „tantum teneri sub veniali (sed minus probabiliter), „quando in particulari lapsus prævidetur, et brevi tempore „abstinendum est: qui etiam cum *Azor.*, *Less. et Bon.* ex„cusant a mortali eas, quæ ex consuetudine loci media „ubera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus utuntur; „dummodo non aliorum lasciviam, sed tantum majorem „pulchritudinis ornatum intendunt, absque alio fine mor„tali aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt „tamen, fore grave et mortale peccatum, hujuscemodi mo„rem detegendi pectus vel tenuiter tantum tegendi, ubi non „est, introducere. *Nav.* (7), *Less.* (8), *Laym. l. c. etc.* „*Vide Bon.* (9).

55. — „10. Si mulier non in particulari, sed in genere „tantum aliquos in se scandalizandos putet, modo eorum „lasciviam non intendat, nec ei placeat (licet ei placeat, „quod laudetur ut formosa): non videtur teneri abstinere „ab illo ornatu, etiam superfluo, sub mortali, v. gr. fucando „faciem, imo etiam denudando ex communi consuetudine „pectus; nisi tamen denudatio vel ornatus esset valde tur-

(1) *v. ornatus.* — (2) *tr. 3. c. 13. in fine.* — (3) *lib. 4. c. 4. n. 112.* — (4) *2. 2. qu. 169. art. 2.* — (5) *in epist. 1. ad Tim. c. 2. in fin.* — (6) *c. 23.* — (7) *n. 19.* — (8) *l. c. n. 112.* — (9) *de matr. quæst. 4. p. 9. n. 17.*

„pis, per se ac directe ad libidinem provocans. Ratio est, „tum quia est scandalum potius acceptum quam datum, et „ornatus ille ac pulchritudo remote tantum ad peccatum „provocat, ut docent *Laym. et Bon.*; tum quia nimis grave „esset isti sexui, præsertim si maritum quærant, perpetuo „sic abstinere, cum illa occasio sit universalis et perpetua; „nec formosiores umquam licite irent foras, cum pulchri„tudo naturalis plus noceat quam artificialis. *Plura de hac „re vide apud Dian.* (1), *Bardel.* (2) Interim fœminam „nudum pectus gerentem non mala intentione, etsi quidam „excusant a mortali, ego tamen, inquit *Sa*, difficile absol„verem. Et certum est, quod confessario incumbat hujus„modi ornatum dissuadere et deterrere ab eo. *Vide Sa* (3).

Quæritur, an peccent graviter mulieres ad sui ornatum ubera ostendentes. Acriter invehunt contra hunc morem *Natalis Alex.* (4) *et Roncagl.* (5), dicentes, hoc per se esse peccatum mortale, quia per se aliis grave scandalum affert: et hoc probari inquiunt ex ss. patribus, qui hujusmodi consuetudinem magnopere increpant. Cum ego munus concionatoris gessi, pluries etiam hunc perniciosum usum fortiter conatus sum exprobrare; sed cum hic officium agam scriptoris de scientia morali, oportet, ut dicam, quod juxta veritatem sentio et quod a DD. didici. Non nego I., quod illæ fœminæ, quæ hunc morem alicubi introducerent, sane graviter peccarent. Non nego II., quod denudatio pectoris posset esse ita immoderata, ut per se non posset excusari a scandalo gravi tamquam valde ad lasciviam provocans, uti bene ait *Sporer* (6). Dico vero III., quod, si denudatio non esset taliter immoderata et alicubi adesset consuetudo, ut mulieres sic incederent, esset quidem exprobranda, sed non omnino damnanda de peccato mortali. Id tenent communissime *Nav.*, *Caj.*, *Less.*, *Laym.*, *Bon.*, *Salm.* et alii plurimi. *) *Nav.* (7) sic ait: *Neque etiam*

(1) *t. 1. r. 30.* — (2) *lib. 3. d. 5. n. 13.* — (3) *verb. ornatus. ll. cc.* — (4) *dec. l. 4. a. 5. reg. 8. de scandalo.* — (5) *de charit. c. 6. qu. 5. resp. 3.* — (6) *de V. præc. c. 1. n. 39.* — (7) *summ. c. 23. n. 19.*

*) Adnotamus hic retractationem nonam s. Alphonsi, ubi quærit, an peccent graviter mulieres ad sui ornatum partem pectoris ostendentes. Et respondet: In primo libro actum

fœminæ mortaliter peccant ostentantes pectora nuda, quo pulchriores videantur, absque alia mala intentione mortali; quia nullo jure, naturali, divino aut humano, saltem ad mortale obligante, vetatur. Idem dicit *Cajetanus* (1), qui sic ait: *Pectus a mulieribus nudum alicubi defertur, quod juxta morem patriæ non est de se mortale.* Idem docet *Lessius* (2), dicens: *Potest esse peccatum mortiferum, si pudenda non satis tegerentur; secus in nudando pectore, ut Cajet., Fum., Nav.; nam partem illam nec natura aut pudor postulat absolute tegi. Grave tamen esset hujusmodi morem introducere.* Sententiam hanc dicit esse communem. *Laym.* (3) Idem censent *Azor.* (4), *Sanch.* (5), *Bonac.* (6) *et Salm.* (7) *cum Sylv., Fill. etc. (contra s. Anton., Ros. et Eliz.)*: quia (dicunt) pectus non est pars vehementer provocans ad lasciviam. Videtur etiam huic adhærere *s. Th.* (8), ubi loquens de ornatu superfluo mulierum (ut patet ex 3. *objectione*), sic ait: *Et si quidem hac intentione se ornent, ut alios provocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant. Si autem ex quadem levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quamdam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale.* Deinde addit: *In quo tamen casu possent aliquæ a peccato excusari, quando hoc non fieret ex aliqua vanitate, sed propter contrariam consuetudinem: quamvis talis consuetudo non sit laudabilis.* Deridet autem *Roncaglia* hanc rationem consuetudinis excusantis, dicens: *Potestne quæcumque consuetudo dare jus ad id, quod aliis de sua natura præbet gravem occasionem peccandi?* Sed immerito deridet; nam patet, quod consuetudo sic incedendi non quidem

(1) *in 2. 2. qu. 169. art. 2. vers. secundo.* — (2) *lib. 4. c. 4. ex n. 112.* — (3) *lib. 3. tr. 3. c. 13.* — (4) *de 4. præc. c. 18.* — (5) *dec. lib. 1. c. 6. n. 7.* — (6) *de matrim. quæst. 5. punct. 9. n. 17.* — (7) *de VI. præc. c. 3. punct. 1. n. 16.* — (8) *2. 2. qu. 169. art. 2.*

---

est de hoc puncto sequendo doctrinam Laymanni, Cajet., Navarri, Salmanticensium. Sed vide, quomodo limitetur in hoc. Videtur autem hæc limitatio facta esse per ea, quæ dicit sub n. I. et II.

Edit.

det jus ad id, quod est contra jus naturale, sed bene diminuat vim concupiscentiæ; ubi enim non est mos, majus scandalum dabunt illæ mulieres, quæ brachia aut crura ostendent, quam eæ, quæ pectus (modo denudatio sit moderata), ubi talis viget consuetudo; quia assuefactio efficit, ut viri ex tali visu minus moveantur ad concupiscentiam, prout experientia constat. SS. autem patres aut modo concionatorio sunt locuti, vel de usu immoderato, ut diximus. Tandem idem *Roncagl.* (1) concedit, modicam discoopertionem pectoris excusare a peccato gravi. Et idem docet doctissimus *Sylvius* (2). Cæterum non dubito, quin oporteat, ut prudens confessarius sententia supra relata magna cum discretione utatur, ne indulgeat nimiæ mulierum licentiæ, quæ libidinem involvet, cum pie viventes non sic incedant. Bene enim *Croix* (3) *cum Eliz.* advertit, quod ejusmodi fœminæ denudatione pectoris non raro quærunt inhoneste appeti a viris, ut illos sibi irretiant et captivent; et hanc ob causam, recte putat *Eliz.*, plures fœminas damnationem pati. Hinc non dubito, quin hujusmodi indecens mos enixe a prædicatoribus et confessariis, quantum fieri potest, coërcendus sit et extirpandus. Audiatur id, quod docet *d. Antonin.* (4), ubi, quamvis detestetur enixe usum mulierum ostendendi ubera, quando talis usus esset valde immoderatus, prout refert adesse in partibus Rheni, his verbis: *Si enim de usu patriæ est, ut mulieres deferant vestes versus collum scissas usque ad ostentationem mamillarum, ut in partibus Rheni, valde turpis et impudicus est talis usus et ideo non servandus:* attamen in sequenti §. *In quantum*, addit: *Si enim mulier ornet se secundum decentiam sui status et morem patriæ, et non sit ibi multus excessus, et ex hoc aspicientes rapiantur ad concupiscentiam ejus, erit ibi occasio potius accepta quam data; unde non mulieri, sed ei soli, qui ruit, imputabitur ad mortale. Poterit autem esse tantus excessus, quod erit occasio etiam data.* Sic denique concludit: *Ex prædictis igitur videtur dicendum, quod, ubi in hujusmodi ornatibus confessor invenit clare et*

(1) *l. c. in fine.* — (2) *2. 2. q. 169. a. 2.* — (3) *lib. 2. n. 248.* — (4) *p. 2. tit. 4. cap. 5.*

indubitanter mortale, talem non absolvat, nisi proponat abstinere a tali crimine. Si vero non potest clare percipere, utrum sit mortale, non videtur tunc præcipitanda sententia (ut dicit Guillelm. in specie quadam simili), scilicet ut deneget propter hoc absolutionem, vel illi faciat conscientiam de mortali; quia faciendo postea contra illud, etiamsi illud non esset mortale, ei erit mortale, quia omne, quod est contra conscientiam, ædificat ad gehennam (1). *Et cum promptiora sint jura ad solvendum quam ligandum* (2), *et melius sit Domino reddere rationem de nimia misericordia quam de nimia severitate, ut dicit Chrysost.* (3), *potius videtur absolvendum et divino examini dimittendum. Fateor tamen, quod et prædicatores in prædicando et confessores in audientia confessionum debent talia detestari et persuadere ad dimittendum, cum sint nimia et excessiva; non tamen ita indistincte assero esse mortalia.*

56. — „11. Peccant etiam graviter, qui componunt, de„scribunt, repræsentant vel pingunt turpia et ad libidinem „provocantia. *Bonac., Sanch., Fill.*"

Procul dubio componentes sive repræsentantes comœdias valde turpes excusari non possunt a peccato gravi. *Sanch.* (4) *cum s. Antonin., Ang., Sylv. etc.*; et ob quodcumque lucrum, ut *Tambur.* (5).

Pariter graviter peccant pingentes sive exponentes publice imagines obscœnas, scilicet detectis pudendis sive tenui velo coopertis, ut *Salm.* (6) *cum Sanch., Trull.*; secus, si detectis aliis partibus pudenda tegantur. *Salm. ib. cum Turr., Dian. et pluribus aliis.*

57. — Utrum liceat suadere aut permittere minus malum ad majus evitandum?

Prima sententia negat, prout tenet *Laym.* (7) *cum Azor. et aliis.* Ratio, quia comparativum non tollit positivum; unde qui suadet minus malum, vere malum suadet. Limitat vero *Laym. cum Azor.*, nisi malum illud sit virtualiter inclusum in illo alio majori. Sic parato aliquem occidere potes suadere, ut manum tantum amputet;

(1) *28. q. 1. §. et his.* — (2) *cap. Ponderet, dist. 1.* — (3) *cap. Alligant. 26. qu. 7.* — (4) *de matr. lib. 9. d. 46. n. 42.* — (5) *dec. c. 8. §. 5. n. 1.* — (6) *tr. 21. c. 8. punct. 5. §. 2. n. 64.* — (7) *de char. c. 12. n. 7.*

eidem tamen, non alteri designato. Sic etiam volenti adulterari potes suadere fornicationem sum soluta in generali, non autem in particulari. Admittunt hoc *Salm.* (1), dummodo ille decreverit utrumque malum patrare, cum *Nav. etc.* At *Laym.* indistincte loquitur, et *Sanch.* cum secunda sententia, ut mox dicetur, hanc limitationem expresse rejicit: quia (dicit) tunc minus malum proponitur, non ut alter illud perpetret, sed ut a majori retrahatur.

Secunda igitur *sententia* probabilior tenet, licitum esse minus malum suadere, si alter jam determinatus fuerit ad majus exequendum. Ratio, quia tunc suadens non quærit malum, sed bonum, scilicet electionem minoris mali. Ita *Sanch.* (2) *cum Sot.*, *Mol.*, *Nav.*, *Medin.*, *Sylvest. et aliis pluribus*, *ac Salm. l. c. cum Cajet*, *Sot.*, *Pal.*, *Bon. etc.*, et probabilem putat *Croix* (3). Hinc docet idem *Sanch.* (4) *cum Cajet.*, *Sot.*, *Covar.*, *Valent.*, parato aliquem occidere licite posse suaderi, ut ab eo furetur vel ut fornicetur. Et probat ex *s. August.* (5), ubi: *Si enim facturus est, quod non licet, jam faciat adulterium, et non faciat homicidium: et vivente uxore sua alteram ducat, et non humanum sanguinem fundat.* Ex quibus verbis: *jam faciat adulterium*, probat *Sanch.* (6) *cum Soto*, *Mol.*, *Nav.*, *Abb. etc.*, s. Doctorem non tantum permittendo, sed etiam suadendo locutum fuisse. Et hoc, addit *Sanch.* (7) *cum Salon.*, licere non solum privatis, sed etiam confessariis, parentibus et aliis, quibus ex officio incumbit impedire peccata subditorum.

58. — „Resp. 6. Potest aliquando permitti proximi ruina, „quando is paratus est ad malum, et alter non intendit, ut „peccet, sed tantum non auferendo occasionem permittit unum peccatum, ne fiant plura, ita ut permissio sit „impeditiva majoris mali.

Unde resolves:

„1. Hero licet non auferre occasionem furandi filiis „aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propen„sos et paratos novit, ut sic deprehensi puniantur et re-

(1) *l. c. §. 1. n. 58.* — (2) *de matrim. lib. 7. d. 11. n. 15.* — (3) *lib. 2. n. 223.* — (4) *n. 19.* — (5) *in c. Si quod verius, caus. 33. q. 2.* — (6) *dict. n. 15.* — (7) *n. 23.*

„sipiscant: tunc enim rationabiliter permittit furtum unum, „ut evitentur plura. *Sanch.*, *Laym.*, *Bon.*" (*Et hæc sententia videtur satis communis cum Sanch.* (1), *qui citat pro ea Sot.*, *Led.*, *Nav.*, *Sa etc. Et consentit d. Th.* (2), ubi: *Quandoque vir, uxorem suspectam de adulterio habens, ei insidiatur, ut deprehendere possit eam cum testibus in crimine fornicationis; et sic potest ad accusationem procedere. Idem admittit Cont. Tourn.* (3) *cum Antoine.*)

„2. Probabile est, non licere talia ultra ponere aut iis „objicere, quia positive concurreret ad peccatum, et non „tam auferret occasionem quam poneret. *Sa* (4) et *Sanch.*, „qui ex eadem causa docet, non licere marito dare uxori „ansam adulterandi, vel adultero, ut tentet uxorem. In„terim probabiliter contrarium docet *Laym.* (5). Quod „confirmari potest exemplo Judith, quæ vix aliter vide„tur fecisse *c. 9.* Cum enim sciret, permissionem libi„dinis in Holoferne fore impeditivam malorum, posuit ei „occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum, et „tamen communiter censetur, in hoc non peccasse. *Vide* „*Bon.* (6) *et Palaum hic.*

Et hoc probabile putant etiam *Viva* (7), *Laym.* (8) *cum P. Nav. Item Elbel* (9) *et Sporer* (10) *cum Dian. et Tamb.*, et probatur ex *l. Si quis servus, et de furtis;* ubi permittitur domino tradere servo sæpe sollicitato a fure res, *ut ad furem deferat, ut sic fur deprehensus cum re furtiva et punitus non amplius sollicitet.* Quem textum, dicit *Spor. cum P. Nav.*, *Pal. apud Tamb.*, locum habere etiam in foro conscientiæ. Contradicunt tamen *Sanch.* (11) *cum Sa, item Bon.* (12) *et Spor.* (13), vocans hanc probabiliorem, quia (ut dicunt) hæc videtur positiva inductio sive ad peccatum cooperatio, quæ est intrinsece mala. Sed hoc non obstante satis probabilis videtur prima sententia, quia, cum maritus vel dominus præbet ansam mœ-

(1) *de matrim. lib. 10. d. 12. n. 52.* — (2) *in suppl. 3. part. q. 62. art. 3. ad 4.* — (3) *de charit. sect. 7. punct. 1. §. 3. in fin.* — (4) *v. peccatum.* — (5) *lib. 2. t. 3. c. 13.* — (6) *d. 2. q. 4. p. 2.* — (7) *de IV. præc. q. 11. art. 5. n. 12. vers. infertur IV.* — (8) *de charit. c. 13. n. 5.* — (9) *de scand. n. 377.* — (10) *de V. præc. c. 1. n. 65.* — (11) *de matrim. lib. 10. d. 12 n. 53.* — (12) *de scand. d. 2. q. 4. p. 2. n. 34.* — (13) *l. c. n. 63.*

chandi vel furandi, non vere inducit ad peccandum, sed præbet occasionem et permittit peccatum alterius ex justa causa, scil. ut se indemnem servet a periculo damni obventuri. Aliud enim est inducere, aliud præbere occasionem. Illud est intrinsece malum, non autem hoc; alioquin numquam liceret, etiam ex causa justa, petere mutuum ab usurario, juramentum ab infideli etc.: quod est contra communem DD. sententiam (quidquid aliquis dicat) et contra *d. Th.* (1) *cum s. August.* Unde *s. Th.* ibi hanc regulam dat: *Inducere hominem ad peccandum nullo modo licet; uti tamen peccato alterius ad bonum licitum est.* Imo s. Doctor videtur *ibid.* etiam opinioni mox allatæ expresse adhærere exemplo decem virorum, qui dixerunt ad Ismael (*Jerem. 41*, 8.): *Noli occidere nos, quia thesauros habemus in agro.* Et hos s. Doctor asserit minime peccasse.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari.

59. *Quando liceat materialiter cooperari peccato proximi.*
60. *An liceat nubere cum sponso existente in mortali vel obstricto voto castitatis.*
61. *An reddere debitum eidem.*
62. *An dare communionem peccatori occulto.*
63. *Quid liceat famulis; et quæ sit cooperatio materialis, et quæ formalis.*
64. *An comitari herum ad lupanar etc.; et an comitari concubinam ad herum.*
65. *An deferre munera meretrici.*
66. *An aperire ostium meretrici; an deferre scalam, ut dominus ascendat ad mulierem.*
67. *An scribere litteras amatorias.*
68. *An ministrare carnes in die vetito.*
69. *An liceat cauponibus dare vinum ebriosis vel carnes in die vetito.* Vide alia apud *Busemb.*
70. *An locare domum meretrici et usurariis.*
71. *An vendere aleas, gladios, venena etc.*
72. *An agnum Judæo.*
73. *An liceat christianis captivis remigrare etc.*

(1) *2. 2. q. 78. a. 4.*

74. *An adjuvare tyrannum.*
75. *An vehere annonam ad hæreticos; an aurigis vehere meretricem.*
76. *An accipere munera ab amasio; an reddere gladium occisuro.*
77. *An liceat petere juramentum a pejeraturo; et mutuum ab usurario sine gravi causa.*
78. *An adjuvare usurarium; an dare mutuum abusuro.*
79. *An petere sacramenta ab excommunicato vel a peccatore; et an a parato.*
80. *An dare cibos vetitos.*

59. — „Resp. Cooperari tantum materialiter, submi„nistrando tantum materiam et facultatem peccandi, vel „exhibendo objectum, licet, si sequentes conditiones ad„sint: I. Si tuum opus vel cooperatio sit secundum se „bona vel saltem indifferens; II. si bona intentione et „rationabili ex causa fiat, et non ut juves alterum pec„care; III. si alterius peccatum impedire nequeas, aut „saltem non tenearis propter causam rationabilem. Circa „quam notant *Sanch. et Laym.:* etsi ejus gravitas certa „regula definiri nequeat, sed prudentis judicio metienda „sit, tanto tamen graviorem requiri, 1. quanto gravius „est peccatum, cujus occasio datur; 2. quanto probabilius „est, te non cooperante alterum non peccaturum, aut „quanto certior est affectus peccati; 3. quanto propin„quius tua cooperatio peccatum attingit; 4. quanto minus „juris habeas ad tale opus; 5. denique quanto magis pec„catum cum justitia pugnat, idque propter damnum ter„tii. *Laym.* (1).

S. Antonin., Gabr., Sylvest. etc. apud Sanch. (2) videntur sentire, nullo casu licitum esse cooperari ad peccatum alterius: at hoc communiter DD. permittunt, si debitæ conditiones adsint. *Vide Tamb.* (3). Et *Sanch. l. c.* censet, auctores citatos locutos fuisse casu, quo absit usta causa excusans, vel quando cooperatio est intrinsece mala. Semper autem est intrinsece mala illa actio, quæ ex se determinata est ad peccatum, uti esset quærere domino concubinam, idola fabricare et quid simile. Secus, si actio potest fieri sine peccato, puta ministrare

(1) *l. 2. tr. 3. c. 13.* — (2) *in decal. l. 1. c. 7. n. 4.* — (3) *dec. l. 5. c. 1. §. 4.*

mensæ, aperire januam etc. Hinc ad licite cooperandum peccato alterius *vide conditiones requisitas apud Busemb.* ut mox supra.

Unde resolves hos casus:

60. — „1. Hoc modo licite materialiter cooperatur sponsa „contrahens cum sponso, quem scit sacramentum acci„pere in peccato mortali; sciens vero, eum habere vo„tum castitatis, peccat contrahendo cum ipso, quia ad „contractum illicitum concurrit. *Laym. l. c. ex Sanch.* (1).

61. — „2. Licite quoque post matrimonium contractum „materialiter cooperatur conjux, si conjugi obstricto voto „castitatis reddat debitum: imo ad id tenetur ex justitia, „si eum exigentem non possit a proposito avocare. *Ibi„dem.*" *(Et hæc est communissima et probabilior sententia cum Suarez, Lugo, Laym., Bonac., Pal., Sanch., Concina, Holzmann, Boss. etc., licet opposita cum Pontio, Croix, Comit., Sylv. etc. etiam sit probabilis. Vide dicenda l. 6. n. 944.)*

62. — „3. Similiter parochus eucharistiam licite po„test et debet ministrare peccatori et excommunicato „et hæretico occulto, si petat publice; imo confessarius „præbere debet petenti etiam privatim, si ex sola con„fessione ejus peccatum novit. *Ibid.*" *(Et ita tenendum ex communissima sententia cum Spor.* (2) *etc. contra Petrocor. Vide dicenda l. 6. n. 658.)*

63. — „4. Excusantur a peccato famuli, si ratione sui „famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine gravi „suo incommodo negare non possint; ut v. gr. vestiant „dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, me„retrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium: „quia hæc tantum remote se ad peccatum habent, et sine „iis peccatum fieret. Unde tamen non sequitur, alteri „cuivis licere ea præstare. *Bon.* (3), *Azor.* (4), *Laym.* (5), *Sanch.* (6). *(Sed vide n. seq. 64.)*

Ad distinguendum autem, quando cooperatio sit materialis et quando formalis, alii dicunt, ut *Cardenas et*

(1) *l. 7. de matr. d. 11. n. 11.* — (2) *de sacr. pœn. n. 869.* — (3) *p. 11. cap. 26.* — 4) *t. 2. l. 12. c. ult. q. 8.* — (5) *l. 2. t. 3. c. 13.* — (6) *l. 1. mor. c. 7. n. 21.*

M. Milante (1), quod cooperatio tunc sit materialis, quando ipsa per accidens et remote conducit ad peccatum alterius: tunc autem formalis, quando per se vel ob aliquam circumstantiam adjunctam proxime conducit ad executionem peccati, licet per se esset indifferens. Sed melius cum aliis dicendum, illam esse formalem, quæ concurrit ad malam voluntatem alterius et nequit esse sine peccato: materialem vero illam, quæ concurrit tantum ad malam actionem alterius præter intentionem cooperantis. Hæc autem est licita, quando per se actio est bona vel indifferens, et quando adest justa causa et proportionata ad gravitatem peccati alterius et ad proximitatem concursus, qui præstatur ad peccati executionem. Ratio, quia, cum tu præstas actionem indifferentem sine prava intentione, si alter illa abuti voluerit ad suum peccatum exequendum, non teneris nisi ex charitate illud impedire; et quia charitas non obligat cum gravi incommodo, ideo ponens tuam cooperationem cum justa causa non peccas: tunc enim peccatum illius non provenit ex cooperatione tua, sed ex malitia ipsius, qui tua actione abutitur. Nec potest dici, quod tua actio, etsi indifferens, conjuncta tamen cum circumstantia pravæ intentionis alterius, evadat mala; nam revera actio tua non est per se conjuncta cum mala voluntate illius, sed ille conjungit suam malam voluntatem cum actione tua; unde tua actio non erit tunc causa per se influens in peccatum, sed tantum occasio, qua ille abutitur ad peccandum. *Vide dicenda l. 4. n. 571.*

64. — Quær. I., an famulus ratione famulatus possit comitari herum ad lupanar vel sternere equum. Affirmat *Busemb. hic cum Nav., Man. etc. ap. Sanch.* (2). At probabilius non sufficit ad id sola ratio famulatus, etiamsi sine famuli ope herus adiret: saltem requiritur metus gravis damni.*) Ita *Sanch. l. c. Viva* (3), *Salm.* (4), qui recte advertunt, id numquam licere, si herus ex co-

(1) *in prop. 51. Innoc. XI.* — (2) *dec. l. 1. cap. 7. n. 22.* — (3) *in prop. 51. Inn. XI. n. 5.* — (4) *tract. 21. c. 8. n. 72.*

*) cfr. hic retractatio decima. *Edit.*

mitatu animosior reddatur. An autem liceat famulo deducere concubinam in domum heri? Dicit *Sanch.* (1) *cum Nav. et Man.*, quod, si inter dominum et concubinam jam conventum erat, tunc famulus sola ratione famulatus excusatur, quando dominus etiam sine famulo æque peccatum committeret (alias non excusatur nisi ex metu gravis damni, ut *Sanch.)* (2). Et idem ait (3) de famulo deferente concubinam curru vel sella. Sed merito id non admittunt *Carden. et Milant.* (4) *et P. Concina* (5). Idque tanto magis non admittendum de famulo vocante concubinam ad domum heri contra *Azor.* Et idem dico de aurigis et nautis vehentibus meretricem ad amasium, qui tantum excusari possunt ob metum gravis damni; *vide n. 75.*

65. Quær. II., an liceat famulo deferre munera meretrici ratione famulatus. Affirmant, loquendo tantum de esculentis et aliis munusculis, *Busemb. et Sanch.* (6), *Spor.* (7) *et Pal.* (8) *cum Nav. et Azor.* Sed verius *P. Conc.* (9) putat, hoc esse intrinsece malum, quia revera munera per se turpem amorem fovent.*)

66. — Quær. III., utrum liceat famulo ostium meretrici aperire. Negat *Croix* (10), at communius affirmant cum *Salm.* (11) *Laym.* (12), *Tamb. cum Sanch., Dian., Azor., Sa, Rodr. etc.* Nec officit proposit. 51. *Innocent. XI.* dicens: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Nam ly *aperiendo januam* ex ipsomet contextu intelligitur de aperitione per vim

(1) *l. c. n. 25.* — (2) *n. 22.* — (3) *n. 25.* — (4) *in dict. proposit. 51.* — (5) *t. 2. pag. 284 et 285.* — (6) *lib. 1. cap. 7. n. 29.* — (7) *de 5. præc. cap. 1 n. 99.* — (8) *de char. p. 11. n. 4.* — (9) *t. 2. p. 284.* — (10) *lib. 2. n. 253.* — (11) *d. cap. 8. n. 74.* — (12) *de charit. c. 13. resp. 5.*

*) Sic etiam in retractatione undecima opinionem Bus. et Sanch. rejicit. *Edit.*

confecta, ut recte dicunt *Roncagl.* (1), *Salm.* (2), modo (ajunt) ipso non aperiente adsit alius, qui aperiat.

Quær. IV., an ex metu mortis vel magni damni liceat famulo subjicere humeros vel deferre scalam domino ascendenti ad fornicandum, vi aperire januam et similia. Negant *Viva et Milante* (3), *P. Concina* (4), *Salm.* (5), *Croix* (6) *et alii*, quia, ut dicunt, tales actiones numquam licent utpote intrinsece malæ.*) Sed contradicunt *Busemb.* (7), *Sanch.* (8) *et Less.* (9), quorum sententia, spectata ratione, mihi probabilior videtur. Ratio, quia, ut mox supra diximus, cum tu præstas actionem per se indifferentem, scilicet quæ potest esse bona et mala, non teneris nisi ex charitate ab illa abstinere, ne alter ea abutatur ad peccandum; quando autem alias grave damnum metuis, licite permittere potes peccatum alterius; nam ex una parte charitas te non obligat, ut cum gravi damno peccatum ejus avertas, et ex altera malitia alterius nequit mutare naturam tuæ actionis, ita ut de indifferenti evadat intrinsece mala. Et idem mecum sentit doctus *Auctor continuationis Tournely* (10), dicens: *Non teneor grave subire detrimentum, ut alterius peccatum avertam: ipse sane malitiam suam sibi imputet.* Nec potest dici, quod præfatæ actiones sunt per se malæ, quia cooperantur ad peccatum stupri; idque probari ex ipsa prop. damn., ubi dicitur: *aut quid simile cooperando.* Nam respondetur, quod to *cooperando* non intelligitur de cooperatione formali, sed de materiali, cum de ea solum locuti sint AA. propositionis, et in tali sensu certe fuit propositio proscripta. Non autem verbis: *si id faciat metu notabilis detrimenti*, comprehenditur metus mortis; ibi enim declaratur, qualis metus non excuset, *puta, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne*

(10) *de char. tract. 6. in reg. pro praxi n. 4. post. cap. 6.* — (2) *ibid. n. 74.* — (3) *in dict. prop. 51.* — (4) *t. 2. pag. 280.* — (5) *ibid. n. 75.* — (6) *lib. 2. n. 244.* — (7) *infra n. 68.* — (8) *dict. c. 7. n. 22.* — (9) *l. 2. cap. 16. n. 59.* — (10) *de furto et restit., item de charit. sect. 7. punct. 1. §. 3. quær. 1.*

*) Hanc opinionem s. Alphonsus prius amplexatus est, sed retractavit se et oppositam, quam refert, secutus est. Vide retract. XII. *Edit.*

domo expellatur: quæ mala certe non comprehendunt damnum mortis. Quia tamen prædictæ cooperationes vere concurrunt ad damnum stupri, quamvis solum materialiter concurrunt ad peccatum stupratoris, puto, nullum alium timorem excusare cooperantem nisi mortis; nam alias ob solum metum jacturæ facultatum vel infamiæ non licet concurrere ad dehonorationem puellæ deflorandæ. *Vide dicenda lib. 4. n. 571.*, ubi dicemus, non licere pariter tibi scalam vel claves tradere furi nisi ob timorem mortis vel infamiæ, cum *Cont. Tourn. ll. cc.* Tradere autem gladium occisuro numquam licet, quia non licet occidi innocentem, ut tu mortem vites, ut bene docent *Conc.* (1) *et Cont. Tourn. ibid. Vide lib. 4. n. 697.*

67. — Quær. V., an liceat famulo ob metum gravem scribere vel deferre litteras amatorias concubinæ domini. Quidquid alii dicant, puto cum *Salm.* (2), *Sanch.* (3), *Viva* (4), *Laym.*, *Bonac.*, *Tambur. etc. cum Croix* (5), hæc numquam licere, quia formaliter concurrunt ad peccatum heri, fovendo turpem ejus amorem. Et hoc censeo dicendum cum *Sanchez et Salm.* (6) *contra Pal. et Reb. ap. Tamb.* (7) etiam in dubio, an litteræ contineant amatoria; quia, cum constet de turpi amore, moraliter creditur turpia continere. Si vero contineant sola signa urbanitatis, etiam requiritur ad excusandum famulum causa justa ultra obsequium famulatus, ut dicunt *Salmant.*, *Sanch. et Tamb. ll. cc.*

68. — Quær. VI., an liceat famulo ministrare carnes in die vetito. Negant *Salm.* (8) *cum Pal.*, *Vasq.*, *Dian. etc.* Advertunt tamen, in dubio præsumendum, herum justa causa excusari. *Sed vide seq. n. 69. qu. VII.*

„5. Ad ea opera, quæ propinquius se ad peccatum „habent aut juvant, v. gr. subjicere humeros, admovere „scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, de„ferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duel„lum etc., communis ratio famulatus non sufficit, sed exi„gunt majorem necessitatem et causam, ut licite fiant; v. „g. periculum gravis aut saltem notabilis damni, si de„trectent; *ibid.*" *(Sed vide dicta mox supra ex n. 66.)*

(1) *tom. 7. p. 168.* — (2) *tr. 21. c. 8. p. 5.* §. *2. n. 68.* — (3) *n. 26.* — (4) *n. 5.* — (5) *lib. 2. n. 273.* — (6) *l. c. n. 67.* — (7) *n. 18.* — (8) *ibid.* §. *3. n. 81.*

69. — 6. „Sic enim excusantur caupones vendentes „carnes die jejunii comesturis et vinum ebriosis, si alii „æque venderent. *Sanch.*, *Bon. etc.*

Quær. VII., an liceat cauponibus vendere vinum iis, quos ebriandos prævident. Excusat eos *P. Conc.* (1) ex metu mortis aut mutilationis, quia (ut ait) *tam venditio quam potus sunt actiones indifferentes, et sola malitia bibentis intemperanter ebrietas accidit;* unde infert, cauponem nonnisi ex charitate teneri impedire ebrietatem illorum. Probabilius tamen mihi videtur dicendum cum *Bus.* (2), *Bonac. et Sanch.*, *Elb.* (3), *Spor.* (4), *Cont. Tourn.* (5), *Tamb.* (6) *et aliis* satis communiter *apud Croix* (7), quod caupones satis excusentur ob metum cujuscumque gravis damni, puta si alias notabiliter læderentur ex diminutione emptorum. Ratio, quia, cum nullum eo casu grave damnum temporale obveniat se inebriaturo, charitas non obligat cum gravi incommodo peccatum illius vitare. Et idem dico cum *Busemb.* (8) *et Sanch. ibid. ac Mazzot.* de præbente carnes comesturis in die vetito. Illud autem, quod dicit *Tambur.* (9) *cum Sanch. et Pal.*, scil. licitum esse vendere vinum eis, qui revendent mixtum aqua, si æque commode nequeant aliis vendere, id non admittimus nisi ob metum mortis vel infamiæ.*)

„7. Ea, quæ ad peccatum proxime concurrunt vel indu„cunt vel cum justitia pugnant, etsi ex genere suo sint „indifferentia: v. g. hero alterum occisuro gladium dare, „ostendere illum, qui ad necem quæritur, compulsare cam„panam (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, „meretricem, etsi conductam ac paratam, e domo evocare „et ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti in„justum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico „domino vendere: gravissimam causam requirunt, hoc est

(1) *n. 29.* — (2) *hic n. 6.* — (3) *n. 383.* — (4) *de 5. præc. c. 1. n. 82.* — (5) *de charit. sect. 7. punct. 1. § 3. quær. 3. Si dicas.* — (6) *n. 36.* — (7) *n. 261.* — (8) *ut supra n. 6.* — (9) *n. 37.*

*) Hoc ultimum s. Alphonsus in sua XIII. retractatione iterum affirmat, rejiciens opinionem Tamb. et aliorum.

Edit.

„metum tanti mali, quod secundum leges charitatis nemo „teneatur subire ad evitandum malum alterius, v. gr. si „alias occidendus esset *Laym.* (1).

70. — „8. In civitatibus, in quibus vitandi majoris mali „causa permissum est, licet domum locare usurario (excipit „tamen jus alienigenam) et meretricibus, maxime si alii „conductores desint; nisi tamen meretrices graviter noce- „rent vicinis honestis vel ob situm ansam majorem darent „peccatis. *Sanch.* (2), *Bon. l. c.*" *(Ita etiam Salmant.* (3) *cum Trull., Vasquez, Prado, Led. et Viva cum Suar., Less., Azor. et aliis communiter.)*

71. — „9. Excusantur a mortali, imo etiam veniali, si „causa adsit, artifices, qui faciunt aut vendunt res indif- „ferentes, quibus quis bene potest uti, licet plurimi abutan- „tur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio est, quia remote „tantum ordinantur ad peccatum et simpliciter impediri „non possunt. Quod si tamen abusus esset contra justitiam, „non liceret, v. g. si occisuro dares gladium ob magnum „pretium, quod offert. Item si quis sciat, hunc inno centem „non pervertendum nisi per has suas merces: quia modi- „cum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. *San- „chez l. c.* Malum non est præsumendum: unde licite „possunt vendi aleæ, fuci, gladii, venena (scil. ea tantum, „quæ possunt deservire etiam ad medicinam) cuicumque, „quem iis abusurum fore non constet." *(Ita Salmant.* (4) *cum s. Th. et communi.)*

Dubium autem versatur: Quando verosimiliter creditur emptor abusurus? *Busemb. hic cum Sanch.* dicit, non licere illa vendere ob lucrum. At *Tamb.* (5) *et Salmant.* (6) *cum Bon., Rebell, Tap., Sylvest.* dicunt licere, si venditor non posset sine damno a venditione recedere, sive, ut loquitur *Tamb.* si jacturam pateretur res suas non vendendo.

Eodem modo licitum esset vendere ornatus puellæ iis abusuræ, si illa ab aliis æque emeret, ait *Croix* (7) *cum Navar., Azor., Sanch., Bon., Dian.* cum negando tunc venditionem neque impediretur peccatum. Sed hoc non

(1) *cap. 13. n. 4.* — (2) *lib. 1. mor. cap. 7.* — (3) *tract. 21. cap. 8. punct. 5. §. 2. num. 65.* — (4) *de contract. cap. 2. punct. 3. num. 32.* — (5) *lib. 5. cap. 1. §. 4. n. 33.* — (6) *ibid. n. 33.* — (7) *lib. 2. n. 263.*

admittendum juxta dicta *n. 47. vers. secunda*, nisi venditor alioquin notabile patiatur incommodum. *)

72. — „10. Excusantur etiam, qui ob justam causam „vendunt agnum Judæo vel infideli usuro ad sacrificium. „Item qui Judæorum synagogas, hæreticorum templa, „legitimo magistratu permittente, ædificant vel restaurant, „præsertim si fieret æque sine ipsis. *Navar.* (1), *Lay-*„*mann* (2). Venena autem vendere nisi iis, qui bene his „usuri putantur, v. g. ad confectionem colorum vel medi-„cinam, non licet. *Vide Sanch.* (3); unde venditio veneni, „quod non servit nisi ad hominis occisionem, simpliciter „est mala.

73. — „11. Christiani captivi ex gravi metu in triremibus „Turcarum vel hæreticorum licite remigant contra catho-„licos, sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria con-„vehunt, propugnacula ædificant etc. Ita probabiliter *Les-*„*sius*, *Sanch.*, *Suar.*, *Laym.* (4) *contra Tol. et alios*, qui „docent peccare mortaliter. Quod si tamen eo loci res „esset, ut hæc negantes a magno periculo classem christia-„nam eriperent vel victoriam conferrent, tenerentur tan-„tum bonum vitæ suæ anteferre. *Suarez*, *Sanch.*, *Les-*„*sius l. c.*

74. — „12. Incolæ urbis vel provinciæ, quam tyrannus „occupavit, licite manent inter iniquos possessores eosque „cogente imperio juvant excubiis, fossione, contributione, „idque ex legitimi principis præsumpto consensu; ex quo „etiam talia obsequia licite promittunt cum juramento ad „majora mala sua et legitimi principis declinanda. *Lay-*„*mann* (5).

75. — „13. Nautæ et aurigæ catholici in Hollandia „etiam sine gravi metu, si absit prava intentio, licite ve-„hunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alii, qui „illis cessantibus facerent: quia, nisi id faciant, excluden-„tur omni lucro tamquam osores boni publici. *Vide Les-*„*sius* (6), *Sanch.* (7), *Fill.* (8)."

(1) *l. 5. cons. 1. de Judæis.* — (2) *l. 2. t. 3. cap. 13. n. 4.* — (3) *1. mor. c. 7.* — (4) *lib. 2. t. 3. c. 13.* — (5) *l. c. n. 5.* — (6) *lib. 2. c. 19.* — (7) *lib. 1. c. 7.* — (8) *t. 22. cap. 5.*

*) Sic etiam s. Alphonsus in retractatione XIV. scribit. *Edit.*

An autem liceat aurigis aut nautis vehere meretricem ad amasium pro sola mercede lucranda. Affirmant *Sporer* (1), *Salm.* (2) *cum Meroll. et Diana apud Tomb.* (3) *ex Croix* (4) *cum Navar.*, quia (ut ajunt) hi sunt causa tantum remote cooperans. Sed recte negant *Sanch.* (5), *Bon.* (6), *Ronc.* (7), *Reg.* (8) *et Viva* (9), qui contrariam opinionem ait non esse solide probabilem; hi omnes dicunt, eos tantum excusari ob grave damnum vitandum: imo *Angles apud Sanch.* putat, id numquam licere utpote intrinsece malum. *)

76. — Adduntur alii casus: 1. Peccat puella acceptans munera ab amasio, qui turpiter eam concupiscit, quia fovet amorem. *Croix* (10) *cum Spor.*

2. Peccat reddens gladium occisuro, nisi metus gravis incommodi excuset. *Croix* (11) *cum Sanch., Bonac. etc. Sed vide l. 4. n. 571. v. Secus circa fin.* **)

77. — 3. An liceat petere juramentum a pejeraturo? Negant *Vasq. et Sotus ap. Croix* (12), item *Pontius* (13) *ex d. Aug. et d. Thom.* (14). Ratio, quia (ut ait *d. Th.*) *in juramento ejus, qui falsum per verum Deum jurat, non videtur esse aliquod bonum, quo uti liceat.* Sed probabilius affirmant *Salm.* (15), *Cont. Tourn.* (16) *et Bon.* (17)

(1) *de V. præc. c. 1. n. 94.* — (2) *tr. 21. cap. 8. punct. 5. §. 2. n. 72.* — (3) *d. cap. 1. §. 4. n. 30.* — (4) *l. 2. n. 274.* — (5) *dec. lib. 1. cap. 7. n. 25.* — (6) *de matr. p. 14. n. 6.* — (7) *de char. cap. 6.* — (8) *in praxi n. 2.* — (9) *in prop. 51. Inn. XI. n. 5.* — (10) *lib. 2. n. 264.* — (11) *n. 265.* — (12) *l. 2. n. 268.* — (13) *de matrim. lib. 5. c. 18. n. 62.* — (14) *2. 2. q. 98. art. 4. ad 4.* — (15) *tract. 21. cap. 8. punct. 5. §. 3. n. 78.* — (16) *de char. sect. 7. punct. 1. §. 3. quær. 3. secunda pars.* — (16) *de 2. præc. d. 4. p. 11. n. 1.*

---

*) Conferatur hic retractatio 15, ubi s. Alphonsus quærit, an liceat aurigis et nautis ob solum lucrum mercedis vehere meretricem ad amasium. Respondet: In primo libro dictum est licere cum Salm., Azor., Nav. etc.; sed in hoc non admittitur nisi ob metum gravis damni.

Editor.

**) Vide etiam hom. ap. tr. 4. n. 32., ubi ait: Cum igitur de præjudicio proximi tenenda est regula, quod non possumus cooperari damno alterius, nisi quando damnum, quod timemus bonis nostris, sit superioris ordinis, v. gr. cum aliquis

cum Cajet., Salon., Suar., Reg., Fill., Tamb. et Dian. ap. Croix l. c., modo adsit justa causa; nempe si judex petat juramentum ratione officii (quod idem *s. Thom.* (1) etiam admittit); vel si magni tua interest, uti perjurio ad fraudes alterius manifestandas, ut jus tuum consequaris: et sic non deest bonum utile petentis, quod sufficit pro justa causa. Et ita intelligendus *d. Th.* ex contextu verborum in *l. c.* Commune autem est, licere petere ob aliquod bonum juramentum a juraturo per falsos deos. Ita *s. Thom., ibid. et Sanch.* (2) *cum Gabr., Suar., Sayr. etc. contra Abulens.* Si vero res sit vera, et alter ignoret; vel sit falsa, et alter credat veram, non licet eum inducere ad jurandum, ut recte dicunt *Salm.* (3).

4. Licitum est petere mutuum ab usurario propter aliquod bonum: est communis sententia cum *s. Th.* (4), qui sic docet: *Licet ab eo, qui usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio suæ necessitatis vel alterius.* Et alibi (5) inquit: *Si aliquis propter aliquod bonum utatur malitia usurarii, accipiens ab eo mutuum ad usuram, non peccat. Si vero persuaderet, quod mutuaret ad usuram ei, qui mutuare ad usuram paratus non esset, absque dubio in omni casu peccaret.* Idque licet, si adsit causa vel necessitatis vel notabilis utilitatis; ut dictum est *n. 49.*, et ut dicunt *Salm.* (6) *cum Caj., Nav., Sanch., Bon., Pal.* Asserit autem *Lugo* (7), communem esse inter DD., sufficere ad excusandum petentem mutuum ab usurario a peccato gravi quamcumque utilitatem etiam modicam. Sed huic non acquiesco juxta dicta *n. 47. v. secunda.* Ratio, quia ad excusandum grave peccatum gravis requiritur causa. Secus igitur dicendum, si adsit notabilis utilitas, ut ajunt *Croix* (8) *et Sporer* (9); et tunc licet etiam offerre ei

(1) *l. c. in corp.* — (2) *dec. lib. 3. cap. 8. n. 21.* — (3) *c. 8. n. 79. et 80.* — (4) *2. 2. q. 78. a. 4.* — (5) *de malo quæst. 13. art. 4. ad 17.* — (6) *l. c. n. 76. et 77.* — (7) *d. 25. n. 235.* — (8) *lib. 2. n. 272.* — (9) *de V. præc. cap. 1. n. 75.*

---

tibi minatur mortem, nisi tu cooperaris morti sui inimici, præbendo v. g. ensem, tu non potes eum illi dare, quia non potes positive concurrere morti alterius, ut liberes te a morte. *Edit.*

usuras, conditionate dicendo: *Si vis usuras, dabo, ut Mol., Sanch., Hurt., Tamb. ap. Croix* (1). Imo licitum est etiam absolute eas offerre dicendo: *Da mihi mutuum, et ego tibi solvam usuras*, ut dicunt *Lugo* (2), *Sanch.* (3), *cum Trull., Bann., Dian., Spor.* (4) *et alii apud Salmant.* (5). Et licet *Salm. ib. cum s. Th., Bon. etc.* oppositum verius censeant, recte tamen probabilem vocant primam sententiam; quia illa oblatio revera semper est conditionata, scilicet si nolis dare gratis, offero usuras. Sed hoc nequaquam admitterem, si alter non esset paratus ad mutuum dandum sub usuris; quia aliter, qui sic eum alliceret ad mutuandum, directe induceret ad peccandum. Notant autem *Salm.* (6), quod requiratur major causa ad petendum mutuum ab eo, qui scitur non daturus nisi sub usuris: requiritur saltem magna utilitas, ut supra. *)

78. — 5. Qui adjuvat usurarium tantum in numerandis pecuniis, scribendis rationibus aut in deferendo pignore, potest excusari a peccato sola ratione famulatus; secus vero, si exigat usuras, quia exactio est cooperatio proximior ad peccatum usurarii, etiamsi amicabiliter exigat. Quod si exigeret per vim aut minas, non solum peccaret, sed insuper teneretur ad restitutionem. *Vide dicenda lib. 4. n. 789.*

6. Licet dare mutuum abusuro, si adsit causa, scilicet si aliter illi multum possit nocere. Ita apud *Croix* (7), *Azor. et Less.*, qui tamen dicit, non excusare causam lucri etiam justi.

79. — 7. Probabilius licet petere sacramenta a sacerdote excommunicato tolerato, quia ipse tunc minime peccat ea ministrando. *Tamb.* (8) *cum Sanch. et Hurt. contra Suar. Vide dicenda lib. 7. n. 139.*

Conveniunt etiam DD., licitum esse petere sacramenta a sacerdote, qui est in mortali, si adsit necessitas aut notabilis utilitas. Sed dubium est, si utilitas non sit magna,

(1) *lib. 2. n. 267.* — (2) *disp. 25. num. 227.* — (3) *dec. cap. 8 num. 26.* — (4) *num. 77.* — (5) *de contr. cap. 3. punct. 13. num. 121.* — (6) *l. c. n. 122.* — (7) *n. 269.* — (8) *lib. 5. cap. 1. §. 4. n. 40.*

---

*) Notantur hic et pro num. sq. 79. et 80. retractationes 16. et 17., quæ textus nostro omnino conveniunt. *Edit.*

an tunc liceat. Affirmant *Azor.*, *Hurt. et Dian. apud Croix* (1). Sed negandum cum *Croix* juxta dicta *n. 47.*, etiamsi sacerdos sit paratus ad sacrilege ministrandum.

80. — Volenti autem frangere jejunium, ubicumque inveniet cibos, licet eos præbere, dicendo conditionate: *Si vis jam comedere, cœna apud me*, ut dicunt *Spor.* (2) *et Lessius* (3) *cum Navar.*, *Cajet. ap. Viva* (4). Ratio, quia peccatum tunc jam est interne patratum nec impediri potest, ut supponitur. Sed huic opinioni nec acquiesco et sequor *Salm.* (5) *et Roncagl.* (6), qui cum *Pal.*, *Vasq.*, *Dian. etc.* oppositum sentiunt; quia id in iis circumstantiis est objective malum, ad quod non licet cooperari nisi tantum permissive, modo adsit causa gravis, juxta nostrum principium positum *n. 47. v. secunda* et toties repetitum: nempe quod ad permittendum grave peccatum proximi, quod ille committet ex occasione a nobis præstita, non sufficit, quod alter sit paratus ad peccandum; sed insuper requiritur gravis causa necessitatis vel saltem utilitatis, quæ nos deobliget a præcepto charitatis: alioquin graviter peccamus tum contra charitatem quam contra virtutem, quæ a proximo læditur.

(1) *lib. 2. n. 272.* — (2) *de V. præc. n. 48.* — (3) *l. 4. cap. 2. n. 24.* — (4) *de præc. decal. qu. 10. art. 4. n. 6.* — (5) *tract. 21. c. 8. punct. 5. §. 3. num. 81.* — (6) *de charit. tr. 6. c. 6. qu. 6.*

APPENDIX.

DISSERTATIO

De justa prohibitione et abolitione librorum nocuæ lectionis.

Brevi calamo plura continens, quæ diffuse ab auctoribus tradita sunt.

Nuper in duas offendi epistolas calamo exaratas, in quibus saluberrima ac pernecessaria ecclesiæ disciplina circa librorum prohibitionem perperam impetitur et temere asseritur licitum esse, ecclesiæ lege non obstante, modo evidens non appareat periculum subversionis, libros quoscumque perlegere. Epistolarum auctores his duabus falsis fulciuntur rationibus: prima, quia lex prohibitionis librorum non procul ab hisce temporibus invecta est in ecclesiam, sed prisca disciplina non comprobatur; secunda, quia ecclesia in hac re nec canonice procedit, nec recto juris ordine servato, et ideo hujusmodi lex obligare nequit. Miratus sum quidem, novas hasce opiniones tam perfricta fronte ab auctoribus epistolarum obtrudi, cum satis compertum sit, disciplinam, qua pravorum librorum lectionem ecclesia prohibet, a primis usque sæculis semper et constantissime viguisse: tum etiam ecclesiam catholicam in hujusmodi librorum proscriptione accurato semper examine rectoque ordine processisse et nunc quoque procedere. Hinc aggressus sum, rem hanc funditus ad trutinam provocare: præsertim cum experimento constet, ex præfatis pravis opinionibus auctoritatem ecclesiæ non minimum labefactari, et fidelium mentes ab obsequio ecclesiæ definitionibus debito valde retrahi: ex quo deinde in alios errores contra fidem et mores misere et de facili incidunt cum immensa animarum strage. Ac proinde operæ pretium duxi, in publicam lucem hanc dissertationem edere, in qua pri-

mum ostendam necessitatem prohibendi libros omnes, qui errores in legentes ingerere possunt: deinde hanc ecclesiæ legem vetandi libros ab ejus incunabulis usque nunc continuato semper usu firmatam fuisse: tertio demonstrabimus, quam prudenter et ordinate in hujusmodi prohibitione semper ecclesia processit et procedit. Tandem quorumdam confutabimus inanes objectiones hæreticorum, a quibus postmodum catholici aliqui minus caute effata quædam sunt mutuati, quæ deinde imprudenter in vulgus maxima cum fidelium pernicie prodiderunt.

CAPUT I.

Demonstratur utilitas ac necessitas prohibendi libros noxiæ lectionis.

I. Hæreticos homines omni modo et studio evitare speciale Domini mandatum est tam in veteri (Deuteron. c. 16.) quam in novo testamento (Rom. 19. et Tim. cap. ult.). Præsertim s. Joannes scripsit: *Si quis venit ad vos et hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis.* (2. Joan. 1, 10.) Sapienter enim dixit s. Paulus: *Verba eorum multum proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit.* (II. Tim. 2, 17.) Hinc Joannes maxime sategit se cavere ab Ebione horruitque adhuc balneum, quo Cerinthius usus fuerat (1). Eodem modo se gessit Polycarpus cum Marcione (2). Eusebius Vercellensis potius fame destitui se patiebatur, quam ex Arianorum manibus panem accipere (3). Cyprianus, loquens de quibusdam excommunicatis, sic oves suas commonuit: *Ne fallacibus verbis consensum facile commodetis, ne pro luce tenebras, venenum pro remedio, mortem pro salute sumatis... Procul ab hujusmodi hominum contagione discedite, et sermones eorum velut cancer et pestem fugiendo vitate* (4). Porro, quod ab omni cum hæreticis et excommunicatis commercio fideles abstinerent, semper in ecclesia custoditum fuit, ut testantur

(1) *Vid. Baron. ad ann. 44. n. 8. et 9.* — (2) *Eus. hist. l. 4. c. 13.* — (3) *apud Baron. ad ann. 356. n. 96.* — (4) *de s. Cyprian. edit. Pamel. ep. 40. alias 8. l. 1.*

s. Ephrem (1), Alexander Alexandrinus (2), s. Athanasius (3), s. Leo (4) et sic pariter concilia, Pontifices et patres omnes.

II. Si igitur pravum collocutorem devitare tam instanter ab ecclesia semper præceptum fuit, quanto magis se cavere oportebit a libro pernicioso, qui valde plus quam sermo potest lectores corrumpere! Si verbum, quod statim avolat, serpit ut cancer et ad mortem vulnerat: quid mali non afferet liber improbus, qui potest evadere perpetuus fons subversionis? Nefarius liber quascumque potest penetrare domos, ad quas auctor nunquam forte aditum posset habere. Si religio et publica quies consistere non possent, ubi perversi homines permitterentur, prava dogmata evulgare aut perniciosas ingerere opiniones contra receptas morum regulas (5): quanto minus salva consistere valebunt, ubi hujusmodi nebulones permitterentur, eadem latius disseminare scriptis ipsaque comprobare captiosis argumentis, quæ longe magis perlecta quam audita nocent. Quidquid enim legimus, mentem validius occupat ac facilius ad cor pertransit. Sicut sancta lectio virtutes fovet, sic contra lectio prava ad vitia impellit, et fortius impellit, cum ad vitia procliviores sint homines quam ad virtutes. Bene s. Basilius libros appellavit *cibum animarum;* quia sicut cibus delectabiliter ingreditur in hominem et deinde fit proprius hominis sanguis, sic liber cum legitur, delectabiliter legitur (quis enim leget invitus?) et sic de facili fieri solet res propria lectoris. Præterea, qui ad auctorem legendum accedit, illi bene discipulum se tradit ipsique cor docile et benevolum offert, et ideo facile ab illo decepi potest; valde enim difficile est, quod lector aliquo amore erga auctorem illum non afficiatur: ex quo deinde facile eveniet, ut impietas et error latens hauriatur insensibiliter et tenaciter postea retineatur.

III. Adde, quod impii scriptores magno quidem studio errores suos ita ornant et colorant, ut non solum simplices, sed etiam docti decipiantur. Illos enim nunquam (saltem sub initio) aperte produnt, sed eos variis speciosis ratio-

(1) *de virtute c. 8.* — (2) *ep. ad Alexandr. ep.* — (3) *in vita s. Ant. abb.* — (4) *serm. 5. de jejun.* — (5) *ut dicitur in l. congruit. ff. de offic. præsid.*

nibus, eruditionibus ac leporibus vestiunt et liniunt, sicque lethale venenum ingerunt. Quandoque sanctitatem ac zelum præ se ferunt, sollicitudinem de publico bono affectant canonesque perfectionis tradunt; sed latet anguis in herba. Spectabis eos innumeras scripturæ et patrum sententias et exempla afferre; sed cuncta vel adulterata vel perperam interpretata. Ita hæretici decipere plures consueverunt, scientes fœtores suos nulli cito fore placituros, si nudi exhalentur; at ideo illos cœlestibus eloquiis velut quibusdam aromatibus condiunt, ut alii, impietatem horrentes, divina non facile oracula contemnant. Hinc Salvator clamabat: *Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* (Matth. 7, 15.) Quid est *vestitus ovium*, nisi simulatio pietatis, qua captiosi scriptores callide se induunt? Quid *lupi rapaces*, nisi sensus hæreticorum, qui gregem Christi dilaniant? *Vide*, inquit Origenes, *ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis pulchritudo.* Pariter ait s. Gregorius: *Hæretici permiscentes recta perversis, ut ostendendo bona auditores ad se trahant, et exhibendo mala latenti eos peste corrumpant* (1).

IV. Sed valde refert hic afferre verba cujusdam docti hæretici, Abraham le Moine, in traductione trium epist. pastor. episcopi Londinensis, ann. 1730, qui, loquens de pluribus libris in Anglia editis atheismum sapientibus, sic ait: *Libri hujusmodi, cum incidissent in manus gentis innumeræ, malum peperere infinitum. Et eo magis, quo prima facie exornati apparent ex fine et ratione laudabili. Contra incredulitatem, quæ se palam prodit, quisque se vertit. Sed auctores isti Angli sub specie deferendi evangelicam veritatem difficultatibus suis ejusdem fundamenta submovent ac principia diruunt, nihilque omittunt, quo ejusdem argumenta reddant valde suspecta. Virus evomunt eo magis lethale, quo subtilius et magis abditum. Diu inde dementati homines bibunt, nihil autem ibi vident, quia nihil suspicantur. Vellicationes etiam ac eruditiones miscent, ut melius visco obliniant. Et quoniam delectat novitas, et exigua est religionis instructio, inclinatio vero ad pravitatem nimia, non est mirum, si libri hujusmodi*

(1) *tom. 1. l. 1. mor. c. 11.*

spiritum ac corda pervertant illorum, qui incaute perlegunt. Sermo incredulorum ferit: lectores implicantur, egrediuntur scrupuli, et tandem fiunt increduli inopinato. Effræna inde mentis libertas immoderatam necessario ac irresistibilem creat cordis licentiam; hæc passionibus indulget ac vitiorum dilatat imperium. Hinc vere dici potest, magnam hanc civitatem (nempe Londinum) nunquam eo usque fuisse depravatam, sicut est hodie. Et quidem pene status omnes europæi et regna nimis infeliciter conspiciuntur infecta; sed essent absque dubio amplius, si esset in illis libertas, quæ in nobis est cogitandi, scribendi ac legendi. Hactenus ille. Quippe hujus hæretici querela præfata et exclamatio vel sola sufficit ad ostendendum, quam sit necessarium ad religionem et publicam pacem fovendam libros perniciosos interdicere. Atque utinam falsum esset illud, quod præfatus auctor ultimo loco asserit, nempe etiam apud catholicos pestem atheismi plures infecisse! Et hoc cui tribuendum, nisi damnatorum librorum improbæ lectioni? Alii quoque Angli cum hæretico relato de suæ gentis communi contagione fortiter conqueruntur; sed interim minime curant exitiosam scribendi et legendi libertatem comprimere. Tempore, quo Anglia Romanæ ecclesiæ obtemperabat, nulli quidem ibi lugebantur increduli; nulli athei, deistæ vel latitudinarii nulli, eo quod nulli ibi edebantur et nulli legebantur, qui talia docerent, libri.

V. Nunc præstat id exemplis confirmare. Testatur b. Dionysius Alexandrinus apud Baron., libros noxios Nepotis episcopi in partes Chiliastarum pene medium adduxisse Orientem. Bardasanes Syrus in Mesopotamia, ad fidem jam conversus, ita olim fuit pietate conspicuus ac sollicitus in exagitandis hæreticis voce et scriptis, ut catholicis admirationi haberetur; sed ubi Valentinianorum quædam volumina legit, non tantum eorum subscripsit erroribus, sed alia atrociora paradoxa finxit et sic innumeros homines seduxit. (1) Item testatur s. Hieronymus (2), quod Hispania et Lusitania non contaminatæ fuerunt, nisi cum ibi libri Priscillianorum fuerunt vulgati. Pariter s. Turibius in suis ad Idacium, Ceponium et b. Leonem epistolis corruptionem

(1) *Vide Ephraim Chamber in cyclop. verb. Bardasanitæ.* — (2) *in Isaiam. lib. 18. c. 64.*

Iberiæ et Galliæ Narbonensis deplorat ob quosdam nefarios libros, quos unicam dicebat causam fuisse tantæ stragis. Eutyches, invictus antea fidei defensor, ad unam lectionem libri cujusdam manichæi mutatus est in infandum caput innumerabilium hæreticorum (1). Postea ille in monasterio detentus mutire coactus est, sed ejus scripta, ipsius silentio non obstante, ad Orientem corrumpendum progredi non cessarunt. Julianus Halicarnassæus in Caria ex lectione librorum Valentini a fide similiter misere defecit. Anastas. ib. Sic et Avitus, presbyter hispanus, legendo scripta Origenis, quamvis simul legeret ipsorum confutationem et per Hieronymum admonitus fuisset ab erroribus se cavere, virus tamen rejecta monitione lethaliter absorbuit (2). Luctuosius Henricus Bulingerus doctor catholicus, olim piissimus, imo perfectionis cupidus, mox ad Carthusianos ingressurus, in librum incidit Melanchtonis, a cujus lectione licet divina voce interius exterritus, tamen ad legendum a dæmone impulsus, legit et cecidit: sicque ex probo Dei ministro infelix minister satanæ evasit (3). Hieronymus Wicleff post multos improbos suos labores in Anglia editos, donec ore docuerit, nihil pene nisi improperia reportavit et paucissimos fecit sui erroris sectarios; at ubi nefarios suos libros diffudit, totam, quam nunquam vidit, Bohemiam perdidit, potumque venenatum et aliis tradidit; cum enim Joannes Huss Wicleffi libros a quodam Bohemo, qui Oxoniæ studuerat, accepisset, eorumdem impiam doctrinam undique disseminavit (4). Omittimus, ne longiores simus, alia similia exempla, quæ in historiis passim inveniuntur. Cæterum eruditis cunctis patet, novas hæreses fere semper exhaustas et exscriptas fuisse ex libris aliorum veterum hæreticorum.

VI. Hinc concilia, Pontifices ac pii principes et calamo et voce et censuris et aliis pœnis toti fuerunt ad extirpandos libros, qui fidem aut mores quoquomodo inficere potuissent. Hinc patres in suis scriptis magnopere sunt conati avertere fideles ab hujusmodi librorum lectione. Origenes

(1) *vide Anastas. Sinait. lib. contra Acephalos c. 6. et 14.* — (2) *Baron. ad an. 144. n. 4.* — (3) *vide diction. portat. verb. Zuinglius.* — (4) *Cochlæus in hist. Hussitarum. vide etiam Bon., Blacciot. in notis ad Thom., Waldens. ad doctr. 6. Wicleffi.*

eos, qui libros impudicos aut impios injuste revolvunt, ejusdem culpæ asseruit reos, quam qui carnes falsis numinibus oblatas manducarent (1). S. Isidorus scripsit, impia scripta legere idem est, ac thus immolare diabolo, additque, non licere christianis legere figmenta poetarum, quia per illa mens ad libidinem incensa excitatur (2). S. Hieronymus ait: *Nemo in perforatam intrat cymbam, ut discat vitare naufragium; et ad hæresibus plenum volumen animam diriges immunem doli, ut ibi discas catholicam veritatem* (3). Fortius Tertullianus: *Nemo inde strui potest, unde destruitur: nemo ab eo illuminatur, a quo contenebratur* (4). Etiam impius Lutherus librum edidit de abolendis scriptis pravæ doctrinæ (5). Calvinus pariter ejulabat adversus malos libros (6). Notum est etiam, libros Michaelis Serveti ann. 1552 una cum impio auctore Genevæ fuisse Calvino instante concrematos. Ipsi gentiles, sola duce ratione aut experientia, idem de malis scriptis extirpandis judicium protulerunt. Plato hinc necessarium duxit, ut libri, priusquam ad alios pertranseant, sapientum examini subjiciantur.

VII. Quippe apud omnes nationes cultas mos abolendi libros noxiæ lectionis semper invaluit. Apud Hebræos Joakim, cum per Baruch librum accepisset a Jeremia transmissum, timens, ne Judæis scandalo esset, ignibus dari jussit (7). Rex etiam Herodes omnes hebraicarum originum codices concremari voluit utpote paci publicæ adversos (8). Apud Syros Antiochus Epiphanes publico edicto præcepit libros Hebræorum comburendos (9). Apud Athenienses Protagoras ex senatus consulto undique exterminatus est, ejusque scripta publice igni tradita, quia in illis de existentia deorum dubitabatur (10). Apud Græcos pariter concremati fuerunt libri Epicuri (11). Apud Romanos, cum quidam Bubulcus aratrum trajiciens in arcula sepulchrali Numæ volumina reperit, ubi Numa de cultu deorum non bene (licet vere) sentiebat, senatus jussit illa igni

(1) *hom. 20. in Num.* — (2) *in c. ideo 15. dist. 37.* — (3) *ep. ad Lætam.* — (4) *de præscr. c. 2.* — (5) *vide Sleidanum lib. 2.* — (6) *Braschius de lib. eccl. t. 3. c. 26. n. 5.* — (7) *vide Bodinum lib. 2. dæmonomaniæ c. 2.* — (8) *Euseb. hist. lib. 1. c. 8.* — (9) *I. Machab. 1, 5.; Joseph. hebr. lib. 12. c. 7.* — (10) *Cicero lib. 1. de nat. deor. et Lactant. de ira Dei cap. 9.* — (11) *Erasm. in prov. ficuln.*

tradi (1). Marcus Aemilius, certior factus de multitudine librorum, qui Romam intromittebantur, jussit ore præconis omnia concremanda scripta, ubi novi ritus et preces continebantur. Testatur Arnobius (2), Romanos petiisse, ut extirparentur libri Ciceronis de natura deorum, ubi Cicero de ipsorum religione patenter male sentire jam videbatur. Plura item Romana jura habentur, ubi jubetur exterminandos libros improbæ lectionis (3). Præterea testatur Livius lib. 10., apud Romanos Pontifici Maximo demandatum esse, de scriptis agnoscere eosque damnare et comburere. Item imperator Augustus supra duo millia combussit libros, ubi nullus auctor vel parum idoneus legebatur (4). Idemque Cæsar cavit, ne legeretur liber de arte amandi; ejusdem auctorem Ovidium in exilium misit.

VIII. Et hic maxime advertendum, quod multo studio episcopi et parochi curare debent, ut removeantur a suis ovibus libri obscœni aut de vitioso amore tractantes, quos sapienter vocat Origenes *calices Babylonis venena propinantes*, et s. Augustinus *ranas ascendentes de ore bestiæ*. Etiam gentiles hujusmodi putida scripta execrabantur. Plato ajebat impudicos libros omnino a civitatibus arcendos. Apud Lacedæmones et per totum Spartianorum dominium vetitum fuit, legere ac retinere libros Archilochi, eo quod obscœnum quid continebant (5). Fama est, ut tradit quidam auctor (6), Virgilium, opus suum propter convictam Didonis impudicitiam, præcepisse jam morti proximum, in ignem injici. Plures hujus farinæ libelli, dicti romanenses (vulgo romanzi), undique hodie per domos circumferuntur et per manus simplicium adolescentium circumeunt. Horum romanensium primus inventor fuit Heliodorus Phœnix, episcopus Tricensis in Thessalia, ut enarrat Nicephorus (7). Hic cum talem romanensem tempore suæ juventutis inscripsisset, cujus lectio facile poterat juvenes impellere ad exitiosos amores, synodus provincialis, cognito hoc periculo, eam Heliodoro imposuit conditio-

(1) *Valer. Max. lib. 1. c. 1. et Plin. lib. 13. c. 13.* — (2) *lib. 3. apud Baron. ad ann. 302. n. 19.* — (3) *lib. 10. §. tantumdem, ff. fam. ercisc. cap. 4. Cæteræ. Paul. sent. lib. 5. tit. 23. ad L. Cor. l. Quicumque, l. Damnato, infra laudandis.* — (4) *Sueton. in August. et Niceph. lib. 13.* — (5) *Valer. Maxim. lib. 6. c. 13.* — (6) *Bayerlink. cyclop. verb. Liber, pag. 78. lit. D.* — (7) *lib. 12. l. 34.*

nem, ut vel opus suum traderet flammis, vel episcopatui renuntiaret; at ille maluit suæ dignitati cedere, quam opus suum destruere.

IX. Hujusmodi romanenses non sunt quidem universe damnati de jure ecclesiastico; nam in indice (regula 7.) tantum damnantur *libri, qui res lascivas ex professo tractant aut docent;* tamen de jure naturali, ut optime advertit quidam doctus auctor, continuator Tournely (1), sæpe sunt per se vetiti propter grave damnum, quod legentibus inferunt: in ipsis enim virus quanto minus patet, tanto magis nocet. Scribit de hujusmodi libellis Alexander Tassoni (2), *col leggere accidenti e stratagemmi amorosi, particolarmente nelle sollitudini, è negli ozi, si appresentano fantasmi osceni sotto apparenza di diletto, e l'ingegno vi si abbandona.* *) Porro ipsi non aperta impudicitia scatent, sed animum ad profanos amores mirabiliter incendendo, illum obtenebrant, a Deo alienant et vehementer ad malum inclinant, ita ut occasione oblata homo facile in infandas libidines ruat et pertinacius in ipsis deinde perseveret. Et insuper hic notandum, quod sæpius patresfamilias rei sunt de hoc damno, quia ipsi tenentur eripere hos improbos libellos e manibus filiorum; et si non faciunt, intelligant, se non posse a culpa excusari; et minime deinde querantur, si filii utilia studia negligant et despiciant, quia ipsi delectabili illi romanensium lectioni assuescendo alios proficuos libros legere postea fastidiunt, et sic remanent rudes et vitiosi evadunt. Joannes Gerson, scribens contra quemdam romanensem, inscriptum *de Rosa*, damnationem affert Cæsaris Augusti libri Ovidii, deinde exclamat: *Oh Deus, o præsentis temporis mores! Inter paganos paganus judex et incredulus paganum condemnat, qui doctrinam scribit, quæ ad fatuum alliciebat amorem; et inter christianos tale opus sustinetur, laudatur, defenditur!*

X. Similis farinæ est liber, inscriptus *Pastor fidus* (hodie jam merito expresse damnatus): cujus non defuit quidam

(1) *tom. 2. decal. cap. 1. a. 1.* — (2) *lib. 7. pensieri diversi. c. 11.*

*) Id est: Legendo gesta et facta amorosa, præsertim in solitudine et in otio phantasmata obscœna sub specie delectabilis menti præsentantur ipsamque abripiunt. *Editor.*

insipiens, ut refert Petrus Bayle (1), qui tutelam hujus perniciosi libelli assumpsit, inepte dicens, nihil damni eum allaturum, si puellæ a se repellant amasios. Sed bene idem Bayle, licet vir impius et sine fide, sic defensorem illum insulsum exprobrat (ejus verba e gallico idiomate in latinum transferimus): *Responsio hæc sophistica est; nam ipsa conditionem exigit, quam liber idem difficillimam reddit. Duas tu res requiris, ut tuum legamus opus et ut amasios repellamus. Si hæc duo simul requiris, injustus es, quia idem nostrum poema vim repellendi nobis aufert. Illud porro amoribus nos implet, concupiscentiam accendit, mentem deturbat: illud ad amasiorum præsentiam expetendam nos violenter impellit. Sed dato, quod eos repelleremus, nonne propter hujusmodi narrationes multis impuris passionibus expositæ ac excitatæ misere inveniremur?* Et deinde prosequitur Bayle ad exhortandum, quod hæc librorum genera undique et omnino aboleantur.

XI Scripsit Cicero (2): *Videsne, poetæ quod mali adferant? molliunt animos nostros...., nervos omnes virtutis elidunt.* Hinc Quintilianus (3) prohibuit, ne unquam libri Horatii et aliorum similium poetarum pueris explicarentur; et s. Hieronymus dixit: *Dæmonis cibus est poetarum carmina* (4). Ipse Lutherus, quamvis moribus fœdissimus, scripsit: *Necessarium est, ut libri Juvenalis, Martialis, Catulli et Priapea Virgilii ex omnibus locis et scholis exterminentur, quia tam turpia et obscœna scribunt, ut sine magno detrimento juventutis non possint legi* (5). Similis, imo perniciosior est liber pestiferus Boccacii (adhuc ille, qui expurgatus dicitur et circumfertur), qui meo sensu plus juvenibus nocere potest quam opera Lutheri et Calvini. At ibi, proferunt aliqui, selectum idioma discitur, et plura adsunt, quæ ad bonos mores instruunt. Sed bene respondet huic Joannes Gerson, scribens adversus romantium de Rosa: *Suntne, quæso, propterea mala in eo delata? Ignis est periculosior. Hamus nocet pisci, si coopertus sit esca. Gladius unctus melle feritne minus?* Subdit sapienter Gretserus: *At hæc bona pura et sincera in catholicorum libris reperies; quid erga opus divertere ad luculentos illos*

(1) *diction. verb. Guar. remarq. lit. C. pag. 1414.* — (2) *lib. 2. tusculan. quæst.* — (3) *lib. 1. c. 13.* — (4) *ep. 136.* — (5) *tit. de doctis.*

rivos? Quis non libentius aquam limpidam bibat quam veneno tinctam, licet veneni segregandi non sit ignarus? Saltem enim periculo exitii caret, quisquis aquas omnis contagionis expertes bibit (1). Scripsit etiam s. Augustinus adversus legentes Terentium, ut verba addiscant: *Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudo ista confidentius perpetratur. Non accuso verba..., sed vinum erroris, quod in eis nobis propinatur* (2).

XII. Sed ad nostrum propositum redeamus et concludamus, ex omnibus dictis constare, quod ipsius naturæ judicium sit, libros illos, qui religioni aut bonis moribus officiunt, omni modo extirpandos, ut theologi omnes docent; imo addunt, ne cum licentia quidem Pontificis lectionem permitti posse illius libri, qui subversionis occasio alicui esse posset. Juvenin. (3) Continuat Tournely (4), Graveson (5), Bus. (6), Habert (7). Subdit autem doctissimus Sylvius apud Continuat. Tourn. loc. cit., neminem posse hæreticorum opera legere sine proximo periculo gravis damni, nisi tribus saltem quatuorve annis theologiæ operam dederit. Si igitur gentes, ut supra vidimus, ad suam falsam religionem conservandam, libros huic adversantes aboleri necesse putarunt; quanto magis ecclesia incumbere debet, ut veram religionem illæsam custodiat. Necesse est, dixit Theodosius (8), *ut quæ scripta vel Deum accendunt ad iracundiam, vel animos hominum in perniciem et fraudem impellunt, ad nullius aures perveniant.* Et Marcianus (9) dicit: *Materia subtrahetur erroris, si peccatorum et doctor defuerit et auditor, et pravitatis facinorosæ vestigia in flammis combusta depereant.* Item Carolus V. *in suo edicto dato Bruxellis an. 1550*, sapienter sic protulit: *Si optimi, quique cibi unius tantum guttæ veneni, qua humanum corpus lædueretur, infusione suspecti sunt, omnino abjiciendi: quanto magis ea scripta, quæ tantis et tam noxiis animabus*

(1) *Gretserus de jure et more prohib. libros lib. 1. etc. c. 29.* — (2) *lib. 1. confess. cap. 16.* — (3) *theol. t. 6. p. 7. diss. 4. q. 1. c. 6. §. 2.* — (4) *t. 2. decal. c. 1. a. 1.* — (5) *hist. part. 2. colloq. 5.* — (6) *l. 2. c. 4. dub. 3. num. 6.* — (7) *t. 3. tract. de virt. theol. art. 1. c. 4. q. 9.* — (8) *in l. Jubemus. c. de summa Trinit.* — (9) *apud conc. Chalced. act. 3. et vide l. Quicumque c. de hæret. et Manich.*

venenis passim infecta sunt, non solum nobis cavenda sunt, sed etiam, ne aliis noceant, ab omnium hominum memoria sunt obliteranda.

CAPUT II.

Demonstratur, quod sancta Dei ecclesia usque ab initio ex apostolorum præcepto pro abolitione pravorum librorum sollicita fuit.

I. Communiter theologi tradunt, dogma esse veritatemque fidei, quod ecclesia et pro ipsa ejus caput Romanus Pontifex, utpote Christi vicarius, jurisdictionem ab ipso Domino acceperit prohibendi fidelibus lectionem librorum, sive de religione impie tractantium, sive contra bonos mores aut ecclesiæ disciplinam aliquid continentium. Suarez (1), Card. Albit (2), Charlas (3), Braschius (4), Anonym. (5). Equidem si hæc facultas penes ecclesiam non esset, et fideles in hoc parere illi non tenerentur, nec fides illæsa servari posset, nec Christus satis ecclesiæ suæ providisset. *Frustra* ecclesia, bene ait Baronius (6), *laboraret in hæresibus extirpandis bonisque moribus fovendis, nisi, unde scatet errorum ac vitiorum colluvies, fons penitus obstrueretur.* Patet equidem, quod cura et jus removendi e manibus fidelium noxios libros specialiter ecclesiæ competit: illi nam soli datum est, de fidei et morum causis decernere ovibusque suis bona pascua ad pascendum designare. Recte hinc docent doctores (7), quod ecclesiæ circa libros censura seu judicium sit omnino infallibile: *Ecclesiæ enim*, ut ait Natalis Alexander (8), *cum sanam doctrinam ab hæretica discernere pro suo judicio datum sit a Christo, et cum quælibet doctrina libris aliquibus contineatur, operæ pretium erat, ut ecclesia in judicio, quod tulerit de libris, in quibus de fidei et moralis christianæ quæstionibus agitur, non posset deficere.* Nemo quippe pastorem illum censebit

(1) *de triplici virt. disp. 20. sect. 2. n. 4.* — (2) *de inconst. in fide cap. 30. n. 186.* — (3) *l. 7. c. 18. n. 3.* — (4) *de lib. eccl. t. 3. c. 26. n. 6.* — (5) *resp. ad hist. de inquis. F. Pauli. p. 226.* — (6) *ad ann. 447. num. 7.* — (7) *vide honorat. Tournely de eccl. t. 5. q. 5. a. 3.* — (8) *hist. tom. II. ad sec. 6. diss. 5. p. 448. edit. Neap.*

idoneum ad oves pascendas, qui noxia pascua a salutaribus certo distinguere non posset. Inepte igitur ecclesiæ fidelium cura esset demandata, si certa scientia ad libros rectæ vel improbæ doctrinæ dijudicandos ipsi tributa non fuisset.

II. Quod autem mos ecclesiæ prohibendi et abolendi pravos libros sit ex traditione et præcepto apostolorum, plura demonstrant. Primo enim constat, hanc disciplinam semper et ubique in ecclesia viguisse, quin aliquis Pontifex aut concilium possit indicari, a quo ipsa initium sumpserit. Dicit Origenes: *De his, qui diversa ab ecclesiis docentes divinam pertulerunt ultionem, si judicaretur, nonne judicarent, ut, si quid scriptum reliquerunt, universa pariter cum ipsorum cineribus deperirent?* (1) Ergo jam tempore Origenis mos vigebat erronea scripta extirpandi. Sensus Ephremi, Tertulliani et Cypriani jam supra exposuimus. Alexander Alexandrinus (qui vixit tempore concilii Nicæni) enarratis damnis, quæ fidei inferebant hæreticorum libri, dicit, se scripta illa suscipere non potuisse (2); idem testantur Arnobius (3), s. Athanasius (4), Socrates (5) et historici omnes, recenter conversos ab hæresi nusquam fuisse in ecclesia receptos, nisi postquam cunctos codices, quos haberent, ultro concremandos detulissent. Item Nazianzenus (6) notat, s. Cyprianum non aliter receptum fuisse, nisi cum attulerat plures libros comburendos. S. Augustinus idem confirmans, de quodam hæretico loquens, si scripsit: *Perierat iste, nunc quæsitus, inventus, adductus est. Portat secum codices incendendos, per quos fuerat ipse incendendus, ut illis in ignem missis in refrigerium transeat* (7). Idem tradit Damascenus de quodam Theuda. (8) Præterea in apostolicis constitutionibus (9) sic habetur: *Abstine ab omnibus libris gentilium.... Quid autem tibi cum alienis sermonibus aut legibus aut falsis prophetis, quæ quidem homines a fide recta detorquent?*

III. Constat igitur juxta receptam Augustini regulam (10),

(1) *hom. 9. sup. Num.* — (2) *epist. ad Alex. C. P. apud Theodor. l. 1. hist. c. 4. et apud Baron. ad ann. 318. n. 85.* — (3) *apud Baron. ad ann. 56. n. 302.* — (4) *de incar. verb. apud Braschium.* — (5) *hist. l. 2. cap. 24.* — (6) *orat. 18.* — (7) *s. August. in psal. 61. in fin.* — (8) *apud Bayerlink. verb. Liber.* — (9) *lib. 1. c. 6.* — (10) *de bapt. l. 4. c. 24.*

morem cavendi ab impiis libris ipsosque concremandi ab apostolis demanasse; s. Paulus enim dixit: *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis.* Rom. 16, 17. Idem Apostolus sic monuit Timotheum: *O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiæ.* I. Tim. 6, 20. Significavit hic Apostolus principia Gnosticorum et falsas doctrinas Simonis, Nicolaitarum aliorumque hæreticorum ævi illius, admonens Timotheum, ut se et fideles ab eis removeat. Item eidem scripsit: *Profana autem et vaniloquia devita; multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit; ex quibus est Hymenæus et Philetus, qui a veritate exciderunt... et subverterunt quorumdam fidem.* II. Tim. 2, 16. Illud *devita* importat quidem cavere non tantum a sermone, sed etiam a scriptis hæreticorum. Atque si apostoli fidelibus præceperunt, ut ne quidem *ave* dicerent hæreticis (II. Joan. 1, 10.): quanto magis putandum jussisse, cavere ab eorum codicibus, dum nulla pejor cum hæreticis potest esse communicatio, quam legendo eorum scripta.

IV. Tandem quod mos ille, avertendi fideles a scriptis impiorum hominum, ab ipsis apostolis fuerit inductus, constat ex actis apostolorum, ubi legimus: *Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros et combusserunt coram omnibus, et computatis pretiis illorum invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. Ita fortiter crescebat verbum Dei et confirmabatur.* Actor. 19, 19. Valde insipienter ait Picenius (1), textum hunc non jam intelligi de libris hæreticis, sed de curiosis et sortilegis. At si, respondetur, apostoli opus esse judicabant libros sortilegos concremari, quanto magis hæreticos? Sed quidquid deliret Picenius, s. August. testatur ut certum (2), quod omnes sectarii, cum in ecclesia recipiebantur, ad pedes apostolorum suos codices afferebant, ut cremarentur: *Nostis, inquit, in actis apostolorum esse scriptum, quia multi perditi et variarum doctrinarum sectatores omnes codices suos*

(1) *apol. cap. 18. n. 495.* — (2) *post. tract. in ps. 65. n. ult. col. 442. tom. 4.*

ad apostolos attulerunt, et incensi sunt libri multi. Ipse impius Lutherus non renuit scribere: *Est veteris exempli et antiqui moris, infectos et improbos codices comburendi, quemadmodum legimus in actibus apostolorum* (1). Idem faciendum scribit s. Cyprianus de libris mordacibus: *Si quando talia quorumdam calumniosa temeritate conscripta sunt, legi apud nos non patimur* (2). Idem scripsit Justinianus imperator de libris hæreticis in suo edicto ad populum Constantinopolitanum.

V. Sed præstat nunc, exemplis rem hanc magis elucidare. Quamvis videbatur de se permittendum ecclesiæ pastoribus, pro necessitate et tempore libros hæreticorum legere, ut eos confutare valerent, juxta concilium Carthaginense IV. can. 16.: attamen primis ecclesiæ sæculis iidem patriarchæ ab hujusmodi operum lectione se cavebant, vel cum esset necessitas, non sine magno legebant timore. *Ego vero* (scribit Dionysius, Alexandrinæ ecclesiæ patriarcha), *in libris et traditionibus hæreticorum cognoscendis operam posui: exsecrandis quidem illorum sententiis animum meum tantisper coinquinans, hanc tamen ex eis utilitatem percipiens, ut illos tacitus apud me refutarem multoque magis quam antea detestarer. Et cum frater quidam ex presbyterorum ordine prohiberet me, veritus, ne forte cum nequitia illorum et cœno commiscerer; quippe animum meum contaminatum iri aiebat, et quidem verissime et ipsemet sentiebam... et visione cœlitus missa confirmatus sum* (3). Attende: quamvis Dionysius patriarcha extaret tam magnæ ecclesiæ et libros hæreticorum tantum ad eos confutandos inspiceret, tamen ex lectione animum suum nonnihil inquinationis aut saltem perturbationis attraxisse fatetur. Et quod magis mirum est, licet Dionysius esset vir tanta sanctitate et doctrina præditus; ipse enim expulit Chiliastarum errores et Nepotis episcopi libros explosit; ipse primus Sabellii hæresim debellavit et de ea Sixtum Papam reddidit certiorem; ipse contra Novatianos felicissime disputavit, ac Fabium Antiochenum mox in eumdem errorem prolapsurum sustinuit; ipse

(1) *vide tom. 2. epist. ad Spalat.* — (2) *epist. 42. ad Corn.* — (3) *ita apud Euseb. hist. lib. 7. c. 7.*

scriptis confutavit etiam Paulum Samosatenum, Nepotianos aliosque hæreticos: et tamen, his non obstantibus (ut refert Eusebius), fideles cum novissent, Dionysium libros hæreticorum evolvere, magnum scandalum passi sunt; imo de hoc apud Pontificem eum accusarunt: et Pontifex reprehendit eum ac prohibuit, ne hæreticorum lectionem prosequeretur, ubi suis offendiculum præberet. Præterea narrat Socrates (1), quod Theophilus, ejusdem Alexandrinæ ecclesiæ patriarcha, vir doctissimus, cum perlegisset Origenis libros de principiis (quos ipse omnium primus damnavit), non modo a suis objurgatus sit, sed in concilio damnatus, ubi excusationes ab eo allatæ nequaquam admissæ fuerunt.

VI. Usque ab ecclesiæ primordiis hoc ipso, quod aliquod opus ab hæretico nosceretur conscriptum, etiam nulla emanata speciali prohibitione, illud legere (saltem generaliter loquendo) vetitum erat. Sic respondit s. Gregorius Anastasio, patriarchæ Antiocheno, interroganti, an damnato quodam hæretico, omnia ejus opera statim damnata habenda essent (2). Præterea, cum in domo cujusdam Athanasii, presbyteri monachi in Isauria, inventus fuisset codex, in quo errores aliqui contra fidem continebantur, Joannes episcopus, damnato codice, ipsum e monasterio expulit transmisitque acta ad s. Gregorium, qui rem probavit. Sed cum Athanasius asseruisset, se ignoranter legisse, Gregorius ei reditum ad monasterium concessit, expresse tamen prohibens illius operis lectionem (3). Hinc notant editores e congregatione s. Mauri (4), antiquam jam fuisse apud Romanos Pontifices libros proscribendi potestatem et disciplinam, cui parere etiam orientalis ecclesiæ patriarchæ et alii tenebantur.

VII. Hinc etiam illud eruitur, eos, qui hæreticorum libros legissent vel habuissent, semper reputatos fuisse de hæresi suspectos ac ut tales puniri potuisse (5). Et quod tandem in primis ecclesiæ sæculis omnia hæreti-

(1) *hist. lib. 6. c. 15.* — (2) *vide card. Petra tom. 1. p. 8. in const. Gelasii, Valde etc.* — (3) *ep. ad Athanas. 64. lib. 5. c. 164.* — (4) *tom. 2. oper. s. Gregor. epist. lib. 6. ad epist. 66. nota C.* — (5) *vide archid. Jo. Andr. etc. in cap. Filii de hær. l. 6., Ananiam in c. episcopus de hæres., Rojas Sing. in fav. fidei sign. 124.*

corum scripta fuerint igni damnata, ex eo eruditi demonstrant, quod cuncta sic perierint, ut omnium pene hæreticorum ne nomina quidem hodie haberentur, nisi illorum ecclesiæ patres meminissent. Ubi sunt enim Arianorum innumeri libri Orientem replentes? Ubi plura volumina Apollinaris, Celsi, Manetis et Gnosticorum? De illis omnibus factum est id, quod dixerunt patres concil. Constantinop. II. cap. 1.: *Hæreticorum quidem effrænatas linguas et impiissima conscripta patri mendacii diabolo connumerantes, illis dicemus: Omnes vos convalescere facitis flammam ignis: ambulatis in lumine ignis vestri et per flammam, quam incendistis.*

VIII. Hic etiam sedulo notandum id, quod tradunt Baronius (1), cardinalis Albitius (2), Braschius (3), Ludovicus Bayl. (4) et alii, nimirum quod ex primis ecclesiæ sæculis mos fuit, ut quilibet libros suos subjiceret examini et censuræ summi Pontificis: prout fecisse testantur in Occidente Cæsarium Arelatensem, s. Honoratum, Gennadium et alios. Fecit et episcopus Possessor, qui cum de codicibus suis, quos ad Hormisdam pro examine et correctione direxerat, responsione non dignaretur, sic illum interpellavit: *Codicem tractatuum antehac direxisse memini continentem b. Pauli epistolarum explanationes, pro quibus rescripto gratulari non merui. Unde simili prece deposco, ut prærogativam benedictionis vestræ competenti responsione merear adipisci* (5). Fecit et Anselmus, prout constat ex ejus præfatione ad Urbanum II. libri de fide Trinitat. etc. Idem fecit s. August. (6) quoad libros suos contra Pelagianos, quos ad s. Bonifacium transmisit. Idem fecerunt Orientales, prout Dionysius Alexandrinus, Joannes Orthodoxus, Photius et alii, præsertim Eulogius, patriarcha Alexandriæ, scripta sua censuræ s. Gregorii submittens, ut apparet ex ejusdem Gregorii epistola (7).

IX. Item inter scripta abbatis Joachim chartula in-

(1) *ad ann. 490. a. n. 21. ad 47.* — (2) *de inconst. in fide c. 30. n. 155.* — (3) *de libert. eccl. tom. 3. c. 26. n. 13.* — (4) *tom. 1. summ. concil. in conc. Lat. II. in fin.* — (5) *epist. ad Hormisd. inter epist. Hormisdæ.* — (6) *lib. 1. contra duas epist. Pel. c. 1. n. 3.* — (7) *lib. 8. indict. 3. ep. 35. et 42.*

venta fuit ann. 1200, ipsius manu subscripta, dicens: *Universis quibus, in qua ista leguntur: Pro angustia temporum non potui hucusque opuscula prædicta, præter librum concordiæ, apostolico culmini præsentare, ut ab eo corrigerentur, quia ea conditione suscepi dictanda, ut, cui datum est omnimodo magisterium, præsentarem. Si me contigerit prius egredi ab hac luce, quam possim, rogo ex parte Dei omnes coabbates meos et priores et ea, qua posse videor, auctoritate præcipio, quatenus præsens scriptum aut exemplar habentes secum, ac si pro testamento opuscula (quam citius poterunt) collecta omnia, relictis in salva custodia exemplaribus, apostolico examini repræsentent, recipientes ab eadem sede, vice mea, correptionem, abjicientes, quod ipsa abjicit, suscipientes, quod ipsa suscipit, etc.* (1).

X. Idem s. Julianus Toletanus episcopus circa annum 685 subjecit examini Benedicti II. apologiam suam adversus obtrectatores concilii VI. universalis; Pontifex in ea nonnulla reprobavit; quæ cum iterum recte explicasset Julianus, ac iterum opus cum explicatione ad Sergium Papam transmisisset, Sergius opus approbavit et aliis legendum indixit (2). Refert Baronius (3) de quodam Gothofrido, qui fuit notarius Conradi III. et Friderici I. ac Henrici VI., quod iste, quamvis esset in curia præfatorum principum tam adversantium ecclesiæ juribus, tamen pro certo habuit, Romanorum Pontificum proprium esse libros recognoscere et approbare. Sed præstat hic ipsum audire Gothofridum, qui in præfatione ad opus suum chronicum, quod anno 1189 transmisit ad Urbanum III., sic scripsit: *Si quod historiarum opus conficitur, ratio suggerit, ut, antequam in publicum deveniat, apostolico examini præsentetur. Quapropter hoc opusculum ante vestrum examen protuli, ut, si per vos fuerit approbatum, ad alias ecclesias deriretur.* Item patres synodi Suessionensis ann. 1121 sanxerunt, libros Petri Abælardi hoc ipso damnatos reputandos, quod Romani Pontificis aut ecclesiæ au-

(1) *apud Natal. Alexand.* — (2) *Nat. Alex. hist. ad sec. 7. c. 3. art. 22.* — (3) *ad ann. 1186. n. 26.*

toritate commendati non apparerent (1). Sic etiam Nicolaus Papa, cum Scotus Erigena circa medium sæculum IX. volumina traduxisset s. Dionysii, s. Maximi et aliorum sine ecclesiæ approbatione, eum acriter increpavit dicens: *Quia juxta morem nobis mitti et nostro debuit judicio approbari.* Et ideo præcepit, ut statim scripta illa transmitterentur. Tandem ad hoc probandum unum sufficit decretum Nicolai I. in can. 5. Romanorum dist. 19., ubi dictum fuit: *Romanorum Pontificum decreto cæterorum opuscula tractatorum approbantur vel reprobantur.*

XI. Romani igitur Pontificis olim semper fuit, præsidere arbitrum librorum omnium; sed ubi in immensum excrevit moles librorum, statuit Leo X. an. 1515 constitutione, probata in concilio 5. Lateranensi et deinde confirmata regulis indicis, ut non vulgarentur libri cujusque generis absque licentia et approbatione ordinariorum vel inquisitorum, sub pœna amissionis librorum et suspensionis ac excommunicationis pro editoribus, qui, si in excommunicatione ultra annum permanserint, erunt acriter puniendi. Et notandum, quod præfata constitutio Leonis jam repetitur adnotata in archivio regiæ jurisdictionis in regno neapolitano, ut refert Bartholomæus Chioccarellus (2).

CAPUT III.

Fusius ostenditur, ecclesiæ præcipuum et proprium semper fuisse libros malos proscribere, et hujusmodi jurisdictionem semper ecclesiam exercuisse.

I. Sæculo IV. concilium Nicænum anno 325 Arii scripta damnavit (3), et deinde Constantinus præcepit morte mulctari, qui librum aliquem ab Ario confectum statim non attulisset (4). Patres etiam pseudo-concilii in Tyro circa annum 336 Marcellum Ancyranum ideo deposuerunt, quia sententiæ damnationis suorum librorum noluit acquiescere,

(1) *Petr. Abælard. ep. 1. ad Amicum, inter opera Petri abbatis.* — (2) *archiv. reg. jurisd. tom. 17. tit. 7.* — (3) *Nicephor. hist. l. 8. c. 18.* — (4) *apud Socrat. hist. l. 1. c. 6.*

nec illos igni tradere (1). Theophilus, Alexandriæ episcopus anno 385, fuit primus, qui libros Origenis damnavit prohibuitque, ne sui illos legerent, de quo eum postea Hieronymus, Epiphanius et Damasus Papa valde commendarunt. At cum Origenis opera usque tunc ubique cum plausu perlecta fuissent, quidam monachi in Palæstina dicebant, errata, si quæ in libris invenirentur, illa ex aliena manu in scripta Origenis irrepsisse; hinc contendebant, non propter illa etiam reliqua esse damnanda: Theophilus vero, hoc non obstante, ut refert Sulpitius Severus (2), *cogebat renitentes pro potestate recta etiam universa cum parvis damnare, quia satis superque sufficerent libri, quos ecclesia recepisset; subdens, respuendam esse penitus lectionem, quæ plus esset nocitura insipientibus, quam sapientibus profutura.*

II. S. Epiphanius pariter, coacto concilio cum episcopis suæ insulæ, eosdem Origenis libros proscripsit suosque a lectione compescuit. Denique Anastasius Papa illos pariter damnavit (3). Censuit Baronius (4), tantum peri archon *) Origenis fuisse damnatum; sed in hoc aperte ei contradicunt Severus, Palladius, Sozomenus, Hieronymus et alii, dicentes, omnes codices Origenis vetitos fuisse. Eosdem deinde medio sæculo VI. Justinianus comburendos mandavit, de hoc ab ecclesia requisitus, et non obstante plurimorum reclamatione, edictum concremationis omnino executioni demandari voluit. Eodem sæculo VI. concilium Carthaginense IV. (sed verius V.) anno 398 sic statuit: *Episcopus gentilium libros non legat, hæreticorum autem pro necessitate et tempore.* Ita refertur in cap. Episcopus dist. 37. Circa eadem tempora s. Joannes Chrysostomus Montani opera interdixit ac igni tradidit (5).

III. Sæculo V. Innocentius I. in sua epistola ann. 418 Pelagii et Cœlestii opera damnavit. Præterea ann. 431 patres concilii Ephesini, postquam libros omnes pro-

(1) *Socrates ibid.* — (2) *dial. 2.* — (3) *vide s. Hieron. ep. 78. ad Pammach.* — (4) *ad ann. 402. n. 12.* — (5) *vide Nicephor. hist. l. 8. c. 18.*

*) περὶ ἀρχῶν, de principiis. *Editor.*

scripserunt Nestorii (1), prævidentes autem non defuturos homines pertinaces, qui censuram despicerent, in epistola synodali Theodosium imperatorem rogaverunt, ut obtrectantes sua potestate puniret (2); et ideo Theodosius ac deinde Valentinianus non solum bonorum publicatione, sed etiam capitis supplicio contumaces coercendos esse mandarunt, ut habetur in l. Damnato cap. de hæret. et Manich. et l. Jubemus cap. de summa Trin. Deinceps cum Nestoriani curaverint circumferri libros Diodori Tarsensis et Theodori Mopsuesteni, in quibus Nestorii errores magna ex parte latebant, Cyrillus Alexandrinus et Acacius, metropolita Armeniæ, coactis synodis illos proscripserunt caveruntque, ne fideles eos haberent (3). Item ann. 451 concilium Chalcedonense libros Eutychetis damnavit (4), et eodem tempore insuper mandavit, ut omnes Manichæorum libri flammis traderentur (5); ac proinde Marcianus imperator horum canonum contemptores damnavit pœna deportationis; atque si impia dogmata postea docuissent, pœna mortis (6).

IV. Eodem sæculo V. iterum s. Leo libros Manichæorum proscripsit, ut refert s. Prosper (7), sic scribens: *Diligentia Papæ Leonis innotuit, qui Manichæos, de secretis suis erutos et oculis totius ecclesiæ publicatos, omnis dogmatis sui turpitudinem et damnare fecit et prodere, incensis eorum codicibus; multique Orientalium sacerdotes industriam rectoris sunt imitati.* Idem s. Leo scripsit: *Curandum esse et sacerdotali diligentia maxime providendum, ut falsati codices in nullo usu lectionis habeantur. Apocryphæ autem scripturæ non solum interdicendæ, sed ignibus concremandæ... Unde si quis episcoporum apocrypha haberi per domos non prohibuerit, hæreticum se noverit judicandum; quoniam, si alios ab errore non revocat, seipsum errare demonstrat.* (8) Idem s. Leo, ut legitur in ejus responso ad s. Turribium, scripta damnavit Apollina-

(1) *Liberatus in brev. cap. 10.* — (2) *epist. synod. conc. Ephes. ad Theod. act. 2.* — (3) *Liberatus in breviar. c. 10.* — (4) *conc. Chalcedon. act. 2.* — (5) *Platina apud Braschium loco supra citato.* — (6) *exstat in conc. Chalcedon. act. 3., et vide etiam Baron. ad annum 418 et 419.* — (7) *in chron. ad ann. 443.* — (8) *ep. 15. alias 93. c. 15. edit. Ven.*

ristarum et Dictinii, episcopi Asturicensis, (qui tamen ab errore jam resipuerat) sic inquiens: *Sed nemo hæc catholicus præsumat, nec inter catholicos censeatur, quisquis utitur scriptis non solum ab ecclesia catholica, sed etiam a suo auctore damnatis.*

V. Eodem sæculo V. putatur prodiisse celebre decretum de censura librorum, Gelasio attributum. Baronius (1) cum aliquibus aliis Damasum credit decreti illius auctorem, Gelasium vero promulgatorem; sed Personius (2) ex antiquissimo codice, in Angliam perlato a Lanfranco ex cœnobio Beccensi, legit titulum: *Decretum Gelasii Papæ de recipiendis et de non recipiendis libris....., quæ sunt scripta ab eo cum 70 eruditissimis episcopis.* Et idem confirmat Gratianus (3), Lupus Ferrariensis (4) aliique cum Nicol. Papa (5). Non obstat quidam codex apud Baluzium, ubi decretum illud adscribitur Hormisdæ Papæ; nam, ut referunt idem Baronius (6), Pagius (7), card. Noris (8), P. Orsius (9) et alii, idem Hormisdas scribens ad Possessorem episcopum, asserit jam pridem extitisse decretum, dicens: *Quæ essent catholica dogmata, (in illo decreto) definiuntur, ac certa librorum, etiam veterum in auctoritate recipienda.* In decreto autem Hormisdæ legitur: *Non solum repudiata (nempe hæreticorum scripta), verum ab omni Romana et apostolica ecclesia eliminata, atque in suis auctoribus sub anathematis indissolubili vinculo in æternum confitemur esse damnata.* Abbas de Fleury scribit (10), in eo decreto simplicem directionem ad cautelam dari, non vero præceptum prohibitionis; quia nullæ in ipso adsunt censuræ seu pœnæ injunctæ. Sed perperam; nam verbum *eliminata* satis demonstrat, quod scripta illa jam ab ecclesia fuerint damnata. Quomodo autem asserere potest Fleury, in illo decreto nullam adesse censuram impositam, dum in eo legitur, *sub anathema-*

(1) *ad ann. 469. n. 4.* — (2) *in vindic. Ignatian. lib. 1. c. 4.* — (3) *c. sancta Rom. dist. 15.* — (4) *epist. ad Carol. Calv. in fine.* — (5) *ep. 42. ad episc. Galliæ.* — (6) *ad ann. 420. n. 21.* — (7) *ibi in crit. ann. 404. n. 4.* — (8) *in cœnotaphiis Pisanis diss. 4. §. 1.* — (9) *hist. eccl. ad ann. 494.* — (10) *t. 19. or. 7. sup. hist. eccl. n. 13. et tom. 7. p. 64.*

is indissolubili vinculo? Accedit, quod Clemens VIII. in consitutione *Sacrosanctum*, data die 17 octobris ann. 1595, testatur, Gelasium sub censura librorum illorum detentores jam damnasse. Accedit insuper, quod patres concilii Tridentini, ut refert cardinalis Pallavicinus (1), ex digestis a Gelasio arguerunt, non esse opus in prohibitione librorum, ut citentur auctores, quorum sunt libri interdicendi. Alius autem auctor, nempe Van-Espen (2), dicit, in laudato decreto actum esse tantum de publica, non autem de privata lectione. Sed hic etiam perperam; nam in decreto dicitur: *Cum hæc ad catholicorum manus devenerint:* quis non videt, hic etiam de privata lectione fieri sermonem?

VI. Sæculo VI. anno 536 patres concilii sub Menna Constantinopolitano proscripserunt libros Severi, Petri Antiocheni et Zoaræ, dicentes: *Abjicimus et anathemate ferimus omnia ab ipsis conscripta.* Et deinde ab imperatore petierunt, ut sua sanctione canones pro re illa statutos roboraret (3). Eodem tempore Papa Vigilius damnavit scripta Theodoreti adversus s. Cyrillum; item libros Theodori Mopsuest. et epistolam Ibæ; ac deinde anno 555 libri illi in concilio II. Constantinopolitano igni traditi sunt, et omnia eorum exemplaria, si quæ postmodum invenirentur, sub excommunicatione vetita. De libris pariter Priscillianorum in concilio I. Bracharensi anni 563 sic legitur (4): *Si quis scripturas, quas Priscillianus secundum suum depravavit errorem, vel tractatus Dictinii (quos ipse scripsit, priusquam converteretur) legit aut defendit, anathema sit.* Pariter in concilio Toletano III. anni 589 habetur (5): *Sancitum est, ut libri omnes hæreticorum igni comburendi darentur.* In sequentibus sæculis anno 649 in concil. Romano sub Martino I. can. 18. dictum fuit: *Si quis non respuit et anathematizat animo et ore nefandissimos hæreticos (nempe Theodorum Pharanitam, Cyrum, Sergium et Paulum Pyrrhum) cum omnibus impiis eorum conscriptis..., condemnatus sit.* Et in act. 4. damnata fue-

(1) *hist. conc. Trid. par. 2. c. 18. et 19.* — (2) *part. 1. tit. 22. de congr. card. c. 4. n. 2.* — (3) *synod. sub Menna actio. 1.* — (4) *ibi in can. 17.* — (5) *Baron. ad an. 589. n. 44.*

runt et sub anathemate prohibita scripta commentitia Mennæ et Vigilii Papæ de unica Christi voluntate. Et in Trullano ann. 692 can. 63. proscriptæ fuerunt quædam apogryphæ martyrum historiæ et flammis traditæ. Item anno 745 s. Bonifacius, episcopus Moguntinus sedisque apostolicæ legatus, concilium advocavit, cujus imperio scripta impii Adalberti combusta fuerunt. Deindeque Zacharias Papa in concilio Romano idem confirmans dixit (1): *Optime provisum a vestra sanctitate, ut conscripta illius omnia igne concrementur.* Idem in concilio Nicæno II. ann. 787 proscripti fuerunt aliqui Iconoclastarum libri his verbis: *Anathema illis libris et eis, qui legunt.* Ibi act. 2.

VII. Nono sæculo Nicolaus Papa, cum requisitus fuisset a Bulgaris, quid faciendum de libris allatis a Saracenis, respondit: *Utpote noxii et blasphemi igni tradendi* (2). Præterea Adrianus Papa ann. 869 sic Basilio imperatori scripsit: *Cuncta decernimus exemplaria (Photii) prorsus a possessoribus ablata igne cremari; nec superesse apud quemlibet ex his unum apicem, nisi forte quisquis totius nominis christiani dignitate, anathemate perculsus, carere voluerit. Accendatur etiam tuæ zelus pietatis etc.* Sicque prosequitur Pontifex, rogans imperatorem, ut ipse suis etiam edictis pœna coerceret inobedientes (3). Concilium Trullense XIV. anno 860 can. 4. confirmavit canonem IV. concilii Valentini III., qui de libris Scoti Erigenæ ita statuerat: *A pio fidelium auditu penitus explodimus, et ut talia et similia scripta caveantur, auctoritate Spiritus sancti interdicimus.* Leo IX. anno 1050 in concilio Vercellensi sub anathemate pariter damnavit librum Scoti de corpore Christi. Honorius III. anno 1225, confirmans acta concilii Senonensis, proscripsit alium præfati Scoti librum de naturis (4). Præterea in concilio Romano sub Nicolao II. anno 1059 Berengarius, ejuratis erroribus, adducere omnes suos suorumque libros coactus est, qui omnes concremati fuerunt (5). In concilio Suessionensi anno

(1) *apud Baron. ad ann. 745. n. 36.* — (2) *Nicol. Papa epist. ad Bulgar.* — (3) *apud Bayerlink. verb. dedecus. lit. F.* — (4) *Lanfranc. de corp. Dom. c. 4.* — (5) *Lanfranc. loc. cit.*

1121 coactus est Petrus Abælardus sua scripta propriis manibus igni committere (1). Innocentius II. sub excommunicatione mandavit, ut, qui haberet libros præfati Abælardi et Arnaldi a Brixia, illos statim combureret (2). Idemque præceptum datum fuit anno 1140 in concilio Senensi (3). Idem de libris Gilberti Porretani statuit Eugenius III. anno 1148 in concilio Rhemensi, ut refert Gaufridus, dicens: *Dominus Papa apostolica auctoritate capitula ipsa damnavit, districte præcipiens, ne eumdem librum legere vel transcribere quis auderet* (4).

VIII. Pariter concilium Parisiense ann. 1204 damnavit libros Davidis a Dinando: *Qui libri*, ait Rigordus (5), *jussi sunt omnes comburi; et sub pœna excommunicationis cautum est in eodem concilio, ne quis eos de cætero scribere, legere præsumeret, vel quocumque modo habere.*

In concilio Toletano 1129 vetitum fuit, ne laici cujuscumque generis et status penes se haberent, durante hæresi, quemcumque librum sacræ scripturæ, exceptis psalterio et breviario (6). Et quoniam hæreticorum est, sacras scripturas in vernaculam linguam vertere, ut illas modo suo interpretantes erronee postmodum tradant suis addiscendas, ideo synodus Bitterensis ann. 1245 (c. 36.) interdixit omnes scripturæ libros vulgarem in linguam traductos. Idem statuerunt concilia Hierosolymitanum, Mechlinense, Cameracense et alia plura, quæ observari possunt in libro edito Parisiis anno 1661 ex præcepto cleri gallicani sub titulo: *Collectio auctorum, qui ex professo sacræ scripturæ in vulgarem linguam translationes damnarunt.* De hac re adest etiam quarta regula indicis. Insuper Papa Clemens XI. proscripsit propositionem 79. Quesnelii, quæ dicebat: *Utile ac necessarium est omni tempore, omni loco et omni personarum generi, studere et cognoscere spiritum et pietatem et mysteria sacræ*

(1) *Gaufrid. in vita s. Bernardi l. 3. c. 5.* — (2) *extat in concilio Later. in fine.* — (3) *apud s. Bern. ep. 115. ad Yvonem card.* — (4) *Gaufrid. ap. Graves. t. 1. hist. part. 4. coll. 4.; et ap. Nat. Alex. t. 12. p. 77.* — (5) *de gestis Philip. apud Petav. in prolog. c. 3. n. 8. et apud Natal. Alexand. t. 16. pag. 156.* — (6) *concil. Toletan. statut. 13. apud Harduin. t. 7. collect. conc. 178.*

scripturæ. Præterea cancellarius Parisiensis et doctores regentes jussu Gregor IX. libros Thalmudos publice concremarunt (1). Idem statuerunt Clemens IV., Honorius IV., Joannes XII. et alii (2); et ex sola bibliotheca Judæorum, quæ erat Cremonæ, combusta sunt duodecim millia exemplaria. Insuper Julius III. constitutione 23. *Cum sicut jus* præcepit quoscumque codices Judæorum ex eorum domibus eruendos et concremandos; Clem. VIII. const. 20. *Cum Hebræorum*, omnibus facultatem ademit, adhuc inquisitoribus et legatis a latere, impertiendi licentiam ad eos legendos.

IX. Alexander IV. const. *Romanus Pontifex* anno 1256 sub excommunicatione vetuit, ne quisque haberet scripta Guillelmi a sancto amore, mandavitque, ut intra octo dies illa comburerentur; et omnes paruerunt (3). Pariter Petrus Tarraconensis archiepiscopus, auctoritate Alexandri V. anno 1260 sub anathemate libros Laurentii Lulli proscripsit; et cum deinde anno 1376 Gregorius XI. prohibitionem confirmasset, Petrus, Arragoniæ rex, de illa mœrens, Pontificem rogavit, ut opus Lulli iterum examinaretur ab episcopo Barcinonensi: sed hoc non obstante proscriptio stetit, et rex humiliter illi acquievit. Item Thomas Arundelius, archiepiscopus Cantuariensis, coacto concilio provinciali anno 1408 Oxoniæ, prohibuit sub excommunicatione, ne quis legeret aut haberet quemcumque librum, ab academia Oxoniensi aut Cantabrigensi prius non probatum. Pariter Joan. XXII. in concilio Romano anno 1413 plures libros damnavit, episcopis curam injungens, ut omnes illi concremarentur (4). Idemque mandatum renovavit concilium generale Constantiense an. 1415. His perspectis nequeo intelligere, qua fronte possint quidam asserere, ecclesiæ tantum esse, censuram dare de pravis libris, non vero illos prohibere et comburere.

(1) *Natal. Alexand t. 16. p. 41.* — (2) *vide Sixtum Senens. l. 2. t. 1. p. 202.* — (3) *vide Guillelm. Nantium in vita s. Lud. an. 1225.* — (4) *vide Labbé t. 1. conc. part. 2. et Natal. Alexand. tom. 16. p. 231.*

CAPUT IV.

Respondetur inanibus adversariorum objectionibus, quibus impugnatur librorum prohibitio ab ecclesia indicta.

I. Diversi diversa objiciunt. Alii absolute asserunt, librorum prohibitionem per se nocuam et injustam esse. Alii concedunt quidem, ad ecclesiam pertinere censuram ferre de libris, ad principes vero, lectionem eorum prohibere illosque comburere. Alii demum utrumque ecclesiæ concedunt, quod possit nimirum libros damnare et eorum lectionem interdicere; sed autumant, prohibitiones, quæ hisce temporibus ab ecclesia prodeunt, omnino esse irregulares et a recto ordine aberrantes, ac proinde non posse conscientias obstringere. Singula discutiamus.

II. Objiciunt igitur I., injustam esse librorum prohibitionem ex illo Apostoli: *Omnia... probate, quod bonum est, tenete.* I. Thess. 5, 21. Errat igitur ecclesia Romana, temere dicunt, librorum lectionem prohibendo, cum unicuique ex præcepto Apostoli datum sit, libros lectione probare, bona in eis inventa retinendo, mala autem reprobando.

III. Id confirmant auctoritate s. Hieronymi, qui, cum argueretur ab aliis, quod hæreticorum opera evolveret, sic respondit (1): *Si quis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquiesco, sciat me illud Apostoli libenter audire:* Omnia probate, quod bonum est, tenete.... *Cur me lacerant amici mei, et adversus silentem crassæ sues grunnitant? Meum propositum est, antiquos legere, probare singula, retinere, quæ bona sunt, et a fide catholicæ ecclesiæ non recedere.* Confirmant deinde exemplis et dictis Theophili et Dionysii, Alexandriæ episcoporum: Theophilus enim, cum reprehenderetur, quod scripta Origenis legeret, reposuit: *Si quid boni in illis reperio, illud excipio: si vero spinosum quid visum fuerit, hoc tanquam aculentum prætereo.* Item Dionysius, pariter reprehensus de lectione hæreticorum, rem cum Deo in oratione conferens, cœ-

(1) *ep. ad Minerv. et Alexand.*

lestem vocem audivit ei dicentem: *Lege omnia, quæ in manus tuas veniunt; valebis enim omnia expendere et probare.* Hinc Dionysius legit et aliis (forte ipsum reprehendentibus) scripsit: *Acceptavi visionem hanc tamquam apostolicæ voci conformem* (1).

IV. Addunt, quod etiam Hormisdas Papa lectionem librorum pravorum non reprobavit, imo laudavit, eo quod alias non bene possent errores confutari nec vitari; sic enim dixit (2): *Nec tamen improbatur diligentia per multa discurrens, sed animus a veritate declinans. Sæpe de his necessaria providetur, de quo ipsi æmuli convincantur, instructio. Nec vitio dari potest nosse, quod fugias: atque ideo non legentes incongrua in culpam veniunt, sed sequentes. Quod si ita non esset, nunquam doctor ille gentium acquievisset nuntiare fidelibus: Omnia probate, quod bonum est, tenete.* Quin et ipse Gelasius in decreto supra laudato, eodem tempore, quo damnata opera recensebat, sic ibidem adnotavit: *Sed cum hæc ad catholicorum manus advenerint, b. Pauli apostoli præcedat sententia: Omnia probate, quod bonum est, tenete.* Hinc Fleury et Van-Espen inferunt, Pontifices ac ipsummet Gelasium libros notatos damnasse, non ut eorum lectio prohiberetur, sed ut illi cum præventione et cautela legerentur; dum alias rigorosa prohibitio (ut ajunt) nonnisi perniciosa esse potest, eo quod libertinos ipsa prohibitio magis ad lectionem impellit; et contra aufert cordatis viris, ut possint errores, qui serpunt, adnotare et confutare.

V. Respondetur: Et primo, quoad textum illum Apostoli: *Omnia autem probate etc.*, communiter dictum illud explicatur a commentatoribus, Estio, Cornelio a Lapide, Ugone, Natal. Alex., Tirino et aliis, nimirum, quod omnia, quæ dubia et incerta sunt, examine et probatione indigent; prout erant quædam prophetiæ, de quibus sermonem fecerat Apostolus in versu præcedenti, ubi dixerat: *Prophetias nolite spernere;* has voluit b. Paulus judicari, an veræ fuerint aut falsæ; jampridem enim ab ipso Domino (Deuter. 13, 3.) mandatum fuit, ne pseudo-prophetæ a fide-

(1) *apud Euseb. hist. l. 7. c. 7.* — (2) *ep. 70. ad Possessor.*

libus audirentur; Tertullianus autem misere in hæresim impegit, quia Montani et insanarum mulierum somnia ut prophetias habuit. Non igitur, inquit Estius, de omnibus doctrinis verba illa dixit Apostolus, sed tantum de iis, quæ de novo proferebantur a fratribus et nondum probatæ erant; hæc enim dijudicare oportebat secundum id, quod idem Paulus præcepit Corinthiis, scribens: *Prophetæ duo aut tres dicant, et cæteri dijudicent.* I. Cor. 14, 29. Ea vero, quæ ab ipso aut ab aliis tradita erant apostolis, non dijudicari vult, sed teneri; ut in II. ad Thessal. 2, 14. inquit: *Tenete traditiones, quas didicistis*; et I. Cor. 1, 12.: *Laudo vos, quod...., sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Præterea, dicit Nat. Alexander, probare doctrinas librorum non unicuique commissum est, sed tantum episcopis, quos Spiritus sanctus ecclesiæ Dei præfecit, et maxime summo Pontifici, Christi vicario ac totius gregis Christi supremo pastori. Pravi autem libri non damnantur ab ecclesia nisi post diligens examen; nullum igitur judicium aliud de illis operibus exspectandum, quæ jam ecclesia improbanda judicavit.

VI. Quod vero ad s. Hieronymum attinet, certum est, quod ipsemet sanctus Doctor lectionem pravorum librorum constanter reprobaverit; in quadem enim epistola (1) ipse scripsit: *Doctorum hominum tractatus lege, eorum duntaxat, quorum fides nota est; non necesse habes aurum in luto quærere.* Hancque epistolam animadvertens Marianus Victor (2) sic annotavit: *Ubique sanctissimus vir inculcat, ut ab hæreticorum apocryphisque voluminibus abstineamus; et improbat rationem, qua prætenditur aurum ex luto quæri.* Præterea s. Hieronymus summis celebravit laudibus decreta Eusebii et Dionysii Alexandrini, quibus a lectione librorum Origenis fideles arcebantur. Prætera ipse Hieronymus auctor fuit, ut iidem Origenis libri proscriberentur a Venerio, episcopo Mediolanensi, et a Pontifice Anastasio, cujus deinde decretum undique ipsemet propagavit (3). Ipsemet (4) præterea laudat Pammachium, qui, cum legisset Origenis principia, *exhorruit et reclusit scrinio, ne*

(1) *epist. 10. ad Furiam.* — (2) *in oper. s. Hieron. t. 1. p. 10. in schol.* — (3) *epist. 78. ad Pammach.* — (4) *ep. 59. ad Avitum.*

prolati in vulgus multorum animos vulnerarent. Tandem testatur, se exemplar Origenis olim a se translatum nulli unquam præbuisse, ex quo notat commentator (1): *Audiant hæc, qui hæreticorum libros passim sibi legendos fore contendunt, et salubrem parentis ecclesiæ prohibitionem despiciunt; venenum enim aureo etiam haustum poculo semper nocet.* Scribit alibi idem Hieronymus (2) hæc magni ponderis verba: *Melius est aliquid nescire, quam cum periculo discere.* Alibi demum, ut alia prætereamus, sic gravissime monet (3): *Nemo ad lupanar mittit virgines suas, quamvis quædam ibi reperiri possent de turpi corruptione lugentes; nemo hæredem suum latronum turbæ committit, ut discat audaciam; nemo in perforatam intrat cymbam, ut discat vitare naufragium: et ad planum prostibulum, hæresibus plenum volumen, animam diriges immunem doli, ut ibi discas catholicam veritatem?*

VII. Quod si uno illo in loco ab adversariis objecto diversimode s. Doctor sentire videatur, hoc nimio ejus ardori parcendum, quo a Rufino et aliis impetebatur. Hinc non desunt, qui de hujusmodi lectione Hieronymum reprehendunt. Vide Christian. Lupum. Et ipsemet adhuc fatetur (4) de tali re a Domino fuisse correptum ac etiam flagellis coercitum. Scribunt alii, Hieronymum libros quoscumque legisse propter ecclesiæ necessitatem et de licentia saltem tacita Damasi aliorumque Pontificum. Cæterum sciendum est, quod tunc temporis magna vertebat controversia inter episcopos, an permittenda aut vetanda foret operum Origenis lectio. Negabat Theophilus, episcopus Alexandriæ, et Epiphanius Salaminæ in Cypro, quorum tamen decreta erant tantum particularia pro suis ecclesiis; affirmabat autem Eusebius (qui tunc apologiam de libris Origenis tradiderat), item Chrysostomus, Theotimus, Cassiodorus et alii, ac ipse Hieronymus, dummodo caute atque a paucis peritis præfati libri legerentur. Adde, quod lectio ipsorum non erat usque tunc damnata: quis dubitat, quin, si ipsa ab ecclesia fuisset vetita, Hieronymus ecclesiæ paruisset?

(1) *Marian. Vict. in præf. epist.* — (2) *reg. monach. t. 9. edit. Col. p. 198.* — (3) *apud Sixtum Senens. l. 2. tom. 1.* — (4) *in reg. monach.*

VIII. Quod autem ad Theophilum, Alexandriæ patriarcham, pertinet, respondetur, quod, licet ipse immunem se diceret ab omni reprehensione, quia in lectione librorum Origenis caute se gerebat, omnino reprobando, quæ prava videbantur; attamen refert Socrates (1), Theophilum nihilominus damnatum fuisse a concilio, nec excusationes ab eo allatas fuisse admissas. Si igitur hic patriarcha damnatus fuit, eo quod libros nondum vetitos legerit, quisque videre potest, qualis fuerit Orientalium sensus circa lectionem librorum jam proscriptorum. Quod vero adducunt adversarii de Dionysio, id multo longius eorum causam infirmat quam adjuvat. Relege, benigne lector, quæ de hoc diximus cap. 2. n. 5., ubi retulimus, quod Dionysius non ausus sit legere hæreticorum libros nisi divina visione et voce confirmatus; et nihilominus adhuc a suis apud Pontificem accusatus fuit, qui non omisit eum de hoc reprehendere prohibuitque, ne deinde hujusmodi lectionem prosequeretur. Mira res! primis illis ecclesiæ sæculis, quando paucissimi habebantur sacræ scripturæ explanatores, si vel patriarcha opera legisset alicujus magni nominis interpretis, qui in aliquem errorem incidisset, scandalo erat fidelibus, et reprehendebatur et deferebatur et damnabatur; et hodie, cum ss. patribus et multis affluamus explanatoribus, in quorum operibus doctius quam in libris hæreticorum veritates elucidantur, inveniuntur homines ecclesiam criminantes, quod librorum erroribus infectorum ovibus suis lectionem prohibeat!

IX. Scripta demum ab Hormisda nobis opposita minime obsunt: non enim Pontifex ignorare potuit traditionem ecclesiæ, conciliorum canones decessorumque decreta, nempe Leonis aliorumque Pontificum, et multo minus decretum Gelasii, quod ipsemet Hormisdas in eadem sua commendat epistola. Ipse insuper ibidem adnotat, Gennadii libros ab ecclesia non recipi. Insuper ipsemet fideles a lectione librorum Manichæorum aliorumque hæreticorum compescuit (2). Quod autem Hormisdas scripsit Possessori, nempe: *Non legentes incongrua in culpam veniunt, sed sequentes;* illud quidem scribit sine præjudicio prohibitionis dam-

(1) *hist. l. 6. c. 17.* — (2) *vide Platinam in Hormisdam apud Bayerlink. verb. dedecus.*

natorum librorum. Fervente Constantinopoli magna controversia circa Gennadii librum, bene poterat Possessor episcopus eum legere, etsi novisset damnatum; quandoquidem concilium Carthaginense (ut supra diximus) non diu ante celebratum decreverat, posse episcopos legere damnatos libros hæreticorum *pro necessitate et tempore*: quanto magis igitur legere poterat Possessor tempore, quo liber Gennadii nondum fuerat damnatus. Nolebat autem ipse illum legere, nimis in ea re scrupulis indulgens; at de hoc ab Hormisda fuit exprobratus, propter illud Apostoli monitum: *Omnia probate;* opus est enim, ut pastores aliqua probent ac deinde oves instruant de iis, quæ tenere et quæ abjicere debeant. Dicere autem cum adversariis, quod stricta librorum prohibitio non potest esse nisi perniciosa, eo quod libertinos magis ad legendum impellit: hoc argumentum infringit omnia ecclesiæ, imo ipsius Dei mandata. Hæc quidem est misera hominum conditio, ut vetita avidius patrare cupiant, juxta vulgare illud proverbium: *Prohibitio generat appetitum.* Sed hoc non evenit, ut ait Chrysostomus (1), ob legis naturam, sed propter eorum, qui legi tenentur parere, defectum. Augustinus dixit: *Auxit prohibitio desiderium* (2); et alibi: *Hoc ipsum, quod concupiscitur, fit jucundius, cum vetatur* (3). Sed quid inde? Numquid justa præcepta ex hoc erunt perniciosa, ac proinde permittendum erit, ut homines agant, quidquid velint?

X. Præfatum hoc ridiculum argumentum primus proposuit petulans Petrus Soave; sed illud egregie diluit cardinalis Pallavicinus, dicens, quod, licet lectio noxia librorum per se a natura sit vetita, tamen valde prodest ad vitandos lapsus injuncta ecclesiæ prohibitio: *Imperciocchè* (sunt verba Pallavicini) *maggiori peccati si schifano, mentre innumerabili persone per ubbidienza rattenendosi da si fatti libri, rimangon liberi dal male, in cui le trarrebbe improvedutamente una tal lezione. Nè si scorge bastante in pratica il rimetter ciò alla coscienza di ciascuno, il quale consideri, se un tal libro il ponga in lubrico di caduta, onde sia in obligazione di non*

(1) *hom. 10. in epist. ad Rom.* — (2) *serm. 4. de verbis apost.* — (3) *ibid. c. 10.*

usarlo. Questo pericolo mal si conosce se non tardi ed a rea prova. Di molte opere a molti non è nota la contenenza prima della lezione. Oltre a ciò troppa è la fidanza, che ha l'uomo sì del suo sapere che del suo potere: ciascheduno si persuade, che da niun seduttore sarà ingannato, da niun vischio sarà impaniato. Le istorie, che raccontano ciò, che una volta fu, è le favole, che rappresentano ciò, che molte volte suol essere, s'on piene di essempj, i quali insegnano, quanta in ciò sia la presunzione degli uomini avanti al fatto, quanta la debolezza nel fatto; senza che la proibizione de' libri cattivi porta insieme due altri salutevoli e considerabili effetti; l' uno è, che il timore di questa autentica nota ritiene molti dallo scriberli o dal divulgarli: l' altro che ella col difficoltarne lo spaccio, ritræ gli stampatori dall' impressione, ed i libraj dalla compera; onde la trista erba per difetto di coltivatori a poco a poco si dirada e muore; e le penne, i torchi, e le botteghe son invitate dall' esca dell' utilità ad impiegarsi solo in opere profittevoli. *) Quamvis igitur aliquando alicui viro pio prodesse poterit, legere pravum li-

---

*) Id est: Quoniam graviora peccata vitantur; cum innumeri homines propter obedientiam ab hujusmodi libris abstineant et sic a malo præserventur, in quod paulatim per talem lectionem traherentur. Pro praxi non sufficit, ut cujuslibet conscientiæ remittatur, qui consideret, an sibi ex tali libro periculum lapsus immineat, et inde obligatio evitandi exsurgat. Tale periculum sero et post tristem experientiam cognoscitur. Pauci ante lectionem norunt, quid libri contineant. Præterea nimis est confidentia, quam homines in suo intellectu suisque viribus ponunt; quilibet sibi persuadet, se a nullo seductore falli, a nullo deceptore seduci posse. Historiæ, quæ id narrant, quod semel factum est, et fabulæ, quæ repræsentant, quod sæpius fieri contingit, repletæ sunt exemplis, quæ docent, quanta sit præsumtio hominum ante factum, et quanta debilitas in actu. Præterea prohibitio librorum pravorum duos alios salutares simul et considerabiles effectus adducit; unum, quod timor hujus authenticæ notæ multos a libris scribendis et divulgandis retinet; alterum, quod librarii non tam avide imprimunt, quia difficilius vendunt: unde ex defectu cultorum tristis herba paulatim eradicatur et moritur; e contra vero scriptores, imprimentes et vendentes invitantur, ut laborem suum utilibus operibus adhibeant. *Edit.*

brum erroribus notatum, nihilominus (generaliter loquendo) magis expedit ab hujusmodi lectione homines removere, ut illusionum periculum vitetur, aut saltem, ne ipsorum exemplo libertini ad legenda inducantur ea, quæ facile subversionis causa eis esse poterunt.

XI. Objiciunt II., per librorum prohibitionem ac multo magis per eorum concremationem ipsam rem publicam lædi, et ideo plures maximam subire bonorum ac famæ jacturam; hinc illas nonnisi a sæculari principe posse imperari, ad quem unice spectat, super bona temporalia jurisdictionem exercere. Addunt, quod ecclesia nonnisi posterioribus hisce sæculis hujusmodi negotiis se immiscuit; quamvis enim, ait Petrus Soave (1), ecclesia semper libros malos damnaverit, eorumdem tamen prohibitio et concrematio nonnisi per principes legitur imperata: ut apparet ex prohibitione librorum Arii vetitorum a Constantino, Nestorii a Theodosio, Porphyrii a Justiniano, Eutychetis a Valentiniano et Marciano, Pelagii ab Honorio, ac tandem Lutheranorum a Carolo V. Nec nisi sæculo XIII. ecclesiam hanc jurisdictionem usurpasse asserunt, tempore quo in concilio Tolosano prima vice ipsa fidelibus interdixit sacræ scripturæ lectionem.

XII. Respondetur. Jam supra cap. II. et III. satis evidenter ostensum est, ad ecclesiam præcipue pertinere, libros, qui fidem vel mores offendunt, prohibere, cum ipsi ecclesiæ præcipue incumbat, oves suas a venenatis pascuis removere; et hanc jurisdictionem jam a primis sæculis, innumeris exemplis demonstravimus, semper exercuisse, interdicendi et concremandi libros nocuæ lectionis, ipsis videntibus et comprobantibus piis principibus. Quod si aliquando principes libros fidei aut moribus adversos proscripserunt aut concremarunt, hoc fecerunt ad petitionem ecclesiæ, ut sua potestate coercerent renuentes ecclesiæ canonibus se subjicere: prout Constantinus ex præcepto concilii Nicæni scripta Arii aboleri mandavit (2), Honorius libros Pelagianorum, instantibus Zosimo et Bonifacio episcopis (3), Theodosius et Valentinianus libros Nestorii et Porphyrii, postulante concilio Ephesino; ibidem

(1) *apud Pallavic. hist. Trid. p. 2. lib. 15. cap. 18.* — (2) *Raynaud. de bon. et mal. l. p. 3. erot. 2. n. 466. Barbosa de off. episc. p. 3. all. 50.* — (3) *vide c. III.*

Justinianus libros Severi, petentibus patribus concilii Constantinopolitani; ibid. Basilius scripta Photii, ad instantiam Adriani Papæ, qui illa prius damnaverat et ex Oriente transmissa Romæ ignibus tradidit. Ibid. Ludovicus Pius librum Claudii a Sorino ex episcoporum judicio commisit igni; idemque fecit s. Ludovicus rex de libris Thalmudicis, judicio Innocentii IV.

XIII. Saltem omnes libri, qui a principibus damnati fuerunt, prius ab ecclesia fuerunt interdicti. Sic libri Eutychianorum, proscripti a Marciano, antea jam a concilio Chalcedonensi (cui imperator interfuit) fuerunt vetiti. Libri Wicleffi, damnati a Richardo II., Angliæ rege, jam prius a Gregorio XI. fuerant damnati. Et idem accidit de libris novatorum a Carolo V. proscriptis. Porro ipsimet principes fatentur, se gladium habere ad canones ecclesiæ custodiendos; sic enim declaravit Childebertus rex: *Quia necesse est, ut plebs, quæ sacerdotis præcepta non ita, ut oportet, custodit, nostro etiam corrigatur imperio* (1); et Ludovicus VII., Galliarum rex: *Quare digna vox est majestate regnantis, Dei serrum et ecclesiæ defensorem se principem profiteri* (2). Concedimus, alii opponunt, posse ecclesiam prohibere libros religionem impugnantes; sed quo jure ecclesia poterit sibi potestatem arrogare proscribendi libros de philosophia vel de aliis materiebus tractantes? At istis sapienter respondit cardinalis de Luca, inquiens: *Quamvis impium vulgus hanc prohibitionem ad solos libros, qui fidei dogmata continent, restringere satagat, quasi quod ea, quæ mores vel pietatem, sive ecclesiasticam potestatem seu libertatem concernunt, ad fidem non pertineant: prorsus tamen erronea est hæc opinio, quæ ignorantiæ et malitiæ filia est, quoniam ista sunt semina hæresum vel schismatum vel radices vel præparationes* (3). Confirmatur, quod dicimus, ex decretali, die 4. mart. ann. 1755 emanata a Benedicto XIV. et directa ad episcopos regni Poloniæ (4): ibi loquens Pon-

(1) *constitutio Childeberti in capitul. in Labbè tom. 6. concil. col. 487.* — (2) *epist. Ludovic. VII. ap. Baluz. in addit. ad lib. 2. de concord. Petr. de Marca.* — (3) *theatr. verit. et just. tom 15. p. 2. d. 19. a num. 10.* — (4) *vide in bullar. ejusd. Benedicti tom. 4.*

tifex de quodam libro edito a P. de Borde congregationis Oratorii in Gallia, in quo auctor *labefactat* (verba sunt decretalis) *potestatem ecclesiæ a Christo Domino collatam non solum dirigendi, sed etiam jubendi per leges et contumaces exteriori judicio et pœnis coercendi, ecclesiasticum ministerium ita sæculari dominationi subjiciens, ut ad hanc spectare pronuntiet, de externa omni ac sensibili gubernatione cognoscere ac judicare. Hoc pravum ac perniciosum systema jampridem a Joanne XXII. in constitutione*, licet juxta doctrinam, *reprobatum ac pro hæretico expresse damnatum*, ut testatur. Benedictus iterum damnat præfatique auctoris propositiones impias et hæreticas declarat.

XIV. Objiciunt III., non raro censuras librorum committi viris imperitis aut maledicis et invidis, qui de rebus scriptis vel nesciunt judicare, vel quibus auctores sunt exosi, et ideo ipsi salebras in plano quærentes, sive bene sive male auctor scripserit, damnandum esse volunt, ut loquuntur Raynaudus (1) et Ludovicus Muratorius (2). Et sic opera ven. Bellarmini fuerunt vetita (3). Sic etiam scripta s. Thomæ fuerunt sub anathematis fulmine interdicta a quodam episcopo Parisiensi (4). Quapropter referunt Pium II., Francorum regem sic monuisse Carolum VII. filium, ut refert Launojus: *Obsecro, carissime fili, ut doctoribus sedis apostolicæ semper non credas: multa illorum passionibus tribuas.* Hinc dicunt, quod ad errores fraudesque vitandas omnino opus est, ut in prohibitione librorum auctores vel alii pro ipsis audiantur, qui operum tueantur partes; agitur enim de re gravi, nimirum de fama scriptoris et de ejus non levi damno propter editionem libri jam perfectam: ideo pertinet ad substantiam judicii, ut reus citetur et audiatur, juxta ipsorum canonum præscriptum; nam in Clementina *Pastoralis* sic dicitur: *Dicine ergo sententia meruit, quæ a judice... in absentem nec citatum legitime, ac inauditum per consequens et indefensum non maturo fuit judicio, sed præcipitio promulgata?* Idem pluries et fortius per leges civiles præscribitur. Non potuit igitur

(1) *de bonis et mal. lib. p. 3. erot. 3. num. 512.* — (2) *Buon-gusto. pag. 2. c. 1.* — (3) *Fuligat. in vita Bellarmini cap. 11.* — (4) *Raynaud. l. c. num. 579.*

ecclesia Romana retractare, quod lex gentium et imperatorum, canones, item natura et ipse Deus præceperunt. Nec aliter, dicunt, se gessisse ecclesiam; in concilio enim Lateranensi IV., ubi de libro Joachim agebatur, qui e vivis discesserat, ejus monachi pro ipso auditi fuerunt. In concilio Basileensi, cum damnandus esset cujusdam Augustini liber, auctor citatus fuit, quamvis ille postea non accesserit. Pariter in concilio Tridentino, quoniam singulos auctores citare impossibile erat, facta est generalis citatio per edictum eorum, de quorum libris agebatur: et sic in similibus casibus pariter actum est.

XV. Respondemus: Fatemur quidem, in damnatione librorum errores et fraudes intervenire posse, sicut in aliis omnibus humanis judiciis: sed quid inde? numquid ideo legitimæ auctoritati minime parendum? Hoc unum inde deduci potest, scilicet probos et peritos seligendos esse censores, et hoc jam ab ecclesia præstatur. Ad id firmandum, oportet hic rectum exponere ordinem, quo ecclesia in prohibitione librorum cautissime se gerit. Primis ecclesiæ sæculis tantum a Pontificibus vel conciliis vel episcopis scripta perniciosa proscribendi mos erat; sed ubi hæretici excreverunt, eorumque libri latius diffundebantur, necesse judicatum fuit, novis malis novis remediis occurrere. Ideo ecclesia congregationes prius inquisitorum et deinde indicis statuit, quibus librorum examen et facultatem eos prohibendi commisit. Primus omnium, Innocentius III. anno 1204 contra Albigenses hæreticos, Tolosanam provinciam infestantes, misit inquisitores cum potestate in eos procedendi eorumque libros prohibendi ac concremandi. Idem confirmarunt postea alii Pontifices pro aliis provinciis. Et idem obtinuit ab Alexandro IV. s. Ludovicus pro Gallia, et a Pio IV. Carolus V. pro Hispania aliisque suis ditionibus. Philippus II. idem tribunal inquisitionis voluit et in nostro regno neapolitano constitui; sed Neapolitani, qui semper erga Romanam ecclesiam summa fuerunt fidelitate affecti et in fide catholica stabiles, ab eo, tanquam non necessario ac fidelitati suæ quodammodo injurioso, instantibus precibus magnoque conatu exemptionem impetrarunt.

XVI. Paulus autem III. anno 1552 in bulla 34., quæ incipit: *Licet ab initio*, statuit Romæ congregationem

generalis inquisitionis, cui pravos libros prohibendi curam imposuit; licet enim damnatio librorum nunc sit congregationis indicis, quæ postea erecta fuit, attamen etiam nunc prævalet illi congregatio inquisitionis; adeo ut plures libri, quorum lectio a congregatione indicis permittebatur vel damnabatur, postmodum a congregatione inquisitionis damnati sint vel permissi. Bendictus autem XIV. in bulla *Sollicita ac provida*, edita anno 1753 die 9. julii (1), statuit canones, vel potius antiquos (jam olim statutos, saltem æquivalenter) renovavit circa optimum regimen in libris examinandis et prohibendis. Primum enim in congregatione (juxta præscripta) liber tradendus est uni ex consultoribus sive qualificatoribus, qui illum expendere debet censuramque signare errores adnotando. Deinde idem liber alteri traditur revisori, suppresso primi censoris nomine, ut alter liberius judicium suum exponat. Si censor secundus primo assentitur, tunc liber ad singulos consultores mittitur, ut suum quisque suffragium præbeat: sin autem, adhibetur tertius revisor. Postea liber cum censura et consultorum suffragiis ad cardinales transmittitur, ut hi in congregatione de re definitive pronuntient. Demum acta omnia ad Pontificem referuntur, cujus judicio res absolvitur. Quandoque etiam Pontifex ob rei gravitatem judicium coram seipso habendum mandat.

XVII. Quod autem ad congregationem indicis pertinet, sciendum, quod, cum novatores transacto sæculo XVI. Occidentem impiis libris repleverint, et eorum damnationes ad fidelium notitiam maxime propter bella difficile possent pervenire, opus fuit, ut vetitorum librorum index efformaretur. Hinc Paulus IV. anno 1557 inquisitoribus mandavit, ut hunc indicem conficerent, qui tunc confectus fuit et anno 1559 jussu ejusdem Pauli evulgatus. At quia in indice illo melior methodus aliæque declarationes ac plurium aliorum librorum et auctorum nomina desiderabantur, hinc Pius IV. patribus synodi Tridentinæ, quæ tunc celebrabatur, commisit novum indicem efformandum. Concilium 18 patres ad hoc selegit, qui opus perfecerunt detuleruntque; at quia

(1) *vide in bullar. t. 4, n. 19.*

patres nimium fatigati de reditu erant solliciti, et jam aliqui discesserant, rem ad judicium Pontificis una cum regulis jam elaboratis absolvendam remiserunt.

XVIII. Proinde Pius IV., adhibitis pluribus doctissimis prælatis, indicem perfecit ac mandavit, ut ab omnibus fidelibus cum suis regulis ubique observaretur; decrevitque, ut, si quis deinde librum aliquem propter falsi dogmatis suspicionem damnatum legeret vel haberet, ipso jure in excommunicationem incideret, et in eum tanquam de hæresi suspectum procedendum esset; qui autem libros alia de causa vetitos legeret, præter peccati mortalis reatum episcoporum arbitrio severe se nosceret puniendum; ita in bulla præfati Pii IV. *Dominici gregis*, data 24. martii 1564. Deinde Philippus II., rex Hispaniarum, Neapolis etc., die 15. febr. 1569 edictum emanavit (1), quo præcepit, indicem Romanum præfatum, prout a Pontifice fuerat publicatus, ab omnibus suis regnis recipi et observari; ipsumque ab omnia concilia regia transmitti, ut per provincias more solito publicaretur; quod in regno neapolitano sine contradictione factum est.

XIX. Postmodum cum libri perniciosæ lectionis magno in numero undique ederentur, nec congregatio generalis inquisitionis sufficeret ad eos examinandos, s. Pius V. (ut asserit Benedict. XIV. in laudata bulla *Sollicita*) operæ pretium duxit, novam Romæ congregationem instituere, appellatam indicis, quæ in id unice incumberet, ut ecclesiam a pravis libris expurgaret; eamque confirmarunt Greg. XIII., Sixt. V., et Clemens VIII. insuper anno 1594 præfatum indicem, multis libris aliquibusque declarationibus adauctum, iterum per totum orbem publicari mandavit; addens aliam excommunicationem contra legentes libros hæreticorum, licet ipsi libri errorem non continerent, nisi prius approbati fuerint, et contra legentes libros catholicorum de hæresi suspectos.

XX. Refert hic breviter adnotare regulas indicis, ut noscatur, quam recte sint et necessariæ ad commune bonum. 1. Libri omnes ante annum 1515 damnati, etiamsi in indice descripti non reperiantur, declarantur

(1) *apud Van-Espen. part. 1. tit. 22. de congreg. cardin. cap. 4. num. 34. et apud Haræum in annal. Belg. ad ann. 1560.*

vetiti. 2. Libri omnes eorum, qui capita vel duces fuerunt hæreticorum, omnino vetantur; et etiam omnes alii hæreticorum libri de religione tractantes; cæteri autem hæreticorum permitti possunt, modo fuerint examinati et probati. 3. Scripturæ et libri controversiarum in lingua vernacula non permittuntur; sine autem permissione legi non possunt. 4. *Lexica*, *concordantiæ*, *indices* et alia hujusmodi, in quibus pene nihil auctoris hæretici habetur, probata permitti possunt. 5. Libri obscœna tractantes absolute prohibentur, quamvis non inveniantur in indice descripti. 6. Pariter vetantur omnes libri et scripta necromantiæ, geomantiæ, hydromantiæ, pyromantiæ, onomantiæ, chiromantiæ, astrologiæ judiciariæ et omnia alia, in quibus continentur sortilegia, veneficia ac auspicia: et contra hæc legentes vel habentes procedi potest tanquam suspectos de hæresi. 7. In impressione scripturarum et aliorum librorum servandum est statutum in concilio Lateranensi sess. 10., nempe ut non imprimantur nisi ex superiorum permissione. Tum regulæ traduntur pro visitatione bibliothecarum et typographiarum: item instructiones pro episcopis, bibliopolis etc. Demum declaratur, quod legentes vel habentes librum propter falsi dogmatis suspicionem damnatum ipso facto incurrunt excommunicationem: qui autem alia de causa damnatum legerit vel habuerit, præter peccati mortalis reatum, erit severe ab episcopo puniendus.

XXI. Congregationis igitur indicis est, ut fuse declarat Benedict. XIV. (1), in examen vocare libros, de quorum prohibitione vel permissione deliberari debet. In hac congregatione plures adsunt consultores et relatores selecti ex utroque clero sæculari et regulari, atque plures cardinales a Pontifice congregationi adscripti. Antequam censura ad congregationem cardinalium feratur, alia congregatio privata sive præparatoria habenda est, cui sex assistunt consultores cum magistro sacri palatii et secretario, cui incumbit vota consultorum in scriptis adnotare, ut deinde in congregatione cardinalium una cum relatorum censura omnia referat. Præter id novissime præfatus Benedict. XIV. §. 9. statuit, ut, cum de libro agitur auctoris catholici, qui sit integræ famæ et clari nominis, vel ob

(1) *in cit. bulla Sollicita, §. 1.*

alios editos libros, vel forte ob ipsum, qui in examen adducitur, et hunc quidem proscribi oporteat, præ oculis habeatur jamdiu recepta consuetudo prohibendi librum, adjecta clausula, *Donec corrigatur*, si locum habere possit, ac suspensa decreti publicatione, ut res antea cum auctore vel altero pro eo communicetur. Si noluerit emendari, vel nullus compareat, decretum edatur; si vero emendatur, priora tantum exemplaria vetentur. De cætero sequenti §. 10. declarat, non esse opus, auctores in judicium vocare, ac ideo minime improbandas librorum prohibitiones inauditis auctoribus indictas: optans, nihilominus illud in posterum servari, nempe quod sæpe alias eadem congregatio facere consuevit, ut, quando res est de auctore catholico aliqua fama illustri, ejusque opus (demptis demendis) prodesse possit, vel auctor audiatur, vel unus ex consultoribus designetur, qui ex officio opus patrocinetur. Subdit tamen §. 11., hanc regulam non esse adhibendam, cum agitur de hæretico libro, in quo errores auctor consulto tradit, vel de aliquo alio opere, in quo rectæ morum regulæ labefactantur ac vitiis fomenta præbentur. Deinde dicit, ut ambigua dicta catholici probatique auctoris in æquam partem accipiantur. Loquendo autem de libris, in quibus dogmata religioni vel moribus exitiosa referuntur, absque eo, quod auctor ea refutandi curam in se recipiat (quod novum vocat seducendi genus), mandat, ut revisores in id diligenter intendant, ut vel hujusmodi libri emendentur, vel in indicem referantur.

XXII. Tandem §. 22. valde exprobrat libros, *in quibus auctores sibi alios dissidentes...* (verba sunt Pontificis) *conviciis proscindunt, aliorum opiniones nondum ab ecclesia damnatas censura perstringunt, adversarios eorumque..., cœtus suggilant et pro ridiculis ducunt: magno equidem bonorum scandalo, hæreticorum vero contemptu, qui..., catholicis se mutuo lacerantibus, plane triumphant. Etsi vero fieri non posse intelligamus, ut disputationes omnes e mundo tollantur..., compertum præterea nobis sit, magnam aliquando utilitatem ex iis capi posse: modum tamen in defendendis opinionibus servari merito volumus.* Subditque §. 23., id jam præscriptum fuisse ab Innocentio XI. in decreto, ubi dictum fuit: *In virtute*

sanctæ obedientiæ... præcipit, ut tam in libris... quam in thesibus etc. caveant ab omni censura et nota, nec non a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter catholicos controvertuntur, donec a s. sede recognitæ sint, et super eis judicium proferatur. Deinde prosequitur Benedictus: *Cohibeatur itaque ea scriptorum licentia, qui* (ut dixit s. Augustinus) (1), *sententiam suam amant-s, non quia vera est, sed quia sua est, aliorum opiniones non modo improbant, sed... etiam notant atque traducunt. Non feratur itaque omnino, privatas sententias veluti certa... ecclesiæ dogmata a quopiam in libris obtrudi, oppositas vero erroris insimulari.* In quam scriptorum licentiam, præcipit Pontifex, ut revisores librorum *pro munere suo censuram intendant eamque congregationis cardinalibus cognoscendam subjiciant, ut eam pro zelo suo et potestate coerceant.*

XXIII. Inspice igitur, benevole lector, quam caute ac mature in hujusmodi examine et prohibitione librorum mater ecclesia procedat. Ad ea vero, quæ scripserunt Raynaudus et Muratorius, respondetur, hos auctores non de legitima prohibitione locutos, sed tantum de aliqua prohibitione facta a quodam maledico inquisitore sive censore. Cæterum ipsi Raynaudus (2) et Muratorius jurisdictionem ecclesiæ ad obligationem proscribendi libros infectos multis confirmant: *Exploratum est* (inquit Muratorius), *nihil magis futurum esse cordi pascentibus gregem Christi, quam... avertere ab ovili suo quæcumque venena, quoscumque lupos.... Qui ergo ferant perniciosos libros grassari passim?... Perniciosi autem minimeque ferendi sunt ii omnes libri, in quibus aut corrumpitur doctrina, aut justitia desideratur, aut caritas aut prudentia. In his autem omnibus locum habere debet ecclesiasticorum judicum et apostolicæ præsertim sedis atque conciliorum auctoritas.... Audiendi porro non sunt hæretici, qui ecclesiasticis pastoribus irascuntur et male quotidie dicunt propter usum istiusmodi juris: parum sane æqui, dum ecclesiæ ac Deo negant, quod ipsi in suis urbibus propter temporalia commoda faciendum putant.* Contra vero mœrens de aliquibus censoribus, qui

(1) *lib. 12. conf. c. 25. num. 34.* — (2) *de bon. ac malis lib. etc. erotem. 2.*

objurgandi aliorum scripta desiderio abrepti facile et sæpe injuste libros erroribus notant, eos valde exprobrat. Protestatur tamen, se non loqui de librorum prohibitionibus, quæ Romæ per sacras congregationes emanant; de his namque sic ait: *Nobis enim jam constat, neque Pontificibus maximis, neque supremis aliis ecclesiæ magistratibus isthæc esse tribuenda. Nonnisi sanctissime instituta sunt tribunalia, ad quæ deferantur pravi libri eorumque auctores. Optimis item legibus armata fuere.*

XXIV. Respondetur autem ad alia supra objecta, quod jure merito opusculum quoddam Bellarmini traditur fuisse vetitum. Opera autem s. Thomæ, si injuste ab uno episcopo gallicano damnata fuerunt, jam ab ecclesia Romana undique commendantur. Quod si quandoque aliquis liber inconsiderate proscriptus fuerit, id ecclesiæ auctoritati non officit, nec fideles ab onere obediendi excusat; hoc enim raro accidit, et valde magis expedit equidem ad commune bonum, alicujus libri lectionem aliquando non damnandam damnari, quam perniciosi libri damnandam lectionem permitti. Quod autem Pius II. rescripsisset, non semper doctoribus sedis apostolicæ esse credendum, id inique asseritur: ipse enim Launojus (1) (qui fuit multum Romanæ ecclesiæ infestus) confitetur, verba illa legi in una sola editione Basileensi, anno 1571 per hæreticos elaborata; sed in aliis omnibus tam vetustioribus quam recentioribus editionibus sic legi: *Unum a te petimus, ut detractoribus sedis apostolicæ semper non credas; multa illorum passionibus tribuas.* Valde quidem differunt verba hæc ab aliis supra relatis. Ejusmodi vero *detractores sunt* Van-Espen, Fleury, Dupinus, præfatus Launojus et alii similis furfuris auctores.

XXV. Quod autem subdunt adversarii, nempe opus esse ad justum ferendum judicium, auctores audire, priusquam ipsorum opera damnentur: dicimus, id nec oportere nec expedire, ut jam olim judicarunt patres synodi Tridentinæ contra quosdam paucos episcopos, qui omnino requirebant, ut auctores audirentur; in hujusmodi enim judicio non de personis scriptorum damnandis tractatur, sed de removendo damno sive damni peri-

(1) *ep. 14. p. 8. animadvert. 18. num. 537. et 538.*

culo, cui fideles propter librorum illorum lectionem subesse possunt. Ad quid autem requiritur citatio auctoris, ubi ipsa scripta ejus confessionem exhibent? *Cum vitium*, ait Ludovicus Muratorius (1), *satis apertum se dissimulari non patiatur et excusationi locum aufert, intrepide sententia feratur, et inauditis quoque auctoribus proscribantur libri. Reipublicæ debetur isthæc medicina.* Minime igitur opus nec expediens est, ut audiantur auctores, ubi ex iisdem libris potest judicium efformari, quod eorum lectio noxia vel saltem periculosa aliis esse possit. Quamvis enim auctor innoxie scripserit et deinde in bono sensu valeat scripta sua explicare, nihilominus bene potest et debet ecclesia librum proscribere, si judicat, lectionem illius perniciem populis allaturam.

XXVI. Quæro: Quid tunc ageret auctor, si coram audiretur? Vel diceret, se catholico sensu fuisse locutum, vel opus non esse suum. Si primum, nihil id ei proderit ad damnationem operis vitandam, ubi aliqua propositio censetur posse aliis offendiculo esse, quamvis ipse innocens judicetur. Si secundum, neque id prohibitionem impedire valebit, cum non auctor damnationi subjiciendus sit, sed tantum fideles ab operis lectione removeri debent; prohibitio enim non tam libros respicit, quam fideles, quos oportet ab eorum lectione avertere: *Nihil opus esse*, inquit Bened. XIV. (2), *auctores in judicium vocare, ubi non quidem de eorum personis notandis agitur, sed de consulendo fidelium indemnitati atque avertendo ab ipsis periculo, quod nocua librorum lectione facile incurritur. Si qua vero ignominiæ labe auctoris nomen ex eo aspergi contingat, non id directe, sed oblique ex libri damnatione consequi. Qua sane ratione minime improbandas censemus librorum prohibitiones inauditis auctoribus factas, cum præsertim credendum sit, quidquid pro se potuisset auctor afferre, id minime a judicibus ignoratum fuisse.*

XXVII. Sed quid amplius de hoc dubitandum, cum id semper ita fieri in ecclesia consuevit? Ubi judicium (regula est) de persona faciendum, oportet personas audire: ubi autem de libro agitur, liber audiatur. Imo quid obest,

(1) *de ingen. moder. lib. 2. cap. 5.* — (2) *in bulla cit. Sollicita, §. 10.*

quin ipse auctor ex suis scriptis, quando manifeste sunt impia, damnetur? Berengarius calumniabatur s. Bernardum et synodum Senonensem, quod Petrum Abælardum inauditum damnassent; sed adversus Berengarium sapienter scripsit Natalis Alexander (1): *Anne ideo inconvictus, cujus errores in libris ab ipso editis ita erant manifesti? Ex scriptis itaque judicium de personis ferre posse, et sic institutum ecclesiæ judicium indeficiens esse, Martinus I. et 105 Lateranensis concilii patres sic statuerunt: Si causæ cognitio instruatur ex hominum testimoniis et instrumentis, criminis vel innocentiæ probationem continentibus, potest ecclesia errare. Si de facto doctrinali quæstio sit, et cognitio causæ instruatur ex libris auctoris, qui erroris accusatur, non potest errare.* Præterea sæculo septimo Maximus Aquileiensis in eodem Lateranensi concilio sic Martinum allocutus fuit: *Si placet vestræ beatitudini, convenienter de his, quæ proponuntur, cognoscere per postscripta eorum adversus fidem exposita, et quæ sine accusantis persona redarguere apertissime demonstrantur; propterea enim accusatio extranea superflua esse dignoscitur, quando a suis temerariis conscriptis apertius accusantur.* Ita namque Dominus ait: *Ex verbis enim tuis justificaberis et ex verbis tuis condemnaberis.* Matth. 12, 37. Item contra Theodorum et Origenem in synodo V. accusator quippe nullus adfuit, sed tamen sola ipsorum scripta ad eos damnandos suffecerunt. Cæterum, ubi scripta sunt ambigua, justum est auctores audire, priusquam ipsi auctores damnentur.

XXVIII. Textibus autem allatis respondetur, nempe quod ibi non de libris, sed de personis agebatur. Sic pariter abbatis Joachimi et Augustini non sola opera, sed etiam personæ accusabantur. Et sic alii, qui adducuntur, ipsi citati fuerunt, quoniam non in scripta inquirebatur, sed in personas, quæ de hæresi arguebantur. Citatio autem illa per edictum a Tridentino data est, non quidem ad legitimam reddendam hæreticorum librorum proscriptionem, sed tantum ad ipsos hæreticos et auctores reducendos. Quod aliqui tandem fuerunt

(1) *hist. tom. 11. ad sec. 6. disc. 5.*

quandoque vocati, priusquam ipsorum libri damnarentur, hoc non necessitatem inducit, sed tantum æquitatem ostendit in quibusdam casibus adhibendam, prout sapienter insinuat Benedictus XIV. in cit. bulla *Sollicita* §. 10., ubi dicit: *Nihilo tamen minus, quod sæpe alias ab eadem congregatione factum fuisse constat, hoc etiam in posterum servari optamus, ut, quando res sit de auctore catholico aliqua fama illustri, ejusque opus (demptis demendis) prodesse posse dignoscatur, vel auctorem ipsum suam causam tueri volentem (congregatio) audiat, vel unum ex consultoribus designet, qui ex officio operis patrocinium suscipiat.*

XXIX. Objiciunt IV., ad valorem legis ecclesiasticæ non sufficere, ut illa Romæ tantum promulgetur, eam affigendo ad valvas basilicæ s. Petri vel in campo Floris; sed requiri, ut per singulas provincias publicetur. Hinc adstruunt aliqui nostrates nebulones, quod index Romanus in hoc regno neapolitano non obliget, utpote non publicatus nec acceptatus. Et idem asserunt de bulla cœnæ, qua excommunicantur sub anathemate Papæ reservato omnes legentes, vendentes aut retinentes libros hæreticorum, hæresim continentes vel de religione tractantes.

XXX. Respondetur, hanc objectionem in nostro casu prorsus inanem esse; nam primo habemus, ut diximus supra n. 18., tam Pium IV. quam Clementem VIII. mandasse et curasse, ut index per totum orbem publicaretur. Deinde habemus, quod Philippus II. per edictum datum die 15. februar. ann. 1569 (1) præcepit, indicem Romanum, sicut per Pium IV. publicatus fuerat, recipi et observari in omnibus regnis suæ ditionis, et ideo ipsum ad omnia consilia regia transmitti mandavit, ut eorum auctoritate per provincias more solito promulgaretur. Quod proinde præsertim in nostro regno neapolitano sine ulla contradictione executioni demandatum fuit. Et cum Innocentius XII. conquereretur apud Carolum II., quod in Flandriis quidam libri ab ecclesia proscripti impune legerentur, Carolus de hac re scripsit

(1) *apud Van-Espen. part. 1. titul. 22. de congr. card. c. 4. n. 34.*

gubernatori (tunc Bavariæ electori), et hic regis epistolam Bruxellarum senatui transmisit, qui die 13. april. 1696 sic electori respondit: *In hoc usque tempus non audivimus, quemquam tueri voluisse scripta et libros legitime prohibitos. Præterquam quod et cum gaudio auxilium daturi sumus ecclesiasticis, quibus ad hoc eo opus fuerit.* Adde, quod in pragmatica de impressione librorum (1) præceptum fuit, nullo modo posse vendi et retineri libros prohibitos. Quod vero pertinet ad bullam cœnæ, constat ex pluribus scriptoribus (2), oppositiones a regiis ministris propositas adversus laudatam bullam restrictas fuisse tantum respectu ad aliqua peculiaria capita, quæ regalem jurisdictionem lædere censebantur; sed non se extendisse ad alias res, quæ juribus regiis nullum afferebant gravamen. Cæterum, quamvis legentes libros ob hæresim vel ob falsi dogmatis suspicionem damnatos excommunicationem bullæ cœnæ non incurrerent, saltem effugere non possunt excommunicationem inflictam in indice.

XXXI. Adde, quod lectio librorum erroribus infectorum ipso jure naturali vetita est illis, quibus offendiculo esse potest, ut recte inquit P. Petrus Collet, continuator operum honorati Tournely (3): *Lectio librorum hæreticorum multis prohibita est jure naturali, iis scilicet, quibus est periculosa: atqui periculosa est multis, cum pauci vafritiem... hæreticorum detegere valeant, pauciores ab eorum laqueis...se expedire. Ergo merito dixit Sylvius, rudes et theologia leviter instructos, quales sunt ii fere omnes, qui duobus aut tribus tantum annis theologiæ studuerunt, non sine gravi peccato legere posse istiusmodi libros, etiamsi nulla esset lex ecclesiastica.* Idem scripsit *Natalis Alex.* (4). *Qui libros legunt absque licentia auctoritate sedis apostolicæ concessa, in lethale peccatum et excommunicationem incurrunt. Hæc enim lectio pontificiis constitutionibus plerisque sub excommunicatione latæ sententiæ vetita est. Merito quidem, ne ab imperitis vel semidoctis, aut etiam eruditis viris*

(1) *vide apud Rovitum p. 276.* — (2) *vide Barth. Chioccarell. archiv. ad t. 4. tit. 2. et Troyla hist. neap. t. 4. p. 2. c. 4. §. 2. n. 17. et 18.* — (3) *t. 3. de decal. c. 1. art. 1.* — (4) *l. 4. de dec. art. 8. reg. 25.*

absque necessitate et cum subversionis periculo legantur: quod doctis etiam, sed nimium curiosis, et quorum fides interdum infirmior est quam simplicium et ineruditorum, ex hujusmodi lectione plerumque imminere infelix experientia comprobavit. Additque: *Et nec cum licentia posse legi, si vel periculum subsit, vel nulla adsit causa gravis legendi. Tandem quidquid alii audacter autument, piorum fidelium cordi semper fuit satagere, ut ecclesiæ in omnibus humilem et devotam obedientiam servarent.* Carolus Magnus solitus erat dicere: *In memoriam b. Petri honoremus Romanam et apostolicam sedem, ut, quæ nobis sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat magistra ecclesiasticæ rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas, ut, licet vix ferendum ab illa s. sede imponatur jugum, tamen feramus et pia devotione toleremus* (1).

Resolvuntur quædam dubia ad praxim spectantia.

I. Quæritur 1., an qui moraliter certi sunt, nullum perversionis periculum incurrendæ, possint absque licentia prohibitos libros legere. Probabile esse eo casu, quod possint, putarunt aliqui cum *Caramuelo* (laxorum facile principe), dicentes, quod, cessante fine legis adæquato, cessat lex prohibitionis. Sed cum sententia communissima, quam tenent *Castrop.* (2) *cum Suar.*, *Tolet.*, *Sanch. et Tambur.* (3), omnino negandum: primo, quia, licet probabilis esset opinio, quod cesset lex, cessante ipsius fine adæquato, etiam in casu particulari: cui opinioni alia opponitur communior et probabilior sententia, eo quod, cessante fine damni in particulari, non cessat nihilominus finis legis in communi, qui est, ut vitetur periculum hallucinationis: licet (inquam) opinio illa a pluribus habeatur ut probabilis, nempe *Soto*, *Caj.*, *Sylv.*, *Valent.*, *Carden.* etc., attamen quoad lectionem librorum damnatorum minime potest esse probabilis, quia in hac re nunquam periculum omnino cessare potest, vel saltem nunquam finis prohibitionis cessat adæquate, neque

(1) *vide in conc. Tribur. can. 30.* — (2) *de fide d. 2. pag. 10.* §. *2. num. 9.* — (3) *in dec. lib. 2. cap. 1.* §. *7. num. 41.*

in communi neque in particulari; prohibitionis enim finis non solum est, ut damnum vitetur conscientiarum ex lectione pravorum librorum, sed etiam ut servetur obedientia ecclesiæ debita, maxime in re tam periculosa; et insuper finis est, ne detur ansa hæreticis aut aliis improbis scriptoribus perniciosa typis demandandi.

II. Hinc nullo modo permittendum alicui, legere damnatos libros, etiamsi ipse putet, respectu sui omne abesse periculum. Tantummodo, ut supra notavimus, concilium Carthaginense IV. permisit episcopis, ut legerent libros hæreticorum *pro necessitate et tempore*. Cæterum non videtur improbabile id, quod plures doctores docent, *Holzm.* (1), *Elbel* (2) *cum Mayr.: item Laym. et Dicast. apud La Croix* (3), nempe ex justa epikeia excusari virum pium et doctum legentem librum hæreticum, si necessario tali indigeat lectione ad convincendum aliquem hæreticum ex suo proprio, puta inveniendo contradictiones, concessiones, fallacias et similia; dummodo (dixi) urgeat necessitas, et insuper non pateat recursus ad Romam vel ad proprium episcopum; licet enim ordinarie a Pontifice vel a congregationibus Romanis sacræ inquisitionis vel indicis licentia legendi libros prohibitos impetranda sit, tamen in casu magnæ necessitatis poterit episcopus illam impertire. *Viva* (4).

III. Quæritur II., quænam requirantur, ut incurrant excommunicationem, qui scienter retinent, legunt, imprimunt, vel defendunt libros hæreticorum.

Requiritur I., ut auctor sit hæreticus, vel saltem, prout dicit *Holzmann* (5), ut liber, quamvis lateat auctor, ex professo tractet de hæresi. Non autem incurrunt legentes libros infidelium, licet hæresim contineant. Ita *Suarez* (6) *et Salm.* (7) *cum Sanch., Pal.* etc. Libri vero Thalmud et similes Hebræorum prohibentur per bullas Pii IV. et Clementis VIII. (8).

IV. Requiritur II., ut hujusmodi libri hæreticorum *scienter* legantur aut retineantur, ut dicitur in bulla. Unde ex-

(1) *theol. mor. p. 77. n. 77. vers. Sed numquid.* — (2) *t. 2. p. 43. n. 99.* — (3) *l. 7. n. 343.* — (4) *mor. theol. de cens. quæst. 5. a. 1. n. 10.* — (5) *t. 1. p. 198. n. 78 v. Qui legunt.* — (6) *d. 20. sect. 2. n. 12 et 13.* — (7) *de cens. cap. 4. num. 71.* — (8) *vide apud La Croix l. 7. n. 333.*

cusat legentes a censura non solum ignorantia invincibilis, sed etiam crassa, imo juxta plures, *Sanch.*, *Sylv.*, *Bon.*, *Ronc.*, *Salm. etc.*, (*vide l. 7. num. 47. et 48.*) etiam affectata, quia (ut dicunt) in ea, rigorose loquendo, deest dolus formalis, qui verum censuræ contemptum inducit.

V. Requiritur III., ut liber vel de religione tractet, vel hæresim contineat. Sufficit autem, ut liber tractet de religione, tametsi errorem non contineat, nempe de sacra scriptura aut de theologia aut canonibus, ritibus ecclesiæ aut aliis rebus spiritualibus. Ita *Sanch.* (1), *Laym.* (2), *Suar.* (3), *Salm.* (4) *et alii.* Sufficit etiam, ut liber unum solum errorem contineat contra fidem, etiamsi de alia re agat. *Sanch.*, *Bonac.*, *Castrop. et Salm.* (*vide nost. mor. l. 7. num. 287.*) Quid, si error sit abrasus e libro? Adhuc remanere prohibitum tenent multi DD. *Suar.*, *Sanch. num. 3.*, *Bon. et alii*, quia particularis illa expunctio non aufert communem libri proscriptionem. Sed alii, ut *Pignatelli et La Croix* (5), dicunt, excusari a censura illum, qui reliqua libri legit, quia tunc liber non amplius continet hæresim, nec offendiculo esse potest. Idque probabile videtur cum *Sporerio* (6), semper ac liber non de religione tractet, sed de alia materia, v. gr. de philosophia aut de historia: exceptis tamen libris centuriatorum Magdeburgensium et similibus, in quibus revera de religione agitur.

VI. Requiritur IV., ut lectio sit in materia notabili; nam communiter DD. in hac re quidem admittunt dari parvitatem materiæ; discrepant vero in assignando, quænam sit materia parva. Alii, id est, *Sanch.* (7) *cum Sa*, *Manuel et Vivald.*, dicunt, esse paginam et quid amplius, si volumen sit ex grandioribus: sed hoc merito (sic saltem generaliter dictum) ab aliis rejicitur. Alii contra, nempe *Graffius et Reginald. apud Bonac.* (8) dicunt, esse tantum tres vel quatuor versus. Alii (*Suar.* (9), *Pal.* (10) *cum Azor.*, *Coninch. et Sayr.*) dicunt, esse decem lineas.

(1) *dec. l. 2. c. 10. n. 21.* — (2) *l. 2. tr. 1. c. 5. num. 3.* — (3) *ut supra n. 16.* — (4) *cap. 4. num. 72.* — (5) *lib. 7. num. 33.* — (6) *de fide t. 1. p. 123. num. 40.* — (7) *c. 10. n. 31.* — (8) *d. 1. quæst. 2. punct. 4. num. 14.* — (9) *num. 20.* — (10) *tract. 4. d. 2. punct. 10. q. 2. n. 6.*

Alii tandem (*Holzm.* (1), *Sporer* (2), *Elbel* (3) et *Croix* (4) cum *Marchant*) melius distinguunt et dicunt, in hoc attendendum finem prohibitionis: si enim aperiendo librum offendis in doctrinam, quæ directe fidei adversatur, et legis, etiamsi paucas lineas legas, excommunicationem non effugies, quia tunc periculo perversionis jam te exponis; secus si liber hæretici ageret de re indifferenti; tum enim legendo forte usque ad paginam poteris a mortali excusari, si nullam ibi advertas propositionem erroris suspectam. Cæterum incurri potest censura legendo solum procœmium aut indicem libri, si in notabili quantitate percurratur. *Laym.*, *Bon. ll. cc. etc.*

VII. Dubitatur 1., an incurrat excommunicationem, qui legit hæretici concionem aut epistolam seorsim editam. Affirmant alii, *Suar.*, *Farinac. apud Salm.* (5); sed negant alii, *Sanch.* (6), *Holzm.* (7) cum *Laym.*, *Marchant. etc.*, *Salm.* loco cit. ac *Bonac.*, *Castrop.* et *Lugo* apud *Croix* (8). Ratio, quia revera hujusmodi concio vel epistola non potest dici liber; et in hac re, dicunt, stricte faciendam esse interpretationem, cum agatur de re odiosa, utpote de pœna incurrenda.

VIII. Dubitatur 2., an incurrant censuram legentes manuscripta hæreticorum. Negant *Azor.*, *Viva*, *Spor.* et alii cum *Sylvio*, qui *Sylvius* insuper pro hac opinione quamdam declarationem S. C. profert, *Azor.*, *Barbos.* etc. apud *Croix* (9), *Viva* (10), *Spor.* (11). Affirmant tamen constanter *Holzm.* (12), *Croix* loc. cit. cum *Suar.*, *Sanch. etc.*, dicentes, manuscripta adhuc venire sub nomine librorum, sicut olim ipsa, antequam typus inventus esset, pariter libri appellabantur: utque etiam nunc manuscripta, ubi adnotantur baptismata et matrimonia, a rituali et ab omnibus adhuc libri vocantur: de præfata autem declaratione. S. C., respondent, satis non constare. Censeo quidem, hanc sententiam omnino esse consulendam, quia in hac re expedit ordinarie, rigidiores opiniones sequi; cæ-

(1) *p. 176. n. 77. v. Dixi quarto.* — (2) *t. 1. pag. 124. num. 44.* — (3) *t. 1. p. 297. num. 113.* — (4) *lib. 6. num. 330.* — (5) *cap. 4. n. 72.* — (6) *dec. l. 3. cap. 10. num. 30.* — (7) *p. 77. num. 77. v. Dico 6.* — (8) *lib. 7. num. 337.* — (9) *l. 7. n. 339.* — (10) *ad prop. 46. Alex. VII. n. 10.* — (11) *p. 123. n. 39.* — (12) *t. 1. p. 77.*

terum rationes supra allatæ non videntur satis convincere; nam hodie nomine librorum proprie libri intelliguntur, non manuscripta. Maxime tamen advertendum, quod ex præscriptis in indice Romano (regula 10. circa finem) incurrit excommunicationem ipso facto, qui *libros hæreticorum vel cujusvis auctoris stripta, ob hæresim vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata atque prohibita, legerit sive habuerit.*

IX. Dubitatur 3., an excommunicatione irretiatur, qui audit alterum librum hæreticum legentem. Alii affirmant, *Laym.*, *Azor.* etc.; sed communius et probabilius negant alii; modo non induxerit alterum ad legendum. *Spor.* (1) et *Croix* (2) cum *Sylv.*, *Pignatel.*, *Sayr.* etc. Imo alii, *Sanch.* (3), *Castrop.* (4) cum *Coninch.* et *Bonac.* (5) cum *Nav.*, *Reg. etc.* adhuc probabiliter excusant, etiamsi induxerit, et alii, *Sporer*, *Susa* et *Steph.* apud *La Croix* loc. cit., excusant adhuc a peccato, si audiens nullum ex auditione timeat morale periculum perversionis.

X. Notandum insuper, quod non sunt prohibiti libri catholicorum, qui verba hæreticorum referunt ad eos confutandos, ut omnes communiter docent. *Laym.* loc. cit. cum *Nav.* et *Sanch.* ac *Azor.*, *Pignatel.* et *Bonac.* apud *Croix* (6). Neque libri catholicorum, ubi adsunt alicujus hæretici notamenta sive scholia; dummodo (sapienter limitant *Suar.*, *Pignatel.* etc.) hujusmodi notamenta non sint tam copiosa, ut potius liber illis quam scriptis auctoris constet. *Suar.*, *Pignat.* etc. apud *Croix* (7). Neque libri hæreticorum, qui de alia materia tractant quam spirituali, ut diximus, sed absque ullo errore; nam (ut diximus supra num. V.) quamvis vel solus esset error, adhuc periculum inesset libro; quidquid aliqui dicant, liber revera damnatus existit.

XI. Incurrunt autem excommunicationem non solum legentes libros hæreticorum prohibitos, ut supra, sed etiam, qui illos retinent. Quapropter qui eos habet, tenetur quamprimum juxta præceptum Pii IV. tradere vel inquisitoribus vel episcopis. Et loquendo de regnis, ubi viget inquisitio, dicit *P. Suarez* cum aliis (*Barb.*, *Dicast.*

(1) *t. 1. p. 124. num. 43.* — (2) *l. 7. n. 342.* — (3) *dec. lib. 2. cap. 10. num. 48.* — (4) *disp. 2. p. 10. §. 2. n. 4.* — (5) *disp. 1. quæst. 2. p. 4. n. 11.* — (6) *lib. 7. n. 335.* — (7) *lib. 7. num. 334.*

apud *Croix* (1), incurrere censuram etiam, qui librum non tradit, quamvis comburat. Sed communiter excusant alii (*Salm.* (2) et *Croix* ibid. cum *Sanch.*, *Pignatel.* et *Filliuc.*); quia (ut ajunt) qui librum destruit, nequit amplius dici, quod retineat. De cætero non excusatur, qui librum retinet etiam nomine alterius, v. g. in deposito, mutuo aut pignore, nec qui librum suum tradit alteri ad tenendum; quia retento sibi dominio ipse etiam dicitur retinere, cum possit illum suo arbitrio repetere; ita DD. communiter. *Suarez* (3), *Sanch.* (4), *Castrop.* (5), *Roncagl.* (6), *Salmant.* (7), *Croix* (8), *Bonac.* (9) *etc.* Præterea hic advertenda est propositio 54. proscripta ab *Alexand. VII.*, quæ dicebat: *Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri etc.* Dicit tamen *La Croix* (10) cum *Verjuys*, excusari, qui tradit librum, ut retineatur in locis sequestratis, qui solent assignari in singulis monasteriis. Cæterum si quis deponeret librum apud habentem licentiam, cum expresso pacto non repetendi (ita ut alter non teneatur reddere) nisi post expurgationem vel post licentiam impetratam, hunc non auderem damnare, quia in hoc videtur omnino cessare periculum legendi absque dispensatione; tanto minus damnarem, si donaret absolute librum habenti licentiam sub conditione, ut reddat ipsi donanti, si deinde licentiam obtinebit. Excusatur etiam a censura, qui librum retinet per breve tempus, v. gr. uno vel altero die, ut docent communiter DD. *Laym.* (11), *Bonac.* (12), *Castrop.* (13), *Holzm.* (14) cum *Sanch.*, *Sayr. etc.* Idque admittunt alii, *Castrop. l. cit. et Viva* (15) (quoad eximendum retinentem a censura), etiamsi ipse illo brevi tempore intenderit perpetuo librum retinere; quia (ut ajunt) deficit tunc materia gravis circa actionem externam. Præterea alii plures: *Sanchez.* (16), *Laym.* (17) *cum Suar. ac Graff. et Pignat. ac Sylv.* apud *Croix* (18) eum excusant, etiamsi diu retineret, expectans tamen tempus opportunum, ut librum superiori vel habenti licentiam tradat.

(1) *lib. 7. n. 355.* — (2) *cap. 1. n. 74.* — (3) *d. 20. sect. 2. n. 21.* — (4) *n. 52.* — (5) *p. 10.* §. *2. n. 7.* — (6) *p. 90. q. 2. resp. 4.* — (7) *n. 74.* — (8) *n. 347.* — (9) *p. 4. n. 15.* — (10) *lib. 6. n. 352.* — (11) *n. 7.* — (12) *n. 15.* — (13) *n. 10.* — (14) *n. 77.* — (15) *quæst. 5. a. 1. n. 9.* — (16) *dec. l. 2. c. 10. n. 55.* — (17) *c. 15. n. 7.* — (18) *lib. 7. n. 351.*

Annotatio editoris.

Plura circa lectionem librorum prohibitorum adnotanda videntur; nam s. Alphonsus tantum textum bullæ interpretatur; quod autem adhuc diversarum regionum ratio habenda sit, satis indicat, cum testatur, bullam cœnæ et indicem Romanum Neapoli recepta esse; addit vero, quod prior non quoad omnia recepta est sicut index; quare etiam a quibusdam dubitetur, an peccans contra bullam excommunicationem reservatam incurrat, cum tamen certe excommunicationem (simplicem) indicis incurrat. Sic a s Alphonso quilibet monetur, ut ipse videat, quomodo in sua patria leges receptæ sint et interpretentur; consuetudo enim, ait s. Thomas (1), habet vim legis et legem abolet et est legum interpretatrix. Igitur auctores probatos Germaniæ consulimus, et quod apud ipsos invenimus, fideliter rescribimus.

1. Omnes auctores societatis Jesu, theologi et canonistæ, conveniunt, bullam cœnæ et indicem Romanum apud nos secundum suum rigorem non esse recepta. Sic Martinus Becanus (2), Paulus Laymann (3), Busenbaum (4), Dicastillo (5), Stoz (6), La Croix (7), Gobat (8), Voit (9), Reuter (10), Pirrhing, celeber canonista (11), Francisc. Schmalzgruber (12), Vit. Pichler (13). Hæc benignior sententia Germanorum scriptoribus externis non ignota fuit, et signanter a Sanchez (14) et Tamburini (15) cum Azor. et aliis admissa est; nec rigidus Antoine (16) contrarius videtur. Aliquorum sententias propriis verbis hic referre non displicebit. Laymann, quem posteriores fere omnes secuti sunt, sensum bullæ cœnæ explicans scribi (l. c.): „Duo extra controversiam esse debent: primum, non esse prohibitos hæreticorum libros philosophicos, medicos, juridicos, historicos, poeticos, si nullam hæresin contineant; alterum, prohibitos esse hæreticorum libros, qui ex professo de religione tractant, etsi certum sit, nullum errorem contra fidem orthodoxam in iis contineri. Sed dubium est de illis hæreticorum libris, quibus ex instituto non de religione tractantibus obiter aliqua hæresis inserta est, utrum hac bullæ censura comprehendantur. Negant *Sayrus*, *Graffius*; contrarium vero docent Suarez et Sanchez, quorum sententia verbis bullæ conformior est: siquidem in ea diserte distinguitur: si aut liber hæresin contineat, aut de religione tractat; in alternativis autem sufficit alterutrum verificari. *Verum tamen in partibus nostris septentrionalibus bullaris hæc constitutio*

(1) *1. 2. q. 97. art. 3.* — (2) *tom. 2. tract. 1. de fide. c. 15. q. 8. n. 5.* — (3) *lib. 2. tr. 1. c. 15. n. 3.* — (4) *l. 7. c. 2. 2.* — (5) *n. 1177.* — (6) *l. 2. p. 3. n. 534.* — (7) *l. 7. n. 332.* — (8) *tom. 1. tr. VII. n. 355.* — (9) *n. 1428.* — (10) *tom. 1. p. 1. tr. IV. q. VI. n. 288.* — (11) *lib. V. tit. VII. sect. II. n. 20.* — (12) *jus. can. tit. de hæreticis n. 59.* — (13) *jus. can. p. II. lib. V. tit. VII.* — (14) *lib. II. c. X. n. 42.* — (15) *lib. II. c. 1. n. 60.* — (16) *tom. II. p. 26.*

secundum talem rigorem recepta non est. Multi enim frequenter prodeunt hæreticorum libri juridici, medici, historici, quibus plerumque reperias unam vel plures hæreses obiter admixtas: et tamen passim in catholicorum bibliothecis asservantur, leguntur. Dummodo hinc excipias eorum hæreticorum historias, v. gr. Joan. Aventini, Joan. Sleidani, Sebastiani Munsteri, quibus satis apparet præcipuum institutum fuisse, Romanam ecclesiam, clericorum et monachorum statum convellere ac denigrare, quorum proinde nomina in indice librorum prohibitorum diserte posita sunt. Quamobrem horum etiam historicorum libri merito prohibentur... Ait autem Mart. Becanus: ubi bulla cœnæ Domini vel index librorum prohibitorum receptus non est, catholicos in Germania non excommunicari, qui legunt libros hæreticos." — Eodem capite de indice Romano agens, ipsum in duas classes dividit, quarum prior libros hæreticorum de religione tractantes, altera libros auctorum etiam catholicorum errores continentes comprehendat. Deinde subdit n. 8.: „Quod attinet ad prohibitionem librorum secundae classis, index Romanus apud nos in Germania receptus non est, quia nemo est, qui in observationem cum auctoritate deducat." Hanc sententiam Laymanni apud supra relatos auctores sæpius etiam in iisdem terminis repetitam invenimus: sed aliquando unus auctor restringit, alter vero mitigat. Sic e. gr. Lessius cum Croix lectionem Munsteri non improbant. Idem Croix (1) scribit: „Librum catholici auctoris Romæ pure confixum posse in Germania legi, defendit publice aliquis professor moralis. Idem censuerunt interrogati a me tres doctores theologiæ. Idem de libris II. classis tenent Becanus, Laym. aliique cum Wex pro locis septentrionalibus, in quibus bulla cœnæ non est in eo rigore recepta, *cum in eo rigore non observetur a majore parte communitatis.*" Vit. *Pichler,* auctor a s. Alphonso bene notatus, l. c. scribit: „Non solum jus positivum humanum, sed etiam divinum et naturale prohibet (libros pravos legere). Excipe pro nostra Germania libros philosophicos, medicos, juridicos, politicos et plerosque historicos, licet hæreticos habeant auctores et hinc inde hæresim inspergant, non tamen ex professo tradant, nec dedita opera in contemptum et vilipensionem religionis catholicæ et hæresis commendationem suos vulgent libros: hos enim libros hæreticorum, incidenter solum inspersam hæresim continentes, vel non comprehendit bulla cœnæ, ut existimat *Reiffenstuel,* vel consuetudo communiter recepta in Germania permittit et declarat, bullam cœnæ quoad hos libros inibi non esse receptam; ut probabilius censet Laym. et alii plerique Germani, qui post ipsum scripserunt. Et plane sine scrupulo legi et retineri hos libros, notoria praxis ostendit. A fortiori hoc procedit de lectione et retentione librorum ab hæreticis editorum, qui nec de religione ex professo tractant, nec hæresim ullam habent inspersam, licet alias a Pio IV. lectio horum librorum sit prohibita sub excommunicatione reservata. Ceterum etsi historicos hæreticorum libros legere de jure eccle-

(1) *l. VII. 371.*

siastico prohibitum in Germania non censeam, hi tamen præ cæteris possunt esse noxii incautis ac imperitis, maxime juventuti, a cujus manibus eos omnes, si possem, eriperem, eo quod nunquam soleant scribere historiam veram ac plerumque falsa et ordinarie in Papæ, status ecclesiastici, conciliorum etc. vilipensionem vel contemptum cedentia facta adducere, probrosa immiscere, laudabilia dissimulare, catholicorum doctrinam et ritus ludicere ac per sannas proponere... Et hujusmodi historicos legere multis vetat jus naturale, ut advertit doctissimus Becanus." Deinde autem auctor (Pichler) sibi objicit: „Si hos libros (hæreticorum) legere et retinere non licet sub pœna excommunicationis, plurimi viri, cæteroquin docti et probi, in locis, ubi hæretici vivunt immixti catholicis, et omnia scatent libris hæreticorum, uti Augustæ Vindelicorum etc., erunt excommunicati, quia passim legunt per modum novellarum tractatus controversisticos ac de religione tractantes, ab hæreticis editos; et vix ibi domus vel bibliotheca reperitur, in qua non sint et retineantur libri hæreticorum: sed hoc durum est dicere et incredibile." Ad hoc respondet: „Hæc objectio tam valida mihi videtur, ut plane cum Laym. existimem, bullam cœnæ non ubique in nostra Germania in omni rigore receptam esse, nec ubique observantiam ejus in toto rigore et quoad pœnas urgeri a summo Pontifice, qui prudenter præsumitur consentire in nonobservantiam, ubi contraria consuetudo nimium quantum invaluit, et tales sint circumstantiæ, in quibus observantia rigida urgeretur sine fructu, imo cum animarum graviori detrimento. Proin, sicubi propter hæreticos catholicis immixtos passim retineri soleant (vel etiam legi, ad quod tamen plus requiri putem) libri hæretici, retentionem (vel lectionem quoque) a bulla cœnæ, utpote usu non recepta quoad hoc, non prohiberi existimo." — Deinde subdit n. 8.: „Index librorum prohibitorum saltem quoad pœnam non est receptus in Germania. Pariter non est receptus quoad illos libros, qui catholicos habent auctores, in hunc indicem relati propter unam vel alteram doctrinam, quam continent, non satis consonam cum theologia ss. canonibus, Pontificum constitutionibus, aut quia in certa materia excedant scribendo vel glossando super materia, de qua non licet; uti sunt collectanea Augustini Barbosæ etc.; nam non obstante, quod tales libri reperiantur in dicto indice, passim tamen tenentur et leguntur."

His sententiis Jesuitarum adjungimus opiniones scriptorum aliorum ordinum. Et hic imprimis placuit nobis judicium P. *Lud. Engel,* ord. s. Benedicti in monasterio Mellicensi, sacrorum canonum profess. ac procancellarii Salisburgensis, qui in suo manuali parochorum (1) sic scribit: „Circa libros hæreticorum notant communiter DD., quod ex usu præsertim Germaniæ tunc solum sub censura prohibiti sunt, si ex instituto de religione tractant (supposito etiam, quod legens sciat, ipsum librum hæreticum et sub censura prohibitum), non autem si de jure, medicina vel alia materia, licet aliqua hæretica interserant. Ait etiam Becanus, ubi

(1) *part. III. c. 2. §. 2.*

bulla cœnæ vel index librorum receptus non est, catholicos in Germania non excommunicari, qui legunt libros hæreticos. Quæ sententia præsertim in illis locis deservire potest, ubi omnia scatent hæreticis et hæreticorum libris: ubi enim facilis est peccandi materia, non expedit tam gravem censuram dictare, ne conscientiis laqueus injiciatur; cum lex debeat esse non valde difficilis, sed utilis secundum patriæ consuetudinem, loco et tempori conveniens. Cap. 2. dist. 4. — Interim, licet forsan in aliquibus locis bulla aut index librorum receptus non sit quoad censuras, non tamen passim excusandi sunt a peccato, qui libros prohibitos et obscœnos legunt propter perversionis periculum."

Martinus Wigandt, ex familia s. Dominici et auctor valde rigidus (1), scribit, non comprehendi (prohibitione ecclesiæ) eos, qui legunt litteras seu epistolas hæreticorum hæresin continentes, quia illæ in acceptatione saltem vulgata nec dicuntur libri, nec reducuntur ad libros. Idem est de concione hæretica, eo quod solum contineat unum alterumve folium; nec comprehendi libros hæreticorum, qui ex professo hæresin non continent, aut de religione non tractant, licet hinc inde hæresim aliquam immisceant.

Severiores videntur scriptores ordines s. Francisci; et hic præ aliis insurgit clarissimus *Anacletus Reiffenstuel*, qui (2) de sententia, bullam cœnæ in Germania non in omni rigore receptam esse, dicit, se illam non absque justa indignatione audivisse et legisse; et subinde monstrare conatur, non potuisse bullam cœnæ non recipi aut non plene recipi, cum lex justissima et sanctissima sit, ita ut omnes oppositæ consuetudines nullo modo legitimæ, licitæ et validæ, sed meri abusus et corruptelæ, a peccato et censura minime excusantes sint. Addit, quod Romani Pontifices quotannis per novam promulgationem bullæ omnem contrariam consuetudinem reprobaverint. Sed hoc non obstante Pichler putavit, rationes Reiffenstuel facile ex principiis generalibus de constitutionibus et consuetudinibus solvi posse (cum non sufficiat, ut lex sit in se justa et sancta; sed debet esse notabiliter utilis, locis conveniens, peccata minuens, non nimis difficilis observatu). At Reiffenstuel ipse paulo post zelum suum nonnihil temperat, dum monasteriis religiosorum permittit absque speciali licentia retentionem librorum hæreticorum, etiam de religione tractantium, imo etiam ab hæresiarchis editorum, in loco separato et clauso... Idem auctor (3) omnino probabile censet, hæreticorum libros, qui juxta tenorem frontispicii nec de religione nec de hæresi, sed alia profana materia aut objecto, v. gr. philosophia, medicina, mathesi, historiis profanis, statu politico etc., principaliter tractantes unam aut plures hæreses continent quidem, nullam tamen earum ex professo et instituto aut notabiliter propugnant, sed simpliciter referunt, aut obiter duntaxat, brevissime simulque aperte futiliter propugnant, ab omnibus non tantum Germanis, sed etiam aliis absque ulla læsione bullæ cœnæ tuta

(1) *tract. VII. exam. 3. q. VII. resp. 5.* — (2) *lib. V. decretal. tit. VII. de hæret. n. 79.* — (3) *n. 51.*

conscientia legi posse..., quia hujusmodi libri per bullam cœnæ non videntur prohibiti. — Sic in re Reiffenstuel a Laymann non tam multum differt; ille bullam mitius interpretatur, hic bullam quoad omnia non esse receptum ait. Quodsi vero Reiffenstuel ait, consuetudinem contra bullam non valere, hoc est contra s. Alphonsum, qui asserit, etiam Neapoli bullam non quoad omnia receptam esse: quod eo magis nunc valebit, quia curia Romana jam ab anno 1773 a promulgatione cessavit. Huic sententiæ favet etiam *Benjamin Elbel* ex eadem familia s. Francisci; at oppositam expresse probabilem et confessariis consulendam censet (1), sententiam Pichleri referens et concludens: „Hanc posteriorem sententiam duxi intimandam, non quod eam velim consulere, præsertim cum aliunde constet, pœnitentibus tutiora esse consulenda saltem per se loquendo; sed ideo duntaxat, ut confessario innuerem, quidnam in praxi cum tali pœnitenti debeat vel possit agere, præsertim ex post facto, id est, post jam lectum vel retentum librum hæreticum."

Patritius Sporer (2), pariter Franciscanus, aperte amplectitur sententiam Laymanni.

Eusebius Amort, ordinis s. Augustini, doctissimus vir germanus, ut ait s. Alphonsus, cujus manuscripta Benedictus XIV. ipse recognovit, hæc scribit (3): „Pontifex non est præsumendus obligare ad observationem legis, quando ex observantia paucorum timoratorum nosceretur major perturbatio vel aliud grave præjudicium ecclesiæ...; si v. gr. ex non lectione librorum prohibitorum, dum alii eos passim legunt, eo quod non sit promulgata prohibitio, zelatores legis fiant potius inutiles ecclesiæ, utpote contempti ob rerum novarum ignorantiam."

Denique pro conclusione hujus jam prolixioris annotationis locum habeat, quod scribit probatissimus Franciscus *Schmalzgruber* loco supra citato: „Notat *Wiestner* ex Laymann, librorum prohibitorum indicem quoad secundam classem in Germaniæ nostræ provinciis non esse usu receptam. Imo Becanus putat, eundem indicem et bullam cœnæ in eadem Germania etiam non esse receptam plene quoad aliquos libros primæ classis, scilicet hæreticorum autorum, saltem qui non sunt hæresiarchæ: hinc putat, catholicos in Germania non esse excommunicatos, qui legunt libros hæreticorum, quamvis peccent mortaliter, si eos legant cum periculo erroris aut deceptionis, ut frequenter fit. Contra nonreceptionem et nonusum bullæ aut indicis nes in Germania prætendi posse, multis acriter defendit P. Reiffenstuel. Utramque sententiam mitigat Engel (supra relatus), qui cum prima asserit, receptam non esse prohibitionem bullæ et indicis in Germania quoad pœnam excommunicationis, urgere tamen quoad reatum peccati, quod plerumque ob periculum perversionis aut malæ delectationis ex lectione talium librorum committitur.

Quidquid sit, certum videtur, etiam in Germania plures libros, qui inter secundæ classis prohibitos in indice recen-

(1) *Confer. IV. de fide n. 120.* — (2) *tr. II. in præc. decal. c. 3. sect. 3. §. 2.* — (3) *tr. de lege tom. XX.*

sentur, licite legi non posse, quales sunt, qui a catholicis auctoribus scripti sunt de rebus obscœnis, de sortilegiis, maleficiis, incantationibus practicandis, de astrologia judiciaria et prædicendis futuris contingentibus, quæ dependent de libera voluntate humana etc. Unde doctrina Laymanni videtur locum potissimum habere in iis libris, qui cæteroquin boni et optimi sunt, sed ob unam vel alteram aut plures doctrinas minus convenientes cum theologia etc. prohibiti sunt; nam tales libros in Germania non obstante indice expresse illos prohibente passim teneri et legi in comperto est: in qua doctrina consentit ipse Reiffenstuel, quamvis addat, securius et laudabilius esse, etiam in his simpliciter obedire sedi apostolicæ."

Apud recentiores autores parum invenies. *Stapf* (1) scribit: „Ecclesiæ sancitis qua legi ecclesiasticæ in Germania nostra consuetudo contraria multum derogasse videtur. Præsertim libros secundæ classis (indicis) nostris in locis nulla lege positiva prohibitas esse dicunt."

Hæc annotanda videbantur, ut quilibet ipse judicare possit, quid in hac tam nodosa quæstione eligendum sit.

(1) *th. mor. tom. 1. §. 178.*

LIBER QUARTUS.*)

DE

PRAECEPTIS DECALOGI ET ECCLESIAE.

TRACTATUS PRIMUS.

DE PRIMO PRAECEPTO DECALOGI.

„Hujus præcepti, prout est affirmativum, materia propria sunt actus virtutis religionis. Est autem hæc virtus moralis, qua interior et exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus est animi submissio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur; externus est, quo internum testamur, ut oratio, sacrificium etc., *de quibus vide schol. 1. 2. et 3. parte.* Prout vero est negativum, prohibet vitia religioni opposita: quæ, quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata post ea, quæ contra virtutes theologicas committuntur, gravissima et ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia, quæ opponuntur per excessum, ut superstitio cum suis speciebus; alia per defectum, ut irreligiositas cum suis."

Ex hac igitur religionis virtute tenemur ad orationem, quæ apud *s. Th.* (1) definitur ex *Damasceno: Petitio decentium a Deo.* Et probabilius est, orationem nobis esse necessariam necessitate medii cum *Suar.*, *Less.*, *Laym.*, *Bon.*, *Azor. etc. apud Salm.* (2), *s. Thom. ibid. contra*

(1) *2. 2. quæst. 83. art. 1.* — (2) *tract. 21. c. 9. punct. 3. §. 1. n. 11.*

*) Hic liber in prioribus editionibus III. inscribitur, sed nos cum editore Belga tractatum de actibus et peccatis, qui lib. V. fuit, præmisimus, et sic lib. II. hic III., lib. III. vero IV., et IV. lib. V. factus est: et sic etiam citabimus.

Edit.

Sylv., *Led.*, *Villal. etc.*, qui putant, necessitate præcepti. Quando autem obliget præceptum orationis? *Salm.* (1) *cum Trull. et Villal. contra alios* censent, obligare per se triplici tempore, scilicet in instanti usu rationis, in articulo mortis, et semel saltem in anno. Dicitur *per se:* nam per accidens certum est obligare, quando urget magna tentatio, quæ alias vinci nequeat: vel quando urget magna calamitas populi aut proximi. *Salm.* (2).

CAPUT I.

DE SUPERSTITIONE ET SPECIEBUS EJUS.

DUBIUM I.

Quid sit et quotuplex.

1. *Quid est superstitio?*
2. *Quotuplex est superstitio?*
3. *Quis committit superstitionem falsi cultus?*
4. *Quid superstitio cultus superflui?*

1. — „Resp. 1. Superstitio est falsa religio seu cultus „vitiosus veri vel falsi numinis. *Less.* Et convenit cum defi„nitione communi ex *s. Thom.*, qua dicit esse vitium, quod „religioni opponitur secundum excessum. Dicit *per ex„cessum*, non quod Deus nimium coli possit, aut majore „honore, quam dignus sit: sed id intelligitur secundum „circumstantias, eo quod exhibeas cultum, vel quem non „debes, vel eo modo, quo non debes, vel illi, cui non debes.

2. — „Resp. 2. Superstitio est duplex: alia *cultus in„debiti* sive incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito „colitur, tribuendo ei cultum *falsum* et perniciosum, vel „*superfluum*, qui nimirum sit contra vel præter ecclesiæ „consuetudinem ac præscriptum. Alia est ratione *rei cultæ*, „cum scilicet cultus Deo debitus falso deo vel creaturæ de„fertur. Et hæc subdividitur in idololatriam, divinationem et „vanam observantiam, ad quam magia vel revocatur vel po„tius quartam speciem constituit. *Laym.* (3) *ex s. Th.* (4).

(1) *ibid. n. 17.* — (2) *loc. cit. n. 15.* — (3) *l. 4. t. 10. c. 1.* — (4) *quæst. 92. art. 2.*

Ex quibus resolves:

4. — „1. Superstitionem *cultus falsi* committit: I. qui „Deo tunc offert cultum per cæremonias veteris legis, verbi „gratia circumcisionem, immolationem agni etc.; quia hæc „significant, Christum adhuc venturum et nondum venisse. „II. laicus, qui Deum colit tamquam publicus minister „ecclesiæ, v. gr. sacrificando, absolvendo: quod semper „esse mortale, docet *Suar.* (1); III. is, qui sua auctoritate „proponit aliqua facienda tamquam ordinata ab ecclesia ad „Dei cultum; IV. qui falsas reliquias proponit, vel miracu„lum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse „has vel illas revelationes fingit, sive ad faciendum lucrum, „sive ad devotionem augendam; V. qui, ut populum mo„veat, fingit, miraculum aliquod vel historiam reperiri in „scriptura sacra etc. Et hæc superstitio, etsi sit ex genere „suo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat et reli„gionem fundat in mendaciis, sæpe tamen excusatur igno„rantia vel simplicitate. *Less.* (2), *Sanch.* (3), *Nav.* (4), „*Laym. l. c.*, *Bon.* (5).

4. — „2. Superstitio *cultus superflui* est v. gr. I. cære„monia audiendi missam ante ortum solis cum certo nu„mero, situ, ordine cereorum vel sacerdotis, qui dicatur „Joannes, vel qui habeat staturam Christi etc.; quia hic „cultus est ex se ipso inanis et ad spiritum excitandum „inutilis; II. jejunare die dominico, cum non jejunas aliis „diebus." *(Quamvis ex c. Sacerdos caus. 26. qu. 7. vetetur jejunare in die dominico, ad extirpandam hæresim Manichæorum negantium resurrectionem Christi Domini; qui tamen mortificationis causa jejunaret, non peccaret, ne leviter quidem, ut ait Viva* (6), *imo mereretur, cum talem hæresim jam ecclesia aboleverit. Etsi Salm.* (7) *dicant, melius esse abstinere a tali jejunio, et ideo communiter docere DD., quod jejunium promissum in die dominico possit in sabbato adimpleri; et si quis voverit jejunare per mensem, non teneri in die dominico, nisi expresse intenderit.* „Item in missa contra „rubricam plures formare cruces, pluries dicere *alleluja*,

(1) *de rel. l. 2. de superstit. c. 2.* — (2) *l. 1. c. 43.* — (3) *2. mor. c. 37.* — (4) *c. 12.* — (5) *d. 3. q. 5. p. 1.* — (6) *l. 2. q. 5. art. 1. n. 3.* — (7) *tr. 21. c. 11. num. 8.*

„dicere *gloria* vel *credo* contra rubricas, aliasque cære-„monias demere vel addere (etsi fiant ex devotione; hæc „enim corrigenda est), quia sunt præter ecclesiæ consuetu-„dinem. Hæc tamen et similia, bona intentione facta, ve-„nialia tantum sunt ordinarie, ut docent *Tol.*, *Less.* (1), „*Nav. et Laym.*; quia est materia levis, et actio ex se non „mala, et multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se „mala esset, ut si rem furtivam offeras, turpia verba in „templo canas, ore vel organo notabiliter lascivam vel ad „impuritatem provocantem vocem edas, est superstitio „fere mortalis, ut *Laym. loc. cit. ex comm.*"

DUBIUM II.

DE DIVINATIONE.

Quid et quotuplex sit.

5. *Quid est divinatio?*
6. *Alia est cum expressa invocatione dæmonis, alia cum tacita.*
7. *An divinare sit semper peccatum mortale.*
8. *Resolutio casuum. Quid sentiendum de virga divinatoria?*
9. *An liceat divinare per somnia.*
10. *An sit licita astrologia et qualis.*
11. *An liceat adhibere sortem divinatoriam.*

5. — „Resp. 1. Divinatio est, cum quis opem dæ-„monis tacite vel expresse invocat, ut noscat res con-„tingentes et libere futuras aliterve occultas et natura-„liter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus „scire potest, involvitur tacita idololatria, quod dæmoni „tribuatur cultus divinus; si vero sint tales, quas dæmon „naturaliter scire potest (nam ex signis aliisque modis „occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas „hominum cogitationes et res futuras: *vide Delr.* (2), „*Sanch.*) (3); nihilominus illicita est, eo quod commer-„cium habeatur cum Dei jurato hoste, quod importat „quamdam proditionem et apostasiam a Deo, ac forte

(1) *loc. cit. d. 1.* — (2) *l. 4. c. 2. q. 2.* — (3) *2. mor. c. 28.*

„etiam (ut vult. *Suar. contra Valent.*) superstitionem. „*Vide Laym.* (1), *Bon.* (2), *s. Th.* (3).

6. — „Resp. 2. Divinatio est duplex: una, in qua est „invocatio vel pactum expressum cum dæmone, et gene„rali nomine dicitur necromantia: ut cum dæmon oc„culta docet pythones, arreptitios, præstigias per per„sonas mortuorum vel vivorum apparentium, aliave signa „in aëre, aqua, igne, speculis: alia est, in qua tantum est „invocatio vel pactum tacitum seu interpretativum; ut „cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium et „similibus, quibus se dæmon immiscere solet, quæritur „cognitio, ad quam ea sunt improportionata. *S. Th.* (4). „Cum vero utriusque speciei variæ rursus sint species, „eas hic omitto, quod secundum sententiam communio„rem in genere moris non differant nec specialem ha„beant malitiam, ideoque in confessione non sit opus „explicare, an v. gr. facta sit divinatio ex speculis, aëre, „mortuo etc. Exprimendum tamen necessario est, utrum „invocatio sive pactio expressa an tacita intervenerit; „quia, sive hæc moraliter inter se specie differant, sive „non, notabiliter tamen mutant judicium confessarii." (*Melius, quia invocatio expressa sæpe adjuncta habet alia peccata, scilicet hæresim, adorationem dæmonis etc. Cæterum probabile est, de se non esse obligationem explicandi, ut Salm.* (5) *cum Victor.*) „*Vide Laym. l. c., Sanch. l. c., Less.* (6), *Delr.* (7), *Bonac.* (8).

Divinatio per expressam dæmonis invocationem dicitur *oraculum*, si fiat per idola; *necromantia* specialiter, si per apparentem mortuorum resuscitationem; nam generaliter necromantia comprehendit alias etiam species divinationis; *oniromantia*, si per somnia; *præstigiæ*, si per fictas figuras; *haruspicina*, si per signa in extis animalium; *geomantia*, si per figuram in terra; *hydromantia*, per figuram in aqua; *aëromantia*, in aëre; *pyromantia*, in igne.

Per tacitam vero invocationem dicitur *astrologia*, si fit per situs et motus astrorum; *auspicium*, per signa volucrum; *augurium*, per signa animalium; *omen*, si

(1) *c. 3.* — (2) *p. 3.* — (3) *2. 2. q. 5. art. 2.* — (4) *quæst. 95.* — (5) *tract. 21. c. 11. punct. 3. §. 1. n. 29. et 30.* — (6) *l. c. disp. 5.* — (7) *l. 4. dis. 4. c. 2.* — (8) *q. 5. p. 4.*

fiat per casum, v. gr. per occursum funeris etc.; *sortilegium*, si fiat ex sorte, v. gr. ex aperitione libri, jactu taxillorum.

7. — „Resp. 3. Divinatio, quæ fit per actum expressum, et qua dæmon expresse invocatur, excusari non potest a mortali; eam vero, quæ fit per actum tantum implicitum, aliquando excusari a mortali quidam asserunt; videlicet tunc, cum vel intercedit simplicitas et ignorantia non crassa neque affectata, vel fides certa non adhibetur, sed tantum timor quidam aut suspicio concipitur eventus futuri: *Laym.* (1), *Sanch.*, *Less.*, *Suar.*, *Cajet.*, *Bald.* (2) *etc.*; eo quod tunc superstitiosa vere non sit, cum intentio non sit talis. *Vide Suar.*, *Less.*, *Sanch.*, *Laym.*, *Cajet.*, *Navarr.*, *Sayr.*, *Valent.* *et Tanner.* (3).

Ex dictis resolvuntur sequentes casus:

8. — „1. Expresse censetur invocare seu convenire et pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocat, vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit aut putat, dæmonem cooperari.

„2. Is vero tacite paciscitur, qui vanis et naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoscendum vel effiendum. Neque requiritur, ut dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medii adhibitionem concursurum; eo enim ipso, quo quis vanitatibus iis utitur, dæmon se immiscet, licet præter intentionem utentis sit, eum invocare, ut docent *Suar.*, *Less. et Sanch. ll. cc.*

„3. Non excusatur a peccato, qui utendo talibus rebus, quas constat esse naturaliter improportionatas, protestatur, se nullum cum dæmone commercium intendere; quia reipsa facit contra suam protestationem. Cum enim nec Deus nec angeli boni talibus se misceant, dæmon implicite iis invocatur, ut præter citatos docent *Laym. et Bon. ll. cc.*

„4. Neque is excusatur, qui talia media utilia credit propter experientias, quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet et ad similia usurpanda inducat. *Vide Sanch.* (4). *(Cum Viva)* (5).

(1) *l. 4. tract. 10. c. 3.* — — (2) *tract. 3. l. 4. d. 3. n. 2.* — (3) *de 5. de rel. quæst. 7. disp. 1. n. 21. et dub. 2. n. 25.* — (4) *2. mor. c. 38.* — (5) *loc. cit. n. 3.*

Quæres, quid sentiendum de *virga bifurcata*, vocata *divinatoria*, cujus conversione aliqui utuntur ad inveniendos thesauros in terra abditos, aquarum aut metallorum venas, transpositos agrorum limites, et præsertim fures ac homicidas? Usum hujus virgæ aliqui doctores medici et etiam theologi conati sunt naturalem probare et innocentem; sed merito eum reprobat *Cont. Tourn.* (1) *cum P. Malebr., P. Lebrun et aliis.* Ratio 1., quia, si talis virga naturaliter in manu hominis movetur ac volvitur, intentio nihil conferre potest ad motum; virga tamen remansit immota in manibus eorum, qui protestati sunt nolle aliquid superstitiosum, de quo *P. Lebrun* plura exempla refert;*) moveri contra cœpit in manibus aliorum, qui nullam præmiserunt protestationem. Ratio 2. Lapis constitutus pro limite agri nihil differt in materia ab alio lapide; ergo impossibile est, ut naturaliter virga moveatur erga primum lapidem et non erga secundum. Ratio 3. Quod agit physice, nequit dirigi ab intentione hominis ad agendum vel non, sed positum in iisdem circumstantiis eodem modo agit; at virga divinatoria movetur juxta mentem ferentis, ita ut, si ille quærit metalla, non aquam, virga non moveatur, cum invenit aquam, sed tantum, si invenit metalla, et sic contra: patet igitur, talem motum non posse esse naturalem.

„5. Si quis ab astris, somniis similibusve ita depen-„deat, ut omnes pene actiones suas et vitam juxta ea „regulare velit, eum mortaliter peccare, docent *Less.*, „*Suar.*, *Sanch. l. c.*" *(Idem Salm.* (2) *cum Nav., Trull. et Pal.)*

„6. Ex talium observatione semel atque iterum aliquid „omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, ve-„niale tantum esse, censent *Cajet. et Arm.* (3); uti et „subinde timere leviter, ne ita sit aut eveniat, quod „portendunt, ut notat *Suar. sup. loc. cit.*" *(Idem dicunt Salm.)* (4).

(1) *de virt. relig. part. 3. cap. 2.* — (2) *tr. 21. c. 11. punct. 5. n. 64.* — (3) *v. somnium.* — (4) *cit. n. 64.*

*) Exempla P. Lebrun invenit lector in præstanti opere Jos. de Gœrres, theol. mystica part. III. pag. 218. *Edit.*

9. — Quæritur, an divinare futura per somnia semper sit illicitum. Respondetur: Si somnia sint certo vel probabilius a Deo, possumus, imo tenemur eis credere, cum Deus promiserit aliquando per somnia loqui, ut *Num. 12: Per somnia loquar ad illum.* Ita *Salm.* (1) *cum. s. Th., s. Greg. Nyss., Suar., Less. etc.* E converso grave peccatum esset credere somniis diabolicis, ut *in can. Episcopo, caus. 26. q. 5. Salmant.* (2) *cum Laym., Less. etc.* Quandoque tamen potest homo rudis excusari a mortali ratione simplicitatis, vel quia solum tenuiter credit eisdem, ut bene advertunt *Anacl.* (3) *et Busemb. mox infra.* Quid in dubio, an somnia sint a Deo vel dæmone? Resp., si non constet certo vel probabiliter, somnia esse a Deo, non licet eis credere. Ita *Salm.* (4) *cum Suar., Less., Sanch., Pal. etc. ac Spor.* (5) *ex comm.* Ratio, quia Deus, cum immittit somnia, simul etiam reddit hominem certum vel fere certum, quod ab ipso immittantur. Pro regula autem discernendi, an somnia sint a Deo vel a dæmone, observandum, an somnium impellat ad opus bonum vel malum aut præsumptuosum; item, an post somnium homo se sentiat perturbatum et minus promptum ad opera pietatis, vel alacrem et promptum; tunc enim potest prudenter censere, somnium esse a Deo. Ita *Elbel* (6) *et Anacl.* (7) *ex communi DD.*

„7. Communiter et ut plurimum in similibus, in quibus tacitum tantum est pactum, venialiter tantum peccari, docent consequenter doctores supra citati et mox citandi: quia communiter fere aliquid istorum intervenit, quæ a mortali excusare dicunt, ut v. gr. quod fides integra non adhibeatur. *Sanch.* (8), *Caj.* (9), *Armil. etc.* Recte tamen notat *Delrio*, esse semper rem valde periculosam, juxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo. *Vide Sanch. l. c.*

„8. Licita est 1. *physiognomia*, quæ ex vultu, dispositione et habitudine corporis et membrorum; 2. *chiromantia*, quæ ex lineis et partibus manuum consi-

(1) *ibid. n. 60.* — (2) *ibid. n. 66.* — (3) *tract. 5. d. 2. n. 22.* — (4) *ibid. n. 61.* — (5) *de 1. præc. n. 19.* — (6) *de 1. præcept. n. 491.* — (7) *loc. cit. n. 23.* — (8) *loc. cit. n. 13.* — (9) *in summ.*

„derat temperiem corporis, imo etiam animi propensiones „et affectus probabiliter conjectat;" *(idem Salm.* (1) *cum Azor., Bonac., Sanch.)*. „3., item *divinatio*, quæ ex som- „niis conjectat hominis complexionem et hinc affectiones „animi diurnas; 4. item alia, qua ex avium, piscium „aliorumve animalium voce, motu aliisve actionibus na- „turales aliqui effectus prænuntiantur futuri ut plurimum, „v. gr. serenitas, pluvia etc.; 5. *astrologia naturalis*, „quæ effectus corporeos et naturales, ut ventos, eclipsim, „fertilitatem, salubritatem, morbos et similia prædicit, „quæ ad medicinam vel agriculturam conducunt; imo etiam, „cum ex puncto nativitatis sive horoscopo probabiliter præ- „dicit complexionem corporis et affectiones animi. Quia hæ „divinationes omnes naturales sunt et mediis proportio- „natis utuntur. *Less.* (2).

10. — Alia est *astrologia naturalis*, quæ conjicit pluvias, tempestates, sterilitates terræ et similia, et hæc non est illicita, ut ait hic *Busemb. cum Salm.* (3), quamvis ut plurimum sit inutilis et incerta. Alia est *judiciaria*, quæ ex signis in astris prædicit futura contingentia, quæ pendent ex hominum voluntate; et hæc, si fiat de persona particulari, illicita est, ut dicunt *Salm.* (4) *cum Trull., Sanch., Sal. etc. contra Pal. et alios apud ipsum*; etiamsi non ut certo, sed ut conjecturaliter seu probabiliter fiat, ex *const. Sixti V. Moderator cœli, annî 1586*, ubi damnantur etiam illi, qui id non certo affirmare audent aut protestantur. Licitam autem esse censent, si fiat in generali, puta si prænuntientur bella, seditiones etc. Ita *Salm.* (5) *ex s. Thom.* (6), qui sic loquitur: *Plures homines sequuntur passiones, ad quas cooperari possunt corpora cœlestia. Pauci autem sunt sapientes, qui hujusmodi passionibus resistant, et ideo astrologi ut in pluribus vera possunt prædicere, et maxime in communi, non autem in speciali.*

Quæritur inde, an licita sit astrologia, quæ prædicit ex horoscopo et puncto nativitatis inclinationes, temperamenta alicujus. Distingue: Si prædicit ut certa, certo

(1) *tr. 21. c. 11. punct. 6. n. 73. et 74.* — (2) *l. 2. c. 43. d. 7.* — (3) *ibid. punct. 4. §. 1. n. 35.* — (4) *ibid. §. 2. n. 46.* — (5) *ibid. n. 48.* — (6) *p. 1. q. 115. art. 4. ad 3.*

illicita est, cum omnia sint incerta. Ita *Salm.* (1) *cum Sanchez, Trullench., Suarez et alii communiter;* putant tamen esse tantum peccatum leve, ut *num. 52. cum Laymann, Suarez, Sanchez etc. contra Fill. et Trull.* Si vero prædicit ut tantum probabiliter seu conjecturaliter, licita est, ut *Salm.* (2) *cum s. Th., Suar., Pal, Bon.*

„9. Illicitæ vero sunt omnes prædictæ divinationes, si „ex iis aliquid nosci aut prænuntiari intendatur circa ea, „ad quæ proportionata non sunt, ut circa effectus con„tingentes et liberos: aut quæ a Deo pendent; ut circa „statum animæ, dona gratiæ, divitias, honores, fortunam, „nuptias, statum vitæ et similia, quorum electio volun„taria est et a libera hominum voluntate pendet: itemque „de rebus occultis, ut furto, thesauro abscondito. *Vide* „*Less. l. c. et Bonac.* (3), *Suar., Sanch. l. c. Ronc.* (4).

Prædicere futura contingentia libera conjecturaliter tantum ex signis avium etc., dicunt *Salm.* (5) *cum Less., Pal., Sanchez, Fill. etc.* non esse illicitum, quia constellatio, quæ potest homines commovere ad bellum, potest etiam illa signa causare in avibus.

„10. Peccant, qui Aegyptios de fortuna consulunt, et qui„dem, si fiat cum firma fide vel scandalo etc., mortaliter: „si vero causa curiositatis vel risus, ut fit communiter, ve„nialiter tantum. *Fill. et Sanch.*

„11. Superstitiosa est divinatio, quæ fit per sortes di„vinatorias ad futurum vel occultum aliquid cognoscendum, „quasi sortibus vis aliqua divina insit; ut si quis v. gr. ex „taxillorum projectione et dispositione divinet, quis sit „obtenturus victoriam, beneficium etc. Idem fere est de „sortibus consultoriis, quibus inquiritur, quid in hac vel „illa re sit agendum. Dixi *fere*, quia aliquando hæ licitæ „sunt, quando causæ necessitas et honestas exigit, aptior„que modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant „præmissa oratione cum debita reverentia, et indicium non „exspectetur nisi a solo Deo: ut v. gr. si quis hærens in „bivio aliter quoad viam se determinare non possit, vel si „divino instinctu aut jussu fiant; ut *1. Reg. c. 10.* in „electione Saulis contingit. *Fill., Sanch., Bon. l. c.*

(1) *ibid.* §. *3. n. 50.* — (2) *ibid. num. 53.* — (3) *d. 3. q. 5. p. 3. n. 11.* — (4) *n. 11.* — (5) *ibid. punct. 6. n. 68. in fine.*

„12. Sortes divisoriæ sine superstitione et plerumque „licite fieri possunt, sive ad honestum ludum, sive ad hæ„reditatis divisionem, sive ad litis compositionem, dum„modo litigantes, qui æquale jus habent, consentiant; quia „nihil aliud continent quam contractum inter eos, qui ad „aliquam rem jus habent, ut illius sit, cui sors obtigerit. „Sic etiam, si plures mortem meriti sint, nec expediat, „omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex iis sit occi„dendus. Dixi *plerumque:* tum quia in electionibus eccle„siasticis sunt illicitæ, ut *Laym.* (1) *et Bon.*; tum quia of„ficia sæcularia non sorte, sed secundum personarum apti„tudinem sunt dividenda, etsi inter plures æque aptos et „dignos sorte agi possit." *Vide Less.* (2).

Sortes in electionibus ad officia sæcularia licitæ sunt, modo sunt inter dignos: *Sporer* (3) *cum s. Th.* (4), *Sanch. et comm.*; quoad vero officia vel beneficia ecclesiastica vetantur, *c. Ecclesia de sortilegiis.* An autem talis electio sit nulla? Affirmant *Panorm. et Villal. ap. Salm.* (5); negant tamen *Salm.* (6), *cum Suar., Sanch., Laym. etc.*; et quidem probabilius, quia nullibi talis electio sancitur invalida. Excipitur tamen sola electio prælati habentis jurisdictionem *ex c. Quia propter de elect.*

11. — An liceat usus sortium in decidendis litibus circa officia aut beneficia ecclesiastica? Affirmant *Laym., Less., Host., Abb. etc. apud Salm.* (7); negant vero *Felin., Farin., et Salm.* (8) *cum Suar., Sanch. etc.*; et quidem verius, nam ex *c. Ecclesia de sortil.* universe prohibetur electio ecclesiastica per sortes. In casu nostro talis electio alterutrius ex litigantibus jam fieret per sortem saltem completive. Hoc tamen licere dicunt *Salm. ib.*, si hæc electio fieret auctoritate judicis, quia tum vitatur periculum vitiosi ingressus, cum judex habendo jurisdictionem ad collationem legitimum titulum conferat.

Ultimo notandum est *ex Salm.* (9) *cum s. Th., Suar., Pal. etc.*, quod sors divinatoria, etiamsi a Deo expectetur, tunc tantum licita sit, quando I. adsit urgens necessitas salutis, II. divina non convertantur ad terrena negotia;

(1) *l. 3. t. 4.* — (2) *c. 43.* — (3) *de 1. præc. c. 9. n. 21.* — (4) *q. 97. a. 8.* — (5) *tr. 11. c. 11. punct. 7. n. 91.* — (6) *ibid. n. 92.* — (7) *ibid. n. 85.* — (8) *ibid. n. 86.* — (9) *ib. n. 95.*

III. non mittatur sors in quibuscumque electionibus ecclesiasticis, quæ fieri debent instinctu Spiritus sancti. Hinc raro licitam esse dicunt *Salmant.* (1).

„13. Potest excusari a superstitione, qui modo illicito „futura se velle divinare ostendit joci causa. Ratio est, „quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cogni„tionis Dei propriæ, sed tantum vanitas aliqua. *Suar.* „*et Sanchez*, *Reg.* (2)." *(Cum Salm.* (3), *modo credat illa esse falsa.)*

DUBIUM III.

Quid et quotuplex sit idololatria.

12. — „Resp. 1.: Ea est, quando tribuitur honor „creaturæ, sicut Deo: *s. Thom.* (4). Id vero fit, ut docet „*Less.* (5), non tantum sacrificio, sed etiam quovis signo „honoris, quo quis creaturæ tamquam Deo se submittere intendit, v. gr. genuflexione, suffitu, detectione „capitis ad statuam Jovis.

13. — „Resp. 2. Idololatria est duplex: alia *materialis* „sive simulata, ut cum quis sine interno affectu ex metu „mortis cultum idolo exhibet; alia *formalis* ac propria, „vel perfecta, ut cum quis adorat idolum, quod ex in„fidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, cum quis „vel ex odio Dei vel ex affectu, aliquid a dæmone aliave „creatura obtinendi, ipsi quasi Deo cultum defert. *Laym. l. c. ex s. Aug. et s. Th.*

Unde resolves:

„1. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate vel „hæresi, cum scilicet creatura adorata in intellectu ha„betur pro Deo, aliquando non.

„2. Idololatria etiam materialis et ficta est grave et „mortale peccatum, quia est saltem mendacium perni„ciosum et contra religionem; sæpe etiam contra con„fessionem fidei externam. *Sanch.* (6), *Azor.* (7).

(1) *d. n. 95.* — (2) *l. 17. n. 170.* — (3) *dict. c. 11. punct. 3. §. 2. n. 33. in fin.* — (4) *2. 2. quæst. 94. a. 1.* — (5) *lib. 2. c. 43.* — (6) *l. 1. c. 37. n. 21.* — (7) *1. p. l. 9. c. 11.*

„3. Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis est pec-„catum gravius quam perfecta. *Vide Laym.* (1), *Sanch.* (2).

DUBIUM IV.

Quid et quotuplex sit vana observantia, et unde colligatur.

14. *Quæ sit vana observantia et quotuplex.*
15. *An sit culpa gravis.*
16. *Quomodo cognosci possit.*
17. *Resolutio casuum.*
18. *An detur et licita sit virtus in iis, qui vocantur* salvatores.
19. *An arcendi, qui faciunt mira supernaturalia.*
20. *Quid in dubio præsumendum?*
21. *An liceant ensalmi.*
22. *An detur fascinatio naturalis.*

14. — „Resp. 1. Ea est superstitio, qua medio aliquo „improportionato et a Deo non instituto procuratur aliquis „effectus, v. gr. sanitas, scientia etc.: *s. Thom.* (3), *Bon.* „*et alii.* Differt autem a divinatione, quod hæc tantum „ordinetur ad occultorum cognitionem, illa vero ad ef-„fectum externum. Convenit cum eadem, quod utraque „nitatur pacto dæmonis eique tribuat perfectionem pro-„priam Dei. Unde quæ de divinatione dicta sunt, pro-„portionaliter huic accommodari debent.

„Resp. 2. Dividitur 1., sicut divinatio, in eam, quæ ex „pacto expresso cum dæmone, et in eam, quæ ex im-„plicito pacto procedit. Dividitur 2. communiter in qua-„tuor species. *Prima* dicitur *ars notoria*, quæ inspectione „certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione etc. „utitur ad scientiam repente ac sine labore acquirendam, „ut faciunt Anabaptistæ. *Secunda* dicitur *magia* (quod no-„men alioqui generale est), quæ versatur circa corpora „varie immutanda aliosque effectus miros. *Tertia* est *ob-„servatio eventuum*, qua ex consideratione alicujus eventus „conjicitur, quid sit futurum; ut v. gr. si ex eo, quod „casu occurrat vulpes, canis aut cadaver, certa imminere „credat, et inde actiones suas moderetur. *Quarta* dici-

(1) *l. 4. t. 10. c. 2.* — (2) *lib. 1.* — (3) *2. 2. quæst. 69. art. 1.*

„tur *observatio sanitatum*, cum adhibentur quædam signa, „orationes, certus numerus crucium, sacra verba etc. „velut necessaria et efficacia ad pellendos morbos. Idem „est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, „v. gr. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba etc. *Sanch.* (1), *Fill.* (2).

15. — „Res. 3. Vana observantia, sicut divinatio, est „peccatum mortale ex genere suo. Ratio est, tum quia „tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, „quod a solo Deo expectari debet: tum quia nititur „pacto cum dæmone. *Less.*, *Bon.* (3) *et alii.* Nec potest „excusari a mortali ex parvitate materiæ, quia simpli„citer et in omni materia usurpatur cognitio aut virtus „Dei propria. Aliunde tamen fieri posse, ut non sit mor„tale, docent *auct. sup. cit.* *dub. 2. resp. 3.*, 1. ra„tione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantum; 2. si „non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse vel futu„rum. *Vide dicta de divinatione n. 8. casu 7. et Les„sium* (4).

16. — „Resp. 4. Vana observantia cognosci potest: „1. ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum, si ni„mirum nec habeat naturalem virtutem, nec de super„naturali legitime constet; 2. ex adjunctione falsæ vel „vanæ circumstantiæ, ut v. gr., si flagellatio fieri de„beat certa hora, numero, manu, flagro serico; si no„mina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, „verba falsa vel apocrypha, v. gr. Christum habuisse „febres vel spasmum etc.; item, si ponatur vis in modo „scribendi, v. gr. evangelii s. Joannis a virgine, oriente „sole etc.; 3. si effectus statim evanescat etc. *Delrio* (5), „*Sanch.* (6).

Ex dictis resolves:

17. — „1. Superstitiosum est: 1. sumere aliquam po„tionem vel bolum, vel quidvis aliud usurpare ad scien„tiam aliquam subito acquirendam; 2. gestare amuleta, „ligaturas, involucra falsis characteribus consignata contra „vulnera vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne

(1) *c. 40. n. 11.* — (2) *t. 14. c. 6. n. 157.* — (3) *quæst. 5. part. 4.* — (4) *dub. 8. n. 53. et 66.* — (5) *l. 2. quæst. 5.* — (6) *c. 40. n. 43.*

„sanguis effluat, vel ad conciliandam invisibilitatem, im-„penetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta et ma-„leficia; 3. ex casu fortuito conjicere de eventu, v. gr. „sibi aliquid boni vel mali eventurum, ut si mane egre-„diens pedem offendat, ideoque domum regredietur, timens „aliquid infausti; 4. dies aliquos habere tamquam faustos, „alios vero infaustos, ideoque negotium omittere, v. gr. die „veneris nolle ungues præscindere; 5. fœminarum carmi-„natricum benedictiones et preces ad morbum depellen-„dum adhibere; 6. projicere statuam alicujus sancti in „flumen, ut pluat; 7. si putentur missæ non prodesse „defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi co-„loris candelis, et septem eleemosynis; 8. si unguento „armario, quo gladius inungitur, absens curetur; 9. si „certo festo, v. gr. s. Joannis, certæ adhibeantur ora-„tiones, vel festo s. Mathiæ hederæ folia aquis impo-„nantur, ut cognoscatur, cui debeant nubere; 10. si „quibusdam precibus, imaginibus aut characteribus aut „crucibus tribuatur certa et infallibilis vis, v. gr. eva-„dendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine „prævia confessione, non incidendi in infortunium etc. „Aliud tamen est ea per orationes petere ac sperare. *Delr.* (1), *Suar.* (2), *Less.* (3), *Sanch.* (4), *Fill.* (5).

„2. Superstitiosum non est: 1. observare lunam aut „tempora aptiora colligendis herbis (v. gr. die s. Joan-„nis Baptistæ), purgandis corporibus, cædendis arbori-„bus etc.; 2. verba sacræ scripturæ vel reliquias gestare „ad Dei tantum honorem et sine dictis vanitatibus; „3. circa templum alicujus certi sancti ter jumentum „circumducere, die alicujus certi sancti equis venam „secare, si scilicet hæc fiant, ut major devotio excite-„tur, et effectus sanctorum meritis adscribatur. Aliud ta-„men esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles „aut plane necessariæ aut per se efficaces. *Vide Na-„varr.* (6). Addit *Laym. ex Caj.*, si homines rudes bona „fide et ex devotione aliquem ritum ab ecclesia non „receptum observent, aliquando in sua simplicitate re-„linquendos, cum difficulter abducantur ab eo, quod bona

(1) *l. 3. p. 2. resol. 4. sect. 7.* — (2) *c. 15.* — (3) *c. 43. dub. 10.* — (4) *n. 34. et 37.* — (5) *n. 150.* — (6) *in man. c. 11.*

„fide a suis majoribus acceperunt; 4. nec damnandæ „quædam devotiones, quas vocant novendiales, v. gr. „novem, vel ad exemplum s. Gregorii tringinta, vel alium „certum numerum sacrorum celebrare, cum certo numero „et magnitudine candelarum et similia, si fiant in memo- „riam alicujus mysterii, v. gr. novem mensium, quibus „Christus fuit in utero, vel quinque vulnerum etc. Esset „tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse „in majore vel minore numero; 5. multi excusant etiam „eos, qui sanant morsos a rabido cane, quod putent, illos „ad hoc habere gratiam gratis datam: et sic tenet *Nav.* (1). „*Vide Sanch., Laym., Bon. ll. cc.*

18. — Quæstio est, an detur et sit licita virtus (vocata magia naturalis) in aliquibus vocatis *salvatores*, qui medentur quibusdam morbis signo crucis aut verbis sacris aut inhiatione. Affirmant *Azor. et alii ap. Salm.* (2) et dicunt, dari tunc virtutem naturalem. Alii (3) dicunt, non dari talem virtutem neque naturalem, neque gratis datam. *Salm.* (4) tamen *cum Delrio*, *Nav.*, *Vill.*, *Trull.*, *Pal.*, *Hurt. et aliis:* item *Sanch.* (5), *Suar.* (6) *et Less.* (7) probabiliter dicunt, dari in aliquibus hanc virtutem, sicuti notum est, reges gallos sanare strumas (ut agnoscit *s. Th. cum Bonif. VIII. in canoniz. s. Lud.*), et reges hispanos sanare scrophias. Hanc virtutem tamen, ajunt, non esse naturalem (etsi hoc aliquibus gravibus DD. satis probabile videtur): nam alias omnes homines ejusdem temperamenti eamdem virtutem haberent; sed esse gratis datam a Deo ad bonum publicum, juxta *Apost. 1. ad Cor. 12, 9. Alii gratia sanitatum etc.*

Hic autem notandum illud, quod invenitur in *martyrologio Romano* annotatum sub die 5. *Martii* de miraculosa sanatione a morsibus serpentium eorum, qui credentes januam templi s. Phocæ martyris, invocata ipsius intercessione, attigerint; *Antiochiæ* (verba martyrologii) *natalis s. Phocæ martyris, qui post multas, quas pro nomine Redemptoris passus est injurias, qualiter de antiquo illo serpente triumphaverit, hodie quoque po-*

(1) *in man. c. 11.* — (2) *tract. 21. c. 11. punct. 9. n. 113.* — (3) *ibid. n. 114.* — (4) *ex n. 115. et 116.* — (5) *dec. l. 2. c. 40. n. 47.* — (6) *de relig. tr. 3. l. 2. c. 15. n. 25.* — (7) *l. 2. c. 43. dubio 10. n. 63.*

pulis eo miraculo declaratur, quod, si quispiam a serpente morsus fuerit, ut januam basilicæ martyris credens attigerit, confestim evacuata virtute veneni sanatur. *)

19. — Bene vero advertunt iidem *Salm.* (1), arcendos esse, qui carbones contractant, qui halitu fornacem tepefaciunt vel hominem occidunt; qui madidi vino sanant; qui adstante alio salvatore virtutem amittunt; qui talem virtutem ab alio discunt; qui dicit, talem habere virtutem, qui natus est die festa parasceves, vel quia est septimus filius (sed in isto, *Viva* dicit, posse dari aliquam virtutem naturalem); qui certis verbis utitur, quibus credit inesse virtutem, cum gratia confertur personæ, non autem verbis et signis. Ita *Salm.* (2) *cum Suarez*, *Sanch.*, *Delrio*, *Pal.*, *Hurt. etc.*

20. — Advertunt etiam, quod in dubio præsumendus sit aliquis effectus potius provenire a causa naturali quam a superstitione. Ita *Spor.* (3) *cum s. Aug.*, *Sanch.*, *Laym.*, *Elbel* (4), *Croix* (5) *et Salm.* (6) *cum s. Th.* (7), qui docet: *Ubi non apparent manifesta indicia de malitia alicujus, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est.* Recte tamen consulunt *AA. cit.*, ut tunc præmittatur protestatio nolendi effectum, si aliqua superstitio subsit. Si vero certe probabiliter constet, rem nullam habere vim naturalem ad aliquem effectum, in dubio censetur potius provenire a dæmone quam a Deo, cum divina promissio de illo non habeatur, ut docet *Sanch.* (8) *cum Gersone et Spor.* (9) *cum s. Thom.* (10). An autem liceat usus pulveris *sympathici?* Respondet *Elbel* (11), doctores satis communiter negare, quia incredibile videtur, qualitates hujus pulveris in distans habere vim operandi; unde *Elbel* censet, hujusmodi usum non facile appro-

(1) *ibid. n. 117.* — (2) *ibid. n. 118.* — (3) *de 1. præc. c. 9. n. 31.* — (4) *n. 591.* — (5) *l. 3. p. 1. n. 28.* — (6) *ibid. punct. 9. n. 112.* — (7) *2. 2. q. 60. art. 4. in corp.* — (8) *dec. lib. 2. c. 40. n. 2.* — (9) *n. 33.* — (10) *2. 2. quæst. 96. art. 2.* — (11) *n. 516.*

*) Conferat hic lector theol. mysticam Jos. de Gœrres part. III. pag. 294. *Edit.*

bandum. Ait tamen, in casu urgenti permitti posse, modo vulneratus non nimium distet, v. gr. ultra 300 passus, et modo protestatio præmittatur. Ratio, quia probabile est, dari *actionem in distans*. Certum valde probabiliter mihi videtur hoc esse licitum, si talis pulvis non in magna distantia applicetur. Ducor ex iis, quæ dicit celeber philosophus *Purchotius* (1), ubi sic ait: *Pulvis vitrioli calcinati, qui sympathicus appellatur, in sanguinem e vulnere recens emissum injectus, ipsi vulneri aliquot passibus remoto mederi ac sanguinem sistere observatur. Id vero aliter fieri non concipitur quam per profluvium substantiale, sive per spiritus vitrioli, qui calentibus adhuc sanguinis particulis admixti ad vulnus, unde expressus est sanguis, feruntur, et tamquam cunei quidam apertos meatus, quibus effluit sanguis, penitus obstruunt.* Ungere autem in distans gladium adhuc calentem sanguine vulnerati, superstitiosum esse ait *Croix* (2) *cum Burg.*, et asserit commune. Sed ex eadem ratione, ut supra, probabiliter id etiam permittit *Spor. l. c.* Adhuc enim in dubio, an effectus proveniat a causa naturali, jam diximus ex communissima DD., superstitiosum non esse, illum procurare, saltem protestatione præmissa.

Quando autem adhibentur aliqua signa crucis vel tot Pater etc., in dubio, an adsit ibi aliqua superstitio, *Less.* (3) ea permittit, præmissa expressa protestatione. Consentiunt *Spor.* (4) *et Tamb.* (5), si urgeat notabilis necessitas. Damnat vero *Spor.* (6) *cum communi* tamquam superstitiosum regulariter certis festis, horis etc. herbas aut fructus colligere, nisi circumstantia temporis conferat ad herbarum virtutem, ut in vere, æquinoctio etc. Damnat etiam *Sporer* (7) circumducere equos per templa sanctorum, nisi expectetur effectus per merita illorum; unde ait, quod, ubi adest hujusmodi consuetudo, ipsa sit abroganda; at si non possit sine offensa populi auferri, saltem ipse docendus est, quo animo id faciendum.

„3. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per „superstitionem cognita est, modo ejus observatio aut

(1) *in suis instit. phil. t. 2. part. 1. physic. sect. 5. c. 11.* — (2) *n. 29.* — (3) *l. 2. c. 44. n. 46.* — (4) *n. 34.* — (5) *lib. 2. c. 6. §. 1. n. 12.* — (6) *c. 9. n. 32.* — (7) *n. 28.*

„operatio non pendeat ab ope dæmonis. Ratio est, quia, „licet illa cognitio male parta sit, peccatum tamen tran„siit, neque virtus naturalis ex eo quidquam mali contra„xit. *Vide Sanch.* (1), *Bon.* (2), *Laym.* (3).

21. — Quid de ensalmis? Ensalmus dicitur, quia communiter ex verbis psalmorum componitur et ordinatur ad morbos sanandos. Si ensalmus est *invocativus*, scilicet petens salutem a Deo, quin credatur infallibiliter effectus, licitus est. Secus, si sit *constitutivus*, scilicet si ei tribuatur virtus infallibilis. Ita *Salm.* (4) *cum Navar.*, *Azor.*, *Bon.*, *s. Anton.*, *Suar.* Sane autem illicitus est ensalmus (ut docet *s. Th.* (5), si in eo invocetur indirecte dæmon aut nomen inusitatum angelorum; vel si ei falsa aut vana misceantur, vel adhibeatur certus modus scribendi, proferendi etc.

22. — An detur naturalis fascinatio? Affirmant *Salm.* (6) *cum s. Th.* (7), qui dicit: *Oculi autem inficiunt aërem continuum usque ad determinatum spatium.**) Hinc dicunt *Salm.* (8), quod talis, qui in se experitur hanc pestiveram qualitatem, tenetur abstinere a nimio consortio hominum non necessario vel oculos declinare. Dicunt vero (9) *contra Azor.* (10), superstitiosam esse fascinationem vulgarem, quæ a vulgo creditur, scilicet, quod aspicientes invido animo noceant; et ideo tamquam superstitiosa vetanda esse oscilla seu turpicula, quæ contra fascinationes imponuntur. Sed si adhibeantur adversus fascinationem naturalem, ut supra, nescio, cur illa sint tam rigorose damnanda; unde enim certo apparet, quod dicta oscilla nullam naturaliter virtutem habeant ad illum malignum effluvium medendum? Consentit mihi *Spor.* (11), qui, ut supra retulimus, ait, in dubio prudenti, an res applicanda habeat vim naturalem, quod licite possit adhiberi, cum communissima DD. *ex s. Aug.* Tanto magis, quia communiter eis certa fides non præstatur.

(1) *2. mor. c. 38.* — (2) *q. 5. p. 4.* — (3) *l. c. t. 10. c. 4.* — (4) *tr. 21. c. 11. punct. 9. §. 3. n. 124. et 125.* — (5) *2. 2. q. 96. a. 4.* — (6) *ibid. punct. 9. §. 3. n. 104.* — (7) *1. p. q. 117. art. 3. ad 2.* — (8) *ibid. n. 138.* — (9) *ibid. n. 135.* — (10) *l. 9. c. 25.* — (11) *de 1. præc. c. 9. n. 31.*

*) Confirmatur per exempla in theol. myst. relata part. III. pag. 288. *Edit.*

DUBIUM V.

Quid sit maleficium et quomodo possit tolli.

23. *Quid et quotuplex maleficium?*
24. *Quæ remedia liceat adhibere contra maleficium.*
25. *An liceat petere a malefico parato, ut tollat maleficium cum alio; et an in dubio, num sciat modum licitum solvendi.*
26. *Quid de strigibus?*
27. *Quam excommunicationem incurrant malefici.*
28. *Quomodo confessarius se gerere debeat cum magis et maleficis.*

23. — „Resp. 1. Maleficium est vis nocendi aliis ex „pacto et cooperatione dæmonis. Differt a magia, quod „hæc intendat facere mira, illud autem dirigatur ad no„cendum. *Toll.* (1), *Fill.* (2).

Resp. 2. Maleficium aliud dicitur *amatorium* seu *phil„trum**), cujus usus est ad carnalem amorem vel odium „excitandum, dæmone hominis phantasiam commovente, „nihil tamen agente in voluntatem. Unde patet, si male„ficio sic infecti labantur, eos vere peccare, quia libertas „non aufertur. Aliud dicitur *veneficium*, quo alicui „personæ vel ejus bonis damnum infertur. *Vill.* (3), „*Azor.* (4).

24. — „Resp. 3. Contra maleficia uti licet 1. remediis „petitis ex medicina;" *(plures enim herbæ, ut ruta, salvia etc., contra maleficia naturaliter prosunt, quia virtute naturali corrigunt pravos humores, ope dæmonis commotos: non vero licet uti virga lupi, pulvere asperso corpori etc., et similibus, quæ naturaliter conferre nequeunt ad sedandos humores. Vide Salm.)* (5); „2. exorcismis et „sacramentis ecclesiæ, peregrinationibus, invocationibus „sanctorum etc.; 3. destructione signorum, per quæ dæ„mon nocet, absque tamen alio maleficio: *Navar.* et com„muniter alii *(Est commune etiam ap. Salm.* (6); 4. si

(1) *lib. 4. cap. 10.* — (2) *t. 24. c. 8. q. 1.* — (3) *loc. cit. n. 183.* — (4) *t. 1. l. 9. c. 26.* — (5) *tr. 21. c. 11. punct. 9. §. 3. et punct. 10. §. 1. n. 143.* — (6) *ibid. §. 3. n. 157. et 158.*

*) De philtro vide theol. myst. part. IV. sect. II. pag. 448 et seq. *Edit.*

„maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet „eum ad id accessere, rogare, imo etiam pecunia in„ducere, vel verberibus aut tormentis cogere (non tamen „interficere), si nolit. *Lugo*, *Diana* (1). Idque etiamsi con„stet, eum id facturum per novum maleficium, sicuti ex „causa licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio „est, quia, cum habeam jus petendi, quod ab illo recte „præstari potest et est indifferens, imputabitur illius „malitiæ, si id male faciat." *(Ita Salm.* (2) *cum Pal., Suar. etc. contra Cajet.)* „*Vide Sanch.* (3), *Fill.* (4), „*Less.* (5) *contra Delrium;* 5. licet etiam contrarium „signum positivum apponere, ex se tamen honestum, „v. gr. si dæmon esset pactus cum malefico, se tamdiu „nociturum, quamdiu maleficiatus se cruce non signa„ret, aut lavaret corpus (nam plerumque fit cum tali „aliqua conditione, v. gr. ut tamdiu duret, quamdiu manet „aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa), li„cebit illi se signare, lavare etc. *Suar.*, *Less.* (6) *(Ita etiam Elbel* (7), *Salm.* (8), *Sanch.*, *Pal.*, *Trull. etc.).* „Ratio est, quia non est intentio positiva recuperandi „sanitatem eo medio, sed tantum tollendi signum et dis„solvendi pactum cum dæmone. Unde ulterius patet, „licere repercutere sagam, quæ te tetigit; ea enim re„percussa solet noxa cessare: ut habet *Lessius l. c. et* „*Sanch.* (9); 6. si maleficus non potest tollere malefi„cium nisi per novum, non licet eum ad id inducere, „quia id esset inducere ad peccatum et actui intrinsece „malo cooperari. *Suar.*, *Sanch.*, *Less. etc. ll. cc.*; 7. si „dubitetur, an possit sine maleficio novo tollere, non „licet ab eo petere, ut habent *Laym.* (10), *Sanchez et* „*Suar.*, quia est periculum peccandi. Facilius autem „præsumi potest, eum, qui signa posuit, posse ea sine „novo maleficio destruere, quam eum, qui non posuit. „Unde, si hic suam operam offerat, prius erit exami„nandus de modo solvendi. *Vide Laym. hic. Bon.* (11).

25. — Quæritur 1., an liceat petere a malefico parato,

(1) *part. 8. t. 7. r. 53.* — (2) *ibid.* §. *2. n. 154.* — (3) *lib. 7. de matrim. disp. 94. n. 11.* — (4) *n. 192.* — (5) *lib. 2. cap. 44. d. 6.* — (6) *lib. 2. c. 44. n. 45.* — (7) *n. 534.* — (8) *ibid.* §. *3. n. 161.* — (9) *lib. 7. de matrim. disp. 95. et 96.* — (10) *lib. 4. tr. 10. cap. 4. n. 9.* — (11) *disp. 3. q. 5.*

ut maleficium cum alio maleficio tollat. Affirmant *Angel. et Aureol. apud Salm.* (1), sicut, dicunt, etiam licere ad propriam utilitatem petere sacramenta a sacerdote sacrilego; sed tenenda est negativa sententia *cum Less.* (2) *et Salm.* (3) *cum s. Th. et pluribus.* Ratio, quia sacerdos sacrilegus potest ministrare sacramenta non sacrilege; sed maleficus nequit conficere maleficium sine dæmonis cooperatione, quod est intrinsece malum, nec officit, illum esse ad id paratum, juxta dicta *lib. 3. n. 47.*

Quæritur 2., utrum liceat petere a mago solutionem maleficii in dubio, an sciat vel ne modum licitum solvendi. Certum est licere, si constet, quod magus modum licitum non ignoret, etiamsi ille modo illicito sit usurus, quia id suæ malitiæ imputatur. Ita communiter cum *Busemb.* (4), *Salm.* (5) *et Sporer* (6) *cum Laym., Sanch. et Less.* Idem dicunt *Tamb.* (7), *Sporer* (8), *Viva* (9) *cum Sanch., Trull., Fill. et Elbel* (10) *cum Suar. et Sayr.* licere, si sit certo probabile, quod maleficus sciat modum licitum. Sed quid in dubio negativo? Censet *Tamb.* (11) et non reprobat *Viva* (12), quod aliquando etiam liceat petere, quia non raro præsumitur ex communiter contingentibus, maleficos modum licitum non ignorare. Sed contradicit sententia communis, quam tenent *Sanch.* (13), *Less.* (14), *Viva* (15), *Salm.* (16) *cum Pal., Laym. etc.* Ratio, quia præsumendum, quod magi non sciant nisi modos illicitos. Cæterum, si in aliquo casu habeatur justa præsumptio, quod maleficus sciat modum licitum solvendi maleficium, puta per ablationem signi, satis probabilis videtur opinio *Tamburini;* cui tunc non obstaret sententia communis opposita; nam (ut ait *Tamburin.*) DD. contrarii loquuntur, quando dubium aliter non possit deponi. Advertunt autem cum *Busemb., Spor.* (17), *Viva l. c. et Elbel* (18) *cum Laym., Less. et*

(1) *tr. 21. c. 11. punct. 10. §. 2. n. 146.* — (2) *lib. 2. cap. 44. dub. 6. n. 35.* — (3) *ibid. n. 143.* — (4) *ut supra n. 4.* — (5) *ibid. n. 151.* — (6) *de 1. præc. cap. 9. n. 43.* — (7) *cap. 6. §. 2. n. 9.* — (8) *n. 42.* — (9) *q. 5. art. 5. n. 4.* — (10) *n. 532.* — (11) *n. 10.* — (12) *n. 3.* — (13) *de matrim. l. 7. d. 95. n. 13.* — (14) *lib. 2. cap. 44. n. 46.* — (15) *loc. cit. n. 3.* — (16) *ibid. n. 152.* — (17) *n. 43.* — (18) *n. 533.*

Delrio, facilius præsumendum, quod sciat solvere maleficium modo licito is, qui signa posuit, illa auferendo, quam alius, qui non posuit.

26. — Hinc notandum est, communem esse sententiam cum *Salm.* (1), *Suar.*, *Less.*, *Delrio*, *Palao*, *Sanchez. etc.*, adesse striges, quæ ope dæmonis asportantur de loco in locum corporaliter. Nec obstat *cap. Episcopi caus. 26. q. 5.*, ubi prohibetur sub pœna excommunicationis fidem præbere talibus anicularum næniis; nam ibi prohibetur asserere simul, quod ambulent cum Herodiade vel dea Diana. *Vide Elbel* (2), qui asserit cum *Delrio et aliis*, contrariam opinionem, quam tenuerunt Lutherus, Melanchthon et quidam catholici *), nempe hoc evenire per meram illusionem et vim phantasiæ, esse valde perniciosam ecclesiæ, quia conducit ad eximendas hujusmodi lamias a pœnis ipsis indictis; quod gravis damni est christianæ reipublicæ.

27. — Malefici autem incurrunt excommunicationem ex *cap. Si quis ariolos, caus. 26. q. 5.* Hanc autem *Salm.* (3) *cum Tabien. et Delrio* tenent esse latæ sententiæ, cum in *dict. cap.* dicatur: *Anathema sit.* At *Suar.*, *Sanch.*, *Azor.*, *Less. etc. apud Salm.* (4) tenent, esse ferendæ sententiæ, et dicunt, quod verba, *anathema sit*, in materia fidei significant hæreticum jam ab ecclesia præcisum, sed in aliis materiis significant separationem tantum faciendam.

Incurrunt etiam excommunicationem bullæ cœnæ, si iis conjungatur hæresis, vel (ut dicunt *Salm.*) vehemens suspicio illius, nempe quando ineunt pactum expressum cum dæmone, vel quando miscent res sacras, vel dia-

(1) *tr. 21. cap. 11. punct. 11.* §. *1. n. 172.* — (2) *n. 527.* — (3) *ibid. punct. 13. n. 201.* — (4) *ibid. n. 200.*

*) Pro contraria sententia adducunt aliqui *Navarrum*, quamvis hic non omnino contrarius sit: sic enim in manuali cap. 11. n. 38. scribit: Peccat mortaliter, qui credit, veneficos aut veneficas vel striges corporaliter per aëra vehi ad diversa loca; — quamvis credere, *quod aliquando, licet raro*, dæmon aliquos de loco in locum Deo permittente transportat, non est peccatum, et experientia judicum compertum est in Germania, et probatur rationibus. Huic auctori proxime accedere videtur noster Gœrres part. IV. sect. II. pag. 244. *Edit.*

bolum adorant, vel consulunt de iis, quæ ipse cognoscere nequit. Ita *Salm.* (1) *cum Suar., Azor. etc.* Sed hæc intelligenda, quando adest error fidei in intellectu, ut ait *Spor.* (2); nam alias non datur hæresis formalis, etiamsi quis expresse exterius fidem neget, ut certum est *cum Busemb.* (3). Et sine hæresi formali excommunicatio bullæ minime incurritur, ut certum est *apud Laym.*

28. — „Quæres: Quomodo confessario agendum cum „divinatoribus, magis etc.?

„Resp. 1. Examinandi sunt, præterquam de variis su„perstitionibus: 1. quo fine tali superstitioni se addixerint, „v. gr. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, „avaritiæ aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset „sacrilega hypocrisis; 2. de apostasia, idololatria et hæ„resi: abnegant enim Christum et Deum, renunciant sa„cramentis, habent dæmonem pro Deo vel sancto, nec „damnatum putant aut miserum, et consequenter illius „asseclas non esse damnandos; 3. de blasphemiis in Deum „et sanctos, de sacrilegiis; abutuntur enim rebus sacris, ut „aqua benedicta, eucharistia etc.; 4. de luxuria et commix„tione cum dæmone; 5. de damnis proximo illatis. *Suar.*, „*Sanch.*, *Filliuc.*, *Bonac. l. c.*

„Resp. 2. Monendi sunt, se teneri, 1. pactum expres„sum, si quod habent cum dæmone, aut commercium abju„rare et dissolvere; 2. libros suos, schedas, ligaturas „aliaque instrumenta artis comburere; 3. comburere chi„rographum, si habent: si vero solus dæmon id habeat, „non necessario cogendus est, ut reddat; quia pactum suf„ficienter dissolvitur per pœnitentiam; 4. damna illata re„sarcire, ad quod proinde etiam tenetur fiscus (ubi venefi„corum bona confiscantur), uti et hæredes, si ad eos bona „deveniant. *Laym. l. c.*, *Suar.* (4), *Sanch.* (5), *Fill. etc.*

„Resp. 3. A parochis moneri et a confessariis examinari „circa hoc præceptum potissimum debent: 1. Opiliones, qui „variis dediti esse solent observationibus, ut gregem suum „a lupis vel scabie vel aliis incommodis tueantur; 2. fabri „ferrarii, qui circa equos sanandos utuntur verbis vel ex

(1) *ibid. n. 203.* — (2) *de 1. præc. cap. 9. n. 45.* — (3) *ut supra de præc. fid. lib. 3. n. 19.* — (4) *t. 1. de rel. l. 2. c. 17.* — (5) *loc. cit. c. 49.*

„psalmis vel ex oratione dominica desumptis; 3. rustici, „qui ad sananda pecora inanibus et superstitiosis observa„tionibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium; „4. vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu vel ex „matrice vanas et superstitiosas adhibent orationes; 5. mi„lites, qui deferunt secum sacra nomina vel orationes ad „certitudinem, quod in bello vel duello non sint vulnerandi, „numquam aqua, igne vel subita morte perituri."

CAPUT II.

De irreligiositate ejusque speciebus.

„Irreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel „tendit directe ad irreverentiam Dei, et est tentatio Dei „aut perjurium: vel tantum tendit ad irreverentiam rerum „sacrarum, et est sacrilegium aut simonia. De perjurio in „secundo præcepto, de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quid sit tentatio Dei.

29. *Quid est tentatio Dei?*
30. *An in tentatione Dei detur parvitas materiæ, et quæ sit tentatio interpretativa.*
31. *An peccet, qui petit a Deo miraculum.*
32. *An, qui offert se ad martyrium, et an, qui respuit medicinas.*

29. „Resp. Tentatio Dei est dictum vel factum, quo „quis explorat, num Deus sit potens, sapiens, misericors, „aut aliquam aliam perfectionem habeat. *S. Th.* (1), *San„chez etc.* Ea est duplex, scilicet vel *formalis*, quando quis „expresse dubitans de aliqua Dei perfectione eam experiri „cupit; ut si quis petat miraculum, quo patefiat, fidem ca„tholicam esse veram; vel det se præcipitem ex turri, ut „experiatur, an Deus sit misericors, eum eripiendo a læ„sione: vel est *implicita et interpretativa*, quando quis, „etsi expresse non intendat Deum tentare, id tamen petit „vel agit, quod suapte natura eo referri videtur; ut si quis

(1) *2. 2. q. 92. art. 1.*

„se committat periculo, a quo vel nullo modo vel vix possit „eripi, nisi miraculose; vel si media naturalia omittat, „sperans a solo Deo effectum, v. gr. in morbo periculoso „respuens medicinam, petensque ac sperans a Deo temere „sanitatem: *Nav.* (1), *Less.* (2); item si sine necessitate „et causa rudis absque præparatione velit concionari, spe„rans a Deo sibi suggerendos conceptus. *Suar.*, *Sanch.*, „*Less.*, *Laym.* (3).

Unde resolves:

„1. Tentatio Dei *formalis* est peccatum ex genere suo „mortale in quacumque etiam materia. Ratio est, quia „includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gra„vem Dei contemptum redundat vel magnam irreveren„tiam, curiosius agendo cum Deo quasi cum ludione. „*Less.* (4), *Sanch.* (5), *Suar. etc. comm.*

„2. *Interpretativa* tentatio, cui dubitatio illa deest, ple„rumque est tantum peccatum veniale ob imperfectionem „actus, ignorantiam, inconsiderationem vel parvitatem „periculi. Imo sæpe nullum est peccatum, quando scilicet „justa causa subest, v. gr. Dei instinctus, necessitas vel „pia utilitas. *Sayr.*, *Tolet.*, *Cajet.*, *s. Th.* (6).

30. — Sed quæstio hæc est, an in tentatione Dei *interpretativa*, ut supra, detur parvitas materiæ. Affirmant *Busemb. cum Caj. et Valent.* (7), *Less.* (8), *Sayr.* (9), *et Tolet.* (10). Hi dicunt, quod, si quis in re levi et sine gravis damni periculo tentaret Deum ex sola curiositate spectandi aliquod opus supernaturale, hic tantum veniaaliter peccaret. Sed probabilius *Sanch.* (11), *Suar.* (12), *Salm.* (13) eum damnant de mortali, nisi excusaretur ratione ignorantiæ vel indeliberationis. Ratio, quia gravis est irreverentia velle, ut Deus ostendat omnipotentiam suam ad satisfaciendum curiositati ipsius. Hinc *Salmant. l. c.* dicunt, quod probabilius peccaret graviter, qui

(1) *c. 11.* — (2) *n. 3.* — (3) *lib. 4. tr. 10. cap. 5.* — (4) *lib. 2. cap. 45. d. 1.* — (5) *lib. 2. cap. 3.* — (6) *2. 2. q. 92.* — (7) *in 2. 2. d. 6. q. 14. n. 2.* — (8) *lib. 2. cap. 45. n. 4.* — (9) *in clavis regiæ lib. 6. cap. 7. n. 14.* — (10) *lib. 4. cap. 19. n. 7.* - (11) *dec. lib. 2. c. 34. n. 5.* — (12) *t. 1. de rel. tract. 3. lib. 1. cap. 3. n. 16.* — (13) *tract. 21. cap. 12. punct. 1. n. 2.*

in levi morbo, rejectis medicinis, speraret a Deo sanitatem, quamvis non peteret miraculum: quia (ut ajunt) videtur hic respuendo remedia reipsa miraculum exoptare, cum velit mutari causas naturales. Sed merito huic doctrinæ contradicunt *Sanch. l. c. cum Leonardo*, *Bon.* (1) *cum Suar.*, *Anacl.* (2), *Elbel* (3) *et Sporer* (4) *cum Laym.*, qui in hoc non recognoscunt plus quam venialem culpam. Ratio, quia in hoc non adest gravis deordinatio; cum enim quis nequaquam miraculum petat curiositatis causa, juste excusatur a gravi, et aliquando, ego puto, etiam ab omni culpa, si speret sine remediis naturaliter Deo adjuvante a tali levi morbo se liberandum, dum sæpe in hujusmodi morbis natura ipsa salutem operatur.

„3. Si quis in puteum se conjiciat ad declarandam Dei „erga se providentiam, aut supra prunas ambulet ad in„nocentiam ostendendam, est interpretativa tentatio Dei: „uti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum can„dens, aquam ferventem vel frigidam." (*Tales probationes sunt vetitæ* (5), *ut communiter Salm.*) (6) etc., „de „quibus *vide Binsfeld. et Delrium* (7). Licet enim Deus „aliquando tales purgationes miraculose probarit, id con„tigit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia „innocentes ad eas compulsi sunt liberati. *Bon.* (8).

31. — Peccat, qui absolute petit a Deo vel offert miraculum ad conversionem hæreticorum, cum sufficiant nostræ fidei testimonia. *Salm.* (9) *cum Suarez*, *Pal.*, *Sanch.* Si vero aliquando sit firmissima spes conversionis, tunc poterit peti a Deo miraculum sub conditione, si ei placuerit. *Salm. ib.* Cæterum *Sporer l. c. cum communi* ait, satis esse licitum petere a Deo miraculum, quoties adsit utilitas gravis ad nostram aut aliorum salutem vel divinam voluntatem implendam. Et idem clare docet *d. Th.* (10), ubi ait, non tentare Deum, qui signum ab eo petit, *ut aliis demonstret;* vel *ad hoc*, *quod instruatur*, *quid circa aliquod factum sit placitum Deo* (11).

(1) *de 1. præc. de 3. q. 9. part. unic. n. 3.* — (2) *ibid. q. 1. n. 8.* — (3) *d. n. 560.* — (4) *eod. tit. cap. 10. n. 10.* — (5) *cap. 1. et 2. de purg. vulgar.* — (6) *ibid. n. 5. et 6.* — (7) *lib. 4. disp.* — (8) *d. 3. q. 9. p. 1.* — (9) *ibid. n. 7.* — (10) *2. 2. q. 97. art. 2.* — (11) *ibid. ad 3.*

32. — Item peccat qui periculo mortis vel mutilationis se objicit ad perferendum martyrium sine justa causa; nam in casu necessitatis, si alias fides aut salus multorum periclitetur, vel ad vitandas blasphemias, in quibus casibus matyrium est in præcepto; vel in casu utilitatis ad exaltandam fidem aut Dei gloriam, tunc licet martyrio se offerre, ut docet *s. Th.* (1). *Vide Salm.* (2).

Item peccat, qui respuit medicinas, nisi faciat ad se mortificandum, modo absit periculum mortis, ut *Viva* (3) *et Salm.* (4) *cum Caj., Nav. et Sanch.*

Quæritur, an tentatio Dei expressa differat specie ab interpretativa. Affirmant *Suar. et Bon.*, at probabilius negant *Salm.* (5).

DUBIUM II.

Quid et quotuplex sit sacrilegium.

33. *Quid et quotuplex sacrilegium?*
34. *Quales species sacrilegii sint explicandæ.*
35. *Quæ sint sacrilegia personalia.*
36. *Quæ localia.*
37. *An ventetur in ecclesia mercatus, convivia, judicia etc.*
38. *An sit sacrilegium, extrahere hominem ab ecclesia, atrio etc.*
39. *An omne furtum in ecclesia sit sacrilegium; an in sacristia.*
40. *Quæ sacrilegia realia.*
41. *An liceat, vasa et vestes sacras convertere in usum profanum.*
42. *An sit sacrilegium, lædere bona ecclesiasticorum, detinere legata pia, decimas non solvere.*
43. *An sit sacrilegium, mentaliter peccare in ecclesia; an omittere sacramenta tempore debito.*
44. *An censuræ contra sacrilegos incurrantur ipso facto.*
45. *An sit sacrilegium, furari reliquias.*
46. *An peccare die festo.*
47. *An violare vota.*
48. *Vide alia* ibid.

33. — „**R**ESP. **Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc „est, dicatæ cultui divino, et peccatum mortale ex genere „suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate;**

(1) *2. 2. q. 144. a. 3. ad 1.* — (2) *ibid. n. 9.* — (3) *q. 6. art. 3. n. 6.* — (4) *cit. n. 9.* — (5) *ibid. num. 11.*

„non vero, si generaliter tantum repugnet, quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, „v. gr. templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Est autem sacrilegium triplex: *Personale*, quo „persona, *locale*, quo locus, et *reale*, quo res aliæ violantur. *S. Thom.* (1) et cæteri theologi.

„34. — Explicanda est in confessione species sacrilegii, an fuerit personale, locale aut reale. *Viva* (2) *et Salm.* (3) *cum s. Th. et communi.* Quæstio est, an prædictæ species sint subalternæ vel sint infimæ.

Prima sententia tenet, esse subalternas continentes sub se alias species infimas. Ita *Suar.*, *Pal.*, *Less. etc. apud Salm. l. c. cum Bus.* (4) *et Elbel* (5) *cum Fill.* Et ideo dicunt, percussionem clerici specie differre a concubitu cum eo.

Secunda tamen *sententia* tenet, esse infimas, ut *Viva* (6) *et Salm. cum Cajet.*, *Trull.:* ita ut, si quis violat sanctimonialem verberando aut cum ea concumbendo, unum sacrilegium formaliter committat. Et sic sentit *d. Th.* (7), ubi ait: *Possibile est, aliqua duo peccata differre specie secundum materiales actus, convenire autem in specie secundum unam rationem formalem sacrilegii; puta si quis sanctiomonialem violaverit verberando vel concumbendo.* Et hæc est probabilior. Docet vero *ibid.* s. Doctor, præfatas species habere diversos gradus, significans, eos constituere quidem circumstantias aggravantes, non autem speciem mutantes.

Unde resolves:

35. — „1. *Personale* sacrilegium est percussio clerici, „pertractio ejusdem ad judicium sæculare, item luxuriosa „violatio personæ Deo per votum castitatis sacratæ, de „qua *vide infra* (8).

36. — „2. *Locale* sacrilegium est omnis actus, quo ec„clesia polluitur, ut est v. gr. occisio hominis, effusio „humani sanguinis vel seminis illicita et notoria." *(Ut*

(1) *2. 2. quæst. 99. art. 3.* — (2) *de præcept. decal. quæst. 6. a. 1. n. 1.* — (3) *tr. 21. cap. 12. punct. 2. n. 17.* — (4) *vide n. 48. infra ibid. n. 5.* — (5) *de sacril. n. 565.* — (6) *q. 6. art. 1. n. 2.* — (7) *2. 2. q. 99. art. 3. ad 2.* — (8) *tr. 4. cap. 2. dub. 2. n. 454.*

probabiliter tenent etiam Viva (1) *et Tamb. cum Vasq., Pont., Dian., Coninch., Tol. apud Salm.* (2) *contra Salm. ib. cum Suar., Bon., Lug., Pal. etc. et Elbel* (3), *qui probabilius dicunt, etiam occultam effusionem esse sacrilegium*) (4). „Item sepultura excommunicati vel non „baptizati; item si actus quidam profani fiant in eccle„sia, et repugnantes ejus immunitati, ut negotiationes, „illiciti concubitus et spurcities, seditiones, concilia sæ„cularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, „spoliationes: item si materia rei sacræ vel ecclesiæ „directe ad profanos usus convertatur; si reus ex eccle„sia velut asylo extrahatur; nisi tamen sit latro pu„blicus vel nocturnus populator agrorum, vel enorme „maleficium fiducia asyli istic commiserit: denique si „furto auferantur res ecclesiæ aut ibi depositæ. *Laym.* (5), „*Bon.* (6). Si vero res ablata fuerit per accidens tan„tum in ecclesia, v. gr. crumena viri divitis, probabi„liter non committi sacrilegium, docet *Dian.* (7) *ex Fagn.* „*et sex aliis contra Suar., Laym. etc.*"

37. — Similiter violatur locus sacer, si in eo fiant conclamationes, deambulationes, mercatus, strepitus judiciorum sæcularium, non vero ecclesiasticorum pietatem spectantium. Aliquando tamen judicia sæcularia aut parlamenta licita sunt in necessitate, v. gr. ob pluviam, solis æstum: modo fiant sine strepitu, et desit alius locus opportunus. Pariter non videtur culpa gravis aliqua moderata deambulatio in ecclesia aut privata comestio, etiam sine necessitate, si absit scandalum et clamor. Ita *Viva* (8) *ex s. Thom. cum Salm.* (9). Hic obiter advertatur, nemini quacumque prædito dignitate, modo non regali, licere indicere, ut sibi ad ecclesiam deferatur stratum; secus statim cessandum a divinis, et ministri ecclesiæ ipso facto excommunicationem incurrunt, et ecclesia tamquam interdicta habenda est. Hoc decretum fuit a S. C. cærem., quæ ait: *Proposito in S. C. cærem. quodam abusu inter alios, qui de recenti in*

(1) *q. 6. art. 1. n. 11.* — (2) *tr. 6. cap. 8. punct. 4. n. 101.* — (3) *n. 556.* — (4) *vide dicenda de VI. præc. n. 458. versic. II. circa locum etc.* — (5) *c. 7.* — (6) *quæs. 6.* — (7) *p. 1. t. 3. r. 27.* — (8) *ib. n. 11.* — (9) *tr. 21. c. 12. punct. 2. n. 25.*

Urbe irrepserunt, *eadem S. C. ad eum omnino tollendum die 30. augusti 1701 decrevit*: *Non licere cuicumque etc.*, *(personis regalibus tantum exceptis) ad ecclesias strata sibi deferri facere; secus cessandum immediate a divinis: quod nisi servetur*, *rectores cæterosque ministros* ipso facto *excommunicationem incurrere*, *eamque ecclesiam habendam esse pro interdicta.* Ita annotatum reperitur in bullario *Clementis XI.* (1). Deinde subjungitur: *Et facta relatione Sanctitas sua* (i. e. præfatus Clemens) *decretum approbavit*, *necnon promulgari atque executioni tradi et in omnibus Urbis sacrariis affigi mandavit die 3. octob. 1701.* Hoc omne refertur a *Ferraris in sua bibliotheca* (2), qui etiam refert *(ibid.)*, vetari pluribus ex decretis S. R. C., dari intra missam laicis, etsi præsidibus, evangelium osculandum, uti etiam dare illis usum baldachini, et illos admittere, ut assistant in presbyterio. Ad nostra autem redeuntes dicimus:

37. — Sacrilegium est, extrahere violenter hominem ab ecclesia, etiam interdicta vel polluta, et ab ejus cæmeterio, atrio, claustro, dormitorio, ambitu contiguo cum ecclesia: item a domibus religiosorum clausura septis. *Vide Salm.* (3). Cæterum, præter hunc usum violatæ immunitatis ad incurrendam speciem sacrilegii, nomine loci sacri intelligitur tantum ecclesia, non alia loca, cum in odiosis stricte facienda est interpretatio, ut notat *Elbel* (4) *cum Laym.*, *Bon. etc.*

39. — Quæritur, an omne furtum in ecclesia sit sacrilegium.

Prima sententia cum Lugo (5), *Tambur.* (6), *Pal.*, *Azor.*, *Dian.*, *Less.*, *Coninch.*, *Henriq. etc. apud Salmant.* (7) tenet, non esse sacrilegium, nisi furtum sit de re ecclesiæ commodata vel commissa ibi custodiæ causa: nam aliæ res profanæ accipiuntur quidem materialiter *in loco sacro*, sed non *de loco sacro*, dum ad locum sacrum nullo modo pertinent. Excipit tamen me-

(1) *part. 3. decr. 1. congr. cær.* — (2) *tom. 3. verbo ecclesia art. V. n. 28. et 29.* — (3) *tr. 18. cap. punct. 3. n. 81. et tract. 21. c. 12. punct. 2. §. 2. n. 24.* — (4) *de sacril. n. 566.* — (5) *d. 16. num. 470.* — (6) *in meth. conf. l. 2. cap. 8.* — (7) *tract. 6. c. 8. punct. 4. n. 103.*

rito *Lugo l. c.* furtum de rebus, quæ sacrista fecisset sibi commodari pro ecclesiæ ornatu.

Secunda tamen *sententia* probabilior affirmat ex *c. Quisquis caus. 17. quæst. 4.*, ubi absolute damnatur ut sacrilegus, qui *non sacrum de sacro* furatur; nec id limitatur ad depositum tantum. Ita *Elbel* (1) *cum Fill.*, *Val. et Salm. l. c. cum Pal.*, *Dic.*, *Vasquez*, *Bonac.*, *Laym. etc.* Recte tamen *Salm.* probabilem vocant primam sententiam. An autem sit sacrilegium locale furari e sacristia. Negat *Sanch.* (2) contra aliquos. Certum autem est, non esse sacrilegium furtum in claustris, nec in oratorio domus privatæ. In oratoriis vero xenodochiorum vel eremitoriorum, licet non benedictis ab episcopo, juste putat *Sanch.*, furta esse sacrilegia. *Vide Vivam.* (3).

40. — „3. *Reale* sacrilegium est indigna tractatio et „administratio sacramentorum, ut si ministrentur vel susci„piantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum „et instrumentorum sacrorum, v. gr. si quis calice uta„tur in convivio, ornamenta altarium vel sacerdotum ad „usus profanos applicet, intellige de iis, quæ consecrari „vel saltem benedici solent; nam ad nuptias vel commu„nem usum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imo „et manutergium et cætera, quæ mediate serviunt mi„nisterio sacro, non esse peccatum, docet *Tamb.* (4); nisi „fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ut si semper „et indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem af„firmat de candelis, ramis, aqua, incenso et similibus „benedictis, quod in modicis istis benedictionibus non „agatur cum tanto rigore ab ecclesia, ut patet in pane, „ligno, carbonibus etc. benedictis (5). Item violatio vel „indigna tractatio sacrarum imaginum et reliquiarum; „item abusus scripturæ sacræ, v. gr. ad stabiliendas hæ„reses vel res turpes; item raptura bonorum ecclesiæ, „suppressio piorum legatorum vel jurium ecclesiæ de„fraudatio etc. *Vide Fill.* (6), *Regin.* (7), *Suar.*"

Concilium Tridentinum (8) vocat temeritatem, torquere

(1) *n. 587.* — (2) *de matr. d. 15. n. 13.* — (3) *d. loc. n. 13.* — (4) *expedit. sacrif. lib. 1. c. 2.* — (5) *vide loc. cit.* §. *3.* — (6) *tr. 24. cap. 9.* — (7) *lib. 19. n. 57.* — (8) *sess. 4. in fine.*

verba s. scripturæ ad scurilia, fabulosa, vana, adulatoria, detractoria etc. *Vide Salm.* (1).

41. — Quæritur 1., an vasa et vestes sacræ possint converti in usum profanum. Affirmant *Salm. l. c.*, si illæ jam amiserint formam et benedictionem; sed *eodem tract.* (2) omnino negant cum *s. Th.*, qui (3) dicit: *Altaris palla, cathedra, candelabrum et velum... et alia, quæ in sacrario fuerint, non debent admitti in usum laicorum, sed sunt comburenda.* Melius autem *Suarez* (4), *Pal.* (5), *Bon.* (6) *et Ronc.* (7) *cum Barbosa* distinguunt et dicunt, quod, si res ita totaliter immutetur, ut ad communem materiam redeat, sicut si calix igne vel ferro ad communem massam argenti reducatur, tunc licet in usum profanum convertere. Ita ipse cum *Bon.*, *Pal.*, *Suar. et Baur.*; secus, si totaliter non difformetur. Hinc non licet ex veteri casula vestes profanas resarcire: et hoc adhæret ei, quod dicit *s. Th. supra.* Ideo alii dicunt, non licere hujusmodi vestes ad usus profanos vendere aut oppignorare. *Vide Salm.* (8).

42. — Quæritur 2., an læsio quorumcumque bonorum ecclesiasticorum sit sacrilegium. Resp. negative, sed tantum bonorum, *quæ pertinent ad ornamentum ecclesiæ, aut sunt deputata ad sustentationem ministrorum*, ut loquitur *s. Th.* (9). Ly *ad sustentationem ministrorum* intellige, qua tales sunt, ut recte dicit *Tambur.* (10).

Quæritur 3., an sit sacrilegium, injuste detinere legata relicta ecclesiæ pro ejus servitio. Affirmat *Less.* (11); sed negant *Tamb.* (12) *cum Pal. et Salm.* (13), quia, donec dicta bona ab ecclesia non possideantur, non sunt sacra.

Quæritur 4., an sit sacrilegium, non solvere decimas. Affirmant *Less.* (14), *Elbel* (15) *cum Val.*, *Spor. etc.*; sed negant *Croix* (16) *et Tamb.* (17) *cum Pal.* Dicunt

(1) *tr. 21. cap. 12. punct. 2. §. 3. n. 22.* — (2) *cap. 10. punct. 11. §. 2. n. 145.* — (3) *p. 3. quæst. 83. art. 3. ad 3. et cap. 39. dist. 1.* — (4) *p. 3. d. 18. sect. 8.* — (5) *t. 2. tr. 3. d. 1. p. 6.* — (6) *d. 3. quæst. 1. p. 4.* — (7) *d. 1. præc. cap. 1. quæst. 7.* — (8) *dict. cap. 10. n. 147.* — (9) *2. 2. quæst. 99. art. 3.* — (10) *dec. lib. 2. cap. 6. §. 3. n. 9.* — (11) *lib. 1. c. 16. n. 30.* — (12) *dict. l. n. 10.* — (13) *tr. 21. c. 12. punct. 2. §. 2. n. 35. etc.* — (14) *lib. 2. cap. 16. n. 18.* — (15) *n. 569.* — (16) *lib. 3. p. 1. n. 52.* — (17) *d. lib. n. 11.*

tamen, esse peccatum gravius irreligiositatis, quia solutio decimarum est ordinata in recognitionem divini Domini.

43. — Notandum, quod per meros actus internos non violetur sanctitas loci, ideoque non committat sacrilegium, qui in ecclesia habet voluntatem occidendi hominem extra illam; secus, si quis extra ecclesiam proponit occidere in ecclesia. Ita *Salm.* (1) *cum aliis communiter.*

Palaus (2) tenet, omittere sacramenta tempore debito esse sacrilegium. Probabilius vero negatur, sed esse dicitur peccatum contra obedientiam ecclesiæ debitam. *Salm.* (3).

44. — Item notandum est, quod censuræ contra sacrilegos latæ non incurrantur ipso facto nisi a percutientibus clericum; itemque a violantibus immunitatem ecclesiasticam imponendo tributa, usurpando bona: et ab effringentibus ecclesias et simul expoliantibus res sacras (4). *Vide Salm.* (5). Incendiarios autem ecclesiarum, probabilius est, non esse excommunicatos ipso facto, ut *Salm.* (6) *cum Cajet.*, *Sylv.*, *Nav.*

45. — Grave sacrilegium committit, qui furatur reliquiam etiam in parva quantitate, si scit, dominum ob hoc esse valde contristandum. Ita *Leand.*, *Prad.*, *Nav.*, *Mol. apud Salm.* (7).

46. — Quæritur 5., an tempus sit objectum sacrilegii, scilicet si quis peccet die festo etc. Negant *Lugo* (8) *et Salm.* (9) *cum Less. et Pal. et Tamb.* (10), nisi notabilis irreverentia irrogetur cultui divino, ut si quis in parasceve exhiberet comœdias, ludos publicos etc.

47. — Quæritur 6., an violatio voti sit sacrilegium. Negant *Tamb. cum Suar.* (11) *et Pal.* (12). Dicunt enim, esse peccatum perfidiæ seu contra fidelitatem Deo debitam, ut *Croix* (13) *cum Tamb.* (14). Affirmat vero

(1) *ibid. n. 28.* — (2) *tr. 17. d. 2. p. 2.* — (3) *ibid. §. 3. n. 38.* — (4) *ex c. Conquæst. 22. de sent. excomm.* — (5) *tr. 21. c. 12. p. 2. §. 2. n. 24.* — (6) *ibid. §. 3. n. 40.* — (7) *ibid. cap. 10. punct. 10. §. 2. n. 108.* — (8) *de benef. d. 16. n. 523.* — (9) *ibid. c. 12. punct. 2. §. 2. n. 36. in fin.* — (10) *meth. conf. lib. 2. c. 7. §. 5. n. 40.* — (11) *dec. loc. cit. n. 12. et 13.* — (12) *tr. 17. d. 2. p. 3. §. 2. n. 2.* — (13) *lib. 3. p. 1. n. 55.* — (14) *in dec. loc. cit. n. 12.*

s. Th. (1), et sequuntur *Salm.* (2). Qui autem violat votum castitatis, probabilius committit sacrilegium. *Vide Elbel* (3).

48. — „4. Peccatur etiam sacrilegio peccato omissionis, v. gr. si quæ ad sacrificium spectant, ut corporalia „et similia, sint valde immunda. *Bon.* (4) *cum Fill., Suar., „Reg. etc. dicit esse mortale.* (5).

„5. In confessione exprimenda est species et materia „sacrilegii. Ratio prioris est, quia sæpe diversam malitiam „habet, v. gr. percussio sacerdotis et fornicatio cum eodem. Ratio posterioris est, quia etiam materia aliquando „auget et addit malitiam; v. gr. si sit contra eucharistiam, „addit, secundum *Gordonum*, communi violationi rei sacræ „aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nuda „manu calices, patenas, aras, agnos, cereos etc., chrismate „delibuta, non licet fœminis et laicis; *(licet vero clericis „etiam primæ tonsuræ, ut Tamb.* (6) *cum Suar.)* citra „contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; et si „causa subsit, nec veniale; *Suar., Tamb.* (7); sine causa „autem veniale esse, docent *Suar., Coninch. et alii communiter*, licet *Tamb. l. c. ex Sa* etc. contrarium censeat „probabile," *(cum Scoto et Bartol. ab Ang. Sed Sa apud Tamb. et Sot., Henr., Sanch., Fag. et Tamb. apud Vasq., ut refert Croix* (8), *censet, nullum esse peccatum. Pro monialibus vero adest privilegium, ut Salm.)* (9); „ut et „si corporalia vel purificatoria laventur ab iisdem (10). „Cætera autem, quæ eucharistiam immediate non contingunt nec chrismate unguntur, ut mappas, vestes sacerdotales, immediate contingere omnibus licet. *Suar., Laymann, Tamb. l. c.*, ubi ex *Palao* etc. idem concedit de „reliquiis: sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes „se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. „Idem docet cum *Laym.* de pyxide sive ciborio et lunula „benedictis, quando sacram eucharistiam nondum contiguerunt. Idem de corporalibus, pallis et purificatoriis, „quando post sacrum usum lota sunt: *ex Laym. et Bonac.*; „imo etiam ante lotionem. *Laym., Tamb. l. c.*"

(1) *2. 2. quæst. 99. art. 3. ad 3.* — (2) *ibid. n. 22.* — (3) *n. 584.* — (4) *de euchar. p. 9. n. 23.* — (5) *vide lib. 6. n. 376.* — (6) *ib. n. 11.* — (7) *loc. cit. §. 1.* — (8) *lib. 6. p. 2. n. 358.* — (9) *tr. 21. cap. 10. punct. 11. §. 1. n. 132.* — (10) *vide lib. 6. n. 382.*

DUBIUM III.

DE SIMONIA.

ARTICULUS I.

Quid sit et quotuplex.

49. *Quid sit simonia et quotuplex.*
50. *An possit dari parvitas materiæ in simonia.*
51. *Quando sit simonia, dare temporale pro spirituali.*
52. *An sit simonia, dare beneficium alicui, ut se sustentet; vel sola ratione amicitiæ aut precum.*
53. *An sit simonia, deducere in pactum obligationem antidoratem.*
54. *An dare spirituale principaliter ob temporale.*
55. *An sit simonia, accipere aliquid pro administratione sacramentorum; et an principaliter ob lucrum temporale ab eis captandum.*
56. *Quid intelligatur per munus a manu.*
57. *An sit simonia, dare mutuum ob spirituale.*
58. *An solvere pensionem ob beneficium.*
59. *An dare aliquid, ut alter præstet quid spirituale pro se ipso accipiente.*
60. *An dare beneficium cum aliquo onere spirituali; an resignare vel præsentare cum onere.*
61. *Quid per munus ab obsequio?*
62. *An sit simonia, inservire ob beneficium.*
63. *Quid per munus a lingua?*
64. *An sit simonia, dare aliquid mediatori, ut obtineat tibi beneficium.*
65. *Quid, si sit intercessor mediatus?*
66. *Quid, si promittas, dare eleemosynam alicui monasterio?*
67. *Quæ sit simonia mentalis, quæ conventionalis, quæ realis.*
68. *Quæ juris divini, quæ humani.*
69. *An detur simonia tantum de jure humano.*
70. *An vendere beneficia sit simonia de jure divino.*
71. *An sit simonia, vendere juspatronatus; et an de jure divino. An vendere jus sepulturæ.*
72. *An beneficia possint permutari.*
73—76. *Quomodo possit permutari beneficium cum pensione; et cujus auctoritate; et an episcopi possint pensiones constituere.*
77—80. *Quomodo in beneficiis liceat transigere.*
81—84. *Quomodo fieri possint renuntiationes beneficiorum.*
85—90. *Quotuplex sit simonia confidentialis, et quæ ejus pœnæ.*

91. *Quomodo fiat simonia pro ingressu ad religionem.*
92. *An liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri.*
93. *An liceat pro catechizando etc:*
94. *An pro instruendo aliquo in sacra doctrina.*
95. *An pro absolvendo etc.*
96. *An pro danda dispensatione in matrimonio.*
97. *An liceat dare aliquid, ut alter omittat rem spiritualem.*
98. *An ad redimendam vexationem.*
99. *An possit pecunia redimi vexatio circa possessionem beneficii.*
100. *Quid, si nondum sit acquisitum jus in re; quid, si quis corrumperet electores, ne te eligerent?*
101. *Quid, si alter solis precibus impediret?*
102. *An possis dare pecuniam, ne alter se opponat tuæ electioni.*
103. *An ne eligat indignum, vel ut eligat dignum.*
104. *An, ut non concurrat ad beneficium, quod tu cupis.*
Vide alia apud *Busemb.*

49. — „Resp. Simonia est studiosa voluntas emendi „aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale vel spi„rituali annexum. *S. Thom.* (1), *Laym.* (2) *etc.* Dici„tur 1. *voluntas emendi etc.;* quibus verbis intelligitur „quivis contractus onerosus, sive venditionis sive loca„tionis, sive permutationis aut renuntiationis; quia si„monia non consistit sine pactione aliqua tacita vel „expressa et obligatione ex pacto. Quod addo, quia „obligatio naturalis quæcumque, ut gratitudinis sive an„tidoralis, non sufficit, v. gr. quando quis sperat vel „intendit tantum, non tamen obligat. *Sa* (3). Ratio est, „quia non facit contractum. *Vide Bon.* (4), *Less.* (5)." *(Sed vide dicenda n. 54.)* „Dicitur 2. *pretio temporali*, „sive illud sit *muneris*, sive *linguæ*, ut est laus, vitu„perium, patrocinium: sive *obsequii et famulatus.* Di„citur 3. *spirituale;* quo nomine intelligitur res super„naturalis ad salutem ordinata, sive sit formaliter talis, „ut gratia et dona Spiritus sancti, sive causaliter, ut „sunt sacramenta, concio, preces et sacramentalia: sive „sit effectus et usus potestatis supernaturalis, ut conse„cratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommuni„catio, electio, præsentatio, confirmatio, collatio bene-

(1) *2. 2. quæst. 100. art. 2.* — (2) *lib. 4. tract. 10. c. 8.* — (3) *v. simonia.* — (4) *de simon. d. 1. quæst. 6. p. 1.* — (5) *lib. 2. cap. 35. d. 20.*

„ficii aliique actus jurisdictionis ecclesiasticæ. Dicitur 4. „*spirituali annexum*, ad comprehendendum ea, quæ non „sunt per se spiritualia, sed ad ea ordinantur iisque „sunt annexa, sive antecedenter, ut jus patronatus re„spectu beneficii, vasa et vestes sacræ respectu sacramen„torum; sive concomitanter, ut labor in administratione „sacramentorum (juxta sensum infra dicendum); sive con„sequenter, ut reditus beneficiorum, qui dantur propter „officium spirituale. Unde patet, malitiam simoniæ con„sistere in irreverentia, quæ committitur, dum res spiri„tuales instar temporalium pretio æstimantur et contra„ctibus subjiciuntur; atque esse peccatum mortale ex „genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ levitate; „quia nullum donum gratiæ, licet parvum, potest vendi „sine gravi irreverentia tum ipsiusmet doni tum etiam „Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionem „et ignorantiam. *Suarez* (1), *Azor.*, *Fill.*, *Laym. l. c.*, „*Less.* (2)."

Simonia autem quadruplex est: mentalis, conventionalis, realis et confidentialis. *Mentalis* est, cum quis dat temporale cum animo obligandi ad reddendum spirituale (aut e converso), sed absque alio pacto; *conventionalis* est, cum adest pactum, sed a neutra parte executum est; *realis* autem est, cum pactum jam est impletum. *Confidentialis* tandem tripliciter potest fieri, nempe per accessum, per regressum et per ingressum. Dicitur *per accessum*, cum renuntias beneficium alteri cum pacto, ut ille deinde illud resignet, et alteri conferatur; *per regressum*, cum reservas tibi jus reassumendi iterum beneficium in aliquo casu; *per ingressum*, si resignes beneficium tibi collatum, sed nondum possessum cum pacto capiendi possessionem illius in aliquo casu aut tempore. *Vide infra num. 85. et 86.*, ubi fusius sermo de hac confidentiali simonia redibit et de ejus pœnis.

50. — Quæritur I., an possit dari parvitas materiæ in simonia. In simonia de jure naturali est communis sententia negativa *ap. Salm.* (3) *et Croix* (4) *cum Suar., Sanch. etc. contra Mol., Reg. etc. ib.;* sed in simonia tan-

(1) *t. 3. de rel. l. 4. cap. 36.* — (2) *l. 2. cap. 35. dub. 1.* — (3) *tract. 19. de simon. cap. 1. punct. 1. n. 8.* — (4) *lib. 3. p. 1. n. 195.*

tum de jure ecclesiastico *Navarr.*, *Zerol.*, quibus videtur adhærere *Croix* (1), probabiliter docent, posse dari parvitatem materiæ. Et disparitatem assignat *Croix*, quia, quando non accipitur temporale pro pretio rei spiritualis, sed acceptio prohibetur ad cavendum tantum speciem simoniæ, re ipsa non fit injuria rei spirituali, sed peccatur tantum contra præceptum ecclesiæ, in quo potest utique dari parvitas materiæ.

51. — Quæstio II. est, an semper, ac datur temporale pro spirituali vel contra, sit simonia.

Prima sententia affirmat *cum Azor.*, *Durand.*, *Adrian. etc. ap. Salm.* (2).

Secunda sententia, quam tenent *Salmant.* (3) et vocant communem *cum Caj.*, *Sanchez*, *Suarez*, *Less.*, *Laym.*, *Tol. etc.*, negat, quando detur gratis, quamvis cum animo alliciendi seu obligandi (non rigorose ex justitia, sed tantum ex gratitudine sive ex benevolentia) alterum ad retribuendam rem spiritualem pro temporali, vel contra; ita ut obligatio alterius antidoralis seu gratitudinis principaliter intendatur, et retributio minus principaliter; et probant *ex c. Quam pio caus. 1. quæst. 2.* Et hoc, etiamsi in eodem actu retributio offeratur *ex c. Placuit caus. 1. q. 2. et c. Dilectus 2. de sim. 8.* Hinc licere dicunt tibi, dare aliquid episcopo vel ei inservire (cui alias non esses serviturus), ut tibi ex gratitudine conferat beneficium; dummodo absit aliquod pactum, ut dicunt *Salm.* (4) *cum Sot.*, *Suar.*, *Valent. et communi;* et dummodo non inservias, ut episcopus conferat tibi beneficium quasi pretium tui obsequii, ut bene notat doctus *P. Elbel* (5). E converso, si inservis primario ad captivandam episcopi benevolentiam et secundario ad obtinendum beneficium, non committis simoniam, etiamsi amota spe beneficii non inservires, ut dicunt *Salmant. l. c. cum aliis*, et etiamsi talem spem exprimas superiori, ut addunt *Val.*, *Pal.*, *Sot.*, *Rodr. etc. ap. Salm.* (6); quia licitum est, ut ajunt, petere ab alio, quod ille ex naturali obligatione præstare tenetur: sed sapienter monent *Mazzot.* (7) *et*

(1) *lib. 4. n. 682.* — (2) *ibid. punct. 3. §. 1. n. 26.* — (3) *ibid. n. 32.* — (4) *ibid. punct. 4. n. 55. et 56.* — (5) *de simon. n. 617.* — (6) *cit. n. 56. in fin.* — (7) *de simon. tom. 2. §. 2. p. 219.*

Croix cum Suar. (1), id cavendum ob periculum pactionis aut saltem scandali, maxime si detur aliquid tempore, quo agitur de conferendo beneficio.

Cæterum recte advertunt *Roncaglia* (2) *et ipsi Salm.* (3) *cum Sanch., Bonac. etc.*, quod, ubi alius deest titulus, nempe stipendii, tollendæ injustæ vexationis etc., quando datur aliquid solo intuitu obtinendæ rei spiritualis vel contra, præsumenda tunc sit intentio saltem virtualiter simoniaca, scilicet commutandi temporale cum spirituali: nisi constet de opposito vel aliter colligatur ex circumstantiis, nempe ex parvitate muneris, ex pietate vel nobilitate dantis etc. Et hoc constat ex *c. Tua nos de sim.*, ubi Pontifex, loquens de illo, qui bona sua ecclesiæ donabat, rogans, ut ad canonicatum admitteretur, et de canonicis eum admittentibus, ait; *Si tamen is, qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, ut per temporalia bona spiritualia valeat adipisci; et clerici, qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia percipere(nt, admissuri, sine dubio tam isti quam ille apud districtum Judicem culpabiles judicantur* (4). Et maxime nequit excusari a simonia mentali, ut bene sentiunt *Roncaglia* (5) *et Elbel* (6), is, qui episcopo gratis inserviret animo eum obligandi ex gratitudine, etsi non ex justitia, ad retribuendum beneficium, juxta mox dicenda *n. 53.*

52. — Non autem damnandus de simonia episcopus, qui beneficium confert clerico in recognitionem gratitudinis ob obsequium præstitum, ut dicunt *Elbel* (7) *et Croix* (8) *cum Suar.* Item si episcopus conferat beneficium gratis alicui, ut se honeste sustentet, non est simonia. *Croix* (9) *cum Less., Laym. etc.* Imo collatio facta indigno, sola ratione consanguinitatis, amicitiæ, sed gratis, est quidem illicita, sed non simoniaca. Ita *Salm.* (10) *cum Cajet., Suar., Pal. etc.* Idque docet *d. Thom.* (11), dicens: *Si aliquis aliquid spirituale alicui conferat propter quamcumque car-*

(1) *lib. 3. p. 1. n. 74.* — (2) *de sim. c. 1. quæst. 5.* — (3) *ibid. n. 57.* — (4) *vide, quæ dicentur n. 54.* — (5) *loc. cit. reg. 6. in praxi.* — (6) *de sim. n. 617.* — (7) *n. 619.* — (8) *n. 75.* — (9) *lib. 3. p. 1. n. 83.* — (10) *tr. 19. de sim. cap. 1. punct. 2. § 2. n. 38.* — (11) *2. 2. quæst. 100. art. 5. ad 2.*

nalem affectionem, est quidem illicita..., non tamen simoniaca...; unde hoc non pertinet ad contractum... venditionis, in quo fundatur simonia.

Utrum autem committit simoniam episcopus, qui dat beneficium indigno propter preces alterius? Videtur universe affirmare *d. Th.* (1), quia videtur episcopus hoc facere ad favorem humanum acquirendum; sic enim s. Doctor ait: *Videtur ad hoc* (scilicet ad favorem humanum) *principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit.* Et sic quidem dicendum, si revera det beneficium ad talem favorem adipiscendum: imo, ut bene addit Angelicus, hoc erit simonia, etiamsi clericus sit dignus beneficio. Cæterum absolute loquendo probabiliter dicunt *Elbel* (2), *La Croix* (3) *et Laym.* (4) *cum Less.*, *Suar.*, *Nav.*, *Caj. etc.*, non esse simoniacum episcopum, qui ad preces alterius etiam indigno beneficium confert, sed nullo habito respectu ad favorem humanum acquirendum; quia revera tunc nulla intervenit venditio spiritualis cum temporali. Illud autem, quod dicit *La Croix l. c.*, nempe nec esse simoniam, si conferat ad se liberandum ab aliquo injusto damno, minime admittendum puto; nam licet damnum sit injustum, semper tamen videtur intercedere aliqua commutatio rei spiritualis cum utilitate temporali.

53. — Quæritur autem hic III., an sit simonia, deducere in pactum obligationem antidoralem. Negant *Hurt.*, *Cœlest.*, *Ronc. etc. ap. Dian.* (5), item ipse *Diana cum Vidal. et Joan. de Soria*, quamvis (6) in praxi hoc non approbet. Ratio istorum, quia non censetur simonia committi, quando pactum fit de obligatione gratitudinis, quæ jam inest. Quapropter dicunt, si licet intendere, aliquid spirituale ex gratitudine obtinere, cum quis præstat aliquid temporale; licebit etiam id in pactum deducere. Sed omnino affirmandum cum sententia communi, quam tenent *Laym.* (7), *Viva* (8), *Elbel* (9) *et Suar.*, *Bon.*, *Fill.*, *Cov. ac alii ap. Salm.* (10). Ratio, quia ex pacto illo novum inducitur onus. Distinguunt autem *Salm.* (11) cum *Val.*, *Caj.*, *Pal.*,

(1) *loc. cit. ad 3.* — (2) *de simon. n. 612.* — (3) *l. 3. p. 1. n. 84.* — (4) *l. 4. tr. 10. c. 8. n. 26.* — (5) *part. 6. tr. 7. r. 42.* — (6) *p. 3. tr. 2. r. 64.* — (7) *tr. 10. c. ult. §. 2. n. 9.* — (8) *in propos. 45. Innoc. XI. n. 2.* — (9) *de simon. p. 596.* — (10) *tr. 19. c. 1. punct. 4. n. 64.* — (11) *ib. n. 66., 67. et 68.*

Less. etc., et dicunt, quod, si pactum novam obligationem non addat præter antidoralem, puta, si des aut promittas alteri pecuniam, ut ipse sit obligatus ad tibi in genere remunerandum, non est simonia, quia nullum novum onus imponitur. Sic etiam, si petas aliquid spirituale gratis sine obligatione rigorosa: quemadmodum frequenter dantes eleemosynam solent a paupere preces petere; et in hoc revera consentiunt omnes, etiam auctores secundæ sententiæ. Secus autem censent, si pactum novam obligationem adderet; et hoc esset, quando peteretur in specie quid spirituale pro re temporali tradita; nisi ibi alius titulus interveniret, nempe stipendii, damni emergentis etc. ut infra. Sed neque distinctio hæc mihi ullo modo arridet;*) nam, ut bene arguunt *Viva l. c. et Ronc.* (1), pactum semper aliquam novam invehit saltem fidelitatis obligationem, quæ, cum sit aliquo pretio æstimabilis, certe pactum simoniacum reddit. Ideo enim in *c. Quam pio caus. 1. q. 2.* dicitur: *Omnis absit pactio, omnis conventio cesset.* Quoniam in hac materia quodcumque pactum, quomodocumque onerosum, est simoniacum, etiamsi non obliget rigorose ex justitia. Et idem dicendum de hujusmodi pacto in contractu mutui, ut probat *Viva* (2). Præterea hic advertendum cum *Viva* (3) *et s. Th.* (4), quod, licet possit mutuator exposcere a mutuatario, ut satisfaciat suæ obligationi antidorali (intellige semper sine pacto; itemque si exposcatur satisfactio illa, non vero promissio, quia petita promissione etiam peteretur nova obligatio fidelitatis, ut mox diximus, quod adhuc in mutuo illicitum est); ratio, quia mutuator dat, quod suum est: hoc tamen nequit exposcere dans aliquid spirituale, præcise ob ejus collationem, quia suum non præstat, sed quod Christi est: unde, licet possit aliqua gratitudo exerceri erga collatorem rei spiritualis ob ejus benevolum animum, non potest tamen exerceri in gratuitam compensationem ipsius rei spiritualis.

(1) *de sim. c. 1. q. 5. in fin.* — (2) *in prop. 42. Innoc. XI.* — (3) *in prop. 45. n. 3.* — (4) *q. 13. de malo. art. 4.*

---

*) In primis editionibus s. Alphonsus hanc distinctionem admiserat, postea vero ad tenorem nostri textus se retractavit. Vide retr. 18. *Edit.*

54. — Quæritur IV., an sit simonia mentalis, dare spirituale principaliter ob temporale, vel contra. Negant *Sotus*, *Val.*, *Caj.*, *Sanch.*, *Less.*, *Laym. etc. ap. Salm.*(1); sed omnino est affirmandum, et contrariam opinionem, recte asserunt *Salm.* (2), fuisse damnatam ab *Innoc. XI.* in propos. 45., quæ dicebat: *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale; vel etiam, quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali aut contra.* Et propos. 46.: *Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale, imo, etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur quam res spiritualis.*

Merito hoc damnatum est; nam, quamvis ibi dicatur ob motivum, non pretium, et certum sit, simoniam non committi, nisi interveniat venditio rei spiritualis; attamen ibi revera motivum idem est quam pretium. Quando enim, ut recte notant *Viva* (3) *et Salm.* (4), datur res mere spiritualis, uti sunt sacramenta, beneficia etc., principaliter propter temporalem rem alicujus magni momenti (secus, si parvi), quæ apta sit, moraliter pervertere voluntatem alterius; tunc spirituale difficile datur omnino gratis, sed practice datur cum aliquo pacto implicito imponendi alteri novam obligationem: et sic motivum virtualiter convertitur in pretium. Et hoc patet ex ipsa *dict. prop. 46.*, ubi additur in fine: *Imo, etiamsi temporale sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur quam res spiritualis.*

55. — Quær. V., an liceat accipere aliquid pro administratione sacramentorum. Resp. I., quod in administratione sacramentorum aliarumque functionum spiritualium sit simonia, accipere pecuniam tamquam pretium rei sacræ vel laboris intrinseci in iis actionibus requisiti; secus, si labor sit extrinsecus, puta si sacerdos deberet celebrare cum cantu vel tali hora aut loco et simili. Ita *Ronc.* (5) *et Salm.* (6) *cum Caj., Sot., Less., Sanch., Pal., Tol. et aliis communiter.* Resp. II. E converso non

(1) *de simonia tr. 19. c. 1. punct. 4. n. 59.* — (2) *ibid. n. 60.* — (3) *indict. prop. n. 6.* — (4) *ibid. n. 58.* — (5) *de sim. c. 2. q. 2. p. 108.* — (6) *tr. 19. c. 2. punct. 3. n. 19.*

est simonia, accipere pecuniam non ut pretium, sed ut stipendium sustentationis, etiam pro labore intrinseco in talibus ministeriis impendendo. Unusquisque enim, qui in commodum alterius se occupat, debet ex justitia ab eo sustentari ex illo *Lucæ 10, 7.: Dignus est operarius mercede sua.* Ita communiter etiam DD., ut *Anacl.* (1), *Cabass.* (2) *et Suar., Less., Tol., Sanch. et alii apud Salm.* (3) *cum s. Th.* (4), qui sic docet: *Vendere, quod spirituale est in hujusmodi actibus, aut emere, simoniacum est; sed accipere aut dare aliquid pro sustentatione ministrantium spiritualia, secundum ordinationem ecclesiæ et consuetudinem approbatam licitum est.* Hæc autem consuetudo invenitur approbata ex *c. Significatum 11. de præbend. et c. Ex his 22. causa 12. q. 1.* Idque currit, etiamsi minister aliunde sit locuples ex bonis propriis vel ecclesiasticis, ut adhuc communiter dicunt *Roncagl. et Salmant. ll. cc. cum Suar., Less., Sanch. etc. ac s. Thom.* (5), quia, ut ait *Apost. 1. Cor. 9, 7. Nemo militat suis stipendiis.* Hinc licitum est, etiam de tali stipendio pacisci, dummodo non excedatur taxa vel consuetudo, prout dicunt *Ronc.* (6) *cum Laym., Pal., Gutt. et Salm.* (7) *cum Suar., Tol., Sanch. ac aliis passim.* Nec obstant *c. fin. de pactis* et *c. Tua nos de sim.*, ubi prohibetur quodvis pactum in spiritualibus; nam præfati textus vel explicandi sunt de pactis inhonestis, ut sentit *Ronc. cum glossa* in *c. ult. de pactis;* vel, ut asserit *Less.* (8) *cum Sot.*, illis per contrariam consuetudinem derogatum est, prout probat ex *c. ult. de pactis.*

Quæritur VI., an pariter sit simonia, celebrare missas, administrare sacramenta, assistere in choro, concionari et similia principaliter ob temporale emolumentum.

Prima sententia pariter affirmat cum *Viva* (9) *et Carden. cum aliis ap. La Croix* (10) *ex s. Th.* (11), qui dicit, quod, qui ad ecclesiam vadit principaliter ob distributiones, peccet mortaliter ob simoniam, nisi principaliter intendat Deum et secundario distributiones. Hinc infe-

(1) *de simon. q. 3. n. 28.* — (2) *th. j. l. 5. c. 5. n. 14.* — (3) *ibid. n. 20. et 21.* — (4) *2. 2. q. 100. art. 3.* — (5) *præcipue in quodl. 7. a. 10.* — (6) *ibid.* — (7) *ibid. n. 22.* — (8) *l. 2. c. 35. n. 99.* — (9) *in dict. prop. 45. n. 7.* — (10) *lib. 3. p. 1. n. 60.* — (11) *quodlib. 8. art. 11.*

runt, ordinarie committere simoniam celebrantes in mortali.

Secunda tamen probabilior quidem *sententia*, quam tenent *Salm.* (1), *Suar.* (2), *Pal.* (3), *Coreglia* (4) *cum Sot., Dian. etc.;* item *Sanch., Sylv., Coninch., Mald. et alii apud Croix* (5), dicit, simoniam tunc tantum intervenire, quando temporale accipitur pro pretio spirituali, unum cum alio æquiparando; non vero, quando accipitur tamquam stipendium ad sustentationem ministri, qui prædicta munera exercet, quod stipendium debetur ex justitia, ut *Elbel* (6) *cum Laym. et Pal.* Confirmat *Croix* (7), recte sic arguens: Qui dat stipendium principaliter propter missam, quæ certe res spiritualis est, numquid dicitur simoniacus? Sic vice versa neque simoniam committit, qui dicit missam principaliter ob stipendium. Illicitum enim non est, ut notat cum *Nav. et Suar.*, ordinare rem spiritualem, etiam principaliter, ad finem temporalem honestum.

Nec obstat in præfata *prop. 46.* ly: *Etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale.* Ibi enim, ut diximus *in q. præced.*, motivum accipitur per idem ac pretium rei spiritualis; at in casu nostro temporale accipitur ut stipendium non rei, sed personæ occupatæ in gratiam alterius, cui debita est sustentatio, ut supra declaratum est. Nec etiam obstat, quod ait *s. Th.* (8): nam animadvertere oportet, quod in nostro casu dupliciter possit lucrum intendi, vel ut finis operis, vel ut finis operantis. Cum lucrum intenditur ut finis operis, ita ut ipsum opus spirituale intendatur vendi, tunc certe committitur simonia; et sic intelligendus s. Doctor, ut dicunt *Salm.* (9), dum ibi dicit: *Et ideo simoniam committit, qui hujusmodi actum vendere intendit..., si distributiones recepit quasi finem sui operis principaliter intentum.* Secus vero dicendum, quando lucrum intenditur ut finis operantis, scilicet ratione operationis personæ occupatæ in gratiam alterius; quia tunc lucrum accipitur pro stipendio sustentationis, et non est simonia.

(1) *de sim. tr. 19. c. 1. punct. 4. n. 60.* — (2) *de relig. tr. 3. l. 4. c. 33. n. 11.* — (3) *tr. 17. d. 4. n. 3.* — (4) *in d. prop. 45.* (5) *l. c. n. 62.* — (6) *n. 621.* — (7) *d. n. 62.* — (8) *in cit. quodlib. 8.* — (9) *tr. 19. c. 1. p. 4. n. 61.*

Hinc dicunt *Salm.* (1) *cum Sanch.*, licite œconomum accipere stipendium a parocho ad vices suas præstandas. Dicunt etiam (2) *cum Suar. et Laym.*, quod, tametsi sit simonia, dare pecuniam pauperi, ut pro te applicet orationis suæ impetrationem aut satisfactionem, licitum tamen est dare, ut pro te oret, ad modum stipendii. Hoc vero alia ratione admittit *d. Th.* (3), dicens: *Qui dat pecuniam pauperibus, ut pro eo orent, non emit orationem, sed dat ad alliciendum.* Cæterum qui sacra ministeria peragunt principaliter ob emolumentum temporale, non facile excusari possunt a culpa veniali, cum sit quædam inordinatio, dirigere spiritualia ad temporalia, ut ajunt *Salm.* (4).

Communiter autem a DD. cum *s. Th.* ea, quæ habent rationem pretii in simonia, tripliciter denominantur, nimirum *munus a manu*, *munus ab obsequio*, *munus a lingua*, *ex c. Sunt nonnulli 114. c. 1. q. 1.* De singulis hic videndum.

56. — I. Per *munus a manu* intelligitur pecunia et quodcumque temporale, quod pretio æstimabile est. Hinc simonia est, dare rem spiritualem cum pacto, ut alter remittat debitum; et etiam, ut solvat pecuniam alias debitam, quia spiritualia omnino gratis et sine respectu ad temporalia danda sunt. *Salm.* (5) *cum s. Th.*, *Suarez etc.* Simoniacum etiam esset pactum de præstando mutuo in futurum, ut certum est. *Vide Salm.* (6).

57. — Sed quæritur 1., an sit simonia, dare mutuum, ut eodem tempore beneficium aut alia res spiritualis retribuatur, vel contra. Videtur, quod non; pariter ac si mutues cum pacto, ut alter se obliget ad remutuandum in futurum, esset quidem usura, non vero, si cum pacto, ut eodem tempore alter aliud tibi remutuet; sicuti quoad mutuum approbant *Salm.* (7) *cum Less.*, *Vill.*, *Dian.*, et docet *s. Th.* (8). Ratio, quia nihil tunc pretio æstimabile percipitur ultra sortem. Sed in casu nostro omnino tale pactum tenendum est ut simoniacum: quia hic simonia

(1) *ibid. c. 2. punct. 5. n. 32.* — (2) *ibid. n. 15.* — (3) *4. p. d. 25. q. 3. art. 2. q. 2.* — (4) *ibid. n. 60.* — (5) *ibid. punct. 3. §. 1. n. 24.* — (6) *ibid. §. 2. n. 34.* — (7) *de contract. tr. 14. c. 3. §. 2. punct. 8. n. 62.* — (8) *2. 2. quæst. 78. art. 2. ad 4.*

est tradere quidquid temporale pro spirituali. Ita *Viva* (1) *et Salm.* (2) *communiter cum Laym., Less., Bon., Pal., Nav., Fill. etc.*

58. — Quær. 2., an inter munera a manu computetur pensio, nempe si episcopus, dans alicui benficium, peccet cum eo conveniendo, ut pensionem alteri solvat. Respondetur affirmative, cum tale onus sit pretio æstimabile. *Salm.* (3) *cum Suar., Val., Tol. et communi.* Hinc certe simonia est, pacisci cum aliquo, ut, si te adjuvet ad obtinendum beneficium, illi pensionem solvas (4).

59. — Quær. 3., an sit simonia, dare aliquid temporale sub conditione, ut alter præstet rem spiritualem in commodum tamen sui ipsius; nempe, si promittas dotem puellæ, si ingrediatur in monasterium: munera adolescenti, si frequentet sacramenta. Respondetur negative, quia hæc est simplex donatio, licet sub conditione, quæ tamen non addit onus. *Salm.* (5) *cum Suar., Less., Pal. etc.* Secus, si imponeretur obligatio simpliciter, v. gr. ingrediendi religionem etc., ut docet *s. Th.* (6); vel si conditio esset de præstando aliquid in utilitatem dantis, puta, si ingressus illius in religionem cederet in dantis commodum; tunc enim esset quædam commutatio temporalis cum spirituali. Ita *Salm.* (7) *cum Laym., Pal. et Suar.* (8).

60. — Quær. 4., an sit simonia, dare beneficium cum pacto, ut alter subeat aliquod onus etiam spirituale. Respondetur, quod, si beneficio de jure vel ex illius institutione insit onus, v. gr. docendi, canendi etc.; vel si ab episcopo cum capitulo imponatur beneficio vacanti onus aliquod honestum, v. gr. infirmis assistendi etc., certe non est simonia, ut *Salm.* (9) ex communi cum *s. Th. ex c. Significatum de præb.* Dubium est, an a resignante vel præsentante ad beneficium possit beneficiario imponi aliquod onus spirituale. Affirmant aliqui ap. *Sanch.* (10); sed dicendum est, quod, licet in aliis rebus spiritualibus possit dari commutatio: v. gr. *Applico pro te missam*,

(1) *in d. prop. 45. n. 3.* — (2) *de simon. tr. 19. c. 1. punct. 3. §. 2. n. 36.* — (3) *ibid. n. 39.* — (4) *vide Salm. ibid.* — (5) *ibid. §. 3. n. 49.* — (6) *2. 2. q. 10. art. 2. ad 4.* — (7) *ibid. n. 41.* — (8) *vide dicendum n. 91.* — (9) *loc. cit. n. 42. et 43.* — (10) *cons. tom. 1. c. 3. dub. 15. n. 6.*

ut mane applices pro me: in beneficiis tamen quodcumque pactum est simoniacum, ex *c. Quam pio caus. 1. q. 2.* Ita *Sanch. l. c. et Salm.* (1) *cum Suar., Bon. etc.*

61. — II. Sequitur *munus ab obsequio*, per quod intelligitur omne, quod ad servitutem pertinet, ut est famulari, docere etc., ad finem obtinendi aliquid spirituale. Hinc certe est simonia, conferre beneficium famulo, ut gratis inserviat, vel ut compensetur ei famulatus præstitus. Et sic contra, si famulus inserviat, ut loco salarii beneficium consequatur. *Salm.* (2) *cum Laym., Less., Suar. et communi.* Hinc recte inferunt *Salm.* (3) *cum Torre*, sine dubio simoniacos esse episcopos, qui volunt famulos sibi inservire sola vel fere sola spe beneficii. Advertunt tamen, in omnibus prædictis casibus non incurri pœnas, nec obligationem restitutionis, nisi pactum expressum intercedat, *ex c. Mandato de sim., uti infra de pœnis n. 106.*

62. — Utrum autem sit simoniacus famulus, qui gratis inservit episcopo, cum spe tamen beneficii, sed sine ullo ne tacito quidem pacto? Negant *Laym., Suar., Less., Sanch. etc. ap. Croix* (4). Imo *Sanch.* (5) *contra Carden. et Pirh.* dicit, non esse simoniam, licet principaliter ob beneficium famuletur: sed hoc nullo modo admittendum juxta dicta *n. 51. et 52.*

63. — III. Sequitur *munus a lingua*, per quod intelliguntur laudes, favores, intercessiones, preces et similia, quæ pretio sunt æstimabilia (6). Hinc est simonia, si episcopus det alicui beneficium, ut illum laudet, ei faveat etc.; vel si dicat: *Non conferam tibi beneficium, nisi talis persona me roget. Salm.* (7) *cum Less., Laym., Bon., Suar. et communi.*

64. — Quæritur hic 1., an sit simonia, si des pecuniam mediatori, ut tibi obtineat beneficium vel ordinationem. Dicendum est, quod, si des non pro mediatione, sed pro labore suscipiendo, vel pro damno subeundo aut lucro amittendo ab eo, et pecunia sit utique cum illis proportionata, non est simonia. Ita *Less.* (8), *Croix* (9),

(1) *ibid. n. 44.* — (2) *ibid.* §. *1. n. 25. et* §. *4. n. 50.* — (3) *in cit. n. 25.* — (4) *n. 97.* — (5) *ibid.* — (6) *vide Salm. tr. 19. c. 1. punct. 3.* §. *1. n. 25.* — (7) *ibid. n. 31.* — (8) *l. 2. c. 35. dub. 8. n. 45.* — (9) *n. 91.*

Salm. (1) *cum Sanch., Suar., Pal. etc.* Idem ibi dicunt *Sanch., Pal., cum Suar., Mendo etc. apud Croix* (2), si des pecuniam famulo episcopi, ut facilem tribuat aditum; vel si des ei gratis, ut factus benevolus obstacula removeat: sed hoc ultimum est valde periculosum. Pariter probabiliter dicit *Croix* (3) *contra Pal.*, non esse simoniam, dare pecuniam alicui, ut tibi notitiam tribuat e beneficiis vacantibus; quia hæc valde remote se habent ad consecutionem rei spiritualis.

Nec etiam esse simoniam, licet sit periculosum, dicunt *Salm.* (4) *cum Bon., Pal., Azor., Sanch., Fill. etc.*, si des alicui pecuniam, ut tua merita simpliciter episcopo proponat; quia ad simoniam requiritur, ut obtentio rei spiritualis sit immediatus finis præstationis pecuniæ; non autem sufficit, quod sit quid consequens ex alio immediato, nullam habens connexionem cum illo, ut dicunt *Salm. l. c. cum Suar., Navar., Garcia.* Sed valde timendum est, ne alter relinquat officium informantis, et officium sumat intercedentis.

E contrario dicendum est, veram esse simoniam (etiam de jure divino, ut tenent *Salm.* (5) *cum Suar., Bon., Fill., Sot. contra Sanch. et Nav.*), si des pecuniam mediatori, non gratis ad conciliandam illius amicitiam, qua motus te adjuvet, sed cum pacto, ut intercedat ad rem spiritualem obtinendam. *Extrav. comm. 2. de sim.*, ubi: *Simoniam committi, cum pecunia datur pro collatione..., favore seu mediatione* (6). Et oppositum puto improbabile, quidquid dicat *Elbel* (7) *cum aliis.* Nam licet detur temporale immediate pro alia re mere temporali, prout est illa intercessio; verumtamen *sic per pecuniam parares tibi viam ad rem spiritualem obtinendam*, ut in simili casu ait *s. Th.* (8), et in nostro particulari *Croix* (9) *ac Fill., Anacl. etc. apud Elbel* (10).

65. — Quæritur 2., an sit simonia, dare pecuniam intercessori mediato, scilicet ut ipse intercedat apud alterum, qui tibi obtineat beneficium a collatore. *Sanch.* (11), *Vasq.*

(1) *ibid. §. 4. n. 50.* — (2) *n. 93.* — (3) *n. 94.* — (4) *ibid. n. 51.* — (5) *ibid. n. 53.* — (6) *vide Salm. tr. 19. c. 1. punct. 3. §. 4. n. 52. et 53.* — (7) *n. 607.* — (8) *2. 2. quæst. 100. art. 2. ad 5.* — (9) *l. 3. q. 1. n. 90.* — (10) *n. 608.* — (11) *cons. tom. 1. l. 2. c. 3. d. 26. n. 7.*

et alii putant probabile, non esse simoniam (licet oppositum censeant probabilius): ratio, quia datur tunc pecunia pro re temporali, qua non proxime seu immediate, sed remote paratur via ad beneficium: *Diana* (1) tamen *et Croix* (2) melius dicunt, contrariam esse sequendam; et an prima sit probabilis, *Diana* dubitat, cum se remittat judicio sapientum. Et merito dubitat, secundum mox supra dicta.

66. — Quæritur 3., an sit simonia, si promittas pecuniam alteri ad erogandam illam in eleemosynam alicui monasterio vel pauperibus, si ille obtineat tibi beneficium. Negant *Salm.* (3) *cum Dian.*, *Soria et Rocafull.* Intellige, si pecunia datur omnino gratis et in eleemosynam, quæ jam constituit titulum honestum excusantem a simonia, sicut excusat titulus sustentationis etc., *ut supra*.

67. — „Resp. 2. Simonia est triplex. *Prima* dicitur „*mentalis*, cum exterius vel nihil datur temporale (et di„citur *pure mentalis*), vel cum aliquid datur (et dicitur „*mixte mentalis*) cum intentione obligandi ad reddendum „spirituale sine ullo pacto externo. *Secunda* dicitur *con„ventionalis*, quæ ad ipsum pactum exterius procedit sine „reali executione, diciturque *pura*, si sistat in mutua con„ventione; *mixta* autem, si de reali et cenventionali ali„quid participet, ut v. gr. si ex altera tantum parte realiter „compleatur; atque huc reducitur simonia *confidentiæ*, cum „quis alteri dat beneficium, ut illud sibi vel alteri resignet, „vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Terta* dicitur *realis*, quæ scilicet utrimque realiter completur (4)."

98. — „2. Simonia dividitur in eam, quæ est *juris divini*, „estque prohibita propter malitiam suam: v. gr. hostiam „consecratam vendere: et eam, quæ est *juris humani*, „estque mala tantum propter prohibitionem. Et sic ab „ecclesia prohibetur: 1. venditio beneficiorum secundum „id, quod in ipsis temporale est, scilicet quoad jus præci„sum percipiendi fructus; 2. venditio officiorum extrinsece „tantum ordinatorum ad res sacras, v. gr. sacristæ, æco„nomi, advocati ecclesiæ," *(scilicet qui specialiter constituitur advocatus ab ecclesia: adde* vice-domini et ca-

(1) *p. 10. tr. 4. resp. 151.* — (2) *l. 3. p. 1. n. 90.* — (3) *ib. n. 54.* — (4) *vide Less. l. c. d. 6.*

staldi *seu* majordomi, *ex c. Si quis 1. q. 1. et c. Salvator 1. q. 3. Vide Salm.)* (1) „thesaurarii; 3. oblatio pecuniæ „alicui facta, ut suadeat alteri, ut det beneficium; 4. pactio „de resignando beneficio vel solvenda pensione, si alter „beneficium tibi impetret; 5. permutatio et resignatio be„neficiorum; item reservatio pensionis ex beneficio re„signato, et in casu permutationis beneficiorum æquatio „fructuum etc., si absque superioris auctoritate fiant: quæ „si accedat, licita erunt; 6. acceptio muneris, etiam sponte „oblati, pro examine ad parochiam (2), pro collatione or„dinum, pro tonsura, litteris dimissoriis (3); excipitur „tamen decima pars aurei pro notario, si salarium non „habeat, et consuetudo permittat; 7. exactio pecuniæ pro „admissione ad religionem, non pro statu tantum (is enim „spiritualis est, ideoque jure divino invendibilis), sed „etiampro onere sustentationis: nisi monasterii tenuitas „vel consuetudo contraria excusent. *Vide Laym.* (4), *Bo„nac.* (5), *Less.*, *Azor.* (6).

69. — Quæritur, an possit dari simonia de jure humano, quin sit simonia de jure divino. Negat *Gonet* (7), quia homines, ait, minime possunt rerum naturam immutare, ut sit simonia, quod simonia non est. Communis tamen est sententia opposita *ap. Salm. et Croix* (8) *cum Suar. et Carden.*, qui probant, recte posse ecclesiam efficere, ut materia alicujus sui præcepti sit materia alicujus virtutis, sicut hic religionis. *Vide Croix l. c.*

Sed pro majori intelligentia singula discutere satagimus in sequentibus quæstionibus.

70. — Quæstio I., quonam jure simonia sit, vendere beneficia. Esse simoniam tantum de jure ecclesiastico, tenent *Nav.* (9), *Less.* (10) *cum Adrian.*; item *Garcia*, *Less.*, *Panorm. etc. cum Decio*, qui dicit, esse communem sententiam canonistarum *ap. Salm.* (11), *et Bon.* putat probabilem. Ratio, quia in beneficiis duo dicunt esse jura, unum ad exercendas spirituales functiones ordinis vel ju-

(1) *de simon. tr. 19. c. 1. punct. 2. n. 13.* — (2) *ex Trid. sess. 24. c. 18.* — (3) *ex Trid. sess. 21. c. 1.* — (4) *c. ult.* — (5) *d. 1. q. 1. et 2.* — (6) *3. p. l. 12. c. 14.* — (7) *in diss. de prob. n. 141.* — (8) *l. 3. p. 1. n. 57.* — (9) *man. c. 23. n. 108.* — (10) *l. 2. c. 35. dub. 2. n. 19.* — (11) *tr. 19. de sim. c. 2. punct. 8. n. 57.*

risdictionis; et hoc est certe invendibile jure divino: alterum ad reditus temporales, quod mentaliter separari potest, sicut in calice separatur valor argenti et consecrationis; et ideo tale jus est invendibile tantum jure positivo.

Probabilius tamen *Cajet.* (1), *Sotus* (2), *Sanch.* (3), *Palaus* (4), *Azor.* (5), *Laym.* (6) *et Salm.* (7) *cum Val., Vict., Led., Bon., Coninch. etc.* dicunt, esse simoniam de jure divino ex *d. Th.* (8), qui docet, aliud esse temporale in calice, quod est antecedenter annexum ad spirituale: aliud, quod subsequenter, ut in beneficiis, in quibus jus ad reditus subsequenter et ita annexum est cum jure ad officia ecclesiastica, ut nullo modo separari possit, cum jus temporale essentialiter detur propter officium spirituale: ita ut, si consideretur jus ad reditus separatum a jure ad officia sacra, jam amplius dici non possit jus beneficiale, nec beneficium, ut colligitur ex *c. Si quis 1. q. 3.* et ex *c. Ex diligenti de simon.* Hinc inferunt *Salm.* (9), nullam esse dispensationem in venditione beneficii, licet a Pontifice obtineatur. Notant tamen *Salm.* (10), quod Papa bene separare possit jus reditus a jure ad sacra, et ita concedere possit, ut vendantur reditus tamquam mere temporales, vel ut aliqua super beneficium pensio imponatur, separando tunc partem fructuum illius et alicui tradendo; et confirmant *c. 3. n. 30.* Et idem docent *Less.* (11) *et Croix* (12).

Nota hic obiter, beneficiariis concessum esse, locare fructus beneficii usque ad triennium, sed non ultra. Locare autem decimas esset simonia. *Vide Croix* (13). Sicut etiam esset simonia, elocare rem spiritualem, puta calicem; licet compensandum sit detrimentum temporale; *Croix* (14).

71. Quæstio II., an sit simonia, vendere juspatronatus. Loquimur non de jurepatronatus civili, sed ecclesiastico, quod ab ecclesia conceditur iis, qui ad templa construenda vel dotanda occurrunt. Hoc jus quoad honores et subventiones, quæ patronis debentur, bene vendi potest: quia quoad illa non dicitur spirituale, ut *Salm.* (15).

(1) *tom. 2. opusc. tr. 9. q. 1.* — (2) *de just. l. 9. q. 7. art. 1.* — (3) *consil. l. 2. c. 3 dub. 24. n. 1.* — (4) *d. 7. p. 13. n. 3.* — (5) *p. 3. l. 12. c. 11. q. 3.* — (6) *l. 4. tr. 10. c. 8. n. 44.* — (7) *ibid. n. 59.* — (8) *2. 2. q. 100. art. 5.* — (9) *d. n. 59.* — (10) *ibid. n. 63.* — (11) *l. 2. c. 35. n. 19.* — (12) *l. 3. p. 1. n. 123.* — (13) *n. 124. et 125.* — (14) *n. 156.* — (15) *de simon. c. 2. punct. 11. n. 75.*

Dubium est, an vendi possit jus præsentandi ad beneficium. Respondetur, quod, si tale jus est affixum rei, vendita re jus transferatur simul cum re in emptorem, ut *s. Th.* (1): sicut etiam transferri potest donatione aut titulo hæreditario (2). Extra hos casus vendi nequit tale jus sine simonia de jure positivo (3). Hinc est simonia, si patronus vendat pluris rem ratione talis juris, vel imponat præsentato, v. gr. ut suis expensis litiget et probet, jus ad illum patronum spectare. Secus vero dicunt *Salm.* (4), quando, vertente litigio circa juspatronatus, apponitur conditio, ut, si intra tot menses præsentatus præsentationem suam non fuerit prosecutus, patronus possit alium præsentare; quia tunc ille remanet in sua libertate, nec obligatur ad probandum jus patroni pro illo, sed pro se, si voluerit consequi beneficium. Ita *Salm.* (5). At in hoc magnum censeo esse periculum, quod virtualiter vendatur talis præsentatio pro expensis, quæ de jure a patrono fieri debebant.

An autem venditio talis jurispatronatus sit vetita etiam jure divino? Affirmant *Less.*, *Palaus*, *Laym. etc. apud Salm.* (6), quia jus tale est quid spirituale, cum procedat a potestate jurisdictionis ecclesiasticæ. Negant vero *Sanch.*, *Sot.*, *Sylv.*, *Nav.*, *Torres*, *Dec. et alii*, quorum sententiam dicunt *Salmant.* (7) non esse minus probabilem. Ratio, quia potius tale jus est quid temporale, cum sit temporalis favor concessus ab ecclesia, quatenus ipsa exercet potestatem non jam jurisdictionis, sed politicam (eminenter in illa contentam), ad quam spectat favores temporales distribuere.

Notandum hic, quod vendere jus sepulturæ in loco sacro ob digniorem locum probabiliter non sit simonia, ut ait *Croix* (8) *cum Barb.*, *Burgh. et Caram. contra Suar. etc.*

72. — Quæstio III., an possint permutari beneficia. Certum est, quod in aliis rebus spiritualibus, præter beneficia, licita sit permutatio, quando res sunt mere

(1) *2. 2. quæst. 100. art. 4. ad 3.* — (2) *vide Salm. ibid. n. 76.* — (3) *ex c. De jure, et c. Præterea extra de jurepatr.* — (4) *ibid. n. 77. in fine.* — (5) *ibid. n. 77.* — (6) *ib. n. 78.* — (7) *ibid. n. 79. et 80.* — (8) *lib. 3. part. 1. n. 185.*

spirituales, v. gr. *Ego dico missam pro te, ut pro me dicas tot rosaria etc.* Quando vero coalescunt ex spirituali et temporali, tunc distinguendum; nam si res temporales sint antecedenter annexæ rebus spiritualibus, ut argentum calicibus, arculæ reliquiis, ipsæ bene permutari aut vendi possunt; modo ratio habeatur solius valoris rei temporalis. Ita *s. Th.* (1), *Salm.* (2), *Elbel* (3) *cum Suar. et communi.* Secus vero dicendum, si res temporales consequenter annectantur, ut fructus beneficiis, in quibus quæcumque permutatio est simoniaca sine auctoritate superioris, non jam ex jure divino, sed ex jure positivo, ex *c. Quæsitum de rer. permut.* Hinc episcopi possunt concedere permutationes beneficiorum existentium in diœcesibus, ut *s. Th.* (4) *ex c. Universorum de rer. permut.;* modo beneficia non pertineant ad Pontificem, ut in *extravag. Dudum. Bened. XI.;* et idem possunt abbates facultatem episcoporum habentes: *Salmant.* (5) *cum Suar., Bonac. etc.* Hoc tamen non currit, si quis ad beneficium sit tantum electus, vel si lis vertatur super beneficio (6).

Licitum est autem volentibus permutare beneficia, antecedenter pacta convenire, et etiam se obligare ad pœnam solvendam a retrocedente, ut *Less.* (7); dependenter tamen a consensu prælati, quia tunc obligatio non est nisi conditionata. *Salm.* (8) *cum Sanch., Pal., Val., Suar., Less., Laym etc. ex c. Inter cæt. de præb.*

Sed quæritur, an permutatione postea effectum non habente possint propria auctoritate redire ad sua beneficia. Negant *Salm.* (9) *cum Panormit. et Gomez*, qui pro hac sententia affert plures decisiones rotæ; quia renuntians amittit titulum ac possessionem beneficii; unde ad redeundum eget nova collatione: merito dicunt tamen, contrariam etiam esse probabilem, quam tenent *s. Anton. et Sylv.* Ratio, quia renuntiatio illa est conditionata, si prælatus consentiet: unde non accedente postea prælati consensu omnino invalida est.

(1) *2. 2. quæst. 100. art. 4.* — (2) *tr. 19. c. 3. punct. 2. §. 1. n. 18.* — (3) *de sim. n. 600.* — (4) *2. 2. q. 100. art. 1. ad 1.* — (5) *ibid. §. 2. ex n. 21.* — (6) *vide Salm. ibid. n. 26.* — (7) *l. 2. c. 35. n. 92. in fine.* — (8) *tr. 19. c. 3. punct. 2. §. 2. n. 27.* — (9) *ibid. n. 28.*

73. — Quæstio IV., an possit beneficium cum pensione permutari.

Prænotandum, quod eo casu ad acquirendam pensionem quatuor requirantur ex *Less.* (1), nempe: 1. ut obtinens sit capax, scilicet legitimus, non excommunicatus, et saltem tonsuratus; 2. ut adsit justa causa, v. gr. ad alendum pauperem, ob bonum ecclesiæ, ad æqualitatem compensandam; alias obtinens non erit tutus in conscientia, etiamsi Papa dispensaverit, ut *Less.* (2) *cum Tol. et comm.* Utrum autem requiratur etiam consensus patroni? Negat *Less. cum aliis*, nisi beneficium resignetur, quo casu debet fieri mentio patronatus; 3. requiritur, ut pensio sit moderata, ita ut juxta usum non excedat tertiam partem redituum beneficii; 4. ut interveniat legitima auctoritas, quæ certo est in Pontifice.

74. — His positis dubitatur 1., utrum episcopi possint constituere pensiones in beneficiis. Affirmant *ap. Less.* (3) *Gigas cum Felin.*, *Imola*, *Decio etc.*, si adsit justa causa, nempe ad alendum parochum senem et ineptum, ad finiendam litem super beneficio etc., ut habetur ex *c. Nisi esset 21. de præb. et c. Audivimus 3. de collusione;* item ad compensandam æqualitatem in permutatione beneficiorum, *ex c. Ad quæstiones de rer. permutatione.* Alii tamen cum *Less.* (4) *et Salm.* (5) dicunt, solum Pontificem posse constituere pensiones, quia talis est curiæ stylus, qui facit jus (6).

Sed notandum hic 1., quod pensionarii ex bulla *Pii V.* teneantur recitare officium B. Mariæ Virginis, alias non faciunt fructus suos; *vide Less.* (7). Hoc tamen intelligitur, si pensio sit clericalis, ita ut requirat primam tonsuram; non vero si sit mere laicalis, ita ut ejus fructus pensionarius non exigat ut clericus, sed ut laicus, prout tenent *Salm.* (8) *cum Azor.*, *Nav. et Pal.* Item intelligitur, si pensionarius non sit clericus in majoribus vel religiosus; nam si recitet officium majus vel alias preces a sua religione præceptas, ad parvum non tenetur. Ita communiter *Salm. ib. cum Azor.*, *Led.*, *Pal.*, *Bon. etc.*

(1) *l. 2. c. 34. dub. 38.* — (2) *ib. n. 204.* — (3) *d. c. 34. n. 205.* — (4) *ibid.* — (5) *tr. 19. c. 3. p. 2. §. 3. n. 31.* — (6) *vide n. 81. vers. II. absolute.* — (7) *d. c. 34. n. 208.* — (8) *de benef. eccl. tr. 28. c. unic. p. 4. n. 64.*

Notandum 2., quod, cum quis resignat beneficium cum pensione in favorem tertii, non possit exigere hypothecam vel fidejussionem aut anticipatam solutionem a pensionario, nisi hæc simul a Papa admittantur; quia jura prohibent circa beneficia omnia pacta, quæ de jure in eis non insunt. Unde censet *Less.* (1), in tali casu non esse obligationem solvendi pensionem, et beneficium vacare.

75. — Dubitatur 2., quomodo possit beneficium permutari cum pensione, et cujusnam auctoritate. Distinguendum: Si pensio est spiritualis, potest fieri permutatio, sed auctoritate Pontificis, non episcopi: nisi pensio illa spiritualis sit insuper erecta in titulum beneficii, uti sunt præstimonia, quia tunc sunt vera beneficia, et episcopus recte potest concedere permutationes beneficiorum, ut *Salm.* (2), et ut diximus *supra quæst. præced.* Si autem pensio est mere temporalis, neque auctoritate pontificia potest fieri talis permutatio, cum sit simonia contra jus divinum, ut *Salm.* (3) *cum Suar., Bon., Tor., Vill. etc.* Pontifex tamen, ut supremus dispensator, præscindendo a permutatione, sicut potest beneficio plures fructus addere, sic potest ab illo partem fructuum detrahere et alteri dare, ut docet *Less.* (4), ubi hoc dicit esse certum cum communi DD. Et consentiunt *Salm.* (5) *cum cit. AA.*, ut dictum est *in quæst. I. n. 70.*

76. — Sed magna quæstio est, quando beneficia permutanda inæqualia sunt, an liceat inæqualitatem compensare per aliquam pensionem seu pecuniam auctoritate Pontificis.

Affirmat probabiliter *prima sententia*, quam tenet *Lessius* (6) *cum Cajet., Sot., Sylv., Angel. etc.* Ratio, quia tunc nudi tituli beneficiorum simpliciter commutantur et separantur a proventuum juribus, quæ temporalia sunt, et per alium contractum compensatur excessus; ut loquitur *Less.* (7), et probat *ex cap. Ad quæstiones 6. de rer. permut.*, ubi *Clement. VIII.* approbat permutationem duarum ecclesiarum parochialium, compensato per pecuniam excessu ditioris.

(1) *ibid. n. 95.* — (2) *tr. 19. c. 3. p. 2. §. 3. n. 29.* — (3) *ibid. n. 29.* — (4) *d. c. 35. n. 89. et 91.* — (5) *ib. n. 30.* — (6) *d. c. 35. n. 101.* — (7) *l. 2. c. 35. n. 102. vers. 3.*

Negat vero *secunda sententia* probabilior, quam tenent *Anacl.* (1) *cum Laym., Covarr., Vasq. et Salm.* (2) *cum Nav., Sanch., Fill., Suar., Bon.;* quia esset simonia contra jus divinum, dum emeretur spirituale pro temporali; ille enim excessus consequenter est annexus titulo spirituali beneficii. Cæterum dicunt *Salm.* (3), posse Pontificem approbare contractum, non per modum permutationis, sed separando a beneficio pinguiori partem fructuum et alteri dando, ut mox supra diximus.

Certum est autem, esse simoniam, compensare pecunia excessum, qui sit in re spirituali, puta ob majorem dignitatem, jurisdictionem. Contra vero non est simonia, commutare beneficium pinguius cum alio digniore, modo nullus habeatur respectus ad compensandum excessum redituum cum excessu dignitatis (4).

77. — Quæstio V. est, quomodo in beneficiis liceat facere transactionem.

In aliis materiis spiritualibus certum est, quod liceat transactionem facere etiam auctoritate propria (5); sicuti licet rem spiritualem cum alia permutare, ut diximus *supra quæst. 3. n. 72.* Sed in beneficiis requiritur saltem auctoritas episcopi, etsi transigatur spirituale pro mere alio spirituali (6), ut *Salm.* (7) *cum Suar., Pal. etc.* Advertendum tamen, hoc non tollere, quod partes possint acquirere, sua jura cedendo vel se remittendo arbitris, qui saltem sint clerici; modo nulla fiat divisio jurium aut redituum, et nullum cedenti onus imponatur (8); *Salm.* (9) *cum Laym., Bon., Fill., Pal., Suar.* Simonia autem est, litem componere interventu sortium sine consensu superioris, cum omnis pactio sit illicita in beneficiis; *Croix* (10) *cum Suar. etc.*

78. — Sed dubitatur 1., an licite episcopus possit litem componere cum aliquo onere, ita ut obtinens beneficium solvat aliquid cedenti. De se non videtur licere, cum commutetur spirituale pro temporali; sed ob aliquas cau-

(1) *de benef. tr. 11. d. 2. q. 5. n. 50.* — (2) *ibid. n. 34.* — (3) *ibid. n. 35.* — (4) *vide Salm. ibid. n. 32.* — (5) *Salm. tr. 19. c. 3. punct. 3. n. 42.* — (6) *ex cap. Super eo de transact. et c. Statuimus de eodem tit.* — (7) *ibid. n. 43.* (8) *ex d. cap. Super eo.* — (9) *ibid. n. 40. et 48.* — (10) *lib. 4. n. 1063.*

sas cohonestari potest: 1. ob bonum pacis, quæ conducit etiam ad bonum spirituale (1); 2. ob æquitatem, ne cedens remaneat sine alimentis, quibus eget; 3. ob laborem et expensas, quas cedens sit passus, et alter passurus foret, si ille non cederet. *Salm.* (2), *Pal.*, *Bon. etc.* Quinimo *Laym.* (3) *cum Suar. et Abb. et Salm.* (4) *cum Pal.*, *Fill.*, *Bonac.* docent, datum esse etiam arbitris (qui tamen sint clerici), componere lites cum tali onere, modo non sit annua pensio, et modo non removeatur beneficium a possessore; et constat posse fieri *ex cap. De cætero de transact.*

79. — Dubitatur 2., an episcopus ob bonum pacis in tali commutatione possit imponere super beneficio pensionem solvendam cedenti, ejus vita durante. Negant *Salmant.* (5) *cum Azor.*, *Bonac. etc.* Et sic pluries decisum in rota testatur *Bon.*, quia de curiæ stylo dicunt hujusmodi transactiones non admitti. Contrarium tamen tenent *Laym.* (6) *cum Abb. et Pal.*, *Suar.*, *Torr.*, *Prad.*, *Menn. ap. Salm.* (7), quam ipsi satis probabilem vocant. Ratio, quia, etsi, ut ajunt *Salm.* (8), solus Papa possit imponere perpetuas pensiones beneficiariis, ut supra diximus, in transactionibus tamen ex communi DD. dicunt, jura et usum jam introduxisse, quod episcopi ob bonum pacis possint pensiones imponere, non utique beneficiariis, sed super eisdem beneficiis pro vita pensionariorum. Et hoc constare ait *Laym.* (9). Et idem posse, ait *Laym.* (10), judices ecclesiasticos.

80. — Dubitatur 3., an possit admitti ab episcopo talis transactio cum pensione super beneficio, si partes prius de illa convenerint, sed dependenter ab episcopi consensu. Negant *Laym. et Reg.*, sed probabilius affirmant *Salm.* (11) *cum Bon. et Torre.*

81. — Quæstio VI., quomodo renuntiationes beneficiorum fieri possint.

Renuntiatio beneficii facienda est in manu prælati il-

(1) *ex c. Nisi essent de præb.* — (2) *ibid. n. 44.* — (3) *l. 4. tr. 10. c. 8. p. 5. n. 58.* — (4) *ibid. n. 48.* — (5) *tr. 19. c. 3. punct. 3. n. 46.* — (6) *l. c. d. n. 58.* — (7) *d. n. 46.* — (8) *ibid. n. 45.* — (9) *ib. ex cap. Nisi essent de præb.* — (10) *ibid.* — (11) *ibid. n. 47.*

lius, qui illud conferre potest; itemque debet ab eo acceptari (1); alias nulla est, et beneficium non vacat, ut *Salm.* (2) *cum Garcia et Covar.* Hoc tamen non currit in beneficiis litigiosis, vel in electionibus ad ea, quæ valide renuntiantur propria auctoritate (3).

Pluribus autem modis renuntiatio beneficii fieri potest:

I. *Pure et absolute*, et in illa nulla intervenit suspicio simoniæ.

II. *Absolute*, sed *non pure*, si fiat sine designatione personæ, sed cum onere pensionis: circa quam, si pensio est temporalis, diximus supra *n. 75.*, esse jam nullam renuntiationem hujusmodi factam in manu episcopi. Sed dubium est, an valeat renuntiatio cum onere pensionis spiritualis. Est duplex sententia, utraque probabilis, ut ait *Palaus* (4).

Prima affirmat *cum Malder.*, *Gigas*, *Felin.*, *Imola*, *Nav.*, *Rebuff. etc. apud Salm.* (5), quia valde probabile est, posse ex justa causa imponi talem pensionem ab episcopis in beneficiis. Negant tamen *Salm.* (6) *cum Azor.*, *Bon. etc.*, excepto casu gravissimæ necessitatis, quia dicunt, quod ex *const. 5. Pii V. Intolerabilis* fuit adempta talis facultas episcopis. Idem tenet *Less.* (7).

III. Renuntiatio fieri potest *pure*, sed non *absolute*, nempe si sit in favorem certæ personæ sine onere: et hæc non jam prohibetur jure divino, si finis adsit honestus, sed jure ecclesiastico, nisi fiat in manu Pontificis. Est communis (8).

82. — Sed quæritur, an sit simoniaca talis renuntiatio in favorem tertii facta in manu episcopi. Bene distinguunt *Salm.* (9) *cum Sanch.*, *Bon.*, *Sot.*, *Torre etc.*: Si pactum præcedat cum episcopo, ut facta resignatione beneficium tertio conferatur, certe esset simonia; secus vero, si non adsit pactum, quia tunc remanens episcopus in sua libertate, si postea illi conferret, libere ageret. Peccaret tamen renuntians tali modo contra re-

(1) *ex cap. Admonet de renuntiat.* — (2) *ibid. punct. 4. n. 49.* — (3) *ex c. 2. de in integrum restit. et c. Sane de renuntiat.* — (4) *disp. 3. p. 17. n. 13.* — (5) *tr. 19. de sim. cap. 3. punct. 4. n. 59.* — (6) *dict. n. 59.* — (7) *c. 35. dub. 15. n. 91.* — (8) *vide Salm. ibid. cap. 3. n. 52.* — (9) *ibid. n. 53.*

ligionem, et ob id posset ab episcopo privari beneficio, ut dicunt *Salmant.* (1) *cum Less., Suar. etc.*

83. — Notandum autem, quod valde probabile sit, non esse illicitum, si resignans etiam in eadem renuntiatione declaret episcopo suum desiderium, quod beneficium conferatur certæ personæ: modo absit pactum ut conditio rigorosa suspendens, sicut intelligendus est *motus proprius s. Pii V. an. 1568*, ut dicunt *Salm.* (2). Ratio, quia revera tunc renuntiatio fit simpliciter, et episcopus liber est ad conferendum beneficium, cui vult. Ita *Salmant.* (3) *Nav., Azor., Pal., Sanch., Torre et Garcia.*

84. — Sed dubium est, an facta resignatione cum conditione in favorem tertii in manu episcopi possit hic admittere resignationem conditione rejecta. Affirmant *Sanch. cum Soto, s. Anton. et Sylv. ap. Less.* (4) *et Covarr., Arag. et Villal. apud Salm.* (5); quia talis conditio tamquam turpis habetur ut non adjecta. Negant vero *Less.* (6) *et Salm.* (7) *cum Suar., Pal. etc.*, quia dicunt, non esse resignationem, pro una parte admitti et pro alia rejici. Utraque est satis probabilis, ut dicit *Torre* (8).

85. — Quæstio VII., quandonam resignatio beneficiorum *confidentialis* sit simoniaca.

Sciendum, quod ex *constitutionibus Pii IV. et s. Pii V.* (9) prohibentur omnes resignationes confidentiales factæ cum *accessu*, *regressu* vel *ingressu* ad beneficium, vel cum confidentia recipiendi fructus ex beneficio resignato; nam si confidentia esset de alia re temporali præter fructus beneficii, esset quidem simonia, sed non confidentialis, ut bene notat *Croix* (10) *cum Suar., Laym. etc.* Per *accessum* dicitur, si resignes beneficium alicui cum confidentia, ut ipse postea renunciet, et illud alteri conferatur. *Per regressum*, si resignes beneficium servato jure ingrediendi ad illud in aliquo casu. *Per ingressum*, si resignes beneficium tibi

(1) *ibid. n. 54.* — (2) *ibid. n. 56.* — (3) *ibid. n. 55.* — (4) *lib. 2. cap. 35. n. 86.* — (5) *ibid. n. 57.* — (6) *dict. lib.* — (7) *dict. n. 57.* — (8) *apud Salm. ibid.* — (9) *in 7. decretal. cap. 9. et cap. 10. de benef. collat. juxta Trident. sess. 24. c. 19. et sess. 25. cap. 7. de reform.* — (10) *l. 3. part. 1. n. 68.*

collatum, antequam illud possideas, servato jure possessionem ingrediendi, v. gr. *si aliquis moriatur etc.*

Si quis autem resignat beneficium alteri sine pacto, sed cum spe, ut ille ex sola gratitudine iterum resignet in tui favorem, vel solvat aliquid ex beneficii fructibus, certum est non esse simoniam de jure divino, nec canonico antiquo, licet sit valde periculosum et ut plurimum simonia (1).

86. — Sed quæritur hic 1., an ex jure novo *dd. constit. Pii IV. et s. Pii V.* reprobetur talis resignatio cum spe sine pacto. Duplex est sententia satis probabilis, ut dicunt *Salm.* (2).

Prima affirmat cum *Pal.*, *Suar.*, *Bon. etc.*, et probant ex verbis bullæ *s. Pii V.*, ubi dicitur: *Si quid.... etiam simplicis donationis titulo perceperit.*

Secunda tamen *sententia* probabilius negat. Ratio, quia in iis constit. renovatur tantum decretum Tridentini, non solum damnans confidentias, quibus inducitur nova obligatio (cum pacto expresso vel tacito, ut explicant *Nav. et Rodr. ap. Salm.)* (3). Per verba autem allata Pontifex nil aliud præcipit, quam quod confidentia simoniaca præsumatur, si probetur donatio postea facta. Ita tenent et fusius probant *Salm.* (4) *cum Suar., Sa, Vill., Nav., Less., Sanch., Azor. etc.*

87. — Quæritur 2., si resignans declaret, suam intentionem esse, ut alter remaneat obligatus ad resignandum in futuro, sed sine alterius promissione, utrum sit vera simonia confidentialis. Affirmant *Pal. et Diana ap. Croix* (5); sed probabilius negant *Nav., Azor., Less., Suar. et alii ibid.*, quia deest tunc pactum ex utraque parte obligatorium. Secus tamen dicendum, advertit *Croix* (6) *cum communi*, si ille resignet, declarans velle, ut solvatur alicui pensio ex fructibus; quia hoc est signanter expressum in bulla.

88. — Quær. 3., an dictis constitutionibus comprehendatur confidentia etiam in permutationibus beneficiorum. Negant *Suar. et Pal. cum Nav. apud Salm.* (7), cum

(1) *ut Salm. ibid. punct. 5. n. 65.* — (2) *ibid. n. 66.* — (3) *tr. 19. de simon. c. 3. punct. 5. n. 69. in fine.* — (4) *ib. n. 67. et 68.* — (5) *lib. 3. p. 1. 65.* — (6) *n. 66.* — (7) *ibid. n. 71.*

de permutationibus in iis non fiat mentio. Sed oppositum dicendum esse, dicunt *Salm. ib. cum Arav. et Torr.* Et probant ex bulla *s. Pii V.*, ubi, ut referunt, expresse dicitur: *Ac etiam omnes permutationes, præsentationes, collationes..... et alias dispositiones nullius momenti fore.* Sed videndum diligentius esset, quomodo præfati auctores prædicta verba explicent.

89. — Ultimo duo sunt notanda: I., quod per hanc imoniam, etiamsi fuerit tantum conventionalis, incurruntur pœnæ, videlicet: 1. interdictum ab ingressu ecclesiæ; 2. excommunicatio papalis ipso facto; 3. nullitas collationis et obligationis solvendi fructus; 4. privatio aliorum beneficiorum antea obtentorum (1). Hæc tamen ultima non incurritur nisi post sententiam judicis, saltem declaratoriam, ut *Salm.* (2) *cum Suar., Laym., Sanch., Henr., Torre. Vide n. 112.*

90. — Notandum II., quod, si quis resignet beneficium cum confidentia, adhuc cum expresso pacto, sed auctoritate propria, minime impetrando assensum superioris, peccaret utique, sed non incurreret prædictas pœnas: quia talis resignatio de se est nulla, etiam quando illa simoniaca pactio non intervenisset. *Salm.* (3) *cum Navar.* Secus vero dicendum, si pactum valeret, nisi obstaret simonia, quia tunc pœnæ incurruntur, etsi resignatio sit nulla. *Salm.* (4) *cum Nav.* Hinc bene inferunt *Elbel* (5) *et Croix* (6) *cum Fill. etc.*, quod, si quis resignet beneficium in manu superioris, postquam convenit occulte, ut resignatarius retribuat sibi aliquid, non solum resignatio est nulla, sed resignans amittit titulum, cum inter alias pœnas simoniæ sit inhabilitas ad idem beneficium.

91. — Quæstio VIII., qualiter committatur simonia pro ingressu ad religionem.

Certum est, ut docet *s. Thom.* (7), esse simoniam, aliquid dare et accipere pro ingressu monasterii (8). Hinc I. non licet admittere aliquem in monasterium propter bona, quæ offert; esset enim vendere statum religiosum,

(1) *vide Salm. ibid. n. 72.* — (2) *ib. n. 73.* — (3) *dict. n. 73.* — (4) *ibid.* — (5) *n. 649.* — (6) *l. 4. n. 958.* — (7) *2. 2. q. 100. a. 3. ad 4.* — (8) *ex c. Quam pio. c. 1. q. 2.*

nisi ille simpliciter exprimat, sine pacto velle ingredi cum bonis suis. Pariter non licet præstare servitutem monasterio tamquam pretium admissionis; nisi quis inserviat ad sibi conciliandam benevolentiam religiosorum, ut eum in illud admittant. Ita *Salm.* (1) *cum s. Anton.*, *Sylv. et Sanch.*

II. E converso dicit *s. Th. l. c.*, non esse simoniam, si quis eleemosynam monasterio eroget, ut facilius ex gratitudine admittatur: uti nec etiam, si religiosi donis inflectant aliquem ad ingressum in monasterium; imo, ut dicit *Bon.*, nec si monasterium solvat illius debita ad removenda impedimenta ingressus, relicta tamen ingrediendi libertate; vel si monasterium promittat eum admittere, postquam artem didicerit; quia tunc non imponitur onus, sed conditio declaratur requisita, si cupit admitti. *Salm.* (2) *cum Regin.*, *Azor.*, *Sylv.*

III. Licitum est etiam, prout communiter docent *s. Thom.* (3) *et Cabass.* (4) *cum Bon.*, *Caj.*, *Nav.*, *Tol.*, *Suar. etc.*, si monasterium est egens, pro sustentatione ingressuri accipere aliquid, ut dotes monialium et distributiones, quæ solent aliis monialibus distribui. Notat tamen *Sanch. apud Salm.* (5), vix excusari posse monasteria, quæ petunt uberiorem dotem propter ignobilitatem personæ vel alium defectum, nisi ex hoc eveniret monasterio detrimentum in honore, in bonis et simili, quia hoc jam esset temporale damnum. Et sic permittitur recipere plus pro admittenda tertia sorore aut vidua, sene, infirma etc. (6).

92. — Sed quæstio magna est, an liceat aliquid accipere pro sustentatione ingressuri, si monasterium sit opulentum.

Prima sententia, quam tenent *Sot.* (7), *Pal.* (8), *Bonac.* (9), *Sanch.* (10), *Elbel* (11) *et Salm.* (12) *cum Lezan.*, *Sylvest.*, *Arag. etc.* affirmat. Ratio, quia, ut dicunt, hæc non est simonia, neque de jure naturali neque positivo. Non de jure naturali, quia ex una parte non recipitur temporale

(1) *tr. 19. c. 2. punct. 7. n. 47.* — (2) *ibid. n. 48.* — (3) *2. 2. q. 100. art. 3. ad 4.* — (4) *theor. jur. lib. 5. c. 5. n. 12.* — (5) *ibid. n. 49.* — (6) *vide Salm. ibid. n. 50.* — (7) *lib. 9. q. 6. art. 2.* — (8) *d. 3. p. 9. n. 4.* — (9) *d. 1. q. 4. §. 8. n. 2.* — (10) *conf. c. 3. d. 23. n. 1.* — (11) *de sim. n. 604.* — (12) *dict. cap. 2. n. 53.*

nisi pro temporali sustentatione præstanda; ex alia parte nequit dici, quod ii, qui ingredi postulant, aliquod jus habeant ad bona monasterii, cum ipsa vel propria industria a monasterio sint adepta, vel ei ab aliis libere sint donata. Neque de jure positivo; nam si aliqua jura videantur id prohibere, nullus tamen textus prohibet expresse aliquid recipi sustentationis titulo. Quod si, ajunt, umquam talis extitit prohibitio, ipsa per contrariam consuetudinem ablata est. Non negant tamen *Elbel et Salm.* (1) cum *Sylv.*, *Torre*, *Vill. etc.*, quod hoc saltem excusare non poterit ab avaritiæ labe. *)

Secunda vero *sententia* negat, quam sequuntur et tenent *Cabass.* (2), *cum s. Bon.*, *Suar.* (3), *Laym.* (4), *Cajet.* (5), *Ronc.* (6) *et alii*, quibus clare consentit *d. Th.* (7), qui docet, tunc tantum licere aliquid exigere, *si monasterium sit tenue; — et (ibid.) si ad hoc non sufficiant monasterii opes:* ratio potissima et mihi valde urgens est, quia postulans, etsi ante receptionem nullum jus habeat ad bona monasterii, postquam tamen receptus est, habet quidem jus ad illa pro sua sustentatione. Quapropter, si monasterium est opulentum et aliquid pro sustentatione illius temporis exigit, vendit ei jus, quod ille post receptionem jam est adepturus; et quamvis illa sustentatio sit aliquid temporale, est vero quid consequenter annexum ad spirituale; unde, sicut non potest vendi jus ad reditus beneficii vel ad decimas percipiendas, quia hi sunt proventus rei spirituali consequenter annexi, ita nec jus ad alimenta in monasteriis. Hinc ex *c. Quoniam de simon.* vetitum fuit aliquibus monialibus, recipere temporalia prætextu paupertatis ab ingressuris ad ipsarum sustentationem. Et in *Extrav. 1. de simon.* prohibetur sub excommunicatione, aliquid accipi ad quemcumque finem pro ingressu ad religionem, nisi quis liberaliter dare voluerit. Et cum hæc

(1) *ibid. n. 54.* — (2) *l. c. n. 3.* — (3) *l. 4. de sim.* — (4) *tr. 10. c. ult. §. 4. n. 39.* — (5) *2. 2. q. 100. art. 3.* — (6) *de sim. cap. 2. q. 6.* — (7) *2. 2. q. 100. art. 3. ad 4.*

*) Hanc primam sententiam s. Alphonsus aliquando proposuit, sed postea secundam oppositam ampl exatus est. Vide retractationem 58.

Edit.

sit simonia de jure divino, ut probavimus, frustra affertur ab adversariis in contrarium consuetudo, de qua tamen valde dubito; exceptis monasteriis monialium, ut infra videbimus. Secus autem dicimus, cum monasterium est nops: quando enim ipsum non habet bona sufficientia ad aliorum sustentationem, tunc nihil vendit, cum recipiendus nullum habiturus sit jus ad bona, quæ monasterium non habet. Et in hoc communiter DD. conveniunt. Atque *Cabass.* (1) advertit, ad exigendum aliquid a recipiendis non requiri arctam necessitatem, sed sufficere illam, qua monasterium non posset alias commode eis alimenta subministrare; *Tridentinum* enim (2) sic providit: *In temporalibus monasteriorum facultatibus eam ineundam esse rationem, ut monialium numerus* commode *sustentari possit.*

Contra nostram autem sententiam non valet dicere cum *Salm.*, quod, sicut sacerdos, etsi opulentus, potest licite recipere pecuniam ab altero ad celebrandum pro stipendio suæ sustentationis, sic monasterium a postulante pro eodem sustentationis titulo. Nam respondetur, quod sacerdos recipiendo eleemosynam pro missa licite eam recipiat tamquam stipendium suæ sustentationis, quæ ex justitia illi debetur, ut statuimus *supra n. 55.* Monasterium vero nihil potest exigere pro onere, quod assumit, sustentandi ingressurum, quia, ut diximus, ingressurus post receptionem habet jus ad sustentationem ex bonis monasterii, utpote receptioni annexam.

Excipitur tamen I., si aliquid recipiatur a postulantibus pro alimentis tempore novitiatus; id enim expresse permittitur a *Trid.* (3). Excipitur II., si recipiendus sit infirmus, senex, hebes ingenio vel similis; quia tunc monasterium licite accipit aliquid temporale ab illo, tum pro carentia servitutis, quam alius sanus vel juvenis præstaret; tum pro incommodo temporali extraordinario, quod pro ipso monasterium est subiturum: ita *d. Th.* (4), *Croix* (5) *cum aliis;* et hoc est certum apud omnes, ut asserunt *Salmant.* (6). Excipiuntur III. monasteria monialium, quibus *Clemens VIII.*, ut referunt *Nav.*, *Bassæus*, *Less. et Bon.*

(1) *loc. cit. n. 13.* — (2) *sess. 25. c. 3. de reg.* — (3) *sess. 25. cap. 16. de reg.* — (4) *2. 2. q. 100. art. 4.* — (5) *l. 3. p. 1. n. 287.* — (6) *n. 51.*

apud Cabass. (1), indulsit, posse pacisci de dote recipiendarum pro earum sustentatione. Ratio hujus indulgentiæ videtur, quia monasteria monialium facilius sunt obnoxia diversis infortuniis, ut experientia patet, quam monasteria virorum. An autem excommunicatio inflicta in *Extrav. 1. de simon.* omnibus exigentibus et solventibus pro ingressu monasteriorum hodie sit usu abolita? Videntur affirmare *Navar. et Less.*, sed *Cabass.* (2) ait, illam adhuc posse vigere pro monasteriis virorum.

Ex dictis resolves:

93. — „Simonia est, concionari, catechizare, missas „facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris non in„trinseci (is enim sacer est et inæstimabilis; scilicet vel „ipsa actio sacra vel in ea intrinsece inclusus), sed extrin„seci, non annexi rei spirituali, ut pro labore itineris, vel „cantus in missa, vel ratione alterius incommodi pretio „æstimabilis. Ratio est, quia illæ actiones ex natura sua „ordinantur ad aliquid supernaturale et ad salutem, non „autem ad aliquid temporale, sicut doctio quæcumque „etiam theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. *Bon. l. c.*, „*Suar.*, *Fill. etc.*, *Laym.* (3)." *(Vide dicta num. 55.)*

94. — Quær., an sit simonia, accipere aliquid ad instruendum alios in sacra doctrina. Distinguitur: Si instructio tendit ad bonum tantum spirituale aliorum, est simonia; quia tunc est res mere spiritualis, pro qua nullum potest accipi pretium. Hinc est simonia, accipere aliquid pro concione ut pretium pro labore illius intrinseco, uti pro studio, defatigatione, prout docent *Less.* (4) *et Salm.* (5) *cum s. Th. et communi;* nisi accipiatur ut stipendium sustentationis, ut dicunt *Less.* (6) *et Salm.* (7) *cum s. Th.*, *Torre*, *Sanch.*, *Vill. etc. Vide dicta n. 55.* Secus vero, si instructio tendat etiam ad aliquod bonum temporale alterius, ad utilitatem, honorem, oblectationem; prout est instructio ad interpretandas sacras scripturas, ad deducendas theologicas conclusiones, ad expugnandas hæreses. *Croix* (8), *Less.* (9) *cum Sot.*, *Caj.*, *Vict.*, *Salm.* (10),

(1) *n. 17.* — (2) *ibidem.* — (3) *l. 1.* §. *4.* — (4) *lib. 2. c. 34. n. 76.* — (5) *tr. 19. de simon. c. 2. punct. 6. n. 42.* — (6) *lib. 2. c. 35. dub. 8. n. 7.* — (7) *ibid. punct. 3. n. 20.* — (8) *n. 179.* — (9) *loc. cit. n. 80.* — (10) *ibid. punct. 6. n. 43.*

Elbel (1) *ex d. Th.* (2), ubi dicit: *Qui habet scientiam...*, *potest pretium suæ doctrinæ.... accipere.... quasi operas suas locans.* Hinc licitum est etiam, accipere aliquid pro explicanda theologia morali, ut est probabilius *apud Croix* (3): item pro impertienda licentia docendi alios theologiam cum titulo magisterii, ut patet ex usu universitatum, sive pro dando consilio morali, quia est instructio temporalis, quamvis conducat ad pacem conscientiæ. Secus autem, si consilium tenderet ad bonum tantum spirituale alterius, puta, ut moveatur ad pœnitentiam etc. (4).

95. — „2. Item simonia est, dare vel accipere pretium „pro absolutione a peccatis, censuris, pro dispensatione „in voto, juramento, impedimento matrimonii, irregularitate etc. Potest tamen in his aliquid exigi per modum „mulctæ ad causam piam applicandæ. *Laym.* (5).

96. — Accipiuntur solutiones in dispensationibus in matrimoniis etc. etiam per modum sustentationis onerum pontificatus; item per modum commutationis, sicut vota commutantur in eleemosynas. Et conceditur etiam episcopis in talibus dispensationibus accipere aliquid in eleemosynas distribuendum (modo ipsis vel suis nihil perveniat) per modum pœnæ vel commutationis, non autem per modum sustentationis: hoc enim vetitum est illis *ex c. Jacobus de simon.* et a Trid. (6); *Salm. cum s. Th.* (7).

97. — Quær. hic., an sit simonia, dare aliquid, ut alter omittat rem spiritualem. Distingue et affirma, si omissio dirigatur a potestate spirituali, ut esset omissio absolvendi, dispensandi, eligendi etc., *ex c. Nemo presbyterorum de simonia*, ubi prohibetur, ne ob pretium negetur pœnitentia, nisi talis absolutio esset sacrilega aut injusta (8). Secus autem non est simonia, si actus spiritualis dependeat a libertate, ut esset omissio orandi, dandi eleemosynam, celebrandi, nisi alter ad ea teneatur ex justitia. *Salm.* (9) *cum Led., Vill. etc.*

98. — „3. Non est simonia, dare aliquid ad redimendam „vexationem a negante sacramenta in necessitate; *Suar.*,

(1) *n. 620.* — (2) *2. 2. q. 100. art. 3. ad 3.* — (3) *l. 3. p. 1. n. 165. et 184.* — (4) *Salm. ibid. n. 45.* — (5) *loc. cit. n. 10.* — (6) *sess. 24. c. 6. et sess. 25. c. 18. de ref.* — (7) *dict. c. 2. punct. 5. n. 36. et 37.* — (8) *vide Croix n. 175.* — (9) *tr. 19. c. 2. punct. 4. ex n. 27.*

„*Less.*, *Laym.*, vel ab inique impediente electionem vel „possessionem beneficii, ad quod jus in re habes. Quod „addo, quia, si nondum habes jus in re, etsi possis re„dimere vexationem ab eo, qui tantum potest obesse, „non tamen ab eo, qui et prodesse et obesse potest. Ratio „est, quia non datur tamquam pretium æquivalens rei spiri„tuali, sed ut alter ad officium rite præstandum inducatur."

In hoc sedulo attende duas regulas traditas a *s. Th.* (1).

Prima est, quod, quando jus est certum et in re jam quæsitum, licet tollere injustam vexationem, dando aliquid temporale: *ex comm. cum Nav.* (2), *Salm.* (3), *Elbel* (4) *et aliis.* Dicitur *jus certum;* nam si dubium sit, non licet; quia tunc per temporale acquireretur ut certum jus spirituale, quod erat dubium. Dicitur *injustam vexationem;* nam si sit justa, neque licet. Dicitur item *dando aliquid temporale;* non enim posset dari spirituale pro redimenda vexatione, quia daretur spirituale pro re temporali, qualis est vexatio. *Salm.* (5) *et cum communi.*

99. — Quæstio tamen est, an possit redimi pecunia vexatio circa possessionem beneficii.

Prima sententia negat, quia talis possessio est res spiritualis vel spirituali annexa, cum per possessionem acquiratur jus ad exercenda spiritualia. Ita *Viva* (6), *Bon.*, *Garcia*, *Abb. etc. ap. Salm.* (7).

Secunda tamen *sententia* probabilior, quam tenent *Bus.* hic *et Suarez* (8), *Sanchez* (9), *Pal.* (10), *Croix* (11), *Bon.* (12), *Less.* (13), qui vocat communem, et alii plures (14), affirmat licere, quia jus quidem ad beneficium spirituale est, non autem possessio. Hanc recte sequuntur *Salm.* (15) *et Croix* (16), semper ac sit certe acquisitum jus ad possessionem; tunc enim vexatio non esset circa jus spirituale, sed circa factum possessionis, quod est temporale: et sic videtur sentire *d. Th.* (17), docens: *Sed postquam jus alicui jam acquisitum est, licet per pecuniam*

(1) *2. 2. q. 100. art. 2. ad 5.* — (2) *in man. cap. 23. n. 102.* — (3) *ibid. c. 3. p. 1. §. 1. n. 3.* — (4) *de sim. n. 616.* — (5) *ibid. n. 4. et 6.* — (6) *de benef. q. 9. art. 6.* — (7) *tr. 19. de simon. c. 3. p. 1. §. 1. n. 7.* — (8) *lib. 4. c. 50. n. 31.* — (9) *cons. l. 2. c. 3. dub. 30. n. 11.* — (10) *t. 3. d. 3. de sim. p. 20. n. 3.* — (11) *lib. 3. p. 1. n. 140.* — (12) *c. 3. q. 4.* — (13) *lib. 2. c. 35. dub. 18. n. 109.* — (14) *ap. Salm. ibid.* — (15) *n. 8.* — (16) *dict. n. 140.* — (17) *loc. cit. art. 2. ad 5.*

injusta impedimenta removere. Secus tamen dicendum cum *Salm.* (1), si jus revocetur in dubium probabile, ut mox supra diximus. Notandum autem hic, in *Trid.* (2) præcipi episcopis, ne permittant pro admissione ad possessionem beneficii solutionem ullam aut promissionem, utpote *simoniacæ labis aut avaritiæ suspicionem habentes*, reprobata quacumque consuetudine in contrarium; tantum permittit concilium, si sit consuetudo, dare aliquid in usus pios convertendum. Sed hæc intelliguntur 1. non de omnibus beneficiis, sed tantum de canonicatibus et præbendis in ecclesiis cathedralibus aut collegiatis, ut probabiliter ait *Bon.* (3) *et Barb.* (4). Intelliguntur 2. de recipientibus aliquid pro admissione ad possessionem, non vero de dantibus ad tollendam injustam vexationem ut supra; nam bulla s. Pii V. *Durum nimis*, edita ann. 1570 pro observantia præfatæ sanctionis concilii, id explicat et confirmat tantum pro recipientibus his verbis: *Præcipimus episcopis, capitulis etc., ne retineant fructus, neque alia petant vel exigant etc.*

100. — *Secunda* regula est, quod, si jus non sit in re jam acquisitum, sed ad rem, non licet pecunia vexationem tollere, *ex cap. Matthæus de simon.*, ubi damnatur, qui obtenta electione pecuniam obtulit, ne alii electores impedirent confirmationem; cum ad confirmationem nondum haberet jus acquisitum. Hinc simonia est, offerre pecuniam episcopo, qui injuste nollet me præsentatum instituere vel me dignum eligere: quia tunc per pecuniam non solum amoverem impedimentum, sed etiam rem spiritualem adipiscerer. Ita *Busemb.* hic *et Sanch.* (5), *Salm.* (6) *cum Laym., Caj., Sylv. etc.* Et dicunt, quod hæc esset simonia de jure divino cum *Soto, Suar. etc.* contra tamen *Pal., Laym., Bon. etc.* (7). Notant tamen *Bus.* hic, *Croix* (8) *et Salm.* (9) *cum Less., Soto, Fill., Suar. etc.*, quod hæc regula non currit, si aliquis electorum vi vel fraude alios electores corrumperet, ne me eligant; quia tunc non agit tamquam elector. Imo non currit, si vexatio esset ab his, qui tantum obesse possunt; *Suar.* (10), *Pal.* (11), *Ana-*

(1) *ibid. in fine.* — (2) *sess. 24. cap. 14.* — (3) *de simon. q. 7. §. 3. n. 4.* — (4) *in dict. l. conc.* — (5) *cons. lib. 2. c. 3. d. 30. n. 3.* — (6) *tr. 19. de simon. c. 3. punct. 1. §. 2. n. 9.* — (7) *Salm. ibid. n. 12.* — (8) *n. 144.* — (9) *ibid. n. 11. et 13.* — (10) *de simon. l. 4. c. 50. n. 23.* — (11) *de sim. punct. 20. n. 4.*

clet. (1), *Elbel* (2). Secus vero, si possint obesse et simul prodesse instituendo, præsentando vel confirmando; quia tunc, quod datur eis, ne obsint, necessario datur etiam, ut prosint, consensum non negando; et sic pecunia tunc directe sternetur via ad beneficium obtinendum. Ita tenendum omnino censeo cum *Anacl.* (3), *Suar.* (4), *Elbel. l. c. et Salm.* (5) *cum aliis cit.*, quando datur pecunia, ut elector suum votum non neget, etiamsi injuste negaret; quidquid dicat *Pal.* (6), asserens ut probabile, non esse simoniam, si detur pecunia tantum ad removendum pravum illius affectum. Dicunt autem *Sanch.* (7) *et Less.* (8), simoniam non committi, quando datur pecunia electori, non jam ut prosit præstando votum, sed tantum ad redimendam iniquam vexationem, qua ille obesset per vim aut fraudem vel subornationem aliorum, ut supra. Et satis probabile hoc videtur saltem casu, quo dans pecuniam manifestaret non aliud velle, quam quod alter non obsit injuste, ut *Mazzot.* (9).

101. — Sed hic quær. 1., si aliquis non vi vel fraude, sed precibus aut muneribus electores mihi propensos impediret, ne conferant mihi digno beneficium, propter odium, quo in me tenetur, an possim pecuniam illi dare, ut cesset. Negat *Sot. ap. Less.* (10); sed *Less. l. c.*, *Croix* (11) *cum Suar.*, *Laym.*, item *Salm.* (12) *cum Sanch.*, *Val. et Bon.* recte affirmant licere; quia, ut ait *Less.*, si licitum est dare pecuniam, ut alter cesset a me vexando contra justitiam, licet etiam dare, ut cesset a vexatione contra charitatem; cum revera talis vexatio sit res temporalis, quam alia re temporali redimo; et ex alia parte pecunia mea non nisi valde remote sternit viam ad beneficium.

102. — Quær. 2., an possim dare pecuniam, ut alter se non opponat ad meam electionem, quamvis nesciam, electores esse mihi propensos. Negant *Salm.* (13) et citant *Sanch. et Less.* At notandum est, quod *Less.* (14) loquitur ibi tantum de præstatione facta illi, qui possit prodesse e

(1) *eod. tit. §. 13. n. 310.* — (2) *de sim. n. 614.* — (3) *n. 314.* — (4) *n. 18.* — (5) *dict. n. 11. et 13.* — (6) *l. c. n. 4.* — (7) *cons. l. 2. c. 3. d. 30. n. 5.* — (8) *lib. 2. c. 35. n. 107.* — (9) *cap. 3. q. 1. p. 236.* — (10) *dict. cap. 35. n. 109.* — (11) *lib. 3. p. 1. n. 147.* — (12) *dict. cap. 3. n. 13.* — (13) *ib. n. 14.* — (14) *de cap. 35. n. 106.*

obesse; sed quoad alium, qui posset solum obesse, et iste vellet inique se opponere, peccando saltem contra charitatem, probabile videtur juxta eamdem doctrinam *Lessii* ut supra, quod liceret dare pecuniam, ut cesset ab illa illicita impeditione. Et hoc tenet *Croix* (1), qui cum *aliis DD. cit.* asserit, quod semper, ac alter sine rationabili causa moveat electores precibus vel muneribus, ut mihi non faveant, sed alteri, non est simonia, si dem ei pecuniam, ut cesset ab illa vexatione iniqua contra charitatem.

103. — Quær. 3., an liceat dare pecuniam electoribus, ne eligant indignum vel ut eligant dignum. Respondetur, licitum esse dare, ne eligatur indignus, si constet, electores paratos aut saltem inclinatos esse ad indignum eligendum; quia ecclesia habet jus acquisitum, ne detur ei minister ineptus, ut *Lessius* (2) *cum communiori*, *Croix* (3). Pariter *Salmant.* (4) *cum Caj.*, *Laym.*, *Sot.*, *Suar. etc.* dicunt, hoc licere, ne eligatur minus dignus, et etiam, ut eligatur dignus vel dignior in communi, ut *iidem Salm.* (5) *cum Caj. et Laym. etc. ac Croix* (6) *cum Suar.*, *Less. Barb. etc.* communiter. Non licet vero dare pecuniam, ut eligatur aliquis dignus in particulari, etiam dignissimus in particulari, nisi in casu necessitatis, nempe si inter omnes unus tantum dignus inveniatur, quem illi nollent eligere. Et quamvis talis electio secundum jura esset nulla, posset tamen peti confirmatio illius a Pontifice. Ita *Less. l. c.*

104. — Quær. 4., an sit simonia, dare pecuniam competitori, ut desistat a concurrentia ad beneficium, quod tu prætendis. Negant *Elbel* (7) *et Pasq. apud Croix* (8), quia, ut ajunt, hæc abstinentia a concursu ex una parte nequit dici aliquid spirituale, quod ematur; et ex alia parte competitor nihil positive confert ad beneficii collationem, sed tantum negative se gerit. Verum huic opinioni non assentior, et recte *Croix l. c. cum Diana et aliis* dicit, eam veluti contra communem non esse admittendam. Ratio, quia, ut docent communiter *Less.*, *Suar.*, *Pal.*,

(1) *l. c. dict. n. 147.* — (2) *dict. cap. 35. n. 112.* — (3) *n. 146.* — (4) *tr. 19. de simon. cap. 3. punct. 1. §. 2. n. 15.* — (5) *ibid. n. 16.* — (6) *n. 145.* — (7) *de sim. n. 609.* — (8) *lib. 3. p. 1. n. 142.*

Barb. etc. ap. Croix (1) *cum s. Th.* (2), tum dumtaxat licet per pecuniam vexationem removere, cum vexatio est injusta; non vero cum est justa: alias per pecuniam directe pararetur via ad beneficium, quod omnino est illicitum.

Quær. 5., an liceat, urgente necessitate dare pecuniam sacerdoti nolenti sine illa administrare sacramenta. Negant *d. Th.*, *Alensis etc. ap. Less.* (3); quia, ut dicunt, emere sacramenta nunquam est licitum, utpote intrinsece malum. Sed recte affirmant ipse *Less.* (4) *cum Adrian*; item *Suar.* (5), *Gerson.* (6), *Cajet.* (7), *Dian.* (8) *et Sporer* (9) *cum s. Bonav.*, *Vasq.*, *Pont. et aliis communiter*. Ratio, quia hoc non est emere sacramentum, sed vexationem redimere; vel potius, ut ait *Less* (10), permittere cum justa causa peccatum alterius. Hinc *Diana et Hurt.* dicunt, hoc licitum esse non tantum in sacramento baptismatis et pœnitentiæ, ut plures ex DD. cit. volunt, sed etiam in aliis sacramentis, prout consentit etiam *Less.* (11). Et non tantum in casu gravissimæ necessitatis, ut ajunt *Suar.* et *Less.*, sed etiam necessitatis gravis; puta si quis impleturus esset præceptum paschale confessionis et communionis, vel peteret viaticum aut extremam unctionem, vel esset in peccato mortali, vel etiam carere deberet frequenti usu sacramentorum, denique quotiescumque aliquis non posset sine gravi incommodo aliquo sacramento carere. Quod videtur sane cohærere iis, quæ diximus de scandalo *n. 47. v. secunda vero*, ubi vidimus cum *d. Th.*, *d. Aug.* et communi, cuique esse licitum, causa cujusdam sui notabilis boni permittere alterius peccatum, quod dumtaxat ex ejus malitia provenit.

„4. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem clerici, etiam divitis, pro missis, concionibus, aut „de eo etiam pacisci. Ratio est, quia non datur tamquam „pretium spiritualis officii, sed personæ in alterius gratiam „occupatæ; nec pro operatione spirituali, ut spiritualis

(1) *ibid.* — (2) *2. 2. q. 100. art. 2. ad 5.* — (3) *lib. 2. c. 35. n. 37.* — (4) *n. 38. et 39.* — (5) *de sim. lib. 4. cap. 12. n. 13.* — (6) *de sim. rat. 6.* — (7) *q. 100. art. 2.* — (8) *p. 5. tract. 7. r. 16.* — (9) *de 5. præc. cap. 1. n. 109.* — (10) *n. 41.* — (11) *dict. n. 38.*

„est, sed ut in alterius gratiam suscepta; proindeque non „est eleemosyna, sed debitum justitiæ. *Suar.*, *Laym.* (1) *etc. „contra Rich.*, *Sylv. etc.* (2)."

„5. Non est simonia, reddere vel redimere pensionem „mere temporalem: quia non fundatur in titulo spiri„tuali, nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi *tem„poralem;* quia spiritualis (quæ datur v. gr. concionatori „vel coadjutori episcopi propter officium ecclesiasticum „in eoque fundatur, nec differt a beneficio, nisi quod non „sit perpetua) vendi nequit: mixta vero, ut v. gr. quæ „datur parocho seni vel clerico pauperi ad sustentatio„nem, non quidem vendi potest; redimi tamen potest, „modo obligatio recitandi officium B. V. imposita non „extinguatur. Quod intellige, si in loco, ubi fit venditio, „bulla sit recepta. Ratio est, quia qui pensionem redi„mit, non emit jus spirituale, sed extinguit onus tem„porale solvendi certam summam pecuniæ. *Lessius* (3), „*Suar.* (4), *Laym.* (5).

„6. Non est simonia juris divini (etsi quandoque juris „humani esse possit), spirituale cum spirituali permu„tare, v. gr. beneficium pro beneficio, reliquias cum re„liquiis etc.; vel dare temporale pro temporali, ut si „calicem vel agnos Dei præcise ratione materiæ vendas; „vel dare temporale pro spirituali per modum doni gra„tuiti etiam cum spe vel intentione excitandi ad re„munerationem doni spiritualis vel contra. Ratio, quia „gratitudo non respicit pretium, sed beneficium; nec „solvit debitum justitiæ, sed antidorale, quo non exclu„ditur, quin gratis detur." *(Sed vide n. 51. et 54.)* „Recte tamen monet *Suarez*, hujuscemodi dona ob præ„sumptionem valde cavenda. Item donare, promittere „vel negare temporale quidpiam sub conditione operis „spiritualis præstandi, modo non fiat per modum retri„butionis seu commutationis: v. gr. si parens filio pro„mittat munus, si sacramenta frequentet. Ratio est, quia „hic non intervenit contractus onerosus, sed sistitur vel „in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione „et modo. *Suar.* (6), *Laym.* (7)." *(Vide n. 59.)*

(1) *lib. 4. tract. 10. c. ult.* — (2) *vide dicta n. 55.* — (3) *cap. 35. dub. 21.* — (4) *c. 26. n. 5.* — (5) *loc. cit. n. 46.* — (6) *lib. 4. c. 45.* — (7) *d. cap. n. 8.*

ARTICULUS II.

Quæ sit pœna simoniæ.

105. *Quænam simonia inducat pœnas. An incurrantur pœnæ in venditione sacramentorum aut capellaniæ non collativæ etc.*
106. *An ad incurrendas pœnas simonia debeat esse completa ex utraque parte.*
107. *An incurrat pœnas, qui obtinet beneficium per fictam promissionem pecuniæ.*
108. *An incurrantur pœnæ per simoniam tantum de jure ecclesiastico; an ob ingressum in religionem.*
109. *Quæ sint pœnæ ob simoniacam ordinationem.*
110. *An etiam ob collationem primæ tonsuræ.*
111. *Quæ sint pœnæ ob simoniam in beneficiis.*
112. *An incurrantur pœnæ in venditione vicariatus vel alius officii amovibilis: necnon pensionis, capellaniæ aut sacramentorum et jurisdictionis. Deinde quatuor quæruntur. Quær. I., an sint nullæ electiones simoniacæ ad prælaturas regularium. Quær. II., an pœnæ ob beneficia simoniace accepta incurrantur ab ignorantibus. Quær. III., an beneficiarius simoniacus ipso facto privetur beneficiis obtentis et fiat inhabilis ad futura obtinenda. Quær. IV., an electio Pontificis simoniaca sit nulla.*

105. — „Resp. 1. Sola simonia confidentiæ et realis „in ordine, beneficio ecclesiastico et religionis ingressu „pœnas juris ipso facto inducit, licet ob ingressum re„ligionis raro incurratur, ut dictum est, vel ob tenuita„tem monasterii, vel contrariam consuetudinem recep„tam." *(Sed vide n. 92.)* *Suar.* (1), *Less.* (2), *Laym.* (3).

In venditione igitur aliarum rerum, nempe sacramentorum, jurisdictionis, pensionis aut capellaniæ non collativæ, etsi peccatur, nulla tamen incurritur pœna. *Lessius* (4) *et Salm.* (5) *cum communi* (6).

106. — Quæritur I., an ad incurrendas pœnas requiratur, ut simonia sit ex utraque parte completa. Duæ sunt sententiæ, ambæ probabiles.

Prima sententia negat, ut tenent ipsi *Salm.* (7) *cum Sot.*, *Caj.*, *Pal. etc.*: dicunt enim sufficere, quod trada-

(1) *c. 56. et 57.* — (2) *dub. 23.* — (3) *loc. cit. §. 7.* — (4) *l. 2. c. 35. n. 23.* — (5) *tr. 19. de simon. c. 4. punct. 1. n. 1.* — (6) *vide n. 112.* — (7) *ibid. n. 9.*

tur res spiritualis; nam re tradita venditio perficitur, etiamsi pretium non sit solutum, modo de eo fides præstetur (1).

Attamen *secunda* communior et probabilior *sententia*, quam tenent *Less.* (2), *Nav.* (3), *Suar.* (4), *Anacl.* (5), *Croix* (6), *Ronc.* (7), *Elbel* (8), item *Laym.*, *Sanch.*, *Covar.*, *Moya etc. apud Salm.* (9), qui probabilem vocant cum *Palao et aliis*, dicit, requiri impletionem ex utraque parte. Ratio 1., quia non omnino perficitur venditio simul et emptio nisi tradita re et pretio. Ratio 2., quæ mihi magis urget, quia in jure nullibi infliguntur pœnæ contra simoniam non utrimque completam, et *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, ut habetur in *cap. 40. de reg. juris in 6.*; et hunc esse curiæ stylum (qui pro lege habetur cum *Elbel et communi*), testantur *Navar. et alii*, nimirum non judicandi, pœnas fuisse incursas, nisi simonia fuerit ex utraque parte consummata. Hinc inferunt DD., quod accipiens beneficium cum pacto præstandi pecuniam non teneatur ante solutionem beneficium resignare nec fructus restituere. Notandum tamen 1. cum *Less.* (10) *et Salm.* (11), quod, si pars tantum promissi solvatur, jam ex utraque parte intelligatur perfecta simonia. Notandum 2., quod ex simonia utrimque completa, quantumvis occulta, incurrantur pœnæ (12). *Vide Elbel* (13). Notandum 3., quod, si simonia sit confidentialis, pœnæ incurrantur etiam per simoniam conventionalem mixtam, scilic. ex una parte completam, ex bulla s. Pii V. *Intolerabilis* §. *3. Vide Anacl.* (14), *Elbel* (15); et *vide infra num. 111. circa fin. resp. 4.*

107. — Quæritur II., an committat simoniam et pœnas incurrat, qui obtinet beneficium per fictam pecuniæ promissionem non impletam. Dicunt *Pichler* (16) *et Pontas* (17), hunc satis simoniam committere, quia ad ipsam

(1) *ex lib. 2. ff. de contrah. empt.* — (2) *lib. 2. cap. 35. dub. 27.* — (3) *man. c. 23. n. 104.* — (4) *de sim. cap. 56. n. 33.* — (5) *n. 240.* — (6) *n. 112.* — (7) *cap. 1. quæst. 2.* — (8) *n. 628.* — (9) *ibid. n. 7.* — (10) *ibid. n. 15.* — (11) *ibid. n. 6.* — (12) *ut in Extr. 2. de sim.* — (13) *n. 620.* — (14) *lib. 5. decret. tit. 3. n. 284.* — (15) *n. 629.* — (16) *lib. 5. tit. 3. n. 13.* — (17) *v. simoniacas. 5.*

incurrendam non requiritur, ut facto res temporalis tradatur, sed sufficit, quod per motivum rei temporalis obtineatur spiritualis. Ego tamen dicendum censeo, quoad culpam hunc non posse excusari a peccato simoniæ, quia saltem cooperatur ad simoniam collatoris; nam quoad seipsum puto probabilius cum *Elbel* (1) *et aliis gravibus DD.*, peccare non peccato simoniæ, cum non interveniente voluntate se obligandi ad promissionem non adsit vera emptio, quæ ad simoniam requiritur. Quoad pœnas vero simoniæ puto cum *Croix* (2), eum illas non incurrere, cum desit simonia utrimque completa, ut mox supra dictum est et in præcedenti quæstione.

108. — Quæritur III., an incurrantur pœnæ per simoniam tantum de jure ecclesiastico statutam, puta, si quis emat officium sacristæ etc., vel si resignet beneficium cum pensione ex propria auctoritate, ut supra notavimus. Affirmant *Elbel* (3) ac *Nav.*, *Sot*, *Vill. etc. ap. Salm.* (4), qui dicunt, esse valde probabile; sed non minus probabilem recte vocant negativam sententiam *Salm.* (5) *cum Sanch.*, *Rodr.*, *Dian.*, *Aragon. etc. ac Ronc.* (6). Ratio, quia jura, quæ pœnas imponunt, intelligenda sunt communiter de simonia rigorosa, quæ sit etiam contra jus divinum; et probatur *ex Extravaganti 2. de sim.*, quæ incipit: *Cum scelus simoniacæ pravitatis tam divinorum quam sacrorum canonum auctoritas abhorreat etc.*

Certum est autem (7), quod dantes et accipientes quid pro ingressu in religionem incurrant ipso facto excommunicationem papalem. Sed notandum est *1. cum Nav.*, *Sanch.*, *Bonac. apud Salm.* (8), illam non incurrere nisi præsumentes, ut colligitur ex textu. Hinc ignorantes, etiam culpabiliter, excusantur. Notandum 2., valde probabile esse, non incurri in simplici ingressu, sed in professione, ut *Salm. ib. cum Bonac.*, *Pal. etc.* Notandum 3. *cum Less.* (9) *et Nav.*, *Sylv.*, *Pal. ap. Salmant.* (10), hanc Extravagantem, ut supra, saltem quoad hanc ex-

(1) *n. 625.* — (2) *l. 6. p. 2. n. 200. et 204.* — (3) *n. 627.* — (4) *tr. 19. de simon. cap. 4. punct. 1. n. 10.* — (5) *ibid. n. 11.* — (6) *cap. 4. q. 1. resp. 4.* — (7) *ex c. 1. Extrav. de sim.* — (8) *ibid. punct. 2. n. 12.* — (9) *l. 3. c. 35. dub. 23. n. 131.* — (10) *ib. in fin.*

communicationem non esse usu receptam. Notandum ultimo, quod professio etiam simoniace facta valida certo sit, ut docet *s. Th.* (1). Si vero accipiens sit integra communitas aut capitulum, ultra excommunicationem (quam vero diximus non esse usu receptam) incurrit suspensionem etiam Papæ reservatam ab officio, executione juris capitularis et administratione jurisdictionis; item incurritur ex utraque parte infamia juris et consequenter irregularitas. Simoniace autem admissus debet transferri in arctius monasterium; sed hoc non ante sententiam. *Elbel* (2).

109. — „Resp. 2. Ob simoniacam collationem et su„sceptionem ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur „excommunicatio et suspensio papalis; *Less.* (3), *Laym. l. c.*

Ultra excommunicationem et suspensionem papalem, quas episcopi simoniace ordinantes et ad id mediatores incurrunt ipso facto (4), incurrunt etiam interdictum ab ingressu ecclesiæ. Et si violaverint suspensionem aut interdictum, suspenduntur a regimine ecclesiæ et privantur perceptione fructuum *ex motu Sixti V. Vide Salm.* (5).

Ordinati autem ultra prædictam excommunicationem et suspensionem ipso facto (6) et maxime ex bulla *Sixti V.* suspenduntur ab exercitio suorum ordinum, sed illius tantum, quem simoniace ordinatus suscepit, ut docet *Less.* (7), et probabile*) putant *Salm.* (8) *contra Palaum et Rodriq.* Et suspenduntur etiam a spe ascendendi ad ordines superiores. Notant vero *Less.* (9) *cum communi et Salm.* (10) *cum Sot.*, *Laym.*, *Sanch.*, non incurri suspensionem hanc, si ordinato ignorante alius simoniam commiserit. Deinde notant *Salm.* (11) *cum Pal. et Less.* (12), quod, licet ex bulla *Sixti V.* hujus suspensionis absolutio a Pontifice ipsimet reservetur et

(1) *q. 100. art. 3. ad 5.* — (2) *n. 626. ex ead. Extr. 2.* — (3) *disp. 24.* — (4) *ex c. Cum detest. Extrav. 5. de sim.* — (5) *de sim. tr. 19. c. 4. p. 2. n. 14.* — (6) *ex c. 2. Extrav.* — (7) *c. 35. n. 135.* — (8) *ibid. n. 15.* — (9) *de lib. n. 136.* — (10) *d. n. 15.* — (11) *d. n. 15. in fine.* — (12) *ib. n. 134.*

*) Quod etiam s. Alphonsus probabile dicit in hom. ap. tr. 4. n. 51. *Edit.*

revocentur quoad hoc facultates concessæ religiosis et etiam episcopis in *Trid.* (1), in hac tamen parte, dicunt præfati *Less. et Pal.*, bullam non esse receptam; idemque confirmant *Salm.* (2) *cum Sa et Suar.*

110. — Quæritur, an incurrantur prædictæ pœnæ in collatione simoniaca primæ tonsuræ. Affirmant hic *Bus. et Covar. ap. Less.* (3), quia *ex Trid.* (4) prohibetur accipi aliquid, etiam sponte oblatum, ab episcopo et ejus ministris adhuc pro collatione primæ tonsuræ vel pro litteris dimissoriis seu testimonialibus et pro sigillo et aliis, et contra facientes declarantur (5) incurrere pœnas de jure inflictas. Negant vero probabiliter *Salm.* (6) *cum Pal.*, quia tonsura non est verus ordo juxta dicenda *l. 6. n. 734.* Et idem docet *Less.* (7), licet pro se citetur a *Bus.*, dicens, in nullo jure adesse pro his excommunicationem statutam nec concilium voluisse novas pœnas injungere. Pariter dicit, durum videri, incurrere censuram episcopos et ministros accipientes aliquid sponte oblatum, licet ipsi peccent. Imo id permittit *d. Th.* (8), dicens: *Si vero* (aliqua) *exigantur quasi quædam stipendia per consuetudinem approbata, non est simonia, si desit intentio emendi vel vendendi.., et præcipue, quando aliquis voluntarie solvit.* Attamen s. Doctor locutus est de simonia juris divini; jure autem ecclesiastico hoc vetitum est in Tridentino *l. c.*, ubi reprobantur quæcumque consuetudines etiam immemorabiles, utpote quæ potius abusus dici debuissent. Cæterum *Croix* (9) videtur non improbabiliter censere, ibi reprobari consuetudines tantum, quæ ante concilium fuerunt, tamquam forte immoderatas; non autem, quæ nunc sunt, dandi aliquid moderatum, et quæ præsumi possunt ex justa causa introductæ; istæ enim bene valere possunt (10). Hinc ait *Mazzot.* (11) *cum Nav. et Lop.*, episcopum non committere simoniam, si recipiat aliquid sponte oblatum post (non autem ante) collatum ordinem; hoc enim expresse

(1) *sess. 25. c. 6.* — (2) *tr. 19. c. 4. punct. 4. n. 34. in fin.* — (3) *c. 35. n. 133.* — (4) *sess. 21. cap. 1. de ref.* — (5) *in fine dict. c. 1. Trid.* — (6) *ibid. punct. 2. n. 14.* — (7) *n. 133.* — (8) *2. 2. q. 100. a. 2. ad 4.* — (9) *l. 3. part. 1. n. 167.* — (10) *juxta dicta de leg. lib. 1. n. 108. v. sed quid.* — (11) *de sacr. ord. cap. 1. §. 6.*

permittitur in *can. Sicut caus. 1. quæst. 2.* (modo episcopus id non petat), ubi dicitur: *Si ille autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus neque petitus, post acceptas cartas ad pallium aliquid cuilibet ex clero gratiæ tantummodo causa dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus, quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quia non ex ambientis petitione processit.* Ita *Gregorius* (1). Sic pariter videtur permitti etiam notariis, juxta consuetudines locorum approbatas, aliquid pro sua sustentatione exigere, si pro opera sua præstanda quoad acta ordinationum conficienda nullum salarium sit eis assignatum, ut ex eodem concilio deducitur.

111. — „Resp. 3. Ob simoniam *realem* in beneficio „ecclesiastico incurritur I. excommunicatio papalis; II. ir„rita est electio, præsentatio, confirmatio et institutio: unde „talis non facit fructus suos. Idque etiam, licet a tertia „persona taliter provisus id ignoraverit (2), nisi tamen „contradixerit;" (*Prout sancitum est in c. 33. de sim. Hic tamen notandum cum Less.* (3) *et Elbel* (4), *quod non obstante tua contradictione nec etiam posses beneficium acceptare, si scias, pecuniam revera datam fuisse a tertio pro collatione: nam textus te excusat solo casu, quo* contra prohibitionem tuam (*verba textus*) aliquis, te penitus ignorante, promisit et exsolvit. *Nota illud*, te penitus ignorante; *ergo si beneficium acceperis, sciens tibi per simoniam alterius conferri, nequis illud acceptare, et si illud acceptaveris, nequis retinere*) „vel nisi a tertio data „fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis; vel „nisi bona fide possederit beneficium per triennium." (*Ut communiter docent Less.* (5), *Laym.* (6), *Bon.* (7), *Elbel* (8) *cum Suar., Pal. etc. Nec obstat regula cancellariæ, ubi requiritur absolute, ut beneficium obtineatur* sine ingressu simoniaco; *nam intelligitur de eo, qui culpabiliter ingreditur. Elbel. ib. cum Anacl. Hinc non tenetur beneficiatus restituere (nec etiam ante triennium) fructus bona fide consumptos, si ditior non evaserit, ut s. Th.* (9),

(1) *in epist. 44.* — (2) *ut habetur ex cap. Nobis fuit de simon.* — (3) *cap. 35. n. 145.* — (4) *n. 652.* — (5) *dict. cap. 35. n. 149.* — (6) *lib. 4. tract. 10. cap. ult.* — (7) *l. 2. n. 20.* — (8) *n. 640.* — (9) *2. 2. q. 100. art. 6. ad 3.*

Salm. (1) *ac Elbel* (2), *qui valde probabiliter addit, neque esse restituendos fructus perceptos intuitu stolæ et aliarum functionum parochialium, nempe exequiarum, concionum, administrationis sacramentorum etc. Ratio, quia fructus isti non dantur ut reditus beneficii, sed ut stipendia officii, ita ut juxta communem sententiam DD. de illis potest parochus libere dispensare, etiam ad usus profanos; ut dicunt Lugo* (3), *Bon.* (4), *Bus.* (5), *Sanchez* (6), *qui eam vocat longe probabiliorem cum Nav., Pan., Host., Sot., Sylvest., Cov. et aliis pluribus contra solum Innoc.)* „III. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, „etiam per dispensationem episcopi obtinendum. Aliis „tamen beneficiis jure ipso non privatur, nec ad alia ob„tinenda fit inhabilis ante sententiam judicis. *Suar.* (7)" *(Si vero quis bona fide beneficium adiit, licet obtinuerit per simoniam tertii, probabiliter potest episcopus cum eo dispensare ad idem beneficium, dummodo prius illud beneficiatus renuntiet. Ita s. Th.* (8) *et Elbel.)* (9).

„Resp. 4. Simonia confidentiæ completa, dato et ac„cepto beneficio, licet accipiens promissionem vicissim „non impleverit, inducit 1. excommunicationem papalem „utrique parti contrahenti; 2. annullat resignationem et „collationem beneficii, in quo est commissa, et inhabilitat „ad idem postea obtinendum; 3. privat omnibus beneficiis „et pensionibus ante obtentis, non tamen ante sententiam „latam; 4. beneficia sic collata soli Pontifici reservantur. „*Less.* (10), *Suar.* (11), *Laym.* (12).

112. — Hic ante omnia notandum, quod nomine beneficiorum et officiorum, ad quæ omnis electio simoniaca est ipso jure nulla, ut decernitur in *Extrav. 2. de sim.*, non veniant vicariæ amovibiles ad nutum, nec pensiones, nec capellaniæ non collativæ, nec officia inquisitoris, legati aut cujusque habentis jurisdictionem spiritualem ad tempus; quia hæc non sunt proprie officia ecclesiastica: et licet illa vendere sit simonia de jure positivo, non tamen incurrun-

(1) *tr. 19. de simon. cap. 4. punct. 2. n. 18.* — (2) *n. 646.* — (3) *de just. d. 4. n. 13.* — (4) *d. 4. p. 2. n. 19.* — (5) *vide lib. 5. n. 185.* — (6) *cons. lib. 2. c. 2. d. 45. n. 4.* — (7) *cap. 54. n. 7.* — (8) *2. 2. q. 100. art. 6. ad 7.* — (9) *n. 642. ex c. 59. de electionibus.* — (10) *cap. 35. n. 176.* — (11) *cap. 43.* — (12) *n. 76.*

tur pœnæ, ut communissime dicunt *Salm.* (1) *cum Suar., Pal., Sanch. etc.*, item *Viva* (2) *cum Fill. et Reg. contra Garciam.* Neque incurritur ulla pœna in venditione commendarum equitum aut coadjutoriæ beneficii, ut ait *Croix* (3), neque in venditione sacramentorum aut jurisdictionis spiritualis, ut *Less.* (4) *et Salmant.* (5) *cum communi.*

Quæritur I., an sint invalidæ electiones simoniacæ generalatus, abbatiæ, provincialatus, prioratus, rectoratus aliorumque officiorum spiritualium in religionibus. Negant *Bonac.* (6) *et Viva l. c.*; sed verius affirmandum, ut docent *Cabass.* (7), *Sanch.* (8) *cum Sylvest., Cajet., Arm. et Lop.*; item *Less.* (9) *et Elbel* (10), qui recte addit (11), se non videre, qua conscientia excusari possint a labe simoniæ electores illi, qui eligunt aliquem in generalem cum pacto, ut ipsi postea eligantur in definitores, guardianos etc. Ratio hujus sententiæ est, quia, licet prædicta officia revera beneficia non sint, expresse tamen comprehenduntur sub nomine officiorum in præfata *Extravag.* 2., ubi sic dicitur: *Per electiones vero, provisiones etc., quas simonia contigerit labefieri, et quæ viribus omnino careant in ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, prioratibus, officiis ecclesiasticis et quibusvis beneficiis, cuique jus nullatenus acquiratur.*

Quæritur II., an prædictæ pœnæ ob beneficia simoniace accepta incurrantur ab ignorantibus.

Resp. Si ignorantia fuit omnino inculpabilis, certe negandum ex *reg. 23. de R. J. in 6.*, ubi dicitur: *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.* Hic tamen notandum cum *Elbel* (12), quod non obstante hac inculpabili ignorantia provisio beneficii semper erit nulla, cum inhabilitas ad idem beneficium non sit pœna, sed statuatur in jure ad præcludenda mala. Poterit tamen eo casu episcopus dispensare, post tamen renuntiationem beneficii, ut supra dictum est *n. 111.* Quid vero, si simoniacus sciverit, se committere simoniam, sed

(1) *tr. 19. cap. 4. punct. 2. n. 16.* — (2) *opusc. de benef. q. ult. art. 3. n. 9.* — (3) *lib. 3. p. 1. n. 114.* — (4) *lib. 2. cap. 35. n. 23.* — (5) *ibid. cap. 4. p. 1. n. 1.* — (6) *quæst. 7. p. 2.* — (7) *theor. jur. lib. 5. cap. 8. n. 5.* — (8) *cons. lib. 2. cap. 5. d. 104. n. 5. et 11.* — (9) *lib. 2. cap. 35. n. 137.* — (10) *n. 622.* — (11) *n. 638.* — (12) *n. 656.*

ignorarit invincibiliter pœnas? Quoad censuras certe non eas incurreret ex sententia communi (1); quoad reliquas tamen pœnas et probabilius et communius est, eas incurrere, ut ait *Elbel* (2) *cum Azor.*, *Laym. etc.*; sed (3) probabilem putat sententiam negativam, quam tenet *Pichler*, eo quod pœnæ a jure statutæ non incurrantur ab ignorantibus, ut dicunt *Sanch.*, *Krimer etc. apud Pichler*, qui ea ratione dicit, excusari ab impedimento criminis mulierem ignorantem, esse conjugatum virum, quocum peccat.

Quæritur III., an beneficiarius simoniacus incurrat ipso facto privationem beneficiorum ante obtentorum et inhabilitatem ad alia beneficia obtinenda. Quoad pœnam privationis communissime docent DD. cum *Busemb. ut supra*, non privari beneficiarium beneficiis antea obtentis nec fructibus eorum ante sententiam judicis condemnatoriam, quia nulla lex habetur, hanc pœnam expresse ipso facto designans. Ita *Sanch.* (4), *Laym.* (5), *Bon.* (6), *Suar.* (7) *et Salm.* (8) *cum Fill.*, *Pal.*, *Rodriq. etc.* Excipitur 1. simonia commissa ab examinatoribus beneficiorum parochialium in synodo electis, qui, si aliquid occasione examinis recipiant, privantur ipso facto beneficiis antea rite obtentis ante omnem sententiam, ut expressum habetur in *Trid.* (9). Excipitur 2. simonia confidentialis *ex motu s. Pii V. Cum primum*, edito anno 1566, ubi acceptantes beneficium in confidentiam privantur omnibus beneficiis, etiam juste prius obtentis, et tenentur ante sententiam ea dimittere. Sed ad hanc pœnam incurrendam in his casibus requiritur sententia saltem criminis declaratoria, ut tenent *Suar.* (10), *Sanchez* (11), *Laym.* (12), *Salm.* (13) *cum Henr. etc.* Ratio, quia omnes pœnæ privantes juribus jam quæsitis non incurruntur ante sententiam saltem declaratoriam criminis, ut diximus *l. 1. n. 148.* et juxta probabilissimam sententiam, quam sequuntur *Sanch.* (14), *Lessius* (15),

(1) *vide l. 7. de cens. n. 43.* — (2) *n. 657.* — (3) *n. 658.* — (4) *loc. cit. d. 14. n. 16.* — (5) *c. 8. n. 75.* — (6) *p. 2. disp. 2.* — (7) *c. 58. n. 6.* — (8) *tr. 19 de simon. c. 4. punct. 2. n. 19.* — (9) *sess. 24. c. 18. de reform.* — (10) *c. 44. n. 13.* — (11) *d. 34. n. 13.* — (12) *c. ult. §. 8.* — (13) *ib. c. 3. punct. 5. n. 73.* — (14) *de matr. l. 2. d. 53. n. 5.* — (15) *l. 2. c. 29. d. 8. et c. 34. d. 34.*

Caj. (1). *Sot.* (2) *et Salm.* (3) *cum Mol.*, *Salas*, *Pal.*, *Led.*, *Granad.* (contra *Vasq.*, *Bon. etc.*, qui volunt, non requiri ullam sententiam, si reus potest pœnam subire sine infamia); quia nimis rigidum est, ut reus pœnas ex seipso exsequatur et bonis possessis se privet. At si examinatores illi vellent absolvi a labe simoniæ, nescio, quomodo absolvi possent, nisi beneficia dimittant, dum dicitur a Trident. *loc. cit.: A qua* (id est simonia) *nequeunt absolvi nisi dimissis beneficiis.*

Quoad autem inhabilitatem incurrendam ad alia beneficia obtinenda

Prima sententia tenet, incurri ante sententiam judicis condemnatoriam. Ita *Bonac.* (4), *Laym.* (5), *Fill.* (6); item *Ugol.*, *Henr.*, *Met.*, *Lop. et Rodr. apud Salm.* (7). Ratio, quia ita expresse habetur in *motu s. Pii V. Cum primum*, ut supra, ubi sic sancitum fuit: *Qui beneficium aut officium ecclesiasticum simoniace adeptus fuerit, perpetuo sit inhabilis ad ea et quæcumque alia beneficia obtinenda.* Ad incurrendas autem pœnas inhabilitantes nulla requiritur sententia, ut dictum est *l. 1. de leg. n. 149.*

Secunda vero *sententia* communior et probabilior, quam tenent *Sanch.* (8), *Nav.* (9), *Cabass.* (10), *Suar.* (11), *Viva* (12), *Elbel* (13) *cum Anacl.*, *Pichler*, *Salm.* (14), *P. Nav.* (15), et probabilem vocant *Less. et Pal.* (16), negat, incurri prædictam inhabilitatem ante sententiam judicis condemnatoriam. Ratio 1., quia bulla relata *s. Pii* revera intelligenda est tantum pro foro externo, cum loquatur de convictis; ubi enim sic dicitur: *Quicumque detestabile crimen simoniacæ pravitatis commisisse convictus fuerit etc.* Ratio 2., quia, esto bulla intelligatur de foro interno, tamen ipsa non fuit recepta, ut asserunt *Suar.*, *Nav.*, *Sanch.*, *Salm. ll. cc.*; saltem, ut ait *Viva*, bulla usu recepta est tantummodo in primo

(1) *in summa v. pœna.* — (2) *l. 1. q. 6. art. 6.* — (3) *de leg. c. 2. punct. 3. §. 2. n. 60.* — (4) *d. 1. q. 7. p. 2. diffic. 2.* — (5) *l. 4. tr. 10. c. 8. n. 74.* — (6) *tr. 45. c. 13. q. 9. n. 26.* — (7) *de simon. tr. 19. c. 4. punct. 2. n. 20.* — (8) *cons. l. 2. c. 3. d. 104. n. 14.* — (9) *de simon. consil. 92.* — (10) *theor. jur. l. 5. c. 8. n. 9.* — (11) *de relig. t. 1. lib. 4. c. 58. n. 11.* — (12) *opusc. de benef. q. ult. art. 3. n. 2.* — (13) *de simon. n. 627.* — (14) *ibid. n. 21.* — (15) *lib. de rest. c. 2. n. 43.* — (16) *apud Salm. ibid.*

sensu fori externi. Nec huic obstat sententia, quam secuti sumus *l. 1. n. 97.*, scilicet quod in dubio, an lex recepta sit, lex bene obliget: nam hic non versamur in dubio, sed in opinione probabili, cum valde probabile sit ex auctoritate DD. ut supra, hanc legem non fuisse receptam. In dubio enim præsumptio stat pro lege, cum delictum in non recipiendo legem justam non præsumatur. Quando autem probabile est, quod obligatio legis numquam inceperit, vel quod lex abolita sit, tunc cessat præsumptio pro lege, et possidet libertas; ut docent *Sanch.*, *Laym. et Pal. cum Salm.* (1). Nemo tamen dubitat, quin inhabilitas ad idem beneficium simoniace acceptum incurratur ipso facto ante omnem sententiam, cum hoc statutum sit de jure antiquo in *Extrav. 2. de sim.*, de cujus receptione non dubitatur. Notat autem *Sanch.* (2) *cum Nav. et aliis*, quod secuta sententia judicis condemnatoria simoniacus erit quidem in sententia inhabilis ad quæcumque alia beneficia, cum per sententiam evadat infamis et consequenter irregularis.

Cum autem mentionem fecerim de præfata *Extravaganti 2.*, hic annotare censui id, quod in fine illius sancitum inveni: ibi enim præcipitur *omnibus et singulis ecclesiasticis, et sæcularibus in virtute sanctæ obedientiæ, ut eos omnes, quos simoniam hujusmodi commisisse vel procurasse aut mediatores esse sciverint, Pontifici per se vel per alios revelare quanto citius non omittant, etiamsi complices fuerint... Quod si non fecerint, absolvi non valeant, donec prædicta revelent, et complices detecti arctius puniantur.* Sed prædicta Extravagans in hac parte non fuit usu recepta; nec ad id obligatur ullus, nisi sit curialis sedis apostolicæ, ut asserunt plures AA. graves apud *Cabass.* (3), qui pro hoc citat *Nav.*, *Cajet.*, *Suar. etc.*

Quæritur IV., an electio summi Pontificis simoniaca sit invalida. Negant *Suar.* (4) *ac Fill. etc. apud Viva* (5), et probant ex *cap. Licet 6. de elect.*, ubi *Alexand. III.* statuit, *ut ille absque ulla exceptione ab universali ecclesia Romanus Pontifex habeatur, qui a duabus partibus cardinalium concordantibus electus fuerit et receptus.*

(1) *de leg. c. 2. punct. 6. §. 6. n. 120.* — (2) *l. c. n. 15.* — (3) *th. jur. l. 5. c. 8. n. 5.* — (4) *de simon. c. 57.* — (5) *op. de benef. q. 10. art. 1. n. 8.*

Ratio, quia, si talis electio esset irrita, posset facile ecclesia esse sine capite; saltem esset aliquando incerta. Affirmant tamen verius *Cabass.* (1), *Bon.* (2) *et Viva l. c.* ex communiori sententia. Probatur clare ex *c. Si quis dist. 79.*, ubi *Nicolaus II.* sic sancivit: *Si quis pecunia vel gratia humana sine concordia et canonica electione cardinalium et sequentium religiosorum clericorum fuerit apostolicæ sedi inthronizatus, non apostolicus, sed apostaticus habeatur.* Clarius confirmatur ex *concil. Later. sub Julio II. sess. 5.*, ubi dictum fuit: *Sacro approbante concilio statuitur, ut electio Romani Pontificis per simoniam facta eo ipso nulla existat; et sic electo nulla in spiritualibus vel temporalibus tribuatur facultas.* Ex quibus verbis patet, nec Pontificem sic simoniace electum posse suam validare electionem. Nec obstat textus in *cap. Licet* supra allatus, nec ratio adducta, quod ecclesia remaneret sine capite; nam ut recte dicunt *Less.* (3) *et Viva* (4) cum sententia communi, ex vi *l. Barbarius*, posito communi errore cum titulo colorato, si occulta esset simonia, eo casu ecclesia suppleret jurisdictionem; unde omnes actus hujusmodi Pontificis bene erunt validi, et ejus definitiones adhuc infallibilem habebunt auctoritatem, ut declaratur in citato *cap. Licet.* Secus, si simonia esset publica. Quod autem bulla *Julii II.* ut supra non sit recepta, ut ait *Suarez*, dicit *Viva*, frivolum esse effugium.

ARTICULUS III.

An et cui restituendum, quod simoniace acceptum.

113. *Nihil spirituale simoniace acceptum restituendum nisi beneficium et ejus fructus.*
114. *Restituendum est pretium acceptum pro beneficio, ordinatione etc.*
115. *Cui restituendum?*
116. *Cui restituendi fructus beneficii simoniace accepti?*
117—120. *Qui possint dispensare in prædictis pœnis.*

113. — „Resp. 1. Nihil spirituale simoniace acceptum

(1) *th. jur. l. 5. c. 5. n. 17.* — (2) *q. 7. p. 2.* — (3) *l. 2. c. 35. n. 146.* — (4) *ibid.*

„præter beneficium (sub quo continetur pensio secundum „*Bon.* negante *Less.*) est restituendum. Ratio est, quia „cætera vel restitui non possunt, ut sacramenta, vel non „sunt restituenda ante sententiam, cum canones aliud „non statuerint: *ex Less.* (1), *Suar.*, *Fill. etc.*" (*Idem tenent Salmant.* (2) *cum Sanch.*, *Soto*, *Pal.*) „*contra* „*Azor.*, *Laym.*, *Bon.* (3). Dixi *præter beneficium;* quia „hoc retineri non potest etiam ante judicis sententiam, „ut patet tum *ex cap. Si quis neque caus. 1. q. 1.*, *tum* „*ex 4. Extr. Cum detestabile de simonia.*" (*Idem dicendum pro pretio accepto pro collatione ordinum et ingressu religionis* (4). *Vide Salm.*) (5). „*Vide Bonac.* „*l. c.*, ubi addit, etiam fructus perceptos esse restituen- „dos, tum quia nullo justo titulo possunt retineri, cum „adeptio beneficii simoniaca sit ipso facto irrita: tum quia sic expresse habetur in *Extr. Cum detestabile de* „*simonia. Vide s. Th.* (6), *Nav.* (7), *Less.* (8).

114. — „Resp. 2. Pretium acceptum pro beneficio, col- „latione ordinum, sacramentorum et sacramentalium, si „notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat „item pro admissione ad religionem, jure positivo resti- „tuendum est. Hoc tamen posterius nonnisi post latam „sententiam, si admissus in monasterium maneat; quia „plerumque ratione alimentorum retineri potest, modo in „communem usum convertatur. *Vide Bonac. l. c.*, *Les-* „*sius* (9)." (*cum Pal.*, *Laym.*, *Sanch.* (10) *et Elbel* (11), *ut habetur in Extr. Sane. de sim.*, *ubi dicitur*, *quod bona simoniace accepta pro ingressu ad religionem ad communem usum monasteriorum possint retineri et applicari.*)

„Resp. 3. Acceptum pro beneficio aliave re spirituali „non secuta collatione jure naturæ restituendum est ei, „a quo est acceptum; quia deest titulus retinendi, cum „non præstetur id, pro quo est datum. Si vero res tradita „sit, simonia utrimque completa, probabilius est, resti-

(1) *n. 68.* — (2) *c. 4. n. 23. 27. et 28.* — (3) *d. 1. q. 7. p. 5. disp. 2.* — (4) *ex c. De hoc, et c. Veniens de sim.* — (5) *c. 4. n. 29.* — (6) *2. 2. q. 100. art. 6.* — (7) *lib. 5. cons. 62.* — (8) *lib. 2. cap. 35 dub. 31.* — (9) *lib. 2. c. 35. d. 30.* — (10) *apud Salm. ib. n. 31. in fine.* — (11) *n. 635.*

„tuendum esse ecclesiæ, et non danti, quia ecclesia utrum„que punire intendit, ut *Less.*, *Laym.* (1).

115. — Quæritur hic 1., qui rem spiritualem cum simonia jam tradidit et pretium accepit, cuinam illud restituere debeat. Tres sunt sententiæ, omnes probabiles.

Prima tenet, ante sententiam pretium restituendum esse ei, qui dedit; quia, cum recipiens incapax fuerit ex jure positivo illud acquirendi, dominium remansit apud dominum, qui non alia ratione intendit illud a se abdicare, nisi quatenus transferret in venditorem. Ita *Sanch.* (2), *Lessius* (3) *cum Val.*, *Sot.*, *Bann.*, *Arag.*, *Rodr. etc. apud Salm.* (4).

Secunda tenet, esse restituendum ecclesiæ, in qua est beneficium (5); et hoc in pœnam irreverentiæ irrogatæ ecclesiæ in venditione rerum suarum. Ita *s. Th.* (6), *Salm.* (7), *s. Antonin.*, *Laym.*, *Suar.*, *Caj. etc. cum Busemb. ut supra.*

Tertia dicit, ex consuetudine posse restitui etiam pauperibus, ut etiam admittit *s. Th.* (8) *cum Pal.*, *Vict.*, *Covar. etc.*, et probabilem vocat *Laym.* (9); quare recipiens pretium juxta has sententias satis omnes probabiles, ut recte dicunt *Salm.* (10), poterit, prout voluerit, illud restituere vel danti vel ecclesiæ vel pauperibus, et etiam sibi ipsi, si egens sit, ut *Salm.* (11) *cum Sanch.* Pretium vero pro ingressu in religionem restituendum est ipsi danti, ut afferat ad monasterium, ad quod transfertur et quod alere eum debet, ut ex *c. Veniens de sim.* Si tamen remaneat, potest monasterium datum retinere, ut *Sanch.*, *Pal.*, *Suar. et Laym. apud Salm. l. c.*

116. — Quær. 2., cui autem sint restituendi fructus beneficii per simoniam acquisiti. Restituendos esse ecclesiæ, docet *s. Th.* (12), modo commodum non recipiant ex hoc, qui simoniam commiserunt. Sed probabile est, posse restitui etiam pauperibus vel successori in beneficio; vel

(1) *loc. cit.* §. *9.* — (2) *cons. l. 2. c. 3. dub. 114. n. 11.* — (3) *l. 2. c. 35. n. 171.* — (4) *c. 4. n. 30.* — (5) *ex c. De hoc, et c. Audivimus de sim.* — (6) *2. 2. q. 100. art 6. ad 3. et 5.* — (7) *dict. n. 31.* — (8) *2. 2. q. 32. art. 7. et q. 62. art. 5. ad 2.* — (9) *apud Salm. dict. n. 31.* — (10) *n. 31.* — (11) *ibid.* — (12) *q. 100. art. 6. ad 4.*

etiam eos componere posse cum Pontifice pro dictis fructibus, ut *Salm.* (1) *cum Nav., Sylv. et Sanch.*

117. — Videndum hic ultimo, quisnam possit in prædictis pœnis absolvere aut dispensare. Certum est (2), quod excommunicationem et suspensionem in ordine simoniace suscepto solus Pontifex possit absolvere; nisi dictæ censuræ sint occultæ, quas potest tunc absolvere etiam episcopus (3), et etiam confessarii mendicantes, ut *ex comm.* ait *Elbel* (4) *cum Suar., Pal.* Dicunt autem *Less.* (5) *et Salm.* (6), quod bulla in contrarium *s. Pii V.* in hoc non sit recepta. *)

Quoad vero suspensionem ordinum rite susceptorum probabile est, posse illam absolvere episcopum, ut *Suarez* (7) *et Salm.* (8); licet putent probabilius oppositum *cum Pal. et Sylv.* casu, quo clericus scienter cum simonia ordinatus sit; et idem dicunt (9) de suspensione ordinantis.

Quoad inhabilitatem denique obtinendi alia beneficia præter illud simoniace obtentum potest episcopus dispensare, ut *Sanch.* (10) *Sylv., Imola, Felin.* Excipitur, si fuerit simonia confidentialis, aut si simoniacus expectet sententiam, quia tunc est irregularis ex infamia juris. *Salm.* (11) *et Elbel* (12) *cum Less., Pal., Henr. etc.*

(1) *ib. n. 42.* — (2) *ex cap. pen. de sim.* — (3) *ex conc. Trid. sess. 24. de ref. cap. 6. Liceat.* — (4) *n. 645.* — (5) *lib. 2. c. 35. n. 34.* — (6) *c. 4. n. 34. in fine.* — (7) *4. de sim. c. 61. n. 4.* — (8) *n. 34.* — (9) *ibid.* — (10) *l. 2. c. 3. d. 120. art. 31.* — (11) *d. n. 38. in fine.* — (12) *n. 631. et 645.*

*) Sed hic omnino addendum, quod scribit *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 4. n. 53.: *Salm.* cum *Less., Sa* et *Castrop.* dicunt, posse etiam mendicantes (absolvere), addentes, quod bulla *Pii V.*, quæ quoad hoc revocavit omnia privilegia regularium, non est recepta; sed hic nequeo intelligere, quomodo revocatio privilegiorum opus habeat acceptatione, cum in tantum regulares prius poterant, quia Pontificibus sic placuit; ergo si eis ablata fuit ab iisdem jurisdictio, qua potestate possunt sibi talem jurisdictionem vindicare? Sed quidquid sit de hoc, certum est, per *Clementem VIII.* ablatam fuisse regularibus extra Urbem et intra Italiam facultatem absolvendi sæculares a simonia reali et confidentiali. *Confer. etiam hom. ap. tr. 20. n. 17.*

Editor.

118. — Dubium magnum est, an episcopus dispensare possit ad habendum ipsum beneficium simoniace acceptum. Prænotanda sunt in hoc verba Pontificis *in c. penult. de elect. : Si alicujus electionem propter simoniam, eo ignorante ac ratam non habente, commissam, contigerit reprobari, cum eo super prælatione, ad quam taliter electus fuerat, illa vice non poterit episcopus dispensare ; quamvis circa eum, qui ignoranter suscepit simplex beneficium per simoniam post liberam resignationem, episcopi dispensatio tolleretur.* Hinc ad dubium respondetur 1.: Quodsi beneficium fuerit simplex (etiam canonicatus vel dignitatis, cui non insit cura animarum, ut *Sanch. et Nav.*) (1), et fuerit acceptum per simoniam ignoranter (scilicet, quando simonia fuit commissa ab alio, beneficiario ignorante, ut communiter intelligunt *DD. apud Salm.*) (2): tunc potest episcopus dispensare etiam in illa vocatione, dummodo beneficiarius sponte renuntiet. Ita *Sanch.* (3), *Pal.* (4) *et Salm.* (5) *cum Sylv., Nav.* et glossa *in c. A nobis de sim.* (6). Respondetur II. : Quodsi autem beneficium sit curatum, non potest episcopus dispensare in illa vice ; sed potest in alia vocatione cum ignorante. *Salm.* (7) *cum Panorm., Pal., Sanch. etc.* Respondetur III.: Quodsi scienter simoniace quis acceperit beneficium sive simplex sive curatum, etiamsi sponte renuntiet, nequit episcopus cum illo dispensare ad idem beneficium habendum, neque pro illa neque pro alia vice, ut docent *s. Th.* (8) *et Salm.* (9) *cum Sot., Pal. et Sanchez ;* quamvis possit episcopus dispensare ad alia beneficia obtinenda, nisi fuerit simonia confidentialis, ut mox supra diximus *n. 117. in fine.*

119. — Quær. 3., an prædictas dispensationes possit impertiri etiam episcopus, quocum commissa est simonia. Negant probabiliter *Panorm. etc.*; sed probabilius affirmant *Salm.* (10) *cum Nav. et Sanch. ex c. Si quis presbyterorum de reb. eccl. non alien. et ex cap. penult. de sim.*, ubi facultas episcopis conceditur indistincte.

120. — Quær. 4., an Pontifex conferens beneficium

(1) *ap. Salm. c. 4. n. 35.* — (2) *d. n. 35. in fine.* — (3) *lib. 2. c. 3. dub. 120. n. 22.* — (4) *d. 3. p. ult. n. 3.* — (5) *d. n. 35.* — (6) *vide dicta n. 111.* — (7) *n. 37.* — (8) *q. 100. art. 6. ad 7.* — (9) *ibid. n. 38.* — (10) *ibid. n. 39.*

alicui, quem scit inhabilem ad illud accipiendum ob simoniam, censeatur dispensare. Affirmant probabiliter *Pal.* (1), *Suar.* (2), *Sot.* (3) *et Salm.* (4) *cum Torre.* Et idem dicunt (5) *cum Sot. et Torre*, si Pontifex beneficium vendat alicui (6). Notandum tamen, quod, si Papa confirmat electionem, nesciens vitium simoniæ, etiamsi in bulla dicat, se supplere omnes defectus, non valet confirmatio; quia illud intelligitur de aliis defectibus in electione, non de simonia, ut *Croix* (7).

TRACTATUS SECUNDUS.

DE SECUNDO PRAECEPTO DECALOGI.

„PROHIBET hoc præceptum omnem inordinatam usurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temere jurando, vovendo et non servando, de quibus hic agendum.

CAPUT I.

Quid et quotuplex blasphemia?

121. *Quid est blasphemia?*
122. *Quotupliciter blasphematur contra Deum?*
123. *Quando est denuntianda blasphemia hæreticalis?*
124. et 125. *Quæ dicteria sunt vel non blasphemiæ?*
126. *An explicandum, si quis directe intendat Deum inhonorare.*
127. *Ad quid teneatur consuetudinarius?*
128. *Quid, si quis proferat:* O mors Dei! O vulnera Christi! *irascens contra hominem?*
129. *An sit blasphemia, maledicere creaturis et diebus.*
130. *An maledicere mortuis; an maledicere fidei.*
131. *An imprecari aliis vel sibi dæmonem.*
132. *An differant specie blasphemiæ contra Deum et sanctos.*

121. — „RESP. Blasphemia directe opposita laudi Dei „est verbum maledictionis vel convicii seu contumeliæ

(1) *d. 3. p. ult. n. 9.* — (2) *l. 4. c. ult. n. 14.* — (3) *l. 9. q. 5. art. 2.* — (4) *c. 4. n. 40.* — (5) *ibid.* — (6) *vide Croix n. 232.* — (7) *n. 234.*

„in Deum, sive id fiat attribuendo ei falsa, sive negando „vera; sive tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; sive „etiam dicendo vera, sed quæ ad ejus dehonorationem „seu vilipensionem tendunt; ut fit per modum ei in„dignantis, contemnentis etc. Ita commun. *DD.; s. Th.* (1), „*Bon.* (2), *Sanch.* (3), *Laym.* (4) *etc.*

Unde resolves:

122. — „1. Blasphemat, qui contra Deum infrendens „ei maledicit; item, qui ait, se aliquid acturum eo in„vito; item, qui eum negat; qui jurat serio per deos „falsos; qui eum vocat tyrannum, injustum, nolle aut „non posse nos juvare, non curare nostra, dæmonem „esse fideliorem, plus posse, non omnia bene esse or„dinata, melius in creatione quædam fieri potuisse aut „debuisse etc. Quæ quidem, si quis credat ita esse, et „non tantum in ira aut desperatione effutiat, tunc est „blasphemia hæreticalis, id est cum hæresi conjuncta; „quod in confessione est addendum, quia specie differt „ab imprecativa. *Hurt.* (5)."

123. — Qui audit aliquem proferentem blasphemiam hæreticalem, tenetur eum denuntiare infra sex dies, ut ajunt *Viva* (6) *et Salm.* (7) ex edicto inquisitionis, ut dicunt; sed videtur hoc spatium sex dierum esse juxta inquisitionem Hispaniarum; nam in edicto inquisitionis generalis assignatur mensis (8). Secus autem, si blasphemia non sit hæreticalis; nam licet *ex decr. Julii III., Pii I. et conc. Later.* obligatio sit denuntiandi (9), attamen *Sanch.* (10) *cum Medina et Lopez ac Salm. l. c. cum Bonac., Villal., Trull. et aliis* dicunt, in his blasphemiis præmittendam esse correptionem, quæ si proficiat, omittendam esse denuntiationem: imo *Mazzotta, Tamb.* (11) *et Viva* (12) dicunt, quod propter desuetudinem hæc decreta non videantur hactenus obligare.

(1) *2. 2. q. 13.* — (2) *disp. 3. q. 8.* — (3) *3. mor. c. 82.* — (4) *l. 4. t. 10. c. 6.* — (5) *2. 2. d. 91. sect. 12. §. 54.* — (6) *de præc. quæst. 6. art. 2. n. 11.* — (7) *tr. 21. c. 3. punct. 10. §. 2. n. 129.* — (8) *vide dicenda lib. 5. n. 252. v. rogabis.* — (9) *vide apud Salm. loc. cit.* — (10) *in dec. l. 2. c. 32. n. 47.* — (11) *dec. l. 2. c. 6. §. 4. n. 6.* — (12) *dict. loc.*

124. — Insuper notandum, quod blasphemia sit dicere: *Velit, nolit Deus; pereat Deus; a dispetto di Dio; nego sacramenta;* idem dicere *dæmonem sanctum, omnipotentem:* non vero si nominetur *potens, sapiens etc.* secundum suam naturam, modo his verbis non intendatur ei aliquis honor tribui. Nec est blasphemia, quando verbum mutatum aut dimidiatum pronuntiatur, v. gr.: *Nego Di....., santo Di....., santa Diana:* probabiliter cum *Viva* (1), *Tamb.* (2), *Croix* (3) *cum Gob. et Tann.*

Neque dicere contra homines: *Sangue di Dio, corpo di Dio; Viva* (4) *excommuni cum Laym. et Tamb.* (5); nisi indignatio sit directa contra Deum. Et sic tenendum cum *Bus. et aliis infra n. 128.*, quidquid dicat *Croix* (6), nempe quod hæc verba per se semper præ se ferant vilipensionem Dei. *)

Neque est blasphemia dicere: *Per vitam Dei* vel *sanctorum.* Communiter *Viva* (7) *et Tamb.* (8) *cum Sanch. contra Decian.*

Neque dicere: *Renego Deum, si te non percussero.* Ita *Tamb.* (9) *cum Salas,* et videtur probabile contra *Sanch. et Pal.;* quia tunc hæc verba proferens non habet animum negandi Deum, casu quo non percusserit; sed quia certe vult percutere, ideo dicit, Deum non credere, si non percusserit; volens tandem sic dicere: Sicut certum est, quod Deum non negabo, ita certum habeo, quod te percutiam.

Neque dicere: *Hoc est verum sicut Deus. Tamb.* (10)

(1) *loc. cit. n. 8.* — (2) *n. 18.* — (3) *n. 252.* — (4) *n. 9.* — (5) *n. 25.* — (6) *lib. 3. part. 1. n. 248.* — (7) *ibid.* — (8) *n. 23.* — (9) *n. 22.* — (10) *n. 16.*

*) Sed revera *Croix* vix a *s. Alphonso* differt; dicit enim loc. cit.: Si ita loquens (ex ira blasphemans) *advertat* ad vilipensionem Dei, *quam verba illa præ se ferunt,* est gravis blasphemia... Si nec illa indignatio ullo modo tendat in Deum, nec loquens advertat ad vilipensionem Dei, non peccat graviter; tunc enim est defectus plenæ cognitionis et voluntarii; hinc si verba blasphema, quæ ex impetu vel subito motu proferuntur, omnem rationis advertentiam præveniant, nullum erit peccatum, sed erunt actus primo primi; ubi enim malitia non est præcognita, non potest esse volita. Sic *La Croix.*

Editor.

cum Azor., *Bon.*, *Med. (contra Suar. et Sot.)* Et hanc sententiam communem asserit esse *Mazzot. cum Bon. et aliis;* quia tunc communiter non æquiparatur veritas creata cum increata, sed solum indicatur similitudo quædam mixta cum aliqua hyperbole.

Neque dicere: *Sic erat a fato destinatum: Tamb.* (1) *cum Sanch.;* neque afferre verba scripturæ ad dicendam facetiam; modo quis iis non utatur ad turpia, et non fiat tam sæpe, ut contemptum sapiat: *Tamb.* (2) *cum Vill. et Gob. apud Croix* (3); neque jurare per membra honesta Christi: *Tamb.* (4) *cum Sanch.* Secus, si juretur irrisorie vel per membra inhonesta. Ideo vera blasphemia est dicere: *Potta di Christo*, *potta di s. Paolo*, si intelligatur per ly *potta* natura mulieris, quam tale verbum significat; sed talis significatio communiter neque intenditur neque scitur; ideo communiter loquendo prædicta blasphemia a mortali excusatur: tanto magis, quia verbum *potta* est æquivocum, dum italice denotat (etiam de se) non aliud quam interjectionem furoris, ut observavi in vocabulario Etruscæ linguæ recenter edito, et hoc probabile censet *Mazzot.* (5).

Sic quoque excusari possunt a mortali rustici, qui blasphemant Deum vel sanctos addendo: *Fuori di Dio*, aut *se l'ho fatto io.* Licet enim de se videatur esse vera blasphemia, quia talis conditio non tollit injuriam, quæ primis verbis Deo vel sanctis irrogatur; cum bene doceant *Sanch.* (6), *Sporer* (7), *Pal.* (8) *cum Suar. et Valent.*, item *Elbel* (9) *et Croix* (10) *cum Tamb. et Dic.*, ad peccatum blasphemiæ non requiri affectum inhonorandi Deum, sed sufficere solam prolationem vergentem ad divini honoris diminutionem; quidquid dicat *Gob.* apud *Croix*, putans, non esse blasphemiam, si quis ex gravi causa proferat tantum ficte verba blasphema; hinc dicunt *Sanchez* (11) *et Sporer l. c. cum Tamb.*, quod omnis blasphemia etiam joco prolata sit mortale, nisi jocus tollat omnimodam rationem irreverentiæ in Deum (quod dicunt raro evenire), prout, ait *Sanch.*, si quis causa joci vel

(1) *ibid.* — (2) *ibid.* — (3) *n. 251.* — (4) *n. 23.* — (5) *de blasph.* §. *2. dub. 2.* — (6) *dec. l. 2. c. 23. n. 3.* — (7) *de 1. præc. c. 10. n. 22.* — (8) *tract. 17. disp. 2. p. 3.* §. *1. n. 3.* — (9) *n. 180.* — (10) *l. 3. p. 1. n. 250.* — (11) *n. 41.*

irrisionis juraret per falsos deos: attamen auctor neotericus libelli, cui titulus: *Instruz. per li confess. di terre e villaggi c. 4. 141.*, *et P. Sarnell.*, auctor libri *opera contra la bestemmia part. 1. p. 52.*, item *P. Mazzot.* (1) *cum Dian. et aliis* probabiliter inquiunt, saltem ob ignorantiam facile posse excusari a mortali rusticum, qui non aliter intendit sanctum blasphemare quam addito: *Se l'ho fatto io*, intendens sic non blasphemare.*) Præterquam quod, etiam de se loquendo, probabile sit, tale dicterium non esse veram blasphemiam; verus enim sensus cujusvis propositionis formatur ex ultimis ejus verbis, et ideo recte dici potest, quod præfata propositio: *Managgia santo N.*, *se l'ho fatto io*, simul et complete sumpta non irroget sancto veram injuriam, cum adsit illa conditio: *Se l'ho fatto io.* Aliud autem est, verba blasphema exterius proferre et interius nolle blasphemare, ut supra dictum est; aliud, prædictam propositionem proferre, in qua per illam conditionem expresse ostendit proferens, se nolle sancto ullam injuriam afferre. Secus vero dicendum, si is talia verba addat, non ad tollendam malitiam blasphemiæ, sed pœnitentia ductus, vel ad reparandam blasphemiam jam prolatam.

125. — „2. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa „contra Deum, licet verba non adsint: ut spuere in cœlum, „infrendere dentibus etc.; imo etiam sola mente blasphe„mia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

„3. Blasphemat item, qui in sanctos vel sacra contu„meliosus est, intellige, ut sancti sunt, sive cum habitu„dine saltem virtuali ad Deum, ita ut moraliter hujus etiam „honor censeatur tangi; quia alioqui tantum erit contra „duliam, si nimirum contra illos, ut homines quidam in „terris fuerunt, dicatur; quod veniale est, si joco fiat, v. „gr. si sanctos Crispinum et Crispinianum voces *sutores*, „Joannem et Paulum *eunuchos*: grave vero erit, si con„temptim vel ex odio aut indignatione contra sanctos hæc

(1) *de blasph. loc. cit.*

*) Conferatur hic praxis confessarii n. 28.

Editor.

„dicas. Licet vero blasphemiæ in Deum non admittant ma„teriæ parvitatem, multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt „contra sanctos. *Esc. t. 1. ex. 3.*

„4. Blasphemat item, qui iratus, etsi non contra Deum, „sed contra alios aut alia, eadem tamen serio profert, quæ „ex sua significatione aut modo loquendi ac circumstantiis „important imminutionem divini honoris aut imperii: licet „enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indi„recte et virtualiter: quamvis id ex subreptione sæpe sit „veniale tantum, si tantum materialiter fiat.

126. — „5. In confessione exprimendum est, si quis „(quod tamen raro contingit) directe et formaliter Deum „inhonorare intenderit aut ei formaliter iratus fuerit. „*Laym. l. c.*" *(cum communi ap. Salm.* (1) *cum Less.* (2)*; secus, si tantum ex ira blasphemet.)*

„6. Blasphemat item, qui injuriose usurpat membrum „Christi: v. gr. *Perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, „caput, passio, sacramenta, chrisma* et similia sacra: cum „ea non ad perdendum, sed ad salvandos nos data sint, et „communiter in his apprehendant homines magnam Dei „earumque rerum vilipensionem continere. *Laym.* (3).

127. — „7. Qui talium verborum consuetudinem habet, „tenetur sub peccato mortali, serio conari eam tollere. „Quod si facit et tamen labitur, potest excusari aliquando, „eo quod juramenta ita impetu naturali effusa non sint vo„luntaria, nec in se nec in causa, utpote retractata propo„sito efficaci. *Laym.* (4). *Vide Escob.* (5). Si non conetur, „idque confessarius notet, neget ei cum discretione abso„lutionem. *Laym. l. c.*"

Hic advertendum, quod aliqui hujusmodi blasphemantes dicant, se non animadvertisse ad malitiam blasphemiæ; ajuntque quidam DD., quod isti aliquando ob impetum iræ vel habitus contracti possint sine advertentia blasphemare. Sed puto cum auctore citato *(instruz. etc.)*, semper adesse in blasphemando aliquam advertentiam, saltem confusam, de malitia illius prolationis, ira enim aut habitus ordinarie non ita intellectum obtenebrat; ut penitus ad malitiam blasphemiæ non advertatur, licet ipsa reflexe non cognoscatur.

(1) *tr. 21. c. 3. punct. 10. §. 1. n. 125.* — (2) *l. 2. c. 45. n. 33.* — (3) *ibid. n. 12.* — (4) *l. 1. t. 2. c. 3. n. 6.* — (5) *t. 1. c. 3. n. 36.*

„S. Interim plurimi excusantur ob inadvertentiam in „subita commotione, tametsi non satis excusare videatur, „quod quidam ajunt, iis verbis aliud se non intendere „quam usurpare tamquam interjectiones significativas iræ „suæ: tum quia æque se possunt assuefacere ad verba alia „iræ et seriæ voluntatis significativa; tum quia, tametsi „id non possent, nihilominus non videtur licere, usurpare „ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inho„norativa Dei.

128. — „9. Quod si vero quis in ira contra hominem, „non indignando Deo, sed homini tantum, nude nominet „mortem Dei, septem sacramenta, v. gr.: *O Dei mors, vul„nera* etc., sine scandalo et sine iis circumstantiis, quibus „contemptus importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana „usurpatio nominis divini, hoc præcepto prohibita, et pec„catum inter venialia grave, ut *Cajet. et Armilla* (1) *et „Sanch. (vide d. n. 124.)* Quamquam propter periculum „incidendi in blasphemias, et quia raro abest scandalum, „ac nihilominus apud audientes Deus ejusque sacra cen„sentur inhonorari, raro excusantur et merito absterrentur „homines a similibus dictis, ut notat *Laym. l. c.*" *)

129. — Quæritur hic, utrum sit blasphemia, maledicere creaturis. Distinguitur: Si maledicitur creaturis cum relatione ad Deum, sicut esset maledicere pluviæ, ventis, ut a Deo imperatis, vel addito verbo *Dei*, v. gr.: *Managgia il fuoco di Dio (vide Tamb. et Mazzott.)*, certe blasphemia est. Idem dicendum, si maledicatur creaturæ, quæ de se specialem relationem ad Deum habet, uti est animæ nostræ, fidei catholicæ, cœlo et similibus; *vide mox infra.* Secus autem, si indignatio fertur in creaturas sine relatione ad Deum. Ita communiter *Cont. Tourn.* (2), *Viva* (3) *cum Bonac. et Less. ex d. Th.* (4), qui docet: *Maledicere rebus irrationabilibus, in quantum sunt creaturæ Dei, est peccatum blasphemiæ; maledicere autem eis secundum se consideratis, est otiosum et vanum.* Hinc ex *Viva et*

(1) *v. blasphemia.* — (2) *de præc. dec. cap. 2. remissive ad tract. de relig. part. 3.* — (3) *d. q. 6. art. 2. n. 7.* — (4) *2. 2. q. 76. art. 2.*

*) Vide infra nostram annotationem. *Editor.*

aliis non est grave, maledicere simpliciter horæ, diei, anno, nisi addatur verbum *sancto;* vel nisi de se dies præ se ferat quid speciale sanctitatis, ut dies paschatis, epiphaniæ, nativitatis J. Chr., pentecostes, ut dicunt *Salmant.* (1), *Elbel* (2) *cum Sanch.*, *Laym.*, *Spor.* et expressius auctor *l. c.* (3). Ratio, quia prolatio, ubi aliquid speciale relucet aut explicatur sanctitatis, semper, saltem indirecte, ad Deum refertur, qui omnis sanctitatis est auctor.

Sed hic quæritur, an sit vera blasphemia, maledicere toti mundo, vulgo: *Managgia tutto il mondo.* Hunc casum, quantumcumque morales AA. revolverim, disceptatum non inveni; tantum illum vix indicatum reperi apud duos auctores. Auctor citatus (4) nimis obiter asserit, hanc maledictionem non esse per se gravem blasphemiam. Sed oppositum verius omnino censeo, et ducor argumento illius communis sententiæ, quam universe doctores tradunt, et dicunt, quod jurare per creaturas excellentiores, in quibus specialiter relucet bonitas, sapientia aut potentia divina, nempe per cœlum, per terram, et etiam per animam (ut probabilius recte censent *Salm.* (5) *cum Suar.*, *Sanch. et Far.*) et similia, sit verum juramentum. Ita in tractatu de juramento *Busemb.* (6), *Laym.* (7), *Sporer* (8), *Pal.* (9), *Salm.* (10), *Bonac.* (11), *Felix Potest.* (12). Et hoc clare probatur ex *Deut. 4, 26. et 30, 19.*, ubi Moyses juravit, dicens: *Testes invoco cœlum et terram;* et ex *Matth. 5, 34.: Nolite jurare omnino per cœlum.... et per terram.* Ubi *s. August.* (13) ait: *Cum juras per cœlum aut terram, non te arbitreris, non debere Domino jusjurandum tuum.* Sicut igitur, dico, jurare per prædictas creaturas est verum juramentum, quia, cum in ipsis specialiter resplendeat Dei potentia, indirecte per eas Deus in testem invocatur: ita ob eamdem rationem maledicere eisdem creaturis est vera blasphemia, quia in ipsis indirecte Deus

(1) *tr. 21. c. 3. punct. 10. §. 1. n. 121.* — (2) *de 2. præc.* — (3) *instruz. per li conf. di terre etc.* — (4) *instruz. etc. de 2. præc. dec.* — (5) *de juram. tr. 17. c. 2. punct. 3. n. 28.* — (6) *n. 138.* — (7) *c. 1. n. 5.* — (8) *c. 1. n. 7.* — (9) *d. 1. part. 1. n. 5.* — (10) *ibid. punct. 1. n. 12.* — (11) *q. 1. p. 1. n. 4.* — (12) *c. 2. n. 1554.* — (13) *l. 1. de serm. dom. c. 17.*

contemnitur. Et hoc sentit quidem *Felix a Panormo* (1), ubi dicit, convicium in creaturas non esse blasphemiam, nisi specialiter in eis divina bonitas reluceat, ut in cœlo, terra et anima. Bene tamen excusaretur a peccato blasphemiæ, qui malediceret mundo, intelligens mundum illum, qui Deo et sanctis adversatur, juxta illud *Joan. 15, 18.: Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit.* Sed ordinarie loquendo censeo, rusticos, qui mundo maledicunt, ut plurimum graviter peccare, dum ipsi de tali maledictione cum magno horrore se accusant.

Maledicere autem diabolo, recte putat *Tamb.* (2), raro esse peccatum mortale, quia semper solet illi maledici ut auctori malorum vel ut Dei inimico: quo pacto, abstrahendo ab impatientiæ actu, ne veniale quidem esse dicit *Tamb. ibid.*, et probabiliter consentiunt *Mazzot.* (3) *et Elbel* (4).

Notant autem *Viva* (5) *et Tamb.* (6) *cum Bon., Lezar. et Pal.*, quod in dubio, an aliqua sit vel ne blasphemia, minime ut blasphemia sit sumenda.

130. — Quæritur etiam hic, utrum maledictio mortuorum, quæ vulgo dicitur *bestemmia de' morti*, sit vera blasphemia. Casus apud doctores morales non invenitur; tantum de eo fit mentio apud auctorem libelli enuntiati (7), qui libellus dignus habitus est magna laude et approbatione illustrissimi et doctissimi episcopi *D. Julii Torni*, nimia eruditione et fama præclari; et insuper in libro etiam citato: *Opera contra l'abuso della bestemmia*, reviso ab illustrissimo et perdocto *D. Castrensi Scaja*, Oriæ episcopo, tunc temporis in academia Neapolitana publico et egregio theologiæ professore. In utroque libello dicitur, prædictam nequaquam esse blasphemiam, sed levem dumtaxat maledictionem. Idemque postea inveni tenere *Mazzott.*

Et ita omnino tenendum censeo, quidquid aliqui dicant, ut ostendi in quadam dissertatiuncula ad formam epistolæ, quam olim hac super re typis demandavi hicque subjicio. Tota ratio in summa est, quia hujusmodi maledictio nequaquam continet, neque in se ex objecto, neque per

(1) *de 2. præc. c. 1. n. 1540.* — (2) *dec. l. 2. c. 6. §. 4. n. 11.* — (3) *de 2. præc. q. 3. c. 2. §. 1.* — (4) *n. 21.* — (5) *n. 10.* — (6) *n. 18.* — (7) *instruz. per li conf. di terre etc.*

relationem ad mentem proferentium, injuriam aliquam contra animas purgatorii, ut contrarii contendunt. Non ex objecto, quia vox hæc *mortui* aliud in se non significat proprie quam cadavera (prædicatum enim to *mortui* ad corpora proprie, non ad animas pertinet); ad summum significat homines vita functos, qui possunt esse salvi, et facilius damnati, juxta communiorem opinionem, quæ vult, majorem partem adhuc fidelium damnari; non autem animas purgantes, nisi forte in aliqua circumstantia sermonis, ubi expressa (et sic respondetur adversariis) de sacris rebus mentio fiat; puta, quando dicitur: *Missa, dies aut congregatio mortuorum:* cæterum in aliis locutionibus ordinarie talis vox nec in se nec per communem acceptionem significat animas purgatorii, uti quando dicitur: *Ille timet a mortuis; mortuis minime prodest ornatum sepulcrum*, et similia. Et hoc in dubium non videtur posse revocari.

Instant, quod maledicentes mortuis saltem maledicant reipsa eorum animabus, quæ separatæ a corporibus reperiuntur. Sed respondeo, quod tunc maledicere animæ alicujus sit futurum mortale, quando in prolatione maledictionis exprimitur verbum *animæ*, connotando excellentiam divinæ potentiæ, quæ in anima relucet, prout dixi *n. antec. 129. v. sed hic;* non vero, quando maledicitur homini, non facta mentione animæ: sicut jurare per animam alicujus esset verum juramentum, non autem jurare per aliquem hominem, nempe per Franciscum, per Petrum. Unde, sicut maledicere homini vivo non judicatur grave peccatum, ita nec defuncto. Tanto magis, quod (ut mox dixi) maledictio mortuorum propius referatur ad corpora, quæ sola moriuntur, quam ad animas, quæ sunt immortales. Et certum est, quod tales mortuis maledicentes communiter nullo modo intendant eorum animabus maledicere: præscindunt revera a consideratione animarum et corporum. Imo, ordinarie loquendo, nequaquam intendunt maledicere mortuis, sed exprobrare vivis, ad quos maledictionem illam instar injuriæ dirigunt. Ideo recte auctor citatus libelli *(instruz. per li conf. ut sup.)* prædictam maledictionem vocat magis proprie *imprecationem.* Et hoc ex praxi patet confessariorum, qui si interrogent pœnitentes, an intenderint ma-

ledicere animabus sanctis, vel saltem animabus mortuorum, cum horrore respondent: *Absit, avertat Deus!*

Confirmat nostram assertionem regula generalis, quam assignat *Laym.* (1), ubi sic docet: *Si pœnitens neget, affectum indignationis suæ erga Deum directe se extendisse, sed solum adversus hominem, cui iratus fuerat: tunc confessarius attendat ad verba; si enim secundum se divini honoris diminutionem nullam exprimunt, non censenda est blasphemia atque mortale peccatum.*

Ad hoc accedit alia regula generalis, quod ad certo damnandum aliquid de gravi peccato de ejus gravi malitia constare debeat. Imo signanter quoad blasphemias docent *Pal.*, *Bon.*, *Lezar. cum Tamb.* (2) *et Viva* (3), quod in dubio, an aliqua sit vel ne blasphemia, minime ut blasphemia sumenda sit. Quomodo igitur damnari potest maledictio mortuorum ut peccatum mortale, quando in se, ut diximus, nullam continet injuriam in Deum vel sanctos; neque ad ipsos mortuos refertur a proferentibus, qui eam proferendo nec, quid dicant, intelligunt?

Super hoc puncto pro mea securitate consului venerabiles et celeberrimas congregationes sacerdotum missionariorum Neapolis, tum regularium tum sæcularium, et uno ore mihi responderunt, talem maledictionem nequaquam accipiendam esse ut blasphemiam nec ut peccatum grave. Et responsiones illorum in præfata mea epistola extensas inserui.

Ex quibus omnibus operæ prætium puto, ut confessarii et prædicatores sedulo curent, instruere populos rudes super hoc puncto, putantes, id esse mortale, ne tot animæ ex ignorantia ob erroneam conscientiam peccati mortalis misere pereant. Nec officit dicere, quod ex hac notitia frequentior erit abusus hujus maledictionis: nam respondetur, melius esse permitti innumera venialia quam unum mortale. Et utinam, dico, tales ignorantes propter horrorem peccati gravis abstinuissent a dicta maledictione! Malum est, quod adhuc cum tali conscientia

(1) *lib. 4. tr. 10. c. 6. n. 12.* — (2) *lib. 2. cap. 6. §. 4. n. 19.* — (3) *q. 6. art. 2. n. 10.*

peccati gravis non desistant a vitio, et e converso ob eam ignorantiam damnentur. Sed vide in fine hujus capitis responsum, quod nuper edidimus circa hanc mortuorum maledictionem adversus quamdam epistolam ab anonymo nobis oppositam.

Pariter hic adnotamus, non esse in se blasphemiam, si quis maledicit fidei alicujus, modo non exprimat nec intendat fidem sanctam sive Christi. Ratio, quia nomine *fidei* non significatur de se fides Christi: intelligi enim potest etiam fides humana. Et revera fidei maledicentes numquam intendunt blasphemare fidem sanctam. Et ita *Mazz. l. c.*

Utrum autem sit mortale, hominibus maledicere sive malum imprecari? *Vide dicta l. 2. n. 83.*

131. — „10. In ira imprecari aliis dæmonem, grandi„nem, fulgura etc., etsi multi confundant cum blasphemiis, „non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio, quæ „plerumque (saltem quando dicitur in illos, qui amantur „ab irato) ob subitam commotionem et inadvertentiam ac „defectum seriæ voluntatis non est nisi venialis: quia, „cum se homines reflectunt, ajunt, longe aliter se sentire „ac sensisse, ita ut videantur interjectiones tantum quæ„dam esse ad significandam iram; tametsi christianos „parum deceat, tam absurdis interjectionibus uti. *Bon.* „*l. c. ex Nav*, *Tol.*, *Reg. etc. Bald.* (1), ubi etiam cen„set, veniale tantum esse, sibimetipsi ex ira dæmonem „imprecari, eo quod non lædat graviter charitatem." *(Sic etiam veniale tantum est, imprecari alicui sine animo, quod arripiatur a dæmone. Ita Escob.)* (2). „Verum „*Molin. etc.* non audent id excusare a mortali propter „fœditatem, horrorem et perversitatem. Grave autem est, „si subditi superioribus, filii parentibus (licet materialiter „tantum) sic maledicant, præsertim in faciem: quia est „grave contra debitam reverentiam. *Bald. l. c. Vide supra* „*lib. 2. cap. 3. dub. 6.*

„11. In ira usurpare dæmonem sine imprecatione, non „est per se peccatum: assidua tamen ejus nominatio non „decet christianum, et ratione scandali potest esse gravis. „*Laym. l. c.*

(1) *dist. 25. n. 10.* — (2) *ap. Tamb. lib. 2. c. 6. §. 4. n. 12.*

„12. In confessione exprimenda est qualitas blasphe-„miæ, videlicet utrum contra Deum an sanctos fuerit: „illas enim specie differre, est probabile secundum *Suar.*, „*Sanch.*, *Reg.*, *Azor.*, *Laym.*, *Dian.* (1), *Lug.* (2); con-„trarium tamen tenet *Trull.* (3) *cum Dian.* (4)."

132. — An blasphemia contra Deum differat specie a blasphemia contra sanctos? Affirmat probabiliter *Busemb. cum aliis;* sed etiam probabiliter negant *Bon.* (5), *Sanchez* (6), *Laym.* (7), *Viva* (8) *et Salm.* (9) *cum Cajet., Bann., Fill. etc.* Et probabile putat *Viva* (10), quia communiter injuria contra sanctos mediate ad ipsum Deum refertur. Tenent tamen *Salm.* (11) *cum Bon.*, quod ob aliam rationem debet exprimi in confessione, an blasphemia fuerit contra Deum vel contra sanctos; quia, dicunt, prædictas blasphemias ultra propriam malitiam continere aliam speciem distinctam contra latriam vel duliam. At *Viva* (12), *Tamb.* (13), *Holzm.* (14) *et Elbel* (15) *cum Azor. etc.* etiam probabiliter hoc negant dicendo, quod tantum peccatur contra duliam, quando blasphemia profertur in sanctos ob propriam eorum excellentiam absque relatione ad Deum, ita ut in ipsos terminetur et sistat. Sed cum ii, qui blasphemant sanctos, verius (communiter loquendo) eos injuria afficere intendunt, non ob præcisam propriamque ipsorum excellentiam, sed quatenus ad Deum mediate referuntur: ideo juxta primam probabilem *Salmanticensium* sententiam non contra duliam, sed tantum contra latriam peccant, et propterea non tenentur explicare, an Deum vel sanctos blasphemaverint.

(1) *r. 50.* — (2) *d. 15. n. 2.* — (3) *lib. 1. n. 11. d. 2. n. 5.* — (4) *p. 1. de circumst. r. 30.* — (5) *tom. 2. disp. 3. q. 8. p. 4. n. 1.* — (6) *dec. lib. 2. cap. 32 n. 38.* — (7) *lib. 4. tr. 10. cap. 6. n. 10.* — (8) *d. q. 6. art. 2. n. 6.* — (9) *tr. 21. c. 3. punct 10.* §. *1. n. 124.* — (10) *dict. q. 6. art. 2. n. 6.* — (11) *ibid. n. 125.* — (12) *dict. n. 6. in fin.* — (13) *in meth. conf. lib. 2. cap. 3.* §. *1.* — (14) *t. 1. p. 284. n. 405.* — (15) *de 2. præc. n. 9.*

EPISTOLA RESPONSIVA

Adversus epistolam apologeticam scriptam in propugnationem dissertationis, quæ super abusu mortuis maledicendi prodiit.

PRAE *omnibus indicandum esse duxi, quod, cum adversus ea, quæ super hoc puncto scripseram* *), *quædam dissertatio, cui brevius respondi, prius prodiisset, pollicitus fui, cum semel atque iterum iis, quæ mihi opponebantur, satisfecerim, non amplius circa hoc verbum me fore facturum, tum ne in infinitum daretur progressus, tum ne eadem, quæ jam a me scripta erant, repeterem: sed dixi, quod dumtaxat respondere volebam (prout feci) ad duas* S. Thomæ *doctrinas, quas mihi de novo objiciebat. Et una simul significavi, in animo mihi statutum esse, deinceps nihil amplius super hac controversia scripturum (quia mihi satis in propatulo res collocata esse videbatur), nisi cum ab adversario meo de veritate prorsus fuissem persuasus; tunc enim nihil mihi difficultatis esset a sententia desciscere, et id omnibus per publicam scripturam significare non erubescerem, prout animus meus ab hoc faciendo non abhorruit in aliquibus aliis meis opinionibus; quas, ubi eas rationi non consentaneas cognovi, libenter revocavi.*

Nihilominus post responsionem a me datam vulgata est altera epistola apologetica in propugnationem præfatæ dissertationis, in qua contendebat auctor probare, mortuis maledicere per se esse mortale: cui epistolæ, non obstante consilio, quod de non amplius respondendo ceperam, alia epistola nunc respondere sum coactus. Et hanc dumtaxat hic subjungo, in qua summatim continentur tum responsio, quam ad dissertationem dederam, tum responsio ad dissertationis propugnationem.

---

*) Confer. supra n. 130.

Editor.

Reverendissimo abbati D. Bartholomæo de Marco Basiliano.

Reverendiss. Pater et Domine colendissime!

Cum dissertatio quædam super mortuorum maledictione, ac cum adversus eam brevis responsio mea prodiissent, novissime typis edita est altera epistola apologetica pluribus scripta in præfatæ dissertationis propugnationem. Ubi ad manus meas illa epistola pervenit, et accurate illa a me lecta, diu animi pependi, rescriberem nec ne. Ex una enim parte consilium de non amplius respondendo susceptum sartum tectum habere voluissem, ne in infinitum progrederer. Ex alia parte expediens videretur nunc denuo respondere, sicut amici mei ad id faciendum me adigunt; tum quia in priori responsione error quidam, a quo me retractare intendo, fortuito excidit, licet ille ad rem nostram nihil referat, sicut ex hac altera responsione animadvertes; tum quia in laudata epistola apologetica adversarius alias novas exponit animadversiones, quibus, ut ambiguitates aliquæ de medio tollantur, altera responsione satisfacere opus esse duxi. Quapropter ad te hanc alteram responsionem afferendam curavi, et abs te duo hæc peto: Primum, ut omni qua potes animi attentione eam perlegas, detrahendo, addendo, corrigendo, quidquid tibi visum fuerit: secundum, ut mihi consilium tuum candide aperias, utrum expedire tibi videbitur, ut hanc typis excudendam curem: dum ex una parte mihi contendere displicet cum viro et aliis ejus sociis ordinis, quem ego maximi facio atque mirum in modum veneror (tametsi mihi compertum est, non deesse aliquot inter illius ordinis, forte eis minime indoctiores, qui meæ adhærent sententiæ); ex altera parte a fidelium cordibus hanc deducere opinionem, nimirum quod præfata maledictio sit mortale, cum tale non sit, ad gloriam Dei, qui sibi animarum salutem gloriæ habet, non parum conferre censeo.

Parcas mihi, quæso, si non pauca, quæ in priori responsione jam notata erant, hic repetita observas. Hoc non aliter faciendum esse censui, nisi ut lectoris ante oculos omnia simul exponantur, dum legit illas animadversiones, quas mihi adversarius de novo objicit. In dissertatione

probare aggressus est, maledictionem in mortuos esse peccatum lethale et veram blasphemiam duabus ex rationibus: 1. quia corpora fidelium defunctorum sunt sacra; 2. quia præfata maledictio præscindere non potest, quin ad animas referatur. In responsione ad dissertationem data dixi, quod jam illis objectionibus bis responderam; propterea ne eadem semper canerem, volui ad omnia, quæ apponebantur, respondere. Nihilominus duabus *s. Thomæ* auctoritatibus, quæ de novo afferebantur, dixi, me facere non posse, quin responderem. Primus textus desumptus est ex *3. p. q. 8. art. 2.*, ubi s. Doctor dicit, Christum in fidelium corpora influere jus resurgendi propter Spiritus sancti inhabitationem. Et hoc idem jus auctor dissertationis probare intendit aliunde, nempe ex ratione sacramentalis communionis, qua fideles, dum vivunt, reficiuntur. Hincque ex hisce duabus rationibus infert, mortuorum corpora inter sacra annumeranda esse, adeo ut sacro cultu, ex religionis virtute emanato, veneranda sint. At si hæ rationes (respondeo) probarent, quod corpora quorumlibet defunctorum pro sacris habenda sunt, probarent etiam, quod necessario corpora fidelium damnatorum inter sacra annumeranda essent; in iis enim etiam aliquando habitavit Spiritus sanctus, et cum Jesu Christo per eucharistiam concorporata fuerunt. Dicit, quod illæ qualitates per peccatum postea amittuntur. Igitur subsumo, quoties ecclesiæ authentico testimonio mihi non constat, animam illius gloria æterna frui, ac etiam, quoties ecclesia honorem, qui ei debetur, ad cultus sacri rationem non elevat, ut infra explicabimus, mihi fas non est, illud corpus pro sacro habere. Præterquam quod, si corpora defunctorum sacra sunt propter eucharistiam, quam receperunt, et propter Spiritus sancti inhabitationem, necessario dicendum erit, etiam corpora viventium fidelium tamquam sacra colenda esse, ita ut quælibet injuria aut maledictio in fidelis viventis corpus irrogata peccatum grave religioni adversans dicendum sit. Sed hoc est contra expressam *s. Thomæ* doctrinam, ut mox videbimus. Dicere autem, sacra esse corpora defunctorum propter ritus, quibus erga illa utitur ecclesia: quia nempe sacræ sepulturæ beneficio donat, processionibus et benedictionibus ea decorat, thure suffit, et etiam ob antiquum ritum (ut adversarius dicit) dudum adhiberi consuetum sa-

cram eucharistiam super defunctorum pectore collocandi: nescio, cur hi ritus actus sacri cultus dici debeant; cum compertum sit, sæculis superioribus, etiam tempore, quo ab infidelium persecutionibus pace ecclesia fruebatur, defunctorum fidelium corpora sepeliri in campis et viis, prout testantur *Thomassinus et Calmet:* imo plura concilia prohibuerunt, quominus in ecclesia cadavera sepulturæ darentur. Quod si posterioribus temporibus usus invectus est, ut in loco sacro sepelirentur, hoc, affirmante *s. Gregorio*, inde processit, ut proximi ex sepulchrorum conspectu recordarentur, defunctorum animas sæpius suis precibus coadjuvare: *Hoc prodesse mortuis* (sunt verba sancti), *si in ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi ipso tumulorum conspectu admoniti pro illis frequentius exorent* (1). Et idem dicit *s. August.* (2). Benedictiones autem cum aqua lustrali, dicunt *Gavantus et Durandus*, erga cadavera ideo adhiberi, ut a dæmonum infestatione illa liberentur. Et hac eadem de causa illa thurificantur, ut scribit *Innocent. III.* (3), et ob id idem ss. eucharistia in defuncti pectore apponebatur, ut idem *s. Gregorius* (4) asserit; quamvis hoc deinde reprobatum fuerit a conciliis in IV., VI. et VII. sæculo, ut refert *P. Vestrini* (5); sicut etiam vetitum fuit, sacram eucharistiam in ecclesiarum fundamentalibus lapidibus collocare, aut ad energumenos aut ad infirmorum vulnera admovere; sicut pariter sanguine consecrato frontem, oculos etc. linire, qui apud antiquos fideles mos receptus habebatur, referentibus *s. Cyrillo et s. Joanne Chrysost.* Hæc perspicuum dilucidumque faciunt, hos pios actus, qui a simplicitate potius quam a religione derivarunt, non indicare sacra esse ea, circa quæ illi adhibebantur, sed quod solum ad bonos assequendos effectus, quos ex eorum usu sperabant fideles, adhibebantur.

Sed loquendo de ritibus, quibus hodie utitur ecclesia communiter in tumulandis cadaveribus, hæc sunt, quæ scribit *Spondanus* (6): *Quanta namque sit vis crucis, qua*

(1) *lib. 4. dial. c. 50., 52. et 53.* — (2) *lib. de cura pro mortuis.* — (3) *lib. 2. de myster. missæ cap. 17.* — (4) *lib. 2. dial. 24.* — (5) *in suis litteris theologicis t. 3. epist. 53.* — (6) *lib. 1. p. 2. cap. 15. sect. 3. de sacr. cœmeter.*

signantur et ornantur, et aquæ benedictæ, qua asperguntur, et thuris, quo suffiuntur, tum ad alia plurima arcenda mala, tum maxime ad fugandos dæmones eorumdemque ac magorum præstigia dissolvenda, pronum mihi esset, quamplurimis patrum testimoniis et exemplis testatissimum reddere. Et in *cap. 11. sect. 1.*: *Fit suffitus ad corpora fidelium defunctorum, quoniam, qui pie moriuntur, sunt Christi bonus odor; et ut insuper significetur, defunctos reliquisse odorem bonorum operum etc.; per incensum, ut judicetur, eosdem credidisse, se per mortem ire ad immortalitatem.* Insuper *Stephanus Durandus* (1): *Porro thurificatio fit ad reverentiam loci et divini officii etc.* Idem *Joannes Beleto* (2): *Cadaver ponitur in sepulcrum, et aqua apponitur benedicta ac pruna cum thure. Aqua benedicta, ne ad corpus dæmones accedant; thus propter corporis fœtorem removendum; prunæ ad designandum, quod terra illa in usus communes redigi nequeat.* Præterea *Guillelmus Durandus* (3): *Aqua benedicta ponitur, ne dæmones ad corpus accedant; thus propter fœtorem removendum, seu ut defunctus Creatori suo acceptabilem bonorum operum odorem indicetur obtulisse, seu ad ostendendum, quod defunctis prosit auxilium orationis.* Ex quo patet, omnes præfatos ritus, quos erga defunctos adhibet ecclesia, non esse cultum sacrum, quo honorare intendit cadavera, sed mysticas cæremonias. Nota præterea, quod eos deneget ecclesia iis, qui excommunicationis aut interdicti vinculo ligati ex hac vita decesserunt, quamvis, antequam animam efflarent, certa pœnitentiæ ac suæ salutis signa dedissent. Igitur non ideo cum defunctis eos ritus adhibet ecclesia, quia supponit, eos esse templa Spiritus sancti, sed quia communionem inter viventes et defunctos cupit conservari.

Alter locus *s. Thomæ*, qui mihi objicitur, excerptus est ex eadem *3. part. quæst. 25. art. 6.*, ubi dicit Angelicus, quod sanctorum reliquiæ venerandæ sunt, quia fuerunt templum et organa Spiritus sancti, qui in ipsis inhabitavit et operatus est; et etiam, quia aliquando illa per gloriosam resurrectionem Jesu Christi configu-

(1) *lib. 1. cap. 9. n. 9.* — (2) *in explicat. divin. offic. c. 101.* — (3) *in rationali lib. 7. c. 35.*

randa sunt corpori. Ex hoc infert adversarius, maledictionem in defunctorum corpora veram esse blasphemiam, ex eo, quia illa jam dudum etiam templa et organa fuerunt Spiritus sancti. Sed si hæc ratio valeret pro defunctis (iterum pariter dico), tanto magis valere deberet pro vivis, imo quam longe fortius; viventes enim sunt actu (si in charitate vivunt, prout pie præsumendum est) templa viva et organa Spiritus sancti. Sed *s. Thomas* (1) cum communi theologorum, qui eum sequuntur, *Cajetan*, *Soto*, *Azor.*, *Prad.*, *Serra*, *Mol.*, *Lugo*, *Laym.*, *Trullen.* et omnes dicunt, quod maledictio sive imprecatio in homines prolata veniale non excedit, quoties maledictio non est formalis, sed tantum materialis, nempe sine pravo effectu. Referamus integrum textum Angelici, ne mihi imponatur, quod truncum retulerim. *Maledictio est, per quam pronuntiatur malum contra aliquem* (nota) *vel imperando vel optando. Velle autem vel imperio movere ad malum alterius secundum se repugnat charitati, qua diligimus proximum, volentes bonum ipsius. Et ita secundum suum genus est peccatum mortale, et tanto gravius, quanto personam, cui maledicimus, magis amare et revereri tenemur. Unde dicitur (Lev. 20, 9.) :* Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. *Contingit tamen, verbum maledictionis prolatum esse veniale vel propter parvitatem mali, quod quis alteri imprecatur, vel etiam propter affectum proferentis, dum ex levi motu vel ex ludo aut ex subreptione alia verba proferuntur, quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur.* Hinc in me adversarius invehendo et verba Angelici cum emphasi mihi repetendo: *Secundum genus suum est peccatum mortale*, sic me alloquens excandescit: *Intende, o non intende!* Ego tamen mihi videor hoc intellexisse, et quidem ita, ut nemo aliter, quam ego intelligo, textum *s. Thomæ* intelligere debeat; nimirum, quod hominibus maledicere tunc est peccatum mortale, cum maledictio est formalis: quæ tunc dicitur esse talis, cum quis animo pravo optat, ut illis eveniat malum, quod imprecatur, aut cum alios inducit ad illis malum inferendum, sicut se explicat Angelicus in *art. 1.* exemplo judicis, qui mi-

(1) *2. 2. quæst. 76. art. 3.*

nistros justitiæ ad pœnam injustam exequendam in reum injuste movet. Et hoc, dicit Sanctus, ex se esse peccatum mortale, quia hoc *secundum se* (ut ipse loquitur) *repugnat charitati, qua diligimus proximum, volentes bonum ipsius.* Nam sicut charitas nobis imponit, ut proximi bonum velimus, ita vetat, ne illi malum optemus et ne alios ad illi malum inferendum inducamus. Loquendo vero *s. Thomas* de maledictione verbali (de qua dumtaxat nos in præsenti casu loquimur) dicit, illam non excedere veniale, aut cum malum, quod quis imprecatur, est leve, aut deest pravus affectus, quæ materialis maledictio nuncupatur (proferendo nempe maledictionem aut joco aut sine plena deliberatione). Et hoc denique hac ratione confirmat: *Quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur.* Hoc idem docet *Cajetanus* (1) dicens: *Nota ex 1. art., quid sit proprie maledictio, scilicet dicere malum in quantum malum alicui ex intentione. Et ex hoc oritur, quod maledictio distinguitur in maledictionem formaliter et materialiter; et quod quandoque est peccatum mortale, quandoque veniale; nam maledictio formaliter est ex suo genere mortale, ut patet; materialiter autem, si fit optative, non est mortale; si vero fieret imperative, posset esse mortale. Et ratio diversitatis est, quia præter intentionem optative maledicens neminem lædit; quia nec ex intentione nec ex opere ministri obsequentis, quamvis non ex propria intentione. Dixi autem ex suo genere; quia propter imperfectionem actus, sive ex parte objecti, ut si parvum malum optet vel imperet, sive ex parte operantis, ut si ex ira (vel ex ludo,* addit *s. Th.) maledicat, quamvis effectus tendat in malum, quia non ex consensu rationis in malum tendit, deficit a perfecta ratione peccati, et per hoc non est mortale.* In sequela igitur doctrinæ *s. Thomæ Cajetanus* ex una parte ait, quod maledictio formalis, nempe *ex intentione*, est de genere suo mortalis, et sic venialis vel propter imperfectionem actus, scilicet consensus rationis, vel propter parvitatem mali, quod optatur; ex alia dicit, esse nonnisi venialem maledictionem materialem, nimirum *præter intentionem*, pronuntiatam *optative*, id est modo optativo sive per verba desiderium exprimentia, sumendo illud *optative* adverbia-

(1) *supra cit. q. 76. art. 1.*

liter ad differentiam to *imperative*, scilicet imperativo modo. Et idem quippe, etsi diverso modo, docet *d. Thomas* loco citato; ibi enim distinguit maledictionem formalem a materiali: nam primo loco loquitur de formali, nempe cum intentione volendi malum, quod pronuntiatur, dum ait: *Velle autem vel imperio movere ad malum alterius secundum se repugnat charitati, qua diligimus proximum, volentes bonum ipsius. Et ita secundum suum genus est peccatum mortale.* Illud igitur, quod s. Doctor repugnare intelligit charitati et esse mortale secundum suum genus, non est simpliciter pronuntiare maledictionem, sed illud *velle vel imperio movere ad malum alterius.* Ergo *s. Thom.* tantum in volendo malum, quod pronuntiatur, vel in movendo alios ad malum inferendum gravitatem culpæ recognoscit. Deinde ad explicandam procedit maledictionem materialem dicendo, illam esse venialem, si ex levi motu vel ex ludo profertur, rationem tradens: *Quia peccata verborum maxime ex affectu pensantur, ut supra dictum est*(1); et in citato *art. 2.* sic prius dixerat: *Verba, in quantum sunt soni quidam, non sunt in nocumentum aliorum, sed in quantum significant aliquid; quæ quidem significatio ex interiori prodiit: et ideo in peccatis verborum maxime considerandum est, ex quo affectu aliquis verba proferat.* Aliud itaque est maledicere *optative*, ut loquitur *Cajetanus:* aliud maledicere *optando*, ut loquitur *s. Thom.; optative* enim denotat maledicere per verba optativa præter intentionem; *optando* autem intelligit s. Doctor maledicere ex vera intentione, sicut perspicue deinde se explicat dicendo: *Velle autem.... secundum se repugnat charitati etc.* Et hoc quidem est maledictio formalis ac ideo graviter culpabilis; et tantum evadit venialis, ut subdit Angelicus, vel ob parvitatem mali, quod optatur, vel ob subreptionem sive levi motu, quo maledictio profertur.

Cæterum quæstio hæc me inter et meum contradictorem de mero nomine est; nam dato, quod *s. Th.* generaliter diceret, quamcumque maledictionem de genere suo esse mortalem, attamen s. Doctor pro certo equi-

(1) *q. 72. art. 2.*

dem habet, quod maledicere homini sine pravo affectu non est nisi veniale. Et non aliud quam hoc ipse probare quæro. Itaque tam *d. Thomas* quam *Cajetanus* et omnes alii doctores cum *s. Augustino* apud eumdem Angelicum (1) non reputant, esse blasphemiam maledicere homini, ex eo quod homo sit templum Spiritus sancti; nam si hoc tenerent, nequirent dicere, maledictionem sine pravo animo esse venialem; maledicere enim sanctis aut rebus sacris, licet absit malus animus, semper est mortale. Ex hoc evidenter infertur, quod juxta Angelicum et communem DD. sententiam recte considerari potest fidelis persona præcise ab eo, quod sit templum Spiritus sancti. Et deducitur præterea (adversus id, quod etiam innuit meus adversarius), quod, sicuti non est culpa gravis contra charitatem et pietatem, maledicere corpori fidelis viventis, si abest pravus affectus, ita non est gravis contra charitatem et pietatem, sine pravo animo corpori fidelis defuncti maledicere; quandoquidem juxta ipsum *s. Thomam* charitas, qua mortui, qui in gratia decesserunt, prosequendi sunt, non est aliud quam extensio charitatis, quam vivis præstare debemus: *Charitas* (ait Sanctus), *quæ est vinculum ecclesiæ, membra uniens, non solum ad vivos se extendit, sed etiam ad mortuos, qui in charitate decedunt.*

Sed adversarius meus dicit, quod maximum est discrimen inter vivorum et defunctorum maledictionem, quia in vivo regnat fomes, ac proinde ipse in peccandi periculo versatur, a quo, qui decessit in gratia, immunis est; unde fit (ait), quod maledictio in vivos potest esse veniale; cum enim sit peccatum contra charitatem, remoto pravo affectu potest esse non grave; sed maledictio in defunctos, cum sit peccatum contra religionem, etiam remoto pravo affectu semper est grave peccatum, ratione injuriæ, quæ religioni irrogatur, cum corpori sacro maledicitur. Sed ut respondeam, iterum principium ejus perquiramus, unde ille fidelium defunctorum corpora sacra esse autumat. Ipse dicit, juxta *s. Thomæ* doctrinam mortuis maledicere esse grave, quia eorum corpora fuerunt organa Spiritus sancti, et quia commu-

(1) *2. 2. q. 76. art. 4. object. 1.*

nionem sacramentalem receperunt. Respondeo igitur: Quoad illud, quod defuncti corpus propter communionem, et quia templum fuit Spiritus sancti, pro sacro habendum sit, jam superius dixi, quod hæc ratio probat, tam defuncti quam vivi corpora pro sacris habenda esse, quia etiam vivus est templum Spiritus sancti: *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti. 1. Cor. 6, 19.* Sed in vivo, replicabit, quod fomes adest, qui hominem redigit sub potestatem peccandi. Respondeo: Ergo corpus Adæ ante peccatum erat sacrum? Præterea potentia ad peccandum non efficit, ut mutetur species sanctitatis corporis. Item nec fomes nec periculum peccandi efficiunt, ut hic et nunc vivens non sit templum Spiritus sancti. Tanto magis, quod fomes iste nullum reatum aut maculam in animam inducit; nam gratia Redemptoris in baptizatis omnes peccati maculas extergit et cumulatissime omnia ejus damna reparat: *Copiosa apud eum redemptio. Psalm. 129, 7. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. Rom. 5, 20. Ego veni, ut vitam habeant et abundantius habeant. Joan. 10, 10.* Unde definit Tridentinum (1), per baptismum animas immaculatas reddi, et fomitem nihil nocere, imo prodesse ad majorem mercedem recipiendam non consentienti: *In renatis nihil enim odit Deus..; innocentes, immaculati, puri ac Deo dilecti effecti sunt etc. Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc sancta synodus fatetur et sentit: quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus non valet; quinimo, qui legitime certaverit, coronabitur.* Ita ratio, quod sunt Spiritus sancti organa, non efficit, ut corpus fidelis vivi vel defuncti sacrum habeatur; alias vivis etiam sine pravo animo maledicere semper esset peccatum grave; et oppositum certum est, ut ipse adversarius admittit. Unde ad aliam rationem (si forte adversarius eam reperiat) confugere opus est, ut probet, defunctorum corpora sacra esse. Nec valet dicere, quod maledicendo vivo potest præscindi, eum non considerando ut templum Spiritus sancti, sed mentem ad alia motiva peculiaria applicando, v. gr. ad injurias, quibus ab eo affectus est. Et ego subsumo: Et cur hæc præcisio

(1) *sess. 5. in decr. de pecc. original. can. 5.*

effici non potest etiam respectu defunctorum, iis maledicendo ratione habita alicujus molestiæ, qua ab eo affectus sit, sed sine pravo animo? Præterquam quod, ut scripsimus in prima epistola, plerumque hæ maledictiones potius in vivorum contumeliam quam in defunctorum effutiuntur. Sed (dicit) hoc neutiquam effici potest, quia defunctorum corpora sunt sacra; sed hic redit quæstio, quia hoc est, quod controvertitur: nos enim dicimus, nullum defunctorum corpus pro sacro habendum esse, nisi cum ecclesia sanctum illud esse declarat atque præcipit, illud uti sacrum venerandum esse, elevando venerationem ab ordine humano ad supernaturalem et divinum, ut mox cum *s. Thom.* auctoritate videbimus.

Sed replicabit auctor, quod juxta eumdem *s. Thomam* (1) reliquiæ sanctorum veneratione dignæ sunt, quia hujusmodi corporum animæ Deo actu fruuntur; et quod propterea defunctorum corpora (ait), licet cultu duliæ venerari nequeant, non possunt tamen sperni, cum sint sacra; pie enim credendum est, eorum animas salvas esse. Igitur, respondeo, defunctorum corpora cum sint sacra, eis sacer cultus exhibendus est. Sed vellem scire, quinam sacrorum cultuum eis exhibendus sit. Adversarius fatetur, non deberi cultum duliæ; sed ego nullum alium reperio, qui ab ecclesia aut a DD. assignetur, nec capere possum, quod alia cultus sacri species assignari possit præter latriæ, hyperduliæ et duliæ. Sed (insurgit) ad quem cultum reducitur altarium, vestium et vasorum veneratio? Respondeo, quod reducitur ad cultum latriæ, nam hæ res per se nullum cultum merentur; dum, cum execrantur, non amplius sacro cultu venerantur, sed relative sive reductive; unde eorum cultus reducitur ad cultum latriæ ratione sacrificii, ad quod ordinantur. Ideoque dico, quod, cum defunctorum corpora cultu latriæ vel alio sacro venerari non possint, inter sacra numerari non debent. *P. Suar.* (2), loquendo de veneratione debita sanctorum et cæterorum defunctorum reliquiis, dicit: *Imo insuper addo, hanc ipsam consuetudinem* (nempe venerandi uti sacras reliquias sanctorum) *ostendere, longe altiori modo ecclesiam de sanctorum reliquiis sentire, quam vulgarium hominum mortua corpora*

(1) *art. cit. ad 2.* — (2) *opusc. defensor. fid. cath. adv. Ang. sect. errores lib. 2. cap. 5. n. 14. circa fin.*

oleant reputari. Occurrit mihi, quod etiam *s. Gregorius Nyssenus*, loquendo de corporibus sanctorum et cæterorum fidelium vulgari morte defunctorum, dicit, nullam paritatem esse inter honorem, qui illis exhibendus est, et illum, qui aliis; nam subjungit, quod corpora aliorum defunctorum omnes horreant et ab illis fugiant; sed ad corpora sanctorum, quia sacra sunt, quilibet se appropinquare optat et tactu se credit sanctificari. Afferamus ejus verba, quæ de corpore *s. Theodori* affert (1): *Corpus s. Theodori ad alia corpora, quæ communi et vulgari morte dissoluta sunt, nec comparandum quidem est....; nam cæteræ quidem reliquiæ abominabiles plerisque sunt; ac nemo lubenter sepulcrum præterit, aut si ex inopinato opertum offendit, prætercurrit. At si venerit in aliquem locum similem huic, ubi hodie noster conventus habetur, ubi memoria justi sanctæque reliquiæ sunt, primum quidem earum rerum, quas videt, magnificentia oblectatur....; cupit deinceps ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem contrectationem ejus esse credens.* Hinc notandum, quam alia sit veneratio, quam ecclesia et fideles sanctorum corporibus exhibent, et alia, qua aliorum defunctorum corpora honorantur.

Quoad venerationem autem debitam corporibus, quorum animæ Deo fruuntur, respondemus, quod ratio *s. Thomæ* non potest valere nisi pro solis sanctis ab ecclesia declaratis, de quibus tantum Angelicus loquitur; sanctus enim *Thomas* ex ratione, quod animæ sanctorum Deo fruantur, procedit ad demonstrandum, quod eorum corpora veneranda sint. Ad percipiendum igitur, quid sanctus Doctor sentiat, et quæ sit rei veritas, distinguendæ sunt duæ species cognitionis, qua nos scimus et credimus, animam alicujus Deo frui, humana una, superhumana et divina altera ex ecclesiæ declaratione. Nunc certum est, venerationem illam corporibus sanctorum, de quibus loquitur *s. Thomas*, debitam non posse applicari nisi ad illa corpora, quorum animas beatas esse scimus cognitione revelata nobis per ecclesiam, quæ elevat honorem, qui eis debetur, ex ordine humano ad superhumanum.

Hinc fit, non sufficere nobis, pro sacro habere aliquem

(1) *in orat. s. Theod.*

defunctum, etiam morali certitudine, ut debeat aut possit ejus corpus sacro cultu venerari; sed requiritur, ut ecclesia authentice nos certos faciat certitudine ipsi divino lumine communicata, animam illius defuncti jam cum Deo in cœlis regnare. Audiamus verba *s. Thomæ* (*quodlibet. 9. art. 16.*) Ibi ad objectionem, quam præmittit, quod non possint venerari sancti, quia de ipsorum beatitudine moralis certitudo haberi non potest, Sanctus *(ad primum)* ita respondit: *Dicendum, quod Pontifex, cujus est sanctos canonizare, potest certificari de statu alicujus per inquisitionem vitæ et attestationem miraculorum, et præcipue* (nota) *per instinctum Spiritus sancti, qui omnia scrutatur profunda Dei.* Itaque propter quamcumque moralem certitudinem, sed humanam et naturalem, nos non debemus nec possumus pro sacris habere fidelium defunctorum corpora, nec eis exhibere cultum sacrum nisi post eorum canonizationem; tunc enim ecclesia ex illa notitia supernaturali, quam ex Spiritus sancti instinctu habet, sicut dicit Angelicus, transfert venerationem erga illud corpus ab ordine humano ad ordinem superhumanum et divinum. Idem apparet expressum in decretis *Urbani VIII.* spectantibus ad cultum servorum Dei non adhuc canonizatorum aut beatificatorum (1); in quibus præcipue statutum fuit, ut in scribendis vitis aut gestis talium Dei servorum sequens protestatio auctoris præmitteretur: *Profiteor, me haud alio sensu, quidquid in hoc libro refero, accipere aut accipi ab ullo velle, quam quo ea solent, quæ humana dumtaxat auctoritate, non autem divina catholicæ Romanæ ecclesiæ aut sanctæ sedis apostolicæ nituntur.* Notentur hæc verba: *Quæ humana auctoritate, non divina ecclesiæ etc.* Itaque servorum Dei gesta aliam non habent fidem et venerationem quam humanam; sed cum eos ecclesia sanctos declarat, tunc veneratio ex humana ad divinam extollitur propter ecclesiæ divinam auctoritatem. Hinc est, quod, ut alicui defuncto cultus aliquis præstetur sacer, qui superhumanus est, necesse est, ut principium aliquod et cognitio superhumana habeatur de sanctitate objecti, media illustratione divina nobis per ecclesiam communicata. Et propterea cum sancti jam ab ecclesia declarati sunt,

(1) *vide apud Benedictum XIV. de canonizat. SS. libro 2. cap. 11.*

sacra evadunt non tantum eorum ossa, sed etiam vestes, litteræ et cætera, quibus ii usi sunt; et irreverentia gravis et sacrilegium esset, iis præcisa necessitate ad profana uti. Quod quidem contra de rebus mortuorum non adhuc canonizatorum, licet qualemcumque de eorum cœlesti beatitudine haberemus notitiam, id efficere vetitum non est.

Quamquam concedimus, quod cum veneratione possumus reliquias alicujus defuncti cum sanctitatis opinione apud nos habere, eum invocare, effigiem depingendam curare et alia id genus efficere; quia hæc cultus sacri rationem non habent, sed sunt dumtaxat religionis actus, non autem civiles, qui, ut dicit *P. Joan. a s. Thoma*, auctoritatem cujus mihi adversarius objicit, et ut etiam docet *Bellarminus* (1) *et Benedict. XIV.* (2) adhiberi possunt æque erga defunctos ac erga vivos. Imo ex hoc infert *Bellarminus*, licitos esse eos actus erga defunctos adhibere, qui vivis licite præstari possunt: *Si licet* (sic ille concludit) *honorare viventes, quos credimus sanctos, cur non mortuos?* Et cum nonnulli hanc *Bellarmini* doctrinam carpsissent, nempe quod venerari concedebat sanctos non canonizatos, sic eam vindicavit dicendo, quod ipse alium non concedebat non canonizatis cultum nisi illum, qui vivis exhiberi solebat (3). Dixi *actus religionis*: quia alius est actus religionis, alius est cultus sacer: deosculari manus servo Dei, se ejus precibus commendare, pedes ei lavare et cætera, hi sunt quidem religionis actus, quia e religione manant; non sunt autem cultus sacri, cum erga res sacras non exerceantur. Et ita pariter mortuos in loco sacro sepelire, thure suffire, pedes deosculari, reliquias eorum venerari, sunt quidem cæremoniæ sacræ ac religionis actus, non sunt autem cultus sacer.

Profecto cæremoniæ sacræ dicuntur et vere sunt, quia illæ seipsas respiciunt, quæ sacræ sunt, prout ab ecclesia præceptæ; sed cultus sacer dici nequeunt, quia cultus objectum, erga quod adhibentur, respicit; ideoque nunquam dici potest cultus sacer, cum objectum sacrum

(1) *controv. 4. lib. 1. c. 10. n. 4. et 7.* — (2) *de canon. SS. lib. 2. c. 2. et n. 4. 7.* — (3) *apud Benedict. loc. cit. c. 9. n. 1.*

esse non constat. Præterea sunt utique actus religionis: et hic fateor, quod in mea prima responsione (nescio quomodo) error excidit; nam cum dicere deberem, thurificationes et benedictiones et alias cæremonias, quas erga defunctos adhibere solemus, non esse cultum sacrum, dixi, non esse actus religionis. Affirmo quidem nec dubito, quin actus religionis sint; sed non proinde sunt cultus sacri, et per consequens non est, quod propter præfatos actus, qui adhibentur erga defunctos, corpora eorum tamquam sacra habenda sint atque ideo possint ea cultu sacro venerari. Propterea *Alexander III.* (1) absolute prohibuit, venerari pro sancto aliquem, nisi ecclesiæ auctoritas accedat: *Cum, etiamsi per eum miracula fierent, non liceret vobis ipsum pro sancto absque auctoritate ecclesiæ Romanæ venerari.* Et quamvis olim pro sanctis sine ecclesiæ declaratione, sed sola populorum consuetudine aliqui venerabantur; nihilominus respondet *Bellarmin.* (2), quod hoc ex tacita Papæ approbatione licebat: *Sicut consuetudines aliæ vim habent legis ex tacito consensu principis, ita sancti alicujus cultus, ex consuetudine introductus, vim habet ex approbatione tacita vel expressa Pontificis.*

Repono igitur: Ergo non dubito, quin ritus, quos adhibet ecclesia erga defunctos, sint cæremoniæ sacræ et religionis actus, non autem cultus sacer; prout revera rituale Romanum, loquendo de exequiis, ritus, qui adhibentur in sepelitione mortuorum, non jam vocat cultum sacrum, sed tantum *mysteria religionis et signa christianæ pietatis*, sic dicens: *Sacras cæremonias ac ritus, quibus mater ecclesia in filiorum suorum exequiis uti solet, tamquam vera religionis mysteria christianæque pietatis signa et fidelium mortuorum saluberrima suffragia parochi summo studio servare debent.* Addo duas alias animadversiones, ex quibus hoc fit clarius. Primo, si talis cultus esset sacer, etiam esset cultus publicus, siquidem ille a publico ministro ecclesiæ exhibetur; et hoc certum est, quod fieri non potest, dum ipsa ecclesia prohibet, ne cultus publicus cuivis ab ea pro sancto aut beato non declarato exhibeatur.

(1) *cap. 1. de reliq. et sanctorum venerat.* — (2) *loc. cit. cap. 8. in fine.*

Præterea dicit *s. Franciscus Salesius*, quod cultus sacer defunctis non præstetur nisi in protestationem eorum virtutis excellentis; et cognitio hujus excellentiæ certa esse debet. Quomodo autem dici poterit, quod ritus, qui erga defunctos exercentur, sint cultus sacer, cum de defunctis (communiter loquendo) non habetur hæc eorum excellentis virtutis cognitio? Imo pro comperto habetur, quod inter fideles defunctos non pauci sint, qui æterno igne cremantur, et interim hi ritus indifferenter erga omnes practicantur. Igitur dicendum est, ecclesiam tales ritus pro sacro cultu non habere.

Argumentum quoddam prævenio, quod mihi objici posset: Si ergo conceditur, quod mortuos venerari sit actus religionis, eis maledicere proculdubio erit religioni actus oppositus. Respondetur prius per instantiam: Si hoc argumentum valeret pro defunctis, valeret etiam pro vivis; nam venerari servos Dei viventes actibus superius descriptis, ut ostendimus, etiam est actus religionis sive cultus religiosus: unde maledicere huic tali servo Dei, etiam præciso animo pravo, esset pariter grave sacrilegium; sed nemo hoc dicit. Sed responsio directa affertur. Distinguendum atque videndum est, ex quo motivo talis actus religionis proveniat; si provenit ex motivo ipsius objecti, quia objectum sacrum est, contumelia in illud tunc est peccatum religioni adversans, et est sacrilegium; sed si actus honoris procedit a pietate religiosa fidelis, tunc utique erit actus religiosus, quia a motivo religionis procedit; sed maledictio in objectum non erit actus contra religionem, quia non est actus, qui ad objectum sacrum refertur.

Adversarius in dissertatione admiratur, et imprudentes (ne dicam temerarios) sincera fronte appellat eos, qui in confessionario aut in suggestu dicunt, non esse ex se grave, mortuis maledicere. Sed ego et alii mecum admiramur eos, qui sibi scrupulum non faciunt, absolute prædicare, hanc maledictionem esse peccatum mortale atque blasphemiam. Ad hoc, ut dicatur, quod actio aliqua non sit peccatum grave, sufficit, ut vera probabilitas habeatur, quod tale non sit, quemadmodum omnes fatentur: intelligo illam, quæ fundamento non tenui innititur, talem esse, ut tuto (juxta sententiam communem,

seposita quæstione de probabiliori et minus probabili) possit teneri et doceri. Et parvi aut nihili faciunt ad nostram rem duæ illæ doctrinæ, quas mihi adversarius opponit, *s. Augustini* unam: *Graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus vel eo solo, quod certis incerta præponeret* (1). *Si incertum est, esse peccatum, quis dubitat, certum esse peccatum?* nam ibi s. Doctor loquitur de eo, qui operatur in dubio circa res ad salutis æternæ necessitatem spectantes, in qua re quilibet tenetur certum sequi. Præterquam quod ibi Sanctus sermonem habet de quodam Donatista, qui, cum certus esset, in catholica ecclesia rite et recte baptismum conferri, contra dubius erat, an recte in sua secta eum reciperet. Integrum textum exhibebo: *Si dubium haberet, non illic recte accipi, quod in ecclesia catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus vel eo solo, quod certis incerta præponeret.* Et deinde: *Accipere itaque in parte Donati, si incertum est, esse peccatum, quis dubitat, certum esse peccatum, non ibi potius accipere, ubi certum est, non esse peccatum?* Quis dubitat, quin iste Donatista certe peccaret? Sed non dicebat *s. Augustinus*, quod, qui ex vera et solida probabilitate operatur, cum dubium non versatur circa ea, quæ ad salutis necessitatem pertinent, prout est baptismus, et cum actio non est certe illicita; lex enim dubia non imponit certam obligationem, juxta id, quod docet Angelicus (2): *Nullus ligatur per præceptum aliquod nisi mediante scientia illius præcepti.* Et idem probatur ex *cap. Cum in jure 31. de offic. et pot. judicis deleg.: Nisi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris, quod mandatur.* Idem in *can. Sicut quædam dist. 14.*, ubi *s. Leo* hæc scribit: *In his, quæ vel dubia fuerint vel obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis evangelicis contrarium, nec decretis ss. patrum inveniatur adversum.* Hoc locum habet, in quantum asseri potest, quod aliqua actio non sit graviter illicita. Sed ut affirmetur absolute, aliquam actionem esse peccatum mortale, non sufficit opinio probabilis nec etiam probabilior; nam probabilior non excludit rationabilem timorem errandi; unde non efficit, quod lex non remaneat dubia, et quod opinio

(1) *lib. 1. de bapt. cap 3. et cap. 5.* — (2) *quodlib. 14. de verit. art. 3.*

opposita non possit esse vera, si vere probabilis est; quapropter cum agatur de sacramentis, non est licitum, sequi probabiliorem, cum opposita est probabilis, licet minus probabilis. Ad hoc igitur, ut actio aliqua sit graviter illicita, requiritur certitudo, prout docent omnes cum *s. Raymundo* (1), qui scripsit: *Non sis nimis pronus, judicare mortalia peccata, ubi non constat per certam scripturam.* Itaque Sanctus monet, ne judicetur aliqua actio esse peccatum mortale, ubi non constat tale esse; et, cum dicat Sanctus: *ubi non constat*, semper reprobare intelligit tamquam excessum, asserere aliquod esse peccatum grave, quoties de illius gravitate non constat. *S. Antoninus* (2) pariter dixit, quod sine periculo peccandi determinari non possit, aliquam actionem esse peccatum grave, nisi aperta scriptura aut ecclesiæ determinatio aut ratio evidens non habeatur: *Quæstio, in quo agitur* (sunt verba Sancti) *de aliquo actu, utrum sit peccatum mortale vel non, nisi ad hoc habeatur auctoritas expressa scripturæ aut canonis ecclesiæ vel evidens ratio, periculosissime determinatur; quia* (ut subjungit), *qui determinat sine aliquo ex prædictis momentis, ædificat ad gehennam*, conjicit animas in periculum damnationis. Hinc sapientissime *Benedict. XIV.* in suo opere *de synodo* in plerisque capitibus nihil aliud episcopos monet, quam ne unquam peccati gravis eas damnent opiniones, quæ uti probabiles DD. utriusque partis defendunt.

Adversarius meus cæteroquin usque eo progressus est, ut conclusionem theologicam suam opinionem appellet. Ego nolo me ingerere ad decidendum, utrum ejus opinio pondere, et quo pondere probabilitatis fulciatur; sed nescio, an *conclusio theologica* dici possit, cum nullus scripturæ textus pro illa habeatur, nec ecclesiæ definitio exstet, nec ratio evidens, nec DD. communis auctoritas, imo nec unius, qui juxta ejus opinionem scripserit, reperiatur. Adducit ille textum *s. Isidori Pelusiot.* (3): *Vivi incessunt etiam mortuos, et hostes fœdus ineunt? Cur igitur et naturæ leges et inimicitiarum superas terminos, vita functo maledicens? Videris enim in ci-*

(1) *lib. 3. de pœnit.* §. *21.* — (2) *p. 2. tit. 1. cap. 11.* §. *28.* — (3) *lib. 5. epistolarum epist. 491.*

nerem ac favillam linguam acuere; sed primo violas sanctimoniam, cui omnes mortales studeant oportet. Deinde habet immortalem animam, cujus vindex est oculus Dei pervigil. Sed in libro, qui apud me est, typis edito Romæ an. 1620, reperio non ita, sed aliis verbis textum præfatum esse conceptum; sic enim ibi legitur: *Vivi solent calumniis incessi, cum jam defunctis etiam hostes conciliantur et fœdus ineunt. Cur igitur ipse et naturæ et inimicitiarum terminos transgrederis, dum vita jam functum calumniaris et lacessis? nam putas quidem, te solum adversus cinerem et pulverem linguam stringere; sed heus! primum ipsum sacrosanctum sepulturæ jus violas, quod tamen nemo non ambit et habere studet: deinde habet is animam immortalem, cujus oculus ille pervigil et semper excubans vindex est.* Judicent nunc alii, si hæc auctoritas quid momenti opinioni conferat adversarii mei, qui defunctorum fidelium corpora omnia tamquam sacra veneranda esse contendit. *S. Isidorus* sacrum appellat jus sepulchri, non autem corpus defuncti. Sed præterea adversarius sibi assentitur, omnia sibi favere, scripturas, ecclesiæ definitiones, DD. communem auctoritatem et evidentes rationes. Scripturæ sunt: *Neque maledici regnum Dei possidebunt. 1 Cor. 6, 10. (Maledici* explicat *Calmet*, qui convicium in faciem proferunt vel de absente obtrectant). Ecclesiæ definitionem, dicit, esse disciplinam, qua ipsa utatur in sepeliendis fidelibus. Pro se etiam habet communem DD. auctoritatem, dicendo, quod moralistæ ideo de hac sententia non disseruerunt, quia juxta eorum regulas apud ipsos pro certa habita est. Tandem habet pro se rationes evidentes, quæ illæ utique sunt, quas ipse in sua dissertatione exposuit. An hæc suadeant, nolo meo judicio quæstionem decidere, sed sapientes omnem controversiam exhauriant.

Cæterum loquendo de mea sententia, ut superioribus paginis retuli, præter tres auctores ibi citatos, qui de hac re scripserunt, curavi rem hanc a multis examinandam, et præsertim ab omnibus congregationibus missionariorum civitatis Neapolis, in quibus, quia missionariorum theologiam moralem præcipue omnes profitentur, et ibi (ut omnibus compertum est) selectiores cleri Neapo-

litani coadunantur viri. Hic adversarius meus, Socratis quemdam textum in medio afferens, innuit, quod non omnes ea sunt solertia prædíti, ut sint magistri idonei ad similes enucleandas quæstiones. Concedo, quod non omnes sunt magistri; sed cum mihi præfatæ congregationes totius corporis nomine responsum dedissent, supponendum est, resolutiones non a minus sapientibus, sed a sapientioribus datas fuisse. Præfata quæstio, ut jam prius scripsi, fuit etiam Romæ ex mandato *Benedicti XIV.* discussa, et juxta mentem ipsius Pontificis (quam cæteroquin numquam animo intendi, hanc fuisse definitionem ex cathedra) quæstio resoluta fuit, quod peccati mortalis reatu careret. Sed ille scribit, quod non tenetur fidem præstare nec huic examini adhibito, nec resolutioni Romæ datæ. Nec eo umquam meus appulit animus, ut cogerem eum ad id credendum: sed id ego scripsi; quia vehementia mihi adsunt momenta, ne in dubium id revocem; dum mihi testatus est tamquam testis ex propria scientia et de visu (ille enim propriis oculis aspexit Pontificis schedulam) quidam sacerdos, religiosus, doctus et in hac controversia minime affectus; proptereaque existimavi, alios, qui ad utramque sententiæ partem indifferentes sunt, prudenter et non abs ratione id credere etiam posse. Cæteroquin quantum ad me, tanto certius hoc mihi visum est, ut non dubitaverim, hoc idem in eodem opere morali a me congesto, quod eidem Pontifici dedicavi et præsentandum curavi, scribere, et rem, uti mihi ille testatus fuit, exponere. Quod reliquum est, si meus adversarius bono fine ductus id scripsit, ego etiam pro certo habeo, me non inductum fuisse ad id scribendum aliqua animi adhæsione aut contendendi lubentia; (esset quidem optimum, ut, postquam ex sæculi laqueis me expedissem, ut in æternæ salutis tuto animam meam collocarem, id aggredi contenderem, quod ad damnationem eam conduceret, et cur? ut inanem gloriam, melius dicam, ut perpetuum dedecus in defendenda opinione falsa aucuparer!) sed fine recto et bono, ut ex tot peccatis liberarem tam multos, qui habitum contraxerunt ad mortuis maledicendum, et qui non obstante, quod credant, (erronee, meo judicio) esse peccatum grave, prout eis assertum erat, proseque-

bantur nihilominus ad eas maledictiones effutiendas. Quod autem meus adversarius voluerit me appellare obstinatum et falso zelo impulsum, hoc omissum facio, sciens, quoniam *qui judicat me, Dominus est.* 1 Corinth. 4, 4.

Ad hæc subjungo epistolam responsivam ad me rescriptam a reverendiss. abbate D. Bartholomæo de Marco Basiliano (cui hanc epistolam meam perpendendam misi), *viro quidem maximi pro ejus doctrina habito, tum apud ipsius religionem, quæ præstantissimis muneribus eum decoravit, tum etiam quoquoversum Neapoli et Romæ etc., magistro in sacra theologia, quam ipse per plures annos cum omnium plausu docuit, et 30 aut 40 annos in excipiendis confessionibus exercitato. Ego animi pendebam, utrum hic referre deberem nec ne sequentem illius epistolam; sed mihi consilium datum est, ut duobus ex motivis id efficerem: 1. ut omnibus notum fiat, me, ut cautius agerem et ne proprii sensus adhæsione deciperer, prout jam me deceptum autumat meus adversarius, semper solitum fuisse aliorum doctorum consilium exposcere; 2. ut patefaciam, quam tum de mea tum de opposita sententia cæteri præstantes viri existimationem habeant. Epistola est sequens:*

Reverendiss. Padre, Sig. e Padr. Col.

Da moto tempo fa ebbi la consolazione di leggere la sua erudita dissertazione sopra l'imprecazione de morti, sostenendo, che non sia colpa grave il maledirli, siccome tal'è il sentimento mio è delle persone più sagge, colle quale su di ciò ne ho tenuto spesso discorso. Ora per sua bontà mi manda la risposta fatta ad un suo contradittore, nella quale ho ammirata la sua dottrina, è aggiungendo ragioni l'ha resa quasi demostrativa, nè saprei, con qual fondamento il suo contradittore difenda, che sia colpa grave, sembrandomi i motivi addotti da lui di niun momento, conforme li lessi in un libretto mandato dal medesimo alle stampe, e che V. S. Reverendiss. gli ha sodamente confutati, e presentemente li confuta. Certamente io non comprendo, come possa esser peccato mortale il maledire i morti. Lodo poi la sua moderatezza in chiamar probabile questa sentenza, che dice non esser colpa grave la bestemmia

de' morti: dovea più tosto chiamarla moralmente certa, e per consequenza l'opposta, che si difende dal suo contradittore, moralmente falsa e di debole e tenue probabilità. Io dunque non ho avuto nè che togliere nè che aggiungere nè che mutare della sua dotta scrittura; e prego il Signore, che illumini la mente del suo contradittore e di alcuni pochi compagni, che fan pompa di trovar la colpa in ogni piccola azione. V. S. Reverendissima intanto non si arretri di mandar alla luce l'accennata apologetica rispota, che ne sarà applaudita, come ne fu in tutte l'altre sue opere. Mi raccomando alle sue orazioni, e facendole riverenza con ogni rispetto le bacio le mani. *)

Mater Domini 14. Giugno 1758.

Umiliss. Servitore obligat. e divotiss.
Bartolomeo di Marco Abate.

---

*) *Id est:* Reverendiss. Pater, Domine et Pater plurimum colende! Gratum mihi fuit, cum multum abhinc tempore Tuam eruditam dissertationem de maledictione mortuorum legerem, ubi affirmas, non esse culpam gravem ipsis maledicere, sicuti etiam mea et sapientissimorum virorum, cum quibus de hac re sæpe sermonem feci, sententia est. Nunc vero pro Tua charitate mittis mihi responsionem cuidam adversario Tuo datam, in qua Tuam doctrinam admiratus sum: adjecisti enim rationes, quæ ipsam quasi demonstrationem efficiunt, et non video, quo fundamento innixus adversarius defendere possit, esse culpam gravem, cum rationes, quas in libro ab eodem edito allatas inveni, et quas Tu, Reverendissime Domine, solide refutasti et nunc iterum confutas, nullius momenti videantur. Equidem minime intelligo, quare sit peccatum mortale, mortuis maledicere. Laudo etiam moderationem Tuam, cum sententiam illam, non esse culpam gravem mortuis maledicere, probabilem dicis; debebas potius moraliter certam, et per consequens oppositam, quam adversarius Tuus defendit, moraliter falsam vel debilis tenuisve probabilitatis dicere.

Nihil igitur inveni, quod a Tua docta dissertatione detraherem vel ei adjicerem vel in ea mutarem; et precor Deum, ut mentem adversarii Tui et paucorum, qui illum sequuntur, quippe in omni actione vel minima culpam videre gloriantur, illuminare dignetur. Tu vero, Reverendissime, ne desistas dictam apologeticam responsionem in lucem edere: sane non deerit ei, sicut omnibus aliis operibus Tuis, publica approbatio. Commendo me orationibus Tuis, et cum omni respectu manus Tuas reverenter deosculor.

Mater Domini 14. Junii 1758.

Tui, Reverendissime Domine, humillimus atque devinctus et devotissimus servus
Bartholomæus de Marco, abbas.

Subjungo hæc pauca. Præfatus abbas reverendissimus, ut scribit, videtur supponere, a me opinionem meam dumtaxat uti probabilem haberi. Hoc a me dictum non est; dixi tantum, quod ad hoc, ut affirmari possit, culpa gravi actionem aliquam carere, sufficiens est, quod probabile sit, non esse gravem. Cæterum nolui judicium ferre, utrum mea sententia sit nec ne moraliter certa, cum hoc sapientum judicio committam; sed cæteroquin ego illam plusquam probabilem esse duxi et duco.

Nuper alia prodiit epistola adversarii, cui respondere opus esse minime censemus; sufficiunt, quæ jam respondimus. Si autem forte putat adversarius, in controversiis eos remanere victores, qui ultimo loco scribunt, hujusmodi victoriam valde libenter ei concedimus.

Adnotatio editoris circa peccatum blasphemiæ.

Forte aliquibus lectoribus non ingrati erimus, si huic tractatui paucas adnotationes adjungimus; nam ut facile quisque videt, *s. Alphonsus* hic sæpius voces blasphemas Italorum dijudicat, sed de nostræ Germaniæ blasphemiis parum dicit. In hoc *P. Georgius Gobat* bene meritus est, qui quadruplicem catalogum blasphemiarum, Italorum, Hispanorum, Gallorum et Germanorum coegit et singulas voces dijudicat. Consuluimus præterea plures alios doctores, sed regulas generales *s. Alphonsi* semper ante oculos habuimus. Discutiendæ sunt sequentes quæstiones:

Primo quæritur, an sit peccatum mortale blasphemiæ, nominare sacramenta.

Respondetur 1. Sanctus *Alphonsus* cum *Busenbaum* supra n. 128. ait: „Si quis in ira *contra hominem, non indignando Deo,* sed homini tantum, nude nominet mortem Dei, septem *sacramenta,* v. gr. o mors Dei, vulnera etc., *sine scandalo et sine iis circumstantiis, quibus contemptus importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana usurpatio nominis divini, hoc præcepto prohibita et peccatum inter venialia grave,* ut *Cajet.* et *Armilla* et *Sanchez.*" Juxta hoc igitur vox *sacramentum* non est gravis blasphemia nec peccatum mortale, seclusis tamen omnibus circumstantiis. Et idem tenent omnes doctores germani.*)

Resp. 2. Quamvis vero verbum *sacramentum* irreverenter pronuntiatum communiter loquendo non sit peccatum mortale, sed

*) *Gobat* tr. 9. n. 734; *Laymann* lib. 4. tr. 10. c. 6. n. 8.; *Sporer* tr. 2. in 1. præc decal. c. 10 sect. 3. §. 3. n. 20.; *Reiffenstuel* tr. 5. n. 60.; *Elbel* pars 3. n. 16.; *Voit* n. 516.; *Amort* disp. 2. de 1. præc. dec. quæst. 11.; *Reuter, Kresslinger* et alii.

tantum inter venialia grave, fit tamen sæpe mortale propter circumstantias, ut ait *s. Alphonsus* cum *Busenbaum* loco citato: „Quamquam propter periculum incidendi in blasphemias (formales, ut addit *Laymann*), et quia raro abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus ejusque sacra censentur inhonorari, raro excusantur (sc. a mortali, ut *Sporer* et *Gobat* addunt) et merito absterrentur homines a similibus dictis."

Tales circumstantiæ, ex quibus facile fit mortale, sunt igitur juxta dicta *periculum incidendi in blasphemias formales et scandalum aliorum.* Quare scribit *s. Alphonsus* in praxi confessarii n. 31.: Interroget etiam (confessarius), si blasphemavit coram filiis aut famulis: tunc enim peccavit etiam *scandalo.*

Resp. 3. Quamvis verbum *sacramentum* vel simile in se spectatum communius non sit blasphemia gravis, tamen aliquando sic sumitur et ita judicandum est: hic enim valet regula *s. Thomæ* (1), etiam a *s. Alphonso* (2), *Reiffenstuel* (3), *Gobat* (4) et aliis relata: Peccata verborum maxime ex affectu (vel intentione, ut alias dicit) pensantur. Quare unum idemque verbum in uno poterit esse mortale, in altero vero veniale juxta cujuslibet propriam æstimationem et affectum; et inde merito notat *Gobat*, quod in Helvetia sacramenta irreverenter dicere sit mortale, cum ibi cum magno horrore audiatur; in Germania vero plerumque veniale, quia ibi ob pravam consuetudinem non tam male sonet nec cum tali horrore excipiatur. Assentit doctissimus idemque piissimus *P. Paulus Segneri*, qui in concione sua contra blasphemiam ait, non esse mortale, nominare ex ira *vulnera* vel *sanguinem Christi*, in iis regionibus, ubi talis vox cum minore horrore et scandalo excipitur; secus in regionibus minus depravatis, ubi facilius scandalum sumitur.

Secundo quæritur, an sit blasphemia, verba sacra dimidiata vel immutata pronuntiare.

Respondetur cum *Voit* (5), qui ait: „Non peccat graviter *per se* loquendo, qui dimidiat vel immutat verba sacra, v. gr. dicendo loco *sacrament, saperment, satament* etc.; quia sic evitatur pronuntiatio rei sacræ irreverens, et ad significandam iram vel admirationem adhibetur vox non significativa. Dixi *per se;* si enim audientes non intelligerent illam mutationem (ut si quis diceret *sacramunt* vel *sacramé* pro *sacrament*), adhuc posset subesse *scandalum.*" Sic etiam *Sporer, Laymann, Lacroix, Gobat, Tamburini;* et consentit *s. Alphonsus*, qui supra n. 124. ait: Non est blasphemia, quando verbum mutatum aut dimidiatum pronuntiatur. Addendum cum *Sporer*, *Gobat* et aliis, talem dimidiatam pronuntiationem in sæcularibus, si scandalum deest, sæpius omni vacare culpa.

Tertio quæritur, quid sentiendum sit de verbis blasphemis, ubi ad *sacramentum* alia vox adnectitur vel præmittitur.

Respondetur. Juxta *Sporer* et communem sententiam

(1) *2. 2. quæst. 76. art. 3.* — (2) *supra in epistola de maledictione mortuorum.* — (3) *l. c. n. 58.* — (4) *tr. 9. n. 748. et 49.* — (5) *n. 517.*

doctorum Germanorum hæc verba gravem irreverentiam ferè semper important; et talia pronuntians raro excusatur a culpa gravi (1).

Quarto quæritur, quid de iis judicandum sit, qui habent pravam consuetudinem blasphemandi.

Respondetur. In hac quæstione solvenda doctores valde arctantur et minime conveniunt. *Prima sententia,* quam plures graves doctores tenent, docet, in habituatis blasphemare pravum habitum, quem deponere non student, esse peccatum mortale; sed singulæ blasphemiæ, quæ sine actuali advertentia fiunt, non esse nova peccata. Huic sententiæ favere videntur *Bonacina* (2), qui ait: „Dum (quis) blasphemat absque advertentia sufficienti ad peccatum mortale, *non committit novum peccatum, sed solum peccavit in causa,* quatenus non abstulit pravam consuetudinem, ad quam advertit. Ratio (ut ait) est: quia, ut aliquid sit in se peccatum, debet esse in se voluntarium: sed blasphemia prolata absque advertentia non est in se voluntaria, ergo non est in se novum peccatum." *Laymann* ait: „Dici debet de verbis blasphemis, quæ ex prava consuetudine, *quam quis extirpare neyligit*, ante rationis animadversionem proferuntur, non esse vere et proprie peccata blasphemiæ, sicuti docent *Turrianus*, *Navarrus*. Nihilominus continent gravem irreverentiam sive irreligiositatem materialem; ideoque reprehensione ac pœna digna censentur: non quod in se ac formaliter peccata sint; sed quia pravi effectus peccatorum, puta voluntariæ consuetudinis." Hanc sententiam tenet etiam *Suarez* (3), qui cum dixisset, blasphemiam non admittere parvitatem materiæ et esse peccatum gravissimum ex genere suo, tamen addit, posse aliquando ex surreptione et indeliberata voluntate fieri veniale: et hoc contingere duobus modis: „Primo, ait, quando quis ex subita passione aut motione prius protulit verbum, quam adverteret sensum vel significationem ejus, secundum quam blasphemiam continet. Tunc enim non profert voluntarie ac formaliter blasphemiam, sed tantum materialiter verbum de se blasphemum, et ideo excusatur a culpa gravi, ut notat *Cajetanus*. Secundo solet hoc accidere ex quadam prava consuetudine, quæ, licet de se non excuset, præsertim quamdiu voluntaria est, nihilominus, si in ipso actu revera tollat advertentiam rationis, ita ut homo prius loquatur quam advertere possit, quid loquatur, tunc in actu non est nova malitia, præsertim mortalis. Extra autem casum hujusmodi inadvertentiæ semper tale peccatum mortale est, ut bene *Cajetanus* dixit." Ita sentiunt etiam *Navarrus* et *Emmanuel Sa*, qui tamen oppositam sententiam non improbabilem dicit.

Secunda vero *sententia* tenet, in consuetudinariis blasphemare etiam singulæ blasphemiæ, uti libere volitæ in causa, quam auferre nolunt, esse peccata gravia: et ita sentit cardinalis *Toletus* (4), qui scribit: „Notandum est, peccatum blasphemiæ non

(1) *vide Voit 520 ; Reiffenstuel l. c. n. 61.; Sporer n. 20.; Gobat n. 737.; Laymann n. 12.; Elbel n. 14.* — (2) *disp. 3. q. 8. punct. 3. n. 3.* — (3) *de virt. relig. tr. 3. l. 1. c. 6.* — (4) *instructio sacerdotum lib. 4. c. 13. n. 7.*

semper esse mortale, quamvis sit ex genere suo: aliquando enim fit sine advertentia, ut cum homo ira aliqua vel alia motus passione non advertens verba, quæ proferebat, protulit blasphemiam. Hoc modo non semper est peccatum mortale; *nisi cum homo est assuetus blasphemare nec curat emendationem.* Talis enim peccaret mortaliter tunc, quia esset in culpa præcedenti, quia non abstulit occasionem peccati. Qui vero non habet talem assuetudinem, vel, si habet, jam emendare se curat et desiderat, non peccat mortaliter, sed venialiter." Et sic etiam *Abelly* (1) ait: „Linguæ ac mentis præcipitatio, ut accidit in iis, qui subita aliqua ira corripiuntur, ob indeliberationem et inadvertentiam a peccato mortali excusat: quæ tamen excusatio locum non habet in iis, qui pravam illam blasphemandi consuetudinem deliberate contraxerunt, nec ullo modo illam corrigere aut emendare curant." *Sanchez* (2) iisdem ferme terminis loquitur. Huic secundæ sententiæ accedit sanctus auctor noster *Alphonsus* (3), qui docet: Blasphematores non excusantur a peccato gravi eo, quod propter vim habitus mali aut vehementem animi commotionem ad iram non adverterint ad id, quod dicebant: quia hi male habituati, licet habeant cognitionem minus vivacem aliis, qui usum blasphemandi non contraxerunt, tamen semper habent eam actualem cognitionem ad id sufficientem, ut actus sit deliberatus et graviter peccaminosus. Cum enim ipsi tanti mali non faciunt peccatum, ideo in suo animo nullum hujus sceleris sensum experiuntur, sicuti perciperet alius, qui esset conscientiæ non tam depravatæ: et hinc oritur, quod in eorum mente ne signum quidem remaneat actualis cognitionis, quam in peccato habuerunt: aut si vestigium aliquod cognitionis relinquitur, est ita leve, ut interrogati faciliter respondeant, se non animadvertisse. Sed diligens confessarius nullam in hoc debet eis præstare fidem, et neque debet ab his sciscitari, an adverterint necne; sed accipiendæ sunt omnes ut veræ blasphemiæ actuales, *semper ac ipsi sciebant tales esse.*

Notamus hæc ultima verba, quia ex his iterum patet, quam pulchre *s. Alphonsus* cum *s. Thoma* et *s. Antonino* congruet. Scribit enim *doctor Angelicus* (4): „Quæcunque blasphemia est peccatum mortale. Sed quid, si subito? Respondeo: Dicendum est, quod, si sit subito ita, quod non percipit, se blasphemare, non peccat mortaliter: sed credo, quod, quantumcunque subito, *si tamen percipit, quod dicit verba blasphemiæ, peccat mortaliter.*" *Sanctus Antoninus* vero in sua summa dicit: „Verum est secundum *Thomam*, quod, cum quis ex subita passione prorumpit in verba blasphemiæ, non advertens, hoc, quod dicit, esse blasphemiam, ut quia non considerat significationem verborum, non esset tunc peccatum mortale: *sed si advertit, hoc esse blasphemiam, considerans significata verborum, ex eo, quod ex subito impetu iræ hoc faciat, vel ex prava*

(1) *p. 2. tr. 2. c. 4. §. 2. de blasphemia.* — (2) *lib. 2. cons. n. 40—43.* — (3) *infra in praxi confessarii n. 31.* — (4) *in ep. ad Col. c. 3. lect. 2.*

consuetudine, non propter hoc excusatur a mortali, quamvis cito doleat de commisso." Idem sentiunt *Angelus de Clavasio et alii.*

Patet ex dictis sub hac quæstione, juxta omnes, etiam secundæ sententiæ fautores, in blasphemante semper aliqualem advertentiam saltem ad significationem verborum requiri, ut graviter peccet. Et si quis non habituatus blasphemare aliquando ex subita ira in verba blasphema prorumpit, vel alter habituatus, qui tamen operam dat se emendandi, ex surreptione blasphemat, non ex malitia blasphemasse præsumitur nec peccati mortalis reus judicatur, ut expresse docet *s. Alphonsus* (1) *cum s. Thoma, s. Antonino et aliis doctoribus:* et merito hic distinguendi videntur actus primo primi, qui omnem usum rationis præcedunt et a peccato eximunt, et actus secundo primi, ubi aliqua advertentia et culpa levis intercedit, et actus completi et graviter peccaminosi. Hoc tradit *Joan. Azor* (2), qui ad quæstionem, an, qui subito iræ impetu Deo vel sanctis maledicit, lethale peccatum commitat, sic respondet: Si adeo subita est ira vel alia animi perturbatio, ut omnem rationis deliberationem antevertat, homo in peccatum non incurrit. Si vero aliquantulum rationis judicium sequatur, plenam tamen præcurrat, veniale et leve peccatum committitur. Si autem plenam rationis deliberationem comitetur, lethalem culpam contrahit. Potest enim in temporis momento ex pleno animi judicio deliberatio existere, quæ ad meriti vel peccati rationem sufficiat." Denique conferat lector, quod dicetur lib. VI. n. 463.

CAPUT II.

DUBIUM I.

Quid sit juramentum.

133. *Quid sit juramentum.*
134. *Quæ sint vera juramenta.*
135. *An dicere:* Per conscientiam meam vel animæ meæ.
136. *An dicere:* Juro ita esse.
137. *An dicere:* Tam verum est, quam sol lucet, vel verum sicut evangelium.
138. *An jurare per creaturas.*

133. — „Resp. Juramentum est invocatio tacita vel „expressa numinis divini tamquam primæ et infallibilis „veritatis in testem alicujus rei. Hæc autem invocatio „in eo consistit, quod jurans, quantum in se est, cupiat

(1) *in tractatu præambulo de actibus n. 14.* — (2) *institutiones morales l. 9. c. 28. q. 16.*

„ac velit, Deum id, quod jurat, testare et manifestare „(si et quando nimirum illi placuerit, sive in hac vita „sive in altera), tamquam quod ab ipso Deo sit cogni„tum et verum. Ita communiter DD.: *s. Thom.* (1), „*Bon.* (2), *Sanch.* (3), *Laym.* (4).

Unde resolves:

134. — „1. Quoad forum internum jurat, quisquis in„terius intentionem habet sive formalem sive virtualem „et invocat Deum in testem, sive his sive illis verbis „ac signis, sive etiam nullis usus sit: ita ut, si quis „utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, et „is tamen ea putet esse juramenta, vere juret: et e „contra; *Suar.* (5), *Sanch.* (6), *Laym.* (7). Quoad forum „autem externum, quænam formulæ jurandi rationem „habeant, ac proinde, quæ verba licite usurpari in con„versatione possint, patet ex sequentibus.

„2. Quando dubium est de jurantis intentione, judi„cari solet secundum communem acceptionem verborum, „quibus est usus.

„3. Veram rationem juramenti habent hæ formulæ: „*Testor Deum*, vel *invoco Deum testem.* Item: *Auf „meinen Eid, — bei meinem Eid* (juro, juramentum fa„cio, addo meum juramentum), nisi aliud de usurpantis „intentione constet; quia multi ita loquuntur, v. gr. *ich „schwöre dir einen Eid, — bei meinem Eid*, hoc vel „illud faciam: quorum tamen mens non est serie id „jurare, sed tantum iracunde et gravius affirmare. „*Laym.* (8).

„4. Fides a sacerdotibus loco juramenti exigi solita „per eorum consecrationem, uti et formula illa princi„pum: *Bei unserer fürstlichen Ehre oder Treue* (meam, „qui princeps sum, fidelitatem et honorem obstringo vel „obtestor), etsi non sint juramentum, tamen in foro fori „accipiuntur loco juratæ promissionis: uti et, si a per„sonis illustribus vel nobilibus dicatur: *Bei meiner ade„ligen Ehre, Treue und Glauben* (meum, qui sum no-

(1) *2. 2. q. 89. art. 1.* — (2) *d. 4. q. 1. part. 1.* — (3) *3. mor. c. 1.* — (4) *l. 4. tract. 3. c. 1.* — (5) *l. 1. c. 1.* — (6) *l. 3. c. 1.* — (7) *l. 4. t. 3. c. 1.* — (8) *l. c. c. 2.*

„bilis, honorem et fidelitatem ac fidem obtestor). *Vide* „*Laym.* (1).

„5. Formulæ hæ: *Deus novit*, *Deus testabitur suo* „*tempore*, *coram Deo loquor*, *Deus novit omnia*, *Deus* „*videt meam conscientiam*, censentur tantum narrative „proferri, non invocative (atque adeo non sunt jura- „menta), nisi aliud constet aut circumstantiis probetur. „*Laym.* (2), *Bonacina* (3) *ex Suarez*, *Lessius*, *San-* „*chez etc.*"

Pariter dicere: *Vivit Deus*, *Deus est veritas*, non est juramentum, si enuntiative profertur, ut *Cajet.*, *Led. etc. apud Salm.* (4). At *Salmantic. cum Azor.*, *Fagund.*, *Sot.*, *Trull.* dicunt, talia verba ex usu communi accipi ut prolata invocative et ut vera juramenta.

„6. Non sunt juramenta, quæ dicuntur per modum „sponsionis; v. gr. *expono caput meum*, *amputentur* „*mihi aures*, *ni ita sit* etc. *Vide Sanch.* (5)." (*Vide n. 143.*)

„7. Non vere jurat, qui, ut juramentum coactus vitet, „dicit, se jurare per omne id, per quod potest: quia, „cum res nulla sit, per quam absque necessitate jurare „licite possit, censetur per nihil jurare intendisse.

„8. Non sunt juramenta (quod confessarii et catechistæ „moneant, ne ex erronea conscientia peccetur), *vere*, „*certe*, *in veritate*, *fide boni viri*, *per fidem meam*, *fide* „*boni christiani vel sacerdotis vel regis*." (*Ita Salm.* (6) *cum Soto*, *Suarez*, *Sanchez*, *Less.*, *Villal.*)

135. — „Nec *per conscientiam meam*, *super conscien-* „*tiam meam etc.*, ut habet *Less.* (7), *Bonac. l. c.*; quia „tantum significant, illum loqui ex dictamine conscien- „tiæ et notitia veritatis, nec in testem adducitur Deus. „Esset tamen juramentum dicere: *Per fidem catholicam*, „*per sanctum evangelium*, quia tunc censetur in testem „adduci illius fidei et evangelii Auctor: *Vide Laym. l. c.*"

Dicere igitur: *Per conscientiam meam*, *super meam conscientiam*, *in conscientia*, non est juramentum, ut docent *Less.* (8), *Elbel* (9) *ac Salm.* (10) *cum Led. et Villal.*, quia nullus in testem adducitur, et sensus est:

(1) *loc. cit. c. 2.* — (2) *loc. cit. n. 4.* — (3) *q. 1. p. 2.* — (4) *tract. 17. c. 2. punct. 3. n. 25.* — (5) *l. c. n. 42.* — (6) *tract. 17. c. 2. punct. 3. n. 23.* — (7) *c. 42. d. 1.* — (8) *l. 2. c. 42. dub. 2. n. 4.* — (9) *de 2. præcept. n. 47.* — (10) *ib. n. 28.*

Quod dico, est, quod mihi dictat conscientia mea. Idem videtur tenendum cum auctore ut sup. *(Instruz. etc.)*, si dicas: *Per conscientiam animæ meæ;* nam conscientia principaliter ibi, non anima nominatur et intenditur. Secus, si dicas: *Per animam meam:* probabilius hoc esse verum juramentum, dicunt *Salm. ib. cum Suar., Fag. et Sanch., Elbel* (1), *Renzi* (2) *et Bus.* (3); quia in anima singulariter resplendet Deus, qui in testem tunc censetur adduci (4).

136. — Item dicere: *Juro ita esse*, non est vere juramentum, quia tunc nec explicite nec implicite divinum testimonium imploratur. Ita *Salm.* (5) *cum Suar., Sanch., Bon. etc.;* nisi præcesserit interrogatio de jurejurando, quia tunc per interrogationem præcedentem illud *juro* satis determinatur ad verum juramentum.

137. — „9. Non jurat, qui dicit: *Tam verum est, quam „sol lucet, quam hic sedeo, ambulo* etc. Unde, etsi „comparatio falsa sit, tantum est mendacium, cum nul„lus in testem invocetur. Item est, si dicas: *Quod dico, „est evangelium, est instar fidei, est de fide* etc." *(Dicere:* Est verum hoc sicut evangelium, *non regulariter est juramentum, ut Salm.* (6) *cum Sanch. et Pal.; et idem tenet auctor libelli cit. Instruz. etc.; quia hæc verba denotant potius assimilationem quam invocationem, ut mox infra subdit Bus.)*

„10. Quamvis hæ et similes comparationes: *Tam verum „est, quam Deus est, quam Christus est in venerabili sa„cramento, quam verum est evangelium:* item, *tam sum „innocens quam B. Virgo* vel *s. Franciscus* etc., com„muniter videantur continere juramentum cum blasphe„mia; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem „invocatur. Neque videtur esse blasphemia, si sit verum, „et animus proferentis sit significare tantum similitudi„nem, ut sensus sit: hoc verum esse suo modo, sicut „alterum est verum suo modo. Tunc vero esset blas„phemia, si usurpans intenderet significare, tantam esse „(secundum æqualitatem) in suo dicto certitudinem, quanta „est in ea veritate fidei. *Sanch.* (7).

(1) *dict. n. 47.* — (2) *de jur. q. 17.* — (3) *n. 150.* — (4) *vide dicta n. 129. vers. sed hic.* — (5) *loc. cit. n. 24.* — (6) *ib. n. 27.* — (7) *2. mor. n. 31.*

138. — „11. Non est juramentum, cum quis jurat per „creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis specialiter „elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione „ad Deum, ut si dicas: *Juro per hanc barbam, vestem etc.* „Censetur autem juramentum, cum fit per creaturas no„biliores; cum per eas tunc accipiatur earum Creator, „ut qui in iis singulariter residet ac relucet: sic v. gr., „dum juratur *per cœlum*, intelligitur istius habitator; „dum *per terram*, is, cujus hæc est scabellum; dum „*per templum*, is, qui ibi colitur; dum *per aliquod sa„cramentum*, is, qui illud instituit; dum *per crucem*, is, „qui in ea fixus est; dum *per evangelia*, ea tangendo „aut nominando, is, cujus ea verba sunt; *Bon.* (1), „*Suar., Sanch. ll. cc.*"

DUBIUM II.

Quotuplex sit juramentum.

139—141. *Quotupliciter dividatur juramentum.*
142. *An omnia juramenta sint ejusdem speciei.*
143. *An sit juramentum:* Puniat me Deus, si mentior!

139. — „Resp. Divisiones aliquot communiter affe„runtur, sed tantum accidentales; quæ speciem non mu„tant, ut in confessione distinguere non sit opus; *Suar.*, „*Less.*, *Bon.* (2). Itaque dividitur:

„Primo in *verbale*, *reale et mixtum*, cum videlicet vel „verbis fit vel actione aliqua: ut erectione digitorum, „contactu crucis, sceptri, evangeliorum: vel et verbis „simul et actione corporali, unde et vocatur juramentum „corporale (3).

140. — „Secundo in *invocatorium* seu contestatorium, „et in *execratorium* seu imprecatorium. Illud est, quo „Deus simpliciter ut testis invocatur: hoc autem, quo „non solum vocatur ut testis, sed etiam ut vindex, cum „jurans se vel alium dilectum, vel aliquid sui aut suo„rum subjicit Deo puniendum, si falsum dicat, ut: *Ita „me Deus amet, adjuvet: puniat me Deus, faciat Deus, „ut hinc numquam sanus surgam: nec conjugem nec*

(1) *q. 1. p. 1. n. 4.* — (2) *p. 2.* — (3) *vide Bon. p. 2.*

„*liberos vivos hodie intuear: tollat me Deus subitanea „morte: in æternum damnet. super animam meam etc.:* „in quibus, quando falso juratur, an sit conjuncta altera „species malitiæ contra charitatem sui aut proximi, scho„lastici controvertunt. Negant *Suar.*, *Val. etc.*, quia non „solet quis etiam amico suo tale malum ex animo impre„cari: sed potius cogitat, Deum non facturum esse (1).

141. — „Tertio in *assertorium et promissorium.* Illud „est, quo præterita vel præsentia affirmantur aut ne„gantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promitti„tur. Addunt aliqui *comminatorium*, ut v. gr.: *Per Deum „ego te cædam;* sed hoc referri potest ad promissorium. „In confessione non opus est explicare, utrum per Deum „an sanctos juraveris: quia est ejusdem speciei malitia, „cum jurans semper intendat Deum adducere in testem; „*Suar.*, *Less.* (2), *Lugo* (3).

142. — Quæritur, an omnia ista juramenta sint ejusdem speciei. Negat *Pal.;* sed melius affirmat sententia communis cum *Salm.* (4) *cum Sot*, *Less.*, *Sanch. etc.*

143. — Notandum autem, quod prædicta verba: *Occidar*, *si hoc non est*, et similia, quamvis sint vera juramenta, si per modum execrationis dicantur, quia significant: *Deus*, *quem in testem invoco*, *me occidat*, *si hoc non est verum:* cæterum communiter non continent nisi quamdam sponsionem seu pœnæ obligationem, et significant: *Si non est ita*, *spondeo meam vitam vel pœnæ mortis me submitto.* Ita *Salm.* (5) *cum Pal.*, *Fag.*, *Trull.*, *Villal.*, *Bus.* (6), *Sanch.* (7), *Elbel* (8). Secus vero, si Deus ibi expresse nominetur, *) dicendo: *Deus me perdat*, *si mentior*: quia tunc jam invocatur Deus ut vindex mendacii, si forte profertur; *Sanch.*, *Salm.*, *Elbel ll. cc. cum Busemb.* (9). Dicere autem: *Habear ut hæreticus*, *si hoc est falsum*, non est verum juramentum; sicut neque etiam, regulariter

(1) *vide Bon. d. 4. q. 1. p. 2.* — (2) *c. 42.* — (3) *dist. 16. n. 286.* — (4) *tract. 17. c. 2. punct. 2. n. 18. et 19.* — (5) *ibid. punct. 3. n. 26.* — (6) *d. 1. n. 6.* — (7) *dec. l. 3. c. 2. n. 256.* — (8) *n. 52.* — (9) *mox supra n. 140.* —

*) Hoc convenit cum retractatione 19.

Editor.

loquendo, dicere: *Tot angeli tollant animam meam, quot vicibus hoc feci;* vel: *Ita faveat mihi Deus, sicut etc.* Ita *Salm.* (1) *cum Pal. et Sanch.* Neque est juramentum dicere: *Juro per istam crucem*, cruce tamen non demonstrata vel signata. *Salm.* (2) *cum Sanch., Fag. et Vill.*

DUBIUM III.

An et quando sit licitum jurare.

144. *An liceat, et quæ requirantur ad licite jurandum.*
145. *Quid de* judicio *requisito?*
146. *Quid de* justitia? *An sit mortale defectus justitiæ in juramento assertorio. Quid de dicentibus:* Per Deum te occidam?
147. *Quid de* veritate *requisita?*
148. *Quæ certitudo requiratur ad jurandum.*
149. *An liceat petere juramentum a pejeraturo.*
150. *An excusentur a mortali rustici pejerantes; et quomodo admonendi.*

144. — „Resp. Juramentum, si debito modo fiat, licitum esse, est de fide. Et quidem est actus religionis, „ut omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo „observantur hæc tria: *Primum* est *judicium*, quod exigit, ut cum discretione, prudentia, consideratione ac reverentia non sine necessitate aut gravi causa fiat; *secundum* est *justitia*, quæ exigit, ut, quod juratur, sit res „justa, licita et honesta; *tertium* est *veritas*, ut nimirum „sit res vera, aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera; „ita ut, prout ex defectu alicujus horum minor aut major „in Deum injuria aut irreverentia redundare censeatur, „ita quoque majus aut minus committatur peccatum.

Unde resolves:

145. — „1. Quoad *judicium*, si hoc solum desit, ut plurimum est veniale tantum; ut si quis absque necessitate „juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine; *vide Sanch.* (3), *Less.*

„2. Mortaliter tamen etiam hic aut venialiter peccari „potest juxta quantitatem negligentiæ, quam jurans ad-

(1) *ibid. n. 27.* — (2) *ibid. n. 24.* — (3) *l. 3. c. 6. n. 22.*

„mittit in investigatione veritatis vel tollenda consuetu-„dine; *Sanch.* (1).

„3. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt „consuetudinem jurandi sine attentione, sitne verum hoc „an falsum, quod jurare solent.

146. — „4. Quod ad *justitiam* spectat, peccat mortaliter, „qui jurat, se facturum rem mortaliter malam, ut, se ali-„quem interfecturum; quia est gravis irreverentia, divina „auctoritate se ad peccatum mortale quasi obligare, ita ut „hic duæ malitiæ concurrant: una, quod velit malum, „altera, quod ad hoc abutatur auctoritate Dei, odio ha-„bentis omne malum; *Bon.* (2), *Less.* (3)."

Hoc certum est in juramento promissorio; sed quæstio est, an sit peccatum grave defectus justitiæ in juramento assertorio, si quis cum juramento se jactet de aliquo peccato.

Prima sententia affirmat *cum Tolet.* (4) *ac Sot., Less. etc. ap. Salm.* (5); sed probabilius dicendum, non esse nisi veniale contra religionem, ut *Suar.* (6), *Sanch.* (7) *et Salm.* (8) *cum Pal., Tamb. et Leand.* Ratio, quia ideo in juramento promissorio id est mortale, quia juramentum tum assumitur ad firmandam voluntatem exequendi malum; in tali vero assertorio non assumitur ad confirmandam complacentiam, sed tantum pronuntiatur ad alios certiores reddendos de suo peccato, quod non est nisi quædam animi levitas venialis. Secus tamen dicendum, ut bene advertunt *Salm. ib. cum AA. cit.*, si quis juramentum assumeret ad firmandam detractionem; quia juramentum tunc sumitur ut medium ad infamiam alterius certiorem reddendam. *)

Notandum autem hic, quod ex ira proferentes verba, videlicet: *Per Deum, per Christum te occidam*, communiter non peccent graviter, quia ex ignorantia aut indeli-

(1) *n. 10.* — (2) *loc. cit. p. 3.* — (3) *l. 2. c. 42. d. 3.* — (4) *ret. 20. l. 4. c. 21. n. 10. et 11.* — (5) *tr. 17. c. 2. punct. 5. §. 1. n. 46.* — (6) *de relig. l. 1. c. 3. n. 6.* — (7) *dec. l. 3. c. 4. n. 33.* — (8) *ibid. n. 47.*

*) Et sic legitur etiam in retractatione 20.

Editor.

beratione ut plurimum excusantur. Ita mecum sentit auctor cit. lib.: *Instruz. etc.*

„5. Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venia-„liter malam aut vanam aut inutilem aut frivolam: cum „ibi levis tantum irreverentia censeatur. *Bon. ib., Less. l. c.*" *(Ita etiam tenent Tann., Spor., Sanch. etc. Sed magis mihi arridet sententia opposita, quam tenet Elbel* (1) *cum March., Turr. etc.; quia non levis, sed gravis irreverentia videtur, invocare Deum in testem ac fidejussorem peccati, quamvis levis.)*

„6. Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra con-„silia evangelica: ut, se non ingressurum religionem, non „daturum eleemosynam aut mutuum. *Suar., Less., Sanch., „Bon. l. c.*

147. — „7. Quod ad *veritatem* spectat, cum hæc deest, „peccatur mortaliter, quia committitur gravis in Deum „irreverentia; quippe cum adducatur in testem falsitatis, „quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit aut possit deci-„pere testando falsum. Nec hic excusat levitas materiæ; „quia, sive hæc sit gravis sive levis, seria sive jocosa, „æqualiter tamen repugnat Deo, testificari falsum: et tale „juramentum dicitur perjurium. *S. Thom.* (2), *Lessius, „Sanch., Bon. l. c.*" (Hac de re lege propos. 24. inter damnatas ab *Innoc. XI.*) „An autem et quando perjurium „possit esse veniale per accidens," *(scilicet ob defectum deliberationis vel advertentiæ), Salm.* (3), *vide Escob.* (4).

„8. Nec excusatur, vel qui jurat verum, si is putabat esse „falsum, vel qui jurat pro certo, de quo ipse dubitet, etsi a „parte rei verum sit; *Sot., Nav., Bon. l. c.*

148. — Ad recte tamen jurandum non requiritur certitudo absoluta et omnino infallibilis, sed sufficit aliqua certitudo moralis, sive quædam probabilitas, quæ ad quamdam certitudinem moralem pertingat. Ita *Tamb.* (5); imo *Sanchez* (6) *cum Val. et Suar. ac Salm.* (7) *cum Pal., Less., Bon., Azor. etc. cum communi* ajunt, sufficere in juramento sive assertorio sive promissorio probabilitatem veritatis assertæ vel impletionis exequendæ rei promissæ,

(1) *n. 97.* — (2) *2. 2. q. 89. art. 7.* — (3) *tract. 17. c. 2. punct. 5. §. 1. n. 38. et 39.* — (4) *tom. 1. cap. 3. n. 6.* — (5) *l. 3. c. 2. §. 1. n. 6.* — (6) *lib. 3. cap. 4. n. 10.* — (7) *ib. n. 42. et expressius ibid. §. 2. n. 49.*

modo, intelligendum, non habeatur ratio probabilis in oppositum. Hinc dicunt, posse quidem affirmari cum juramento, quod auditum est a persona ita fide digna, ut moraliter certos nos faciat. Hoc tamen non currit in judicio; *Salmant.* (1) *cum Sanch., Pal., Bon. etc.* (2).

149. — „9. Peccat æque graviter, qui ab altero exi„git juramentum, sciens, eum esse pejeraturum; excipe, „nisi justa causa et necessitas exigat:" *(dicunt vero Pal.* (3) *et Elbel* (4), *sufficere causam utilem et honestam)* (5) „quia tunc perjurium ex sola pejerantis ma„litia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, „cum utatur suo jure. Quod tamen extra judicium raro „habet locum in privatis personis; *s. Thom.* (6), *Sua„rez* (7), *Sanch.* (8).

„10. Non pejeravit, qui juravit aliquid reipsa falsum, „quod ipse bona fide et cum ratione putavit esse verum.

150. — „11. Excusari subinde quidam simplices a mor„tali perjurio videntur posse ratione inconsiderationis, „cum usurpant quasdam formulas juratorias, ut: *Per „animam meam, puniat me Deus.* Etsi enim sciant, id „vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quod „jurare sit aliquid grave et invocare Deum in testem, „sed tantum apprehendunt confusam aliquam rationem „mali, non tanti momenti. *Vide Bon. l. c., Laym.* (9).

Imo notandum, quod communiter rustici non apprehendant gravitatem perjurii, dum se confitentes de juramentis parum vel minime distinguunt juramenta vera a falsis; et hoc ex praxi in missionibus jam dudum intellexi. Quare pro iis, qui consuetudinem taliter pejerandi habent, confessariis potius censeo abstinendum esse ab instruendis talibus de peccato gravi, quod revera est in perjurio, ne peccata materialia in iis ob malum habitum, quem habent, formalia evadant; ex regula generali, ut docet *Bus.* (10) *cum Lug., Sanch. et Laym. etc.* (11). Bene tamen tales consuetudinarii sunt fortiter monendi,

(1) *ibid. §. 1. n. 44.* — (2) *vide Bus. n. 144.* — (3) *tr. 14. d. 1. p. 10. n. 9.* — (4) *de jur. n. 110.* — (5) *vide dicta lib. 3. n. 77.* — (6) *q. 29.* — (7) *l. 3. c. 13. et 14.* — (8) *lib. 3. c. 8.* — (9) *c. 14.* — (10) *de sacr. pœn.* — (11) *vide l. 6. n. 610.*

ut deinceps desinant falsum jurare. Cæterum non semper expedit monere hujusmodi rudem pœnitentem de gravitate perjurii, si monitio prævideatur non de facili profutura.

DUBIUM IV.

An in juramento liceat uti æquivocatione.

151. *An liceat jurare cum amphibologia.*
152. *An vero cum restrictione mentali.*
153. Resolvuntur casus: *De confessario affirmante, se nescire peccatum confessum;*
154. *de reo vel teste, non legitime interrogato.*
155. *Quid, si legitime rogetur et æquivoce juret?*
156. *et an reus capitalis teneatur crimen confiteri.*
157. *De pœnitente interrogato de peccato confesso;*
158. *de paupere indigente re aliena;*
159. *de debitore, qui alias non tenetur;*
160. *de rogato a judice, an sit locutus cum reo et similibus;*
161. *de creditore asserente, nihil sibi solutum;*
162. *de adultera negante crimen;*
163. *de requisito ad mutuandum;*
164. *de mercatore etc.;*
165. *de famulo asserente, dominum non esse domi;*
166. *de assumendis ad doctoratum;*
167. *de asserente acceptionem pecuniæ, quam non recepit;*
168. *de asserente falsum, addendo submisse aliquid verum.*
169. *An liceat alicui non rogato æquivoce jurare.*
170. *Vide alios casus apud* Busemb.
171. *An liceat jurare sine animo jurandi.* (Sed de hoc fide fusius n. 172. dub. 5.) *Quær., an simulatio sit aliquando licita.*

151. — „Resp. Jurare cum æquivocatione, quando justa „causa est, et ipsa æquivocatio licet, non est malum; „quia, ubi est jus occultandi veritatem et occultatur sine „mendacio, nulla irreverentia fit juramento. Quod si sine „justa causa fiat, non erit quidem perjurium, cum saltem „secundum aliquem sensum verborum vel restrictionem „mentalem verum juret; erit tamen ex genere suo mortale contra religionem, cum sit gravis irreverentia, ad „alterum in re gravi decipiendum usurpare juramentum. „Ita communiter DD., *Sanch.* (1), *Bon.* (2), *Laym.* (3)."

Ad majorem claritatem pro hic dictis et dicendis in hac materia tam difficili plura sunt distinguenda. Primo

(1) *lib. 3. cap. 6.* — (2) *p. 12.* — (3) *cap. 13.*

loco distinguendum, aliam esse *amphibologiam* sive æquivocationem, aliam *restrictionem mentalem.*

Amphibologia triplici modo esse potest: I. Quando verbum habet duplicem sensum, prout *volo* significat velle et volare; II. quando sermo duplicem sensum principalem habet: v. gr. *Hic liber est Petri* significare potest, quod Petrus sit libri dominus, aut sit libri auctor; III. quando verba habent duplicem sensum, unum magis communem, alium minus, vel unum litteralem, alium spiritualem, ut verba illa, quæ dixit Christus de Baptista: *Ipse est Elias;* et Baptista dixit: *Ego non sum Elias.* Quo sensu viri spirituales cibos delicatos dicunt eis nocere, id est mortificationi; doloribus afflicti dicunt bene valere, id est quoad robur spiritus; *Cardenas* (1). Sic etiam quis interrogatus de aliquo, quod expedit celare, potest respondere: *Dico non*, id est, dico verbum *non; Card.* (2) de hoc dubitat, sed, salvo meliori consilio, videtur immerito, cum verbum *dico* vere duplicem sensum habeat; significat enim proferre et asserere, in nostro autem sensu *dico* idem est ac *profero.*

His positis certum est et commune apud omnes, quod ex justa causa licitum sit, uti æquivocatione modis expositis et cum juramento firmare. Ita *Less.* (3), *Card.* (4), *Salm.* (5) *ex s. Hieronymo* (6), qui dicit: *Utilem simulationem et in tempore assumendam;* quod explicans *s. Thom.* (7) ait: *S. Hieronymus utitur large nomine simulationis pro quacumque fictione.* Ratio, quia tunc non decipimus proximum, sed ex justa causa permittimus, ut ipse decipiatur; et ex alia parte non tenemur ad mentem aliorum loqui, si justa causa subsit. Justa autem causa esse potest quicumque finis honestus ad servanda bona spiritui vel corpori utilia; *Salm.* (8) *cum Val., Sanch., Pont. et Leand.*

Utrum autem jurare cum amphibologia sive restrictione non pure mentali, ut infra, sine justa causa, sit peccatum mortale? Affirmat *Viva* (9), item *Tol., Ang., Arm.,*

(1) *diss. 19. n. 47.* — (2) *n. 52.* — (3) *l. 2. cap. 42. n. 47.* — (4) *diss. 19. n. 35.* — (5) *tr. 17. de juram. c. 2. punct. 8. §. 3. n. 115.* — (6) *c. 22. q. 2.* — (7) *2. 2. q. 111. art. 1. ad 2.* — (8) *ibid. §. 1. n. 109.* — (9) *in prop. 27. damn. ab Innoc. XI.*

Nav. etc. apud Sanch. (1); idemque tenet *Bus. cum Laym.*, *Sanch. et communi*, ut asserit. Sed immerito citat *Sanch.* et vocat suam sententiam communem, dum oppositam sequitur *Sanch. l. c.* Et eamdem tenent *Lugo* (2), *Caj.* (3), *Salm.* (4) *cum Sot.*, *Val.*, *Prado*, *Hurt.*, *Candido*, *Leand. etc.*; item *Less.* (5), *Pal.* (6), et probabilem putat *Bus.* (7). Ratio hujus probabilioris sententiæ est, quia in hujusmodi juramento jam adsunt veritas et justitia: deficit tantum judicium sive discretio, cujus deficientia non est nisi venialis. Nec obstat, quod ait *Viva*, scilicet, quod taliter jurans exercite invocet Deum ad testificandum falsum; nam reipsa invocat ad testificandum verum juxta suum sensum, quamvis permittat ex justa causa, ut alter ex sua incuria vel inadvertentia decipiatur. Excipiendum tamen *cum Salm. l. c. et aliis communiter*, nisi hoc fiat in judicio vel in contractibus. Ex præfata autem sententia infertur, quod ad sic jurandum (præterquam in judiciis et contractibus) non requiratur causa absolute gravis, sed sufficiat quævis rationabilis causa, puta ad se liberandum ab importuna et injusta interrogatione alterius, ut dicunt *Salm.* (8) *cum Val.*, *Sanch.*, *Bon.*, *Pal. etc.*, *Roncagl.* (9), *Elbel* (10), Hic tamen *notandum 1.* cum *Ronc. l. c.*, majorem causam requiri ad æquivocandum cum juramento quam sine illo. *Notandum 2.* cum *Salm.* (11), quod, quo verba majorem occasionem præbent errandi, eo major causa exigatur: unde dicunt, quod, quando verba fere nullam causam præbent errandi, ut sunt verba per se æquivoca, duplicem sensum æque habentia, tunc levissima causa excuset.

152. — *Restrictio* autem *mentalis* alia est *pure mentalis*, quæ nullo modo ab aliis percipi potest: alia *non* est *pure mentalis*, quæ ex adjunctis circumstantiis innotescere potest.

Restrictio *pure mentalis* numquam est licita, nec juramentum super eadem, ut patet tribus propositionibus

(1) *dec. lib. 3. c. 6. n. 22.* — (2) *de fide d. 4. sect. 5. n. 64.* — (3) *2. 2. q. 89. a. 6. ad 4. dub. 2.* — (4) *loc. cit. n. 108.* — (5) *lib. 2. cap. 42. dub. 9. n. 48.* — (6) *tr. 14. d. 1. p. 7. n. 3.* — (7) *n. 170. 3.* — (8) *ibid. n. 109.* — (9) *de jur. c. 4. q. 2. r. 3.* — (10) *n. 129.* — (11) *dict. n. 109.*

damnatis ab *Innoc. XI.*, in quibus prima *n. 26.* dicebat: *Si quis vel solus vel coram aliis, sive interrogatus sive propria sponte, sive recreationis causa sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit; intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit; vel aliam viam ab ea, in qua fuit, vel quodvis aliud additum verum: revera non mentitur nec est perjurus.*

Secunda *n. 27.* dicebat: *Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet virtutis actum; ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.*

Tertia *n. 28. Qui mediante commendatione vel munere ad magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare juramentum, quod de mandato regis exigi solet, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

E contrario licitum est, justa causa uti restrictione *non pure mentali*, etiam cum juramento, si illa ex circumstantiis percipi potest. Id probatur ex *Joan. 7, S.*, ubi Christus dixit: *Non ascendo ad diem festum hunc;* et tamen narrat scriptura, quod postea ascenderit. *Non ascendo*, subintellexit, *manifeste*, ut rogabant discipuli, sed *ascendo occulte.* Pariter ex *Matth. 24, 36.*, ubi Dominus dixit: *De die illa nemo scit..., neque Filius*, subintelligendo, *ad manifestandum*, ut discipuli petebant, prout explicat *d. Aug.* (1). Sic etiam sentit *s. Thom.* (2), inquiens: *Dicitur nescire diem, quia non facit scire.* Id est, ac si dixisset: Nescio ad manifestandum aliis. Et idem sentiunt *s. Joan. Chrysost., s. Hieronym., s. Ambrosius, s. Athanasius, s. Basilius, s. Hilarius etc.*, ut testatur *Suarez* (3). Hanc sententiam communiter tenent *Gonet* (4), *Laymann* (5), *Palud.* (6), *Adrian.* (7), *Major.* (8), *Soto* (9), *Wigandt* (10), *Car-*

(1) *p. 6. in prol.* — (2) *3. p. q. 10. art. 2. ad 2.* — (3) *in 3. p. q. 10. a. 2.* — (4) *man. t. 5. tr. 8. c. 2. §. 3.* — (5) *tr. 3. l. 4. c. 13. n. 7. v. interim.* — (6) *in 4. d. 9. q. 3. a. 3. concl. 1.* — (7) *in 4. de sacr. confess. d. 6. §. ad argum.* — (8) *in 4. d. 15. q. 18. q. 1.* — (9) *de secreto membr. 3.* — (10) *tr. 10. exam. 4. n. 61. resp. 3.*

denas (1), qui (2) *cum Suar. et Lugo* ait, idem dicendum, si respondeatur ad mentem interrogantis, *La Croix* (3), *Holzm.* (4), *Elbel* (5), *Sporer* (6), *Viva* (7) *et Salm.* (8), ubi dicunt, hanc sententiam esse communem fere omnium DD. Idem sentit *Cont. Tourn.* (9) *cum Van.-Roy et Boudart*, dicens, etiam strictiores theologos has restrictiones late mentales (quod idem est ac non pure mentales) negare esse illicitas, ex *d. August.*, qui (10) ait: *Quamvis omnis, qui mentitur, velit celare, quod verum est: non tamen omnis, qui vult, quod verum est, celare, mentitur.* Consentit etiam rigidissimus *Contensonius* (11); nam explicando illud *Joannis 7.* de ascensu Christi ad diem festum, dicit, Christum verba subobscura adhibuisse, in quibus poterat vir prudens verborum sensum facile interpretamento aperire. Favet *d. Thomas* (12), ut recte ait *Wigandt*, ubi: *Aliud est veritatem tacere, aliud falsitatem proponere.* Item (13) dicit: *Non est licitum, mendacium dicere ad hoc, quod aliquis alium a quocumque periculo liberet; licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, ut Augustinus dicit in lib. contra mendac.* Ratio autem hujus sententiæ est, quia, si non liceret uti restrictione non pure mentali, non existeret modus secretum licite celandi, si quis nequiret aperire sine damno vel incommodo; quod utique esset æque perniciosum commercio humano quam mendacium. Damnatio autem peracta a Pontifice restrictionis mentalis recte intelligenda est de restrictione pure et stricte sumpta; illa enim tantum vera mentalis restrictio dici debet, quæ tantum in mente fit et ita occulta remanet, et nullo modo ex circumstantiis externis agnosci valet.

153. — Hinc infertur I. Confessarius affirmare potest etiam juramento, se nescire peccatum auditum in confessione, subintelligendo *ut hominem*, non autem *ut mi-*

(1) *in 2. crisi diss. 19. n. 81.* — (2) *in prop. Innoc. XI. diss. 19. n. 48.* — (3) *l. 3. p. 1. n. 287.* — (4) *t. 1. de juram. p. 273. n. 490.* — (5) *eod. tit. t. 2. p. 52. n. 144.* — (6) *tr. 3. c. 1. n. 115.* — (7) *in prop. 27. Innoc. XI. n. 4.* — (8) *tr. 17. c. 2. punct. 8. §. 3. n. 117.* — (9) *de relig. part. 2. c. 3. art. 5. in fine.* — (10) *in lib. contra mendac. c. 10.* — (11) *t. 4. diss. 2. c. 1. in resp. ad instabis.* — (12) *2. 2. q. 69. art. 2.* — (13) *q. 110. art. 5. ad 4.*

nistrum Christi, ut docent *s. Th.* (1), *Lugo* (2) (qui tamen explicat alio modo illud verbum, *nescire per scientiam, quæ utilis sit ad respondendum*), item *Sporer* (3) *et Elbel* (4) *cum aliis communissime.* Ratio, quia interrogans non habet jus nisi ad sciendam notitiam communicabilem, qualis non est illa confessarii. Et hoc etiam, si aliter interroget, an audierit ut minister Christi; *Lug.* (5), *Viva* (6), *Ronc.* (7) *et Elbel* (8) *cum aliis;* quia confessarius semper censendus est respondere ut homo; nam ut minister Christi non potest loqui. Hinc dicunt *Card.* (9) *ac Fel. Pot.* (10), quod, quoties tenetur quis occultare infamiam alterius, licite dicat: *Nescio*, scilicet: *Non habeo sententiam utilem ad respondendum;* sive: *Non scio tamquam manifestabile*, ut *Card. cum Lugo* (11). Et si quis temere petat a confessario, an audierit tale peccatum in confessione, bene potest respondere: *Non audivi*, scilicet, *ut homo vel ad manifestandum; Card. cum Lugo* (12).

154. — II. Reus aut testis, a judice non legitime interrogatus, potest jurare, se nescire crimen, quod revera scit; subintelligendo, nescire crimen, *de quo legitime possit inquiri*, vel nescire *ad deponendum.* Ita *Caj.* (13), *Sporer* (14), *Azor.* (15), *Ronc.* (16), *Sanch.* (17) *cum Nav., Tolet., Val. etc.* ex eodem *d. Th.* (18). Idem, si testis ex alio capite non teneatur deponere, nempe si ipsi constet, crimen caruisse culpa, ut *Salm.* (19) *et Elbel* (20); vel si sciat crimen, sed sub secreto, cum nulla præcesserit infamia, ut *Card.* (21). Reus tamen vel testis, qui legitime a judice interrogatur, nequit ulla æquivocatione uti, quia tenetur justo præcepto superioris parere. Est communis *Salm.* (22) *cum Sot.*,

(1) *2. 2. q. 70. art. 1. ad 1.* — (2) *disp. 22. n. 75.* — (3) *de præc. n. 119.* — (4) *de jur. n. 149.* — (5) *n. 66.* — (6) *in prop. 27. Innoc. XI. n. 3. et 13.* — (7) *d. 2. præc. c. 4. reg. prax. n. 2.* — (8) *de jur. n. 130.* — (9) *diss. 19. n. 39. in fine et 67.* (10) *de jur. n. 1734.* — (11) *d. loc. n. 43. et 44.* — (12) *n. 66.* — (13) *opusc. tom. 1. tr. 31. r. 5.* — (14) *de 2. præc. c. 1. n. 120. et 121.* — (15) *tom. 1. l. 11. c. 4.* — (16) *de 2. præc. c. 4. q. 2. r. 3.* — (17) *dec. l. 3. c. 6. n. 23. et 26.* — (18) *2. 2. q. 69. a. 1.* — (19) *tr. 17. c. 2. punct. 8. §. 6. n. 139.* — (20) *n. 145.* — (21) *ib. n. 51.* — (22) *ibid. n. 146.*

Less., Sanch. etc. cum Bus. Et idem dicendum de juramento in contractibus onerosis, quia alias injuria alteri irrogaretur. *Salm. ib.* Excipe in judicio, si crimen fuerit omnino occultum: tunc enim potest, imo tenetur testis dicere, reum non commisisse. *Tamb.* (1) *cum Card. et Pot. ut sup.* Et idem potest reus, si non adest semiplena probatio etc.; *Tamb.* (2) cum communi, quia tunc judex non legitime interrogat.

155. — Sed quæritur hic 1., an, si talis reus vel contrahens æquivoce jurando decipit, possit absolvi, nisi veritatem manifestet. Negant aliqui non improbabiliter; sed probabilius affirmant *Sanch.* (3) *et Salm.* (4) *cum Philiarch.*; quia tali juramento, quod perjurium nequit dici, non peccavit contra justitiam commutativam, sed contra legalem et obedientiam judici debitam, cujus præceptum detegendæ veritatis transiens est duratque solum, dum judex interrogat. Idemque dicit *Sanch. ib.* de teste mentiente. Et ideo uterque absolvi potest, quin veritatem revelet. Tenentur vero ambo alteri satisfacere, si possunt alia via. At si non possint, dicunt *Salm. ib.*, teneri eos denuo in judicio detegere veritatem. Sed etiam excusarem, si omnino essent impotentes ad satisfaciendum in præsenti et in futuro.

156. — Quæritur 2., an reus legitime interrogatus possit negare crimen, etiam cum juramento, si grave damnum ex confessione ipsi immineat. Negat *Elbel* (5) *cum d. Th.* (6), et quidem probabilius, quia reus tenetur tunc pro communi bono damnum illud subire; sed satis probabiliter *Lugo* (7), *Tamb.* (8) *cum Sanch., Viva* (9), *Sporer* (10), item *Elbel* (11), *Card.* (12) *cum Nav., Less., Sa et Fill. et aliis pluribus* dicunt, posse reum, si sibi immineat pœna mortis vel carceris, aut exilii perpetui, amissionis omnium bonorum, triremium et similis, negare crimen, etiam cum juramento, saltem sine peccato gravi, subintelligendo, *se non commisisse, quatenus teneatur illud fateri*, modo sit spes vitandi pœnam. Ratio, quia lex humana non potest sub gravi obligare homines cum tanto onere. Additque *Elbel*,

(1) *c. 4. §. 2. n. 4.* — (2) *§. 3. n. 2.* — (3) *dec. l. 2. c. 7. n. 8.* — (4) *ibid. n. 147.* — (5) *n. 44.* — (6) *d. art. 1. ad 2.* — (7) *de just. d. 40. n. 15.* — (8) *lib. 3. c. 4. §. 3. n. 5.* — (9) *q. 7. art. 4. n. 2.* — (10) *de 2. præc. c. 1. n. 115.* — (11) *dict. n. 144.* — (12) *in prop. Innoc. XI. diss. 19. n. 78.*

hanc sententiam, licet minus probabilem, insinuandam tamen esse reis et confessariis, ut liberentur illi a culpa gravi, in quam facillime incident, si ad confessionem criminis obstringantur (1).

157. — III. Pœnitens interrogatus a confessario de peccato confesso potest jurare, se non commisisse, subintelligens *illud, quod confessus non sit.* Ita *Carden.* (2), *Salmant.* (3), *Sanch.* (4), *Sporer* (5). Hoc tamen intelligendum, nisi confessarius juste interroget ad noscendum statum pœnitentis (6).

158. — IV. Indigens bonis absconditis ad sustentationem potest judici respondere, se nihil habere; *Salm.* (7). Pariter hæres, qui sine inventario occultavit bona, si non teneatur ex illis satisfacere creditoribus, potest judici respondere, se nihil occultasse, subintelligens *de bonis, quibus satisfacere teneatur; Salm. l. c. et Ronc.* (8).

159. — V. Qui mutuum accepit, sed postea satisfecit, potest negare, se accepisse mutuum, subintelligens *ita, ut debeat solvere; Salm.* (9) *et Spor.* (10) *cum Suar., Nav., Azor., Laym., Sanch., Cov. et aliis.* Sic pariter, si quis fuerit coactus ad matrimonium, potest judici asserere etiam cum juramento, *se non contraxisse*, scilic. *libere*, ut par erat; *Tol.* (11), *Laym.* (12), *Nav.* (13) *et Spor. l. c.*, qui idem ait de eo, qui irrita sponsalia inivit. Pariter, qui matrimonium promisit, sed inde non teneatur ad illud, potest negare promissionem, scilicet, *ut ex illa teneatur; Salm. ib.* Qui non tenetur ad gabellam, potest respondere, se nihil ferre, scilicet, *ex quo gabellam debeat; Card.* (14), *Salm. ib., Spor.* (15) *cum Led.* Qui venit de loco falso putato infecto, potest negare, se venire ex illo, scilicet *ut pestilenti*, quia hæc est mens custodum; *Salm.* (16), *Lessius* (17), *Sanch.* (18) *et Sporer* (19) *cum Tol., Nav., Suar., Henr., Rod. etc.* Imo hoc admittunt *Tol., Less. et alii*

(1) *vide dicenda lib. 5. n. 274.* — (2) *diss. 19. n. 48.* — (3) *tr. 17. c. 2. punct. 8. §. 3. n. 118.* — (4) *lib. 3. cap. 6. n. 14.* — (5) *de 2. præc. cap. 1. n. 105.* — (6) *ex prop. 58. damn. ab Innoc. XI.* — (7) *ibid. §. 6. n. 140.* — (8) *c. 4. reg. 2. in praxi.* — (9) *cit. n. 140.* — (10) *de 2. præc. c. 1. n. 122.* — (11) *lib. 4. c. 21.* — (12) *c. 14. n. 8.* — (13) *in c. Humanæ aures caus. 22. q. 5.* — (14) *n. 77.* — (15) *loc. cit. n. 121.* — (16) *ibid. n. 141.* — (17) *c. 42. n. 47.* — (18) *dec. lib. 3. cap. 6. n. 35.* — (19) *loc. cit. n. 140.*

plures ap. Spor., etiamsi ille celeriter transisset per locum infectum, modo sit certus, nil se luis contraxisse ; quia possit intelligi, non venisse eum, ut ab ipso periculum sit timendum ; sed huic ego non omnino acquiesco. Admittunt etiam *Salm.* (1) *cum Bus.*, quod, si quis a fure vi obligetur ad promittendam pecuniam cum juramento, possit subintelligere : *Dabo, si tibi debuero, secluso juramento ;* quia, dicunt, promissionem illam ex circumstantiis posse admittere talem amphibologiam. Pariter uxor, cui constet, matrimonium esse nullum, potest judici vel confessario, qui alias non vellet eam absolvere, promittere cum juramento, se cohabitaturam cum viro, etsi non intendat, intelligens de cohabitatione licita ; *Salm. l. c.*

160. — VI. Rogatus a judice, an sit locutus cum reo, potest negare, intelligens, se non locutum fuisse ad cooperandum crimini. Canonicus, obligatus ad secretum, potest jurare, se nihil manifestasse, si vere nihil eorum, quæ sub gravi tenebatur celare, manifestavit. Ita *Salm.* (2), qui asserunt, hæc omnia passim obvia esse apud omnes auctores. Pariter *Less.* (3) *cum Alex., Bart. etc.* Qui eligendus est in officium, interrogatus, an habeat aliquod impedimentum, potest negare, si revera illud non sit tale, quod impediat.

Pariter, si quis invitatus interrogetur, an sit bonus cibus, qui revera sit insipidus, potest respondere, esse bonum, scilicet *ad mortificationem ; Cardenas* (4). Sic etiam, dicunt *Card.* (5) *et Croix* (6), licite proferri cæremonias : *Osculor manus etc. ; offero me famulum etc. ;* quia ex communi usu accipiuntur ut verba materialia, prolata tantum ad honorem. Licitum est etiam celare veritatem cum causa ; v. gr. si quis petat a te pecuniam, potes respondere : *Utinam haberem !* vel : *Gauderem habere etc. ; Card.* (7).

161. — Sed quæritur 1., an creditor ex instrumento possit asserere cum juramento, nihil sibi solutum, si revera sit pars soluta, sed ipse ex alio capite habeat creditum, quod probare non possit. Respondetur posse, dummodo non juret, eam quantitatem sibi deberi ex illo instrumento,

(1) *dict. n. 141.* — (2) *ibid. n. 142.* — (3) *c. 52. n. 48.* — (4) *diss. 19. n. 74.* — (5) *n. 76.* — (6) *lib. 3. p. 1. n. 302.* — (7) *diss. 19. n. 53.*

ne aliis creditoribus anterioribus damnum inferatur. Ita *Salm.* (1) *cum Sanch., Pal., Leand. etc.*

162. — Quær. 2., an adultera possit negare adulterium viro, intelligens, ut illi revelet. Potest æquivoce asserere, se non fregisse matrimonium, quod vere persistit. Et si adulterium sacramentaliter confessa sit, potest respondere: *Innocens sum ab hoc crimine;* quia per confessionem est jam ablatum. Ita *Card.* (2), qui tamen hic advertit, quod nequeat id affirmare cum juramento, quia ad asserendum aliquid sufficit probabilitas facti; sed ad jurandum requiritur certitudo. Sed respondetur, quod ad jurandum sufficiat certitudo moralis, ut diximus (3) *cum Salm.* (4), *Less., Sanch., Suar., Pal. et communi.* Quæ certitudo moralis remissionis peccati potest quidam haberi, quando quis bene moraliter dispositus recepit pœnitentiæ sacramentum.

Ad quæsitum vero dicunt *Salm.* (5) *cum Soto*, non posse fœminam adulterium negare, quia esset pura restrictio mentalis. *Cardenas* (6) tamen admittit, in periculo mortis licere uti metaphora, quæ communis est in scriptura, ubi adulterium sumitur pro idololatria, ut ex *Ezech. 23, 37.: Quia adulteratæ sunt.... et cum idolis fornicatæ sunt.* Imo si crimen est vere occultum, probabiliter cum *Bus. infra et Less., Trull. ib. ac Sanch.* (7) *cum Sot., Sayr. et Arag.* potest mulier negare cum juramento et dicere: *Non commisi;* eodem modo, quo reus potest dicere judici non legitime interroganti: *Crimen noncommisi*, intelligendo, se non commisisse ita, ut teneatur ei manifestare, ut *Tamb. ex comm.* (8) *et Viva* (9).

163. Quær. 3., an requisitus ad mutuandum possit jurare, se non habere pecuniam, quam revera habet, intelligendo, se non habere, ut ad mutuum præstet. Negant *Salm.* (10) *cum Sot., Henr.* Ratio, quia illa restrictio ex circumstantiis percipi nequit. Sed hoc intelligendum, si veritas nullo modo percipi possit; nam si posset conjici ex aliqua circumstantia, nempe pauper-

(1) *tr. 17. cap. 2. punct. 8. §. 6. n. 143.* — (2) *diss. 19. n. 54.* — (3) *supra dub. 3. n. 148.* — (4) *tr. 17. c. 2. punct. 5. §. 1. n. 42.* — (5) *ibid. punct. 8. §. 6. n. 144.* — (6) *n. 60.* — (7) *lib. 3. dec. c. 2. n. 42.* — (8) *c. 4. §. 3. n. 1. et 2.* — (9) *q. 7. art. 4. n. 2.* — (10) *loc. cit. n. 145.*

tatis vel indigentiæ mutuatarii, bene posset ipse intelligere: *Non habeo superfluum, ut possim mutare.* Ita *Ronc.* (1), *Viva* (2) *cum Sanch., Bon., Sylv. etc., Carden.* (3) *cum Suar. et Lug.* (4), qui sic docet: *Qui habet unum panem sibi necessarium, vere respondet, se nullum habere, ei, qui petit panem commodatum; quia uullum habet, quem commodare possit, de quo solo ille interrogat.* Et idem dicit *Carden.* (5) de pecunia petita, si domino sit necessaria.

164. — Quær. 4., an mercatores possint jurare, mercem carius ipsis constare, intelligendo *cum alia merce.* Affirmant aliqui, sed merito negant *Salm.* (6). Probabiliter tamen posse, ait *Croix* (7) *cum Gob.*, quando tales non intelligunt de mero pretio rei, sed computant in eo expensas pro vectura, pro apotheca etc.

165. — Quær. 5., an famulus ex jussu domini possit negare, ipsum esse domi. *Card.* (8) admittit, ipsum posse figere pedem in lapidem et respondere: *Non est hic:* quia non est restrictio mentalis: sed huic non assentior, si alter nullo modo possit id advertere. Potius concederem, eum posse dicere: *Non est hic*, scilicet non in hac janua vel fenestra; vel (ut ait *Cont. Tourn.*) (9): *Non est hic*, quatenus videri possit. Item ait *Card.*, posse eum respondere: *Egressus e domo est*, intelligendo *in præterito;* non enim tenemur, ait cum *Less. ut supra*, respondere ad mentem interrogantis, si adsit justa causa. Secus, si ille rogetur, an hoc mane dominus egressus sit, ut *Croix* (10). Sic etiam *Card.* (11) ait de viro nobili, qui est in lecto, posse respondere famulum, eum esse foris, scilicet, eum esse remotum a consortio, ut ex usu loquendi solet intelligi.

166. — Quær. 6., an assumendi ad gradum doctoratus possint jurare cum æquivocatione conditionem requisitam non veram, scilicet, vacasse se tot annis illi scientiæ etc., si tales sint æque idonei ac alii doctores. *Vide Tamb.* (12), qui affirmat, et justam causam, ait, tunc

(1) *de 2. præc. c. 4. reg. 2. in praxi.* — (2) *q. 7. a. 4. n. 2.* — (3) *diss. 19. n. 48.* — (4) *de pœnit. disp. 23. sess. 4. n. 74.* — (5) *n. 73.* — (6) *dict. n. 145.* — (7) *l. 3. p. 1. n. 301.* — (8) *diss. 19. n. 75.* — (9) *de relig. part. 2. c. 3. art. 5. in fine.* — (10) *lib. 3. p. 1. n. 284.* — (11) *n. 72.* — (12) *dec. lib. 3. cap. 2.*

esse sic jurandi, ne repellantur, qui jam digni sunt. Sed quidquid sit de hoc, probabile magis mihi videtur, non pejerare doctorandos Neapoli, qui more solito scribunt manu propria in suscipiendo matriculas: *Dico con giuramento essere il primo anno istitutista etc.*,*) cum revera id non sit. Ratio, quia verbum illud *giuro* sive *dico con giuramento*, ut supra diximus (1) *cum Salm.* (2), *Bon.*, *Sanch.*, *Suar.*, de se non est juramentum, nisi præcedat interrogatio de juramento; sed hæc interrogatio Neapoli vel omnino non fit, vel non fit de vero juramento, sed tantum de illa scriptione materiali, quæ ex usu communi videtur non apprehendi ut verum juramentum.

167. — Quær. 7., an possit quis licite coram notario asserere, se accipere pecuniam, quam vere non recipit. Affirmat posse *Tamb.* (3), sensum impropriando, scilicet jurando, pecuniam se pro accepta habere vel accipere, qui certus sit moraliter, alterum brevi pecuniam sibi fore soluturum. Et videtur probabile ex communi usu loquendi.

168. — Quær. 8., an liceat jurare aliquid falsum, addendo tamen submissa voce circumstantiam veram. Affirmant *Hurtad. et Prado cum aliis ap. Salm.* (4) *contra Torre*, qui dicunt, quod, ut locutio sit vera, sufficiat, ut exterius concordet conceptui mentis, sive nutibus sive voce submissa explicetur, et per accidens sit, ut alter non audiat. At melius *Salm.* (5) id admittunt, si tamen aliquo modo possit ab altero percipi illa submissa prolatio, licet ejus sensus non percipiatur; secus, si omnino alterum lateat.

169. — „1. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, „quando non rogatus, sed sponte sua jurat; quia tunc „tenetur uti vocabulis secundum communem significa„tionem, inquit *Tolet.* (6), eo quod non habeat rationem „æquivocandi."

(1) *dub. 1. n. 136.* — (2) *tr. 17. c. 2. punct. 3. n. 24.* — (3) *ibid. n. 20. et 23.* — (4) *ibid. punct. 8. §. 5. n. 136.* — (5) *ibid. n. 138.* — (6) *lib. 4. c. 21.*

*) i. e. Dico cum juramento, me primo anno institutorem esse. *Editor.*

170. — Probabilius tamen *Salm.* (1) cum communissima contrarium dicunt, nempe, quod, quando adest justa causa necessitatis vel utilitatis, possit quis uti amphibologiis in juramento, etiamsi ad jurandum sponte se offerat.

„2. Graviter item peccat, qui utitur æquivocatione, „quando juramentum juste exigitur, ut a judice vel supe„riore in re gravi. *Bon.* (2).

„3. Si autem fiat tale juramentum in re levi per jocum et „citra inobedientiam ac notabile damnum alterius, erit tan„tum veniale, ut probabiliter docet *Sanch.* (3) *contra alios*; „quia sola discretione sive judicio caret. *Vide Bon. loc. cit.*

„4. Licet æquivoce jurare, si juramentum exigatur in„juste: ut v. gr. si quis exigat juramentum, qui jus non „habet, v. gr. judex incompetens, vel si non servet ordi„nem juris; item, si exigatur per vim, injuriam, metum, „v. gr. si vir exigat juramentum ab uxore de adulterio oc„culto: si latrones exigant a te lytrum cum juramento. „*Sayr.* (4), *Less.*, *Trull.* (5).

171. — „5. Qui exterius tantum juravit sine animo ju„randi, non obligatur nisi forte ratione scandali; cum non „juraverit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi, „ut servet *Sanch.* (6), *Trull.* (7)." *(Sed de hoc vide mox dicenda dub. seq. n. 172. v. quæritur.)*

Quæritur hic ultimo, an simulatio sit aliquando licita. Respondetur: Simulatio *formalis*, nempe cum quis intendit per factum externum aliud significare, quam in animo habet, hæc numquam est licita, quia est verum mendacium facti, ut docet *d. Th.* (8). Simulatio vero *materialis*, scilicet cum quis aliquid agit, non intendens deceptionem alterius, sed aliquem suum finem, hæc est licita cum justa causa, semper ac ex circumstantiis alii possint conjicere, ad alium finem id agi; prout dictum est de restrictione non pure mentali (9). Sic *Josue c. 8.* licite fugit, non intendens significare metum, sed ut hostes longe abducerentur ab urbe *Hai*, et reliqui milites irruerent in urbem. Ita etiam Christus Dominus *Luc. 24.* apud Emmaus *finxit se longius*

(1) *ibid. n. 142. in fine.* — (2) *p. 2.* — (3) *l. 3. c. 5.* — (4) *l. 4. c. 3. et lib. 1. c. 17.* — (5) *lib. 2. cap. 1. d. 15.* — (6) *7. mor. cap. 10. n. 11.* — (7) *lib. 2. c. 1. d. 10.* — (8) *2. 2. q. 111. art. 1.* — (9) *n. 152.*

ire, non intendens, ut discipuli hoc crederent, sed volens significare, se revera iturum fuisse longius, nisi ab eis invitaretur. Ita *Croix* (1).

DUBIUM V.

Quæ et quanta sit obligatio juramenti promissorii.

172. *Quotuplex veritas affirmanda sit in juramento promissorio. Quale autem peccatum sit juramentum promissorium fictum, et quomodo obliget.*
173. *An peccet graviter non implens promissum in re parva.*
174. *An obliget juramentum metu extortum.*
175. *Quid, si sit errore vel dolo extortum?*
176. *An obliget juramentum de re mala aut vana.*
177. *Quid de juramento in favorem tertii?*
178. *An juramentum non ludendi excludat ludum moderatum.*
179. *An obliget juramentum factum contra primum.*
180. *An juramentum sequi debeat conditionem promissionis.*
181. *Quomodo obliget juramentum servandi statuta alicujus collegii.*
182. *De juramento medicorum non visitandi etc.*
183. *De juramento servandi secretum, dicendi veritatem et solvendi debitum.*
184. *An obliget juramentum factum concubinæ non cognoscendi aliam.*
185. *An promissio prodiga cum juramento obliget.*
186. *An obliget juramentum redeundi ad carcerem. De juramento parentum ac dominorum puniendi filios aut famulos.*

172. — „Resp. 1. In juramento promissorio duæ affir„mantur veritates: una de præsenti primaria, quod scilicet „jurans habeat animum implendi, quod promittit; altera „secundaria de futuro, quod scilicet impleturus sit suo tem„pore, quod promittit: sive promittat Deo, et est votum „cum juramento; sive homini, et est jurata promissio hu„mana. Unde oritur obligatio implendi, si rationabiliter „possit. Ita communiter DD. *Laym.* (2), *Bon.* (3).

Unde resolves:

„1. Defectu *primæ* veritatis jurans vere pejerat morta„liter, si vel non habeat animum implendi, sive materia

(1) *l. 3. p. 1. n. 298.* — (2) *lib. 4. tom. 3. cap. 6.* — (3) *p. 7.*

„sit parva sive magna, licita sive illicita; vel si dubitat, „an facturus sit necne, quod jurat; vel si putet sibi mora„liter impossibile, ut impleat, quod promittit: quia quoad „istam veritatem præsentem promissorium ab assertorio „non differt; unde nec parvitas materiæ excusat." *(Peccat quidem graviter, qui promittit aliquid cum juramento, putans impossibile, ut impleat. Ita hic Busemb. Sed addendum cum Salmant.* (1) *cum Azor., Suarez, Fag., Leand. etc., secus esse, si probabilem rationem habeat implendi.)*

Quæritur, quale peccatum sit juramentum promissorium fictum, et ad quid obliget. Distinguo: Tripliciter potest quis ficte promittere cum juramento: I. sine animo jurandi; II. sine animo se obligandi; III. sine animo implendi.

I. Si quis juret *sine animo jurandi*, peccat quidem, et ex prop. 25. damn. ab *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive sit gravis.* Ratio, quia tunc illudit divino testimonio. An autem hic peccet graviter? Resp. affirmative, si juret sine animo implendi promissionem; si vero cum animo implendi, peccat tantum venialiter, ut communissime dicunt *Sanch.* (2), *Ronc.* (3), *Tamb.* (4), *Elbel* (5), *Mazzott.* (6). Recte vero excipiunt, si juramentum fiat in contractibus vel coram judice; quia tunc, licet non sit perjurium, est tamen gravis deceptio contra justitiam.

II. Si autem jurat *sine animo se obligandi*, sed cum animo implendi, *Caj.* (7), *Croix* (8), item *s. Antoninus, Navarr., Scotus, Tambur. et alii communius apud Sanchez* (9) tenent, hunc peccare mortaliter, tum quia sic jurans falso significat, se habere intentionem se obligandi, quam vere non habet; tum quia, ut sentit *Croix* tamquam probabilius, videtur gravis irreverentia, adducere Deum in testem et nolle ejus testimonio obstringi. Sed valde probabiliter idem *Sanch.* (10), *Tamb.* (11),

(1) *tr. 17. c. 2 punct 5. §. 2. n. 49.* — (2) *dec. lib. 3. c. 6. n. 10.* — (3) *de juram. c. 4. q. 1. r. 3.* — (4) *de juram. lib. 3. c. 3. §. 2. n. 4.* — (5) *de jur. n. 120.* — (6) *eod. tit. c. 3. q. 3.* — (7) *2. 2. quæst. 89. art. 6.* — (8) *lib. 3. p. 1. n. 321.* — (9) *loc. cit. n. 5.* — (10) *n. 7.* — (11) *n. 6.*

Elbel (1), *Renzi* (2) *et Ant. a Spir. sancto*, cui adhæret *Ronc.* (3), tenent, hunc non peccare nisi venialiter. Ratio, quia taliter jurans, cum habeat animum implendi, quamvis non intendat se obligare, ex una parte non jurat falsum, quia asserit verum de voluntate præsenti; ex alia parte, cum hic voluntatem non habeat se ullo modo obligandi ex vi juramenti, de cujus intrinseca ratione est inducere obligationem religionis, revera non jurat, ut ex communi dicunt *Salm.* (4), *Elbel* (5), *Spor.* (6) *etc.*; et ideo juramentum hoc idem est, ac si factum sit sine animo jurandi: quod non est nisi veniale, quando verum asseritur, ut supra dictum est.

An autem sic jurans cum animo jurandi, sed sine animo obligandi, teneatur ad servandum juramentum?

Prima sententia negat, tum quia hujusmodi juramentum fuit invalidum, ut supra, tum quia Deus juramenta promissoria non acceptat nisi juxta jurantium intentionem, *ex c. Humanæ aures q. 5.*, ubi dicitur: *Divina judicia talia foris nostra verba audiunt, qualia ex intimis proferuntur.* Ita *Pal.* (7), *Salm.* (8), *Ronc.* (9), *Tamb.* (10), *Mazzot.* (11), *Elbel* (12) *et Sanch.* (13) *cum s. Bonav., s. Anton., Scoto, Sylv., Nav., Arm., Gabr., Ang. et aliis cum communi*, ut asserit *Azor.* Et clare favet *d. Thom.* (14), ubi ait: *Si autem simpliciter juret absque dolo, tunc in foro conscientiæ non obligatur nisi secundum suam intentionem;* et idem confirmat (15): *Si autem jurans dolum non adhibeat, obligatur secundum intentionem jurantis.* Is autem jurat sine dolo (ut dicit *Elbel* (16) *cum Ills.*), qui jurat alicui nullum jus habenti ex justitia ad rem promissam.

Secunda tamen *sententia* affirmat, eum teneri ad servandum juramentum. Hanc tenent *Less.* (17) (licet vocet oppositam valde probabilem), *Caj.* (18), *Suarez* (19),

(1) *n. 21.* — (2) *de juram.* — (3) *loc. cit. r. 4.* — (4) *tract. 17. cap. 1. punct. 1. §. 3. n. 19. et n. 23.* — (5) *loc. cit.* — (6) *in 2. præc. cap. 1. n. 134.* — (7) *tract. 24. d. 1. p. 8. n. 7.* — (8) *ibid. n. 25.* — (9) *r. 4.* — (10) *n. 7.* — (11) *loc. cit.* — (12) *n. 125.* — (13) *dec. lib. 3. cap. 10. n. 8.* — (14) *in 3. d. 39. q. 1. art. 3.* — (15) *2. 2. q. 89. art. 7. ad 4.* — (16) *n. 118* — (17) *lib. 2. cap. 42. n. 37.* — (18) *2. 2. q. 89. art. 7.* — (19) *cap. 7.*

Sot. (1), item *Valent.*, *Sayr.*, *Fill.*, *Arag. apud Bon.* (2) *et Renzi* (3). Ratio, quia, qui jurat cum animo jurandi, jam verum juramentum emittit, et ideo tenetur efficere ad servandam reverentiam divini nominis, ut verum evadat, quod jurat; nec potest a juramento separare obligationem implendi promissum, cum obligatio oriatur ex ipso juramento, de cujus natura est, ut effectum habeat, quod juratur, ne vocetur Deus in testem falsitatis. Et in hoc apparet differentia inter votum seu contractum et juramentum; nam in illis obligatio pendet ab intentione voventis vel contrahentis, in juramento autem ex vi ipsius juramenti. Utraque sententia est probabilis, sed prima est probabilior: nam ratio hujus secundæ sententiæ supponit ut certum, tale juramentum sine animo se obligandi emissum esse verum juramentum; attamen probabilius est et commune, ut asserunt *Salm.* (4) *cum aliis ut supra*, et etiam *Viva* (5) *contra Less.* (6), quod hujusmodi juramentum non sit verum juramentum: tum quia caret conditione necessaria ad naturam juramenti promissorii, qualis est animus se obligandi; tum quia juramentum sequitur naturam promissionis, quam confirmat, ut certum est *ap. Bus.* (7) *cum Less.*, *Bon. etc.* At promissio sine tali animo facta non est quidem promissio, sed simplex propositum; ergo evanescente promissione evanescit etiam juramentum, et habetur ut factum sine animo jurandi, quod certe, ut vidimus, nullum est. Si autem nullum existit juramentum, nulla existit obligatio illud implendi.

III. Si demum quis jurat *sine animo implendi*, sed cum animo jurandi et se obligandi, certe peccat mortaliter, quia tunc etiam de præsenti deficit veritas. An autem is obligetur ad implendum promissum? Respondetur affirmative, quia viget tunc essentia et obligatio juramenti. *Tamb.* (8), *Mazzot. l. c. et Sanch.* (9) *cum s. Bonav.*, *Leon. et Suar.*, qui oppositum vocat improbabile. Et hoc dicendum, etiamsi is nullum habuerit

(1) *lib. 8. q. 1. art. 7.* — (2) *tom. 2. d. 4. quæst. 1. pag. 7. n. 3.* — (3) *de juram. pag. 125. quæst. 5.* — (4) *tr. 17. c. 1. punct. 1. §. 3. n. 19.* — (5) *in prop. 25. Innoc. XI. n. 13.* — (6) *dict. n. 37.* — (7) *n. 280.* — (8) *n. 7.* — (9) *lib. 3. cap. 10. n. 5.*

animum se obligandi ex vi promissionis, quia obligatur aliunde ex vi juramenti: ut *Sanch.* (1), *Tamb. ibid. et Mazzott. loc. cit.*, qui etiam recte advertit, quod is, qui habet verum animum jurandi et nihil cogitat de juramenti obligatione, vere obligetur; quia obligatio sequitur ex ipsa juramenti natura, et qui vult actum, vult consequenter ejus proprietates. Idem ait, si ille ignorat obligationem juramenti; sed huic probabilius contradicunt *Salm.* (2) loquendo de voto, ubi ex sententia communissima dicunt, quod, si quis ignoret, votum trahere secum obligationem, et cum hoc errore emittat votum, obligationem nolendo, is ad votum non obligetur, quia nemo obligationem contrahit, nisi volens sibi illam imponat. *Vide dicenda de voto* (3); *et vide mox supra dicta*, ubi vidimus cum *d. Th.*, juramentum non obligare ultra intentionem voventis. Si autem quis injuste cogatur, puta a latrone, ad aliquid promittendum cum juramento, potest licite intendere, non velle implere promissum, si relaxationem juramenti obtinuerit. Ita probabiliter *Croix* (4) *cum Suar.*, *Sanch. et Diana.*

173. — „2. Defectu *secundæ* veritatis vere pejerat is, „qui, quod promisit, postea non implet, si rationabiliter „implere possit. Id solum hic dubitatur, an qui promi„sit rem exiguam cum juramento: ut v. gr. dare alteri „unum pomum vel nummum pro eleemosyna, vel casti„gare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pre„tio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præ„cedere in ingressu portæ etc.: an, inquam, sub gravi „peccato teneatur hæc servare. Ubi speculative quidem „videtur, quod sic; quia vere adductus est Deus ut testis, „quod sit facturus: ergo si sine causa non facit, quan„tum in se est, facit Deum testem falsum. *Coj.*, *Val.*, „*Tol.* (5). Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium, „ut *Sanch. Vide Laym.* (6)."

Magna est quæstio, an detur parvitas materiæ in transgressione juramenti promissorii, ita ut promittens dare aliquid modicum, si verum habeat animum præstandi, dum jurat, sed postea non præstet, tantum leviter peccet.

(1) *n. 6.* — (2) *ibid. n. 23.* — (3) *n. 201. vers. sed quær. I.* — (4) *lib. 1. p. 3. n. 278.* — (5) *lib. 4. c. 22.* — (6) *sup. cap. 4.*

Prima sententia valde probabilis negat. Hanc tenent *Caj.* (1), *Tol.* (2), *Less.* (3), *Bonac.* (4); item *Val.*, *Reg.*, *Medin.*, *Cand. etc. apud Salm.* (5). Ratio, quia tunc jam violatur juramentum, in qua violatione minime datur parvitas materiæ. Idque videtur sentire *s. Thom.* (6), ubi ait, quod, si quis compellatur invitus aliquid promittere sub juramento, licet postea in judicio poterit repetere, quod solvit, tenetur tamen interim solvere promissum: *Quia magis debet damnum temporale sustinere quam juramentum violare.*

Secunda vero *sententia*, non minus probabilis, imo forte probabilior, affirmat, et hanc tenent *Suar.* (7), *Soto* (8), *Azor.* (9), *Castrop.* (10), *s. Antonin.* (11), *Navarr.* (12), *Sylv.* (13), *Laym.* (14) *et Salm* (15) *cum Arag.*, *Sanch.*, *Joan. a s. Thoma*, *Rodriq.*, *Trull. etc.* Ratio, quia in juramento promissorio Deus non proprie ut testis adducitur (nam alioquin perjurium committeretur, etiamsi deinde promissio ex justa causa non impleretur), sed solum tamquam auctoritatem præbens obligationi, quæ oritur ex promissione coram Deo facta; prout si quis aliquid promitteret coram principe, intendens ex illius auctoritate suam firmare promissionem. Hinc dicunt, quod, cum postea promittens non implet, quod promisit, non jam peccat pejerando, quia perjurium tum tantum patratur, cum invocatur Deus in testem mendacii; abest vero mendacium, ubi jurans habet voluntatem implendi promissum; non implere autem promissionem non est mendacium, sed infidelitas, et aliquantulum gravior ratione irreverentiæ, quæ Deo irrogatur, coram quo promissio facta est; sed cum res promissa non sit gravis, hujusmodi infidelitas ad gravem culpam non pertingit. Sic etiam ajunt *Salm.* (16) *cum s. Antonin.*, *Navarr.*, *Castrop. et aliis supra relatis*, quod, si quis jurat servare secretum et postea non servet, haud gra-

(1) *2. 2. quæst. 89. art. 7. dub. 1.* — (2) *lib. 4. cap. 22.* — (3) *l. 2. c. 42. dub. 5. n. 23.* — (4) *t. 2. disp. 4. quæst. 1. p. 14. n. 2.* — (5) *tract. 17. cap. 2. punct. 5. §. 2. n. 52.* — (6) *2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 3.* — (7) *de relig. lib. 3. de juram. c. 16. n. 9.* — (8) *de justit. lib. 8. q. 1. art. 7. dub. 1.* — (9) *lib. 5. cap. 27. quæst. 2.* — (10) *tr. 15. disp. 1. p. 6. n. 8.* — (11) *part. 2. tit. 10. cap. 4. §. 1.* — (12) *man. c. 12. n. 10.* — (13) *v. juram. 4. q. 1.* — (14) *lib. 4. tr. 3. cap. 14. n. 6.* — (15) *ibid. n. 53.* — (16) *cit. c. 2. punct. 7. §. 2. n. 88.*

viter peccet, nisi illud manifestet cum gravi læsione proximi vel communitatis.

„3. Illud certum est, quod, si ex eo, quod jurasti, tantum„modo parum aliquid non serves, non est grave: v. gr. si „jurasti, te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter „parum bibendo, *Sanch.* (1); quia tunc excusat parvitas „materiæ. Et sic excusantur, qui jurant servare statuta „alicujus capituli, collegii, universitatis etc., si postea „parvum aliquod statutum violent. Et idem dic de ta„bellionibus juratis et aliis ministris justitiæ; ut et de „eo, qui ex summa, quam alteri se daturum jurasset, „parum tantum detraheret. *Navarr.*, *Suar.*, *Sanch. Vide* „*Laym.*, *Bon.* (2).

174. — „4. Obligaris probabiliter juramento promis„sorio, etsi extortum a te sit per injuriam ac metum, „ut si oblitus uti æquivocatione, jurasti prædonibus dare „lytrum, usurario usuram. *Bec.* (3) *etc.* Negat tamen „*Azor.* (4) in materia matrimonii, quia matrimonium coa„ctum metu cadente in constantem virum nullum est: „hinc etiam juramentum extortum de eo contrahendo vi„detur relaxatum ipso jure; *Caj.* (5), *Suar.* (6), *Sanch.*, „*Bonac.* (7)."

Quæstio magna est, num obliget in conscientia juramentum metu extortum. Dicitur *in conscientia*; quia in foro externo, ubi præsumitur non adfuisse animus jurandi, certe non obligat tale juramentum, *ex c. Verum de jurament.*

Quoad forum autem internum *prima sententia* negat obligare *cum Azor.*, *s. Antonin.*, *Sylv.*, *Lop.*, *Angel.*, *Panorm. et aliis apud Sanch.* (8), qui eam probabilem vocat *ex authent. Sacramenta c. Si adversus venditionem*: ubi dicitur, talia juramenta nullius momenti esse habenda. Hinc dicunt, quod promissio sic jurata vel irrita sit, vel rescindibilis a metum passo.

Secunda sententia tamen longe probabilior, quam tenent *s. Th.* (9), *Salm.* (10) *cum Bonac.*, *Sot.*, *Less.*,

(1) *t. 1. lib. 4. c. 12. n. 21.* — (2) *p. 14.* — (3) *2. 2. quæst. 82.* — (4) *p. 1. lib. 1. cap. 11. quæst. 13.* — (5) *v. perjurium.* — (6) *cap. 9.* — (7) *p. 9.* — (8) *de matrim. lib. 4. d. 20. n. 3.* — (9) *2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 3.* — (10) *de contract. cap. 1. punct. 2. n. 16.*

Sanch., *Suar.*, item *Elbel* (1), qui vocat communissimam, *et Viva* (2), qui vocat communem, dicit, tale juramentum obligare. Ratio, quia tenemur efficere, ut verum sit, quod juramus, ne Deum testem falsi faciamus. Ideo *ex cap. Cum contingat de jurejur. in 28. et aliis ut infra* regula est, quodlibet juramentum servandum esse, quod sine peccato impleri potest. Respondetur autem, *authenticam* citatam non receptam vel expresse revocatam fuisse a *c. 8. et 15. de jurejur.* Notandum autem, quod metum passus tempore, quo ad impletionem ex vi juramenti tenetur, potest illius relaxationem petere ab episcopo vel a quocumque, qui possit juramenta commutare, ut *Salmant.* (3) *cum Lug.*, *Villal. et Ledesm.* Et si jam solverit promissum, potest in judicio repetere vel occulte sibi compensare, *ut Viva loc. cit. Vide de contract.* (4).

175. — „5. Obligaris item, etsi juramentum sit errore „aut dolo extortum, si dolus vel error versetur tantum „circa circumstantias accidentales non magni momenti; „nam si versetur circa substantiam, ut v. gr. si annul„lum te daturum alteri jures, putans esse ferreum, cum „sit aureus vel circa circumstantias magni momenti, qui„bus cognitis non jurasses, non obligaris. *Vide Sanch.* (5), „*Suar. etc.*" *(Hanc doctrinam circa qualitates accidentales probabilem putant Salm.* (6) *; sed oppositam censent probabiliorem. At vide n. 187. v. sed dubium, et de voto hoc lib. 4. n. 198. vers. certum est et n. 225.)*

176. — „6. Non inducit ullam obligationem, si jures „rem malam aut vanam aut inutilem aut (ut habet *Ca„jetan.*) indifferentem, quæ nec ex fine nec ex circum„stantiis cohonestatur: quia juramentum non potest esse „vinculum iniquitatis aut vanarum rerum ac otiosarum, „ad quas Deus non vult nos obligari. *Bonac et alii com„muniter.* Ubi nota ex *Laym.* (7), juramentum non con„valescere, etsi talis res illicita et vana postea muta„tis circumstantiis fiat honesta, cum juxta *reg. 18. juris* „*in 6.* non firmetur tractu temporis, quod initio non sub-

(1) *n. 57.* — (2) *de juram. q. 7. art. 4. n. 7.* — (3) *loc. cit. n. 65.* — (4) *lib. 4. n. 717. vers. quær. 2.* — (5) *lib. 3. cap. 11. n. 11.* — (6) *de contract. cap. 1. punct. 3. n. 21.* — (7) *sup. cap. 6.*

„sistit." *(Cum Salm.* (1). *Hinc etiam adde cum Elbel* (2), *Pal. et Tamb., quod, si juramentum sit de servando aliquo a lege prohibito, non valet, etiamsi lex prohibeat tantum sub pœna; secus, si sit de aliquo a lege permisso.)*

177. — Juramentum in favorem tertii, semper ac impleri potest sine peccato, implendum est, etiamsi sit contra consilia evangelica; *Salm.* (3) *cum Pal., Less., Sanch., Suar. etc.;* et etiamsi promissio facta irrita sit a jure in odium iniqui creditoris, velut promissio solvendi usuras, ut *ex c. Debitores de jurejur.;* et certum hoc esse apud omnes, asserit *Sanch.* (4); vel promissio facta meretrici, licet tale juramentum fuerit illicitum, ut *Mol., Suarez, Caj., Sanch. cum Salm.* (5); intellige, si meretrix jam opus suum præstiterit; secus, si non: *Sporer* (6), *Laym.* (7), *Elbel* (8).

Aliter tamen dicendum, si promissio sit irrita a jure, quia esset contra bonum commune; ratio, quia tunc ipsa impletio illicita esset. Ideo non obligat juramentum metu extortum super professione, matrimonio, sponsalibus, renuntiatione fori ecclesiastici, si sit clericus: item super donatione a clerico vel a milite facta concubinæ. Ita *Salm.* (9) *ex c. Diligenti de foro compet. cum Bus.* (10).

Quæritur autem, cum contractus est irritus a jure in favorem tantum promittentium, utrum tunc juramentum firmet contractum, ita ut promissarius ex eo acquirat jus justitiæ. Affirmant *Azor., Sanch. et alii*; sed probabiliter negant *Elbel* (11) *ac Spor.* (12) *cum Tamb., Potest., Pichler etc.* Ratio, quia nullo modo juramentum habet vim firmandi hujusmodi contractum, non ex se, quia solum obligat virtute religionis; non ex jure positivo; nam licet ex *c. 28. de jurejur. etc.* tales contractus debeant servari ob juramentum, nullibi tamen habetur, servandos esse ex justitia; et ideo hæc obligatio non transit ad heredes jurantis: et ipse jurans deobligatur relaxato juramento. *Vide Elbel* (13).

„7. Nec obligaris implere, si quid jurasti contra consilia

(1) *ibid. punct. 7. §. 1. n. 58.* — (2) *n. 60.* — (3) *tr. 17. de juram. c. 2. punct. 6. n. 69.* — (4) *dec. l. 3. c. 11. n. 3.* — (5) *ibid. in medio* — (6) *c. 1. n. 55.* — (7) *c. 6. n. 2.* — (8) *n. 88.* — (9) *de contr. c. 1. punct. 7. §. 2. n. 67.* — (10) *n. 174.* — (11) *n. 61.* — (12) *c. 1. n. 53.* — (13) *n. 64.*

„evangelica, ut non ingredi religionem, non dare eleemo-„synam etc.; *Mol.*, *Sanch.*, *Laym.* (1). Et licet peccares „talia jurando, non tamen peccas non implendo. *Cajet.* (2)." *(Ita Salm.* (3), *nisi juramentum fiat in favorem tertii, cum Less.*, *Sanch.*, *Suar.*, *Pal. etc., ut mox supra, et eod. Bus. mox infra.)*

„8. Teneris implere, nec potest commutari in aliquod „opus melius, ut v. gr. religionem, si aliquid jurasti in uti-„litatem aut gratiam alicujus hominis aut aliquorum; dum-„modo sit honestum et sine peccato impleri possit. Unde „v. gr. alumnus, qui juravit, se serviturum principi aut huic „vel isti ecclesiæ etc., non potest ingredi religionem sine „relaxatione. Excipe tamen, si jurasses Titiæ eam ducere: „nam eo casu potes, ea relicta, ingredi religionem; quia „juramentum sortitur naturam actus, cui apponitur; pro-„missioni autem matrimonii hæc tacita conditio inest: *Nisi* „*ingrediar religionem. Vide Laym.* (4), *Bon.* (5)."

178. — Quær. 1., an juramentum non ludendi obliget ad abstinendum etiam a ludo licito et modicæ quantitatis. Resp.: Si juramentum sit factum non ludendi in genere, conveniunt omnes, hoc non obligare ad abstinendum a lusu honesto et moderato. *Vide Salm.* (6). Dubium est, si juramentum expresse et specialiter factum sit abstinendi etiam a ludo licito et moderato, an obliget. Negant *Dic.*, *Nav.*, *Rodr. et Bassæus apud Salm.* (7), quia talis lusus pertinet ad virtutem eutrapeliæ; sed affirmandum est *cum Salmant.* (8), *Tamb.*, *Pal.*, *Bon.*, *Sanch. et communi;* quia actus majoris virtutis est, abstinere etiam ab aliquo actu virtuoso ad majorem perfectionem. Hinc, si jurans majus bonum expresse intenderit in abstinendo a ludo, puta, ut Deo vacet, se mortificet etc., tenetur implere; secus, si sine tali fine juraverit. *Salm.* (9). In hoc autem ludo bene potest dari materiæ parvitas, quæ metienda est juxta finem intentum a jurante. *Vide Salm.* (10). Potest etiam talis jurans dare pecuniam alteri ad ludendum et ipsum observare et etiam adjuvare, quia hoc proprie non est ludere.

(1) *l. 4. t. 3. c. 6.* — (2) *v. perjurium.* — (3) *tr. 17. de juram. c. 2. punct. 5. §. 2. n. 58.* — (4) *c. 6.* — (5) *d. 4. q. 1. p. 3.* — (6) *ibid. punct. 7. §. 4. n. 95.* — (7) *ibid. n. 94.* — (8) *ibid. n. 96.* — (9) *ibid. n. 95. et 100. in fine.* — (10) *ibid. n. 98.*

Sanch.(1), *Bon.*(2), *Palaus*(3) *et Salm.*(4) *cum Cand., Trull., Fag. etc.*

179. — Quær. 2., an obliget juramentum factum contra prius juramentum. Distinguendum: Si juramentum alteri opponatur in *actu jurandi*, puta, si jurasti, non amplius te juraturum, et postea jures, v. gr. te observaturum jejunium, teneris ad jejunium; quia secundum juramentum est tunc de materia licita, quamvis peccasti jurando. E converso juramentum secundum est nullum, si opponatur priori in *materia jurata*, quia tunc esset de materia illicita: hinc si jurasti matrimonium Cajæ (imo etiam, si simpliciter promisisti, ut docet *Sanch.*) (5), et postea jures Titiæ, hoc secundum non obligat, etiamsi postea Caja remittat promissionem, ex regula (6): *Non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit.* Ita *Croix* (7) *cum Sanch., Pal., Tamb. et Salm.* (8) *cum Suarez etc.* Notat tamen *Croix ibid. cum Sanch., Tamb. et communi*, quod, si contractus posterior juratus impleatur, validus est, quamvis illicitus; quia per juramentum non invalidatur actus, qui alias valide fieri poterat.

An autem valeat votum contra aliud votum? *Vide infra de voto n. 210. v. notandum.*

180. — „Resp. 2. Juramentum promissorium eamdem „habet conditionem eodemque modo explicandum est, quo „promissio vel propositum, cui est annexum. Ratio est, „quia accessorium sequitur principale; ideoque, quando „non obligat promissio, nec obligat juramentum apposi„tum. *Less.* (9), *Bonac.* (10), *Trull.* (11.

Unde resolves:

„1. Titius, qui cum juramento promisit nuptias Bertæ „diviti, sanæ, virgini, bonæ famæ etc., non tenetur stare „juramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infir„mitatem, fornicationem vel infamiam, quia promissio ipsa „non obligat eo casu." *(Et hoc habetur in c. 25. de jurejur.)*

(1) *l. 3. dec. c. 18. n. 5.* — (2) *t. 2. d. 4. q. 1. p. 16. n. 5.* — (3) *tr. 16. d. 2. p. 7. n. 5.* — (4) *ibid. n. 99.* — (5) *de matrim. l. 1. d. 50. n. 2.* — (6) *de reg. juris in 6.* — (7) *l. 3. p. 1. n. 323.* — (8) *tr. 17. c. 2. punct. 7. §. 5. n. 102. et 103.* — (9) *l. 2. c. 42. d. 2.* — (10) *d. 4. q. 1. p. 6.* — (11) *l. 2. c. 1. d. 17.*

„2. Qui urbanitatis causa juravit, se ante alterum non „sessurum, bibiturum vel ingressurum domum etc., non „peccat contra juramentum, si coactus ab altero prius se„deat, bibat vel ingrediatur: tum quia promissio illa vel „propositum habet tacitam conditionem adjunctam: *Nisi „me coegeris;* qua sublata, non obligat, et consequenter „nec juramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente „juri suo. *Bon. l. c., Sanch., Less., Trull.*

„3. Qui juravit, se servaturum decreta et regulas vel „statuta alicujus congregationis, universitatis vel capituli, „tantum tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, et qua„tenus sunt in usu vel servantur a majore parte capituli; „nisi tamen aliud constet de mente jurantis, vel hic vo„luerit se ad illa indepedenter a statutis obligare. Ratio „patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. l. c., „Azor., Less., Dian.* (1)." *(Vide dicenda n. 181.)*

In omni autem juramento promissorio fictione juris tacite subintelliguntur sequentes conditiones: I. *Si potuero;* quia nemo censetur, se obligasse ad rem impossibilem physice vel moraliter, scilicet cum permagna difficultate non prævisa: ita *Sporer* (2), *Laym.* (3), *Elbel* (4); II. *salvo jure superiorum* (5); III. *si is, cui fit promissio, acceptet vel non remittat;* hæc enim est promissionis natura, quam sequitur juramentum: *Elbel ibid.;* IV. *si res non fuerit notabiliter mutata: vide n. 187. v. non tenetur;* V. *si et altera pars fidem servaverit*: intellige, si promissio fuerit mutua (6).

181. — Quæritur, quomodo obliget juramentum servandi statuta alicujus collegii, congregationis etc. Attende quatuor regulas communiter a DD. in hoc puncto traditas: I. Quod tale juramentum intelligatur de statutis editis, non edendis: *Salm.* (7); II. quod juramentum intelligatur obligare sub gravi aut levi, vel tantum ad pœnam, vel tantum sub consilio, sicut obligat statutum: *Elbel* (8), *Salm.* (9) *cum Pal., Sanch., Bonac. etc.;* III. quod tale juramentum non obliget ad statuta, quæ non obligant ob impossibilitatem vel ob desuetudinem, vel quia sic sunt usu recepta,

(1) *p. 2. tr. 6. r. 39.* — (2) *c. 1. n. 77.* — (3) *c. 9. n. 4.* — (4) *n. 70.* — (5) *ex c. 19. de jurejur.* — (6) *c. 75. de R. J. in 6.* — (7) *tr. 17. c. 2. punct. 7. §. 1. n. 77.* — (8) *n. 91.* — (9) *ibid. n. 78.*

tiamsi juramentum præstetur de aliquo statuto particulari: *Salm.* (1) *cum Suar., Bon., Sanch., Prad. etc.;* IV. quod neque etiam obliget, si aliquod statutum a majori parte communitatis non observetur: *Salm.* (2) *cum Sa, Sanch., Azor. etc.* Hinc inferunt *Salmant.* (3) *cum Sanch., Pal., Trull. etc.*, quod officiales, qui jurant servare taxam præscriptam, non peccent aliquid aliud recipiendo, si taxa sive stipendium sit insufficiens.

182. — Quæritur ultra, qualiter obliget juramentum, quod præstant medici in collegiis ex præcepto *s. Pii V.* in motu proprio anni 1566 *Supra gregem*, non visitandi infirmos ultra tertium diem, nisi certificentur de confessione infirmi per rescriptum confessarii. Dicunt *Salm.* (4) *cum Sanch., Cajet., Prad., Trull., Leand. etc.*, tale juramentum non obligare, si non sit usu receptum; prout non esse receptum in Hispania testantur (sicut nec etiam receptum est Neapoli). Hinc dicunt ibi, tunc medicum tantum teneri, quando prævidet in infirmo probabile periculum mortis, et simul probabiliter credit, eum esse in mortali, vel necessarium esse, ut disponat de rebus suis ad solvenda debita, tollendas lites etc. Ita *Salm.* (5) *et P. Elbel* (6). In diœcesi autem Neapolitana per ultimam synodum factus est casus reservatus cum excommunicatione; nam antea erat sine excommunicatione; ibi enim *n. 4.* sic dicitur: *Medici, qui visitantes in lecto infirmos, post tres dies a visitatione non curaverint, ut prædicti infirmi peccata sua idoneo confessario confiteantur, aut alias non deseruerunt, secundum terminos constit. s. Pii V. et Innocentii XI.* Sed, ut dixi, hujusmodi constitutio non est Neapoli usu recepta, ut plures sapientes mihi asseruerunt, quando infirmitas levis est: dum vero periculosa est, viget constitutio et reservatio. Hinc *Mazzot.* (7), loquens de prædicto casu reservato, ait, constitutionem *s. Pii* a consuetudine temperatam esse, ut intelligatur tantum de morbis periculosis. Excusaretur tamen medicus, si per alium moneret infirmum, vel si certe censeret, monitionem non profuturam. Dicitur *certe;* nam in dubio tenetur monere: ita *Elbel* (8), *Sanchez, Bona-*

(1) *ibid. n. 79.* — (2) *ibid. n. 80.* — (3) *ibid. §. 2. n. 83.* — (4) *ibid. §. 3. n. 91.* — (5) *ibid. n. 92.* - (6) *de jur. n. 91.* — (7) *de sacram. pœnit.* — (8) *dict. n. 89. cit.*

cina, *Tambur. etc.* Idem ait *Mazzotta*, qui addit, sufficere testimonium domesticorum vel ipsius infirmi de confessione recenter peracta, si sint fide digni. Sed in hoc regulariter dico, domesticos facile ut suspectos habendos. *Vide dicenda fusius de hoc puncto in l. 6. tr. 4. de sacrament. pœnit. n. 664. et in praxi confessar. n. 53.*

183. — „4. Qui juravit, se servaturum secretum, non „peccat contra juramentum illud detegendo, quando non „potest illud celari absque gravi suo vel alterius damno; „quia ipsa promissio secreti non videtur obligare nisi „hac conditione: *Si non noceat. Sylv.*, *Bonacina*, *Sanch.*, „*Trull. loc. cit.*" *(Quoad revelandum secretum vide dicenda l. 4. n. 971. v. hoc.)*

Juramenta autem de servando secreto, quæ præstantur in congregationibus circa electiones vel alia, obligant graviter vel leviter juxta nocumentum, quod afferre possunt: ita *Elbel* (1) *cum Henno*; quia obligatio juramenti sequitur obligationem secreti. Idem dicunt *Sporer* (2), *Croix* (3) *etc.* de juramento servandi secretum circa artem conficiendi aliquam medicinam. Imo non obstante juramento teneris ex charitate eam revelare, si aliter quis subiret grave periculum mortis, cum juramentum non sit vinculum iniquitatis. Ita *Croix cum s. Thom.*, *Suar. etc.*

„5. Qui juravit judici, se dicturum, quæ novit, non „tenetur revelare occulta. Ratio patet. *Less.*, *Bonac.*, „*Trull. loc. cit.*

„6. Qui juravit, se soluturum debitum intra mensem, „non tenetur intra illum vi juramenti solvere, si a cre„ditore terminus solutionis prorogetur: quia, cum hic „cedat juri suo, cessat obligatio promissionis et conse„quenter juramenti. *Azor.*, *Bon.*, *Trull.* (4)."

184. — Quæritur 1., utrum, qui promittit concubinæ cum juramento, se aliam non cogniturum, teneatur ad illud. Negat *Dian. cum Fag.*, quia finis talis promissionis fuit pravus, nempe conservandi amicitiam, et quia tale juramentum præberet occasionem permanendi in peccato; sed affirmant probabilius *Salm.* (5) cum *Sanch.*

(1) *n. 90.* — (2) *tr. 3. c. 1. n. 42.* — (3) *l. 3. p. 1. n. 329.* — (4) *l. c. n. 18* — (5) *tr. 17. c. 2. punct. 6. n. 70.*

et Prad., quia ex regula generali impleri debet juramentum, semper ac impleri possit sine peccato; occasio autem illa venit per accidens.

185. — Quæritur 2., utrum promissio prodiga cum juramento obliget. Affirmant *alii apud Salm.* (1); sed probabilius negant *Salm.* (2) *cum Sot., Suar., Trull. etc.;* quia talis promissio saltem est leviter mala, et ideo juramentum, cum non sit vinculum iniquitatis, non obligat ex *reg. juris in 6.: Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. Salm.* (3). *Vide dicenda de matr. l. 6. n. 851. v. cum autem.*

186. — Quæritur 3., utrum, qui promisit, se rediturum ad carcerem cum juramento, teneatur ad illud cum probabili timore mortis vel gravissimi damni injusti.

Prima sententia negat, quia esset actio mala, sponte morti se offerre. Ita *Navarr.* (4) *et Vasq., Nav., Pont., Covarr., Tamb., Reg. ap. Salm.* (5).

Secunda sententia multo probabilior affirmat, quia posita promissione redire esset opus virtutis. Ita *Tolet.* (6), *Suar.* (7), *Less.* (8) *et Salm.* (9) (licet primam vocent probabilem) *cum Bon., Sanch., Less., Suar., Laym., Tolet. etc.*

Parentes aut domini, jurantes, se punituros filios vel famulos, raro peccant, si juramentum non impleant, vel quia delinquentes jam sunt emendati aut emendationem promiserunt, vel quia juramentum fuit de re inutili aut potius de vindicta inordinata. Ita *Laym.* (10), *Anacl.* (11) *et Elbel* (12) *cum Gob. aliisque satis communiter.* Additque *Elbel*, plerumque talia juramenta fieri sine intentione jurandi, sed tantum terrendi. *Vide dicenda n. seq. 187. ad IV.*

(1) *ibid. n. 71.* — (2) *dict. loc.* — (3) *ibid. n. 68.* — (4) *man. c. 12. n. 18.* — (5) *ibid. n. 74.* — (6) *l. 4. c. 22. n. 2.* — (7) *l. 2. c. 10. n. 14. et 15.* — (8) *l. 2. c. 42. n. 28.* — (9) *ibid. n. 75.* — (10) *n. 9. c. 14.* — (11) *d. 2. n. 22.* — (12) *n. 87.*

DUBIUM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio juramento obligationem contraxit.

187. *An excuset mutatio circumstantiarum.*
188. *An excuset cessatio causæ finalis.*

187. — „Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, a *Tol. et Cajet.* recensentur isti: „I. Si, quod bonum erat tempore juramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum vel vanum vel impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti quam impleri: „*Sanch.* (1)" (*cum Salm.*)(2); „II. si juramentum mutes in opus aliquod aperte melius et Deo gratius: id enim quisque per se potest, ut habet *Tol.* (3); excipe tamen semper, si quid in hominis commodum jurasses: nec enim Deus illum vult defraudari; III. si notabiliter mutetur status rei; ut si v. gr. jurasses aliquem punire justa punitione; is autem supplex veniam peteret et ageret pœnitentiam, posses ei sine perjurio condonare: quia juramentum obligabat, servato eodem statu, in quo eum non pœniteret: *Laym.* (4) (*vide mox infra v. non tenetur*); IV. si res jurata facta sit inutilis ad intentum, maxime si magis illius destructiva; ut si v. gr. ex correctione impœnitentis filii notaretur is magis destruendus quam emendandus, aut si turbanda familia, sint secuturæ rixæ cum uxore, et sic præstet non corrigere: *Regin.* (5), „*Bon.* (6)." (*Hinc, si pœna, quam minatur pater, parum conducat ad correctionem, ipse non tenetur implere rem juratam, saltem non sub gravi: Salm.* (7) *cum Soto et Sanch.; excusatur autem ab implendo juramento, qui jurat comminatorie ex ira vel non serio, ut solent pueri: Salm.* (8) *cum Bon. et Cajet.; vide dicta n. 186. in fine*); „V. si ita ferant conditiones illæ, quas in quovis promissorio juramento tacite subintelligi natura et DD. docent.

(1) *c. 15.* — (2) *tr. 17. c. 2. punct. 6. n. 65.* — (3) *c. 23.* — (4) *c. 9.* — (5) *l. 18. c. 56.* — (6) *l. c. 14.* — (7) *ibid.* §. *3. n. 63.* — (8) *ibid. n. 62. et 63.*

„Tales autem sunt, ut *Laym.* (1) dicit: 1. Si potero; „2. salvo jure superioris; 3. nisi res notabiliter mutetur;" *(Quid, si superveniat circumstantia non prævisa? Vide dicta n. 180. v. in omni.)* „4. nisi obligatio tollatur. De „quo sequens dubium."

Non tenetur quis implere juramentum, quando supervenit notabilis mutatio, v. gr. periculum mortis, infamiæ vel alterius gravis damni; quia non censetur, in tali casu voluisse se obligare, cum per mutationem tunc res sit diversa a promissa; in dubio autem, an mutatio sit notabilis, tenetur. *Palaus* (2), *Sanch.* (3) et *Salm.* (4) *cum Trull., Leand. etc. Vide de voto n. 225.*

Sed dubium est, num sit de se sufficiens illa mutatio etiam non notabilis, qua tamen prævisa ille juramentum non emisisset.

Prima sententia affirmat ex *s. Thom.* (5), qui sic docet: *Id liberare a voti vel juramenti obligatione, quod, si a principio notum fuisset, ea fieri impediret.* Ratio, quia intentio se obligandi tunc vel deest vel sic interpretatur. Ita *Navarr.* (6), *Sylvest.* (7), *Molina* (8), item *s. Anton., Henr. etc. apud Salm.* (9).

Secunda sententia tenet, non sufficere, quia obligatio non est desumenda ex promissione, quæ in futurum non fieret, sed ex illa, quæ jam facta est. Ita *Suar.* (10), *Sanch.* (11), *Pal.* (12) *et Salm.* (13) *cum Sot., Cajet., Val. etc.* Merito tamen dicunt, non posse negari probabilitatem primæ sententiæ. Imo ipsimet *Salmant.* (14) censent, illam esse notabilem mutationem, quæ si a principio cognita fuisset, jurans non promisisset; quod utique cum prima sententia cohæret. *Vide de voto n. 226.*

188. — Adde, quod cesset obligatio juramenti aut voti, si cesset causa finalis illius: v. gr. promisisti pauperi eleemosynam, sed ille postea fit dives: promisisti, non ingressurum te talem domum ob periculum, sed illud

(1) *sup. c. 9.* — (2) *tr. 15. d. 1. p. 20 n. 4.* — (3) *dec. l. 4. c. 2. n. 34.* — (4) *de juram. c. 3. punct. 2. n. 20.* — (5) *in 4. dist. 48. q. 1. art. 3. ad 1.* — (6) *man. c. 18 n. 7.* — (7) *v. votum. 2. q. 17. in fin.* — (8) *tom. 2. de just. d. 272. coll. 2. et 7.* — (9) *d. c. 3. n. 21.* — (10) *l. 4. c. 9. n. 8.* — (11) *dec. l. 4. c. 2. n. 22.* — (12) *tr. 15. d. 1. p. 20. n. 3.* — (13) *ibid. n. 22.* — (14) *ibid. c. 1. punct. 6. §. 3. n. 152.*

cessat: promisisti peregrinationem ob salutem patris, sed ille moritur, et similia. Ita *Sanch.* (1), *Suar.* (2), *Bonac.* (3), *Pal.* (4) *et Salmant.* (5) *cum Prado*, *Trull.*, *Tamb. etc.* Secus vero, si cessat causa tantum impulsiva (6).

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem et remissionem.

189. *Quis possit irritare juramenta; et quis dispensare.*
190. *An dispensans in votis possit et in juramentis.*
191. *De commutatione et relaxatione juramenti.*
192. *Quid, si juramentum sit factum in favorem tertii?*
193. *An possit remitti ab ipso tertio. Appendix de adjuratione, et præcipue de adjuratione dæmonum.*

189. — „Resp. De hoc ex conditionibus jam positis „et potestate superiorum in suos ac suorum vota a *Laym.* (7) „et aliis communiter hæc traduntur:

„1. Quod spectat ad *irritationem*, irritare et annullare „potest juramentum omnis superior, maritus aut dominus; „qui et quomodo irritare possit suorum vota, habet *San-*„*chez* (8), *Suar.*, *Azor.*, *Fill.* (9). *Vide caput sequens ex* „*n. 227.*

„2. Possunt et iidem irritare juramenta promissoria facta „in gratiam hominis, quotiescumque ipsam promissionem „seu contractum infirmare iis concessum est.

„3. Quoad *dispensationem* quicumque habet potestatem „ordinariam vel delegatam, vel privilegium dispensandi in „votis, potest in iisdem dispensare, etiamsi jurata sint.

190. — Quæritur hic, an, qui habet facultatem delegatam dispensandi in votis, possit dispensare in juramentis.

Prima sententia probabilis negat, quia vinculum voti et juramenti diversum est; et ideo ex stylo curiæ facultas

(1) *l. 42.* — (2) *l. 2. de voto c. 18. n. 3.* — (3) *d. 4. q. 2. p. 3. §. 2. n. 10.* — (4) *tr. 15. d. 9. p. 20. n. 1.* — (5) *eod. tr. c. 3. punct. 2. n. 16.* — (6) *ibid. n. 17.* — (7) *hic. c. 11.* — (8) *c. 69. n. 7.* — (9) *l. 25. c. 9. p. 17. dub. 6.*

quoad juramenta specialiter conceditur. Ita *Less.* (1) *et Sanch.*, *Bon.*, *Azor.*, *ac Led. ap. Salm.* (2).

Secunda vero *sententia* non minus probabilis affirmat, quia juramenta præstita soli Deo, licet sint vincula diversa a votis, in ordine tamen ad dispensationem ut vota reputantur, argumento *l. Ut tantum ff. de servo corrupto*, ubi: *Dispositum in uno æquiparatorum censetur dispositum in altero.* Illa autem specialis concessio quoad juramenta ex stylo curiæ fit ad majorem cautelam. Ita *Salm.* (3) *cum Caj.*, *Pont.*, *Suar.*, *Pal.*, *Trull.*, *Dian.*, *Prad.*, *Arag. etc.* Sed hoc non obstante, prima sententia negativa omnino est tenenda; nam obligatio juramenti jam contracta, cum sit certa et possideat, auferri non valet per dispensationem tantum probabiliter validam. Aliter autem dicendum videtur quoad juramenta facta homini, quando obsunt bono communi; imo hujusmodi juramenta sunt per se nulla. *Vide dicta n. 177.*

191. — „4. Quoad *commutationem* eadem est ratio, quæ „de dispensatione.

„5. Quod attinet ad *remissionem* sive *relaxationem*, ju„ramentum factum in favorem hominis non potest relaxari „nisi ab eo, cui factum est, aut cui is et promissa materia „subjecta est.

„6. Et is quidem potest remittere, etsi talis favor ei ju„ratus esset propter Deum: v. gr. si quis propter Deum „jurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa juramentum „illud relaxare, ut habent *Navarr. et alii contra Solum et „Sylv.*; quia, licet juramentum principaliter factum sit „propter Deum, quia tamen executio est in favorem homi„nis, ab hominis etiam voluntate dependet.

„7. An etiam civilis potestas relaxare possit juramenta „suorum subditorum in temporalibus, quando justa causa „subest, v. gr. quia metu vel alia injuria extorta sunt, con„trovertitur. Alii negant, alii ajunt apud *Laym.* Probabile „est, quod docet *Sanch.* (4) *cum Suarez*, non posse re„laxare directe, sicut potestas ecclesiastica, quando dispen„sat; sed tantum indirecte, v. gr. ratione materiæ, vel „supplendo vicem ejus, cui juratum est, et qui remittere

(1) *l. 2. c. 42. n. 60.* — (2) *de juram. c. 3. punct. 1. n. 3.* — (3) *d. n. 3.* — (4) *l. 3. c. 12.*

„debeat. Plura ad forum externum spectantia circa jura-„mentum *vide apud Laym.* (1), *Bon. l. c.*"

192. — Pro majori claritate dicendum I., quod, si promissio in favorem hominis, firmata juramento, nondum acceptata sit, non sit obligatio illam implendi, et revocari possit; quia juramentum tunc est accessorium et sequitur naturam promissionis; secus autem, si promissio principaliter fuit facta Deo. Hoc certum est. *Vide Salm.* (2) *cum Suar., Less.* (3).

Dicendum II., quod, si talis promissio sit acceptata a tertio, cui facta fuit, tunc sine ejus consensu nec etiam a Pontifice relaxari possit. Est adhuc commune *ap. Laym.* (4) *cum s. Th.* (5), *Tamb.* (6), *Salm.* (7), *Croix* (8). Et hoc, etiamsi juramentum principaliter sit factum in honorem Dei, ut dicit *Croix ibid. cum Sanch., Suar., Less., Lug., Dian., Moya etc.*, semper ac per acceptationem sit tertio jus acquisitum. Sed de hoc juramento principaliter in Deum emisso magna vertitur quæstio, circa quam *vide dicenda c. 3. de voto n. 255.*

Limitatur tamen dictio II. mox lata in tribus casibus: I. Si jurans sit subditus, et juramentum sit circa ea, quæ superiorum potestati subduntur, ut docet *s. Th. l. c.* Ideo Pontifex irritare potest omnia juramenta circa beneficia, officia ecclesiastica etc. Parentes etiam possunt irritare juramenta impuberum, non vero puberum circa res proprias ipsorum; tutores pupillorum; superiores religiosorum; viri uxorum circa bona dotalia; domini servorum. *Vide omnia ap. Salm.* (9) *cum Bus.* (10).

Lim. II., si juramentum non posset servari sine damno communi, prout esset juramentum non denuntiandi, non accusandi etc.; vel super contractu a lege vetito, v. gr. solvendi pœnam, si quis resiliat a sponsalibus; quod prohibetur *cap. Gemma de desponsat. impuberum.* (An etiam solvendi perdita ludo prohibito, ut dicunt *Salm.*, *vide dicenda* (11). Talia juramenta verius relaxatione non indi-

(1) *supra c. 11.* — (2) *de juram. c. 2. punct. 5. §. 2. n. 56.* — (3) *et fusius de contract. c. 4. punct. 4. §. 1. n. 70.* — (4) *de jur. c. 11. n. 25.* — (5) *2. 2. q. 89. art. 9. ad 3.* (6) *l. 3. c. 7. §. 3. n. 3.* — (7) *c. 2. n. 68.* — (8) *l. 3. p. 1. n. 358.* — (9) *de juram. c. 3. punct. 1. ex n. 4. et 5.* — (10) *n. 2.* — (11) *de ludo tract. 5. de contr. dub. 13.*

gent, cum de se sint nulla, juxta dicta *n. 177. v. aliter.* Esto tamen essent valida, ab ecclesia relaxari possunt. *Salm.* (1) *cum Sanch., Pal. et Guttier.* Nomine autem ecclesiæ veniunt non solum Pontifex, sed etiam episcopi, capitula sedibus vacantibus et alii jurisdictionem episcopalem habentes, ut *Salm.* (2); et etiam confessarii delegatam facultatem habentes dispensandi in votis, qui possunt etiam talia juramenta relaxare, ut *Bus.* (3) *et Salm.* (4) *cum Rodr. et Ledesm.*

Lim. III., si juramentum sit dolo aut metu extortum; tunc enim etiam ab iisdem ut supra relaxari potest in pœnam extorquentium, ut certum est apud omnes; etiamsi juramentum sit extortum ab alio tertio, inscio principali; *Salmant.* (5) *cum Suarez, Sanchez, Palaus, Molin., Arag.* Imo hoc currit, etsi promissio non est indebita, puta de solvendo debito vero; sed juramentum injuste sit extortum; et etiamsi extorqueatur juramentum metu levi, saltem pro foro interno: ut *Salm.* (6) *cum Sanch., Suar. et Pal. ex c. Sollicite et c. Accepta de restit. spol.*, ubi solum juramentum omnino spontaneum relaxari nequit.

193. — Certum autem est, quod juramentum in favorem tertii possit libere ab eo remitti absque relaxatione ecclesiæ, ut docent omnes cum *d. Th.* (7). Sed quæstio est, an juramentum factum in favorem tertii cesset ex illius remissione, etiamsi promissio principaliter sit facta Deo. Negat *s. Th. ibid.*, nisi apposita sit conditio, scilicet, si ita videbitur ei, cui promittitur; et idem tenent *Salm.* (8) generaliter loquendo cum *Sot., Sylv., Sanch., Bon., Pal. etc.* E converso *Busemb.* (9) *cum Nav. et Croix* (10) *cum Gob., Tamb.* probabiliter tenent, cessare obligationem. Ratio, quia, licet promissio sit facta Deo, fuit tamen semper facta dependenter a voluntate hominis, cui juratum est, scilicet, si ille non remittat executionem. Et hanc quoque sequuntur *Salm.* (11) *cum Sanch., Pal., Trull., Prad., Fag., Leand. etc. contra Scot., Sylv. etc.*, semper ac, licet juramentum principa-

(1) *ibid. n. 6.* — (2) *ibid. n. 7. et 8.* — (3) *n. 3.* — (4) *ib. n. 9.* — (5) *ibid. n. 7.* — (6) *ibid. n. 8.* — (7) *2. 2. q. 89. art. 9. ad 2.* — (8) *ibid. n. 10.* — (9) *hic. n. 6.* — (10) *l. 3. p. 1. n. 358.* — (11) *ibid. n. 14.*

liter sit factum in honorem Dei, promissio tamen tota cedat in favorem partis; puta, si quis intuitu pietatis juret, huic ecclesiæ calicem se daturum, huic pauperi eleemosynam, hanc religionem se ingressurum. An autem juramentum vel votum perseverantiæ, quod emitti solet in aliquibus congregationibus, possit relaxari vel dispensari ab episcopis sine congregationis consensu? *Vide dicenda n. 255. infra.*

APPENDIX

DE ADJURATIONE.

I. Adjuratio est invocatio Dei vel rerum sacrarum aut sanctorum ad inducendum aliquem ad quoddam agendum vel omittendum. Ita *s. Th.* (1). Alia autem est *solemnis*, quæ fit a ministris et modis ab ecclesia constitutis; alia *privata*, sine hujusmodi solemnitatibus. Item alia est *deprecativa*, prout fuit illa principis sacerdotum: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus etc. Matth. 26, 63;* alia *imperativa*, quæ competit tantum superioribus erga subditos et exorcistis erga dæmones.

II. Ut adjuratio sit licita, tria requiruntur, sicut in juramento, scilicet I.: *Veritas*, id est, ut adjurans vere intendat assequi, quod petit, et vera sit causa, ob quam petit; carentia autem hujus veritatis raro erit plus quam venialis, nempe si fictus pauper per Deum petat eleemosynam, ut dicunt *Sanch.* (2), *Sporer* (3), *Elbel* (4). II. *Justitia*, ex cujus carentia certe graviter peccaret rem petens graviter malam, ex communi DD. Quid, si rem petat leviter malam? Tenent esse veniale *Salm.* (5), *Sporer* (6) *cum Suar.*, *Bonac.*, *Sanch. et Tab.* Sed melius *Elbel* (7) dicit, esse mortale, quia satis gravis videtur irreverentia, inducere alterum ad rem malam ope divinæ auctoritatis. *Vide dicta n. 146. v. 5. venialiter. III. Judicium*, id est debita discretio, cujus carentia certe non est nisi venialis.

(1) *2. 2. q. 90. art. 1.* — (2) *dec. l. 2. c. 42. n. 5.* — (3) *de 2. præc. c. 1. n. 163.* — (4) *conf. 6. n. 153.* — (5) *tr. 22. de 2. præc. decal. c. unic. n. 4.* — (6) *n. 165.* — (7) *n. 97.*

III. Tantum creaturæ intellectuales possunt directe adjurari, ut homines et dæmones; indirecte autem etiam irrationales, ut sal, nubes, locustæ etc., adjurando vel Deum, ut earum usus nos adjuvet, vel dæmones, ut per eas desistant nocere, prout docet *s. Thom.* (1) *cum aliis communiter.*

IV. Privatim omnibus quidem licitum est adjurare; solemniter autem tantum ecclesiæ ministris ad id constitutis et cum episcopi expressa licentia. *Ita communiter Salm.* (2) *cum aliis* ex *Luc. 10, 19.: Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones et super omnem virtutem inimici;* et ex *Marc. 16, 17.: In nomine meo dæmonia ejicient.*

V. Præsertim autem circa *adjurationem dæmonum* duo præcipue hic sunt notanda: I. ut cum eis adjuratio sit imperativa, non vero deprecativa; II. ut fiat tantum ad amovenda damna et vexationem obsessi, non autem ad vanitatem et curiositatem. Hinc dicunt DD. *communiter cum Salmanticens.* (3), non posse excusari a peccato gravi, qui multos sermones inutiles haberet cum dæmone obsidente.

Sed quæritur I., an sit mortale, quærere a dæmone unam vel alteram rem curiosam. Affirmat *Palaus*, quia tunc exorcista potius videtur deprecative quærere quam imperative. Sed probabilius est tantum veniale, si revera adjuratio fiat imperativo modo. Ita *Sanchez* (4), item *Cajet.*, *Suar.*, *Nav.*, *Sot. communiter cum Salm.* (5).

Quæritur 2., de quibus liceat exorcistis dæmonem interrogare. Licet quidem interrogare de omnibus, quæ ad ejus expulsionem conducant. *Salm.* (6) *cum s. Thom. et communi.* Hinc possunt quærere numerum et nomina eorum, qui in obsesso habitant, et a quanto tempore, ut habetur in rituali Romano; item causam sui ingressus; item signum sui ingressus, ut communissime contra *Sotum* permittunt *Sanch.* (7), *Salm.* (8) *cum Pal.*, *Delrio*, *Trullench. etc.* An autem liceat quærere imperative a dæmone manifestationem alicujus veritatis? Negat *El-*

(1) *2. 2. q. 90. art. 3.* — (2) *ibid. n. 5.* — (3) *ibid. punct. 6. §. 1. n. 55.* — (4) *dec. l. 2. c. 42. n. 25.* — (5) *ib. n. 55. et 56.* — (6) *ibid. n. 51.* — (7) *n. 28.* — (8) *ibid. n. 54.*

bel (1), quia (ut ait) non videntur ministri aliam habere potestatem nisi interrogandi tantum de iis, quæ ad eum expellendum conferunt. Sed probabilius et communissime affirmatur licere, si id conducat ad divinam gloriam. Ita *Sanch.* (2) *ac Caj.*, *Sot.*, *Coninch.*, *Tab. etc. cum Salm.* (3), atque expresse hoc docet *d. Thom.* (4), ubi ait: *Aliud autem est, inquirere aliquid a dæmone sponte occurrente, quod quandoque licet propter utilitatem aliorum, maxime quando divina virtute potest compelli ad vera dicenda: et aliud est, dæmonem invocare ad cognitionem occultorum acquirendam ab ipso;* quod certe malum est.

Quid, si dæmon assignaret pro causa sui ingressus, obsessum invalide fuisse baptizatum, an hic rebaptizandus esset sub conditione? Ex una parte videtur negandum, quia nulla dæmoni præstanda est fides; ex alia videtur affirmandum, quia dæmon ex vi exorcismi tenetur patefacere veritatem. In hac difficultate rationabiliter opinantur *Salmant.* (5), hunc non esse rebaptizandum, nisi aliunde adsint validæ conjecturæ non accepti baptismi, nempe si baptizans fuerit maleficus, vel hæreticus, vel muliercula parum instructa, vel acer inimicus parentum baptizandi, qui dixerit, se velle ulcisci, et similia.

Exorcista autem, ut obsessus vere liberetur, sedulo curet, ut sequentia observet: 1. Prius bene exploret, an ille revera obsideatur a dæmone. 2. Muniat se fide, fiducia et charitate, insuper et oratione et jejunio, et maxime humilitate; alias parum proficiet. Dicunt tamen *Salm.* (6), exorcismum suam vim habere, etiamsi fiat ab eo, qui est in peccato. 3. Inducat obsessum ad confessionem, confidentiam et orationem. 4. Utatur exorcismis in ecclesia Romana vel saltem in sua diœcesi approbatis. Utatur etiam invocatione nominum Jesu, Mariæ, et item signo crucis ac reliquiis sanctorum aut aqua benedicta, agno Dei etc. 5. Caveat, ne cum dæmone jocetur, sed potius pauca proferat, et non permittat ei plura loqui, sed imperet tacere. 6. Caveat etiam, ut advertit rituale, ne ob dictum dæmonis confugiat ad magos, ut maleficium dissolvant. Jubeat tamen dæmonem dicere, an ibi sit ob maleficium, et ut signa

(1) *conf. 6. n. 156.* — (2) *n. 24.* — (3) *ibid. n. 59.* — (4) *2. 2. q. 95. art. 4. ad 1.* — (5) *ibid. §. 2. n. 69.* — (6) *tr. 22. c. unic. punct. 2. n. 7.*

malefica reddat vel revelet. 7. Regulariter exorcismum faciat in ecclesia, januis apertis, nisi honesta adsit causa (ut dicitur in rituali), ut fiat domi. 8. Excludat mulieres, pueros et viros otiosos, quorum modica fides expulsioni obstare potest. 9. Repetat pluries comminationem et verba, quibus observat, dæmonem magis angi, semper augendo pœnam. Demum advertat, nulla adesse signa infallibilia egressus; probabilia tamen signa sunt, si per longum tempus obsessus sit a molestiis immunis; item dæmonum confessio, ingens vomitus rerum putridarum vel halitus valde fœtidus: item magni clamores, qui ibi audiantur; item si obsessus remaneat in terram dejectus et quasi mortuus ac similia. Probabilius autem non licet concedere dæmoni, ut invadat aliud corpus hominis vel bestiæ, ut exeat ab energumeno, sicut ille promittit, ut censet *Elbel* (1) *cum Bon., Tamb. et aliis contra Pal. etc.*

Communiter autem dicunt DD., exorcismos habere vim infallibilem expellendi dæmones tamquam ex opere operato. Ita *Sporer* (2), *Sanch.* (3), *Pal.* (4), *Elbel* (5) *et Salm.* (6) *cum Cajetan., Sot., Trullench. etc.* Nec obstat, quod plures exorcismi effectum non habeant; nam, ut dicunt *Salm.*, semper illi aliquem effectum sortiuntur, si non complete, saltem imperfecte, vires dæmonum attenuando. *Vide alia apud Delrio*, fuse de hac materia tractantem.

CAPUT III.

DE VOTO.

DUBIUM I.

Quid sit votum et quotuplex.

194. *Quid est votum?*
195. *Quotuplex est votum?*

194. — „Resp. 1. Est promissio facta Deo deliberate „de bono possibili et meliori; *s. Th.* (7); *vide Sanch. et*

(1) *n. 167.* — (2) *de 2. præcept. n. 167.* — (3) *dict. c. 42. n. 16.* — (4) *p. 4. n. 19.* — (5) *n. 160.* — (6) *ibid. p. 3. n. 17. et 22.* — (7) *2. 2. q. 88.*

„*Laym.* (1). Unde patet, quod votum sit actus latriæ soli „Deo debitus. Quare, dum vovemus quædam sanctis, sen„sus est, voveri ea Deo in honorem simul sanctorum" (*ut ex communi acceptione ecclesiæ; Salmant.*)(2), „sicut templa „et altaria ædificamus Deo in eorumdem honorem. Porro „ex singulis particulis datæ definitionis multi casus resol„vuntur, quos, ut vitetur confusio, et consulatur memoriæ, „separatis dubiis proponam.

195. — „Resp. 2. Dividitur votum I. in *absolutum* et „*conditionatum*. Illud est, quod fit sine ulla conditione, „ut: *Voveo eleemosynam;* hoc autem, quod fit cum con„ditione, ita ut, nisi hac posita, non exurgat obligatio, „ut: *Voveo eleemosynam, si sanitati restituar*, vel (quod „dicitur pœnale): *Voveo facere disciplinam, si hoc fecero.* „II. In *solemne et simplex*. Illud est, quod ut tale ac„ceptatur ab ecclesia, et sunt hæc duo: Votum castita„tis, quod majoribus ordinibus annexum est, et votum pro„fessionis religiosæ. Simplex autem votum est omne aliud, „quod talem solemnitatem non habet. Ubi sciendum, „quod votum solemne reddat personam jure inhabilem „ad contractus vel actus contra votum, ut ad matrimo„nium vel dominium bonorum habendum (3). Simplex „autem tale votum, v. gr. castitatis (excipio, quod in so„cietate Jesu emittitur post novitiatum) aut ingrediendæ „religionis, etsi reddat contractum, v. gr. matrimonii, „illicitum, non tamen invalidum (4). III. In *reale* et *per„sonale*. Illud est, cum pecunia vel alia res externa pre„tio æstimabilis promittitur, ut calix, eleemosyna: hoc au„tem, cum aliqua hominis actio vel cessatio ab actione, ut „votum jejunii, peregrinationis, abstinentiæ a lusu. His „aliqui adjungunt *mixtum* ex utroque, ut si voveas, pere„grinationem cum oblatione alicujus rei. *Vide Less.* (5).

DUBIUM II.

Quæ requiratur voti deliberatio et intentio.

196. *Quæ deliberatio requisita ad votum.*
197. *De voto emisso ex metu.*

(1) *l. 4. t. 4.* — (2) *de voto tr. 17. c. 1. punct. 1. §. 4. n. 29.* — (3) *vide infra l. 5. c. 1. in tract. de statu relig.* — (4) *vide infra lib. 6. de matrimonio.* — (5) *l. 2. cap. 40.*

198. *De voto emisso ex errore.*
199. *An obliget simplex propositum.*
200. *An ad votum sufficiat promissio implicita.*
201. *Quale propositum voluntatis requiratur ad votum. Hinc plura quæruntur, et I.: An teneatur ad votum, qui positive noluit promittere et se obligare; II. qui non habuit animum implendi; III. qui negative noluit se obligare, sciens obligationem voti. Qu. I. Quid, si nesciens? Qu. II. Quid, si quis voluerit promittere et positive noluerit se obligare? Qu. III. Quid, si quis dubitet, an se voluerit obligare? vel an noverit obligationem voti? Quid, si dubitet, an fecerit propositum aut votum?*

196. — „Resp. Cum voti obligatio sit gravissima, re„quiritur intentio, deliberatio et libertas perfecta, qua „quis libere et directe in se voluerit promittere cum animo „se obligandi. Ita doctores communiter; *Less.*, *Bon.* (1).

Unde resolves:

„1. Aetas et usus rationis ad vovendum ea sufficit, „quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu hu„mano et directo in se volitum. Excipe tamen votum „solemne religionis, quod invalidum est ante certam „ætatem.

„2. Non obligat votum factum cum semiplena animad„versione vel deliberatione: v. gr. ex repentino animi „motu vel consuetudine, lingua mentem præveniente, vel „ex calore iracundiæ, rationis usum auferente; *Azor.*, „*Sanch.*, *Trull.* (2), ubi notat, non esse sufficiens in„dicium, quod defuerit perfecta ratio vel deliberatio, si „voventem facto voto mox pœnitet: item motum iræ raro „et vix umquam impedire usum rationis." *(Hinc videndum, an adsint aliæ circumstantiæ adjunctæ* (3). *Peccat autem, saltem venialiter, qui levi consideratione emittit vota magni ponderis* (4), *licet inde ad ea sit obligatus)* (5).

„3. Quod si is, qui scit se vovisse, dubitet, an cum „sufficienti deliberatione et usu rationis ob defectum „ætatis, si quidem voverit ante septennium, votum non „obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu: quia

(1) *d. 4. q. 2. p. 1.* — (2) *l. 2. c. 2. d. 1.* — (3) *vide Salm. tr. 17. c. 1. punct. 1.* §. *1. n. 11.* — (4) *ibid. n. 13.* — (5) *ibid. n. 14.*

„eum jus in tali non præsumit, et possessio erat pro „libertate. Si vero post septennium voverit, obligat; „quia possessio est pro voto, cum præsumatur usus ra„tionis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, utrum „ante an post septennium voverit, eum teneri voto, vult „*Sanch. et Pal.*, negat *Diana etc.*" *(Sed probabilius Sanch.)*

In quocumque autem dubio, an defuerit plena deliberatio, valet votum; *Salm.* (1) *cum Suarez, Sanch., Pal. etc.*; item in dubio, an vovens emiserit votum metu coactus, vel an metus fuerit gravis: *Salm. ib. cum Bon. et Trull.*; secus in dubio, an materia fuerit honesta vel possibilis; quia tunc votum nondum possidet; *Salm. ib. cum Pal., Sanch. et Suar.*

4. Vota facta in ebrietate, etiam ante prævisa et sic volita in causa, non sunt valida, cum non sint volita in se ipsis et directe; bonum autem non consurgat nisi ex integra causa, quamvis ad peccatum satis sit voluntarium indirecte et in causa. *Laym.* (2).

197. — „5. Vota facta in metu non incusso ad hoc „ipsum, ut votum extorqueretur, valida sunt, quia sunt „simpliciter voluntaria et deliberata." *(Sicut etiam valida sunt vota facta ex metu intrinseco aut juste incusso)* (3). „Facta autem in metu injuste incusso ad „ipsum votum extorquendum invalida sunt ex *communi;* „non quia non sunt voluntaria, sed quia vel jus ea ir„ritat, vel Deus non acceptat, ne det vim injuste coa„ctioni; idque sive metus sit gravis sive levis; dummodo „quis formaliter ex solo tali metu voveat. *Suarez* (4), „*Fill.* (5)."

Sed quæstio hæc est, an votum emissum ex metu gravi injuste incusso sit invalidum, saltem ex jure ecclesiastico.

Prima sententia negat cum *Suar.* (6), *Sylv.* (7), *Pontius* (8), *Pal.* (9), et probabiliter *Pal.*, *Bas.*, *Sylv.*, et

(1) *c. 1. n. 147.* — (2) *l. 4. t. 4. c. 1. n. 4.* — (3) *Salm. tr. 17. c. 1. punct. 6. §. 5. n. 161. ex c. 1. et 2. de adult.* — (4) *de voto lib. 1. c. 8.* — (5) *t. 26. c. 1.* — (6) *de relig. lib. 6. c. 14. n. 6. et de voto c. 8. n. 5.* — (7) *v. metus 8. in fin. et v. votum 2. q. 12.* — (8) *lib. 7. c. 19. n. 9.* — (9) *t. 3. tract. 15. d. 1. p. 5. n. 13.*

merito probabile vocant *Bon. et Trull. apud Salm.* (1). Excepto tamen voto solemni emisso in professione religiosa, quod certe est nullum (2).

Secunda probabiliter affirmat, ut *Bus. et Sanch.* (3), *Less* (4), *Azor.* (5), *Nav.* (6) *ac Salm.* (7) *cum Trull., Bon., Val., Sot. etc. ex c. Ad audientiam de iis, quæ vi*, ubi dicitur: *Debere carere robore firmitatis, quæ metu fiunt; ex cap. Cum locum de spons.*, ubi: *Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit.* Excipitur tamen, si metus juste illatus fuerit (8). Utrum autem votum ex metu levi injusto emissum sit invalidum? Affirmat hic *Bus. cum Suar. et Fill.*; item *Nav. et alii plures apud Sanch.* (9). Ratio (ut dicunt), quia ideo metus irritat votum, eo quod plenam consensus libertatem auferat: ergo metus quoque levis irritabit, quando eamdem libertatem aufert et causa est, ut votum fiat. Et hanc opinionem probabilem vocat *Sanch.* Sed probabilior est sententia opposita, quam tenet *Sanch.* (10) *cum Sot., Val., Sa, Azor. etc. ac Salm.* (11), qui vocant communem et probant ex *c. Perlatum de iis, quæ vi etc.* Ratio, quia non censetur causa rei tam gravis, prout est votum, levis metus, qui de facili rejici potest; ut pariter dicemus *de contract. n. 718.*

198. —. „6. Quoad vota emissa ex errore, si error „fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa „conditionem substantialem, vel circa finem sive ratio„nem formalem ac motivum vovendi, votum nullum est „*(cum Salm.)* (12), ut v. gr. 1. circa *substantiam;* si „quis voveret certum aliquem suum calicem, quem pu„tat argenteum, cum sit aureus; vel se ingressurum „certum monasterium, putans esse ordinis s. Benedicti, „cum sit Carthusianorum; 2. circa *conditionem substan„tialem:* si quis v. gr. voveret, se ingressurum mona„sterium, ubi putaret religiosam disciplinam et essen„tialia religionis servari accurate, et tamen non ita esset: „vel si voveret peregrinationem ad limina apostolorum,

(1) *ibid. c. 1. n. 163.* — (2) *ex c. Perlatum de iis, quæ vi etc.* — (3) *lib. 4. c. 3. n. 11.* — (4) *l. 2. cap. 40. dub. 3. n. 18.* — (5) *p. 1. lib. 11. cap. 16. quæst. 6.* — (6) *cap. 12. n. 52.* — (7) *ibid. n. 164.* — (8) *ex cap. 1. et 2. de adult. vide Salm. ibid. n. 161.* — (9) *dec. lib. 4. c. 3. n. 24.* — (10) *n. 24.* — (11) *ibid. n. 161.* — (12) *tr. 17. c. 1. punct. 6. §. 4. n. 155.*

„putans, ea tantum distare centum milliaribus, cum ta„men distarent trecentis; 3. circa *causam finalem:* si „quis v. gr. voverit aliquid in gratiarum actionem pro „sanitate parenti reddita, et is re ipsa non fuisset ægro„tus vel esset mortuus *(cum Salm.)* (1): Et ratio nul„litatis talium votorum est, quia hic deficit liber con„sensus, qui non fertur in incognitum, et nihil tam est „contrarium consensui quam error; *Fill.* (2).

Certum est, quod error circa substantiam invalidet votum, etiamsi fuerit concomitans, id est, non dans causam voto, puta, si adhuc errore cognito tu vovisses; ita *Sanchez* (3); et etiamsi talis error fuerit quantumcumque crassus; *Sanch.* (4). Et certum est etiam, quod invalidet votum error circa circumstantias substantiales, id est, quæ pertinent ad substantiam rei promissæ, juxta exempla a *Busemb.* hic posita. Secus vero, si error, licet dederit causam voto, sit circa conditiones, quæ substantiam rei non afficiunt; puta, si quis voveat dare eleemosynam pauperi putato probo, amico, tenetur dare, etsi postea cognoscat improbum, inimicum; quamvis his cognitis antea non vovisset. Ita *Salm.* (5). Aliter, ut dicunt, quot contractus, quot matrimonia, quot professiones, quot ordinationes infringi oporteret, si pateret aditus ad eas annullandas propter circumstantias accidentales, præter substantiam non prævisas. Citant *Salm.* pro se *Sot.*, *Less. cum Sanch.:* at non bene, quia *Sanch.* (6) adhæret *Busembao*, qui *supra n. 175.* dicit probabiliter cum *Suar.*, quod invalidet juramentum (et idem est de voto) error etiam circa circumstantias accidentales, si hæ sint magni momenti, et si ipsis cognitis juramentum emissum non fuisset. Et hoc quoad contractus jam probabile putant *Salm.* (7); ideoque quoad vota etiam probabile videtur. *Vide dicenda n. 226.*

„7. Vota, quæ emittuntur post novitiatum in quocum„que approbato ordine, instar matrimonii carnalis non „sunt irrita ob ullum errorem nisi solum substantialem „circa substantiam.

(1) *ibid. n. 158. et c. 3. punct. 2. n. 15. et 16.* — (2) *t. 25. c. 1.* — (3) *de matr. lib. 7. d. 18. n. 6. et dec. l. 3. c. 11. n. 43.* — (4) *ibid. de matr. n. 7.* — (5) *de voto c. 1. punct. 6. §. 4. n. 156.* — (6) *loc. cit. dec. lib. 4. c. 2. n. 11.* — (7) *de contract. c. 1. punct. 3. n. 21.*

„8. Si error circa conditionem substantialem sit de re „parvi momenti non redditur votum irritum: ut si iter pere„grinationis, quam quis vovit, sit paulo longius, quam „putabatur; quia parum reputatur pro nihilo. Item, si „error sit tantum circa causam impulsivam, valet votum „*Salm.* (1), quia illa est tantum causa secundaria, qua se„posita actus est sufficienter voluntarius secundum sub„stantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum „vitiat: v. gr. vovit aliquis peregrinationem Romam studio „colendi Deum, et simul etiam habuit causam secundariam „impulsivam, ut inviseret fratrem, quem putavit esse „Romæ; quem etsi intelligat deinde isthic non esse, non „ideo desinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo in„telligendum sit, quod dici solet, vota non obligare ultra „intentionem voventis. *Sanch.* (2), *Less.* (3).

199. — „9. Ad votum non sufficit nudum propositum, „licet firmissimum; quia, qui tantum proposuit, non tene„tur sub peccato præstare; qui autem promisit, obligatur „sub peccato, et, nisi præstet, agit contra fidem Deo da„tam; *Bon.* (4), *Laym. l. c.*"

An negligens propositum bonum peccet saltem venialiter? Affirmant *Less.*, *Pal. etc. apud Salm.* (5) ob inconstantiam sine causa tunc intervenientem; negant tamen *Busemb.*, *Sanch.* (6) *cum Sot.*, *Arag.*, *Azor. et Salm.* (7) *cum Dic.*, *Pal.*, *Suar.*, *Tol. etc.*; quia (dicunt) defectus constantiæ de se non est culpa, nisi præceptum adsit. Utraque est probabilis.

200. — „10. Ad votum aliquando sufficit promissio im„plicita, ut patet in susceptione ordinum sacrorum; ubi, „licet non dicatur: *Voveo* vel *promitto castitatem*, votum „tamen hoc fit implicite hoc ipso, quo sciens, ecclesiam „annexisse iis ordinibus istud votum, eos suscipis. An „vero, si quis plane id ignoraret, adhuc censeretur vovere „ex implicita intentione, dubium est. Aliqui ajunt, aliqui „probabilius negant dicuntque, talem tenere ad castita„tem, non ex voto, sed ex ecclesiæ præcepto. *Sanch.* (8),

(1) *de voto tr. 17. cap. 1. punct. 6. §. 4. n. 158.* — (2) *lib. 4. c. 2. n. 45.* — (3) *c. 40. dub. 2. n. 11.* — (4) *p. 1.* — (5) *de vot. cap. 1. punct. 1. §. 2. n. 17.* — (6) *dec. lib. 3. cap. 2. n. 21.* — (7) *ibid. n. 18.* — (8) *de matrim. l. c. d. 87. n. 23.*

„*Bon.* (1) *et commun.*" *(Sed censet Laym., probabilius teneri ex præcepto ecclesiæ ad votum emittendum. Sed vide de hoc dicenda de sacr. ord. lib. 6. ex n. 806.)*

201. — „11. Si quis haberet intentionem promittendi „quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, „secundum *Nav.*, *Sylv.*, *Sanch.* (2), *Less.* (3), *Bon. et alios „contra Caj.*; quia talis non vult vovere, cum apponat condi„tionem contra substantiam actus. Unde *Lugo* (4) *et alii* „contendunt, talem non posse dici promittere. Verum „videtur esse quæstio de nomine. Si vero haberet ani„mum vovendi et se obligandi, non tamen implendi, „tunc etiam graviter peccaret, et votum esset validum; „*Sanch.*, *Fill.*, *Bon.* (5), *Laym. etc.*"

Plura hic distinguere oportet, et I.: Si quis vovet cum animo positivo non promittendi nec se obligandi, certe votum est nullum, ut *Salm.* (6) *cum s. Thom. et communi.* II. Si vovens habeat animum promittendi et se obligandi, sed cum intentione non implendi, dicendum est, teneri eum ad votum, ex communi sententia, quam docent *Less.* (7), *Sanch.* (8) *et Salm.* (9) *cum Suar., Caj., Azor., Bon. etc. contra Valent.* Ratio, quia obligatio voti non pendet ab intentione implendi, sed a voluntate se obligandi, quæ jam adest. III. Si vovens habeat animum promittendi et implendi, sine tamen animo positivo se obligandi; tunc, si iste satis sciat obligationem voti, sed ad eam non advertat, cum votum emittit, et negative se habeat, non volendo nec excludendo illius obligationem: tenetur quidem ad votum; quia, qui vult actum antecedentem, vult (saltem implicite) ejus obligationem consequentem. *Ita communiter Sanch.* (10), *Palaus* (11), *Tamburin.* (12), *Salm.* (13) *et alii passim.*

Sed quær. I., an teneatur ad votum, qui nescit voti obligationem et negative se habet, non explicite neque implicite intendens illam suscipere. Affirmant *Palaus* (14), *Suar.* (15), quia hic censendus est voluisse promittere

(1) *c. 2. p. 1.* — (2) *n. 27.* — (3) *l. 2. c. 40. dub. 1. n. 6.* — (4) *d. 24. de just. sect. 1.* — (5) *p. 1. n. 14.* — (6) *tract. 17. c. 1. punct. 1. §. 3. n. 19.* — (7) *l. 2. c. 40. dub. 1. n. 7.* — (8) *dec. lib. 4. c. 1. n. 23.* — (9) *ibid. n. 21.* — (10) *de matrim. lib. 1. d 9. n. 11.* — (11) *t. 3. tr. 15. d. 1. part. 3. n. 2.* — (12) *l. 3. c. 12. §. 1. n. 6.* — (13) *loc. cit. n. 23.* — (14) *l. c. n. 2.* — (15) *de voto cap. 3. n. 9.*

juxta modum et intentionem, quam habent alii rite voventes. Sed verius negant *Sanch.* (1) *cum Led*, *Arag. et Man.*, item *Croix* (2), *Tamb.* (3) *et Salm.* (4), qui asserunt, hanc esse fere omnium doctrinam. Ratio, quia nemo obligationem contrahit, nisi velit illam sibi imponere; hic autem nullo modo eam vult suscipere, nec formaliter in se nec virtualiter in promissione, cum erret in substantia, judicando, talem obligationem non esse voto annexam. Secus tamen dicendum, ut bene advertunt *Sanchez et Tamb. ll. cc.*, si quis voluerit vovere modo ordinario, quo alii vovent, quia tunc implicite voluit obligationem contrahere.

Quær. II., an teneatur ad votum, qui vult promittere et scit obligationem voti, sed non vult ad votum se obligare.

Prima sententia, quam tenent *Sot.* (5) *ac Prad.*, *Arag.*, *Gutt. etc. apud Salm.* (6), dicit, eum obligari, quia, posita voluntate verum emittendi votum, nequit ab eo separari obligatio, quæ oritur ex voto.

Secunda sententia vero communior et probabilior negat, et hanc tenent *Sanch.* (7), *Less.* (8), *Pal.* (9) *et Salm.* (10) *cum Suar.*, *Azor.*, *Bon.*, *Vall.*, *Trull.* Ratio, tum quia, qui vult apponere conditionem contrariam substantiæ contractus, invalidum contractum reddit; tum quia lex (prout votum est lex particularis) non obligat nisi juxta legislatoris voluntatem. Hinc inferunt *Salm.*, quod is, qui promittit sponsalia, vel sacros ordines accipit, aut religiosam professionem emittit, animo non se obligandi, non teneatur ad sponsalia neque ad votum. *Sed vide de hoc dicenda de ord. l. 6. dub. 2. n. 809.* Quale autem peccatum sit, sic vovere sine animo se obligandi? Dicunt *Sanch.* (11), *Pal.* (12) *et Salm.* (13) *cum Suar.*, *Bon.*, *Trull.*, *Regin. et Fill.*, ordinarie non esse nisi veniale propter quamdam inordinationem. Dicitur *ordinarie;* quia in professione religiosa et susceptione

(1) *de matrim. l. 1. d. 9. n. 2.* — (2) *l. 3. p. 1. n. 365.* — (3) *l. c. n. 8* — (4) *cit. n. 23.* — (5) *de just. l. 7. q. 1. art. 2.* — (6) *tr. 17. c. 1. punct. 1. §. 3. n. 24.* — (7) *dec. l. 4. c. 1. n. 27.* — (8) *l. 2. c. 40. dub. 1. n. 6.* — (9) *tom. 3. tract. 15. d. 1. p. 5. n. 2.* — (10) *ibid. n. 25.* — (11) *loc. cit. n. 38.* — (12) *loc. cit. n. 5.* — (13) *ibid. n. 27.*

sacrorum ordinum proculdubio esset mortale, quia esset deceptio in re gravissima. *Vide de juramento n. 172. v. II. si autem.*

Quær. III., an teneatur ad votum, qui dubitat, an vovendo voluerit se obligare. *Tamb.* putat probabile, eum non obligari; sed dicendum oppositum *cum Croix* (1), *Gob., Dian. et aliis* ibid. *communiter;* quia, donec constet de invaliditate actus, præsumptio est pro illius valore. ut *Menoch. etc. ibid.* communiter docent. Idem dicendum, ut recte ait *Croix* (2) contra *Gobat*, si quis dubitet, an noverit vel animadverterit obligationem voti; quia ex communiter contingentibus quisque censetur scire et advertere, quod omne votum obligationem parit illud implendi. Quid, si quis dubitet, an fecerit votum vel propositum, sed meminerit, se credidisse, graviter se peccaturum, si promissionem non implevisset? Censet *Croix* (3), hunc non obligari, quia saltem votum est dubium, cum plures rudes adhuc nudum propositum facientes censeant erronee, se ad illud sub peccato teneri. Sed huic non consentio et puto, hunc censendum vere vovisse et voti contraxisse obligationem; cum enim jam apprehenderit, se peccare non implendo promissum, recte arguitur, illam revera agnovisse et sibi imposuisse.

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia voti.

202. *An teneat votum de re impossibili.*
203. *An votum vitandi omnia venialia. Quid, si quis voveat, vitare omnia mortalia et venialia collective?*
204. *An valeat votum de re vana.*
205. *An sit mortale, vovere malum veniale.*
206. *An valeat votum factum ex malo fine.*
207. *An votum impeditivum majoris boni.*
208. *An valeat votum non petendi dispensationem.*
209. *An votum nubendi.*
210. *An votum non vovendi.*

202. — „Resp. Ea debet esse possibilis (cum impos-„sibile nec efficaciter intendi possit, nec ad illud sit obli-

(1) *l. 3. p. 1. n. 384.* — (2) *n. 386.* — (3) *n. 366.*

„gatio): et non solum bona, sed etiam melior quam op„positum sive ejus omissio: quippe finis intrinsecus voti „est honorare per hoc Deum; id autem non potest fieri, „nisi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem esse „non potest, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod „est melius; *Sanch.* (1), *Laym.*, *Nav. etc.*

Quid, si quis voveat de re possibili simul et impossibili? Respondetur, teneri eum ad partem possibilem, si est divisibilis; puta si conjux voveat castitatem, tenetur ad non petendum. Ita etiam valet votum, si principale illius est possibile, licet accessorium sit impossibile; secus, si e converso (2). Quid, si votum sit disjunctivum? *Vide n. seq. v. pariter.*

Unde resolves:

203. — „1. Invalidum est votum numquam peccandi „venialiter, cum id moraliter et ordinarie sit impossibile. „Aliqui tamen volunt, sic voventem teneri isto voto ad „vitanda mortalia et venialia graviora, de quo scholastici. „*Nav.* (3), *Suar.* (4), *Sanch.* (5)."

Salm. (6) *cum Sanch.*, *Pal.*, *Trull.*, *Prad.* asserunt, votum de vitandis omnibus venialibus, etiamsi esset de plene deliberatis, omnino invalidum esse, prout de re moraliter impossibili (7). Quoad votum autem s. Theresiæ, agendi, quidquid perfectius intelligeret, respondet, illud ex speciali instinctu Spiritus sancti emissum fuisse (8). Sed verius dicit *Croix* (9) *cum Suar.*, bene valere votum de vitandis venialibus deliberatis, cum hoc revera non sit impossibile, et personæ perfectionis amantes illa satis evitent. Votum autem abstinendi a venialibus in aliqua materia determinata communiter validum est, maxime in personis magnæ virtutis; in aliis vero modicæ virtutis erit materia impossibilis; imo in aliquibus materiis, puta cogitationum inhonestarum, otiosarum etc., cum sint inevitabiles quoad omnes, votum est nullum. Ita *Salm* (10) *cum Caj.*, *Sanch.*, *Suar. etc.*

(1) *l. 9. c. 7.* — (2) *vide Salm. tr. 17. cap. 1. punct. 2. §. 5. n. 75.* — (3) *c. 12. n. 63.* — (4) *l. 2. c. 3.* — (5) *de matrim. l. 9. d. 35.* — (6) *ibid. n 80.* — (7) *ex can. 23. de justif. sess. 6. Trid.* — (8) *vide Salm. ibid. n. 84. et 85.* — (9) *lib. 3. p. 1. n. 401.* — (10) *ibid. n. 81.*

Pariter nullum est votum de vitandis mortalibus et venialibus collective; et etiam votum vitandi mortalia aut venialia divisive; quia nullum est illud votum disjunctivum, cujus pars est apta et pars inepta, et vovens ad neutram voluit determinate se obligare: puta si voveas, te aut oraturum aut lusurum, votum totum est nullum. *Salm.* (1) *cum Sanch., Trull., Vill. et Leand.* Ita etiam *Pal.* (2) *et Croix* (3). Qui tamen recte advertunt, quod, si ad tale votum quis se obligaverit, in quantum potest, teneatur quidem ad fugam saltem mortalium. Ac teneri etiam eum censeo ad vitanda venialia deliberata, juxta quod diximus supra.

204. — „2. Invalidum est votum de re vana vel in„utili vel indifferente, nisi ex circumstantiis aut fine fiat „bona" *(modo circumstantia non ex sola relatione voventis, sed ex se ad bonum finem conducat; Salm.)* (4): „quia Deo displicet stulta promissio, et hinc eam non „acceptat: ac peccat venialiter talia vovens, ut v. gr. „si quis decidens ex equo voveat non amplius equum se „ascensurum. *Nav.* (5), *Sanch.* (6)" *cum Salm.* (7).

205. — „3. Invalidum est vovere mala, et qui vovet mor„tale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eum venia„liter tantum peccare, dicunt, *Sa, Sylv. etc. v. juramen„tum:* licet mortaliter peccare velit *Cajet.* (8) *et Less.* (9), „quod videtur probabilius."

Probabilius etiam mihi est, vovere malum, etiam veniale, de se esse culpam gravem, cum de se blasphemia sit velle, ut malum cedat in honorem Dei; sed communiter ob ignorantiam hoc non est nisi veniale, ut bene notant *Salm.* (10). Idem diximus de juramento *n. 146. v. 5. venialiter.*

206. — „4. Invalidum est votum, cui adjungitur finis „vel alia circumstantia mala, tenens se *ex parte rei „votæ:* ut v. gr. vovet quis eleemosynam ad obtinen„dam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victo„riam injustam, felicem successum furti, adulterii etc.,

(1) *ibid. n. 83. et punct. 6. §. 1. n. 141.* — (2) *p. 8. §. 1. n. 3.* — (3) *l. c. n. 402.* — (4) *tr. 17. c. 1. punct. 2. §. 3. n. 57.* — (5) *c. 12.* — (6) *4. mor. c. 7.* — (7) *ibid. n. 55.* — (8) *v. votum.* — (9) *lib. 2. cap. 4. d. 5.* — (10) *ibid. §. 4. n. 71. in fine.*

„aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati; quia „datio eleemosynæ ad talem finem est actio blasphema, „quasi Deus peccata promoveat; ideoque non potest esse „materia voti. *Caj.*, *Nav.* (1), *Sanch.* (2), *Laym.* (3), *Fill.* (4).

„5. Validum autem est, etsi ei adjungatur finis vel „alia circumstantia mala, tenens se tantum *ex parte vo-* „*ventis:* ut v. gr. si quis ex vana gloria aut ex ira erga „importunum mendicum foveat, ei se daturum eleemo- „synam: quia tunc res ista bona est, quam vovet, licet „ipse voveat male et cum peccato. *Ibid.*"

Nota igitur hic differentiam inter finem pravum ex parte *rei votæ* et ex parte *voventis:* nam finis ex parte *rei votæ* est, quando res promissa dirigitur ad pravum finem: nempe si voveas jejunium, ut ex illo plausum captes; et tunc votum est nullum, ut communiter docent *cum Busemb.*, *Laym.* (5), *Salm.* (6). Et idem tenendum dicunt *Salm.* (7) *cum aliis*, etiamsi finis pravus voti non sit primario, sed tantum secundario motivus, seu sit impulsivus, sed sine quo votum non fieret. Idem dicendum, si finis sit indifferens vel mere temporalis; unde si quis voveat jejunium, ut parcat sumptibus; eleemosynam, ne æstimetur avarus, nullum est votum. Valuit autem votum emissum ad obtinenda a Deo temporalia vel ad gratias ei agendas; quia bonum est, hæc a Deo sperare aut pro ipsis gratias agere. Ita *Laym.* (8) *et Salm.* (9) *cum Sanch.*, *Pal.*, *Trull.*, *Bon. etc.* Notant tamen *Laym.* (10) *et Salmant.* (11) *cum Caj.*, *Sanch.*, *Bon. et communi*, quod, si opus pravum non ponatur ut finis voti, sed ut simplex conditio; nempe si quis voveat jejunium, si inimicum occidat, si furtum faciat: tunc valet votum, quia impleta conditione posita honestum est in se, votum implere.

Ita ergo dicitur, quando finis pravus est ex parte *rei votæ.* Aliter tamen esset, quando finis pravus est ex parte *voventis;* scilicet quando non res vota, sed ipse vovendi actus dirigitur ad pravum finem; puta, si quis externe voveat jejunium, ut ex illa emissione voti ab aliis laudetur, tunc valet votum; ut dicit recte *Busemb.* (12) *cum communi*

(1) *cap. 12.* — (2) *c. 6.* — (3) *lib. 4. t. 4. cap. 2. n. 6.* — (4) *t. 26. cap. 5.* — (5) *lib. 4. tract. 4. cap. 2. n. 7.* — (6) *ibid. n. 67.* — (7) *ibid. n. 68.* — (8) *ibid. n. 10.* — (9) *ib. n. 70.* — (10) *n. 7.* — (11) *ibid. n. 69.* — (12) *n. 5.*

apud Laym. (1) *et Salm.* (2). Hinc dicit *ibid. Laym.*, quod, qui ex appetitu deordinato vescendi piscibus vovet, se ingressurum ordinem Carthusianum, teneatur ad votum. Sed hoc minime mihi probari videtur, si comestio piscium, et non quidem bonum spirituale religionis sit finis illius voti; nam tunc ipsa materia voti, quæ est susceptio status religiosi, dirigitur ad vanum finem, qui votum infirmat, ut supra dictum est cum communi.

„6. Validum item est votum factum ex affectu erga rem „bonam, ut bona est, etsi conjuncta cum causa mala: ut „si quis voveret eleemosynam, si ex duello evaserit salvus, „si non capiatur in furto, si filius sibi nascatur ex adulterio, „quod parat etc.; licet enim duellum, furtum, adulterium „velle malum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, „prolem gigni mala non sunt, sed Dei dona; et votum non „cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (ut „suppono) quatenus in se bona sunt. *Nav.*, *Laym. loc. cit.*

207. — „7. Invalidum est et veniale peccatum, vovere „bonum, quod est impeditivum boni majoris, ut præsertim „sunt vota contra consilia evangelica: ut v. gr. manere in „sæculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercatu„ram. *Nav.* (3), *Suar.*, *Fill.* (4), *Sanch. etc.*" *(Idem dicunt Salm.* (5) *cum s. Thom.)* (6).

„8. Si tamen aliquod bonum per se et absolute minus „fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet: „ut v. gr. si quis videret, susceptionem ordinum sibi fore „damnosam. *Vide Bon.* (7).

208. — Ita etiam *Salm. loc. cit.* Quæstio autem vertitur, an valeat votum de non petendo voti dispensationem, commutationem aut irritationem, etiam cum justa causa (nam sine justa causa, certum est, quod valeat).

Prima sententia negat *cum Sot.*, *Trull.*, *Tambur.*, *Sanch. etc.*

Secunda vero affirmat *cum s. Antonin.*, *Bonac.*, *Suar. Fill. etc. apud Salm.* (8). Et hæc videtur probabilior; advertendo, quod casu, quo sit utilius ob bonum spirituale petere dispensationem, votum non obliget, quamvis fuerit

(1) *ibid.* — (2) *ibid. n. 67.* — (3) *n. 29.* — (4) *cap. 1. q. 7. n. 58.* — (5) *tr. 17. c. 1. punct. 1. §. 2. n. 37.* — (6) *2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 2.* — (7) *p. 1.* — (8) *ibid. n. 49. et 50.*

validum. Hoc tamen votum semper a superiore relaxari potest, cui salva semper est sua potestas. *Salm.* (1) *cum Sanch., Pal., Suar.* Notandum autem, quod vovens, non petere dispensationem, possit petere commutationem, et e converso. *Vide Salm.* (2).

209. — „Matrimonium ordinarie invalide vovetur, quia „ordinarie melior est cœlibatus. Dixi *ordinarie;* quia „valide vovetur: 1. Si quis ad hoc obligetur, aut quia „sine injuria aut gravi infamatione sponsæ vel liberorum „ex ea conceptorum a sponsalibus non potest recedere; „2. si id reipublicæ valde utile futurum existimetur, ut „quia v. gr. ex eo speratur pax inter principes, conver„sio hæreticorum, regni tranquillitas; 3. si quis ob fra„gilitatem et inveteratam consuetudinem peccandi adeo „sit pronus ad lapsum, ut prudentes judicent, consultum „ei esse, ut nubat: in quo tamen ultimo *Laym. et alii* „dissentiunt. *Vide Bonacina loc. cit., Fill.* (3), *Nav.*, „*Suar. loc. cit., Laym.* (4)."

Votum nubendi per se loquendo nullum est, etiamsi sit de ducenda paupere, meretrice, vel ad tollenda aliena peccata, quia semper cælibatus est Deo gratior. Est commune *apud Salm.* (5) *cum Sanch., Leand., Pal., Torre, Prad.* Secus, si votum sit emissum ad scandalum vel honorem puellæ ex obligatione reparandum, vel ad bonum commune, ut addit *Bus.*, vel ex supposito, quod vovens vellet nubere, tenetur ad votum, ut *Salm.* (6).

Sed magna quæstio est, an, qui vovet nubere ob expertam sui fragilitatem, teneatur ad votum.

Prima sententia negat, quia tale votum esset de se impeditivum majoris boni, nempe ingrediendi religionem aut servandi cœlibatum; deinde, quia tale votum esset inutile, cum tali voto non obstante vovens libere posset religionem ingredi; maxime, dum matrimonium est infimum remedium concupiscentiæ. Ita *Less.* (7) *et Pal., Sot., Prado et alii ap. Salm.* (8).

Secunda tamen *sententia* certe et longe probabilior, quam tenent *cum Busemb., Sanch.* (9), *Viva* (10), *Sal-*

(1) *ibid. n. 51.* — (2) *ibid. n. 52.* — (3) *n. 6.* — (4) *n. 12.* — (5) *ibid. n. 38. et 39.* — (6) *cit. n. 38. in fin.* — (7) *lib. 2. c. 40. dub. 7. n. 44.* — (8) *ibid. n. 40.* — (9) *dec. lib. 4. cap. 8. n. 53.* — (10) *de spons. quæst. 1. art. 3. ex n. 3.*

mant. (1) *cum Bell.*, *Nav.*, *Caj.*, *Bonac.*, *Trull. etc.*, dicit, votum esse validum, supposito, quod talis nolit uti aliis remediis; quia in tali casu matrimonium est majus bonum, cum ad concupiscentiam sedandam eis, qui alia remedia meliora suscipere nolunt, ideo matrimonium a Deo concessum sit. De his enim ait Apostolus: *Melius est nubere quam uri.* Maxime, quia hic frequenter recidens teneretur ex jure naturæ nubere, posito quod nollet aliis remediis uti. Dices: Ergo subdiaconus vovens castitatem posset nubere, si non posset se continere, cum nubere sit illi melius bonum? Sed respondetur, quod hic ob bonum commune expediat magis, votum in suo robore manere, quam ille sic consulat suæ fragilitati. *Vide Salm.* (2). Dicunt autem *Salm.* (3), teneri ad matrimonium eum, qui nolit vel non possit alia remedia adhibere. Sed melius dicunt *Laym.* (4), citans *ss. Hieronymum et Ambrosium*, ac *Sporer* (5), quod teneatur ad matrimonium, qui aliud remedium adhibere *nolit*, non autem, qui *non possit:* nullus enim, qui velit opportunis remediis uti, dici potest non posse ea adhibere. Quis cæterum prohibetur uti saltem oratione, qua procul dubio potest omnes concupiscentias superare ex illo *Luc. 11.: Omnis, qui petit, accipit?*

210. — Quæritur hic, an, si quis nimis pronus ad vovendum voveat, non amplius vovere nisi cum licentia confessarii; si autem postea voveat, v. gr. jejunium, valeat votum. Respondeo cum *Laym.* (6) et dico, 1. quod primum votum est quidem validum, cum sit de meliori bono; 2. quod peccavit ille emittendo secundum votum; 3. dico, quod primo voto non obstante tenetur ad secundum, quod, cum habeat objectum bonum, satis est validum. Excipio, nisi ille statuerit, se nolle futura vota valere, nisi accesserit confessarii consilium; tunc enim nullum erit secundum votum, modo non retractetur expresse vel virtualiter, scilicet, si memor primi voti secundum emitteret.

Notandum denique, quod, qui plura vota incompossi-

(1) *de voto c. 1. punct. 1. §. 2. n. 41. et 42.* — (2) *ibid. n. 45.* — (3) *cit. n. 41. et 42.* — (4) *l. 4. tract. 4. c. 2. n. 12.* — (5) *de voto n. 61. et 62.* — (6) *lib. 4. tract. 4. c. 2. n. 5.*

bilia emitteret, servare deberet illorum dignius; alioquin prius posteriori præfertur. Ita *Laym.* (1) *cum Trull. et Bus.* (2) *contra Sanch.*, qui dicit, tunc esse in arbitrio voventis servare, quod malit. De juramento autem contra aliud juramentum *vide dicta supra n. 179.*

DUBIUM IV.

Quæ et quanta obligatio voti?

211. *An votum de re levi aliquando graviter obliget.*
212. *Quid, si negligas votum de re levi per annum?*
213. *Vide alia apud* Busemb.
214. *An hæres teneatur ad vota defuncti.*
215. *An pater possit per vota lædere legitimam filiorum.*
216. *De votis de facto alieno.*
217. *An vota possint impleri per alium.*
218. *An peccet impediens impleri conditionem appositam suo voto.*
219. *Notanda circa conditiones in votis.*
220. *An transacto die promisso tenearis ad votum.*
221. *An votum indeterminatum semper obliget; et quæ dilatio sit mortalis.*
222. *Quid, si quis voveat, religionem se ingressurum, sine certo loco vel certa religione?*
223. *Quid, si quis voveat, se non lusurum sub pœna?*
224. *Plura notabilia advertenda circa vota, et præsertim, an teneat votum, si superveniat circumstantia non prævisa.*

211. — „Resp. Tanta est, quantam tum quantitas ma„teriæ permittit, tum intentio voventis, qua se vel multum „vel parum, vel absolute vel cum certa conditione, re„strictione temporis, qualitatis obligare velit, designat: „ita ut, etsi obligatio voti sit juris naturalis, vis tamen „ejus pendeat a voluntate et facto hominis tamquam prævia „conditione, ut tantum vel tantum obliget. Ita *commun.* „*Vide Laym.* (3), *Bon.* (4).

Unde resolves:

„1. In materia levi nemo obligatur sub mortali, quia „materia id non permittit. *(Neque etiamsi vellet sub*

(1) *eod. loc.* — (2) *n. 225. v. 2.* — (3) *c. 3.* — (4) *p. 5.*

„*gravi se obligare: Salmant.* (1), *Nav.* (2), *Sanch.* (3), „*Laym.* (4). Verbi gr. vovisti, recitare quotidie *Salve re-* „*gina:* omittendo semel iterumque non peccas mortali- „ter, quia materia est parva. *Sanch.* (5), *Laym.* (6), „*Azor.* (7)."

Quæritur, an transgressio voti sit mortale, quando tota ejus materia parva est. Affirmant *Cajet.*, *Tolet. et Card. ap. Salm.* (8): Eodem modo, quo in juramento promissorio: si quid leve promittitur, peccat graviter (ut isti dicunt), qui illud non implet. Sed tenendum oppositum cum *Bus. et Less.* (9), *Sot.*, *Suar.*, *Trull.*, *Bon.*, *Pal. etc. ap. Salm.* (10); quia votum est lex particularis, et lex non obligat nisi juxta materiæ gravitatem. Imo idem dicendum de juramento promissorio, ut *Salmant.* (11) *cum aliis*, ut diximus supra *n. 173.*

Hinc infertur, quod votum vitandi peccatum non obliget nisi juxta illius gravitatem: puta, si voveas vitare mendacium, mentiendo peccas tantum leviter, sed dupliciter, contra veracitatem et contra votum; *Salm.* (12) *cum Sanch.*, *Trull.*, *Nav. etc.*: nisi tamen vitatio illius peccati ob causas sit res magni momenti, prout mendacium valde indecens esset personæ in dignitate constitutæ; vel nisi per illud peccatum multum quis impediatur a profectu in virtutibus. *Salm.* (13).

212. — „Imo, etsi toto anno omittas, esse tantum ve- „niale, eo quod materiæ istæ parvæ non coalescant in „unam, probabiliter docet *Dian.* (14) *ex Soto*, *Arag. et* „*Tann.* (15) *contra Valent. etc.*

Sicut etiam dicunt *Salm.* (16) *cum Vill. etc.* Sed recte hoc intelligendum esse, advertunt, quando promissio illarum levium materiarum facta est in honorem diei, sicut censendum est in omnibus votis personalibus, nisi constet de opposito; ut dicunt communiter *Salm.* (17) *et Croix* (18) *cum Sot.*, *Suar.*, *Laym.*, *Dian.*, *Pal. etc.*

(1) *t. 17. c. 1. punct. 4. §. 2. n. 106.* — (2) *n. 40.* — (3) *lib. 4. c. 12.* — (4) *loc. cit.* — (5) *lib. 4. c. 12.* — (6) *loc. cit.* — (7) *lib. 21. cap. 15.* — (8) *ibid. n. 112.* — (9) *lib. 2. c. 40. dub. 9. n. 56.* — (10) *ibid. n. 113.* — (11) *ibid. n. 115. et c. 2. punct. 5. §. 2. n. 53.* — (12) *c. 1. cit. n. 115.* — (13) *ibid.* — (14) *t. 5. misc. n. 24.* — (15) *2. 2. d. 3. dub. 3.* — (16) *ibid.* — (17) *l. c.* — (18) *lib. 3. p. 1. n. 450.*

Nam contra, si levis rei promissio sit facta per modum unius, ita ut dies non assignetur ut terminus, sed ne ultra obligatio differatur, tunc materiæ coalescunt et possunt pervenire ad mortale. Quare si quis voveat, se daturum quotidie parvam eleemosynam, peccat graviter, si quotidie omittat, voto facto per modum unius. Ita *Salm.* (1) *cum Sanch., Suar., Trull., Leand. etc.* Hinc notant, quod circa vota realia, nisi aliud constet, regulariter dies non apponatur ad finiendam, sed ad sollicitandam obligationem, et ideo materiæ coalescant; ut docent communiter *Salm.* (2) *cum Suar., Pal., Bon., Vasq. et Croix* (3) *cum aliis, ut supra. Vide dicenda n. 220. v. utrum.*

213. — „2. In materia gravi, etsi quis possit se obligare „tantum leviter," *(ut fuse probant Salm.* (4) *cum Molin, Suar., Pal., Fill. etc. cum communiori et probabiliori contra Sotum, Pont., Card. etc.)* „communiter tamen „censetur, voluisse se obligare graviter, nisi aliunde „constet. Unde violans tale votum peccat graviter ex ge„nere suo. *Vide ibid.* (5).

„3. Qui, postquam gravi voto se obstrinxit, serio deinde „dolet, quod fecerit, non peccat graviter, modo retineat „animum implendi. *Vide Sa* (6).

„4. Qui violat votum de re jam ante præcepta, v. gr. qui „post votum castitatis fornicatur, debet in confessione „addere, quod votum id habeat, aut quod ordines acceperit, „et confessarius nesciat; quia duplex tunc est malitia pec„cati. *Suar.* (7), *Less.* (8), *Sanch.* (9), *Fill.* (10)" *(Ex communi enim bene valet votum de re alias præcepta. Salm.* (11) *cum s. Th. contra Gers., s. Anton. etc.* (12).

„5. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. „Unde, si qui canones videntur indicare, filium a patre „religioni devotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, „si filius votum patris semel ratificaverit. *Suar.* (13), „*Sanch., Laym.* (14)." *(Salm.)* (16).

„6. Cum hæres teneatur solvere vota realia defuncti, non

(1) *d. n. 115.* — (2) *tr. 17. c. 1. punct. 5. n. 131.* — (3) *loc. cit.* — (4) *ibid. punct. 4. §. 2. n. 109.* — (5) *§. 1. n. 93. et §. 2. n. 105.* — (6) *v. votum.* — (7) *cap. 6.* — (8) *d. 7.* — (9) *c. 5.* — (10) *cap. 2. q. 7.* — (11) *ibid. punct. 2. §. 1. n. 32.* — (12) *n. 30.* — (13) *cap. 9.* — (14) *c. 5. n. 6.* — (15) *ibid. punct. 4. §. 3. n. 118.*

„tenetur vi voti, sed ex justitia: sicuti tenetur alia illius „debita, legata etc. solvere (1).

214. — Certe hæres tenetur solvere vota realia defuncti, sicut alia debita *ex l. 2. Secunda ff. de pollic. et ex c. Licet de voto.* Ex quo potest cogi ad solvendum per excommunicationem. Hinc talibus votis debet satisfieri ante legata, sed post debita justitiæ. *Salm.* (2).

215. — Quæritur hic, an pater in morte per vota possit lædere legitimam filiorum.

Prima sententia affirmat cum *Nav.*, *Sylv.*, *Dian.*, *Lop.*, *Vega etc. apud Salm.* (3); sicut etiam (ut isti dicunt) potest pater gravare legitimam donationibus remuneratoriis.

Sed tenendum oppositum cum *secunda sententia*. Potest enim pater in vita sua votis moderatis minuere aliqualiter legitimam filiorum vel ascendentium; non tamen in morte, ubi juxta legem de bonis suis disponere debet, et legitima, cum debeatur de jure, nequit gravari debito voluntario, ex *Eccl. 34, 21.: Immolantis ex iniquo oblatio est maculata.* Ita *Salm.* (4) *cum Sanch.*, *Laym.*, *Bon.*, *Pal.*, *Trull. etc.*

216. — „7. Eodem modo, si communitas aliquid voverit, „in quod posteri non consenserunt, non tenentur id servare „vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti vel longæ con„suetudinis. *Vide Laym.* (5).

„8. Cum quis vovet factum alterius, sensus est, se cura„turum id eo modo, quo licite potest, ut v. gr. rogando, „persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit superior, vel „etiam aliquando paciscendo et suppeditando sumptus. Sic „parens, qui filium devovit religioni, ad nihil aliud tenetur, „quam ut conetur eam filio persuadere: sic, qui missas vel „peregrinationem alterius curandam vovit, quando stipen„dium ac sumptus ei persolvit, non tenetur alium substi„tuere novis sumptibus, si prior non præstet, ad quod se „obligavit. *Sanchez*, *Laym.* (6).

217. — „9. Vota personalia non implentur nisi per vo„ventem; unde qui vovit peregrinationem Romam v. gr., „non satisfacit, si conducat alium; neque ad id tenetur, si „ipse non possit. *Salm.* (7).

„10. Vota realia solvenda sunt ex proprio; unde qui ne-

(1) *ibid. n. 123.* — (2) *ibid. n. 125.* — (3) *ibid. n. 126.* — (4) *ibid. n. 127.* — (5) *hic. c. 3.* — (6) *n. 7.* — (7) *tr. 17. c. 1. punct. 4. §. 3. n. 121.*

„quit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quod si possit „ex suo, et tamen alius, sive rogatus sive sponte, pro „ipso velit solvere, id valet; quia tunc, quod alter dat, „fit ipsius: non autem actio alterius personæ potest fieri „alterius (1).

Imo bene satisfacit voto aut juramento eleemosynæ, qui illam ab alio eo fine præstitam, ipso inscio, postea ratificat, cum noverit; quia tunc jam adimpletur votum cum consensu voventis. Ita *Salm.* (2) *cum Sanch., Bon., Trull. etc.* Et satis probabile videtur; sicut enim tali modo bene satisfieret promissioni alteri homini factæ, sic etiam satisfit promissioni factæ Deo.

218. — 11. Vota conditionalia non obligant cessante „conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit, ut con„ditio non poneretur; dummodo id non impediverit dolo, „vi aut malitia: ut v. gr. vovisti peregrinationem, si eam „Petrus approbet; deinde submittis, qui persuadeat, ut „non approbet; illo igitur non approbante non teneris. „Imo etsi malitiose, fraude, dolo etc. impediveris, adhuc „probabile est, te voto non teneri; ut habet *Laym.* (3) „ex *Suar. et aliis.*" *(Et hæc est probabilior ex Salm.* (4) *cum Pal., Fill. etc. contra Azor., Bonac. etc.; quia jam non impletur conditio, licet culpa voventis.)* „Interim *Laym.* recte hic advertendum monet ad intentio„nem voventis: ut v. gr. si filius vovet, se ingressurum „religionem, nisi pater contradixerit, videtur ejus inten„tio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte, sibi „relictus etc."

At si dolose impedias, peccas: vovisti v. gr. religionem, si pater approbet; si tu precibus vel rationibus impedis consensum patris, non peccas; secus, si impedias vi vel fraude. Item vovisti castitatem, si Deus per annum te liberet a mortali; si tu ex fragilitate cadis, non peccas respectu voti: secus, si studiose peccas, ut solvaris a voto. Et sic de cæteris. *Salm.* (5) *cum Laym., Palaus, Sanch. etc.*

219. — Quoad conditiones autem votorum, *notandum 1.*, quod omnes conditiones turpes aut impossibiles vota reddant nulla: *Salm.* (6); *notandum 2.*, quod ad obligationem

(1) *ibid. n. 122.* — (2) *cit. n. 122.* — (3) *cap. 6.* — (4) *ib. punct. 6. §. 6. n. 173.* — (5) *ibid. n. 171.* — (6) *ibid. n. 165.*

voti non sufficiat, quod conditio impleatur æquivalenter, sed debeat impleri specifice: v. gr. vovisti, religionem te ingressurum, si soror tua nupserit; non sufficit, si illa moriatur. *Salm.* (1).

„12. Qui vovit rem certam et determinatam, v. gr. „hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad aliam, „cum id non soleat intendi: si autem eam rem vendi„derit, probabilius videtur esse, teneri eum dare pecu„niam, quam accepit; quia, qui vovet rem, censetur „promittere omnem ejus utilitatem.

220. — „13. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, „ut jejunare hoc vel isto die, illo transacto, sive cum „culpa sive sine culpa ejus, ad nihil tenetur; et neque, „si præviderit, impedimentum eo tempore superventu„rum, tenebatur prævenire, cum hæc non soleat inten„tio voventis esse. *Suar.*, *Nav.* (2); *vide Bon.* (3)."

Sed eadem regula, quam diximus *supra n. 212.*, currit hic, ex communi cum *Salm.* (4). Ad nihil enim teneris transacto die, si dies appositus sit ad finiendam obligationem, ut censendum est in votis *personalibus*, nisi constet de opposito; ut communissime dicunt *Croix* (5) *cum Sot.*, *Pal.*, *Laym.*, *Dian. etc.*, *Salmant.* (6) *cum Trull.*, *Suar.*, *Sanch. etc.* Secus, si diem apposuisti tantum ad sollicitandam impletionem, sicut e converso judicandum est regulariter in votis *realibus*; præcise, si ille dies nullam habeat magis specialem rationem quam alii; ut *Salm.* (7) *cum Suar.*, *Pal.*, *Bon. etc. ac Croix* (8) *cum aliis ut supra.*

Utrum autem in dubio, an dies sit appositus ad *finiendam* vel *ad sollicitandam voti executionem*, tenearis ad votum pro diebus transactis? Negat *Dian.* (9), quia, ut ait, vota in dubio non obligant, cum stricte sint interpretanda, ex regula communiter tradita a DD. cum *Caj.*, *Laym. etc.* Affirmant vero generaliter loquendo *Spor.* (10) *et Salm.* (11) *cum s. Thom.*, *Sanch.*, *Pal.*, *Trull.*, *Azor. et Bon.* Rationem dant *Salm.* (12), quia, cum votum

(1) *ibid. n. 169.* — (2) *lib. 1.* — (3) *p. 5.* — (4) *tr. 17. c. 1. p. 5. n. 130.* — (5) *lib. 3. p. 1. n. 450.* — (6) *ibid. punct. 4. §. 2.* — (7) *ibid. punct. 5. n. 131.* — (8) *l. c.* — (9) *p. 3. tract. 5. r. 26.* — (10) *de 2. præc. n. 109.* — (11) *ibid. n. 132.* — (12) *ibid.*

sit certum, et dubitetur tantum de circumstantia excusante, possessio stat pro voto. Sed hæc ratio non convincit; posset enim ei responderi, quod hic dubitetur de circumstantia, quæ afficit substantiam voti, et ideo votum ipsum redderet dubium, juxta dicta *n. 198.* Hinc mihi rectius distinguendum videtur et dicendum, quod in votis personalibus in dubio non tenearis satisfacere pro diebus transactis; secus autem in votis realibus. Ratio, quia ex una parte regula firma est, quod pro eo stet possessio, pro quo stat præsumptio, ut docent DD. communiter cum *Bus.* (1), *Croix* (2), *Sanch.* (3) *cum Sot., Mol., Arag. et Menoch.;* ex altera parte communissima est sententia, quod, nisi de opposito constet, ut supra prænotatum est, in *votis realibus* dies præsumatur appositus tantum ad *sollicitandam obligationem*, ut *Salm.* (4) *cum Suar., Sanch., Vasq., Pal., Bon., Prado et Croix* (5) *cum Laym., Sot. et Dian.* Nisi tamen votum habuisset specialem connexionem ad diem; puta, si vovisses dare eleemosynam in hebdomada jubilæi vel in sabbatis per annum, quia v gr. in anno illo gratiam recepisti, ut *Sporer* (6) *et Salm.* (7) *cum aliis.* Secus, si dies nullam connexionem habuisset cum voto; nempe, si vovisses, te daturum eleemosynam in sabbatis per annum, nulla habita ratione speciali illius anni, ut recte ait *Spor.* (8). In votis contra *personalibus* præsumitur dies appositus ad *finiendam obligationem*, ut dicunt *Salm.* (9) *et Croix* (10) *cum aliis ut supra allatis.* Hinc in votis realibus, quia præsumptio est pro voto, pro ipso est etiam possessio, et ideo implendum etiam pro diebus transactis. Secus vero dicendum in votis personalibus, in quibus præsumptio est in oppositum; et sic *Salm.* sunt intelligendi, dum ipsi (11) ut certum asserunt, quod in votis personalibus præsumatur dies appositus ad obligationem extinguendam.

221. — „14. Qui vovit aliquid sine certo tempore, v. gr. „peregrinationem, tantum tenetur implere, cum commode „primum potest: quia sic moraliter quisque censetur intel-

(1) *l. 1. n. 26.* — (2) *l. 1. n. 509.* — (3) *dec. lib. 1. cap. 10. n. 13.* — (4) *ibid. 1. n. 131.* — (5) *l. 3. p. 1. n. 450.* — (6) *n. 106.* — (7) *tr. 17. c. 1. p. 5. n. 129.* — (8) *n. 106. in fine.* — (9) *ibid. p. 4. §. 2. n. 115.* — (10) *loc. cit.* — (11) *loc. cit.*

„ligere suam promissionem, ut habita commoditate non „nimis diu differat, quamvis minor causa sufficiat ad dif„ferendum quam ad omittendum. *Fill.* (1), *Suar.*, *Laym.* (2), „*Bonac. etc.*"

Votum indeterminatum quoad tempus, v. gr. de rosario diurno, jejunio in sabbatis, obligat perpetuo, nisi aliud colligatur ex circumstantiis. *Salm.* (3) *communiter.* Si dubium tamen sit, an votum fuerit pro anno vel mense, non teneris nisi ad minus. *Salm.* (4) *cum Sanch.*, *Trull.*, *Suar.*, *Bon. etc. ex c. 18. de censib.*

Quæritur, an faciens votum pro tempore indeterminato, peccet mortaliter, si diu differat illud implere. Certum est, quod, si votum sit in perpetuum obsequium Dei, puta ingrediendi religionem, xenodochio inserviendi et similis rei, peccet lethaliter, qui diu differt, si adsit opportunitas implendi et non excuset rationabilis causa. Dicunt autem *Armill.*, *Rodriq. et Ledesm. apud Salm.* (5), differre votum religionis per duos vel tres annos non esse mortale; sed hæc opinio merito videtur laxa aliis, ut *Sporer* (6), *Salmant.* (7), *Sanch.* (8). Alii vero, ut *Sanch.* (9) *et Croix cum Pal.*, universaliter loquendo dicunt esse mortale, differre per sex menses, et his adhærent *Salm.* (10) *cum Trull. et Garcia*, putantes, mortalem fore dilationem ultra sex menses. Consentit etiam *Sporer*, si vovens excedat ætatem 40 annorum; censet tamen *Tamb.*, excusari a mortali juvenem 15 vel 16 annorum, qui differt per tres vel quatuor annos; quia (ut dicunt) hoc tempus videtur parva materia respectu ad servitium totius vitæ: sed huic omnino non acquiesco, nisi adsit justa causa dilationis. Justæ autem causæ differendi sunt, si vovens speret, dilatione parentes emoliendos; item si obstet gravis necessitas spiritualis aut corporalis sororum vel fratrum. Ita *Croix* (11) *cum Pal. et Gob.*, *Bonac.* (12) *cum Arag. et Tabien.*, *Sanch.* (13) *et Salm.* (14) *cum Suar.*, *Mach.*, *Pel.*, *Trull. ac Garcia.*

(1) *cap. 4. q. 10.* — (2) *c. 3.* — (3) *tr. 17. c. 1. punct. 6. §. 1. n. 140.* — (4) *ibid. n. 146.* — (5) *de statu relig. tr. 15. c. 2. punct. 3. n. 32.* — (6) *de 2. præcept. n 117.* — (7) *loc. cit.* — (8) *dec. l. 4. c. 14. n. 22.* — (9) *loc. cit.* — (10) *dict. n. 32.* — (11) *l. 3. p 1. n. 446.* — (12) *de voto disp. 4. q. 2. p. 5. n. 3.* — (13) *dict. l. 4. c. 11. n. 5. et 6.* — (14) *d. c. 2. n. 30.*

Bene tamen advertunt *Sporer et Salm.* (1), in his casibus sedulo cavendum esse, ne dilatio sit nimia, aut periculum adsit votum numquam implendi; quod periculum non raro adest in votis religionis, pro quorum executione dæmones innumera excitant dissidia et impedimenta.

Si autem votum sit in obsequium temporale, scilicet tot jejuniorum, peregrinationum etc., censet probabile *Spor.* (2) *cum Tamb.*, quamcumque dilationem non pertingere ad mortale; et favet *Sanch.* (3), referens *s. Antonin.*, qui dicit, illam esse moram mortalem, *quando fit dilatio per longa tempora, et ex ipsa dilatione est periculum oblivionis vel impotentiæ implendi.* Sed verius dicendum, peccare mortaliter eum, qui sine justa causa notabiliter votum differt implere, nempe ultra duos vel tres annos; ut recte sentiunt *Croix* (4) *et Salm.* (5) *cum Pal., Trull. et Garcia.* Putat autem *Croix cum Diana*, quod si vovisti singulis mensibus confiteri, posses ex causa differre per duos vel tres dies ultra mensem.

222. — „15. Qui vovit aliquid sine certo loco, v. gr. in„gressurum se religionem *s. Benedicti*, satisfacit intrando „quodcumque monasterium illius ordinis, in quo serventur „substantialia regulæ. Neque tenetur pro admissione pera„grare provinciam, sed satis est adire loca aliquot non „nimis dissita. Et satisfacit voto, si, postquam ingressus „est, remittatur aut egrediatur (saltem cum justa causa, „qualis est v. gr. gravis ac diuturna tristitia et anxietas, „sive ex natura ipsa sive aliunde nata: *Escob.* (6) *ex „Sanchez* ante professionem. *Vide Trullench.* (7)" *(et vide l. 5. ex n. 72.)*

„16. Qui vovit aliquid sine certa qualitate, v. gr. se in„gressurum religionem in genere, potest ingredi quam„cumque, etiam laxiorem, modo serventur essentialia, et „sit approbata. Similiter, si quis voverit triticum etc., non „tenetur dare optimum, quod habet, sed satis est (loquendo „de obligatione præcise), ut det, quod non sit plane ine„ptum." *(Idem Salm.* (8) *cum Laym., Suar., Bonac. etc.*

(1) *ibid. in fin.* — (2) *de 2. præc. n. 116.* — (3) *dict. l. 4. c. 14. n. 21.* — (4) *l. 3. p. 1. n. 446.* — (5) *de statu rel. loc. cit. n. 32.* — (6) *t. 1. l. 4. c. 16. n. 100.* — (7) *l. 2. c. 2. d. 20. n. 7. et 8.* — (8) *de voto tr. 17. c. 1. punct. 6. §. 1. n. 140.*

Qui voveret, se daturum calicem, ædificaturum ecclesiam, debet implere vota juxta usum communem.)

„17, Qui vovit, se daturum aliquid, sine certa quanti-„tate, v. gr. eleemosynam, pecuniam, frumentum etc.. „satisfacit dando, quantum voluerit" *(Salm. ibid. cum cit. DD.)*; „modo non det tam parum, ut videatur po-„tius irridere suum votum quam implere. Ratio horum „omnium petitur ex intentione voventis, qua nemo cen-„setur se obligare nisi ad id, quod commode potest dare „et communiter est decens. *Suar.*, *Sanch.* (1).

„18. In dubio de mente voventis debet fieri interpre-„tatio secundum verborum, quibus usus est, proprieta-„tem vel potius communem et usitatam acceptionem. „*Fill.* (2), *Laym.* (3)" *(Salm.)* (4).

223. — „19. Qui vovit, si ludat chartis, se daturum „decem imperiales, tenetur secundum *Sanch.* dare to-„ties decem, quoties ludit, quia pœna est actui acces-„soria. Videtur tamen hoc negare *Laym.* (5). *Vide Trull.*, „*Dian.* (6).

Bene distinguunt *Salm.* (7): Si votum fuerit simplex de solvenda pœna, si luserit, tunc sufficit, solvere pœnam prima vice, cum *Sanchez*, *Bon.*, *Sa*, *Diana*; et satis probabile vocant *Laym. et Pal.* Secus, si votum fuerit duplex, scilicet de non ludendo et de pœna solvenda; tunc, quoties transgreditur votum, solvenda est pœna; nisi hæc sit gravissima, ut peregrinatio, elargitio magnæ eleemosynæ, quæ non soleat communiter repeti. Ita *Salmant.* (8) *cum Laym.*, *Pal.*, *Trull.*, *Sanchez*, *Dian. etc.*

Hic advertendum, quod in tali voto pœnali duplici, si relaxetur primum, relaxatur etiam secundum, prout primi accessorium. *Salm.* (9) *cum Pal.*, *Laym.*, *Sanch. etc.* Notandum deinde, quod, qui invincibiliter ignorat sive obliviscitur votum principale aut votum de pœna, ad eam non tenetur. *Vide Salm.* (10).

224. — Plura ultimo hic pariter sunt notanda, et I., quod vota semper sint interpretanda juxta benigniorem

(1) *l. 4. c. 13.* — (2) *t. 26. c. 2.* — (3) *c. 3.* — (4) *ibid. ex n. 134.* — (5) *l. 4. tract. 4. c. 5. n. 4.* — (6) *p. 5. t. 9. r. 60.* — (7) *ibid. §. 7. n. 177.* — (8) *ibid.* — (9) *loc. cit n. 176.* — (10) *ibid. n. 175. et 177.*

partem: *Salm.* (1) *cum Laym.*, *Caj. et aliis communiter.* Notandum II., quod fractiones votorum sint ejusdem speciei: hinc, si quis habens votum castitatis fornicetur, potest seorsim fractionem voti confiteri. *Salm.* (2). Sed quid, si quis voveat jejunium ex speciali motivo temperantiæ? *Val.*, *Sanch.*, *Bon. etc. apud Salm.* (3) probabiliter tenent, eum committere duo peccata jejunium frangendo. Ita pariter conjugem voventem castitatem ex motivo amoris erga castitatem, si petat debitum, dicunt committere duo peccata. Sed probabilius tenendum *cum Salm.* (4) *et Caj.*, *Trull.*, *Suar. et Prad.*, tales committere unum mortale contra votum, quia ex voto obligationem tantum fidelitatis erga Deum sibi imponunt, non aliam. Notandum III., quod, si quis voveat disjunctive rem bonam vel malam aut vanam aut impossibilem, votum nullum est. *Salm.* (5). Si vero utraque pars est materia apta, illa, quæ eligitur, præstanda est, etiamsi post electionem altera pars pereat seu impossibilis reddatur. E converso, si pereat una pars aut impossibilis reddatur ante electionem, non teneris ad alteram, nisi tua culpa res pereat, aut fueris in mora eam tradendi aut determinandi. Ita *Salmant.* (6) *cum Sanchez*, *Palaus*, *Mol. etc.*

Quæritur hic, an unam partem jam electam possit vovens cum altera commutare. Negant probabiliter *Pal. et Sanch. cum aliis apud Salmant.* (7). Unde, si electa sit pars, cujus materia sit reservata, ut castitas etc., requiritur dispensatio papalis. Affirmant tamen *Leand. et Tamb. cum pluribus apud ipsum*, et non minus probabile merito vocant *Salmant.* (8). Ratio, quia non obstante electione facta votum adhuc remanet disjunctivum, nec per determinationem peractam vovens se privavit libertate alteram eligendi partem.

Qui vovet, se per mensem auditurum sacrum, probabiliter non tenetur in festis audire duo; sicut probabile etiam est hoc, si imponatur a confessario pro pœniten-

(1) *ibid.* §. *3. n. 148.* — (2) *tr. 17. c. 1. punct. 4.* §. *1. n. 101.* — (3) *ibid. n. 102.* — (4) *ibid. n. 103.* — (5) *ibid. punct. 6.* §. *1. n. 141.* — (6) *dict. n. 141. et 142.* — (7) *de voto c. 3. punct. 12. n. 107.* — (8) *ibid.* — (9) *tr. 17. c. 1.*

tia. *Salmant.* (1) *cum Pal., Tamb., Suar., Trull. etc., Sporer* (2) *ac Croix* (3).

Qui vovet, se recitaturum rosarium, satisfacit recitando tertiam partem, quia communiter sic intelligitur: *Salm.* (4) *cum Pal., Tamb., Prad. etc.* Et satisfacit recitando alternatim, quia tale votum obligat instar officii divini: *Salm.* (5) *cum Trull., Tamb., Dian., Leand. etc.*; et etiam satisfacit dividendo decades (6); *cum Sanchez, Trull., Bon. etc.*

Qui vovet, jejunium se observaturum, potest comedere lacticinia, ut *Salm.* (7) *cum Sanch. et Pal.* Si vovet jejunium per mensem, non tenetur in dominica; vel si vovet in vigilia alicujus sancti, quæ veniat in dominica, potest anticipare jejunium in sabbato, *Salm.* (8) *cum Bonac., Trull., Dian. etc.* Si vovens jejunium comedit carnes, non tenetur ad jejunium: ad differentiam jejunii præcepti ab ecclesia, quæ duplici præcepto imponit et jejunium et abstinentiam a carnibus; juxta *Salm.* (9) *cum Sanch., Azor., Sylv. etc.*, et prout declaravit regnans Pontifex *Bened. XIV.* (10). An vovens jejunium singulis sabbatis teneatur ad votum, si in sabbato cadat natalis Domini? Probabiliter negant *Molin., Azor., Fag., Dian., Rodr., Vill. apud Salm.* (11), et probabilem vocant *Bonac.* (12) *et Tamb.* (13); nisi expresse intenderit, adhuc eo die se velle obligare, quia tunc procul dubio tenetur; affirmant tamen *Salm.* ut probabilius (14) *cum Suar., Sanch., Vasq. Vide mox dicenda n. 226.*

Si quis immemor voti vel pœnitentiæ injunctæ etc. præstet opus debitum, bene satisfacit voluntate generali, quam quisque censetur habere satisfaciendi prius obligationibus; ita *Sporer* (15), *Sanch.* (16), *Less.* (17), *Laym.* (18). Si quis autem est certus de voto, sed habet probabilem rationem, quod illi satisfecerit, dicunt plures AA., voventem ad nihil teneri; sed huic opinioni jam

(1) *tr. 17. c. 1. punct. 6. §. 1. n. 136.* — (2) *de 2. præc. c. 2. n. 96.* — (3) *de pœnit. n. 281.* — (4) *ibid. n. 136.* — (5) *ib. in fin.* — (6) *loc. cit. in fin.* — (7) *ibid. n. 137.* — (8) *ibid.* — (9) *ibid.* — (10) *vide l. 5. n. 992.* — (11) *ibid. n. 138.* — (12) *de voto tom. 2. disp. 4. q. 2. p. 6. n. 9.* — (13) *de voto §. 6. n. 13.* — (14) *ibid. n. 139.* — (15) *tract. 1. de consc. n. 50.* — (16) *dec. lib. 1. c. 14. n. 15.* — (17) *l. 2. c. 37. n. 11.* — (18) *l. 4. tract. 2. c. 11. n. 9.*

diximus (1) non esse adhærendum, quia obligatio voti certi sola probabili satisfactione nequaquam impletur.

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio voti.

225. *Tollitur obligatio voti 1. per materiæ mutationem, 2. per auctoritatem humanam.* Vide resolutiones
226. *An sit obligatio implendi votum, si superveniat circumstantia non prævisa. Quid vero de votis simplicibus castitatis et religionis, et quid de solemnibus?* Vide l. 5. n. 50.

225. — „Resp. Dupliciter tolli potest: 1. Nullius auctoritate interveniente: idque vel *materiæ mutatione*, ut „si materia ante honesta fiat turpis, indifferens vel impeditiva majoris boni ratione novæ circumstantiæ vel prohibitionis, vel fiat impossibilis absolute aut moraliter; vel „*cessatione conditionis*, a qua pendebat; 2. interventu auctoritatis humanæ: idque tripliciter, irritatione, commutatione vel dispensatione, de quibus in sequentibus „dubiis. Est communis, *Sanch.* (2), *Less.* (3), *Suar.*, „*Fill.* (4).

Unde resolves:

„1. Etsi tua culpa materia facta sit impossibilis, inutilis etc., tamen, postquam jam talis facta est, cessat obligatio, et sufficit pœnitere de culpa.

„2. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius et Deo „gratius, et alterum cessat. Quod si vero sit æquale, „aut nescias, utrum sit melius, implendum est, quod „prius vovisti, et ruit posterius; si et hoc nescis, libera „est electio. *Vide Trull.* (5).

„3. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc, si commode talis materia dividi non potest „aut non solet, ad nihilum teneris: v. gr. vovisti, te „ædificaturum templum; si totum non potes, non teneris „ad partem.

(1) *tract. de consc.* — (2) *l. 4. c. 24.* — (3) *l. 2. c. 24.* — (4 *t. 26. c. 8.* — (5) *l. 2. c. 2. d. 9.*

„4. Si vero dividi commode potest et solet, manet „obligatio ad illam partem, quæ impleri potest: ut v. gr. „1. qui non potest jejunare tota hebdomada, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur; 2. qui matrimonium „contraxit et consummavit post votum castitatis, tenetur „non petere debitum, cum eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet). *Vide Bon.* (1).

„5. Quod si votum dividi quidem possit, sed unum in „eo sit principale; reliqua vero accessoria tantum, non „per se seorsim intenta, sed dependenter a priori tamquam illius appendices et modi: tunc, si principale fiat „impossibile, ruit etiam obligatio accessorii, non autem „contra: ut v. gr. vovisti peregrinationem Romam in ci„licio, et ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre nec oblationem „mittere. *Vide Sanch.* (2), *Bon.* (3), *Trull.* (4)."

226. — Hic quæritur, an sit obligatio implendi votum, si notabilis circumstantia superveniat, qua prævisa quis votum non emisisset. Est communis sententia *apud Salmant.* (5) *cum Sanchez*, *Pal.*, *Trull. etc. (vide dicta n. 187. v. sed dubium)*, quod in omni promissione, prout est etiam votum, mutatio materiæ de se notabilis obligationem aufert. Ratio, quia per mutationem res fit diversa ab ea, quæ est promissa. Sed quid, si nova circumstantia accidat non prævisa; puta, si quis vovisset jejunare omnibus feriis sextis, an teneretur ad jejunium in die nativitatis Christi Domini, quem diem exclusisset, si prævidisset? Affirmant *Salm.* (6) *cum Nav.*, *Vasq.*, *Sylv. aliisque cum Sanch.* (7). (Sed notandum, quod *Sanchez hoc loco* loquitur de præciso casu jejunii, quia censet circumstantiam festi non efficere notabilem mutationem; verum circa nostrum quæsitum oppositam tenet sententiam, ut infra). Ratio, ut dicunt, quia ad eximendum voventem ab obligatione voti non est attendendum ad id, quod ipse promisisset, si meminisset, sed potius ad id, quod actu promisit. Et probant ex *c. Explicari de obs. jejun.*, ubi *Honorius III.* dixit:

(1) *p. 7. §. 1.* — (2) *l. 4. c. 10.* — (3) *d. 4. c. 2. p. 4. §. 4.* — (4) *l. 2. c. 1. d. 10.* — (5) *in tract. de juram. c. 3. punct. 2. n. 19. et 20.* — (6) *de 3. præc. decal. c. 2. punct. 5. §. 2. n. 104.* — (7) *in dec. l. 4. c. 11. n. 61.*

Qui nec voto nec regulari observantia sunt adstricti, in feria sexta, si festum nativitatis dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt secundum consuetudinem ecclesiæ generalis. — Negant vero teneri ad votum *Molin.* (1), *Azor.* (2), item *Fagund.*, *Dian. et alii apud Salm.* (3), loquendo de prædicto casu jejunii *(de quo vide etiam dicta n. 224. circa fin.)*; et loquendo generice de omni nova circumstantia notabili superveniente, tenent *s. Anton.*, *Nav.*, *Sylv.*, *Henr. etc. apud Salm.* (4). Et hanc sententiam expresse tenet *d. Th.* (5), ubi sic docet: *Id liberare a voti vel juramenti obligatione, quod, si a principio notum fuisset, ea fieri impediret.* Ratio, quia tunc intentio se obligandi vel deficit vel sic interpretatur. Et huic sententiæ, dicunt *Salm.* (6), non posse denegari probabilitatem; imo ipsimet *Salm.* (7) censent, illam esse notabilem mutationem, quæ si a principio fuisset cognita, quis non se obligasset. Hæc secunda sententia mihi videtur non minus probabilis, imo forte probabilior quam prima. Ratio generalis, quia, superveniente circumstantia non prævisa, qua votum onerosius redditur, materia voti fit diversa a promissa. Et sic respondetur ad rationem oppositam, quia vovens teneretur ad plus, quam promisit. Respondetur autem ad definitionem *Honorii III.* ut supra, quod ibi Pontifex non explicat, an circumstantia diei nativitatis Domini fuerit vel non prævisa; quare textus explicari potest (sicut intelligit *Azorius l. c.*) de iis, qui expresse voverint servare jejunium etiam die natalis J. C., quo casu certe tenentur ad votum, ut diximus *supra n. 224. circa fin.*

(1) *de just. disp. 272.* — (2) *1. p. l. 11. c. 20. q. 3.* — (3) *loc. cit. de 3. præc. n. 103.* — (4) *in tract. ut supra de juram. c. 3. punct. 2. n. 21.* — (5) *in 4. dist. 38. q. 1. art. 3. ad 1.* — (6) *ibid. n. 22.* — (7) *tr. cit. c. 1. punct. 6. §. 3. n. 152.*

DUBIUM VI.

DE VOTI IRRITATIONE.

ARTICULUS I.

An et quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem.

227. *Quis possit vota irritare.*
228 *An liceat irritare vota sine causa.*
229. *Quæ vota filiorum possint irritare pater, avus, tutor etc.*
230. *Quæ possit irritare mater.*
231. *An vota subditorum valeant, donec irritentur.*
232. *Quid, si quis per errorem æstimabatur pater, maritus etc?*
233. *Quis possit irritare vota religiosorum et monialium; an abbatissa.*
234. *An vir possit irritare omnia vota uxoris.*
235. *An uxor vota viri.*
236. *Quid, si mutuo consensu voveant castitatem?*
237. *An superior possit irritare vota facta ante subjectionem. Quid, si dubium sit, an sint emissa ante vel post subjectionem?*
238. *An autem vota facta tempore subjectionis possint post illud irritari.*
239. *Quid, si superior ea ratificaverit?*
240. *Quæ vota servorum aut famulorum possint a domino irritari.*

227. — „Resp. Cum non debeat violari cujusquam do-„minium, ac quilibet dominus possit uti sua libertate, „hinc, si potestati dominativæ alterius sit subjecta ali-„cujus voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qua-„liacumque sint, ad suum libitum sine ulla causa valide „irritare directe; hoc est, potest velle et pronuntiare, „ut illa vota nulla sint, ità ut nullo etiam casu obliga-„tio postea reviviscat (etsi peccent, si absque causa „irritent, ut docent *Less.* (1), *Nav.*, *Suar.*, *Fill.*) Porro „hoc jus provenit ex jure positivo, quo datur alicui le-„gitima potestas dominativa in voluntatem alterius. Ita „communiter DD. *Vide Sanchez* (2)." *(Sed provenit etiam ex jure naturali, ut Salm.* (3) *cum s. Thom.* (4).

(1) *l. 2. c. 40. n. 75.* — (2) *l. 4. c. 24. n. 30. et 31.* — (3) *de voto tr. 17. c. 3. punct. 3. n. 27.* — (4) *2. 2. q. 185. art. 5.*

228. — Quæritur, an liceat irritare vota sine causa. Certum est, pro valore irritationis nullam causam requiri; et commune est, quod non sit mortale: ut *Salmant.* (1) *et Less.* (2), cui videtur id certum, cum *Palud.*, *Sylv. et Ang.* Dubium est, an sit veniale.

Prima sententia affirmat cum *Bus.*, *Less. etc.*, quia dissonum est, superiorem sine causa uti hac potestate. Sed de se loquendo verius est, nullum esse peccatum, quia vota subditorum sub hac conditione consensus superiorum emittuntur, unde obedientia sufficit pro causa. Ita *Salm.* (3) *cum s. Anton.*, *Cajet.*, *Sylv.*, *Azor.*, *Tambur. etc.* Dixi *de se* loquendo; quia difficulter aliunde poterit excusari a veniali, vel quia facit actum otiosum, vel quia irrationabiliter profectum alterius impedit, ut recte ait *Less.* (4). Sufficit vero quævis causa rationabilis ad excusandum a veniali, ut *Elbel* (5) *ac alii.* Et idem tenet *Spor.*(6) *cum Sot.*, *Val.*, *Med. etc. communius*, non peccare graviter superiorem, qui dederit permissive licentiam et postea revocaverit: imo probabile putat, ne veniale quidem esse, nisi promiserit, se non revocaturum. Valida est autem irritatio omnium votorum in genere, etiam futurorum ac etiam renuente subdito. *Salm.* (7) *cum Pal. etc.*

Unde resolves:

229. — „1. Quivis pater et in ejus defectu avus pa„ternus, tutor, imo etiam mater, non tantum si tutrix „sit, sed etiam in priorum defectu, et secundum quos„dam reliquis deficientibus etiam magister vel herus, ut „*Suar.*, *Less.* (8) *contra Sanch.*, potest directe irritare „vota liberorum impuberum, ut colligitur ex *c. Mulier* „*caus. 32. q. 2. et c. 1. et 2. c. 20. et c. Si quis de* „*reg.* Impubertas autem secundum jura finitur in mascu„lis anno decimo quarto completo; in fœminis duode„cimo completo, a die nativitatis computando, ut *Sanchez* (9), *Laym.* (10), *Bonac.* (11).

Clarius singula explicanda. Pater sive avus paternus

(1) *ibid. n. 29.* — (2) *l. 2. c. 40. n. 69.* — (3) *ibid. n. 30.* — (4) *loc. cit. n. 70.* — (5) *n. 254.* — (6) *de 2. præc. n. 34.* — (7) *ibid. n. 35.* — (8) *d. 10. n. 78.* — (9) *loc. cit.* — (10) *lib. 4. c. 7. n. 10.* — (11) *tr. 4. disp. 4. q. 2. p. 6. §. 2.*

in ejus defectu potest irritare quæcumque impuberum vota, sive personalia sive realia, adhuc castitatis et religionis, etiamsi filius sit doli capax, et etiamsi votum sit de peculio castrensi vel quasi; ut *Salm.* (1) *ex s. Thom.* (2) *cum Caj. et Sanch.*, *Suar.*, *Trull.*, *Laym.*, *Less.*, *Pal. etc.* (3). Et ratio est, ut ait *Sanch.* (4), quia in tali ætate deficit perfecta deliberatio ad tantam obligationem; quare ad talem defectum natura prospexit præbendo parentibus facultatem talia vota irritandi. In dubio autem, an votum sit emissum ante vel post pubertatem, adhuc potest pater id irritare, quia prævalet ejus potestas: ita *Sanch.*, *Dian.*, *Mich. cum Elbel* (5); qui recte idem ait dicendum in dubio, an filius post pubertatem votum ratificaverit. Filiorum autem puberum non possunt parentes irritare vota personalia, puta castitatis, frequentiæ sacramentorum etc.; nisi præjudicent domesticæ gubernationi, prout vota longæ abstinentiæ, peregrinationis, jejunii incompatibilis cum modo familiæ etc. Ita *Salm.* (6) *cum s. Th.*, *Less.*, *Pal.*, *Sylv.*, *Tamb.*, *Pal. etc.* Bene autem possunt irritare (indirecte tamen, ut *Busemb. cum Laym.*) (7) vota realia puberum in minori ætate, quia in ea carent ipsi administratione bonorum. *Salm.* (8) *cum s. Thom.*, *Sanch.*, *Trull. etc.* Excipe, si votum sit de peculio castrensi vel quasi *); vel si filius exierit e patria potestate. *Salm.* (9); item votum eundi Romam pro absolutione excommunicationis, ex *c. Relatum de sent. excomm.* Facultatem autem, quam habet pater erga filios legitimos, eamdem habet erga illegitimos, ut *Sanch.* (10) *cum Pal. et Tamb.*, *et est commune apud Salmant.* (11). Notandum hic, quod dictum est de patre, dici etiam de tutore respectu pupilli et de curatore respectu minoris. Et si sint plures

(1) *de voto c. 3. p. 5. n. 45.* — (2) *2. 2. q. 88. art. 9.* — (3) *ex c. 1. c. 20. q. 1. et 2.* — (4) *l. 4. c. 18. n. 5.* — (5) *n. 251.* — (6) *ibid. n. 46.* — (7) *n. 242.* — (8) *ibid. n. 47.* — (9) *ibid. n. 48.* — (10) *l. 4. c. 35. n. 82.* — (11) *dict. c. 3. n. 53. in med.*

*) Sed juxta jura nova (gallicum, bavaricum) patres et tutores etiam administrationem peculii castrensis suorum minorum habent, et sic ipsorum vota indirecte irritarepossunt.

Editor.

tutores vel curatores, quilibet eamdem potestatem habet. *Salm.* (1) *cum Suar., Sanch., Bon., Trull.*

230. — Quæstio est, an mater possit irritare vota filiorum. Si mater sit designata tutrix aut curatrix, certe potest, quod tutores et cæteri ut supra possunt. Sed quid, si non sit ut talis designata, et filius careat patre vel avo paterno? *Sanch., Suar., Pal. etc. apud Salmant.* (2) putant, tunc filium esse sui juris; sed oppositum dicunt esse probabile, scilicet, quod in eo casu incumbat matri esse curatricem, ut probabilius tenent *Salm.* (3) *cum Tamb., Prad., Leand.;* quia rationabile est, ut mater vel avia minori provideat, et ideo bene potest eorum vota ut curatrix irritare.

Sed magis dubitatur, an mater præsente patre vel tutore possit filiorum vota irritare. Est duplex sententia probabilis.

Prima negat et dicit, quod solum deficiente patre et tutore possit mater irritare vota impuberum, et deficiente matre idem possit avus et avia ex parte matris. Ita *Suar., Sanch., Tamb., Laym., Pal., Trull., Bon. etc. apud Salm.* (4).

Secunda non minus probabilis, ut merito ajunt *Salmant.* (5) (quam tenent *Prad. et Philiarch. ac Ronc.*) (6), asserit, matrem etiam præsente patre vel tutore posse irritare vota omnia impuberum, etiam castitatis et religionis, et etiam vota personalia puberum, quæ præjudicant gubernationi domus; non vero realia, quorum administratio pertinet ad patrem vel curatorem. Ratio, quia talis potestas, licet non civiliter, naturaliter tamen etiam est in matre, cui filii tenentur obedire, etsi cum subordinatione ad patrem: ita ut possit pater irritare vota filiorum contradicente matre, sed non sic mater contradicente patre; et probatur ex *s. Thom.* (7), qui parentibus indistincte præbet facultatem irritandi vota filiorum.

231. — Quæritur ultra, an vota filiorum et aliorum subditorum, velut religiosorum, uxorum etc. ut infra, donec irritentur, sint valida in iis, quæ superiorum mandatis aut jurisdictioni non præjudicant.

(1) *ibid. n. 49.* — (2) *loc. cit. n. 50.* — (3) *ibid.* — (4) *ib. n. 51.* — (5) *ibid. n. 52.* — (6) *de voto. c. 5. q. 3. r. 3.* — (7) *op. 17. c. 13. art. 10.*

Negat *prima sententia*, et proinde ea non indigere dicit relaxatione, si sine consensu superiorum sint emissa; quia tales subditi carent usu voluntatis, cujus dominium est penes superiores. Ita *Val.*, *Angel.*, *March.*, *Ricc.*, *Rosell. et alii;* et probabilem vocant *Leand.*, *Torres et Peyr. ap. Salm.* (1); et sibi favere, ajunt, *s. Thom.* (2), qui sic dicit: *Nullum votum religiosi est firmum, nisi sit de consensu prælati.* Et idem dicit de voto uxoris etc.

Secunda tamen *sententia* probabilior, quam omnino tenendam dicunt *Salm.* (3) *cum Caj.*, *Nav.*, *Tamb.*, *Pal*,, *Trull.*, *Fill.*, *Azor.*, *Sanch.*, *Suar. et aliis pluribus*, affirmat, valida esse talia vota, sive sint realia sive personalia, nisi irritentur; quia subditi revera non carent voluntate, sed eam subjicere debent voluntati superiorum, si contradicant. Et sic intelligendus est *s. Th.*, qui loco citato nihil aliud docet, quam tale votum non esse *firmum*, quia, ut dicit (4): *In eorum voto intelligitur debita conditio, si suis superioribus placuerit, vel non renitantur.* Quare sufficit, quod illi non renitantur, ut impleatur conditio voti, et votum sit firmum.

232. — Quæritur denique hic, utrum, si per errorem communem cum titulo quis existimaretur prælatus, maritus, pater etc., sit valida votorum irritatio ab eis facta, sicut validi sunt actus jurisdictionis (5). Negant *Sanch.*, *Bonac.*, *Trull.*, *Pal. et alii apud Salm.* (6), quia differt actus dominii ab actu jurisdictionis. Probabile tamen contrarium censent *Salm.* (7) *cum Prado*, quia in his eadem ratio currit.

233. — „2. Vota religiosorum" *(quæcumque, etiam interna, ut Salm.* (8) *cum Sot.*, *Sanch.*, *Laym. et Roncagl.* (9), *quia relig. transtulit in prælatum totum suum velle et nolle)*, „non tamen novitiorum" *(licet vota personalia novitiorum suspendantur; vide Salm.)* (10) „etiam „sub prædecessoribus emissa, irritare possunt directe præter Papam" *(Papa omnia quidem potest directe irrigare vota religiosorum, et episcopus monialium subjecta-*

(1) *de vot. tr. 17. c. 1. punct. 7. n. 182.* — (2) *2. 2. q. 88 art. 8. art. 3.* — (3) *ibid. n. 183.* — (4) *in resp. ad 1. et 4.* — (5) *ex l. Barbarius ff. de offic. præt.* — (6) *tr. cit. c. 3. punct. 8. n. 71.* — (7) *ibid.* — (8) *ibid. punct. 4. n. 37.* — (9) *q. 2.* — (10) *ibid. n. 42.*

rum: Salm.) (1) „abbates, guardiani, priores et recto-
..res" *(etiam prælati secundarii absentibus primariis: Salm.)* (2), ac probabiliter etiam abbatissæ" *(cum Salmant.* (3), „ut habet *Suar.* (4), *Regin.* (5), *Fill.*, *Bon.* (6). „Excipitur tamen votum transeundi ad religionem strictio-„rem. *Vide Binsfeld.* (7), *Less.* (8), *Sanch.* (9), *Bon.* (10)" *(Hoc votum nec Papa potest irritare; Salm.)* (11).

234. — „3. Idem potest secundum *Sanch.* (12) maritus re-„spectu votorum uxoris; licet probabilius id alii limi-„tent ad ea vota, quæ mariti juri præjudicant. *Laym.* (13), „*Fill.* (14), *Less.* (15)."

Sed probabilior, saltem extrinsece, videtur contraria sententia, quod vir possit directe omnia vota uxoris irritare, licet non præjudicent usui matrimonii vel prolis educationi vel gubernationi domesticæ (ut tantum concedunt DD. contrariæ sententiæ *ap. Salm.* (16). Et maxime probatur ex *Num. 30, 7. et 9.*, ubi dicitur: *Si maritum habuerit et voverit aliquid..*, (si vir)... *audiens statim contradixerit et irritas fecerit pollicitationes ejus.., propitius erit ei Dominus.* Quod non de solo voto abstinentiæ, sed de omni voto interpretantur 70 interpretes: et *s. Ambr.* (17) sic dicit: *Evidentissime apparet, ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiæ vel religiosæ conversationis liceat sibi sine ejus licentia Deo offerre.* Pariter *s. Thom.* (18) docet, votum uxoris ita nullum esse sine consensu viri, sicut votum religiosi sine consensu prælati: *Nullum votum religiosi* (verba *s. Thom.*) *est firmum, nisi sit de consensu prælati; sicut nec votum puellæ existentis in domo, nisi sit de consensu patris; nec uxoris, nisi sit de consensu viri.* Et ratio est, quia expedit valde ad pacem familiæ, ad mutuum amorem fovendum, quod uxor voluntatem totaliter a viro dependentem habeat, et sic impetus fœmina-

(1) *ibid. n. 33.* — (2) *ibid. n. 40.* — (3) *ibid. n. 41.* — (4) *l. 6. de voto c. 7. n. 19.* — (5) *l. 81. n. 242.* — (6) *loc. cit. n. 79.* — (7) *3. p. ench. c. 9.* — (8) *n. 73.* — (9) *l. 4. c. 33. n. 13.* — (10) *l. 4.* — (11) *ibid. n. 38.* — (12) *l. 9. de matr. d. 39.* — (13) *hic. c. 7.* — (14) *tract. 26. c. 8. quæst. 8.* — (15) *d. 19. n. 83. et d. 15.* — (16) *de vot. tr. 17. c. 3. punct. 6. n. 57.* — (17) *apud Salm. ibid. n. 58.* — (18) *2. 2. quæst. 88. art. 8. ad 3.*

rum retundantur. Ita *Sanch.* (1) *cum Soto, Sa et Salm.* (2) *cum Sanch., Prado, Tamb., Dian., Rodr., Fag., Villal., Ledesm., Leandr., Arag. etc. contra Sporer* (3) *cum Nav., Sylv., Azor etc.* Sed etiam isti contrariam sententium probabilissimam vocant *apud Salm. ibid.* Hinc vir potest irritare etiam vota castitatis et religionis uxoris exequenda post mortem viri. *Salm.* (4) *cum Sot., Arag., Leand., Fag. etc.;* item *Sanch.* (5) *cum Pal., Led. et Vega contra Navar., Cajet. etc.*

235. — E converso notandum I., quod uxor nequeat irritare vota viri, nisi præjudicent, ut votum longæ peregrinationis, magnæ abstinentiæ, vestiendi se habitu eremitæ et similia. *Salm. cum Bus.* (6). Et etiam votum non petendi debitum, ut probabilius tenent *Sporer* (7) *cum Laym., Trull., Henr., Fag. etc. (contra Less., Sanch., Basil. etc.) ap. Salm.* (8); quia valde grave esset pudori uxoris, cogi semper ad petendum. Talia vota docent DD. communiter esse irritanda: at potius videntur esse invalida, utpote de materia inepta, sicut sentiunt *Salm.* (9).

236. — Notandum II., quod, si conjuges mutuo consensu voveant castitatem aut religionem, nequeunt vota invicem irritare; quia virtualiter uterque cedit juri suo. Est commune; ita *Salmanticenses* (10) *cum Sanchez, Suarez etc. et Bus.* (11), qui bene addit, secus esse, si uterque independenter ab altero vovisset. Sed vide dicenda *n. 239. v. quid autem.* Conjuges isti, si post tale votum, mutuo consensu emissum, revocent pactum et coeant, licet non peccent contra castitatem, peccant tamen contra votum, nisi a gravissima causa excusentur. *Salm.* (12) *cum Suar., Pal., Bon., Sanch. etc.*

„4. Qui semel votum irritavit, si postea nolit, non „ideo revalidatur, ut vult *Sa* (13)." *(Sic Salm.* (14) *cum Soto, Sanch., Trull., contra aliquos.)*

237. — „5. Nullus supradictorum potest directe irri-

(1) *de matr. l. 9. d. 39. n. 4.* — (2) *cit. n. 58.* — (3) *de voto c. 3. n 27.* — (4) *ibid. n. 59.* — (5) *l. c. n. 16. et disp. 40. n. 17.* — (6) *n. 242. v. 2. item.* — (7) *l. c. n. 28.* — (8) *ibid. n. 56* — (9) *ibid. n. 55.* — (10) *ibid. n. 59.* — (11) *n. 242. v. 7. potest.* — (12) *loc. cit. in fin.* — (13) *v. irritatio voti.* — (14) *de voto tr. 17. c. 3. punct. 8. n. 70.*

„tare vota emissa ante subjectionem, v. g. ante matri-
„monium: facta vero intra tempus subjectionis de re
„implenda post tempus subjectionis, v. gr. in pubertate
„vel post obitum mariti, possunt irritare. *Bonac. l. c.*"
(Cum Salm. (1), *Val., Dian., Tamb. etc. ac Sanch.* (2), *cum Sot. etc. Vide dicta n. 234.)*

Non potest vir directe irritare vota, ab uxore emissa ante matrimonium, sed bene potest illorum suspendere executionem, quatenus præjudicant suæ potestati. *Salm.* (3) *cum Sanch., Val., Pal., Suar. etc.* Vota autem religiosorum, certum est, quod per professionem extinguantur, ut habetur ex *c. Scripturas de voto. Vide Elbel* (4) *et Salm. ib.*

„6. Votum, de quo dubium est, utrum emiseris illud
„tempore libertatis an subjectionis, non posse irritare
„superiorem docet, *Salas* (5) *et Caram.* (6); sed contra-
„rium tenent *Suar., Sanch., Bon. etc. cum Bard.* (7).

Quæritur igitur, utrum vir vel prælatus possit directe irritare uxoris aut religiosi vota, de quibus dubitatur, an sint emissa ante vel post subjectionem. Affirmant *Sanch.* (8) *ex Suar. (cum aliis apud Busemb. ut supra.)* Ratio, quia, ut ait, possessio præsentis voluntatis subditi est certa, cum certum sit, illam esse uxorem vel hunc religiosum; at exceptio quoad illa vota est dubia; quare, usquedum probetur exceptio, scilicet quod vota sint emissa ante subjectionem, prævalet certa possessio superioris. Sicut a pari conjux dubitans de valore matrimonii tenetur reddere debitum alteri petenti ob certam suam possessionem, ut habetur ex *c. Dominus de sec. nuptiis.* Ita *Sanch.* Sed pace tanti doctoris oppositum sentio. Non dubito *(ut diximus n. 229.)*, quin pater possit irritare vota filii, quando dubium est, an filius pertigerit vel non ad pubertatem, quia eo casu possessio stat pro potestate patris, *ut diximus dict. n. 229.* Secus vero e converso dico tenendum hic, cum vota sint certa, et possessio viri vel prælati sit dubia, eo quod dubitatur, an vota sint vel non emissa tempore, quo jam incœperit subjectio. Differt autem paritas conjugis pe-

(1) *ibid. n. 74.* — (2) *de matr. l. 9. d. 39. n. 16.* — (3) *ib. n. 75.* — (4) *n. 253.* — (5) *1. 2. q. 21.* — (6) *l. 3. c. 1. d. 1.* — (7) *l. 6. c. 1. §. 28.* — (8) *dec. l. 4. c. 32. n. 7.*

tentis debitum; nam ibi ille habet certam possessionem super totum corpus conjugis dubitantis, et ex possessione jus certum habet illo utendi. Aliter tamen est in nostro casu, in quo vir vel prælatus non habet possessionem totalem super voluntatem uxoris aut religiosi. Habet quidem possessionem super voluntatem præsentem subditi, sed non habet super præteritam. Et ideo prædicti non possunt directe irritare vota, de quibus dubitatur, an sint de materia ipsis subjecta. Possunt tamen indirecte, juxta dicenda *art. seq. n. 241.*

238. — „7. Vota facta tempore subjectionis possunt „adhuc irritari post illud, v. g. quando filius jam est pubes. Quod verum est, etsi in pubertate ratificasset, putans ex errore esse firma: secus tamen, si infirma esse „novisset et independenter a prioribus ratificasset, ut „*Less.* (1)." *(Et Elbel* (2) *cum Spor.; Tamb.)*

Et hæc est probabilior, scilicet, quod vota facta tempore subjectionis etiam post illud irritari possint a patre, ut tenent contra alios *Salm.* (3) *cum Sanch.*, *Suar.*, *Trull.*, *Cajet.*, *Bonac.*, *Pal. etc.;* modo filius non confirmet votum in pubertate, et, ut probabiliter addit *Bus. cum Less.*, modo sciat, tunc vota fuisse infirma.

Vota tamen realia puberum nequit pater irritare, postquam ipsi emancipati sunt (4); nec prælatus vota religiosi, si iste non sit amplius illi subjectus; nec vir vota uxoris facto divortio formali (5).

239. — „8. Supradicti possunt revocare ac directe „irritare vota, etsi semel ea ratificaverint, quia non privarunt se dominio et potestate sua (6); si tamen id sine „causa fiat, erit secundum quosdam peccatum mortale, „licet probabilius id negent *Suar.* (7) *et Laym.* hic."

Quod valide possint superiores irritare vota subditorum, tametsi illa ratificaverint, videtur certum, quia ipsi, etiamsi velint, nequeunt sibi adimere potestatem dominativam, quam in subditos habent. Ita communiter *Sanch.* (8), *Elbel* (9) *et Salm.* (10) *cum Cajet.*, *Suar.*, *Pal.*, *Sayr.*,

(1) *l. 2. c. 40. dub. 10.* — (2) *n. 252.* — (3) *de voto tr. 17. c. 3. punct. 8. n. 73.* — (4) *Salm. dict. q. 73.* — (5) *ib. n. 72.* — (6) *vide Suar. de voto l. 6. c. 6.* — (7) *l. c. c. 4.* — (8) *dec. l. 4. c. 27. n. 9.* — (9) *de voto n. 259.* — (10) *ib. n. 66.*

Trull., *Prado etc.* Et hoc valet non tantum pro patre respectu filii et prælato respectu religiosi, sed etiam pro viro respectu uxoris, ut valde probabiliter tenent *Sanch.* (1) *cum Sot.*, *Ledesm.*, *Arag. et Vega;* item *Tamb.* (2) *et Salm.* (3) *cum aliis cit. (contra Elbel* (4) *et Sporer* (5) *etc.)*. Ratio, quia vir habet veram potestatem directam irritandi vota uxoris, etiam castitatis et religionis, *ut dictum est n. 234.*

Certum contra est, quod omnes præfati superiores, si sine justa causa irritant vota subditorum, postquam positive illa approbaverint, peccent tam ipsi quam subditi relaxationem petentes. (Dixi: *Si positive approbaverint;* nam secus esset, si tantum permiserint, subditos vovere vel exequi rem voto promissam, ut *Salm.* (6) *cum Sanch. et Pal.*) Sed dubitatur, an irritando peccarent graviter vel leviter. Adest duplex sententia probabilis.

Prima asserit, quod peccarent graviter ex *Num. 30, 16.*, ubi de viro consentiente de uxoris voto et postea irritante dicitur: *Portabit ipse iniquitatem ejus.* Ratio, quia posito suo consensu tenetur votum non impedire. Ita *Salmant* (7) *cum Cajet*, *Sanch.*, *Laym.*, *Ledesm. etc.*

Secunda tamen *sententia* forte probabilior asserit, quod peccarent leviter, secluso scandalo aut contemptu, quia superior utitur jure suo, et irritando votum non est causa violationis illius, cum subditus nec ipse tunc violat votum. Ita cum *Busemb. hic* tenent *Suar.* (8), *Bonac.* (9), *Sotus* (10), *Tambur* (11) *et Trull.*, *Pelliz.*, *Dian.*, *Peyr. ap. Salm.* (12). Eamdemque tenent *Sporer* (13) *cum Val.*, *Med. et communiori.* Verumtamen idem *Spor.* (14) *et Less.* (15) *ac Elbel* (16) *cum Laym.* ab his excipiunt virum, qui suo positivo consensu votum uxoris approbasset, maxime si esset votum castitatis; quia tunc (ut dicunt) ipse jam cessit juri suo; unde nec valide irritare posset, et, si irritaret, graviter peccaret. Sed hi AA.

(1) *de matr. l. 9. d. 40. n. 17.* — (2) *in dec. l. 3. c. 16. §. 3. n. 48.* — (3) *l. c. ex n. 64.* — (4) *n. 259.* — (5) *de 2. præc. c. 3. n. 32.* — (6) *ibid. n. 69.* — (7) *ibid. n. 68.* — (8) *l. 6. c. 4.* — (9) *p. 7. §. 2. n. 29.* — (10) *de just. l. 7. q. 3. art. 1.* — (11) *loc. cit. n. 37.* — (12) *ibid. n. 67.* — (13) *loc. cit. n. 34.* — (14) *n. 32.* — (15) *lib. 2. c. 40. n. 95.* — (16) *n. 258.*

loquuntur juxta sententiam, quam ipsi tenent, scilicet quod vir tantum ex potestate indirecta possit vota uxoris irritare. Ajunt enim, in hoc differre prælatum respectu religiosi a marito respectu uxoris, quia prælatus, cum habeat potestatem directam irritandi, non potest juri suo renuntiare; potest tamen maritus, ad quem spectat potestas tantum indirecta. Sed nos juxta prædictam sententiam relatam *dict. n. 234.* dicimus cum *s. Thoma*, eamdem potestatem dominativam, quam habet prælatus in religiosum, habere virum in uxorem; unde, sicut non potest prælatus illam sibi adimere, ita nec vir respectu uxoris. Hinc satis probabiliter videtur opinari secundum supra dicta *Tamb.* (1), quod vir, sine causa irritans votum castitatis uxoris, etiam postquam positive approbaverit, non peccet plus quam venialiter.

Quid autem, si conjuges mutuo consensu voverint castitatem? Certe vir eo casu remanet obstrictus suo voto, quod ab uxore non potest quidem irritari. Sic etiam ait *Sanch.* (2), nec virum posse votum uxoris irritare, et eum sequuntur *Salm.* (3) *et alii communiter.* At ego non invenio rationem certam, qua damnare possim *Palacium et alios apud Sanch.* (4), qui contradicunt; nam si vir (prout concedit ipse *Sanch.*, ut vidimus) potest valide irritare votum uxoris, ipso approbante emissum, cur non poterit, arguit *Palacius*, si mutuo consensu ipse etiam castitatem voverit? Attamen, cum hæc opinio sit contra communem, et *Tamburinus*, huic difficultati involutus, dubium indecisum reliquerit: ita et ego sapientibus decernendum remitto.

„9. Prælatus potest irritare votum subditi a prædecessore æquali vel inferiore confirmatum, non tamen „a superiore. *Vide de his Bonac.*(5), *Laym.* (6)." *(Et hoc valide et licite; Salm. cum Sanch., Pal., Suar., Tamb. etc.*

240. — Si loquamur de mancipiis, dominus potest irritare quæcumque eorum vota realia, nisi illi aliquod de proprio habeant; et personalia, quæ domino præjudicant, prout religionis, longæ peregrinationis etc. Non

(1) *l. c. n. 53.* — (2) *dict. d. 40. n. 20.* — (3) *tr. 17. c. 3. punct. 6. n. 59.* — (4) *l. c. n. 19.* — (5) *loc. cit.* §. *3.* — (6) *cap. 7.*

vero castitatis vel moderatæ orationis aut jejunii etc.; ita *Salm.* (1) *cum aliis.*

Vota autem famulorum nequeunt ab heris irritari, sed tantum suspendi possunt pro tempore famulatus, quatenus debitis obsequiis præjudicant. *Salm.* (2) *cum Sanch.*, *Suar.*, *Bon.*

ARTICULUS II.

Quis vota indirecte possit irritare.

241. — „Resp. Si alicui non quidem voluntas vovendi, sed voti materia sit subjecta, ita ut in hanc jus „habeat, is tale votum potest irritare irritatione indirecta, hoc est ejus obligationem suspendere, in quantum suo juri præjudicatur; idque ex lege naturæ, docente, quod nemo possit alteri promittere aliquid in „præjudicium tertii. *S. Thom.* (3), *Suar.*, *Less. etc. ll. cc.*

Unde resolves:

242. — „1. Sic irritare possunt, præter supra nominatos, pater respectu filiorum puberum, quamdiu manent „in domo paterna nec sunt emancipati; item tutor puberis usque ad annum vigesimum quintum in iis, quæ „eorum potestati officiunt; *Laym.* (4)." *(Vide dicta n. 229.)*

„2. Item potest uxor respectu mariti, v. gr. si is voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare „seorsim, quæ derogant vitæ sociali et usui dominii, „quod habet in corpus mariti; *Less.* (5), *Fill.* (6)." *(Vide sup. n. 235.)*

„3. Item dominus et domina respectu famulorum, ut „si ii voverint jejunium, quo fierent inepti ad obsequia „domini: quale votum non est castitatis vel brevis orationis; *Less.* (7).

„4. Item non tantum Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam episcopi et principes respectu subditorum, quando materia illis præjudicat. Denique supe-

(1) *ibid. punct. 8. n. 62. et 63.* — (2) *ibid. n. 75. in fin.* — (3) *in 4. d. 38.* — (4) *cap. 7.* — (5) *n. 83.* — (6) *n. 273.* — (7) *n. 86.*

„riores respectu novitiorum in iis, quæ impediunt no-„vitiatus exercitia; *Less.* (1).

„5. Non possunt irritari indirecte vota de re alias præ-„cepta, v. gr. non furandi, quia nemini præjudicant. Item „neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit „amplius subjecta: v. gr. vota servi implenda, cum erit liber, „et conjugis, cum alter erit mortuus." *(Sed probabilius hoc negatur de viro quoad vota uxoris, ut supra n. 234.)*

„6. Potest quis etiam indirecte irritare vota longius „ante facta, quam sibi materia subjiceretur, v. gr. facta „a conjuge longe ante matrimonium." *(Salm.* (2) *ut supra n. 237.)*

„7. Potest quis etiam vota a se vel antecessore con-„cessa et confirmata indirecte irritare, ut patet ex arti-„culo superiore. Excipe tamen, nisi suo juri cessisset, „et hanc concessionem subditus acceptasset, ut v. gr. in „voto castitatis mutuo mariti et uxoris consensu facto. „Secus tamen esset, si vel sola uxor vel uterque inde-„pendenter ab altero vovisset." *(Vide supra n. 239.)*

„8. Vota indirecte tantum irritata reviviscunt et obli-„gant, quando alteri desinunt præjudicare. *Vide de his „Bon.* (3), *Laym.* (4)." *(Vota autem directe semel irri-tata numquam reviviscunt, ut Elbel* (5) *cum Sanch., Val. et Fill.)*

DUBIUM VII.

Quid sit commutatio voti.

243. *Quando possint commutari vota.*
244. *An possit quis commutare sibi votum in opus æquale.*
245. *An valeat commutatio in minus sine justa causa.*
246. *Vide alia notanda.*
247. *An habens facultatem possit commutare in aliquantulum minus.*
248. *An facta commutatione possit vovens implere votum per primam promissionem.*
249. *An facta impossibili re commutata teneatur vovens implere primam.*
An, qui immemor voti præstat opus promissum, a voto liberetur.

243. — „Resp. Commutatio est substitutio alterius

(1) *d. 13. n. 8.* — (2) *tr. 17. cap. 3. punct. 8. n. 75.* — (3) *p. 7.* — (4) *c. 8.* — (5) *n. 266.*

„operis honesti loco ejus, quod voto promissum erat, „sub eadem obligatione. Circa quam, ut licite fiat, tra„duntur hæ regulæ:

„*Prima:* Ad commutationem voti requiritur auctoritas „ecclesiastica: 1. quando commutatio fit in paulo minus „bonum; quod si notabiliter minus sit, dicetur dispen„satio; 2. quando dubium est de æqualitate boni;" *(cum Salm.)* (1) „3. quando fit in bonum æquale, licet aliqui „tunc putent, sufficere auctoritatem propriam: hæc tamen „sufficit ad commutationem in melius, quia in meliori „minus continetur." *(Est commune cum Salm.* (2), *exceptis tamen votis reservatis.)* „Voco autem *melius*, quod „est tale in ordine ad utilitatem spiritualem voventis et „Deo gratius" *(cum Salm.* (3). *Tutior est commutatio in frequentiam sacramentorum; Sanch., Tamb., Bardi, Bassæus)* (4).

244. — Quæritur, an votum possit propria auctoritate commutari in opus evidenter æquale. Adest duplex sententia.

Prima probabilior negat ex *s. Thom.* (5), qui rationem profert: *Quia commutatio est quidam contractus, qui perfici nequit absque consensu ejus, qui vicem Dei gerit in terris, scilicet prælati.* Deinde, quia supposita promissione magis gratum censetur esse Deo, ut vovens fidelis sit ei præstando rem promissam quam aliam æqualem. Ita *Sanch.* (6), ubi, licet antecedenter (7) contrariam censuerit, se revocat tamen *cum Caj., Covar., Sot., Azor. et Suar., Pal., Leand., Laym., Fill., Reg. etc. cum Salm.* (8). Qua posita sententia alii dicunt, talem commutationem esse tantum peccatum leve, ut *Sanch., Ledesm., Dian., Mendo et alii.* (9), quia, ut dicunt, esset infidelitas in re modica. Quare, si jam præstita sit materia commutata, sufficit, quod vovens suppleat aliquid. Et idem dicendum asserunt, si materia præstita fuerit minor promissa. Alii tamen sentiunt, esse peccatum

(1) *de vot. tr. 17. c. 3. punct. 14. n. 130.* — (2) *ib. n. 132.* — (3) *ibid. punct. 15. n. 142.* — (4) *ap. Salm. loc. cit.* — (5) *in 4. dist. 38. q. 1. art. 4.* — (6) *in dec. lib. 4. c. 49. n. 12. et 21.* — (7) *lib. 3. c. 19. n. 9. in fine, et lib. 4. c. 5. n. 28.* — (8) *ibid. punct. 14. n. 134.* — (9) *ap. Salm. ibid. n. 135.*

grave, ut *Salm. cum Pal.*, *Suar.*, *Azor.*, *Prad. etc.*; quia de tali commutatione, prout irrita, nulla ratio habenda est. *De hoc vide n. seq. 245.*

Secunda tamen *sententia*, quam satis probabilem vocant *Salm.* (1) et tenent *Elbel* (2), *Henr.*, *Medin.*, *Major. apud Sanch. l. c.*, item *Tamb.* (3) *cum Sa*, *Rodr.*, *Bon.*, *Fag.*, *Dian.*, *Villal.*, et probabilem vocant *Suar.*, *Arag. apud Sanchez et Trull.*, *Less. etc. apud Salm. ibid.*, affirmat, cuique licere commutare suum votum cum opere evidenter æquali. Ratio, quia præsumitur Deus æque acceptare opus quoad substantiam æquale, ob benignitatem divinam, saltem ut hilarius ei oblatio præstetur; qua supposita præsumptione, ratio promissionis, ut supra, cessat. Doctrina autem et ratio allata a *s. Th.* intelligenda est de opere minori; nam aliter nec etiam valeret commutatio in evidenter melius, quam valere non dubitat communis sententia, etiamsi sit materia disparata; ut *Salm.* (4) *cum Sanch.*, *Azor.*, *Val.*, *Suarez*, *Laym. et aliis contra paucos*, et probatur *ex cap. Super his, de voto.* Conveniunt autem etiam primæ sententiæ DD., quod, si materia sit certo æqualis et probabiliter aut dubitanter sit melior, tunc propria auctoritate recte fit commutatio. Ita *Salm.* (5) *cum Sanch.*, *Suar.*, *Pal. etc.*; quia tunc materia semper est moraliter melior, ut *Salmant.* (6). Sed his non obstantibus puto, non recedendum a prima sententia; ratio enim allata a *s. Thoma* valde urget. Saltem ratio illa concludit pro opere æquali. *)

„*Secunda* regula. Ad commutationem voti in æquale „requiritur causa, licet minor quam ad dispensationem, „quia dispensatio plane liberat ab obligatione voti, com„mutatio vero aliud subrogat. Unde, si fiat in melius,

(1) *ibid. n. 133.* — (2) *n. 304.* — (3) *dec. lib. 3. c. 16. §. 5. n. 14.* — (4) *ibid. n. 132.* — (5) *tr. 17. cap. 3. punct. 14. n. 134. in fine.* — (6) *ibid. punct. 16. n. 144. in fine.*

*) Hic conferat lector VIII. inter recentes quæstiones reformatas, ubi *s. Alphonsus* sic scribit: „Dictum est, non videri „improbabile cum *Less.* etc., quod ab ipso vovente possit „commutari votum in æquale. Sed dicendum cum *s. Tho„ma* etc., esse multum probabilius, quod non possit, quia „Deus potius vult rem promissam quam aliam."

Editor.

„nulla causa requiritur; si in æquale cum auctoritate su-„perioris, sufficit major in illud propensio" *(ut Salmant.* (1) *cum Laym., Cajet. etc.; vel minus periculum transgrediendi, ut Elbel* (2) *cum Sanch., Pal. et Croix).* „Si vero dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis mo-„lestia in implendo. *Vide Less.* (3)."

245. — Quæritur, an, si commutatio fiat in minus sine justa causa, sit non solum illicita, sed etiam invalida.

Prima sententia cum *Sanchez* (4) *et Dian., Candid. etc.* (5) *et Tamb.* (6) dicit, esse validam, modo suppleatur defectus; quia, si non esset major obligatio erga homines quam supplendi, tanto magis erga Deum, quocum mitius agitur. Et hæc cohæret cum secunda opinione, relata supra *n. 244.*

Secunda vero *sententia* dicit esse invalidam, sicut invalidam esse dispensationem sine justa causa docet *s. Thom.* (7). Ratio, quia prælatus nequit excedere facultatem, quam habet sibi a Deo delegatam, scilicet commutandi tantum cum causa justa. Ita *Salmant.* (8) cum *Mar., Pal., Trull. etc.* Utraque est probabilis. In dubio autem, an causa commutationis fuerit sufficiens vel non, docet *d. Th.* (9), posse voventem acquiescere judicio commutantis.

Unde resolves:

246. — „1. Quamvis oratio absolute sit melior jeju-„nio, non licet tamen propria auctoritate hoc in illam „commutare, quia hic et nunc potest jejunium esse Deo „gratius, utpote utilius ad bonum spirituale hujus ho-„minis; *Less.* (10), *Sanch.* (11)." *(Asserit Lohner in instruct. etc., unam confessionem vel communionem valere pro rosario totius hebdomadæ: sed huic, generaliter loquendo, non acquiesco.)*

„2. Omnia vota personalia propria auctoritate commu-„tari possunt in votum religionis; imo ipso jure omnia „vota realia sic mutantur in professione." *(Sic s. Th. apud Salm.)* (12).

(1) *ibid. n. 145. et 146.* — (2) *n. 306.* — (3) *lib. 2. cap. 40.* — (4) *l. 4. cap. 52. n. 8.* — (5) *ap. Salm. ib. n. 147.* — (6) *de voto §. 5. n. 9.* — (7) *2. 2. quæst. 88. art. 12.* — (8) *ibid. n. 148.* — (9) *2. 2. q. 88. art. 12. ad 2.* — (10) *d. 16.* — (11) *cap. 56.* — (12) *tr. 17. c. 3. punct. 14. n. 129.*

„3. Qui habet votum religionis, non potest illud pro„pria auctoritate commutare in susceptionem episcopa„tus; tum quia hic non efficit hominem perfectiorem „quam religio, licet perfectiorem esse supponat: tum „quia non constat, quod illud hic et nunc sit Deo gra„tius: tum quia sic respondit *Innocentius III. apud* „*Bon.* (1) Item docent *Less.* (2), *Azor.*, *Sanch.*, *Laym.* (3), „*Pal.* (4), *Fag.* (5).

„4. Qui habet facultatem dispensandi" *(etiam delegatam, ut verius Laym., Less., Pal., Suar. cum Salmant.* (6) *contra Nav., Sanch. etc.)* „habet etiam com„mutandi; non tamen contra: quia commutatio est pars „dispensationis; qui autem potest majus, etiam minus „potest. Qui autem habet facultatem commutandi tan„tum, non potest mutare nisi in æquale; quod moraliter „et non scrupulose æstimandum est, ut monet *Laym.* (7). „In qua æstimatione, ait *Cajet.*, non negligenda sunt „concomitantia: v. gr. in voto peregrinationis habenda „ratio non tantum laboris, sed etiam expensarum, quas „fecisset; *Suar., Less.; vide Bon.* (8)," *(et c. Magna de voto).*

247. — Quæritur, an habens facultatem tantum commutandi possit commutare in opus aliquantulum minus.

Prima sententia (quam satis probabilem recte vocant *Salm.*) (9) affirmat, modo excessus non sit notabilis. Ratio, quia, si potestas commutandi non esset talis, esset pluribus anxietatibus obnoxia, ideo inutilis, cum difficillimum sit, æqualitatem invenire in re subrogata. Deinde, quia, si probabile est, posse fieri commutationem auctoritate propria in æquale, probabile etiam esse debet, quod habens facultatem commutandi possit commutare in aliquid minus; aliter talis potestas nihil operaretur. *Ita Sa*, *Bon.*, *Trullench.*, *Dian.*, *Leand.*, *Medin.;* et probabile vocat *Less.* (10).

Secunda vero *sententia* tenet, faciendam esse commutationem in rem æqualem, æqualitate tamen morali,

(1) *in secundum præceptum d. 4. q. 2. p. 7.* — (2) *lib. 2. c. 4. d. 16. art. 103.* — (3) *l. 4. t. 5. c. 6. n. 15.* — (4) *d. 3. t. 16. n. 2.* — (5) *p. 6. t. 6. r. 62.* — (6) *ibid. punct. 9. n. 81.* — (7) *c. 8.* — (8) *p. 7. §. 3.* — (9) *ibid. punct. 15. n. 138.* — (10) *ap. Salm. dict. n. 138.*

non mathematica, ita ut parva credatur esse differentia, et nullus excessus manifeste appareat. Ita *Salm.* (1) *cum Caj., Pal., Suar. etc. cum Bus. hic et Laym.* Et sic sententia hæc revera cum prima conciliatur.

Notandum hic, quod recte potest opus personale commutari in reale et e converso, et perpetuum in temporale. *Salm.* (2) *cum Less., Suar., Laym., Pal. etc.* Recte autem *Elbel* (3) *cum Gob. et Tamb.* monet confessarium, ut conetur talia opera voto substituere, quæ pœnitenti videantur magis utilia et non nimis difficilia.

248. — „5. Si is, cujus votum mutatum est, malit „deinde implere primum, id potest: tum quia id est „melius vel æquale, tum quia in ejus favorem factum „est cum tacita conditione, si ei placuerit; *Less.* (4), „*Sanch., Fill.* (5)."

Si votum commutatum est in minus vel æquale, procul dubio potest adhuc eligi primum opus. Est commune *apud Salm.* (6) *cum Sanch., Pal., Suar. etc.* Dubium est, si commutatio facta sit in melius cognitum et acceptatum. Tunc *Suar., Fill., Regin. etc* (7) negant, posse voventem redire ad primum; sed probabilius id concedunt communiter *Less.* (8), *Sanch.* (9), *Elbel* (10) *et Salmant.* (11) *cum Laym., Bon., Pal., Tamb., Dian., Trull. etc.;* quia commutatio fit in favorem voventis. Excipit *Sanch. cum Suar.* (12), si talis commutatio fieret consulto et in majorem Dei cultum. At verius dicunt *Salm.* (13) *cum Pal., Prad. et Villal.*, neque adhuc talem commutationem obligare saltem sub gravi, nisi fiat novum votum; quia quodcumque propositum non obligat nisi interveniente promissione et animo se obligandi, ut docet *s. Thom.* (14). Ex his omnibus infertur, quod vovens, etsi redierit ad primum opus, potest tamen iterum redire ad secundum subrogatum. Et præterea, si pluries facta est commutatio in diversa opera, vovens potest eligere eorum, quodcumque malit. *Salm.* (15) *cum Trull., Dian. et Vill.* Si quis tamen post acceptationem rei

(1) *ibid. n. 139.* — (2) *ibid. n. 140.* — (3) *n. 308. in fin.* — (4) *n. 97.* — (5) *n. 289.* — (6) *de voto tr. 17. cap. 3. punct. 18. n. 167.* — (7) *ap. Salm. ibid. n. 168.* — (8) *l. 2. c. 40. dub. 16. n. 111.* — (9) *l. 4. c. 55. n. 26.* — (10) *n. 318.* — (11) *ib. n. 169.* — (12) *n. 27.* — (13) *ib. n. 170.* — (14) *2. 2. q. 88. art. 1. ad 2.* — (15) *ib. n. 169. in fine et 171.*

subrogatæ iterum voveat rem commutatam, tunc tenetur ad utramque præstandam, si intendat se obligare novo vinculo voti. In dubio autem præsumi, quod habuerit animum se obligandi novo voto, dicunt *Trull. et Bon.; at Salm.* (1) putant, etiam probabile esse oppositum, et sic eum teneri tantum ad rem commutatam. Et hoc mihi est probabilius, quia votum dubium non obligat, juxta dicta *lib. 1. n. 28.*

249. — „6. Si voti legitime a superiore commutati materia sive opus fiat impossibile vel indifferens, non „tenetur redire ad prius, quia obligatio extincta est. „*Vide Laym., Bon. ll. cc.*"

Facta voti commutatione, etiamsi res subrogata fiat impossibilis culpa voventis, vel si ipse eam non impleverit, non tenetur ad primam; verbi gratia pro eleemosyna subrogatum est jejunium tali die: si tunc jejunare non potuisti vel noluisti, peccasti, sed non teneris ad eleemosynam, quia per commutationem prima obligatio extinguitur; ita *Sanchez* (2) *et Salm.* (3) *cum Laym., Pal., Trull., Suar. et Elbel* (4) *ac Sporer* (5) *cum communissima.* Hoc tamen non currit, si commutatio fiat auctoritate propria; tunc enim, si non impletur secundum opus, implendum est primum; quia non extinguitur tunc prima obligatio, sed satisfit per impletionem superabundantem vel saltem æquivalentem, ut supra; et hoc certum est; *Salm.* (6) *cum Tamb., Leand. etc.*

Ultimo, pro complemento hujus dubii, *quæritur I.*, an habens facultatem commutandi vota pro aliis habeat etiam pro se. Resp. affirmative, sicut de facultate dispensandi docent communiter *Sanch.* (7) *et Bonac.* (8). Ita *Salm.* (9) *cum Tamb., Suar., Trull., Azor., Dian., Prad., Leand., Rodr. etc.*; et probant ex *s. Thom.* (10), ubi docet, posse prælatum secum dispensare. *Quær. II.*, an, qui immemor voti præstat opus promissum, a voto in posterum liberetur. *Vide dicta n. 224. circa fin. et dicenda de rest. n. 700. quæst. II. v. limitant.*

(1) *cit. n. 171.* — (2) *l. 4. c. 56. n. 15.* — (3) *tr. 17. c. 3. punct. 18. n. 165.* — (4) *n. 317.* — (5) *c. 5. n. 136.* — (6) *ib. n. 166.* — (7) *de matr. l. 8. d. 3. n. 8. et 9. et l. 4. dec. c. 18. n. 42. et 45.* — (8) *disp. 2. q. 4. p. 7. §. 4. n. 31.* — (9) *ib. punct. 14. n. 128.* — (10) *2. 2. q. 185. art. 8.*

DUBIUM VIII.

Quid sit dispensatio, et quis possit dispensare in votis.

250. *Quæ causa requiratur ad dispensandum.*
251. *Quid, si dispensatio sit facta bona fide, sed sine causa? Quid, si dubium sit, an adfuerit causa?*
252. *Quæ causæ sufficiant ad dispensandum.*
253. *An sufficiat imperfecta deliberatio aut libertas.*
254. *Vide alia notanda.*
255. *An dispensari possit in voto facto in beneficium tertii; et quid de voto et juramento* perseverantiæ, *quod præstatur in quibusdam congregationibus?*
256. *Qui possint dispensare. An Papa in votis solemnibus; an episcopi in votis simplicibus. Qui possint facultatem dispensandi delegare. An habentes facultatem valeant dispensare cum seipsis.*
257. *An prælati regulares possint dispensare in omnibus votis religiosorum; an novitiorum; an sæcularium.*
258. *De votis reservatis plura notabilia.*
259. *An juramentum castitatis aut religionis sit reservatum sicut votum.*
260. *An commutato voto reservato materia subrogata etiam reservata sit.*
261. *An etiam sint reservata vota castitatis et religionis conditionalia aut pœnalia.*
262. *An cum peregrinis possit dispensari ab episcopo loci in votis et legibus communibus.* Remissive ad l. 1. n. 158.

250. — „Resp. 1. Dispensatio est absoluta obliga-„tionis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut „valeat, justa causa requiritur, qualis v. gr. est 1. bo-„num ecclesiæ vel commune reipublicæ" *(et etiam familiæ, vel major profectus voventis. Salm.* (1) *cum s. Th., Suar., Sanch. Et etiam in dubio de hoc; Palaus et Suar. ibidem.)*; „2. notabilis difficultas in observatione „voti; 3. imperfectio actus vel levitas ac facilitas, ex qua „processit votum. *Suar.* (2), *Fill.* (3), *Sanch.* (4). *Vide* „*Bon.* (5), *Laym.* (6)." *(Hinc monet Innoc. III. c. Magnæ de voto, tria attendenda esse in dispensatione votorum:* 1. quid liceat secundum æquitatem; 2. quid liceat se-

(1) *de voto tr. 17. c. 3. punct. 13. n. 125.* — (2) *l. c. c. 17.* — (3) *n. 260.* — (4) *l. 4. c. 45.* — (5) *p. 7. n. 24.* — (6) *c. 8. n. 5.*

cundum honestatem; 3. quid expediat secundum utilitatem; *ex quo ait Elbel* (1) *cum Spor.* (2), *tunc dispensandum in voto, quando illud vergeret in ruinam aut laqueum animæ ob perplexitatem, vel quando speratur major utilitas spiritualis.)*

251. — Quæritur hic, an valeat dispensatio, si bona fide credatur adesse justa causa, quæ revera non sit.

Prima sententia (quam tenent *cum Busemb.* (3), *Sanchez* (4), *Less.* (5), *Salm.* (6) *cum Tamb. et Leand. ac iidem* (7), ubi citant etiam *Laym.*, sed non bene, ut infra videbimus), affirmat, valere dispensationem; quia talis censenda est voluntas divina, ne conscientiæ anxietatibus vexentur, sed permaneant firmæ determinationes pastorum, prout necesse id videtur ad rectum regimen animarum.

Secunda vero *sententia*, quam tenet *Pal.* (8) *cum Basilio et Salas*, contradicit, et hanc sequimur, si postea certum comperiatur, non adfuisse causam vel non sufficientem. Primæ enim sententiæ, licet a tantis AA. defensæ, obstat tamen principium certum, quod in lege superioris invalide dispensat inferior sine sufficienti causa. Secus autem dicendum puto, si dubium sit, an adfuerit causa vel an sufficiens: tum quia in dubio tunc stat pro valore dispensationis; tum quia in eo casu urget ratio primæ sententiæ, nempe, quod esset res nimis scrupulis obnoxia, si homines post obtentam dispensationem inquirere tenerentur de ejus valore; et cum hoc frequenter accideret, bene tunc præsumitur Deus, ratam habere dispensationem illam ad conscientias pacandas et ad rectam gubernationem. Ubi autem recte detegitur nullitas causæ, recte ait *Pal.*, quod minime præsumitur Deus favere velle errori manifesto (quidquid dicat *Diana* (9). Et sic revera loquitur *Laym.* (10), ubi dicit, posse dispensatum bene acquiescere dispensationi, *donec veritas non appareat in contrarium*, citans *Sot.*, *Nav.*, *Suarez etc.* Et consentit nobis *Palaus*, qui ait, casu, quo

(1) *n. 277.* — (2) *c. 3. n. 43.* — (3) *lib. 1. n. 180. in fin.* — (4) *dec. lib. 4. c. 44. n. 10.* — (5) *l. 2. c. 40. n. 119.* — (6) *ib. n. 119.* — (7) *tract. 11. de legib. c. 5. punct. 6. §. 2. n. 71.* — (8) *de voto tract. 15. d. 2. p. 9. n. 4.* — (9) *p. 1. tract. 10. r. 33.* — (10) *tract. 4. de leg. c. 22. n. 12.*

causa est dubia, legitima præsumitur dispensatio (1). Valde autem probabile est cum *Salm.* (2), validam esse dispensationem, etiamsi mala fide a dispensante ipsa fuerit impertita, si revera aderat justa causa, ut diximus *lib. 1. de legib. n. 181.*

252. — Sufficit autem pro causa ad dispensandum periculum transgressionis ob indispositionem particularem voventis vel ob communem fragilitatem hominum: sufficit etiam magna difficultas in executione, non solum, si non fuit prævisa, ut dicunt *Sanch.*, *Pal.*, *Suar.*, sed etiam, si prævisa fuerit, ut censent *Salm.* (3) *cum Leand. et Tamb.*: tum quia tunc etiam adest periculum transgressionis; tum quia res multo difficilior apprehenditur, dum instat executio, quam dum deliberatur: et etiamsi talis difficultas ortum habeat ex fragilitate voventis, ut *Suar.*, *Pal.*, *Laym.*, *Trull. cum Salm. ib.* Sufficit etiam, si vovens vexetur magnis scrupulis. *Salm. ibid. cum Sanch.*, *Trull.*, *Fag. et Tamb.*

253. — Præterea, etiamsi absit periculum transgressionis et magna difficultas in executione, sufficit pro causa, quod votum emissum sit immature, scilicet cum nimia facilitate, vel ex imperfecta deliberatione vel sine perfecta libertate: *Sanch.* (4) *et Caj.*, *Pal.*, *Suar. etc. cum Salm.* (5). Ob hanc rationem in votis impuberum sine alia causa potest absolute dispensari sine aliqua commutatione, ut *Sanch.* (6) *et Tamb.*, *Caj.*, *Pal.*, *Suarez etc. cum Salmant.* (7). Idem dicendum est, si votum sit emissum ob metum levem incussum ab extrinseco; *Sanch.* (8) *et Pal. cum Salm. ibid.* Idem, quando imperfecta deliberatio aut libertas in vovendo processit ex tristitia sive ira, sive metu intrinseco naufragii, mortis vel alterius mali; quia tunc immature vota fieri solent, et ideo potest in eis dispensari sine commutatione. Si autem constaret, maturam adfuisse deliberationem, tunc dispensationi admisceatur aliqua commutatio: sicut etiam fieri debet, si cesset causa impulsiva voti. Ita *Salm.* (9) *cum Pal.*, *Sanch. et Tamb.*

(1) *vide lib. 1. de leg. n. 182.* — (2) *tr. de legib. cap. 5. punct 6. §. 3. ex n. 75.* — (3) *de voto tr. 17. c. 3. punct. 13. n. 124.* — (4) *lib. 4. c. 45. n. 28.* — (5) *ib. n. 121.* — (6) *ib. n. 30.* — (7) *ib. n. 123.* — (8) *n. 32.* — (9) *eod. n. 123.*

254. — „1. Cum causa non sufficit ad integram dispen„sationem, partim dispensari in voto, partim id commu„tari potest. *Bonac. loc. cit.*

„2. Prælatus videns ac, cum facile possit, non con„tradicens, videtur dispensare, ait *Sa.*

„3. Potestas etiam delegata dispensandi in votis ex„tendit se etiam ad vota jurata et juramenta pia, soli „Deo facta. *Vide Suarez* (1), *Sanch.* (2)." *(Ut diximus supra n. 190. An autem juramenta religionis, castitatis etc. sint reservata, ut vota? Utraque est probabilis, ut dicemus infra n. 259. v. quæritur 1.)*

„4 Ante voti acceptationem a certa persona aut ec„clesia non censetur ei jus acquisitum, ideoque sine ejus „injuria potest in eo dispensari vel id commutari."

255. — Sed hic fusius discutienda est quæstio, an in voto, redundante in utilitatem hominis, possit dispensari aut illud commutari sine ejus consensu. Resp. 1.: Quodsi votum nondum a tertio est acceptatum, communissima est sententia, posse id commutari; ut *Elbel* (3) *et Sanchez* (4) *cum Caj.*, *Sa*, *Nav.*, *Sylv.*, *Azor.*, *Suar. etc:* etiamsi promissio non in solum Deum, sed peculiariter etiam in personam directa fuerit; puta si vovens dixerit: *Promitto cum voto, me daturum tali pauperi etc.*, sed promissio non fuerit acceptata neque ab illo, neque ab aliis nomine illius, ut addit *Sanch.* (5) *cum Suar. Sylv.*, *Armill. etc.*: et etiamsi promissio facta sit in honorem sancti illius ecclesiæ, requiritur acceptatio ab illius rectore, ut commutatio non amplius fieri possit; *Sanchez* (6) *cum Cajet. etc.* — Respondetur 2.: Quodsi promissio fiat soli Deo, dandi aliquid pauperibus indeterminatis, tunc semper commutari potest, etsi promissio alicui ex pauperibus postea manifestetur et ab illis acceptetur; ut *Sanch.* (7) *cum Suar.*, *Lugo* (8), *Tamb.* (9) *cum Pal.* — Respondetur 3.: Quodsi e converso promissio facta sit in utilitatem solius hominis et sit acceptata, nullatenus sine ejus consensu revocari potest, ut diximus supra *n. 192.*

(1) *l. 6. de voto.* — (2) *lib. 8. de matrim. dub. 4.* — (3) *n. 309.* — (4) *dec. l. 4. c. 41. n. 7.* — (5) *ib. n. 10. et 11.* — (6) *n. 12.* — (7) *ib. n. 14.* — (8) *de just. d. 29. n. 93.* — (9) *lib. 2. c. 7. §. 6. n. 3.*

Dubium magnum est, utrum votum principaliter emissum in honorem Dei, sed secundario seu minus principaliter etiam in favorem alicujus tertii determinati, puta talis ecclesiæ vel pauperis, possit commutari, postquam ab his sit acceptatum, sine eorum consensu. Negant *Elbel* (1), *Less.* (2), *Sanch.* (3), *Salmant.* (4) *cum Suar.*, *Moya etc.* Ratio, quia tunc jus acquiritur ecclesiæ acceptanti aut pauperi, cujus simul in voto ratio habita est, v. gr. ob specialem affectionem aut illius necessitatem. Alii tamen, ut *Sporer* (5) *cum Henr.*, *Viva* (6) *et Fagund.*, *Trull.*, *Leand.* (7), dicunt, satis esse probabile, quod bene potest tale votum commutari auctoritate prælati vel propria etiam post acceptationem. Et huic opinioni consentit *Caj.* (8), qui loquens de *cap. Licet de regular.*, ubi disponitur, quod professus in religione, licet ejus prælatus illum acceptaverit, possit in meliorem transire; *Caj.* reddit rationem: quia illic propter Deum, non propter prælatum se religioni donavit, et ideo potest suum votum propria auctoritate, etiam post acceptationem, in melius commutare. Consentit etiam *Nav.* (9), qui hæc ait: *Cum quis emisit votum, dandi alicui certam quantitatem, etiam postquam acceptata est, posset Pontifex commutare, quod principaliter ea promissio non sit facta in gratiam hominum, sed in Dei cultum.* Et quod *Navar.* dicit de Pontifice, idem dicendum est, ut ait *Sanch.*, de aliis prælatis, ob rationem allatam. Ratio igitur hujus sententiæ, ut loquitur *Fagund.* (10), est, quia hæc vota principaliter diriguntur in Deum, in finem *cujus:* et pauper est solum finis *cui*, minus principalis sive accessorius, qui finem principalem sequi debet. Etsi enim promissio fiat peculiariter ad hunc pauperem, fit tamen propter Deum; hinc Deus est tota causa promissionis, et per accidens se habet, quod acceptaverit pauper, qui, si adhuc aliquod jus acquisierit, acquisivit tamen dependenter a beneplacito Dei, cui debet servari promissio.

(1) *n. 309.* — (2) *lib. 2. c. 40. dub. 11. n. 90.* — (3) *ib. n. 18.* — (4) *de voto tr. 17. cap. 3. punct. 17. n. 156.* — (5) *de 2. præc. c. 3. n. 113.* — (6) *de jubilæo quæst. 12. art. 1. n. 3.* — (7) *apud Salmant. ib. n. 155.* — (8) *ap. Sanch. ib. n. 17.* — (9) *apud eumdem Sanch. ib.* — (10) *apud Tamb. lib. 3. c. 17. §. 2. n. 15.*

Notandum pariter est hic 1., quod talis simplex promissio facta homini, etiam acceptata, etsi obligaret, non obligaret tamen sub gravi, juxta valde probabilem sententiam *Salmanticensium* (1) *cum Cajet.*, *Ban. etc.*, uti fusius dicemus *de contract. n. 720.* — *Notandum* 2., quod idem, quod dictum est de voto, dicendum est de juramento principaliter emisso in honorem Dei, ut probabiliter censet *Tamb.* (2) *cum Fagundez*, quod possit relaxari ab episcopo sine consensu partis. — Sed *notandum* 3., quod hoc intelligitur de sola promissione gratuita; secus vero dicendum, si pars acceptans se ad aliquod onus obligaret in commodum promittentis; tunc enim, cum intercedat ibi contractus onerosus utrimque obligatorius, promissio et consequenter juramentum non potest remitti promittenti, nisi altera pars consenserit, juxta legem contractuum. Et sic evenit in juramento *perseverantiæ*, quod præstatur in venerabili congregatione PP. missionis *s. Vincentii a Paulo*, necnon in nostra minima congregatione ss. Redemptoris, ubi, oblati licet principaliter in obsequium Dei juramento promittant perseverare in congregatione; attamen, quia eodem tempore congregatio eos acceptando se obligat ad ipsos sustentandos et instruendos atque ad non dimittendos sine justa et gravi causa (de qua autem superiores non tenentur dimissis rationem reddere), ideo, cum intercedat hic contractus ultra citroque obligatorius, nequit juramentum ab alio remitti quam ab ipsa congregatione vel a summo Pontifice prout supremo bonorum ecclesiasticorum domino. Id patet ex monito ss. domini nostri *Benedicti XIV.* sive bulla *Convocatis*, edita 25. Novem. 1749. §. 32. pro anno jubilæi 1750., ubi dicitur: *Denique quoad vota noverint* (confessarii), *sibi abstinendum ab eorum* (votorum) *commutatione*, *in quibus agitur de præjudicio tertii. Quare in eo, quod pertinet ad vota, quantumvis simplicia seu* perseverantiæ, *seu alia emitti solita in aliqua congregatione vel communitate*, *et in vota obligatoria a tertio acceptata non se ingerant.* Ita præfatus Pontifex noster apud *F. Theodorum a Spiritu*

(1) *de contr. c. 4. punct. 4. §. 2. n. 82.* — (2) *l. 2. c. 8. §. 6. n. 3. et c. 17. §. 2. n. 15.*

sancto (1), qui quæstionem proponens, an votum vel juramentum perseverandi emissum in congregationibus a sacerdotibus sive mulieribus oblatis possit commutari in vim jubilæi, respondet negative, hanc rationem adducens: *Nec quia reservatum, sed quia emissum est per modum contractus onerosi ultro citroque obligantis. Numquam enim summus Pontifex confert facultatem commutandi votum, ubi læditur jus aliorum*, ex cap. *Cum sit* de rescriptis. *Nec obstat, quod votum hoc perseverandi principaliter fiat in Dei cultum, secundario in congregationis obsequium; quia hoc non adimit, quin sequatur inter voventem vel jurantem et congregationem contractus ex utraque parte obligatorius, et proinde, quin jus congregationi quæsitum læderetur, si ejus irrequisito consensu votum emissum commutaretur. Ex eadem ratione sequitur, commutari non posse votum ab alumnis collegiorum emissum pro missionibus ad infideles etc., cum de tertii præjudicio tractatur etc.* Ita prædictus auctor. Et idem SS. Pontifex *Benedict. XIV.* in bulla *Inter præteritos* (edita die 3. Decemb. 1749.) n. 66. sic ait: *Quod vero attinet ad commutationem votorum, in quibus de tertii præjudicio agitur, quæ quidem pœnitentiariis interdicitur, apposite sane scribit Suar.* (2) *circa vota perseverantiæ, quæ a quibusdam fiunt, dum aliquam congregationem ingrediuntur, quæque naturam assumunt contractus et reciprocæ obligationis inter ipsos et congregationem, quæ eosdem recipit, in quibus pœnitentiarii dispensare non possunt.*

256. — „Resp. 2. Potestas dispensandi convenit omni„bus prælatis, qui habent jurisdictionem in foro externo „vel privilegium; *Less.* (3), *Sanch.* (4) *et commun.* Unde „dispensare possunt sequentes: I. Papa respectu omnium „fidelium in omnibus votis; II. episcopus respectu suo„rum subditorum; non autem parochus, quia tantum ha„bet jurisdictionem fori interni: *Suar.* (5); III. prælati „regulares exempti respectu suorum religiosorum et no-

(1) *in tract. de jub. novissime edito Romæ eodem anno 1750. cap. 11. §. 2. n. 10.* — (2) *t. 2. de relig. lib. 6. c. 5. n. 7.* — (3) *lib. 2. cap. 40. n. 12.* — (4) *cap. 37.* — (5) *loc. cit. c. 12.*

„vitiorum: idque circa vota, quæ vel in sæculo vel etiam „in novitiatu fecerunt*); *Less.* (1) *et Sanch.* (2); non „autem prælati non exempti, neque abbatissæ." *(Neque pœnitentiarii neque vicarii episcopi, nisi facultas specialiter eis delegetur; Salm.)* (3) „*Suar., Less. ll. cc.*; „IV. ex privilegio Papæ confessarii ordinum mendican„tium secundum concessionem et moderationem suorum „superiorum, ut notat *Less.* (4)."

Quæritur, an Papa possit dispensare in votis solemnibus. Quoad clericos in sacris bene probabiliter potest in voto castitatis, cum satis probabiliter hoc votum sit jure ecclesiastico tantum sacris ordinibus annexum (5). Ita *s. Thom.* (6) *et Salm.* (7) *cum aliis contra Gon. etc.* Majus dubium est, an Papa possit dispensare in votis religiosorum. Negant *Sot.*, *Sylv.*, *Arag.*, *Turr. etc. apud Salm.* (8); quia vota hæc sunt essentialiter annexa statui religioso de jure divino. Sed probabilius et communius affirmant *s. Thom.* (9) *et Salm.* (10) *cum s. Antonino*, *Pal.*, *Suar.*, *Less.*, *Sanch.*, *Pont.*, *Cajet.*, *Lez.*, *Pell.* Et licet videatur *s. Thom.* (11) se revocasse: verum *Caj. ibid. ac Salm.* (12) *cum Azor. et Basil.* non inepte s. Doctorem explicant, intellexisse, Pontificem in eo tantum sensu non posse dispensare cum monacho, ut simul sit conjugatus et monachus remaneat. Cæterum in *primo loc. cit.* expresse docuit, bene posse Pontificem dispensare, cum causa tamen urgentissima, nimirum ob bonum commune ecclesiæ vel alicujus regni aut provinciæ. Ratio, quia recte censetur hoc Pontifici concessum, cui concessit Deus totius ecclesiæ regimen. Certum est autem, Papam posse dispensare in votis simplicibus et episcopos in non reservatis. Qua vero ratione possint,

(1) *n. 80. et 107.* — (2) *lib. 9. de matr. d. 29.* — (3) *tr. 17. c. 3. punct. 10. n. 84.* — (4) *d. 13. n. 108.* — (5) *vide lib. 6. n. 808.* — (6) *2. 2. quæst. 88. art. 11.* — (7) *de ordin. tr. 8. cap. 6. dub. 1. n. 11.* — (8) *de statu relig. c. 1. punct. 3. n. 41.* — (9) *in 4. d. 38. quæst. 1. art. 4. ad 3.* — (10) *ibid. n. 42.* — (11) *2. 2. dict. quæst. 88. art. 11.* — (12) *dict. n. 41.*

*) Saltem (addendum) possunt suspendere illa, quatenus præjudicant novo vitæ statui. *Hom. ap. tr. V. n. 42.*
Editor.

vide dicenda de matrim. lib. 6. n. 986. Certum etiam est, quod omnes prælati, qui jure ordinario habent facultatem dispensandi in votis, possunt etiam aliis delegare, ut *Salm.* (1). Quamvis autem, qui dispensandi facultatem habent, sive ordinariam sive delegatam, nequeant vota propria irritare, quia nemo potest emittere votum sub conditione sui consensus, ut certum est cum *Sanch.*, *Pal. et Croix* (2): bene tamen possunt in eis secum dispensare, cum sit actus jurisdictionis voluntariæ. Ita *Less.* (3), *Croix* (4) *cum Laym.*, *Suar.*, *Sanch.*, *Bon.*, *Fill. etc.*, *Elbel* (5) *cum Ills.*, qui asserit, esse communem sententiam contra *Henno* et alios aliquos.

257. — In votis autem religiosorum dispensari potest a suis prælatis, etsi fuerint emissa cum licentia ipsorum, et etiamsi fuerit votum transeundi ad strictiorem religionem, si utilius noscatur, religiosum manere in sua (6); sicut posset etiam episcopus cum suis subditis dispensare in voto ingrediendi in arctiorem religionem, voto religionis quoad substantiam relicto, cum nullo jure talis dispensatio inveniatur reservata; ita *Less.* (7) *et Sotus*, *Sanch.*, *Arag.*, *Led. etc. cum Salm.* (8). Facultas autem dispensandi potest a dictis prælatis delegari etiam simplici clerico tonsurato (9). In votis tamen substantialibus vel ipsis annexis, prout voto non edendi carnes, renuntiandi dignitatibus etc., quæ solent emitti in aliquibus religionibus, nequit dispensari nisi a Pontifice. Est commune *cum Salm.* (10). Præterea in votis novitiorum, si non sint reservata, potest dispensari tum a prælatis religionis, tum etiam ab episcopis propriis, ut docent *Sanch.*, *Pal.*, *Bon.*, *Pelliz. cum Salm.* (11).

Imo ex communi DD. cum *Less.* (12) *et Nav.*, *Sanch.*, *Pal.*, *Tambur. et quamplurimis cum Salm.* (13) omnes confessarii regulares possunt dispensare in votis quorumcumque fidelium intra et extra confessionem (nam mi-

(1) *de voto cap. 3. punct. 10. n. 83.* — (2) *l. 3. p. 1. n. 485.* — (3) *l. 2. c. 40. n. 116.* — (4) *loc. cit. et l. 1. n. 799.* — (5) *n. 278.* — (6) *vide Salm. ibid. c. 3. punct. 11. n. 90. et 91.* — (7) *lib. 2. c. 40. dub. 13. n. 107.* — (8) *cit. n. 91.* — (9) *vide Salm. ibid. punct. 10. n. 85.* — (10) *ibid. punct. 11. n. 92.* — (11) *ibid. n. 89.* — (12) *lib. 2. c. 40. dub. 18. n. 134.* — (13) *ibid. n. 94.*

nime requiritur, ut, qui facultatem habet, dispenset in confessione); et hoc ex diversis privilegiis pontificiis, quæ afferunt *Salm.* (1), *Elbel* (2).

Eamdem facultatem habent legati a latere et nuntii in provincia sibi commissa, item capitulum sede vacante, et abbates episcopalem jurisdictionem habentes (3).

„Resp. 3. Supradicti omnes Papa inferiores possunt „dispensare in omnibus votis, exceptis quinque soli Papæ „reservatis, scilicet voto castitatis perpetuæ, religionis „approbatæ, peregrinationis ad limina apostolorum, ad „s. Jacobum Compostellam, et ultramarinæ sive in Ter„ram sanctam. *Vide Bon., Less., Laym. ll. cc.*"

258. — Quoad vota reservata plura sunt notanda.

Notandum I., quod facultas dispensandi in his non intelligitur concessa a Pontifice, nisi adsit concessio specialis vel saltem generalis per clausulam, qua talis facultas expresse conceditur ex *Extrav. Et si dominici 5. de pœnit. et remiss.*, ubi Pontifex præcipit, non relaxari talia vota *nisi ex speciali licentia et certa scientia nostra.* Atque *in c. Si episcopus eod. tit.* dicitur: *In generali concessione non veniunt ea, quæ non esset quis verisimiliter concessurus.* Et est commune (4). Si vero concedatur facultas dispensandi in reservatis, ad omnia extenditur, si nullum votum excipitur; *Suar., Pal. etc. cum Salm. ibid.*

Notandum II., quod episcopi et similem jurisdictionem habentes possunt recte dispensare in votis reservatis in urgenti necessitate, puta, si non sit facilis accessus ad Papam, et in mora sit periculum gravis damni, vel spiritualis, prout violationis voti, scandali, rixarum aut alius peccati; vel periculum temporalis proprii aut alieni, nimirum gravis infamiæ mulieris et similium. Ita *Less.* (5), *Sanchez* (6) *et Laym., Barb., Suar., Pal., Sylv., Tambur. et alii cum Salm.* (7). An autem eo casu possint in his votis dispensare etiam confessarii mendicantes? Negant communius *Tambur., Croix, Sanch., Spor. etc.*; sed *Elbel* (8) *cum Anacl., Henr., Bass. etc.* putat pro-

(1) *dict. n. 94.* — (2) *n. 280.* — (3) *vide Salm. ib. n. 86.* — (4) *vide Salm. de voto tr. 17. cap. 3. punct. 12. n. 116.* — (5) *lib. 2. c. 40. dub. 18. n. 126. et 127.* — (6) *lib. 4. c. 4. n. 44.* — (7) *ibid. punct. 11. n. 96.* — (8) *n. 279.*

habile, quod possint; quia episcopi tunc dispensant vero jure ordinario, ut valde probabiliter docet *Less. ibid. cum Nav., Sylv. et Sot.* (1). Adverte autem hic, quod prædicta procedunt, quando dispensatur in voto reservato, puta castitatis, ad contrahendum matrimonium; tunc enim requiritur, ut periculum sit in mora et non pateat facilis recursus ad Papam. Nam si matrimonium est jam contractum, etiam sine tali periculo possunt episcopi, sicut et confessarii mendicantes, dispensare in voto castitatis ad petendum debitum (2).

Advertendum autem, quod prædicta facultas, quæ probabiliter conceditur episcopis et aliis, quibus ab ipsis communicata est potestas dispensandi in votis reservatis, urgente necessitate ut supra. non conceditur confessariis in jubilæo habentibus a Papa facultatem dispensandi in votis simplicibus; nam quod conceditur episcopis propter ipsorum ordinariam potestatem, non conceditur confessariis in jubilæo. Ita recte ait *F. Theod. a Spiritu sancto* (3). Advertendum etiam, quod dispensatio præfata non est concedenda, nisi quatenus necessitas obliget; unde, si sufficiat, ut suspendatur votum, non potest dispensari: item si dispensetur cum adstricto voto castitatis, ut nubat cum aliqua ad reparandum ejus honorem, nequit ille cum alia nubere. *Sanch.* (4) *et Salm.* (5) *cum Laym., Suar., Pal., Tamb. etc.*

Notandum III., quod prædicta vota minime sint reservata: I. si sint emissa sub obligatione levi, ut *Sanchez* (6) *et Salm.* (7) *cum Pal., Trull. etc.*; II. si sint emissa ex metu, etiam levi, ab alio incusso; quia tunc non sunt facta cum plena libertate; *Salm. ibid. cum Tamb., Bassæo et Leand. etc.;* III. si votum non sit perfectum ex parte materiæ; et ideo non est reservatum votum non nubendi, non fornicandi, non petendi debitum; neque servandæ virginitatis, si intendatur tantum conservatio illius; secus, si abstinentia ab omni actu venereo; neque votum emittendi votum castitatis aut religionis, vel suscipiendi ordines sacros, quia non

(1) *vide dicenda lib. 6. de matrim. n. 1128. v. quæritur.* — (2) *vide de matrim. l. 6. n. 987.* — (3) *de jub. cap. 11. §. 2. n. 21.* — (4) *n. 40.* — (5) *tr. 17. c. 3. punct. 12. n. 101. in fin.* — (6) *dec. lib. 4. cap. 40. n. 47.* — (7) *ib. n. 103.*

est votum castitatis factum, sed faciendum: ita *Laym., Suar. Pal., Prad, etc. cum Salm.* (1); neque votum servandæ castitatis conjugalis; *Salm. ibid. cum Sanch., Trull. etc.;* IV. item nec est reservatum votum religionis non approbatæ, nec votum peregrinationis Romam etc., si non sit emissum sola devotionis causa et præcise illorum locorum; unde, si quis vovet Romam ire ad visitandam imaginem s. Mariæ Majoris etc., votum non est reservatum: *Sanch.* (2) *et Pal., Fag. etc. cum Salm.* (3); V. quamvis vota sint reservata, non sunt tamen reservatæ circumstantiæ ipsorum, puta peregrinandi mendicando, ingrediendi religionem arctiorem; potest enim episcopus dispensare, ut is ingrediatur laxiorem; item, si votum sit ingrediendi statim, potest episcopus cum causa dispensare, ut differatur ingressus: *Sanch.* (4) *et Pal., Tambur., Boss. etc. cum Salm.* (5); VI. nec est reservatum votum disjunctivum, puta religionis aut jejunii, saltem, si non elegerit partem reservatam, ut *Sanch.* (6), *Less.* (7) *et Pal., Laym. etc. cum Salm.* (8). Dubium est, an sit reservatum, si pars reservata jam electa fuerit. Affirmant *Sanch., Pal. etc.*; sed probabiliter etiam negant *Salm. ibid. cum Leand., Tamb. et aliis pluribus*, juxta dicta *n. 224. v. quæritur hic.*

An autem episcopus post matrimonium contractum dispensare possit in voto castitatis emisso a conjuge? *Vide dicenda de matrim. lib. 6. n. 987.*, ubi probabile est cum *Sanch. et aliis*, eum posse, sive votum sit emissum ante sive post matrimonium. Et idem posse confessarios mendicantes, dicitur *ibid. n. 987.* Sed plures hic remanent quæstiones resolvendæ.

259. — Quæritur 1., an juramentum castitatis sive religionis sit reservatum pariter ac votum. Adsunt tres sententiæ.

Prima sententia affirmat cum *Less., Fill., Laym. et Azor. apud Viva* (9); quia in æquiparatis dispositum de uno censetur etiam de altero (10). Sed hæc ratio non

(1) *ibid. n. 104.* — (2) *ibid. n. 77.* — (3) *ibid. n. 105.* — (4) *n. 74.* — (5) *ibid. n. 106.* — (6) *n. 46.* — (7) *l. 2. c. 40. dub. 18. n. 124.* — (8) *n. 107.* — (9) *de jub. quæst. 12. n. 12.* — (10) *ex c. Postquam de elect. in 6.*

videtur satis firma, dum communiter docent DD., vinculum voti, quod obligat ex fidelitate et reverentia erga Deum, majus esse vinculo juramenti, quod obligat tantum ex reverentia, ut docet *s. Thom.* (1); et ideo talia juramenta Pontificibus non solent reservari, ut dicunt *Viva l. c. et Dian.* (2) *cum aliis.*

Secunda sententia cum *Sanch.* (3) *et Sot., Caj., Azor., Val. et Salm.* (4) *cum aliis* distinguit: Si juramentum includat votum seu promissionem obligatoriam erga Deum, dicit, illud esse reservatum; secus, si non includat. Sed hæc sententia nec etiam videtur congruenter loqui: nam, quando supponuntur in tali juramento adesse duo vincula, scilicet juramenti et voti, tunc dicendum, votum esse reservatum, sed non juramentum.

Tertia igitur *sententia* cum *Viva et Dian. loc. cit. cum Trull., Tabien., Led., Pelliz. etc.*, quam probabilem vocat *Sporer* (5) *cum Tambur.*, congruentius loquitur et tenet, quod minime sit reservatum tale juramentum; et si forte in ipso sit votum inclusum, votum equidem erit reservatum, sed non juramentum. Et hoc puto vere intellexisse *Sanch. loc. cit.*

Sed dubium magnum est, quandonam judicandum sit votum inclusum adesse vel non in tali juramento. *Sanch.* (6), *Diana et Viva loc. cit.* putant, ut plurimum tali juramento includi etiam votum; maxime, ait *Sanch.* quando offertur res divinum honorem respiciens. Admittit tamen, posse dari tale juramentum sine voto, quando quis inducitur ad jurandum aliquo motivo humano, puta, si ob officium amissum vel ex ira erga propinquos juret, religionem se ingressurum. Sed proprius loquendo dicendum esse censeo, quod, si talis jurans intenderit se obligare ad religionem duplici vinculo, nempe voti seu promissionis obligatoriæ sub gravi, et amplius vinculo juramenti, tunc, licet dispensetur a juramento, remanet tamen ligatus voto. Sed si intenderit se graviter obligare tantum vinculo juramenti; ita ut emittit juramentum religionis non ad firmandam alio vinculo suam promissionem, sed ad firmandum suum nudum propositum seu promissionem, de se non

(1) *2. 2. quæst. 80. art. 8.* — (2) *p. 4. tract. 4. resp. 69.* — (3) *de matrim. lib. 8. d. 13. n. 4.* — (4) *n. 108.* — (5) *de 2. præc. cap. 3. n. 97.* — (6) *dict. lib. n. 4.*

obligatoriam, tunc tenetur sub gravi tantum ex vinculo juramenti, a qua obligatione per relaxationem juramenti omnino liberatur: quia tunc obligavit se Deo, non ut creditori suam promissionem acceptanti, sed ut testi exigenti veritatem sui testimonii in re promissa seu proposita; ut in hoc recte loquitur *Sanch.* (1) *cum Lopez et Valent.*

In dubio autem, an adfuerit tale votum sive promissio obligatoria, jam communis est regula, quod votum dubie emissum non obligat.

260. — Quæritur 2., utrum commutato voto reservato materia subrogata etiam reservata sit. Affirmant *Azor et alii apud Leand.;* quia tunc idem vinculum voti transfertur in illam. Sed communiter et probabilius negant *Less.* (2), *Sanch.* (3) *et Suar., Laym., Pal., Tambur., Bus. etc. cum Salm.* (4). Ratio, quia, licet materia subrogata habeat idem vinculum voti, sed cum non sit reservata, secum minime trahit reservationem, quæ primæ materiæ tantum addicta erat.

Quæritur 3., an votum conditionale castitatis etc. sit reservatum. *Prænotandum 1.:* Quodsi conditio sit de præterito vel præsenti, certe votum remanet reservatum, quia tunc revera non dicitur conditionale, sed absolutum, cum conditio non suspendat obligationem (5). Idem dicendum, si conditio sit de futuro necessario, quæ habetur ut non apposita; vel etiam de futuro contingente, quod sit commune, v. gr.: *Si vixero, si potero etc.*; item si conditio apponatur animo suspendendi non obligationem, sed executionem voti, v. gr.: *Voveo, me ingressurum religionem, si vigesimum annum attigero; si cursum studiorum consummavero* (6). *Prænotandum 2.* ut certum: Quodsi conditio nondum sit impleta, potest in voto dispensari a quocumque habente facultatem ordinariam, quia reservatio intelligitur de obligatione consummata. Est commune cum *Salm.* (7).

261. — Magnum dubium est, an sit reservatum votum

(1) *dict. n. 4.* — (2) *lib. 2. c. 40. dub. 18. n. 144.* — (3) *dec. lib. 4. c. 40. n. 46.* — (4) *tr. 17. de voto c. 3. punct. 12. n. 109.* — (5) *vide Salmant. de matrim. tr. 9. c. 7. n. 1.* — (6) *vide Salm. de voto. c. 3. punct. 12. n. 110.* — (7) *ib. n. 11.*

conditionale de futuro conditione jam impleta. Adest triplex sententia probabilis.

Prima affirmat, sive votum sit conditionale sive pœnale; quia verificata conditione perficitur votum et fit absolutum, ac si tunc esset emissum. Ita *Sot.*, *Azor.*, *Pont.*, *Covarr. etc.* (1).

Secunda sententia dicit, reservatum quidem esse votum conditionale, non autem pœnale, cum pœnale non fiat ex affectu ad religionem aut castitatem: imo potius ex horrore erga illas, dum promittitur in pœnam. Ita *Less.* (2) *et Laym.*, *Suar.*, *Bon. etc.* (3).

Tertia vero *sententia* valde probabilior, quam tenent *Sanch.* (4), *Croix* (5), *Salmant.* (6) *cum Tol.*, *Trull.*, *Prado*, *Led.*, *Dian. et pluribus aliis*, *et Elbel* (7) vocat probabilissimam *cum Pal.*, *Fill.*, *Spor. et March.*, docet, omnia vota, sive conditionalia sive pœnalia, non esse reservata. Ratio, quia votum, ut sit reservatum (prout admittere videntur omnes, etiam auctores secundæ sententiæ), debet procedere ex perfecto et solo affectu ad rem promissam: sic enim reservatio intelligenda est. Votum autem pœnale tale non est, ut patet; neque votum conditionale, ubi conditio præfertur rei promissæ, et ideo principalis affectus magis est ad conditionem. Quare, licet impleta conditione reddatur obligatio absoluta, votum tamen, cum procedat ex affectu imperfecto, non est reservatum. Secus tamen dicendum, ut bene ait quidam Neotericus (8), si quis voveret religionem cum conditione, v. gr., *si mater obierit*; quia tunc votum potius est absolutum, quamvis ad executionem durante matris vita non obliget: particula enim *si* non raro æquivalet particulæ *quando*.

262. — Utrum autem cum peregrinis possit dispensari ab episcopo loci, ubi reperiuntur, in votis et juramentis? Probabilius negatur *cum Sanch.* (9), *Salm.* (10) *et aliis communiter contra Pontium*, *Pal. et Joseph. de*

(1) *apud Salmant. tr. 17. c. 3. punct. 12. n. 113.* — (2) *lib. 2. c. 40. dub. 18. n. 132.* — (3) *apud Salm. ibid.* — (4) *dec. l. 4. c. 40. n. 94.* — (5) *l. 3. p. 1. n. 545. et 546.* — (6) *ibid. n. 114. et 115.* — (7) *n. 286.* — (8) *F. Theodor. in tract. de jubil. cap. XI. §. 2. n. 9.* — (9) *de matrim. l. 3. d. 25. n. 12. et 13.* — (10) *de leg. c. 3. punct. 5. §. 1. n. 55.*

Januar.; nisi animum saltem habeant manendi ibi per majorem anni partem. *Vide tamen, quæ fuse de hac quæstione diximus l. 1. de leg. n. 158. Et vide etiam dicenda n. 332. in fin. v. an autem*, ubi satis probabile est cum *Suar.*, *Pont.*, *Salas.*, *Pal.*, *Sanch.*, *Salm. etc.*, peregrinos fieri vere subditos superioris illius loci, ubi sunt, etiamsi per breve tempus ibi commorentur.

TRACTATUS TERTIUS.

DE TERTIO ET QUARTO PRAECEPTO.

CAPUT I.

Quid tertium præceptum: *Memento*, ut diem sabbati sanctifices?

263. *An hoc præceptum sit naturale vel cæremoniale.*
264. *An hoc præcepto præcipiatur cultus interior; et an hoc præceptum sit affirmativum.*
265. *An observantia dominicæ sit de jure divino.*
266. *An episcopi possint festa indicere.*
267. *A quo tempore incipiat obligatio festi.*
268. *Ad quid obliget hoc præceptum. Quibus festis permittantur opera servilia in regnis Siciliæ.*
269. *An sit obligatio audiendi concionem; et qualis sit obligatio episcoporum et parochorum concionandi.*
270. *Qui teneantur observare festa.*
271. *An in festis liceat injungere servilia infidelibus.*

263. — „PRAECEPTUM hoc, quatenus vult tempus aliquod „sanctificari sive impendi cultui divino, est naturale et „adhuc obligat: quatenus vero tempus id designatur die „sabbati, est cæremoniale et in novo testamento abroga„tum, ac pro eo ab ecclesia designatus dies dominicus et „festi, præscriptusque modus colendi, ut quædam opera illis „diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præci„piuntur. *Bon.*, *Laym. ex d. Th.* (1)."

Quæritur 1., an præceptum de sabbato sanctificando fuerit *naturale* an *cæremoniale*. Respondetur una cum

(1) *2. 2. q. 122.*

Bus., quod præceptum, prout determinavit in aliquo anni tempore esse Deo vacandum, fuit naturale et obligavit omnes, et ideo inter decalogi præcepta computatur: prout autem determinavit diem sabbati a vespera usque ad vesperam (ut in *Lev. 23.*), fuit cæremoniale et obligabat tantum Hebræos. Est commune cum *catech. Rom.* (1) *et s. Th.* (2), qui sic docet: *Præceptum de sanctificatione sabbati.... est partim morale, partim autem cæremoniale. Morale quidem est quantum ad hoc, quod homo deputet aliquod tempus vitæ suæ ad vacandum divinis... Sed in quantum in hoc præcepto determinatur speciale tempus in signum creationis mundi, sic est præceptum cæremoniale... Unde... ponitur inter præcepta decalogi, in quantum est morale, non in quantum est cæremoniale. Vide Salm.* (3), de hoc puncto fuse disserentes.

264. — Quæritur 2., an hoc præcepto præcipiatur cultus Dei etiam interior. Affirmant *Scotus, Angel. et Tabien. apud Salm.* (4); unde dicunt, teneri fideles ex hoc præcepto ad eliciendos actus charitatis et contritionis: sic enim obtinetur animæ sanctificatio, quæ hoc præcepto jubetur. Sed communissime negant *s. Antonin.* (5), *Sanch.* (6) *et Salm.* (7) *cum Cov., Fill., Bon., Sayr. etc. ex d. Thom.* (8), ubi docet, quod ad interiorem cultum non cogimur, sed movemur a Spiritu sancto: *Et ideo* (ait) *in tertio præcepto decalogi præcipitur exterior Dei cultus.* Idemque docet *catech. Rom.* (9), ubi: *Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, præscribitur.* Sanctificatio autem animæ est quidem finis præcepti; sed finis præcepti non cadit sub præcepto, juxta commune axioma theologorum, utque docet idem *d. Th.* (10), ubi: *Non enim idem est finis præcepti et id, de quo præceptum datur.*

Quær. 3., an hoc præceptum sit affirmativum aut negativum. Et respondetur, esse affirmativum, dum non

(1) *3. p. in præc. dec. n. 4. et 6.* — (2) *2. 2. q. 122. art. 4. ad 1.* — (3) *tract. 23. de 3. præc. c. 1. n. 1—7.* — (4) *dict. c. 1. punct. 2. n. 8.* — (5) *p. 2. tit. 9. c. 7. §. 2. q. 4. a. 4. concl. 2. dub. 1.* — (6) *dec. l. 2. c. 35. n. 8.* — (7) *ibid. ex n. 9.* — (8) *1. 2. q. 122. art. 4.* — (9) *de 3. præc. p. 3. n. 1.* — (10) *1. 2. q. 100. art. 9. in corp.* et expressius *ad 2.*

obligat semper et ad semper. *Suar.*, *Sanch.*, *Pal.*, *Leand.*, *Fag. cum Salmant.* (1) *contra Cajet. et Fill. etc.*, qui tuentur esse negativum, cum in eo nihil positivum Judæis præcipiebatur; sed hoc negatur. *Vide catech. Rom.* (2).

265. — Quæritur 4., an observantia diei dominici sit de jure naturali sive divino, vel tantum ecclesiastico.

Prima sententia asserit, eam esse de divino; quia dominicus dies successit loco sabbati, quod jure divino erat institutum ad Deum colendum. Ita *Abb.*, *Angel.*, *Panorm.* (3); et his adhæret *Croix* (4) *cum Mar. et Spor.*, qui dicit, excusatum in festo a missa teneri in dominica colere Deum saltem aliquo actu interno.

Sed longe probabilior et communis est *secunda sententia*, quod sit de jure ecclesiastico ex *catech. Rom.* (5), ubi: *Placuit autem ecclesiæ Dei, ut diei sabbati cultus in dominicum transferatur diem.* Idem docet *s. Thom.* (6): *Observantia diei dominicæ succedit observantiæ sabbati, non ex vi legis, sed ex institutione ecclesiæ.* Et ideo observantia dominicæ ab ecclesia mutari et in ea dispensari potest; quamvis in hoc dispensari non posset, ut nullus sit dies festivus cultui divino specialiter deputatus; prout de facto *Alexander III.* dispensavit in hoc, ut in dominicis fiat piscatio halecum, uti habetur in *c. Licet de feriis*, ubi sic dicit: *Licet tam veteris quam novi testamenti pagina septimum diem ad humanam quietem specialiter deputaverit, et tam eum quam alios dies Majestatis altissimæ deputatos, necnon natalitia santorum martyrum ecclesia decreverit observanda; indulgemus, ut liceat diebus dominicis et aliis festis (præterquam in majoribus anni solemnitatibus), si halecia terræ se inclinaverint, eorum captioni ingruente necessitate intendere.* Hanc sententiam tenent *Sotus* (7), *d. Antonin.* (8), *Nav.* (9), *Azor.* (10), *Suar.* (11), *Sanch.* (12), *Elbel* (13) *et Salm.* (14) *communiter cum s. Thom.* (15), *Fill.*, *Caj.*, *Bon. et cum aliis*

(1) *ibid. n. 15.* — (2) *n. 11.* — (3) *apud Salm. ibid. punct. 4. n. 37.* — (4) *l. 3. p. 1. n. 691.* — (5) *3. part. n. 19.* — (6) *2. 2. quæst. 122. art. 4. ad 4.* — (7) *de just. l. 2. quæst. 4. art. 4. ad 2.* — (8) *p. 2. tit. 9. c. 7.* — (9) *in manual. c. 13. n. 1.* — (10) *tom. 2. l. 1. c. 2. q. 2.* — (11) *de relig. l. 2. c. 4. n. 8.* — (12) *in cons. l. 5. cap. 2. dub. 1. ex n. 2.* — (13) *n. 340.* — (14) *ibid. n. 38.* — (15) *loc. cit. mox supra n. 263.*

Carden. (1) *ac Bell.* Sed urget magna oppositio, videlicet: Præceptum sabbati erat certe naturale et morale; nam ideo inter decalogi præcepta numeratum fuit: ergo dominica, quæ sabbato substituta fuit, etiam de jure naturali sive divino est. Respondetur, quod, licet sit de jure divino et naturali, ut designetur aliquod tempus determinatum ad Deum colendum, determinatio tamen hujus cultus et dierum, quibus conferendus erat, fuit a Christo dispositioni ecclesiæ relicta: ita ut posset tunc Papa decernere, ut observantia dominicæ duraret tantum per aliquas horas, et quod licerent aliqua opera servilia, ut dicunt *Salm.* (2). Et ideo præceptum hoc quoad exhibitionem cultus est quidem divinum, sed quoad determinationem cultus et temporis est ecclesiasticum. *Vide Salmant.* (3).

266. — Quæritur 5., an episcopi possint pro suis diœcesibus festa indicere. Constat, eos posse ex *c. Conquestus de feriis.* Sed dubium est ex bulla *Urb. VIII.*, ubi in Domino monentur episcopi, ut abstineant a festis instituendis. Verum probabilius illa verba sunt potius monitiva quam præceptiva. *Vide Salm.* (4).

Dubium majus vertitur, an requiratur consensus cleri et populi. Affirmandum est cum *Azor.*, *Covarr.*, *Bonac.*, *Trull. etc.*, *Salm.* (5) *ex dict. cap. Conquestus de fer.* Notandum tamen, quod sufficit, si clerus et populus non contradicant. Notandum deinde, quod, licet episcopus illis contradicentibus nequeat festa indicere perpetua, possit tamen una vel altera vice. Imo *Suar.*, *Bonac.*, *Trull.*, *Pal.*, *Barb. etc.* (6) dicunt, sufficere ex consuetudine solum cleri consensum; sed huic contradicunt *Salm.* (7) juxta jus antiquum. Notant tamen, quod, attento jure novo, ex bulla *Urb. VIII. Universa*, edita anno 1642., possunt episcopi sine consensu populi et cleri instituere festa perpetua; ita *Salmant.* (8) *cum Bord.* Sed contradicit *Croix* (9), dicens, non teneri populum servare festum indictum ab episcopo sine ejus vel cleri consensu, cum *Barbos.*, *Gav.*, *Gob. etc.*; et quidem probabilius; nam

(1) *in trut. 52. p. 2. n. 15.* — (2) *dict. n. 38.* — (3) *dict. n. 38. et 39. et in fine proœmii tract. 23. de tertio præcept. decal.* — (4) *tr. 23. c. 1. punct. 6. §. 1. n. 105. et 106.* — (5) *ibid. n. 108. et 109.* — (6) *ap. Salm. ibid. n. 110.* — (7) *ibid. n. 111.* — (8) *ibid. n. 112. et 113.* — (9) *n. 619.*

ex una parte certum est ex *dict. c. Conquestus*, non posse episcopum sine consensu cleri et populi festa indicere: ex altera autem parte in præfata bulla (juxta verba ipsius relata apud *Salm.*) non aliud dicitur, nisi quod episcopi abstineant de facili festa instituere: unde non bene, saltem non satis deducitur, hanc facultatem absolute episcopis concedi.

Utrum autem episcopi possint festa instituere in honorem sanctorum tantum beatificatorum? Affirmant *Suar., Trull., Fag. etc. apud Salm.* (1); sed ipsi (2) ut verius negant cum *Sanch., Barb., Vill., Dian. etc.* Principes sæculares etiam posse indicere dies festos, saltem quoad abstinentiam a servilibus, dicunt *Sa, Sylv. etc.*; sed negant commun. *Azor., Sanch., Fill. et plures alii cum Salm.* (3).

267. — Quæritur 6., a quonam tempore incipiat obligatio diei festi. *Ang., Panorm. etc.* tenent, incipere a vespera ad vesperam. Probabilius vero incipit a media nocte ad aliam; talis enim est usus hodiernus ecclesiæ Romanæ. Verum est tamen, quod possunt institui festa usque ad meridiem aut noctem. Ita *Nav., Suar. etc. cum Salm.* (4) *et Elbel* (5). Notandum autem, quod, si festum ob diem impeditam transferatur in aliam quoad officium, non transferatur obligatio audiendi sacrum et abstinendi a servilibus. Est commune (6); quia talis est communis praxis ecclesiæ.

268. — Quær. 7., an hoc præceptum obliget sub gravi et ad quid obliget. Ad primum respondetur affirmative, cum damnata fuerit ab *Innoc. XI.* propos. 52. dicens: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, sepositio scandalo, si absit contemptus.* Ad secundum respondetur, quod obliget ad audiendum sacrum ex *c. Vice illius de treuga et c. Si quis de consecr. dist. 1.*; et ad abstinendum a servilibus *ex Lev. 23, 7. et ex c. 1. Licet de fer.* Et hoc non solum in dominicis, sed etiam in aliis festis.

Hic opportune advertendum, quod ex brevi edito die 22. Decemb. an. 1748 a nostro Pontif. *Bened. XIV.* pro regnis utriusque Siciliæ permittuntur opera servilia

(1) *tr. 23. c. 4. p. 6. §. 1. n. 114.* — (2) *ibid. n. 115.* — (3) *ibid. §. 2. n. 117.* — (4) *ib. punct. 7. n. 124.* — (5) *de 3. præc. n. 331.* — (6) *vide Salm. ibid. n. 126.*

in festis, exceptis *diebus dominicis paschatis*, *resurrectionis et pentecostes et aliis dominicis per annum*, *nec non diebus circumcisionis*, *epiphaniæ*, *ascensionis*, *corporis Christi et nativitatis Domini*; *diebus purificationis*, *annuntiationis*, *assumptionis*, *nativitatis et conceptionis B. M. V. immaculatæ*; *festo ss. App. Petri et Pauli*, *omnium sanctorum ac præcipui quorumcumque locorum diœcesium patroni*. Pro aliis festis præcipitur tantum auditio sacri.

269. — Utrum autem sit obligatio etiam audiendi concionem? Sic videtur præcipi in *c. Sacerdote de consecr. dist. 1.*; sed respondetur negative cum *Bus.* (1) *ac Salmant.* (2). Explicat autem glossa, textum cit. loqui tantum de contemnentibus concionem; et notat *Suar.* (3), nil aliud ibi præcipi, quam ut episcopi et parochi diebus dominicis et solemnioribus per se aut per alios idoneos concionem faciant, et in adventu et quadragesima saltem tribus diebus in hebdomada prædicent, si ita oportere duxerint. Ex quibus verbis non imponitur alia obligatio quam episcopis et parochis prædicandi. Hic obiter advertendum, quod in *Trid.* (4) præcipitur tam episcopis quam parochis obligatio concionandi suis populis in dominicis et festis solemnibus his verbis: *Omnes episcopos..... et prælatos teneri per seipsos*, *si legitime impediti non fuerint*, *ad prædicandum* (vel per idoneos, si impediti fuerint).... *Si quis autem hoc adimplere contempserit*, *districte subjaceat ultioni. Archipresbyteri quoque*, *plebani*, *et quicumque curam animarum obtinent*, *per se vel alios idoneos*, *si legitime impediti fuerint*, *diebus saltem dominicis et festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua et eorum capacitate pascant salutaribus verbis*, *docendo ea*, *quæ scire omnibus necessarium est ad salutem*, *annuntiandoque eis cum brevitate et facilitate sermonis vitia*, *quæ eos declinare*, *et virtutes*, *quas sectari oporteat.* Idem præceptum renovatur episcopis in eodem concilio (5). Hinc non dubito cum *Salm.* (6) *et Barb.*, quin prædictum præceptum obliget tam episcopos quam parochos graviter et absolute. Nec obstat id, quod sentit *Suar.* (7),

(1) *infra 308. et n. 323.* — (2) *tr. 23. c. 1. punct. 8. n. 134.* — (3) *de relig. l. 2. c. 16. n. 8.* — (4) *sess. 5. c. 2. de ref.* — (5) *sess. 24. c. 4.* — (6) *ibid. n. 136. et 137.* — (7) *apud Bon. d. 5. q. unic. p. 2. in fin.*

nempe, quod hoc præceptum non obliget tam rigorose, ita ut graviter peccent parochi, qui interdum vel sæpius omittunt concionari: id opinatur *Suar.* tam ex consuetudine sic legem interpretante quam ex ipso concilio, ubi (1), cum agitur de hac obligatione episcoporum, dicitur: *Si ita oportere duxerint;* et huic interpretationi adhærent *Bonac.* (2) *et Pal.* (3). Sed bene respondent *Salm.* (4), quod conditio illa refertur ad tempus tantum adventus et quadragesimæ, ut patet revera ex contextu concilii, sed non ad alia anni tempora. Communiter tamen DD. in tali præcepto admittunt parvam materiam; *Ronc.* (5) vult, parvam materiam esse tantum duodecimam partem concionum intra annum; sed hoc videtur nimis rigidum. *Salm.* autem (6) rationabiliter asserunt, non excusari a culpa gravi parochos sæpius prædicationem omittentes, quo videntur *Salm.* (7) excusare parochos interdum omittentes. Hinc non improbabiliter videntur tenere *Bon. et Pal.* (8), non peccare graviter parochos, qui interdum concionari omittunt; secus vero, ut ajunt, si omittant per unum integrum mensem continuum aut per tres menses discontinuos in anno. Tanto magis, quia in *Trid.* (9) dicitur: Quodsi ab episcopo ipsi parochi *moniti trium mensium spatio muneri suo defuerint, per censuras etc. cogantur, ut officium suum impleant.* Ex quo videtur, in hac materia ejus parvitatem majorem latitudinem habere. Notant demum *Salm.* (10), bene posse parochos conciones omittere, ut postea opportunius suppleant. Episcopi autem rarius quidem quam parochi tenentur conciones facere.

270. — Quær. 8., quinam teneantur observare festa. Respondetur, omnes fideles rationis compotes, id est circa finem septenii. Ita ex communi *Croix* (11) *et Salm.* (12) *contra* alios, quorum opiniones passim rejiciuntur. Hinc pueri, qui ante septennium certo pervenerint ad usum rationis, tenentur; ut censent probabilius *Suar.* (13),

(1) *in dict. c. 4. sess. 24.* — (2) *l. c.* — (3) *tr. 9. d. 9. p. 4. n. 5.* — (4) *l. c. n. 136.* — (5) *de 4. præc. c. 5. q. 6.* — (6) *loc. cit. n. 138.* — (7) *ibid.* — (8) *ll. cc.* — (9) *dict. sess. 5. c. 2. in fine.* — (10) *d. n. 138.* — (11) *l. 3. p. 1. n. 615.* — (12) *tr. 23. c. 1. p. 9. §. 1. n. 144.* — (13) *3. p. t. 3. d. 88. sect. 4. in fine.*

Navar. (1), *Azor.* (2) *et Salmant.* (3) *cum Fagund. ac Dian.* (4), qui hanc sententiam probabiliorem vocant (contra vero non tenentur, si post septennium adhuc usu rationis carerent). Ratio, quia lex ista obligat omnes, qui ad annos discretionis perveniunt. Sed non immerito sententiam oppositam probabilem putant *Elbel* (5), *Dian.* (6) *cum Trull.*, *Rocaful. et Pasqualig. ac Croix* (7) *cum Burgh.*, *Illsung. et Joan. Sanch.*, *Zachar.* (8), nempe, pueros ante septennium, etiamsi usum rationis acquisierint, non teneri ad leges positivas; quia istæ non obligant nisi secundum communiter contingentia, ut habetur in *l. Nam ad eaff. de leg.*, ubi: *Nam ad ea potius debet aptari jus, quæ frequenter et facile, quam quæ perraro eveniunt.* Hac etiam ratione *d. Th.* (9) excusat a jejunio juvenes ante 21. annum, etiamsi aliquis non indigeret frequenti cibo: *Quia* (ut ait) *legislator attendit id, quod communiter et in pluribus accidit.* Item autem dicunt *Santius*, *Dian. et Burgh.* (10) de præcepto annuæ confessionis; sed tenendum cum *Pal.* (11), qui dicit, esse communem sententiam cum *Sylv.*, *Suar.*, *Coninch.*, *Nav.*, *Laym.*, *Vasq.*, *Bon. etc.*, bene obligari ad confessionem pueros conscientiam peccati mortalis habentes, dum ex *c. Omnis utriusque sexus de pœn. et rem.* præcipitur, quod omnis fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, teneatur ad annuam confessionem. *Ad annos discretionis*, bene explicat glossa, *id est, cum est doli capax.* Post septennium vero in dubio rationis adeptæ pueri certe tenentur ad omnes leges; quia tunc sine dubio præsumptio ex communiter contingentibus stat pro obligatione, ut *Elbel* (12) *et Sanchez*, *Bon.*, *Dian. etc.* (13). Qui autem simul esset cæcus, mutus et surdus, non teneretur adesse missæ, quia non posset præstare moralem assistentiam; secus, si tantum sit cæcus vel surdus. *Croix* (14). An teneantur peregrini ad observanda festa? *Vide dicta supra l. 1. n. 156.* et dicenda hoc *l. 4. n. 332. in fin. v. an autem.*

(1) *in man. c. 21. n. 7.* — (2) *t. 1. l. 7. c. 2 q. 1.* — (3) *ibid. n. 145.* — (4) *p. 10. tr. 12. r. 37.* — (5) *de leg. n. 369.* — (6) *l. c.* — (7) *t. 1. n. 676.* — (8) *l. 3. p. 1. n. 615.* — (9) *2. 2. q. 147. art. 4 ad 2.* — (10) *apud Croix l. 6. p. 2. n. 2026.* — (11) *de sacr. pœn. p. 20. §. 2. n. 2.* — (12) *ibid.* — (13) *ap. Salm. d. n. 145.* — (14) *l. 3. p. 1. n. 616.*

271. — An autem liceat in festis injungere opera servilia infidelibus? Negat *Ferdinand.* (1); sed affirmant *ib. Dian.*, *Merolla*, *Laym.* (2), *Croix* (3) *cum Viva*, *Tamb. et Elbel* (4) merito putant non improbabile: cum *Laym.* permittat injungi perpetuo amentibus servilia; utrique enim sunt extra legem, dum Apostolus nos instruit, *quod ecclesia non judicet de iis, qui foris sunt. 1. Cor. 5, 12.*

DUBIUM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab ecclesia prohibeantur.

272. *Quæ sint opera servilia.*
273. *An sit duplex peccatum, peccare in die festo.*
274. *Quæ opera non sint servilia.*
275. *An itinerari.*
276. *An ducere currus vel jumenta onusta.*
277. *An molere.*
278. *An docere, scribere, canere etc., etiamsi fiant ob lucrum.*
279. *An transcribere.*
280. *An pingere.*
281. *An delineare, retrahere et an sculpere.*
282. *An liceat typographis componere, et an distillare.*
283. *An venari et piscari.*
284. *Quæ sint opera forensia vetita in festis.*
285. *An liceant venditiones et contractus.*
286. *An liceant nundinæ et mercatus.*
287. *An liceat excommunicare, conficere testamenta et similia.*

272. — „Resp. 1. Die festo prohibentur omnia opera „servilia, hoc est, quæ et versantur circa materiam ex„ternam, et vel mechanica et illiberalia sunt, v. gr. „suere, fabricare; vel requirunt tantum laborem cor„poris, et ab operariis tantum et servis fieri solent. Ita „DD. communiter. *Vide Laym.* (5), *Suar.*, *Fill. etc. ex „s. Thom.* (6)."

Prænotandum, triplex genus operum dari communiter ab AA. Alia sunt opera *corporis*, quæ per corpus exercentur et ordinantur immediate ad utilitatem corporis, ut fodere, suere etc.; et hæc dicuntur *servilia*, quia a

(1) *ap. Tamb. c. 3. §. 1. n. 17.* — (2) *l. 1. t. 4. c. 9. n. 3.* — (3) *l. 1. n. 579.* — (4) *n. 410.* — (5) *l. 4. tr. 7. c. 2.* — (6) *loc. cit.*

servis fieri solent. Hinc definitur opus servile ab *Ills.*(1): *Actio, quæ immediate in utilitatem corporis potius quam animi viribus efficitur.* Alia sunt opera *animæ*, quæ ab anima præcipue procedunt et ad animum excolendum spectant, ut legere, docere, canere, organa pulsare; et hæc dicuntur *liberalia*, quia a liberis exercentur. Alia denique sunt *media* seu *communia*, quæ a liberis et servis promiscue exercentur, ut iter facere, venari. Ita *Laym.* (2), *Bon.* (3), *Anaclet.*, *Viva etc.*

273. — Quæritur hic, an peccent contra hoc præceptum, qui peccant die festo. Affirmant *s. Bon.*, *s. Antonin.*, *Med. etc.* (4), quia, ut dicunt, peccatum opponitur cultui divino, qui in festo præcipitur; sed probabilior et longe communior est contraria sententia. *Nav.* (5), *Suar.* (6), *Lug.* (7) *et Salm.* (8) *cum Caj.*, *Sot.*, *Sylv.*, *Sanch.*, *Bon.*, *Pal.*, *Med.*, *Trull. etc. et d. Thom.*, qui (9) glossæ dicenti in *c. 13.* Lucæ, quod lex prohibet in sabbato, *non hominem curare, sed servilia opera facere, id est peccatis gravari*, sic respondet: *Opera servilia mystice intelliguntur peccata, sed ad litteram dicuntur, ad quorum exercitium servos deputatos habemus.* Nec obstat illud, quod s. Doctor ait (10), ubi dicit: *Magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die festo, quam qui aliud corporale opus licitum facit.* Nam hoc intelligit de fine præcepti, non autem de præcepti obligatione; finis vero præcepti non cadit sub præcepto, ut dictum est *n. 264.* ex eodem *divo Thoma.*

274. — „1. Impertinens est ad rationem operis servilis, „utrum fiat ex lucro an ex recreatione; an ex hac an ista „intentione, pia, vana et turpi. *Cajet.*, *Suar.*, *Laym.* (11) „*etc. contra Sylv.* et canonistas.

„2. Impertinens quoque est, sive fiat cum defatigatione „et labore sive non, sive brevi sive longo tempore etc.; „quia nihil horum mutat naturam operis.

„3. Servile non est ideoque nec prohibitum, in festo „ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter

(1) *apud Croix l. 3. p. 1. n. 574.* — (2) *tract. 7. c. 1. n. 1.* — (3) *dub. 5. q. un. p. 2. n. 6.* — (4) *apud Salm. de 3. præc. c. 1. punct. 11. §. 1. n. 216. et 217.* — (5) *in sum. c. 6. n. 9.* — (6) *de rel. l. 2. c. 18. n. 3.* — (7) *de pœnit. d. 16. sect. 12. n. 116.* — (8) *ibid. ex n. 218.* — (9) *in 3. p. d. 39. quæst. 5. art. 5. r. 2. ad 2.* — (10) *2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.* — (11) *loc. cit.*

„facere pedibus, equo, curru vel navi: unde etiam ad hæc „necessaria sunt licita. *Nav.* (1), *Tolet. et Laym.*, *Suarez* (2)."

275. — Utrum sit licitum, in die festo itinerari pedibus, equo vel curru? Negant *Abul.*, *Caj.*, *Sylv. etc.*; at affirmandum est ex communi cum *Bus.*, *Viva* (3), *Elbel* (4) *et Salm.* (5). Et sententia opposita nunc relinquenda est ut antiquata, bene ait *Ronc.* (6).

Utrum autem sit licitum, uti lectica ab hominibus portata? Negat *Croix* (7); affirmat *Tamb.* cum *Ills.* Sed in hoc dico attendendam esse consuetudinem locorum, quæ jam viget in urbe Neapolis et excusat a culpa, ut bene advertit *Mazzotta* (8).

276. — „4. Nec servile est, ducere jumenta sine onere, „cum id sit iter facere, ut ait *Fill.* (9). Ducere autem ju„menta, currus vel navigium onustum mercibus, est ser„vile. *Suar.* (10), *Fill.* (11). Si tamen ante festum talia „itinera incœpta sint, continuatio eorum permittitur vel „ob publicam utilitatem vel ob damnum, quod alias se„queretur."

Quæstio gravis est, an liceat ducere currus vel jumenta onusta in die festo. Triplex est sententia.

Prima tenet, hoc esse per se opus servile præciso labore. Ita cum *Bus.*, *Bon.* (12) *cum Reg. et s. Antonin.*, *Nav.*, *Caj.*, *et Sylv.* (13).

Secunda sententia tenet, hoc non licere sub gravi, non autem per se, sed ratione laboris, si is esset gravis in imponendis aut levandis oneribus: secus, si labor esset modicus. Ita *Croix* (14), *Tamb.* (15) *cum Dian.*, *Sanch.* (16), *Pal.* (17), *Elbel* (18).

Tertia sententia probabilior, saltem hodie, quam tenent *Viva* (19), *Ronc.* (20), *Salm.* (21) *cum aliis*, censet, omnino

(1) *c. 13.* — (2) *de fest. c. 27.* — (3) *de 3. præc. q. 9. n. 8.* — (4) *n. 404.* — (5) *tr. 23. c. 1. punct. 11. §. 3. n. 239.* — (6) *c. 3. q. 4.* — (7) *l. 3. p. 1. n. 577.* — (8) *de 3. præcept. c. 1. §. 1.* — (9) *hic c. 9. n. 170.* — (10) *loc. cit.* — (11) *loc. cit.* — (12) *disp. 5. q. un. p. 2. n. 25.* — (13) *ap. Salm. loc. cit. n. 242.* — (14) *l. 3. p. 1. n. 578.* — (15) *dec. l. 4 c. 3 §. 1. n. 12.* — (16) *cons. l. 5. c. 2. dub. 7. n. 10.* — (17) *ap. Salm. ibid. in fin.* — (18) *de 3. præcept. n. 404.* — (19) *q. 9. art. 1. n. 9.* — (20) *c. 3. q. 4.* — (21) *ibid. n. 243.*

licitum esse, non solum iter incœptum continuare, sed etiam inchoare. Ratio, quia in tali labore muliones non insumunt tempus notabile: et, si aliquando sit notabile, excusatur vel ob evitandum grave damnum vel ob publicam utilitatem vel denique, quia adest universalis consuetudo, quam adesse merito asserit *Mazz.*; idemque ait de nautis.

277. — An autem liceat in festis molere? Concedit *Sanchez* (1), si sit mola, quæ agitur aqua vel vento; non autem, si agatur bestiis, et in qua requiritur magnus labor et occupatio. Ex qua doctrina satis probabiliter inferunt *Tamb.* (2) *et Croix* (3), quod, quando cooperatio et applicatio hominis est modica, non sit illicitum, saltem graviter, etiam cum bestiis molere.

An autem liceat ferrariis, equos iter agentium ferrare? *Vide dub. seq. II. n. 300.*

278. — „5. Item nec servile est, sive gratis sive pro „pretio docere, studere, scribere, transcribere, et secundum „quosdam, ut *Medin.*, *Lopez et Armillam*, quorum sen„tentiam probabilem putat *Laym. contra Fill.*, *Azor. et* „*alios multos*, pingere, etiam coloribus (nam de rudibus „lineamentis plerique concedunt); terere tamen colores, et „non pingere, sed tingere, ut v. gr. colorare asseres vel „pannos, dealbare parietes, illiberale est."

Hinc plura sunt distinguenda:

Quær. 1., an docere, scribere, ludere, canere etc. sint servilia, si fiant ob lucrum. Affirmant *Abul.*, *Azor.*, *Tabien. etc.* (4), quia, licet tales actiones sint liberales, ex lucro tamen fiunt serviles. Sed tenendum est oppositum ex *s. Th.* (5) *cum Sot.*, *Nav.*, *Suar. et Salm.* (6). Ratio, quia intentio operantis non potest opus mutare.

279. — Quær. 2., an transcribere sit opus servile. Affirmant *Caj.*, *Nav.*, *Sanch.*, *Sylv. etc.* (7); quia transcribere, dicunt, non est opus mentis, cum multi transcribant etiam, quod non intelligunt; sed negant communissime et probabilius *Elbel* (8), *Ronc.* (9), *Salmant.* (10) *cum Suar.*, *Sa*, *Trull.*, *Bon. et Viva* (11) *cum Pal. et communi*, quia tran-

(1) *cons. lib. 5. c. 2. d. 13.* — (2) *n. 14.* — (3) *n. 578.* — (4) *ap. Salm. tr. 23. c. 1. punct. 12. n. 255. et 256.* — (5) *2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.* — (6) *ibid. n. 257.* — (7) *ap. Salm. ib. n. 261.* — (8) *n. 399.* — (9) *c. 3. q. 4. resp. 1.* — (10) *ibid. n. 262.* — (11) *q. 9. art. 1. n. 3.*

scribere, sicut scribere, ordinatur ad mentem instruendam. et ideo *Elbel* (1), *Viva* (2) notant *ex Tamb.*, licere etiam transcribere notas musicas et rationes et etiam characteres componere, ut *Laym. cum Dian.*, *Bus.* (3), *Mazz. et Elbel* (4) *cum Spor.*, *Tamb.*, *Sayr. et pluribus contra Palaus.*

280. — Quær. 3., an pingere sit opus servile. *Prima sententia* negat cum *Lopez*, *Med.*, *Ang.*, *Sylv.*, *Sayr.*, *Armilla*, *Rosell.*, *Barb.* (5) *et apud Bus. et Laym.* Ratio, quia ut dicunt, tale opus proprie servile non est, sed potius liberale, prout simillimum ac scribere. Saltem non esse servile, si fiat recreationis causa, admittunt *Azor.*, *Reg.*, *Fill. etc.* (6). Hanc sententiam *Spor.* (7) vocat probabilissimam.

Secunda tamen communior *sententia* tenet, pingere esse opus servile, quia non potest dici actio liberalis, cum non tendat ad mentem instruendam, ut tendit scriptura, sed solum ad assimilandas imagines rerum; deinde, quia pingere simillimum est ac sculpere et acu depingere, quæ ex communi sunt servilia. Ita *Salm.* (8) *cum Caj.*, *Suar.*, *Pal.*, *Sanch. et aliis.*

His tamen non obstantibus, *Laym.* (9), *Viva*, (10), *Elbel* (11), *Holzm.* (12), *Roncagl.* (13), *Anacl.* (14), *Tambur.* (15) *cum Sa*, *Pelliz. et Pal.* admittunt, primam sententiam esse probabilem, modo id fiat sine magno apparatu, scilicet colores miscendo, tabulas dolando etc. Ratio, quia pingere, licet requirat operationem materialem, non videtur tamen proprie posse dici actio servilis, imo potius dicenda videtur liberalis: nam, sicut scriptura exprimit conceptus internos, ita pictura exprimit imagines rerum, ut dicunt *Castr.*, *Tamb. et Viva*; vel, ut ait *Laym.*, videtur pingere esse actio liberalis, quatenus tendit ad animum recreandum. Negari non potest, prædictam opinionem satis esse probabilem, ut recte dicit *Mazzotta:* nam etsi non constaret, quod pingere sit opus liberale, nec etiam constat esse servile;

(1) *n. 400.* — (2) *ibid.* — (3) *n. 282.* — (4) *n. 401.* — (5) *apud Salm. ibid. punct. 11.* §. *3. n. 230.* — (6) *apud Bon. disp. 5. q. un. p. 2. n. 25.* — (7) *n. 45.* — (8) *ibid. n. 231.* — (9) *tract. 7. c. 2. n. 3.* — (10) *q. 9. a. 1. n. 4.* — (11) *n. 395.* — (12) *n. 541.* — (13) *ibid. q. 4.* — (14) *tr. 10. q. 2.* — (15) *l. 4. c. 3.* §. *1. n. 8.*

quod utique constandum fore videtur, ut posset dici prohibitum. Probabilius enim videtur esse actio, saltem *media* et *communis*, servis et liberis, dum sæpe communiter observamus, nobiles viros non erubescere, hanc operationem pingendi addiscere et exercere; opera enim, *in quantum*, loquitur *s. Th.* (1), *sunt communia servis et liberis, servilia non dicuntur.* Saltem, ut dicit *Roncagl.* (2), non sunt dimittendi sine absolutione, qui hanc opinionem ut probabilem sequuntur.

281. — Communiter autem admittunt *Sporer* (3), *Fel.*, *Pot.* (4), *Mazz. et alii apud Tamb. et Viva*, non esse opus servile, delineare, retrahere imagines vel exemplaria acu, ut solent fœminæ: hæc enim (ait *Tamb.*) magis referuntur ad exercendum ingenium quam ad operandum. Excusant etiam *Azor.*, *Fill.*, *Sylv. et Ang.* (5) puellas acu pingentes, ut addiscant, cum *Pal.*, *Sa*, *Marchant.* (6).

Ars tamen sculptoria communiter, saltem in æstimatione hominum, inter artes mechanicas numeratur. *Vide Tamb. cum Pal.* (7).

282. — „6. Videntur etiam excusari posse in typo„graphiis litterarum collocatores, quando post divina col„locant neglectum pensum, ut habet *Laym.* hic. Im„primere tamen servile habetur. *Escob.* (8), *Suar.*, *Lay„mann etc.*

„7. Excusat etiam *Fill.* (9) distillationem, quæ sine „corporis fatigatione potius ad experientiam et peritiam „fit quam ex officio et arte." *(Admittit eam Croix* (10), *si parva sit applicatio. An autem ob eamdem rationem liceat emundare triticum manibus. Tamb.* (11) *in dubium revocat. Cæterum P. Michael* (12) *permittit ad vitandum otium leves labores, ut decerpere rosas, decorticare poma etc. Sed in his potius dicendum puto, quod requiratur majus temporis spatium ad materiam gravem.)*

283. — „8. Servile aliqui non putant (alii contrarium „tenent et excusant per consuetudinem, ad otium aliaque „pejora vitanda) venari, *Granat.* (13), aucupari, militare,

(1) *2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.* — (2) *in reg. prax.* — (3) *tr. 3. in dec. c. 4.* — (4) *n. 2033.* — (5) *apud Bon. ib. n. 25. in fine.* — (6) *apud Bus. hic. n. 283. in fin.* — (7) *ibid. n. 10.* — (8) *E. 5. c. 4.* — (9) *hic. n. 169.* — (10) *n. 578.* — (11) §. *1. in fin.* — (12) *apud Elbel n. 408.* — (13) *2. 2. c. 3. t. 12. d. 4. sect. 7. n. 65.*

„gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gra-„tia) et similia: piscatio tamen moderata esse debet. „*Vide Laym. et Fill.* (1), *Bon.* (2), *Escob.*, qui docet, „laboriosam esse et ex officio non licere. Similiter qui-„dam excusant puellas ad otium vitandum acu pingen-„tes; *Arm.*, *Azor.*, *Pal.*, *Sa*, *Marchant. Vide Dian.* (3).

Quæritur, an venatio, aucupatio et piscatio sint opera vetita diebus festis. Adest duplex sententia.

Prima affirmat, quia dicunt esse opera servilia, maxime si fiant ob quæstum, ut *Sylv.*, *Angel.*, *Corell. etc.* (4).

Secunda tamen *sententia* probabilior et communior negat esse prohibita, etsi fiant causa lucri; vel quia non sunt opera servilia, ut tenent *Laym.* (5), *Elbel* (6), *Sanchez* (7), *Navar.*, *Med.*, *Granad.*, *Rod.*, *Lop.*; vel quia saltem excusantur a consuetudine, ut recte tenet *Holzmann* (8), *Viva* (9) *cum Pal.*, *Sanchez*, *Trull.*, *Fill.*, *Leand. etc.*, modo, intellige, hæc fiant sine magno labore; alias frustra videretur Pontifex dispensasse in piscatione halecum (10).

284. — „Resp. 2. Prohibentur præterea quædam opera „non servilia, quæ dicuntur forensia, ut sunt mercatus, „placitum, judicium ad mortem vel pœnam, et strepitus „omnis judicialis, id est actiones, quæ ad decisionem „causarum, tam civilium quam criminalium, tam secu-„larium quam ecclesiasticarum spectant. Ita *commun.* „*DD. ex c. 2. de feriis.*"

Unde resolves:

„1. Die festo non licet citare, adducere testes, id est, „exigere juramentum judiciale, proferre aut exequi sen-„tentiam, quæ, si feratur, est irrita. *Vide Laym.* (11)."

Prohibetur in festis præstare juramentum judiciale pro rebus temporalibus, ut *s. Th.* (12). Sed licitum est præstare juramentum inquisitoribus, et etiam juramenta, qui-

(1) *tr. 27. c. 9. q. 12.* — (2) *d. 5. q. 1. p. 2. n. 25.* — (3) *p. 5. t. 6. r. 15. et p. 4. tr. 4. r. 92.* — (4) *apud Salm. tr. 23. c. 1. punct. 11. §. 3. n. 234.* — (5) *c. 2. n. 4.* — (6) *n. 402.* — (7) *in cons. l. 5. c. 2. d. 14. et 15.* — (8) *n. 542.* — (9) *art. 1. n. 15.* — (10) *in c. 3. de feriis.* — (11) *l. 4. t. 7. c. 2. n. 7.* — (12) *2. 2. q. 89. art. 10.*

bus confirmantur contractus promissi in die festo. *Viva* (1). Prohibentur etiam formatio processus, citatio partis et sententiæ prolatio sive executio; nisi aliter requirat necessitas aut pietas, *ex c. ult. de feriis.*

285. — „2. Nec licet emere et vendere res non necessa-„rias, negotiari publice vel privatim, inire contractus „emptionis, locationis, permutationis etc. (nisi ex consue-„tudine vel aliis justis causis excusentur), quia intelligun-„tur nomine mercatus, qui prohibitus est *c. 1. de feriis*, ut „docent *Bon. ex Suar.* (2), *Fill.* (3)." *(Vide n. seq. v. an autem.)*

286. — Nundinæ universales ex consuetudine jam permittuntur, et alicubi etiam nundinæ particulares in quavis hebdomada; ut *Viva* (4) *cum Pal. et Salm.* (5) *et ibid. Sanch., Cajet., Sot. etc., Croix* (6), qui *cum Pal. et Tamb.* dicit, quod ex consuetudine nunc videtur omnino licitus esse mercatus. Emptiones autem mercium certe sunt vetitæ a jure canonico, ut ait *Sanch.* (7) *etc.* (8). At ubi est contraria consuetudo, excusantur: *Sanchez et Viva* (9); consuetudo enim, ait *Mazz.* (10), in hoc magna ex parte legem abrogavit. Hinc notant *Salm.* (11), permitti in festis vendere poculenta et esculenta, etsi ad gulositatem, *cum Caj., Sanch., Nav. et Bus.* juxta decr. *sacr. congr. rituum* (12); item vendere calceos, candelas et similia, quorum pretium jam æstimatum sit; item vendere domum, equum, merces, etiam præsentes, et quamvis in hoc multum tempus impendatur; tum quia sic fert timoratorum usus, tum quia ecclesia tantum venditionem in publicis officinis prohibuit ratione scandali. Ita *Salm.* (13) *cum Sanch., Nav. etc. et Croix* (14) *cum Pal., Tamb. et Ills.*

An autem nomine mercatus vetentur etiam locationes, negotiationes et similia? Affirmat *Bus. cum Tab., Sylv. etc.;* sed communius negant *Sanch.* (15), *Viva* (16), *Salm.* (17) *cum Trull., Pal., Azor. et Leand.:* quia talis est sapientum

(1) *art. 2. n. 15.* — (2) *c. 13.* — (3) *t. 27. c. 10. q. 2. n. 180.* — (4) *q. 9. art. 2. n. 2.* — (5) *tr. 23. c. 1. punct. 13. §. 1. n. 269. et 270.* — (6) *n. 606.* — (7) *d. 25. n. 3.* — (8) *ap. Salm. ib. n. 272.* — (9) *ibid.* — (10) §. *2.* — (11) *ib. n. 273.* — (12) *ap. Salm. ib. n. 279.* — (13) *ib. ex n. 275. et 276.* — (14) *n. 606.* — (15) *loc. cit. c. 2. dub. 26. n. 3.* — (16) *art. 2. n. 4.* — (17) *ib. c. 1. n. 277.*

consuetudo, qua videtur derogatum decretis *s. Pii V. Cum primum ann. 1566 et sacræ congreg. rituum* (1). Hinc licitos esse omnes contractus, si fiant sine instrumentis et judicis auctoritate, dicunt *Sanch., Ills. et alii* (2). Ideo venditionem magni momenti cum solemnitate *Mazzotta* damnat de mortali; sed *Viva* asserit ex commun. *cum Pal.* (3), quod permittatur conficere testamenta, contractus celebrare, aliosque similes actus facere, qui non requirunt strepitum judicialem; et revera, ubique inter nos in festis stipulantur instrumenta, quamvis notarii alicubi solent ad hoc petere ab ordinario generalem licentiam, quæ cæterum communiter conceditur.

287. — „3. Die festo licet excommunicare, dispensare, „judicem privatim informare, advocatum consulere, con„silia conficere, eligere etc.; quia non requirunt strepitum „judicialem. *Vide Bon.* (4)." *(Est communis apud Viva* (5). *Licitum est etiam conferre beneficia, et etiam jurisdictionem exercere sine strepitu judiciali; item emancipare, et etiam appellare. Viva ibid.)*

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent ab observatione festorum, ob quas opera prohibita licita sint.

288. *Qui possint dispensationem dare ad laborandum.*
289. *Quinam laborantes excusentur ex* consuetudine.
290. *An vertentes segetes etc., an barbitonsores et sutores. Et quid sufficiat ad notitiam consuetudinis.*
291. *Quomodo excuset* pietas.
292. *An liceat die festo ferrere templum, ornare altaria, erigere sepulcrum etc.*
293. *An liceat laborare ad subveniendum pauperibus vel locis piis.*
294. *Quomodo excuset* charitas *erga proximum.*
295. *Quomodo* necessitas.
296. *An excusentur famuli, a domino coacti ad laborandum.*
297. *An pauperes, reficientes vestes etc.*
298. *An liceat die festo coquere cibos, occidere animalia, conficere pastillos et colligere fructus.*
299. *An conficere panem.*

(1) *ap. Salm. ib. n. 279.* — (2) *ap. Croix n. 606.* — (3) *q. 9. art. 2. n. 4.* — (4) *l. c.* — (5) *q. 9. art. 2. n. 4.*

300. *An mederi, conflare ferrum, coquere calcem, vitrum etc.; et an ferrare equos.*
301. *An liceat laborare ob magnum lucrum; et an ob id etiam omittere sacrum.*
302. *An ad vitandum otium.*
303. *An excusentur instauratores viarum etc., et sartores perficientes vestes die festo.*
304. *Quomodo excuset* utilitas *ob publicam lætitiam.*
305. *Quomodo excuset* parvitas materiæ. (Vide etiam de hoc lib. 6. n. 346.)
306. *An peccet graviter mandans sex famulis, ut laborent per horam.*
307. *Unde sumatur gravitas materiæ in forensibus.*

„Tales præcipue sunt septem: Prima, *dispensatio* „episcopi vel habentis potestatem quasi episcopalem, uti „superiores religionum; imo et parochi, quando non da„tur facilis accessus ad episcopum. *Suar.* (1), *Laym.* (2), „*Bon.* (3).

288. — In præcepto abstinendi ab opere servili dispensare potest *primo* Pontifex ut supremus legislator et pastor in omnibus festivitatibus et pro tota ecclesia. — *Secundo* episcopus in sua diœcesi, et etiam capitulum sede vacante; nec non prælati regulares erga suos religiosos subditos et eorum domesticos. Et notandum, quod episcopi dispensare possunt etiam in festis communibus: notandum tamen, quod, si in iis dispensent sine justa causa, peccant graviter, et invalida est dispensatio; secus, si dispensent in festis synodalibus sive particularibus loci. — *Tertio* parochus dispensare potest, quando subditus nequit adire episcopum, sed tantum ad tempus et pro aliquo particulari casu. Ita *Sanch.* (4), *Caj.*, *Sot.*, *Nav.*, *Suar.*, *Pal.*, *Azor.*, *Trull. cum Salm.* (5) *et Viva* (6), qui notat, quod vicarius generalis etiam possit dispensare, sed tantum ex speciali mandato; nam ex generali ei non committuntur illa, quæ gratiam sapiunt, ut ait *Tamb.* (7) *cum Morell.*, *Barb. et Sanch.* Etiam vero præsente episcopo parochi ex consuetudine possunt dispensare in minutis et frequentibus necessitatibus; in iis tamen rebus tantum, in quibus ex consuetudine introductum est, ipsos dispensare, prout in jeju-

(1) *c. 33.* — (2) *c. 4. n. 2.* — (3) *p. 1. n. 20.* — (4) *cons. lib. 5. c. 2. d. 20. n. 2.* — (5) *tr. 23. c. 2. punct. 14. §. 4. n. 352.* — (6) *art. 2. n. 13.* — (7) *l. 4. §. 2. n. 3.*

nio et in vacatione ab operibus servilibus in festis. Ita *Viva* (1), *Tambur.* (2) *cum Th. et Joan. Sanch.*, *Sporer* (3) *cum Suar.*, *Mazzotta* (4) *ac Salm.* (5) *comm.* Censet autem *Elbel* (6) *cum Suar.*, *Sylv.*, *Fill. etc.*, quod urgente necessitate sufficit etiam dispensatio præsumpta, si dispensator adiri nequeat. Hic autem notandum, quod habens potestatem ordinariam potest eam alteri delegare; non autem, si habeat delegatam. *Croix* (7) *cum Tamb. etc.*

289. — „Secunda, *consuetudo*; nam sic licitæ sunt „nundinæ illæ, in festis passim haberi solitæ, et præ„parationes deliciarum non necessariarum, ut cupedia„rum, placentarum et similium ciborum artificiosorum; „item emptiones et venditiones rerum parvi momenti. „*Bon.* (8), *Laym.* (9)."

290. — Hinc ex consuetudine *Salm.* (10) *et Sanch.* (11) excusant eos, qui in area vertunt aut separant segetes, et hortulanos rigantes olera. *Fernandez autem ap. Dian. cum Tamb.* (12) excusant barbitonsores ex consuetudine (et idem ait *Viva* (13), dici posse de sutoribus calceantibus novos calceos). Notat autem *Viva*, quod communius DD. dubitent de tali consuetudine approbata, de qua pariter dubitant *Sanch.* (14) *et Salm.* (15) *cum Caj. et Tol.* Admittunt tamen probabiliter *Cont. Tourn.* (16), *Mazzotta* (17), *Croix* (18), *Elbel* (19), *Tambur.* (20) *et Viva* (21), eos excusari posse, vel ex parvitate materiæ, scilicet si unum vel alterum tondeant, vel ex necessitate rusticorum, quibus tantum diebus festis conceditur, ut tondeantur. Et id concedunt *Salm.* (22) *cum Trull. et Pasq.* (23) non solum, quando rustici alibi habitant, ut admittit *Sanch.*, sed etiam in eodem loco, ubi degit barbitonsor, ex consuetudine jam introducta. Excusant eos etiam *Viva*, *Mazz. et Tamb. cum Forn.* (24) *et Croix cum*

(1) *loc. cit.* — (2) *ut supra n. 37. et c. 5. §. 7. n. 56.* — (3) *de leg. c. 1. n. 349.* — (4) *de leg. tr. 1. d. 4. q. 1. c. 2.* — (5) *de leg. c. 5. punct. 4. §. 2. n. 40.* — (6) *de 3. præc. n 414.* — (7) *n. 584.* — (8) *l. c.* — (9) *l. c.* — (10) *tr. 23. c. 1. punct. 14. §. 3. n. 341.* — (11) *apud Viva art. 2. n. 12.* — (12) *n. 13.* — (13) *ibid.* — (14) *d. 27. n. 1.* — (15) *ibid. n. 336. et 337.* — (16) *de 3. decal. præc. art. 1. colliges 4.* — (17) *tom. 1. c. 2.* — (18) *lib. 3. p. 1. n. 591.* — (19) *n. 417.* — (20) *§. 2. n. 13.* — (21) *l. c.* — (22) *ibid. n. 334.* — (23) *n. 341.* — (24) *ibid.*

Dian. et Ills. (1) ratione notabilis lucri cessantis, si alias a plerisque relinquerentur cum gravi jactura lucri; cum *Spor.* (2), qui universe permittit id cum *Fern.*, *Dian. etc.* ex consuetudine fere ubique tolerata.

Notandum autem circa consuetudinem id, quod dicit *Viva* (3), scilicet, quod ad excusandum sufficit probabilis consuetudo: sufficit enim, ut dicunt *Salm.* (4), *Salas*, *Gran. etc.*, dictum unius doctoris eximii, etiam moderni, qui consuetudinem afferat. Bene autem advertit *Mazzotta* (5), quod in dubio de consuetudine possidet præceptum; unde petenda est dispensatio: secus, si probabile sit, adesse consuetudinem.

291. — „Tertia, *pietas* in Deum, per quam licita sunt „opera, quæ proxime (non quæ remote) spectant ad cul„tum Dei: ut pulsare campanas, circumferre imagines „vel cruces in supplicatione. Ornare autem et verrere „templa ac similia, quæ ad ipsum officium non spe„ctant, si absque ratione in festum differantur, venialia „habentur. *Fill* (6), *Bon.* (7)."

292. — Quæritur hic 1., an liceat in die festo verrere templum, coquere hostias, ornare altaria aut ecclesiam tapetis, tabulata erigere necessaria ad festivitatem vel sepulcrum et similia. Tres sunt sententiæ.

Prima sententia cum *Conrad. et aliis apud Dian.* dicit, hæc esse illicita sub gravi, nisi excuset rationabilis causa, quia sunt vere servilia; sed hæc est contra communem.

Secunda sententia cum *Viva* (8), *Suar.*, *Tol.*, *Croix* (9) *et Tamb.* (10) dicit, non esse servilia; sed si possent expediri die præcedenti, esset veniale, transferre illa ad diem festum.

Tertia sententia satis probabilis tenet, hæc ne sub levi quidem vetari in die festo: tum quia est communis consuetudo, tum quia hæc opera per se proxime concurrunt ad cultum divinum. Ita *Elbel* (11), *Salm.* (12) *cum Dian.*, *Pasq.*, *Leand. etc.* Notant autem *Viva et*

(1) *n. 591.* — (2) *n. 55.* — (3) *art. 2. n. 8.* — (4) *de leg. c. 6. punct. 3. §. 2. n. 18.* — (5) *de 3. præc. c. 2.* — (6) *n. 218.* — (7) *loc. cit.* — (8) *art. 2. n. 10.* — (9) *n 586.* — (10) §. *2. n. 3.* — (11) *n. 420.* — (12) *tr. 23. c. 1. punct. 11. §. 4. n. 251.*

Tamb. (1), quod scienter præparare tabulata in die festo ad videndam processionem de se esset peccatum grave; sed si non sint facta pridie, licite fiunt in die festo: et idem tenet *Mazzotta* (2).

293. — Quæritur 2., an ob solam pietatem sine actuali necessitate liceat in festis laborare, scilicet conficere vestes pro pauperibus, colere agros ecclesiæ, vehere lapides et ligna ad ejus ædificium, dealbare parietes templi.

Affirmant *Angl.* (3), *Tambur.* (4), gloss. (5), *Sa* (6), *Vill.* (7), *Fill.* (8), item *Perez.*, *Sylv.*, *Pal. etc.* (9). Limitat tamen *Sylv.*, modo non sit diebus dominicis et festis solemnioribus, nec usque ad ultimam fatigationem. Moventur ex eo, quod ex *c. Conquestus de feriis* excusentur judicialia, *si necessitas urgeat*, *vel pietas suadeat:* ergo similiter, dicunt, excusari servilia. Et hæc ratio non videtur spernenda, cum eodem jure ecclesiastico, ut supra *n. 265.*, vetentur judicialia ac servilia; in æquiparatis autem, ubi currit eadem ratio, eadem currit legis dispositio, ut ex communi diximus de *leg. lib. 1. n. 106. in fin.*

Negant vero alii licere, nisi actu urgeat necessitas, vel saltem nisi interveniat licentia episcopi; quia talia opera de se sunt servilia et nonnisi remote concurrunt ad cultum divinum. Judicialia vero ut supra de se non sunt servilia, et ideo permittuntur ob pietatem. Præceptum autem colendi Deum, abstinendi a servilibus operibus, est altioris ordinis quam opera pietatis. Hæc secunda sententia mihi videtur certo probabilior cum *Sanchez* (10), *Pal.* (11), *Bon.* (12) *et Salm.* (13) *cum Suar.*, *Caj.*, *Nav. etc. comm.* Hinc dicunt *Viva* (14), *Tamb.* (15), *Sporer* (16), *Ronc.* (17) *et Salm.* (18), tum solum licitum esse laborare, cum pauper actu graviter indiget, vel (prout addunt *Ronc. et Salm. ib. cum AA. cit.*) ita indiget, ut, nisi in festo laboret, non posset suæ necessi-

(1) *ibid.* — (2) *loc. cit.* — (3) *v. feriæ n. 9. 28. et 32.* — (4) *v. feriæ n. 18. et 37.* — (5) *in c. Conquestus de feriis v. pietas.* — (6) *v. fest.* — (7) *c. 22. n. 80.* — (8) *tr. 27. n. 156.* — (9) *apud Sanch. cons. lib. 5. c. 2. dub. 23.* — (10) *l. c. n. 3.* — (11) *tr. 9. de unic. p. 10. n. 2.* — (12) *p. 3. n. 6.* — (13) *loc. cit. n. 260.* — (14) *art. 2. n. 8.* — (15) *n. 18.* — (16) *tract. 3. c. 4. n. 53.* — (17) *c. 3. q. 5.* — (18) *eodem tr. punct. 14. §. 4. n. 357.*

tati subvenire, et alias ipse pauper stipendium operariis non valeret solvere. Idem tenet *Escob.* (1), dicens, licere exstruere ecclesiam, ejus agros colere etc., si ipsa sit adeo paupercula, ut aliunde sibi providere non valeat. Advertit *Tamb.* (2) *cum Fag.*, ad hoc non sufficere necessitatem communem, sed requiri, ut noscatur hujusmodi pauper in particulari, vel gravis et certa necessitas in aliqua universitate. Loquendo autem de locis piis *Salm.* (3) sic ajunt: *Cæterum, quia fere omnes ecclesiæ et monasteria jam his temporibus egestate laborant, idcirco pro his sive pro hospitalibus, confraternitatibus et similibus possunt licite homines laborare, templa exstruendo, segetes metendo, agros colendo etc.* Ita *Salm.* (4) *cum Suar., Sot., Pal., Bonac., Trull., Caj., Sanch. etc.* Sic pariter permittit *Mazzotta* laborare ad conficienda ornamenta necessaria pro ecclesia indigente.

294. — „Quarta, *charitas* erga proximum; per quam li-„citi sunt et valent actus judiciales pauperum orphanorum, „viduarum et miserabilium personarum, ne expensis gra-„ventur. Sic etiam possunt rusticanorum in parvis oppidis, „si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Si-„militer licet pauperibus et infirmis pro tunc egentibus „subvenire; item emere et vendere rusticis, qui aliis die-„bus impediuntur." *Laym.* (5). *Vide Dian.* (6).

295. — „Quinta, *necessitas* propria vel aliena corporis „vel animæ; si nimirum sine gravi incommodo aut detri-„mento aliquid omitti non possit." *(D. Th.* (7) *generaliter excusat, qui laborant ad vitandum damnum bonorum).* „Quo modo excusantur 1. judicia, quæ celeritatem requi-„runt: v. gr. si latro foret fugitivus, nisi tunc caperetur; „2. servi et ancillæ, coacti a dominis laborare, nec auden-„tes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos „deserere debent. *Suar., Laym.* (8)."

296. — Famuli, coacti a dominis ad laborandum in die festo, nisi sit in festi contemptum, satis excusantur ob timorem gravis indignationis domini aut gravis incommodi; v. gr. si timeant, ne dimittantur, quin possint statim aut de facili alium dominum invenire. Ita *Croix cum Ills.* (9),

(1) *de 3. præc.* — (2) *l. c.* — (3) *ib. punct. 11. §. 4. n. 253.* — (4) *ibid.* — (5) *c. 2. n. 7.* — (6) *t. 1. r. 34.* — (7) *2. 2. q. 122. art. 4.* — (8) *loc. cit.* — (9) *n. 593.*

Ronc. (1), *Elbel*(2), *Viva*(3), *Salm.*(4) *cum Pal.*, *Suar.*, *Azor.*, *Bon.*, *Nav.*, *Sanch.* Quod si talis timor non adsit, verius dicunt *Sanchez* (5), *Salm* (6), *Ronc.* (7) *contra Bus.* ipsos teneri statim dominos deserere; nisi sint addiscentes vel obligati ad famulandum usque ad certum tempus, si hi vere grave damnum paterentur. Idem, quod de famulis, dicitur de filiis aut uxoribus, quæ coguntur ad laborandum a viris, si nequeant renuere sine timore gravis damni aut gravis indignationis, ut *Viva et Salm.* (8) *cum citat. AA. et Mazzotta.*

297. — „3. Excusantur iidem et similes, reficientes suas „vestes, cum id aliis diebus non possint" *(cum Laym. et Spor.)*(9); „4. pauperes, qui se suosque alere non possunt, „operantes privatim: sine scandalo, maxime quando multi „dies festi concurrunt. *Bon.* (10)." *(cum Sanch.* (11) *et Salm.* (12) *cum Azor., Suar., Pal. etc.)*

298. — „5. Excusantur coqui et culinarii. Certum est, „licere coquere cibos, ut DD. communiter *cum s. Th.* (13)." *(Et quod ad cibos præparandos pertinet, licitum est etiam animalia occidere et excoriare, si pridie commode non potuerit fieri, ut solet evenire in magnis civitatibus; non autem in oppidulis, nisi sit in tempore æstivo, vel nisi concurrant plura festa. Sanch.* (14) *cum Salm.* (15) *cum Pal.)*

Licitum esse etiam artocopis, facere pastillos, saltem ex consuetudine, ajunt *Sanch.* (16), *Salm.* (17) *cum Sot. et Trull.* Sed merito negat *Tamb.* (18), nisi sint pro cibo proprio tantum illius diei, vel iis opus esset ad publicam abundantiam, ut ait.

Utrum liceat conficere cibos ad delectationem, puta saccharo condita etc.? Negant *Sanch.* (19), cui adhærent *Salm.* (20) *et Ronc.*; nisi sint (ut dicunt *Salm.*) ad modum victus diuturni, vel nisi occurrat improvisa aliqua specialis causa invitandi amicos, vel nisi, addit *Ronc.*, talis cibi die antecedenti non sic commode vel sane fieri possint. Sed

(1) *c. 3. q. 5.* — (2) *de 3. præc. n. 377.* — (3) *art. 2. n. 9.* — (4) *tr. 23. c. 1. punct. 14. §. 3. n. 339.* — (5) *n. 18.* — (6) *ibid. n. 340.* — (7) *ibid.* — (8) *ibid.* — (9) *n. 50.* — (10) *n. 13.* — (11) *lib. 5. c. 2. dub. 18. n. 15.* — (12) *ibid. §. 2. n. 324.* — (13) *2. 2. q. 122. art. 4. ad 4. et 5.* — (14) *dict. dub. 18. n. 6.* — (15) *c. 1. n. 326.* — (16) *n. 3.* — (17) *ibid. n. 327.* — (18) *§. 2. n. 11.* — (19) *n. 15.* — (20) *ib. n. 331.*

Pal. (1) dicit, hos cibos, etsi superfluos et ad delectationem conficere, excusari consuetudine; et merito probabile putat *Tambur.* (2) *cum Fagundez*, et consentit *Viva* (3) *cum Azorio et Mazzotta* (4).

Permittunt etiam ex consuetudine *Mazzotta* (5), *Viva* (6) *et Fag.*, *Pal.* (7), colligere fructus in die festo, etiam non necessarios ad usum diei, ut integriores serventur. Et hoc facilius permittendum, si periculum sit, ut ab aliis surripiantur vel a pluvia contaminentur; unde usu receptum est multis in locis, colligi in die festo olivas, castaneas et alios fructus sylvestres. Certum est autem, licere in festis præstare opera, quæ sunt necessaria ad usum quotidianum, ut sternere lectos, purgare domum aut vestes, utensilia culinaria lavare et similia. *Elbel* (8) *cum Sporer* (9), *Henno etc. communiter.*

„6. Excusantur pistores, laniones et similes in oppidis „populosis et concursu festorum." *(Dicit Cont. Tourn.* (10) *cum Pontas et Juenin, bene excusari pistores et vendentes merces, si aliter nequeunt se suosque sustentare, vel, si non laborant, sunt aliis grave incommodum parituri.)*

299. — Utrum liceat conficere et coquere panem? Quoad pistores seu furnarios, ait *Viva*, eos communius a DD. non excusari, si possint illum conficere die antecedenti; et idem dicunt *Sanchez* (11) *et Bonacina* (12); sed excusant, si interveniat concursus festorum aut multitudo emptorum vel utilitas populi. Probabiliter tamen *Mazzotta* (13) *et Salmant.* (14) *cum Sa, Azor., Pasqualig., Leand. etc.* universe tales excusant, etsi ad panem conficiendum farinam cribrent, triticum terant. Ratio, tum quia semper adest aliqua ex causis excusantibus, a *Sanch.* et *Bon.* mox assignatis; tum quia panis diurnus est aptior ad victum, et alias minima ejus penuria apta esset ad populum commovendum; tum quia adest consuetudo Romæ, et crederem, posse dici ubique cum *Sporer* (15).

(1) *apud Tamb. n. 9.* — (2) *n. 10.* — (3) *art. 2. n. 6. vers. 2* — (4) *c. 2.* — (5) *ibid.* — (6) *dict. n. 6.* — (7) *ap. Tamb. dict. l. et n. 22.* — (8) *n. 394.* — (9) *n. 42.* — (10) *de 3. dec. præc. art. 1. colliges. 4.* — (11) *d. 18. n. 3.* — (12) *punct. 3. n. 9.* — (13) *loc. cit.* — (14) *tr. 23. c. 1. punct. 14. §. 2. n. 328.* — (15) *n. 55.*

Ita quoad pistores; sed quoad alios, an adsit consuetudo permittens conficere panem? Merito dubitat *Tamb.* (1), nisi concurrant plura festa; vel nisi panis coctus non sit satis aptus; vel denique nisi sit necessarius ad usum illius diei, ut dixi de pastillis, quia tunc reducitur ad præparationem proprii victus. Ita *Tamb.* (2) *cum Sanchez*, *Bon. et Fag.* De lanionibus autem vendentibus carnes *vide dicta n. 298.*

300. — „7. Chirurgi, pharmacopolæ; 8. conflatores ferri „et vitri, coctores laterum, calcis etc. et quicumque, quo„rum opus semel cœptum non potest interrumpi sine „damno."

Licitum est coquere calcem, vitrum, saponem, quia talium coctio plures requirit dies; et hæc potest aliquando etiam inchoari die festo ad vitandum grave damnum; ut *Sanch.* (3) *et Sot.*, *Pal.*, *Trull.*, *Nav. etc. cum Salm.* (4).

Licitum est pariter, ferrare equos itinerantium vel eorum, qui summo mane iter sunt acturi aut in agrum egressuri ad laborandum; nam alias grave damnum paterentur. Est commune; *Salm.* (5) *cum Sanch.* (6), *Sot.*, *Trull.*, *Nav. etc. ac Mazzotta* (7). Idcirco pariter possunt refici vomeres eorum, qui aliter die sequenti laborare non valerent; sic etiam reficere vias, pontes, ut *Mazzotta* (8).

„9. Excusantur molitores *(vide supra dub. 1. n. 277.)* „et naucleri pendentes a ventis; 10. piscatores halecum, „thynnorum etc., qui certo tantum anni tempore id „possunt."

301. — Quæritur hinc 1., an occasio quærendi magnum lucrum excuset ab exercendis servilibus in die festo. Duplex est sententia probabilis.

Prima affirmat, ut tenent *Caj.* (9), *Angel.* (10), *Armilla* (11), *Holzm.* (12), *Sanch.* (13) *cum Palac.*, *Rosell. et Alcoz.*, *P. Zachar.* (14), *Renzi* (15), *Spor.* (16), *Maz-*

(1) *n. 9.* — (2) *n. 9. et 11.* — (3) *n. 21.* — (4) *ibid. §. 3. n. 341.* — (5) *ibid. n. 346.* — (6) *loc. cit. n. 14.* — (7) *dict. c. 2.* — (8) *ibid.* — (9) *in summ. v. festor. violatio.* — (10) *v. feria n. 34.* — (11) *v. festum n. 20.* — (12) *tom. 1. n. 546. v. quarta.* — (13) *cons. lib. 5. c. 2. dub. 19.* — (14) *l. 3. p. 1. n. 588.* — (15) *de 3. præc. c. 3. q. 13.* — (16) *de 3. præc. c. 4. n. 51.*

Zotta (1), *Elbel* (2), *Bon.* (3), *Viva* (4), *Tamb.* (5) *cum Dian. et Fill.*, *Sayr. et aliis* (6). Ratio, quia amissio magni lucri (scilicet extraordinarii, non autem mercedis diurnæ) idem est ac magnum pati damnum; ideo in *c. Licet de feriis Alexander III.* dispensasse fertur, ut possent capi halecia in dominicis et aliis festis, exceptis solemnioribus (sed non sub mortali, ut notat *Sanch.*) (7). Idque *Bus.* hic, *Gob.*, *Caj.*, *Nav. apud Sanch.* recte extendunt ad piscationem thynnorum.

Secunda tamen *sententia*, quam tenent *Ronc.* (8) *et Salm.* (9) *cum Suar.*, *Reginald.*, *Pal.*, *Abul. etc.*, negat, eam excusare, quia, ut dicunt, non est idem, amittere lucrum ac damnum pati. — Sed prima sententia est forte magis probabilis, cum communiter illi, qui laboribus se sustentant, raras habeant occasiones talis magni lucri acquirendi, et existiment, magnum damnum se sustinere, quando magnum lucrum amittunt; in idem enim revera coincidunt, aliquid amittere et prohiberi acquirere, quod amplius acquiri non potest, ut ait *Spor.* (10); nam in *l. unic. c. de sent.* magnum lucrum cessans gravi damno æquiparatur. Saltem in tali circumstantia dicendum videtur, præceptum festi prout humanum non obligare cum tanta jactura, ut ait *Tamb.*, necnon *Ronc.*, qui (11) non negat, saltem excusare magnum lucrum speratum, si esset tale, quod ex eo posset quis, multas necessitates patiens, sibi providere et suis, cum *Suar.*, *Reg. ex Fill.*

Ob eamdem rationem probabiliter dicunt *Tamb.* (12) *et Mazzotta* (13) *contra Salm.* (14), excusare etiam ab auditione sacri notabilis lucri amissionem. *Vide infra dub. 5. n. 532.* Merito autem reprobant *Salm.* (15) illud, quod adhuc probabile putat *Tambur.* (16) (et ei consentit *Viva*) (17), posse aliquem proficisci die sabbati ad venandum in nemore longinquo, licet die dominica ibi non possit audire missam; communiter enim (ait *Tamb.*)

(1) *c. 2.* — (2) *n. 402.* — (3) *p. 3. n. 15.* — (4) *art. 2. n. 9. in fin.* — (5) *c. 3. §. 2. n. 80.* — (6) *apud Salm. ibid. n. 342.* — (7) *n. 4.* — (8) *c. 3. q. 5. r. 11.* — (9) *ib. n. 343.* — (10) *dict. n. 51.* — (11) *d. l.* — (12) *l. 4. c. 2. §. 2. n. 7.* — (13) *de 3. præc. c. 3. §. 2.* — (14) *tr. 23. c. 1. punct. 14. §. 3. n. 345.* — (15) *ibid.* — (16) *c. 1. §. 3. n. 9.* — (17) *q. 4. a. 3. n. 12.*

excusantur itinerantes et vectores mercium, qui pridie festi iter aggrediuntur. Qui vero die Jovis venatum iret, communiter excusatur *apud Viva* (1) *cum Sanch., March. et Pal.*

302. — Quæritur 2., an excuset ratio otii vitandi. Adsunt tres sententiæ.

Prima cum *Suar., Comit. et aliis* (2) omnino negat, quia pius finis otii vitandi non potest efficere, ut servile opus servile non sit: sed hæc ratio non persuadet, quia causa, quando est justa, licet naturam operis non mutet, tamen excusat.

Hinc *secunda sententia*, quam tenent *Sa*, *Sylv.*, et sequitur *Laym.* (3) *et Mazz. cum Pelliz. et Burgh. apud Croix*, excusat eos, qui, nisi laborent, occasione otii versantur in probabili periculo peccandi. Si enim, dicunt, excusat periculum damni temporalis, tanto magis debet excusare periculum spiritualis. Hanc sententiam admittunt *Tamb.* (4), *Viva* (5), *Sanch.* (6), *Croix* (7), *Zachar.* (8) tantum in casu, quo urgeret tentatio, quæ aliter vinci non posset nisi laborando. Et sic etiam vere loquitur *Laym.*, qui ideo dicit *cum Viva et Spor.* (9), raro talem necessitatem laborandi accidere; et hæc est *tertia sententia*, cui libentius me subscribo.

303. — „11. Excusantur instauratores fontium, pontium, „viarum publicarum et similium, quæ moram non patiun„tur; 12. sartores in operibus necessariis, ut funeribus, „nuptiis etc., si aliter fieri non potest, ut satisfaciant."

Sartoribus, qui in diebus profestis vestes suere non potuerint, licet eas perficere in festis urgente necessitate, v. gr. funerum, nuptiarum et similium; puta (dicunt *Salm.*) si advena careat vestibus decentibus: decentia enim status istius illos excusat. Ita *Salmant.* (10) *cum Laym.* (11), *Trull.*, *Diana*, *Pasq.* Eos excusant etiam *Viva* (12), *Mazzotta* (13), *Sporer* (14) *et Croix* (15) cum *Laym. et Dian.*, si alii expectent ad usum vestes promissas: sed

(1) *ibid.* — (2) *ap. Croix n. 586.* — (3) *l. 4. tr. 7. c. 4. n. 2. in fine.* — (4) *c. 3. §. 9. n. 18.* — (5) *art. 2. n. 10.* — (6) *dist. 15. n. 13.* — (7) *d. n. 586.* — (8) *l. 3. p. 1. n. 586.* — (9) *n. 54.* — (10) *loc. cit. n. 337.* — (11) *c. 2. n. 2.* — (12) *a. 2. n. 7.* — (13) *c. 2.* — (14) *n. 50.* — (15) *n. 562.*

intelligendum (ait bene *Croix*), si aliter sartores passuri essent grave incommodum. Idem dicunt *Salm.* (1) de sutoribus cum *Viva* (2) *et Mazz.*, qui excusant calceantes novos calceos ex consuetudine introducta.

„13. Item agricolæ, ad cavendum damnum ruri laborantes, ut, si ob pluviam imminentem segetes vel fœnum congregent. *Bon.* (3), *Fill.* (4)." *Croix* (5).

„14. Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt, cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias commode emere posse." *(Vide supra n. 286.)* „De supra dictis *vide Suar.*, *Fill.*, *Laym.*, *Bon.* (6).

304. — „Sexta, *utilitas*, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam vel splendorem: sic enim licet in adventu vel ortu principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, vestes etc.; quamquam monet recte *Suarez*, præstare in hoc casu petere veniam a pastoribus. *Vide Bon.*"

Licitum esse constat, ob publicam causam et honestam necessitatis vel lætitiæ, puta ob victoriam, adventum vel ortum principis etc., conficere vestes, theatra et similia. Extendunt, hæc fieri posse etiam ob recitandam comœdiam, *Sanch.* (7), *Tol. et Trull.*, *Pasq.* (8), qui a fortiori extendunt ad taurorum agitationes; dummodo talia die profesto præveniri non potuerint. Ratio, quia talia signa lætitiæ sunt reipublicæ moraliter necessaria, et ideo permittuntur ex consuetudine. Nam ad hæc omnia, ut notat *Viva*, sufficit probabilis necessitas aut probabilis consuetudo. Sic pariter permittit *Mazz.* (9) conficere theatra, vestes famulorum etc. causa nuptiarum, si pridie perfici nequiverint.

305. — „Septima excusat item, saltem a gravi peccato, *parvitas* operis seu temporis. Unde grave non videtur una hora laborare, ut habet *Suar.* (10), maxime, ut notat *Laym.*, si labor non sit nimis servilis et fatigans corpus. Imo durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat. *Vide Fill.* (11)."

(1) *ibid.* — (2) *n. 12.* — (3) *n. 13.* — (4) *n. 211.* — (5) *n. 558.* — (6) *ll. cc.* — (7) *dub. 18. n. 27.* — (8) *ap. Salm. tr. 23. c. 1. punct. 14. §. 3. n. 347.* — (9) *d. c. 2.* — (10) *l. 2. de fest. c. 32.* — (11) *tr. 27. c. 1. q. 1. n. 105.*

Quæritur 1., quænam in hoc sit gravitas materiæ. Aliqui canonistæ *ap. Suar.*, ut ajunt *Salm.* (1), ponunt pro materia gravi tertiam partem diei; sed hæc opinio communiter rejicitur. Alii contra nimis rigorose, ut *Azor.*, *Bon. et Reg.* (2), ponunt unam horam, et hos impugnant *Suar. et Pal.*, maxime, ut notat *Bus. cum Laym.*, si labor non sit nimis fatigans. Alii ponunt pro materia gravi duas horas, ut *Ronc.* (3) *cum Sanch.*, *Trull. et Salmant.* (4) *cum Pal.*, *Elbel* (5), *Holzm.* (6); et hanc *Spor. ac Mazz. cum March.* vocant communem sententiam. Idem sentit *Henno* (7), si labor sit valde servilis, ut cædere lapides, fodere terram etc.; in aliis autem requirit tres horas. Alii vero generice loquendo requirunt ad materiam gravem (et non improbabiliter) duas saltem, et aliquantulum plus quam duas horas, ut *Viva cum communiori*, ut asserit, *et Dian.*, *Gran.*, *Henr.*, *Bassæus*, *Leand.*, *Vall.*, *Ills.* (8) *cum Tamb.* (9), qui dicit, esse hanc sententiam nostra ætate jam receptam. Alii, ut *March. et Gob.* (10), requirunt tres horas,*) quod *Viva et Mazzotta* etiam admittunt, si aliqualis necessitas vel alia causa concurreret, per se sola non sufficiens ad excusandum. *Bus.* pariter *cum Fill.* ait, durum esse, damnare peccati mortalis laborem duarum vel trium horarum. Consentit *Croix* (11) et concludit, quod communior et probabilior nunc est sententia, non esse mortale, nisi laboretur saltem multum ultra duas horas, puta duas horas cum dimidia.

306. — Quæritur 2., an peccet graviter, qui die festo mandat sex famulis, ut laborent per horam. *Coninch.* (12) affirmat, et pariter non negat *Arsdek.*, cujus opinionem dicit probabiliorem *Croix* (13) casu, quo dominus mandat,

(1) *loc. cit.* §. *1. n. 312.* — (2) *ap. Croix n. 594.* — (3) *c. 3. q. 5. r. 5.* — (4) *ib. n. 313.* — (5) *n. 395.* — (6) *n. 545.* — (7) *ap. Cont. Tourn. de 3. dec. præc. art. 1. concl. 1. in fine quæres.* — (8) *ap. Salm. ib. n. 312. in fin. et apud Croix d. l.* — (9) *c. 3. §. 2. n. 1.* — (10) *ap. Croix ib.* — (11) *lib. 3. p. 1. n. 594.* — (12) *in clypeo tom. 3. art. 5.* — (13) *n. 581.*

*) Sed hæc opinio, ait *s. Alphonsus*, est nimis laxa *Hom. ap. tr. 6. n. 25.* *Editor.*

ut laborent successive; nam si eodem tempore, consentiunt omnes cum *Sanch.*, *Bon.*, *Trull. etc.* (1), non esse mortale. Cæterum probabilior et longe communior est sententia, quod in utroque casu non est mortale, ut *Viva* (2) *cum Bon.*, *Sanch.* (3), *Ronc.* (4) *et Salm.* (5) *cum Trull.*, *Dian.*, *Pasq.* Ratio, quia opera famulorum non uniuntur in unum: nequit autem dominus peccare magis quam ipsi famuli, qui tantum leviter in hoc peccarent, cum leviter tantum unusquisque deficeret ab obligatione vacandi Deo. Secus certo esset, si dominus uni famulo mandaret pluries laborare in die festo usque ad materiam gravem.

307. — „In forensibus autem et judicialibus materiæ „quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate „operis desumendam, monet *Escob.* (6) *ex Palao* (7). „Sic grave peccatum esse, asserit, venditionem rei magni „momenti cum magna solemnitate, licet brevi tempore „fieret. Quod intellige (secundum prædicta), nisi con„suetudo vel necessitas excuset." *(Vide dicta n. 286. in fine.)*

DUBIUM III.

Quæ opera diebus festis præcipiantur.

308. *Quomodo præcipiatur diebus festis auditio concionis et missæ; et parochis concionari.* Remissive ad n. 269.
309. *An satisfaciat recitans sub missa officium etc.; an inserviens missæ.*
310. *Quænam omissio sit gravis in audiendo sacro.*
311. *An liceat audire successive duas missas dimidias.*
312. *E quo loco possit audiri missa.*
313. *An in audienda missa requiratur attentio interna.*
314. *An satisfaciat confitens peccata tempore missæ.*
315. *An extasim patiens.*
316. *An dormitans.*
317. *An confabulans, se vesiens, aut calceans, aut deambulans, aut colligens eleemosynas, canens etc.*
318. *In qua ecclesia audienda sit missa.*

(1) *ibid. n. 580.* — (2) *art. 2. n. 11.* — (3) *dec. l. 1. c. 4. n. 12.* — (4) *c. 3. q. 5. in fine.* — (5) *ibid. n. 317.* — (6) *ex. 5. c. 3. n. 14.* — (7) *lib. 1. tract. 9. d. 2. p. 3. n. 4.*

319. *Quinam satisfaciant audiendo missam in oratoriis privatis. An satisfaciant audientes in littore aut castris.*

308. — „**Resp.** Præcipitur 1. auditio concionis, non „tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere „necessaria ad salutem. *Vide Trid.* (1), *Fill.* (2), *Bon.* (3) „*Suar. etc.* Dixi: *Nisi quatenus etc.*; quia homines ru„diores, ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præser„tim, quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum „est supra (4), tenentur lege charitatis (si alias ea com„mode addiscere non possint) sub gravi peccato concioni „vel potius catechesi interesse; *Bon.* (5), addens, eo casu „concionem etiam missæ præferendam esse. *Trull.* (6), „*Fag. etc.*" *(Quando autem episcopi teneantur concionem facere, vide dicta n. 269. v. hic obiter.)*

„Præcipitur 2. speciali præcepto, obligante sub mor„tali, audire missam, hoc est morali et humana assi„stentia sive præsentia ei interesse. Est communis ex „*cap. Omnes fideles et ex c. Missas de consecrat. dist. 1.* „*contra Ang. et Rosellam*, qui semel vel iterum negli„gere dicunt esse veniale." *(Est præterea damnata hæc propositio ab Innocent. XI. propositione 52.)* „Obligat „hoc præceptum omnibus festis omnes baptizatos usum „rationis habentes, non autem infantes, amentes vel ca„techumenos. Ratio primæ partis est, quia est univer„sale; ratio secundæ est, quia assistentiam humanam „habere non possunt; ratio tertiæ est, quia non sunt „ecclesiæ subjecti. *C. Lugo* (7) ex *Navarr.*, *Sanch. et* „*Coninch.*

Unde resolves:

„1. Non est obligatio audiendi concionem in parochia „propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum „agnoscunt, cum *Trid.* (8) dicat, *teneri, ubi commode id* „*fieri potest;* tum quia, si qua obligatio fuit, ei deroga„tum est per privilegia regularium et generalem con„suetudinem contrariam. *Suarez* (9), *Azor.*, *Navar.*, *Ce-*

(1) *sess. 24. c. 4. de reform.* — (2) *hic c. 8.* — (3) *t. 1. d. 5. q. 1. p. 2. n. 27.* — (4) *l. 3. tr. 1. c. 1.* — (5) *de 2. in præc. 2. n. 28.* — (6) *l. 1. c. 1. d. 4. n. 12.* — (7) *d. 22. sect. 1. et 2.* — (8) *sess. 24. c. 4. de ref.* — (9) *de rel. l. 2. c. 16.*

„*ned.*, *Zerol.* (1), *Trull.* (2). *(Vide Barb. in Trid.)* (3). „Imo fratres Prædicatores et Minores, et qui cum ipsis „privilegiis communicant, concionantes in suis ecclesiis „quovis anni tempore, possunt auditoribus suis concedere „18 annos et 220 dies indulgentiæ nomine Papæ. *Dian.* (4) „*ex Rodriq. etc.*" *(Vide dicta supra n. 269. et dicenda apud Bus.)* (5).

„2. Non est obligatio audiendi missam feria quinta et „sexta et sabbato majoris hebdomadæ, neque diebus roga- „tionum. *Azor.*, *Henriq.*, *Suar.* (6).

„3. In die navitatis Christi tantum teneris audire unam „missam. *Nav.*, *Suar.*, *Fill.*

309. — „4. Satisfacit, qui recitat sub missa (ex obliga- „tione) horas canonicas vel pœnitentiam injunctam in con- „fessione, ut contra *Cajet.*, *Sylv.*, *Ang.*, *Armill.* docent „*Suar.*, *Sa*, *Rodriq.*, *Fill. etc.* Ratio est, quia duobus „præceptis potest simul satisfieri." *(Idem sentiunt Spo- rer* (7), *Elbel* (8), *Salm.* (9) *cum Pal.*, *Bonac.*, *Sanch. et communissima)* „ut videre est *supra lib. 1. n. 164.* Idem „de eo, qui confitetur tempore missæ, affirmat *Regin.* (10), „dummodo intentionem habuerit audiendi missam; negat „autem *Suar* (11), *Azor.* (12), *Gordon.*, *card. Lugo* (13), „si quidem possit differre confessionem, nec adsit necessi- „tas præcepti confessionis. Idem dicit *Bon.* (14); ubi „contrariam praxim quorumdam excusat, vel ob necessita- „tem communicandi, vel intentionem audiendi missam „aliam, vel denique ob bonam fidem." *(Vide infra n. 314.)*

„5. Satisfaciunt etiam inservientes missæ, si rece- „dant, allaturi necessaria, v. gr. vinum, hostiam, thus etc.; „quia, cum hæc ordinentur ad officium, non censentur „abesse, dummodo non recedant ab ecclesia vel saltem „non longe. *Vide Bon.*" *(Ita etiam Lugo* (15) *et Sal- mant.* (16) *cum Sa*, *Nav.*, *Sylv.*, *Dic. etc. Et sic tenendum cum Elbel* (17), *Pal. et Bon.*, *si sit per breve tempus*, *vel non exeatur ab ecclesia*, *contra Dic.*, *Leand. et Dian.* (18).

(1) *p. 1. verb. præd.* — (2) *l. 2. c. 1. d. 4.* — (3) *sess. 24. c. 4.* — (4) *p. 4. t. 4. r. 22.* — (5) *n. 323.* — (6) *d. 88. sect. 5.* — (7) *c. 4. n. 16.* — (8) *n. 359.* — (9) *tr. 5. de sa- crif. missæ c. 6. punct. 2. n. 20.* — (10) *l 19. n. 14.* — (11) *d. 88. sect. 6.* — (12) *c. 7. q. 6.* — (13) *l. c.* — (14) *disp. 4. art. ult. p. 1.* — (15) *disp. 22. sect. 1. n. 24.* — (16) *ibid. n. 21.* — (17) *n. 556.* — (18) *apud Salm. dict. n. 21.*

310. — „6. Peccat, qui non audit integram missam; „et quidem venialiter, si omittatur parva pars; mortali„ter, si notabilis, v. gr. media vel tertia pars. *Laym.* „tamen et alii durum putant, mortalis damnare eum, qui „ab offertorio usque ad finem adsit; additque, commu„niter excusari a mortali, qui audiunt a principio epi„stolæ vel secundum alios evangelii usque ad finem, vel „ab initio usque ad communionem. *Vide Bonac.* (1), *card.* „*Lugo* (2)."

Quær. 1., quænam omissio in audiendo sacro sit peccatum grave. Diversæ sunt sententiæ.

Prima dicit, esse grave, omittere ab initio usque ad epistolam exclusive; ita *Tol.*, *Bon.*, *Nav.*, *Torr.* (3).

Secunda dicit, esse grave, si omittatur inclusive usque ad epistolam; ita tenent *Viva* (4), *Croix et Salm.* (5) *cum Sot.*, *Suar.*, *Tab.*, *Azor.*, *Fag.*, *Coninch.*, *Henr.*, *Dic. etc. cum communiori*, ut asserunt *Salm.*

Tertia sententia dicit, non esse grave, si omittatur ab initio usque ad evangelium inclusive, modo audiatur usque ad ultimum evangelium. Ita *Dicast.*, *Pal.*, *Lug.*, *Tamb.*, *Sa* (6) *et Croix*. Et probabilem hanc censent *Holzm.* (7), *Elbel* (8) *et Suar.* (9), *Azor.*, *Bonac.*, *Laym.*, *Henr.*, *Rodr. etc.*; etiamsi omittatur *Credo*, ut *Lugo*, *Henr.*, *Burgh.* (10), quia *Credo* non est pars regularis. Hinc dicunt, non peccare graviter, qui veniat ante offertorium, ex quo, teste *Isidoro*, olim missa incipiebat. — Secunda sententia mihi est probabilior; sed hanc ultimam (recte dicunt *Salm.*) (11), quis neget, esse probabilem in re, quæ pendet ab æstimatione hominum, cum sit fulcita tot et talibus auctoribus?

Qui autem omittit omnia post sumptionem, non peccat graviter; est commune cum *Croix* (12); neque si omittat omnia ante epistolam simul et omnia post sumptionem, ut *Suar.*, *Ills.*, *Fag. apud Croix*. Quid, si omitteret etiam epistolam? *Baun. et Lamas* etiam ex-

(1) *l. 1. d. 4. q. ult.* — (2) *d. 22. sect. 1. n. 3.* — (3) *ap. Croix l. 3. p. 1. n. 665.* — (4) *quæst. 9. art. 3. n. 2.* — (5) *de miss. sacrif. c. 6. punct. 1. n. 2.* — (6) *apud Salm. ibid.* — (7) *de 3. præc. n. 525.* — (8) *n. 258.* — (9) *apud Salm. loc. cit.* — (10) *apud Croix loc. cit.* — (11) *ibid.* — (12) *n. 666.*

cusant; sed contradicunt *Pal.*, *Suar.*, *Coninch. et communius ap. Croix.* Omittere autem solum offertorium sive ante sive post consecrationem, non est grave, ait *Pasq.* (1).

Quoad canonem autem certum est, minorem omissionem esse grave. Quare grave quidem est omissio consecrationis et sumptionis simul, ut communiter *ap. Salmant.* (2) *et Croix* (3); item si omittatur a consecratione usque ad *Pater noster* exclusive: *Salm.* (4) *et Croix* (5), *Leand. et alii apud Croix.* Sed dubitatur, an omittere tantum communionem vel consecrationem sit grave. Affirmant ex communiori *Reg.*, *Bon.*, *Coninch.*, *Avers. etc. cum Croix* (6), *Ronc.* (7), *Pal.* (8), *Holzm.* (9), *Salmant.* (10). Imo *Pasq.* dicit, esse grave, etsi una consecratio omittatur, quia probabilius sacrificium in consecratione consistit. Alii tamen, ut *Lugo* (11), *Tamb.* (12), *Diana* (13), *Escob.* (14), a gravi excusant, etiamsi tota consecratio omittatur; cum satis non constat, utrum essentia sacrificii sit vere in sumptione vel consecratione; et probabile putet *Elbel* (15), *cum Suar.*, *Hurt.*, *Fag.*, *Burghaber etc.*, valdeque adhærent *Spor.*, *Viva*, *Laym. et Mazz.* — Prima sententia videtur probabilior, quia (ut ajunt *Salm.* (16) *et Holzm.*), licet non constet, an essentia sacrificii consistat in consecratione vel sumptione, constat tamen, utramque ad integritatem substantialem missæ pertinere. At, quia contra non constat, an ecclesia præcipiat sub gravi audientibus utrique parti interesse, ideo secunda sententia non videtur improbabilis. In die autem parasceve non est obligatio audiendi missam, si in eo occurrat festum annuntiationis, ut ait *Mazzotta* (17) *cum communi contra Vasquez.*

Quæritur 2., an, qui veniret ante consecrationem nec posset aliam missam audire, teneatur saltem illam partem audire. Negat *Sancius;* at omnino affirmandum cum

(1) *apud Croix n. 667.* — (2) *tr. et punct. cit. n. 3.* — (3) *d. n. 667.* — (4) *ibid.* — (5) *l. 3. p. 1. n. 667.* — (6) *ibid.* — (7) *c. 2. q. 1.* — (8) *de euch. p. 16. n. 6.* — (9) *c. 1. n. 52.* — (10) *ib. n. 4.* — (11) *de euch. d. 22. n. 4.* — (12) *l. 6. c. 2. §. 1. n. 3.* — (13) *p. 5. t. 13. r. 61.* — (14) *d. 17. n. 126.* — (15) *n. 358.* — (16) *loc. cit.* — (17) *de 3. præcept. c. 3. §. 1.*

Sanch. (1), *Salm.* (2) *cum Lug.*, *Suar. et communi*, quia remanent ea, in quibus consistit sacrificium. Sed si veniret post consecrationem, tunc eum non teneri reliqua audire, dicunt *Henr. et alii* (3) juxta dicenda *de sacr. missæ* (4), ubi dicemus, valde probabiliter essentiam sacrificii in sola consecratione specierum consistere. Sed contradicit *Cont. Tourn.* (5), inquiens, obligationem missæ se habere instar officii, quod recitari debet in parte, si nequit integre. Sed hoc non suadet, quia in officio præcipitur oratio; unde qui nequit integræ orationi satisfacere, tenetur parti, cui potest; sed, ubi deficit essentia missæ, cessat omnino obligatio, cum præceptum sit de audienda missa, non autem de audienda ejus parte, quæ non est missa. Cæterum sententia hæc affirmativa est valde probabilis et in praxi tenenda (ut ait *P. Zachar.*) (6) ex alia ratione, scilicet, quia audiri potest pars notabilis cæremoniæ sacræ ab ecclesia præceptæ.

Quæritur 3., an omittens levem partem missæ teneatur supplere, si possit. Negat *Fill.*, quia, si omisit cum causa, tunc non peccavit; si sine causa, tunc jam veniale commisit. Sed probabilius contradicunt *Salm.* (7) *cum Leand.*, quia, cum potest, tenetur missam integram audire.

311. — „7. Non peccat, saltem mortaliter, qui a duo„bus sacerdotibus successive duas dimidias missas au„dit, ut habet *Navarr.* (8), *Sa*, *Sot.*, *Henr.*, *Dian.* (9), „*Bon.* (10), *Hurt. contra Suar.*, *Conc.*, *Fag.*, quia au„dit integram missam. Ob quam causam est probabile," (*nunc improbabile ob damnatam ab Innoc. XI. propos. 53.*) „etsi simul audiat, ut habent *Bon.* (11), *Hurt.* „*et Dian. contra Regin.*, *Conc.*, *card. Lugo* etc., quo„rum sententia videtur probabilior."

Quæritur igitur, an satisfaciat præcepto missæ audiens duas illius dimidias partes successive a duobus sacerdotibus. Ad hoc prænotanda est propositio 53. damnata ab *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Satisfacit præcepto ecclesiæ*

(1) *dec. lib. 1. c. 19. n. 6.* — (2) *de sacrif. miss. c. 1. punct. 1. n. 13.* — (3) *ap. Salm. ib.* — (4) *l. 6. n. 305.* — (5) *de 3. decal. præc. art. 2. sect. 1. colliges 3.* — (6) *l. 3. p. 1. n. 668.* — (7) *ib. n. 15.* — (8) *c. 21.* — (9) *t. 1. tr. 3. r. 18.* — (10) *de 4. q. ult. punct. 11. n. 13.* — (11) *l. c.*

de audiendo sacro, qui ejus duas partes, imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit. Sed dubium est, si audiat successive.

Prima sententia, quam tenent *Navarr.* (1), *Sa* (2), *Laym.* (3), *Cabass.* (4), *P. Zachar.* (5), *March* (6), *item Sot.*, *Bon.*, *Pal. etc.* (7), *Card.* (8), et probabilem putant *Salm.* et *Croix* (9), *Viva* (10) *cum Diana*, *Pasqual. et Tamb.* (11), *Mazzotta* (12), affirmat satisfacere, etiamsi audiat duas partes dimidias inverso ordine, et etiam cum aliqua interpositione temporis, nimirum horæ, ut sentit *Mazzotta.* Ratio hujus sententiæ, tum quia auditio tunc bene terminatur ad unam missam integram, si non physice, saltem moraliter; tum quia, cum Christus sit principalis offerens missæ, jam illæ duæ partes ab ipso integrantur; tum quia illæ duæ medietates, licet non sufficiant ad unitatem sacrificii, sufficiunt tamen ad unitatem obsequii ab ecclesia præcepti, cum jam præstetur assistentia partibus sacrificium componentibus. Hanc sententiam, dicimus, non esse satis probabilem. Si quis autem audiat missam ab uno sacerdote usque ad consecrationem exclusive, et ab altero a consecratione usque ad finem, putamus probabilem. Si vero audiat ab uno usque ad consecrationem inclusive et ab altero usque ad finem, probabiliorem censemus *secundam sententiam*, quod non satisfaciat, ut tenent *Suarez* (13), *Cont. Tourn.* (14), *Spor.* (15), *Tamb.* (16), *Lugo* (17) *cum Azor. et Coninch.* Ratio potissima, quia ecclesia præscribit audire et assistere missæ, quæ sit unum integrum sacrificium; sed, sicut non dicitur unum sacrificium illa missa, quæ ab uno sacerdote celebratur usque ad consecrationem et ab altero usque ad finem: ita nec dici debet assistere uni sacrificio, qui duas missæ dimidias partes a diversis sacerdotibus audit.

(1) *c. 22. n. 2.* — (2) *v. missæ auditio n. 2.* — (3) *c. 3. in fine.* — (4) *t. 1. l. 2. c. 32 n. 5.* — (5) *l. 3. p. 1. n. 611.* — (6) *tr. 4. tit. 2. q. 1. d. 2.* — (7) *ap. Salm. de sacr. miss. c. 6. n. 7.* — (8) *ap. Croix l. 3. p. 1. n. 611.* — (9) *ll. cc.* — (10) *de 3. præc. quæst. 9. art. 3. n. 1.* — (11) *de 3. præc. c. 2. n. 10.* — (12) *c. 3. §. 1.* — (13) *de festis sect. 2.* — (14) *de 3. decal. præc. art. 2. sect. 1. coll. 5.* — (15) *de 3. præcep. c. 4. n. 23.* — (16) *d. n. 10.* — (17) *disp. 22. n. 8.*

Nec obstat dicere 1., ut ait *Viva*, quod, si dicatur missa ab uno, et eo deficiente ab altero perficiatur, unum dicitur sacrificium; nam respondetur, tunc vere unum sacrificium perfici; sed aliter res se habet in casu nostro, ubi duæ dimidiæ partes minime unum sacrificium integrant. Non obstat 2. dicere cum *Croix*, quod, cum Christus sit principalis offerens, bene ex illis duabus partibus unum conficitur sacrificium; quia respondetur, quod, licet Christus in illis duabus missis sit unus offerens, tamen quia Christus tunc bis offertur, ideo non jam conficitur unum sacrificium; sed vere sunt duo sacrificia diversa, quibus assistens quis per dimidias partes, non potest dici, quod uni sacrificio assistat, sed duobus sacrificiis imperfectis. Cæterum omnes conveniunt et dicunt, quod, qui sine justa causa duas medias missas sic audiret, nullo modo excusaretur saltem a peccato veniali, ut ajunt *Salm.* *Viva et alii communiter.*

312. — „8. Non satisfacit, qui sub sacro dormit," *(Vide infra n. 316.)* „pingit, docet; vel qui est post murum „aut aliam rem tali loco, unde nihil audiri, videri vel „notari possit, quid fiat; quia non censetur moraliter „præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, et quicum„que (licet sit post ostium aut columnam, vel in fenestra „vel procul a templo) ita est præsens, ut ex signis ex„ternis colligere possit, quid a celebrante agatur, spectata „loci natura (etiamsi per accidens nihil audiat, videat aut „intelligat), sitque pars per moralem conjunctionem ejus „multitudinis, quæ dicitur præsens et est in conspectu „altaris. *Bon.* (1)."

Idem, quod *Bus.* asserit, docent *Lug.*, *Reg.*, *Dic.*, *Leand.*, *Bord.* (2). Sufficit enim audire missam in choro post altare vel per fenestram, quæ fert in templum, etsi non cernatur sacerdos; modo per alios assistens advertere possit, quid fiat. Ita *Croix* (3) *et Mazzot.* (4), qui subdit, bene posse audiri missam post altare et etiam post parietem aut columnam, modo assistens uniatur aliis audientibus. Et adhuc e loco extra templum, si junctus sit multitudini protensæ usque ad altare; ut admittunt etiam *Croix* (5) *et Elbel* (6) *cum communi.* Dicit autem

(1) *loc. cit.* — (2) *ap. Salm. de sacr. missæ. c. 6. punct. 2. n. 23.* — (3) *n 641.* — (4) *l. c.* — (5) *n. 642.* — (6) *n. 334.*

Mazz., non satisfacere eum, qui in magna basilica esset in aliqua capella, et in altera distantissima fieret sacrum; sed hoc non videtur probabile, si is bene possit respicere celebrantem, et quid agat; quisque enim, qui adest in templo, quamvis procul ab altari, satis præstat missæ moralem assistentiam, ut bene ait *Spor.* (1).

An autem possit audiri missa ab eo, qui e domo sua, interjecta via, respicit altare? Affirmant *Sporer* (2) *ac Lug.*, *Dic.*, *Gob. etc.* (3). Idque non improbabiliter admittunt *Mazzotta* (4) *et Elbel* (5) *cum Escobar* et pluribus, si distantia sit parva; quia ille jam satis moraliter assistit. Et huic non dissentit *Continuator Tournely* (6). Dicunt autem *Lugo et Escob.*, non obstare distantiam 30 passuum; sed *Tamb. et Gobat* (7) non admittunt.

313. — „9. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter et in confuso, ut aliquo modo advertat, quid „fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut „tamen semper advertere possit, quid fiat, licet peccet „irreverentia, non tamen damnandus est mortalis. Imo „*Coninch.* (8) *cum Sylv.*, *Rosel. et Med.* docet, eum satisfacere, qui voluntarie toto sacro est distractus, modo sibi „sit præsens et cum reverentia externa assistat. Quod „probabile esse, docet *Laym. contra Suar.*, *Bon. et alios.* „*Vide Coninch.* (9) *et card. Lug.* (10). Plura de tota hac materia vide supra *l. 1. n. 163. et 165.*"

Circa debitam attentionem ad missam quæritur 1., an ad satisfaciendum præcepto missæ requiratur etiam attentio interna. Adest duplex sententia.

Prima negat, quia ecclesia actus internos non præcipit; itaque sufficit assistere attentione externa morali, ita ut possimus testari, quæ fiunt. Ita *Lugo* (11) *et Coninch.*, *Dic.*, *Pell.*, *Henr.*, *Sylv.*, *Med.*, *Hurt. et alii multi* (12), et probabilem vocant *Laym.*, *Less.*, *Mazz.* (13), *Zachar.* (14) (cum communi, ut asserit) *ac. Spor.* (15) *etc.*

(1) *de 3. præc. c. 4. n. 8.* — (2) *n. 9. et 211.* — (3) *ap. Croix n. 643.* — (4) *l. c.* — (5) *n. 355.* — (6) *loc. cit. concl. 2. n. 3.* — (7) *ap. Croix ib.* — (8) *3. p. q. 83.* — (9) *l. c.* — (10) *n. 26. et 27.* — (11) *de euchar. d. 22. s. 2. n. 71.* — (12) *ap. Salm. de sacr. miss. c. 6. punct. 4. n. 38.* — (13) *c. 3. §. 1.* — (14) *l. 3. p. 1. n. 658.* — (15) *n. 18.*

Secunda tamen *sententia* communior et probabilior, quam tenent *s. Th.* (1), *Elbel* (2), *Sporer* (3), *Laym.*, *Bon.*, *Dian. et alii cum Salm.* (4), affirmat, requiri attentionem internam; quia ecclesia, licet non possit præcipere directe actus internos, potest tamen indirecte. Juxta autem sententiam hanc sufficit (ut dicunt *Salm.* (5) *cum Cajet.*, *Sot.*, *Suar.*, *Nav.)* (6) ad satisfaciendum, sicut in officio, attentio virtualis, scilicet, quod quis sub initio habeat intentionem attendendi et illam non mutet; nam, si postea distrahatur, etiam advertenter, sed non advertat, se distrahi a missa vel ab officio, etiam satisfacit: quia iste, licet voluntarie se distrahat, non tamen distrahitur voluntarie a missa. Ita *Salm.* (7) *cum Cajet.*, *Sot.*, *Suar.*, *Nav. et Sanch. cum pluribus.* Attentio autem sufficiens ad missam duplex est: 1. ad verba et actiones celebrantis, animo colendi Deum; 2. ad mysteria vel ad Deum, scilicet ad contemplanda ejus attributa, amorem etc., modo attendatur ad principaliores partes missæ, et præcipue ad consecrationem et sumptionem; at post factum, bene advertit *Elbel* (8) *cum Tamb. et Sporer* (9), quod nemo anxius esse debet ob scrupulum hujus attentionis non præstitæ, quia sufficit habuisse intentionem generalem colendi Deum.

Cæterum primam sententiam, quam *Croix l. 4. n. 1341.* vocat spectata ratione probabiliorem, et *l. 3. p. 1. n. 658.* vocat communem, negari non potest, esse satis probabilem (10). Et a fortiori quoad missam audiendam, cui sufficit præstare assistentiam moralem, ut dicunt *AA. citati cum Renzi* (11), quin expresse requiratur oratio. Saltem (dico) stante auctoritate tot tantorumque DD., hanc sententiam tuentium, sat dubia videtur ecclesiæ lex (ab AA. contrariis supposita), quæ etiam ad attentionem internam ac ad orationem audientes obliget, cum plures graves DD., ut *Less.*, *Suar.*, *Med. etc.*, doceant, ad missam audiendam non esse opus orare, sed tantum intendere, Deum colere. Hinc *Croix* (12) ponit contrariam inter sententias rigidas, periculosas in praxi, ratione scrupulorum, quibus

(1) *in 4. d. 15. q. 4. art. 2. quæst. 4.* — (2) *n. 335.* — (3) *n. 14.* — (4) *d. c. 6. n. 39.* — (5) *ib. n. 41.* — (6) *l. c. n. 10.* — (7) *ibid. n. 42.* — (8) *n. 337.* — (9) *n. 16.* — (10) *juxta dicenda de hor. canon. lib. 5. n. 177.* — (11) *de 3. præc. c. 3. q. 5.* — (12) *l. 6. p. 2. n. 1740.*

illa semper est obnoxia. Intelligitur tamen, nisi distractio sit talis, ut audiens nullo modo attendat ad missam (1).

314. — Quæritur 2., an satisfaciat, qui tempore missæ peccata confitetur. Resp. negative cum sententia communi, quam tenent *Cont. Tourn.* (2) *cum Tab. et Pontas*, *Salmant.* (3), *Tamb.* (4), *Escob.* (5), *Bon.* (6), qui a contraria sententia se retractavit, *Holzm.* (7), qui oppositam vocat improbabilem; item cum aliis *Lugo* (8), qui docet, hanc nostram omnino tenendam. Utuntur autem diversis rationibus; *Bon.* enim et *Bassæus* negant, quia non oraret; sed huic obstat id, quod docent *Suar.*, *Less.*, *Med.*, *Gob.* (9), ut mox supra diximus, scilicet, quod sufficiat audire missam colendo Deum, pro quo cultu oratio non est absolute necessaria. Melius *Tamb.*, *Dic.*, *Pasq. etc.* negant, quia nec externa præstaretur attentio, dum confitens tunc adesset ut reus, non jam ut offerens sacrificium cum sacerdote.

Secunda vero *sententia* affirmat, eum satisfacere, si peccata confitens aliquo modo attenderet simul ad missam. Hanc tenent *Palaus* (10) *cum Regin. et Molf.*, *Gob.* (11), *Less.* (12) (sed *Less.* requirit, ut audiatur saltem bona pars sacri ante confessionem); item *Hurt.* (13), et probabilem putant *Croix* (14), *Zachar.* (15) *et Elbel* (16) *cum Pichler ac Pell.* Ratio, quia talis bene assisteret moraliter, dum pia actione confessionis satis Deum directe coleret. Item (dicunt *Gob. et Elbel*) confessio facta sacerdoti est, ac si fieret Christo; quis autem negabit, confitentem Christo peccata sua missæ non satisfacere? Et idem dicunt *Elbel* (17), *Zach.* (18) (cum communi, ut asserit) *et Pal. ac Gob.* (19) de sacerdote excipiente confessiones. — Hæc *secunda sententia* non videtur omnino probabilitate destituta, et olim probabilem ipsemet censui; sed quia postmo-

(1) *ut notat l. 3. p. 1. n. 659.* — (2) *de 3. dec. præc. art. 2. sect. 1. concl. 2.* — (3) *de sacr. miss. c. 6. punct. 4. n. 46.* — (4) *de 1. præc. c. 5. n. 25.* — (5) *c. 9. n. 183.* — (6) *de euch. q. ult. p. 11. n. 26.* — (7) *de 3. præc. c. 1. n. 527.* — (8) *de euch. d. 22. n. 22.* — (9) *ap. Croix n. 634.* — (10) *tr. 22. punct. 16. n. 4.* — (11) *tr. 5. n. 258.* — (12) *cons. mor. v. missa cas. 2.* — (13) *de resid. p. 1. r. 8. n. 26.* — (14) *l. 3. p. 1. n. 655.* — (15) *l. 3. p. 1. n. 655.* — (16) *de 3. præc. n. 345.* — (17) *n. 342.* — (18) *n. 656.* — (19) *apud Croix n. 656.*

dum observavi, eam a pluribus gravibus DD. rejici, modo non audeo probabilem dicere.*) Absolute autem illam tenet et consulit *Croix l. c. cum Less.* casu, quo obligati ad missam essent famuli, qui aliter non confiterentur; tunc enim (ut ait) saltem præsumitur, quod ecclesia consentiat (1). Commune vero est, quod satisfacit, qui inter missam examinat suam conscientiam, sicut qui legit librum spiritualem; nisi legeret historiam sacram animo discendi stylum **), ut *Suar.*, *Croix* (2) *etc.* Sicut etiam celebrans potest audire missam alienam, ut probabilius putant *Croix* (3), *Zachar.* (4) *et Spor.* (5); quia hic, dum celebrat, jam orat.

315. — Quæritur 3., an satisfaciat præcepto, qui cum sacrum audit, extasim patitur. Negant *Lug.*, *Tor.*, *Leand. apud Salmant.*, *Lug.* (6), item *Torre* (7); quia tunc, cum sit alienatus ab usu sensuum, non assistit præsentia humana et morali. Sed eum satisfacere affirmant *Salm.* (8) *cum Suar.*, *Trull.*, *Led. et aliis*; quia tunc adest attentio ad Deum, quæ perfectior est præ aliis, ut communiter docent *DD. cum s. Thom.* (9). Utraque est probabilis; sed probabilior est secunda cum *Cont. Tourn.* (10); quia in extasi non amittitur librum arbitrium, ut docet *d. Th.* (11).

316. — Quæritur 4., an dormitans inter auditionem sacri vel recitationem officii satisfaciat. Respondetur cum *Sanch.* (12), *Nav. et Salm.* (13), quod, si post debitam intentionem audiat sacrum vel recitet horas ea attentione, qua saltem advertat, se non omittere audire vel dicere ullum verbum, licet vexatus a somno non atten-

(1) *vide dicenda n. 332. v. non excusatur.* — (2) *n. 654.* — (3) *n. 657.* — (4) *n. 657.* — (5) *n. 16.* — (6) *de euch. d. 22. n. 19.* — (7) *c. 1. n. 205.* — (8) *ex n. 206.* — (9) *2. 2. q. 83. n. 13.* — (10) *de 3. decal. præcepto art. 2. sect. 1. concl. 2.* — (11) *1. 2. q. 113. art. 3. ad 2.* — (12) *cons. lib. 7. c. 2. d. 33.* — (13) *tr. 5. c. 6. punct. 4. n. 48.*

---

*) Huc spectat, quod dicit *s. Alphonsus* in retractatione 57. *Editor.*

**) Satisfacit missæ, qui aliquem librum spiritualem legit; non autem historiarum, licet spiritualium. *Hom. ap. tr. 6. n. 29. Editor.*

fiat ad significationem, satisfacit et saltem non peccat graviter.

317. — Quæritur 5., an satisfaciat, qui audit sacrum confabulando. *Bus.* hic affirmat, si confabulatio eum non impediat, quominus advertat, saltem in confuso, quid fiat; sed verius contradicunt *Salm.* (1) *cum Suar., Dicast. et Fill.*, et eis adhærent *Laym.*, *Bon.*, *Trull. cum Sot.*, *Med. et aliis* (2), qui dicunt, eum non satisfacere, si confabulatio esset per magnam missæ partem et de re seria; secus, si esset per parvam partem vel discontinuatim de re levi, quæ omnem attentionem non impediret: et sic sentit etiam *Elbel* (3). Sed huic ultimo neque omnino acquiesco; dum confabulatio etiam de re levi potest impedire attentionem externam.

Qui autem, dum audit missam, se vestit aut calceat, probabiliter satisfacit, ut dicunt *Dic.*, *Leand.*, *Nav.*, *Caj.*, *Bon. etc. cum Salm.* (4). Qui tamen deambularet audiendo missam, dubitat *Bon.*, an peccet graviter; sed dicunt bene satisfacere *Dic.*, *Gob. cum aliis* (5). Qui autem magnam sacri partem insumit in colligendis eleemosynis, a pluribus excusatur, si sit in ecclesia parva: secus in magna: ita *Henr.* (6) *cum aliis;* sed *Less.* (7) indistincte eos excusat, si simul attendant ad missam: et vere talis distractio non videtur esse incompossibilis. Musici, organœdi et alii etiam satisfaciunt, si, dum canunt vel pulsant instrumenta, simul ad missam attendant; dum id etiam refertur ad eumdem Dei cultum, ut *Croix* (8) *et Spor.* (9).

318. — „10. Præceptum audiendæ missæ impletur quo„cumque loco, sive in parochiali aut cathedrali, sive in „regularium ecclesia, sive in oratoriis privatis, sive extra „ecclesiam audiatur. Ratio est, quia ecclesia tantum „auditionem missæ præcipit, non autem locum: ergo „quovis loco impletur." *(Ita Salm.* (10) *cum Lugo, Dic. etc. communiter. Sed quoad oratoria privata vide n. seq. 319.)* „*Tol.* (11), *Azor.* (12), *Rodr.*, *Nav.*, *Fill.*,

(1) *ibid. n. 50.* — (2) *apud Croix n. 653.* — (3) *n. 343.* — (4) *ibid. n. 52.* — (5) *apud Croix n. 652.* — (6) *apud Salm. dict. n. 52.* — (7) *apud Croix dict. n. 652.* — (8) *d. n. 652.* — (9) *n. 16.* — (10) *de sacrif. missæ c. 6. punct. 1. n. 1.* — (11) *l. 9. c. 7.* — (12) *c. 6.*

„*Nug.*, *Suar.*, *Conc.*, *Bon.* (1) *et plures.* Quæ doctrina, „licet certa satis sit, nihilominus, quia post omnes supra „citatos auctores a quodam moderno, viro alias docto, in „dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est, ne cui „(quia liber obvius est) scrupulus aut conscientia nasca„tur erronea."

Hic operæ pretium est, plura ad trutinam revocare circa privilegium oratorii privati; et ante omnia refert annotare verba brevis pontificii, quo solet hujusmodi indultum concedi.

Clemens XIII. *Tibi N. N. diœcesis Neapolitanæ, qui (ut asseris) ex nobili genere procreatus existis, ut in privato domus tuæ solitæ habitationis oratorio existente in civitate N. et diœcesi N. ad hoc decenter muro exstructo et ornato seu exstruendo et ornando, ab omnibus domesticis usibus libero, per ordinarium loci prius visitando et approbando, de ipsius ordinarii licentia, ejus arbitrio duratura, unam missam pro unoquoque die, dummodo in eadem domo celebrandi licentia, quæ adhuc duret, alteri concessa non fuerit, per quemcumque sacerdotem ab eodem ordinario approbatum sæcularem, seu de superiorum suorum licentia regularem, sine tamen quorumcumque jurium parochialium præjudicio, ac paschatis resurrectionis, pentecostes et nativitatis Domini nostri Jesu Christi, nec non aliis solemnioribus anni festis diebus exceptis, in tua et natorum ac familiæ tuæ, nec non hospitum tuorum nobilium præsentia celebrari facere libere et licite possis et valeas, indulgemus. Non obstantibus etc. Volumus autem, quod familiares, servitio tuo tempore dicto actu non necessarii, ibidem missæ hujusmodi interessentes, ab obligatione audiendi missam in ecclesia diebus festis de præcepto minime liberi censeantur.*

Oportet nunc unamquamque indulti clausulam breviter ad examen ponere, ut difficultatibus occurratur.

Clausula I. *Tibi N. N. diœcesis Neapolitanæ.*

Hic quæritur, an privilegiatus transferendo domicilium in aliam diœcesim poterit ibi illo uti. Affirmant communissime *Barbosa* (2), *Salas* (3), *Pasqualig.* (4), *Pellizz-*

(1) *d. 4. q. ult. c. 32. n. 4.* — (2) *de jure ecclesiast. l. 2. c. 8. n. 16.* — (3) *de leg. d. 20. sect. 15. n. 123.* — (4) *de sacrificio missæ q. 629.*

zar. (1), *Tambur.* (2), *La Croix* (3) *cum Sylv.*, *Bon. et Diana* (4) *cum aliis pluribus.* Ratio horum est, quia hoc privilegium est personale, cum non concedatur loco, sed personæ ob illius nobilitatem: quapropter, sicut cessante causa privilegii privilegium cessat, ita perseverante ejus causa, nempe nobilitate personæ, privilegium perseverat. Nec obstare dicebant illud: *Tibi N. N. diœcesis Neapolitanæ;* id enim non apponitur taxative, sed tantum demonstrative, nimirum: *Tibi, qui nunc es diœcesis Neapolitanæ*, et hoc, ne privilegium usurpari possit ab alio alterius diœcesis, qui forte sit ejusdem nominis. Advertunt tamen præfati AA., quod semper requiritur inspectio loci ac approbatio ab ordinario illius alterius diœcesis. Sed his non obstantibus sentio cum *P. Fortunato a Brixia* (5) *et P. Gattico* (6) *ac Morella* (7), quod translato domicilio in aliam diœcesim privilegium cessat. Ratio, quia in exemplaribus hodiernis hujusmodi indulti nomen civitatis et diœcesis non solum applicatur personæ, nempe *Tibi diœcesis N.*, sed etiam ipsi oratorio, cum ibi dicatur: *In privato domus tuæ solitæ habitationis oratorio, in civitate N. existente*; et aliquando additur etiam nomen diœcesis; ergo, sicut limitatur privilegium circa personam, sic etiam circa locum. Et ideo puto, auctores pro prima opinione citatos olim fere communiter illam tenuisse, quia olim nomen diœcesis apponebatur tantum personæ, non autem loco; sic enim habetur in exemplari relato a *Tamb.* (8): *Tibi diœcesis N.*, *ut in privato domus tuæ solitæ habitationis oratorio, ad hoc decenter muro exstructo etc.* Sed hodie, posito, quod nomen civitatis aut etiam diœcesis apponitur adhuc loco, non dubitandum, quin non demonstrative, sed taxative apponatur. Præterquam quod, etiamsi hoc dubium esset, hujusmodi privilegium in dubio stricte est interpretandum. Scio, *Tamb.* (9) citando pro se *Pellizz.* mihi adversari, dicentem, quod tale indultum oratorii late interpretari debeat, cum sit privilegium principis,

(1) *man. t. 2. tr. 8. c. 2. sect. 2. n. 152.* — (2) *meth. celebr. miss. l. 1. c. 4. §. 4. n. 2.* — (3) *l. 6. p. 2. n. 269.* — (4) *p. 4. tr. 4. r. 208.* — (5) *de oratorio domest. p. 62.* — (6) *n. 20. eod. tit. c. 22.* — (7) *apud Dian. loc. cit.* — (8) *loc. cit. n. 1.* — (9) *in cit. §. 4. n. 31.*

quo nulli præjudicium inducitur. Sed oppositum mihi verius apparet, et *P. Fort. a Brixia* (1) asserit, id commune esse apud omnes. Ratio, quia alias communiter docent *Sanchez* (2), *Bon.* (3), *Suar.* (4), *Salm.* (5) *cum Palao*, *Laym.*, *Bass.*, *Tambur. et aliis passim*, quod, licet privilegia, prout sunt favorabilia, late, imo latissime sint interpretanda, tamen privilegia illa, quæ juri communi derogant (sicut est hoc) regulariter stricte interpretari debent; quia privilegium contra jus commune continet et importat dispensationem, quæ semper est odiosa. Ita confirmatur ex *reg. 15. juris in 6.*, ubi dicitur: *Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* Dixi *regulariter;* nam excipiuntur aliqui casus, quos recensuimus in *app. de privileg. posita post tractatum de legibus; vide ibi n. 7.*

Dicunt autem *Pignatellus et Pasqualigus*, posse dominum, etiamsi per breve tempus maneret ruri, uti ibi privilegio oratorii, cum privilegium hoc sit personale. Sed etiam hoc negandum cum *Ronc.* (6) juxta verba ut supra relata indulti, ubi dicitur: *In privato domus tuæ solitæ habitationis oratorio.* Domus autem rusticana, ubi per breve tempus dominus degit, nequit dici *solitæ habitationis.*

Clausula II. *Qui (ut asseris) de nobili genere procreatus existis.*

Primo loco hic advertendum cum *Tambur.* (7), quod non verificata hac conditione nobilitatis omnino corruit hoc privilegium; quia ex communi doctrina, tradita a *Sanch.* (8), cum non verificatur conditio, qua non existente privilegium non concederetur, privilegium cessat, eo quod conditio illa tunc requiritur ut causa finalis et principalis concessionis. Dicunt autem *Pignatell.* (9) *et Pasqual. ac Clericat. apud P. Fort. a Brixia* (10), sufficere ad id quamcumque nobilitatem, sive ex genere, sive ex privilegio, sive ex dignitate aut gradu vel alio modo. Sed hoc negat præfatus *P. Fort. a Brixia*, dicens, Pontificem principaliter ob nobilitatem

(1) *l. c. c. 3. animadv. I. p. 91.* — (2) *de matr. l. 8. d. 1. n. 1. et 5.* — (3) *de privil. d. 1. q. 3. p. 7. §. 1. n. 5.* — (4) *de leg. l. 8. c. 27. n. 28.* — (5) *de privil. tract. 18. c. 1. punct. 6. n. 79.* — (6) *de sacrif. missæ c. 5. q. 3. vers. quarto.* — (7) *meth. cel. missæ l. 1. c. 4. §. 4. n. 5.* — (8) *de matr. l. 8. d. 21. n. 8.* — (9) *cons. 68. n. 100.* — (10) *in cit. opusc. de orat. dom.*

moveri ad hoc privilegium alicui impertinendum, et ideo non præsumi, quod velit illud participari ab eo, qui non sit realiter nobilis. De cætero ait *Tamb. l. c.*, illum hic censeri nobilem, qui per aliquot generationes artem mechanicam non exercuerit. Hinc censeo, semper distinguenda esse loca; nam qui forte nobilis æstimabitur in aliqua civitate, non æstimabitur talis in alia.

Clausula III. *Ut in privato domus tuæ solitæ habitationis oratorio, in civitate N. existente, ad hoc decenter muro exstructo, ornato, ab omnibus domesticis usibus libero.*

Nota 1. verba: *muro exstructo.* Dicunt hic *La Croix* (1) *et Tamb.* (2), non esse opus quatuor muris cum janua, qui oratorium ab aliis dividant locis, sed posse pro quarto muro aptari tapes aut tela, quæ reseretur vel claudatur ad commoditatem audientium missam. Censet autem *P. Fortunatus a Brixia*, non sufficere amplos armarios intra cavitatem parietis, qui lignea tabula post absolutum sacrificium claudantur. Nulli dubium, quin hujusmodi oratoria decentius intra quatuor vel saltem tres parietes in separato cubiculo construenda sint; sed ego novi præfatos armarios in usum esse Neapoli, novique, eos ab archiepiscopo approbari. Et revera hujusmodi oratoria sic formata non videntur juxta tenorem indulti, ut opponit *P. Fort. a Brixia*, esse vetita, quia tabulæ laterales satis gerunt vices parietum; modo tamen altare ligneum ita sit parieti colligatum, ut non sit amovibile; juxta decretum S. C. rituum, emanatum die 3. Decemb. 1661., quo dictum fuit: *Habens indultum eligendi oratorium in propria domo, si quis voluerit ibi ædificare altare ligneum, non indiget facultate apostolica, dummodo altare ligneum cum sacro lapide parieti colligatum amovile non sit, et altaris portatilis imaginem non præ se ferat.*

Nota 2. verbum *ornato.* Omnes conveniunt, locum oratorii debere ita esse constructum, ut diversus discernatur ab aliis ad profanos usus designatis, ut ex ornatu sacrum appareat: imo ait *Pasqualigus* (3), quod in his oratoriis splendidior requiratur ornatus quam in ecclesiis, in quibus, cum adsit locus jam permanenter divino cultui dicatus, per se locus venerationem sibi advocat; sed cum id cesset in

(1) *l. 6. part. 2. n. 266.* — (2) *loc. cit. n. 8.* — (3) *quæst. 618. n. 3.*

oratoriis privatis, ideo nitor ornatus venerationem supplere debet.

Nota 3. verba: *ab omnibus domesticis usibus libero.* Dicunt *Pasqual.* (1) *et Tambur.* (2) *ex Sa* (3), quod occurrente necessitate, sicut permittitur etiam in ecclesia consecrata comedere, dormire et similia agere, tanto magis ea permittenda sint in oratorio, quod solum ad tempus est ad sacrum usum deputatum. Addit *La Croix* (4), quod hujusmodi actiones, licet absque necessitate fierent, non excedunt culpam venialem; docent enim DD. apud *Bonac. et Suar.* (5), quod illæ, etiamsi fierent in ecclesia consecrata, non sunt mortalia, nisi fierent constanter et per modum habitus, utendo ecclesia vel oratorio tamquam quocumque loco profano. Quo tamen casu censet *Pasqual.* (6) *cum aliis*, locum effici ineptum et ideo cessare privilegium; saltem, ait *Tamb. ex Castrop.*, tunc locum indigere nova approbatione episcopi.

An autem sit illicitum, supra tectum oratorii vel ecclesiæ ponere lectos aut alia profana exercere. Negant *Roncaglia* (7) *cum Pignatell. et Croix* (8) *cum Quarti et Tambur.* (9) *ex Sanch.* (10) *et* glossa (11), dicentes, quod abstinere ab his erit quidem de congruentia, non vero de præcepto: qui enim supra tectum ecclesiæ dormit, extra ecclesiam dormit. De cætero *s. Carolus Borromæus in concil. 4. Mediol.* prohibuit, ne supra ecclesiam, capellam aut oratorium, ubi missa peragitur, locus sit, in quo dormiatur aut habitetur aut quidquam profani fiat. Sed *P. Gattico* (12) censet, quod, si alicubi aliter provideri nequeat ob angustiam domus privilegiatæ, in hac re aliquid indulgendum sit.

Clausula IV. *Per ordinarium loci prius visitando et approbando, ac de ipsius ordinarii licentia, ejus arbitrio duratura.*

Oratorium debet quidem ab ordinario visitari et approbari, ut aptetur in loco decenti, id vero non nisi semel et

(1) *de sacr. miss. q. 618.* — (2) *l. c. n. 9.* — (3) *verb. ecclesia n. 3.* — (4) *lib. 6. p. 2. n. 266.* — (5) *de relig. l. 3. cap. 5.* — (6) *cit. q. 618. n. 8.* — (7) *de sacrif. miss. c. 5. q. 3. v. primo in fine.* — (8) *cit. n. 266.* — (9) *n. 9. vers. illud.* — (10) *l. 1. n. 26.* — (11) *in cap. unic. de consecratione eccles. in 6.* — (21) *c. 23. n. 6.*

gratis. Approbato autem oratorio nequit deinde ordinarius impedire, ne in eo celebretur, prout decisum refert *Barb.* (1). Nomine *ordinarii* veniunt tam vicarius generalis episcopi quam capituli sede vacante; ex *Sanch.* (2). Potest autem episcopus etiam alteri hanc visitandi facultatem committere, cum hæc facultas officio episcopali perpetuo sit annexa. *Sanch.* (3) *et alii passim.*

Verba illa: *ac de ipsius ordinarii licentia, ejus arbitrio duratura*, asserit *Tambur.* (4), non in omnibus indultis apponi; sed ubi apponuntur, si ordinarius revocet licentiam, non potest quidem in oratorio celebrari; tantum poterit ipse cogi, ut concedat, si neget injuste (5). Advertit tamen idem auctor (6) *et Sanchez* (7), quod verbum *arbitrio* differt a libera voluntate; unde ait, non posse ordinarium hujusmodi licentiam revocare sine justa causa. Justa causa tamen existente bene poterit celebrationem suspendere, et non solum vi præfatæ clausulæ, sed etiam vi Tridentini ex citato decreto in *sess. 22. de observ. etc.*, ubi universe episcopis tamquam delegatis apostolicis data est potestas statuendi aut prohibendi, quæ ipsis visa fuerint circa celebrationem missarum.

Clausula V. *Unam missam pro unoquoque die, dummodo in eadem domo celebrandi licentia, quæ adhuc duret, alteri concessa non fuerit.*

Nota: *unam missam, id est unicam*, ut declaravit (quidquid alii dixerint) *Bened. XIV.* in bulla *Magno* (8). Per verba autem: *dummodo in eadem domo etc.*, etiamsi unus ex duobus dominis haberet proprium oratorium in sua habitatione separata (vulgo *appartamento*) ejusdem domus, nulliter alter dominus privilegium impetraret.

Clausula VI. *Per quemcumque sacerdotem ab eodem ordinario approbatum sæcularem, seu de superiorum suorum licentia regularem.*

Quidam auctor apud *Tamb.* (9) putavit, per hanc clausulam sacerdotes indigere speciali approbatione ad celebran-

(1) *in Trident. sess. 22. decr. de observ. etc. n. 19.* — (2) *de matr. lib. 3. disp. 29. n. 3. et 5.* — (3) *ibid. d. 31. n. 1.* — (4) *n. 14.* — (5) *Tamb. cit. n. 14. et 15.* — (6) *n. 16.* — (7) *consil. lib. 7. c. 1. dub. 55. n. 7.* — (8) *vide dicenda super hoc punctum lib. 6. n. 359. v. notandum III.* — (9) *n. 23.*

dum in oratorio privato; sed recte id negat *Tamb.*, quia passim sacerdotes solent tantum ex universali approbatione celebrandi in prædictis oratoriis sacra facere.

Clausula VII. *Sine tamen quorumcumque jurium parochialium præjudicio.*

Clausula hæc importat, ut celebrantes nequeant in privatis oratoriis annuntiare matrimonia, jejunia et similia ad parochos spectantia. Importat etiam, ut non possint administrare, quidquid dicat *Tamb.* *), eucharistiæ sacramentum, sicut expresse prohibuit *Bened. XIV.* in quadam encyclica ad episcopos Poloniæ (1). Sacramentum autem pœnitentiæ universe præscribitur in rituali Romano a nemine posse ministrari domi nisi ex rationabili causa.

Clausula VIII. *Paschalis resurrectionis, pentecostes et nativitatis Domini nostri Jesu Christi, nec non aliis solemnioribus festis diebus exceptis.*

Advertit *Tambur.* (2) *ex Gav.* (3), nomine *paschatis et pentecostes* tantum primam diem intelligi, in qua revera solemnitas est. Quinam autem dies subintelligantur per to *solemnioribus*, *vide lib. 6. n. 359. v. ex quo deducitur 1.*, ubi affertur decretum S. C. illos explicans.

Clausula IX. *In tua et natorum ac familiæ tuæ, nec non hospitum tuorum nobilium præsentia celebrari facere.*

Nomine *tua* omnino requiritur præsentia domini. Olim *Roncaglia* (4) *cum Barbosa* probabilem putavit opinionem, posse celebrari missam assistente familia, quamvis dominus abesset, dicens, particulam *ac (in tua præsentia et natorum ac familiæ)* intelligi pro *vel;* alias (ait) non sufficeret præsentia domini, si abesset familia. Sed hodie sancitum habemus a *Bened. XIV.* in decreto incipiente: *Cum duo nobiles* **), non posse celebrari in privato oratorio, nisi actu intersit aliqua persona ex iis, quibus indultum principaliter concessum et directum est.

(1) *vide dicenda l. 6. n. 459. in fine vers. quæres hic.* — (2) *n. 27.* — (3) *p. 1. tit. 10. §. sciendum.* — (4) *de sacr. missæ c. 5. q. 3. vers. quinto.*

---

*) *Tamburini n. 27.* putabat, sacerdotem eucharistiam administrare posse ex licentia parochi, quæ extra pascha facile præsumenda sit. *Editor.*

**) vide infra post hoc dubium. *Editor.*

Nomine *natorum*, dicunt *Pignatell.* (1) *et Pasq.* (2), venire etiam filios illegitimos, modo sint nati ex certo patre et de ipso constet. *P. Gattico* (3) *et P. Fortun. a Brixia* (4) *cum Barb.* tenent, venire tantum legitimos, non vero spurios nec naturales, donec hi legitimentur per subsequens matrimonium vel per auctoritatem principis; atque hujus sententiæ ego magis adhæreo, cum hujusmodi privilegium stricte sit interpretandum, prout probavimus in explicando clausulam I.

Nomine *familiæ* veniunt quidem tam consanguinei quam affines. Utrum autem veniant omnes propinqui cujuscumque gradus? Affirmant *Pignatell.* (5) *et Pasqual.* (6); verumtamen *P. Gattico* (7) sentit, privilegium non extendi nisi ad quartum gradum; quia (ut ait) præsens disciplina, postquam impedimentum matrimonii ex carnali cognatione restrinxit ad quartum gradum, non respicit amplius ad gradus inferiores. Præterea, dicit *Tamburinus* cum *Pellizzario*, gaudere privilegio propinquos, etiamsi vivant propriis expensis et in separatis partibus, modo habitent in eadem domo: sed communius et verius id negant *Pignat.* (8), *Pasq.* (9), *Roncag.* (10), *Croix* (11) *et P. Fortun. a Brixia*, quia ex indulto requiritur, ut cognati non solum degant in eadem domo, sed etiam ut sint de ejus familia.

Nomine tandem *hospitum*, dicit *P. Fort. a Brixia cum Pelliz. et Gattico*, admitti posse etiam hospitem (modo sit nobilis juxta indultum) unius diei: et adhuc, qui ad prandium invitatur a privilegiato, ut de privilegio participet. Non possunt tamen de eo gaudere hospitis famuli, cum non sint de privilegiati familia.

Clausula XI. *Volumus autem, ut familiares, servitio tuo tempore dicto actu non necessarii, ibidem missæ hujusmodi interessentes, ab obligatione audiendi missam in ecclesia diebus festis de præcepto minime liberi censeantur.*

Ut ergo familiares privilegio oratorii gaudeant, requi-

(1) *tom. 6. cons. 58. n. 105.* — (2) *de sacrif. missæ q. 654. n. 1.* — (3) *de orat. dom. c. 25. n. 25.* — (4) *eod. tit.* — (5) *cons. 94. n. 102.* — (6) *q. 654.* — (7) *loc. cit. n. 76.* — (8) *loc. cit. n. 95.* — (9) *q. 649.* — (10) *de sacrificio miss. cap. 5. q. 3. v. sexto.* — (11) *l. 3. p. 1. n. 627.*

ritur 1., ut vivant expensis domini et ejus servitio incumbant (1). Requiritur 2., ut actu ipsi sint necessarii servitio domini. Requiritur 3., ut actu sint necessarii, non solum aliquando intra diem, sed tempore, quo missa celebratur; ita recte *P. Fort. a Brixia cum Gattico*, idque patet ex verbis indulti. Censet autem *Pignatellus* (2), quod familiares utiles servitio habendi sint pro necessariis; idque admittit *P. Gattico* (3) saltem casu, quo famuli sint necessarii convenienti decori domini. Sed neutrum concedit *P. Fort. a Brixia* ex principio pluries supra repetito, quia privilegium hoc stricte et juxta rigorosam proprietatem verborum est interpretandum; tantum admittit cum *Gattico* unicum famulum, qui reputetur moraliter necessarius, ut assistat domino in iis, quæ tempore missæ ei occurrere possunt. Familiares autem cognatorum non gaudent hoc privilegio, nisi assumantur ab ipso privilegiato, ut assistant et sint necessarii modo prædicto cognatis, qui sunt sub cura privilegiati.

319. — Dubitatur 1., an gaudeant famuli, viventes quidem expensis domini, sed habitantes extra ejus domum. Negant *Bonacina*, *Barbosa*, *Lezana et Gobat* (4); sed affirmat *P. Mazzotta*, *Pellizzar.* (5), *P. Gattico ap. P. Fort. a Brixia et Palaus*, *Diana*, *Quarti et alii apud Croix l.c.*: quorum sententia non videtur reprobanda, si familiares illi assistant continuo servitio domini et revera (ut diximus) sint domino necessarii tempore missæ.

Dubitatur 2., an omnes extranei, audientes missam in oratorio privato, satisfaciant præcepto? Affirmant *Bus. cum Azor. et aliis;* sed merito opinionem hanc rejiciunt *Tomb.* (6), *Sporer* (7), *Mazzotta* (8) *et alii* ex verbis indulti, ubi dicitur: *Volumus autem, ut, qui non sunt de familia, non censeantur liberi ab obligatione audiendi missam in ecclesia.* Nec obstat dicere, quod extranei illi jam missam audiant, et de loco non adest præceptum; verba enim illa: *volumus etc.*, ajunt, apponi de stylo curiæ pro tempore, quo olim missa audienda erat in

(1) *ex cap. Sicut nobis de verb. sign. in 6.* — (2) *cons. 98. n. 107.* — (3) *cap. 25. n. 19.* — (4) *apud Croix lib. 6. par. 2. n. 272.* — (5) *man. tract. 8. c. 2. sect. 2. q. 22.* — (6) *meth. celebr. miss. lib. 1. c. 4. §. 4. n. 34.* — (7) *de 3. præc. c. 4. n. 14.* — (8) *de sacrif. miss. cap. 3.*

parochia. Sed recte respondet *Tamburinus*, quod Pontifex dicendo: *Volumus etc.*, satis clare imponit præceptum etiam de loco, jubendo, ut, qui non sunt de familia, teneantur audire missam, non jam in parochia, sed in ecclesia publica, excluso oratorio privato.

Dubitatur 3., an aliquando teneatur dominus uti privilegio oratorii, si non possit ecclesiam adire. Videtur negandum, quia, si teneretur uti suo privilegio, privilegium redderetur onerosum. At merito affirmant ad id teneri dominum, si commode sacerdotem habere possit, *Pasqualig.* (1), *Gattico* (2) *et P. Fortunat. a Brixia*, non quidem ex vi privilegii, sed ex vi præcepti, quod obligat od missam audiendam omnes, qui illud sine gravi incommodo implere valent. Hinc (ut etiam recte ait *P. Fort. a Brixia cum Nugnez*, *Pasqual. et Gattico*) tenetur privilegiatus, si commode possit, providere de sacerdote, non solum sibi, sed etiam aliis de familia, si quis eorum nequeat ad ecclesiam accedere.

Probabile autem est, quod satisfaciat, quicumque audit missam in littore aut in castris: *Croix* (3) *cum Bon. et DD. cit.* Notandum hic, quod oratoria in domibus episcoporum, religiosorum vel missionariorum privilegiatorum, vel alibi erecta et benedicta ab episcopo cum janua in via (intellige hoc pro domibus laicorum) non sint jam oratoria privata, sed veræ ecclesiæ; quare in iis audientes missam bene satisfaciunt et in quibuscumque festis. *Vide Croix* (4).

DECRETUM

super oratoriis privatis.

Cum duo nobiles conjuges diœcesis Marsicensis obtinuissent a sede apostolica indultum pro celebratione missæ in privato suæ domus oratorio, sic conceptum: „Dilecte fili et dilecta in Christo filia salutem et apo„stolicam benedictionem. Spirituali consolationi vestræ, „quantum cum Domino possumus, benigne consulere, „vosque spiritualibus favoribus et gratiis prosequi vo-

(1) *q. 662. n. 4.* — (2) *cap. 25. n. 33.* — (3) *n. 629.* — (4) *n. 626. Et vide tr. de euch. lib. 6. ex n. 357.*

„lentes, ut vestrum singulares personas a quibusvis ex-
„communicationis, suspensionis et interdicti, aliisque ec-
„clesiasticis sententiis, censuris et pœnis a jure vel ab
„homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomo-
„dolibet innodatæ existunt, ad effectum præsentium dum-
„taxat consequendum harum serie absolventes et absolutas
„fore censentes, supplicationibus vestro nomine nobis su-
„per hoc humiliter porrectis inclinati: vobis, qui (ut asseri-
„tis) locorum Gallichii et Messanelli Marsicensis seu alte-
„rius diœcesis jurisdictionem temporalem in illis seu eorum
„altero exercentes, Baro et Baronissa respective existitis,
„ut in privatis domorum vestræ habitationis in civitate et
„diœcesi Marsicensi existentibus oratoriis, ad hoc decenter
„muro extructis et ornatis, seu extruendis et ornandis, ab
„omnibus domesticis usibus liberis, per ordinarium loci
„prius visitandis et approbandis, ac de ipsius ordinarii
„licentia, ejus arbitrio duratura, unam missam pro uno-
„quoque die, dummodo in eisdem domibus celebrandi licen-
„tia, quæ adhuc duret, alteri concessa non fuerit, per
„quemcumque sacerdotem ab eodem ordinario approbatum
„sæcularem, seu de superiorum suorum licentia regularem,
„sine tamen quorumcumque jurium parochialium præjudi-
„cio, ac paschatis resurrectionis, pentecostes et nativitatis
„Domini nostri Jesu Christi aliisque solemnioribus anni
„festis diebus exceptis, in vestra ac natorum, consangui-
„neorum et affinium, in eadem domo vobiscum in simul ha-
„bitantium, familiæque, et quoad oratoria ruri existentia,
„etiam in hospitum nobilium vestrorumque præsentia cele-
„brari facere libere et licite possitis et valeatis, ac vestrum
„quilibet possit et valeat, auctoritate apostolica tenore
„præsentium concedimus et indulgemus: non obstantibus
„constitutionibus et ordinationibus apostolicis cæterisque
„contrariis quibuscumque. Volumus autem, quod familia-
„res servitiis vestris tempore dictæ missæ actu non neces-
„sarii, ibidem missæ hujusmodi interessentes, ab obliga-
„tione audiendi missam in ecclesia diebus festis de præ-
„cepto minime liberi censeantur. Datum Romæ apud san-
„ctam Mariam Majorem sub annulo piscatoris die 12. Fe-
„bruarii 1739." Cumque exorta esset dubitatio, an ex vi hujusmodi indulti liceret missam celebrare in privato oratorio, etiam sine præsentia alterutrius ex dictis conjugibus,

in quos indulti concessio directa erat, cui quidem dubitationi locum dedit opinio nonnullorum doctorum, pro affirmativa et negativa respective sententia inter se certantium, sacra congr. concilii, ad quam hujus quæstionis resolutio delata fuit, die tertia Dec. 1740 censuit: NON LICERE; deinde vero Sanctissimus Dominus noster, reprobata contraria doctorum sententia, prædictam sacræ congregationis resolutionem nedum approbavit, verum etiam præsenti decreto publice evulgando voluit omnibus notum fieri, non posse vigore similis indulti celebrari missam in privatis oratoriis, quando eidem missæ actu non interest aliquis ex iis quibus principaliter indultum concessum est; indultum vero principaliter concessum intelligi iis tantum, quibus breve dirigitur, nimirum personis illis, quæ a tergo ejusdem brevis proprio nomine nuncupantur, adeo ut sine præsentia alicujus ex dictis personis minime liceat missæ sacrificium peragi, etiamsi præsens sit aliquis sive ex filiis, sive ex consanguineis, sive ex affinibus, sive ex familiaribus, sive demum ex hospitibus nobilibus in eodem brevi memoratis; quippe quibus nil aliud per ejusmodi brevia conceditur, quam quod unusquisque eorum (dummodo, quod attinet ad familiares, juxta clausulam iisdem brevibus insertam, non sit ex illis actu necessariis) assistens missæ, quæ celebratur in oratorio privato in præsentia alicujus ex personis a tergo brevis proprio nomine nuncupatis, satisfaciat obligationi audiendi missam diebus festis de præcepto. Sublata igitur et proscripta quacumque minus germana interpretatione ejusmodi brevium et indultorum in contrarium hactenus facta, Sanctitas Sua ita declaravit et servari omnino mandavit, districte præcipiens, ut omnes episcopi aliique locorum ordinarii, etiam tamquam a sede apostolica delegati, executioni et observantiæ hujus decreti diligenter incumbant per canonicas pœnas contra inobedientes eorum arbitrio constituendas.

DUBIUM IV.

An sit obligatio audiendi missam in parochia dominicis et festis majoribus.

320. — „Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen „est obligatio. Est communis auctorum (quos vide *su-*

„*periore dub. cas. ult.*), et, ut ait *card. Lugo* (1), *certa*, etsi „*Marchantius* (2) in dubium vocet scrupulumque movere „conetur. Ratio est: 1. quia nullum extat ea de re præ„ceptum; 2. quia *c. Ut Dominus* jubetur parochus ante „missam ejicere eos, qui proprio parocho contempto „istic missam audire vellent: ergo sine contemptu (for„mali) licet; 3. quia *c. Si quis de consecr. dist. 1.* ju„bentur ii, qui habent oratorium domi, in majoribus „festivitatibus audire sacram in parochia vel in civita„tibus; 4. quia universalis fidelium et ipsorummet etiam „parochorum, doctorum et confessariorum (qui pœni„tentes hac de re non interrogant) consuetudo id non „tantum, ut loquitur *Marchant. l. c.*, insinuat, sed ma„nifeste docet; 5. quia *Trident.* (3) tantum dicit, popu„lum debere moneri (non autem teneri), ut frequenter „adeant parochias, saltem dominicis et festis majoribus. „*Vide Fagund.*, *Lug.*, *Barb.*, *Cened.*, *Trull.* (4).

321. — „Neque obstant, quæ *March.* objicit, ut 1., „quod jura antiqua decernant contrarium; eo quod *Six„tus IV. De treuga et pace* præcipiat, ne mendicantes „prædicent, non teneri audire missam in parochia do„minicis et festis. Nam imprimis ex illo *Sixti* decreto „nihil sequitur, cum is non dicat teneri, sed tantum „prohibeat, ne publice *prædicetur*, *non teneri.* Cum „enim honestissimum sit, populum audire missam in „parochia, idque suadere deceat, minime deceret (id „publice præsertim) dissuadere; nam inde scandala et „proprii parochi contemptus sequi possent; et hoc est, „quod *Sixtus* cavere voluit. Deinde, esto antiqua forsan „aliqua jura id habeant, eis posterioribus temporibus, „per varia privilegia receptamque consuetudinem uni„versalem est derogatum; *Cajet.*, *Lugo et cæteri AA.* „*citati.*

„Nec obstat 2., quod multos canonistas eam opinio„nem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic sen„serint, hoc tamen tempore, post tot et tam ampla pri„vilegia, post tam claram et diuturnam consuetudinem,

(1) *disp. 23. sect. 1. n. 2.* — (2) *in candelabro mystico t. 4. cap. 7. et in resolutionibus moralibus, in forma manualis editis c. 8.* — (3) *sess. 22. c. 7.* — (4) *lib. 3. c. 1. dub. 6.*

„eminentiss. cardin. declarationes, et ipsorum etiam „Pontificum nota decreta contraria *(ut vide seq. resp.)*, „an aliqui id doceant, nescio.

322. — „Nec 3. locus Trid. paulo ante in resp. citatus, „quem objicit, ut patet ex ipsis verbis et declaratione „eminentiss. cardin. auctorumque communi explicatione.

„Resp. 2. Episcopus non potest censuris, mulctis aliis- „que pœnis cogere ad audiendam missam in parochia. Est „contra *March. loco citato*, ubi ait: *Regulares ita commu- „niter respondere, ut privilegiorum suorum fimbrias „magnificent et dilatent phylacteria:* et contra auctorem „*parochiani obedientis.* Ratio autem est, quia, ut ait „*Navarr.*, episcopus non potest tollere (nec restringere) „jus commune et generalem totius orbis consuetudinem. „Ita docent præter *auct. sup. cit. s. Ant.* (1), *Sylv.* (2), *Tol.*, „*Laym.* (3) *etc.* et communiter omnes theologi et cano- „nistæ moderni: afferuntque *Azor.* (4) *et card. Lugo* (5) „pro hac sententia declarationem card. in *Trid.*, quæ „expresse habet: *Non posse ordinarium mulctis et pœ- „nis cogere ad audiendam missam vel concionem in „propria parochia, etiam in casu negligentiæ.* Et si quis „his duobus tamquam regularibus minus fidat, legere po- „test eamdem declarationem *ap. Barb.* (6). Item *tr. de „offic. et potest. parochi*, ubi eamdem sententiam *Bar- „bosæ* ipse sequitur, et pro ea supra viginti auctores „celebres, partim theologos partim canonistas, qua re- „gulares qua non regulares, citat. *Vide ejusdem remis- „siones* in Trident. impress. Antverpiæ anno 1644 et „*Zerolam* (7). Idem disertis verbis confirmat *Clemens VIII.* „anno 1592 22. Decemb. decreto suo, circa hanc ipsam „controversiam Duaci excitatam, quo eam dirimit his „verbis: *Præsenti nostro decreto sancimus, licere sæ- „cularibus Christique fidelibus universis, missas diebus „dominicis et festis aliis majoribus audire in ecclesiis „tam fratrum Prædicatorum quam aliorum mendican-*

(1) *p. 2. tit. 9. c. 10.* §. *1. n. 4.* — (2) *v. missa.* — (3) *l. 4. t. 7. cap. 3.* — (4) *t. 1. l. 7. c. 8. q. 6.* — (5) *disp. 22. l 1.* — (6) *in Trid. sess. 22. c. 8. de sacrif. miss. et sess. 24. de reform. c. 4. n. 12.* — (7) *in praxi episcopali p. 2. v. parochia, et p. 1. v. missa* §. *6.*

„*tium*, *nec non etiam collegii societatis Jesu juxta* „*eorum privilegia et antiquas consuetudines*, *dummodo* „*id in contemptum parochialium ecclesiarum non fa-* „*ciant: et tam dictis fratribus Prædicatoribus ac pre-* „*sbyteris dictæ societatis*, *quam aliis privilegiatis*, *qui-* „*bus id a sede apostolica indultum est*, *idoneis tamen* „*et ab ordinario approbatis*, *peccata sua etiam qua-* „*dragesimali et paschali et quovis alio tempore confi-* „*teri licite posse etc.* Quod si vero dicta privilegia et „alia similia clarius cognoscere lubeat, inspiciatur (ut „alia taceam) compendium privilegiorum societatis Jesu, „ubi præter *Leonis X.* clara sunt verba *Pauli III.* in „*Extrav.*, data anno 1549 Calend. Novemb., quæ inci- „pit: *Licet debitum;* qua *omnibus Christi fidelibus*, *cu-* „*juscumque conditionis*, *qui verbi Dei prædicationibus* „*in templis ejusdem societatis interfuerint*, *concedit*, *ut* „*ibidem missas audire et sacramenta recipere libere et* „*licite valeant*, *neque ad id parochiales ecclesias acce-* „*dere teneantur.* Porro, ne quis miretur, tam ampla pri- „vilegia regularibus concessa a variis Pontificibus, pla- „cebit inspicere eorum bullas, in quibus reperiet motiva „gravissima: aut si eas nec inspicere lubet, recogitet „saltem, Deum ipsum *Innocentio III.* (dum vidit eccle- „siam Lateranensem jamjam ruituram) ostendisse, eam „sustentari a *s. Dominico* et *s. Francisco;* consideret, „quod, sicut olim in varias orbis plagas et in ipsam „Germaniam doctrina Christi translata est opera regu- „larium, ita sine eorum subsidio conservata diu non „fuisset, vel saltem minus floruisset. Et denique, ne re- „gularibus succenseat quisquam, quod privilegia sua „tueantur, sciendum est, quod sine consensu sedis apo- „stolicæ iis renuntiare aut cedere non possunt(1), imo, „etsi id faciant, irritum fore et peccaturos: quia inju- „riam inferrent ordini et ecclesiæ toti. Nunc ad argu- „menta *Marchantii* breviter respondeo.

„1. Affert auctoritatem cujusdam P. Capuccini, qui „*Parochianum obedientem* scripsit; et huic quidem me „paulo ante sat multas gravesque auctoritates opposuisse „existimo.

(1) *ut vide lib. 2. decret. tit. 43. de arb. c. 5.*

„2. Ait, quorumdam episcoporum praxim esse contra-„riam, eamque fundari in jure antiquo et novo *Trid.* (1), „ubi dicit, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse „ad audiendum verbum Dei et rudimenta fidei: hæc au-„tem in plerisque locis ruralibus docentur in missa: ergo „etiam ad missam possunt compelli.

323. — „Resp. 1.: Praxim istam (sicubi est) paucorum „esse et contrariam praxi communi episcoporum in om-„nibus regnis et provinciis, et insuper Præsulis summi.

„2. Praxim istam nec fundari in jure antiquo, cum „illi (si quod fuerit) per privilegia sit derogatum et „abrogaverit consuetudo; nec in novo, tum quia *Trid. „l. c.*, loquendo de concionibus et catechesi, nullam „fecit mentionem missæ, et in pœnalibus non valet il-„latio; tum quia *Trid.* expresse addit (quod *Marchan-„tius* in sua citatione omittit, cum tamen ad rem „plurimum faciat): *si commode fieri potest;* tum quia „nec illam quidem obligationem quoad conciones esse „receptam ostendit universalis ecclesiæ consuetudo, eo „quod forte regulariter *commode fieri non poterat*, ut „notat *card. Lugo l. c.;* neque catechesim communiter „fideles docentur in missa, nisi forte in pagis, ubi ra-„rius contendunt regulares cum parochis de re præsenti. „Denique nescio, an non episcopi, de quibus loquitur, „ex numero forte sint eorum, de quibus *Pius V.* in bulla „*Etsi mendicantium* queritur, quod, etsi episcopi ordi-„nes mendicantes merito colere et adjuvare deberent, „non solum id negligant, verum etiam concilii Tridentini „verbis in pravum sensum detortis eos incommodis et „perturbationibus afficiant.

„3. Citat decreta synodi Leodiensis et Namurcensis, „subjungitque: *Quis vero audeat hæc contemnere et „patres istius synodi, inter quos multi theologi fuerunt?*

„Resp. Decreta ista (et si quæ forte sunt similia) „intelligenda esse, ne cum contemptu proprii parochi „audiant sacrum extra parochiam; aut, si quem sensum „alium habent, non esse recepta vel usu abrogata. Ita „*AA. cit. communiter.* Videri potest *card. Lugo loc. cit.*, „*Barb. et Zeroll. ll. cc.*, et dignissimus lectu libellus

(1) *loc. cit. sess. 22. et sess. 24.*

„*Francisci Pontani*, concionatoris regii, cujus titulus: „*Responsa ad quæsita cujusdam primarii prælati etc.*, „excusus primum gallice Nancei anno 1625, postea vero „latinitate donatus et recusus Viennæ Austriæ typis *Mi-*„*chaelis Rictii* anno 1634. Mitto rationes cæteras, qui-„bus frequentationem parochiæ (sine obligatione tamen) „persuadere conatur: cum eam, utpote honestam impri-„mis atque decentem, minime improbare, sed erroneam „tantum conscientiam impedire intendam, ne videlicet „cum persuasione obligationis parochialia vel cum ap-„prehensione peccati regularium templa frequententur.

Bened. XIV. (1) ostendit (contra *Juenin. et Van-Espen*), nunc non esse obligationem audiendi missam in parochia.

Annotatio editoris circa missam parochialem.

Quoniam etiam his temporibus quidem contendunt, fideles ex lege ecclesiastica teneri, ut dominicis et festis diebus missæ parochiali intersint, non displicebit, si ad firmandam doctrinam *s. Alphonsi* id negantis adhuc pauca notamus. Cum vero plurimi auctores scientia et auctoritate pollentes de hac retractent, nullum tamen certiorem ducem eligere potuimus, quam *Benedictum XIV.*, qui non solum eruditione in scholasticis et canonicis plurimum eminet, sed etiam, quamvis in hoc auctor privatus habendus sit, optime testari potest, quid sit praxis ecclesiæ et sensus sedis apostolicæ. Hic in opere suo a *s. Alphonso* citato lib. 11. cap. 14., quod inscribit: Non potest a nimia severitate excusari synodalis constitutio, adigens sæculares ad missam Deique verbum audiendum in ecclesia parochiali omnibus dominicis aliisque festis diebus, hæc probat: *primo*, ex jure antiquo fideles obligatos fuisse ad audiendam missam parochialem, uti patet ex concilio Sardicensi, Quinisexto, Nannetensi et aliis; *secundo*, his sanctionibus derogatum nunc esse posterioribus summorum Pontificum constitutionibus et privilegiis, variis ordinibus concessis; *tertio* ostendit, non solum per privilegia, sed universim per consuetudinem contrariam, in toto christiano orbe receptam, derogatum esse præcepto audiendi missam parochialem, ita ut hodie omnibus integrum sit, in qualibet ecclesia, modo non sit capella seu oratorium privatum, sacris mysteriis interesse. Hæc consuetudo, ait, jam tempore *s. Antonini* multis in locis invaluit, uti patet ex Sancti doctrina, non peccare eum, qui in die festo missam audit extra parochiam, ubi consuetudo viget illam audiendi in qualibet ecclesia. Quod vero hæc consuetudo nunc

(1) *de syn. lib. 11. c. 14. n. 7.*

ubique recepta est, testantur *Sylvester* (1), *Navarrus* (2), *Trullenchus* (3), *Barbosa* (4) *et alii plures. Quarto* addit cum auctoribus citatis (quibus plures alii adnumerari possent), non posse hodie episcopum præcipere suis subditis, ut se sistant missæ parochiali, quia non potest delere consuetudinem, quæ, cum vigeat in toto orbe, jam induit naturam juris communis.

His præmissis et probatis ad objectiones pergit et dissolvit. *Primo objicitur* decretum Tridentini de observandis et evitandis in celebratione missæ (sess. 22.), ubi dicitur: „Moneant (episcopi) eundem populum, ut frequenter ad suas parochias, saltem diebus dominicis et majoribus festis, accedant;" unde concludunt, ex præcepto Tridentini fideles ad audiendam missam parochialem teneri: sed non recte id arguunt. „Enimvero (verba *Benedicti*) *non præcepto adigendam, sed hortationibus* ad id alliciendam plebem statuit Tridentinum. Tridentino obsequens *s. Carolus Borromæus* in suo concilio provinciali Mediolanensi VI. (5), ab omni abstinens præcepto, plures adduxit rationes, quibus plebem ad parochialem missam suaviter adduceret: „„*Hac nostra monitione,* inquit, *eos universos et singulos cohortamur ac per viscera misericordiæ Jesu Christi obsecramus atque obtestamur, ut, quamvis in suis viciniis, oppidis et suburbiis oratoria, capellas aliasve ecclesias habeant, ubi sanctissimo missæ sacrificio interesse possint, frequenter tamen, dominicis saltem aliisque solemnibus festis diebus ad suam quisque parochialem ecclesiam conveniant, ubi a parocho, cui eorum cura commissa est, verbo Dei pascantur, fidei christianæ rudimentis aliisque animarum saluti necessariis præceptis erudiantur, ad sanctissima sacramenta religiosius percipienda instruantur.*"" Hortationibus pariter et suasionibus usi sunt ven. Dei servus Joan. Ribera, archiepiscopus Valentinus (6), s. Turibius, archiepiscopus Limanus (7), aliique plures episcopi."

Secunda objectio sumitur ex eodem Tridentino (8), „quod loquens de divini verbi auscultatione alia adjecit verba, quæ videntur præceptum et obligationem inducere: „*Moneatque episcopus* (ait) *populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.*" At cum Dei verbum ex ejusdem Tridentini decreto (9) a parochis vel per se vel per alios sit annuntiandum et explicandum inter missarum celebrationem, hinc, si fideles obstringerentur præcepto, illud in propria parochia auscultandi, tenerentur pariter missæ parochiali adesse. *Ad hanc difficultatem evitandam*

(1) *verb. missæ 2. quæst. 5.* — (2) *manuale c. 21. n. 5.* — (3) *in præc. decal. tom. 1. lib. 3. cap. 1. dub. 6. n. 5.* — (4) *in collectaneis ad Trid. sess. 22. de observandis et evitandis in celeb. miss. n. 21. et de offic. et potest. parochi c. 11. n. 14. et seq.* — (5) *act. eccl. Mediol. part. 1. pag. 302.* - (6) *concil. Hisp. tom. 4. pag. 285.* — (7) *ibid. pag. 689.* — (8) *sess. 24. cap. 4. de ref.* — (9) *sess. 22. c. 8.*

varias doctores iniere vias. *Suarez*(1) opinatur, ideo Tridentinum verbo *teneri* eam addidisse limitationem, *ubi commode fieri potest,* ut tali pacto significaret, sibi in animo non esse, fideles absoluto præcepto obstringere, sed tantum monere atque hortari... *Rodriquez*(2) Tridentinum intelligendum docet, cum urgente *charitatis præcepto*, se reficiendi pabulo divini verbi, hoc nusquam commodius et utilius audiri potest quam in ecclesia parochiali. In idem recidit, quod tradunt *Fagundez*(3) et *Bonacina*(4), nimirum tunc solum teneri fideles parochiali concioni interesse, cum necessaria fidei rudimenta, quæ cæteroquin ignorant, alibi addiscere nequeunt, aut cum prævident, alios suo exemplo pertrahendos ad concionem, a qua secus non sine gravi eorumdem animarum dispendio se subducerent; quem tamen casum moraliter impossibilem recte simul advertunt. Sed fortasse melius *Zerola* (5), *Trullenchus* (6) aliique sentiunt, obligationem, si quæ unquam fuit, auscultandi proprium parochum verba facientem ad suum populum, ablatam nunc esse per contrariam consuetudinem, cum passim viri pii et docti alio se conferant ad sacros audiendos oratores; ac proinde, inquit *Zerola*, sacra congregatio concilii sæpius declaravit, non posse ordinarium mulctis et pœnis subditos adigere ad concionem auscultandam in parochia: quod etiam testatur *Barbosa* (7); (quinimo card. *Lugo*(8), *Barbosa l. c.* et alii addunt, episcopum nequidem in causa notabilis negligentiæ aut contumaciæ hoc facere posse. (Vide declarationes cardinalium apud *Lugo* et *Zerolam* et in collectione declarationum S. C. Lugduni edita anno 1640.) Sic scribit *Benedictus XIV.*, referens, episcopum Midensem (Meath in Hibernia) in constitutionibus synodalibus statuisse, omnes sæculares adigendos esse ad audiendam missam parochialem dominicis aliisque solemnioribus festis diebus, atque inibi Dei verbum auscultandum fideique rudimenta addiscenda: quæ constitutio, cum Romæ in sacra congregatione concilii discussa fuit, eo modo mitigata est, ut fideles monerentur quidem, non autem cogerentur, missæ et concioni in parochiali ecclesia adesse. Si episcopus Midensis suam constitutionem verbis formasset tantum hortatoriis, nulli fuisset reprehensioni obnoxius: sed quia præceptum adjecit, hoc fuit tamquam nimium severum expungendum, quemadmodum jubente eadem sacra congregatione sæpius expunctum fuerat ab aliis similibus synodalibus statutis."

Hæc est doctrina *Benedicti XIV.*, cujus auctoritas una cum decisionibus apostolicæ sedis plus valet quam assertiones aliquorum paucorum, qui præ nimio zelo non vident rei veritatem. Utinam non imponerent leges, quas nec Deus nec ecclesia imposuit. Inter recentissimos auctores *Thomas Gousset,* archie-

(1) *de relig. lib. 2. c. 16. n. 10.* — (2) *quæst. regul. tom. 1. quæst. 43. art. 7.* — (3) *lib. 2. c. 1. n. 10.* — (4) *disp. 5. de 3. decal. præc. quæst. unic. punct. 2. n. 27. et seq.* — (5) *in praxi episc. part. 1. verb. præd. vers. ad 4.* — (6) *cit. tom. lib. 3. c. 1. dub. 4. n. 11.* — (7) *in collectan. ad Trid. sess. 24. cap. 4. n. 9.* — (8) *disp. 22. l. 1.*

piscopus Rhemensis(1), et *Petrus Scavini*, vicarius generalis diœcesis Novarensis(2), ut communem et certam tuentur, ita ut opposita prorsus omni careat probabilitate.

DUBIUM V.

Quæ excusent ab auditione sacri.

324. *Quæ sint causæ excusantes. An habens privilegium oratorii teneatur conducere sacerdotem.*
325. *Quomodo excusentur navigantes, vel incarcerati, vel infirmi aut excommunicati.*
326. *An excusentur custodientes domos etc.; vel timentes, ne incarcerentur, aut assistentes infirmis.*
327. *An uxores, filii et famuli, timentes offensionem dominorum.*
328. *An aliquando viatores.*
329. *Quæ distantia ab ecclesia excuset ab audienda missa.*
330. *An excusentur fœminæ ratione luctus vel partus, vel quia non habent vestes convenientes; et an puellæ prægnantes, vel tempore, quo faciendæ sunt proclamationes pro ipsis.*
331. *An possit omittere sacrum puella, sciens, se ab aliquo turpiter concupisci.*
332. *An excuset amissio magni lucri; an aliud bonum spirituale majus.*
An peregrini, ad breve tempus commorantes, teneantur audire missam in loco, ubi id est de præcepto.

324. — „Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si „adsit, non teneris, curare celebrari privatim in porta„tili cum privilegio, neque, etsi id consilii sit, preces „interim alias loco missæ dicere, ut habent *Nav.* (3), „*Suar.*, *Fill.* (4).

„Prima causa est impotentia, vel simpliciter vel mo„ralis, aut difficultas ex notabili incommodo proprio vel „proximi, corporis vel bonorum vel etiam honoris; quia „hæc est mens ecclesiæ, præcipientis instar discretæ et „benevolæ matris. *Bonac.* (5), *Nav.*, *Fill.* (6), *Suar.* (7).

„Secunda causa est quodcumque motivum rationabile, „quo quis bona fide putat se excusari. *Vide Suar.* (8), „*Laym. et Bon. l. c.*"

(1) *vide justification de la théologie morale du Ligorio. Besançon* 1832 *pag.* 255. — (2) *theol. mor. universa tom. 1. p. 311.* — (3) *c. 13.* — (4) *t. 5. c. 5. q. 11.* — 5) *d. 4. q. ult. p. ult.* — (6) *t. 5. c. 7. q. 11.* — (7) *d. 85.* — (8) *in 3. p. sect. 6. c. 5.*

Excusat igitur ab audienda missa quævis causa mediocriter gravis scilicet, quæ involvit notabile aliquod incommodum aut damnum in bonis animæ vel corporis proprii vel proximi. Ita communiter cum *Bus. DD.* (1), *Salm.* (2), *Mazz.* (3) *et Zachar.* (4) *cum Suar., Azor., Pal., Fill., Tanner etc.*

Recte autem docet hic *Bus.*, et est commune *cum Dian.* (5) *et Salm.* (6), quod habens privilegium oratorii non tenetur sacerdotem conducere, ut missam ipse audiat. Sed quid, si missa jam dicatur gratis vel facile gratis haberi possit? *Suar., Merol., Escob., Pellizz. etc.* (7) *et Salm.* (8) *cum Fill., Pal., Trull.* putant, eum adhuc non teneri missam audire, si alias esset excusatus, quia privilegium datur ut favor, non ut onus; et ideo nemo tenetur uti privilegio suo; nam aliter privilegium redderetur gravosum. Probabilius tamen, eum teneri dicunt *Cont. Tourn.* (9) *et Croix* (10) *cum Lugo, Tamb. et communiori*, ut asserit. Ratio, quia, licet non teneatur quisque uti privilegio suo, tenetur tamen satisfacere præcepto, dum potest sine notabili incommodo. Et idem dicendum puto cum *Cont. Tourn. l. c.*, si modico stipendio possis conducere sacerdotem, quia quisque tenetur leve pati incommodum, ut præcepto satisfaciat.

Unde resolves:

325. — „1. Excusantur, qui sunt in navigatione vel „carcere; item in morbo vel convalescentia, in qua ob„sit prodire foras; item qui sunt in excommunicatione „vel interdicto, de quibus suo loco."

Infirmi excusantur, quando prudenter timent non leve damnum vel moram notabilem ad convalescendum. Ita *communiter DD., Caj., Soto, Suar., Nav. et alii cum Salm.* (11) *et Elbel* (12); apud quem *Gob. cum Sanch.* excusat etiam eum, qui ægra valetudine laborans, timeret exeundo notabile gravamen capitis, virium lassitudinem,

(1) *ap. Croix l. 3. p 1. n. 675.* — (2) *de sacrif. miss. c. 6. punct. 5. n. 63.* — (3) *de 3. præc. c. 3. §. 2.* — (4) *l. 3. part. 1. n. 675.* — (5) *ap. Croix n. 676.* — (6) *ibid. n. 62.* — (7) *ap. Croix n. 576.* — (8) *ibid. n. 61.* — (9) *de 3. dec. præc. art. 2. sect. 1. concl. 4. sed hic n. 2.* — (10) *n. 676.* — (11) *de sacrif. miss. c. 6. punct. 5. n. 58.* — (12) *de 3. præc. n. 366.*

ruditatem etc. Sed quid, si dubium sit, an incommodum sit leve vel sufficienter grave? Standum est consilio medici aut superioris aut parochi vel alius viri prudentis; et etiam suo judicio potest acquiescere infirmus, si prudenter ita judicet. Sed quid, si adhuc consilio petito maneat dubium? *Suarez* dicit, tunc petendam esse dispensationem; sed *Pal.*, *Gobat*, *Bon.* (1) *et Salm.* (2) dicunt absolute, eum non teneri ad missam; quia, stante periculo gravis damni, præceptum ecclesiæ tunc non possidet adversus infirmum; et idem sentit *Lugo:* saltem (ait *Gob.*) tunc judicandum est, matrem ecclesiam in tali casu non obligare (3). Est valde probabile *) cum *Mazz. l. c.*

Excommunicatus vel interdictus non peccat omittendo missam, et sic pariter incarceratus, etiamsi negligant absolutionem vel libertatem, quia isti non obligantur auferre impedimenta remota. Est commune contra paucos (4) *cum Nav.*, *Suar.*, *Azor*, *Bon.*, *Sa*, *Pal. etc.*; modo, ut bene advertunt *Spor.* (5) *et Elbel* (6), ipsi non ideo ex proposito negligant liberationem, ne teneantur ad missam. Imo probabilius dicunt *Bonac. et Trull. ac Contin. Tournely loc. cit.*, ipsos non excusari, si de facili possent absolutionem aut libertatem obtinere et negligant; quia quisque tenetur cum levi incommodo tollere impedimenta, ut gravi præcepto satisfaciat.

326. — „2. Item, qui custodiunt castra, urbem, gre„gem, domum, infantes vel puerum (qui in templo quietus „et sine perturbatione aliorum contineri non potest), aut „ægris solatio sunt, aut coquere debent et similia curare, „quæ omitti non possunt. *Bonac.*, *Coninch.* (7).

Excusantur igitur custodientes domos vel greges, ex communi cum *Laym.* (8), *Palao* (9), *Cont. Tourn.* (10), *Bon.* (11) *et Salm.* (12). At si sint plures custodes, et una

(1) *ap. Croix n. 679.* — (2) *ibid. n. 59.* — (3) *vide Croix ibid.* — (4) *ap. Salm. ibid. n. 53.* — (5) *tr. 3. c. 4. n. 26.* — (6) *n. 365.* — (7) *n. 86. et 314.* — (8) *l. 4. tract. 5. c. 4. n. 3.* — (9) *t. 22.* — (10) *ibid. concl. 4. num. 2. in fin.* — (11) *d. 4. q. ult. n. 3.* — (12) *ibid. n. 68.*

*) Sic etiam in hom. ap. tr. 6. n. 39. *s. Alphonsus* infirmum excusat, et rationem affert: nam in tali dubio prævalet jus naturale conservandi salutem. *Editor.*

dicatur missa, debent alternatim eam audire. Ita *Salm.* (1) *cum Suar., Nav., Coninch., Laym., Cov. etc.* Et ita pariter, si a viro vel uxore manendum sit domi ad custodiam, non potest vir cogere illam, ut semper domi maneat, cum sit socia, non famula, quæ e converso cogi posset: sed etiam posset dominus manere domi quandoque, ut famula audiret missam: nam istius utilitas dominum excusaret; ita *Croix cum Steph. et Gob.* Pari modo excusantur ab audiendo sacro matres, quæ non habent domi, cui relinquant parvulos sine periculo, et contra non possent eos adducere in ecclesiam sine notabili adstantium perturbatione; ita *Bon.* (2) *et Salm.* (3) *et Suar., Trull. et Elb.* (4) *cum Laym. etc. communiter.* Probabiliter excusatur etiam, qui timet incarcerari, si ecclesiam adeat. *Croix* (5) *cum Henr., Dic. et Gob. ac Zach.* (6).

Excusatur etiam, qui nequit missam audire, quin relinquat infirmum sine assistentia ad cibum sive ad remedia præstanda, vel quin infirmus, relictus ab illo, gravem turbationem patiatur: ita *Pal., Dic., Fill., Suar., Sot. etc. cum Salm.* (7). Et hoc, etsi adesset alius assistens, sed infirmus putaret, illius assistentiam esse sibi necessariam, et alias gravem pateretur tristitiam; ita *Pasq.* (8) *et Mazz. l. c.*

327. — „3. Item, cui periculum est gravis offensionis „mariti, parentum vel dominorum; *Henr., Suar., Fill.* (9). „Si tamen id fere semper fieret, de alio medio laboran„dum esset."

Excusantur famuli, quando eorum ministerium est communiter necessarium, et illud omittere nequeunt sine gravi incommodo dominorum; debent tamen mediocrem diligentiam adhibere, ut missam non omittant: ita *Suar.* (10), *Pal.* (11), *Cont. Tourn.* (12) *et Salm.* (13) *cum Coninch. et Dic.* Imo notat *Croix* (14) *cum Pal.*, eos teneri ad hoc adhuc cum mediocri molestia seu vigilia, non autem cum notabili diminutione somni. At si ministerium non

(1) *d. n. 68.* — (2) *l. c. n. 2.* — (3) *loc. cit. n. 73.* — (4) *n. 389.* — (5) *n. 689.* — (6) *l. 3. p. 1. n. 689.* — (7) *de sacrif. missæ c. 6. punct. 5. n. 76.* — (8) *ap. Croix n. 680.* — (9) *n. 226.* — (10) *d. 88. sect. 6. n. 5.* — (11) *loc. cit. n. 5.* — (12) *de 3. dec. præcepto art. 2. sect. 1. concl. 4. l. c.* — (13) *ibid. n. 74.* — (14) *n. 685. in fin.*

sit ita necessarium, domini procul dubio peccant, si famulos impediant, sacrum audire. Ipsi autem famuli tenentur tunc missam audire adhuc contra domini jussum, nisi gravem indignationem timeant, vel nisi statim et de facili non possent alium dominum invenire, ut bene ait *Croix* (1) *cum Pal.* (2): quidquid dicant *Sporer* (3) *et Salm.* (4) *etc.*, sentientes, famulos per aliquot vices semper excusari. Notat autem *Mazz.* (5), quod minime peccant domini, si tempore missæ præcipiant famulis, quæ nequeant differri juxta communem vivendi modum (intelligendum sine notabili ipsorum dominorum incommodo). Et tunc sane excusantur etiam famuli, si tempore missarum sint occupati in obsequio actuali et necessario, ut ait *Spor.* (6) *cum Salm.* (7) *etc. ut supra.*

Sic pariter excusatur uxor, si ex accessu ad ecclesiam timeat gravem indignationem viri iracundi vel zelotypi; secus, si levem: communiter *Pal.*, *Suar.*, *Bon.*, *Azor. cum Salm.* (8), *Mazz. l. c. et Elb.* (9); sed hoc raro admittendum. Ex justa causa, notat *Croix* (10) *cum Tamb. et Fag.*, posse patrem detinere filium domi clausum in pœnam, etsi missam non audiat. Item ait *Elbel* (11). Recte etiam excusatur cum *Contin. Tournely l. c.*, qui omitteret missam ad impediendas rixas aliorum aut furta alienorum bonorum.

328. — „4. Item, si quis alioqui amissurus esset occa„sionem commodam itineris, v. gr. socios, cum viam ignoret „vel pericula metuat; alias vero tenetur ad missam ante „iter vel in itinere; *Suarez* (12), *Rodriq.*, *Bon. l. c.*"

Excusatur etiam viator, si alias perderet expensas itineris, quas faceret socius, ut *Suar.*, *Dic.*, *Gob.* (13) *et Salm.* (14) *cum Bonac. ac Elbel* (15); vel si graviores expensas subire deberet, si relinqueret occasionem illam ob sacrum audiendum, ut addit *Elbel l. c.*; vel si non esset securus in itinere sine comite; *Elbel ibid.*; vel si societas illius multum eum sublevaret et

(1) *l. 3. p. 1. n. 685.* — (2) *tr. 22. p. ult. n. 6.* — (3) *de 3. præc. c. 4. n. 34.* — (4) *ibid. n. 75.* — (5) *d. 5. §. 2.* — (6) *ibid. d. n. 34.* — (7) *n. 74.* — (8) *tr. 5. c. 6. punct. 5. n. 68.* — (9) *num. 369.* — (10) *n. 688.* — (11) *n. 380.* — (12) *sect. 6.* — (13) *apud Croix n. 582.* — (14) *ibid. n. 69.* — (15) *n. 383.*

longæ viæ auferret tædium, quod certe videtur grave incommodum, vel saltem est conjunctum cum periculo gravis incommodi; ut *Tamb.*, *Suar.*, *Dic.*, *Gob.*, *Henr.* (1).

329. — „5. Si sit gravis difficultas eundi ad ecclesiam ob distantiam, v. gr. unius vel alterius milliaris „germanici, vel etiam minoris spatii, maxime si via sit „molesta, cœlum pluvium; ubi habenda est ratio personarum, loci, temporis et consuetudinis. *Bon.*, *Suar.*, „*Fill. l. c.*, *March.* (2)."

Pro distantia excusante alii assignant tria milliaria nostratia, alii duo, alii unum: sed hoc judicandum ex circumstantiis personæ, temporis etc., ut *Bus.*, *Viv.*, *Salm.* (3) *ex communi.* Ordinarie tamen milliarii distantia non excusat, ut bene ait *Croix* (4). Sed *Dicastillus* (5) non obligat mulieres nobiles et teneras ad 1500 passus; obligat vero alias mediæ sortis et rusticas ad longius spatium. E converso *Salm. n. cit. cum Suar.*, *Pal.*, *Trull.*, *Fill. etc.* (quibus adhærent *Zach.* (6) *ac Croix cum Dian.*, *Gob. et Fagnan.*) dicunt, quod regulariter excuset distantia leucæ sive trium milliarium, id est (ut *Croix*) unius bonæ horæ seu 5 quadrantium iter pedibus agentes, et minus, si esset molestia nivis, imbris vel alia causa. Et idem tenet *Mazz.*, dicens absolute, quod distantia trium milliarium omnes excuset.

330. — „6. Si ex consuetudine patriæ fœminæ egredi „non soleant tempore luctus vel etiam post partum; „*Sylv.*, *Caj. et Fill.* (7).

Excusantur igitur viduæ ratione luctus, ut *Spor.* (8) *et Elbel* (9), ac etiam filiæ et sorores, ut addit *Mazz. cum Suar.*; sed talem consuetudinem (ajunt *Fill.*, *Villal. et alii*) non esse extendendam usque ad mensem a morte viri. *) Mensem tantum permisit *s. Carolus Borromæus*

(1) *apud Croix ibid.* — (2) *resolv. past. t. 4. c. 6. n. 7.* — (3) *ibid. n. 65.* — (4) *n. 687.* — (5) *apud ipsum ibid.* — (6) *l. 3. p. 1. n. 687.* — (7) *n. 227.* — (8) *n. 35.* — (9) *n. 384.* —

*) In hoc attendenda est consuetudo locorum; quare dicit *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 6. n. 42: „Excusat usus juxta loco„rum consuetudinem domo non egrediendi sex hebdomadas „post partum vel mensem tempore luctus ob mortem viri, „et etiam sororis aut filiæ, ut dicunt *Suarez et Mazzotta.*" *Editor.*

in concil. 1. Mediolanensi; quamvis si alia esset consuetudo in aliquo loco, non esse damnandam de peccato gravi, docent *Pal.*, *Dic. et Fill. cum cæteris* (1). Illæ tamen, quæ e domo jam egrediuntur ad alia, non sunt excusandæ, ut recte notant *Salm. ib. cum Pal.* Alicubi etiam ex consuetudine virgines excusantur a missa, ne in publicum exeant; *Salm.* (2) *cum Fill.*, *Pal. et Suar.*, qui tamen cum *Azor. et cæteris* merito advertit, talem consuetudinem moderandam esse, quoad fieri potest. *)

„7. Si quis non habeat vestes statui suo convenien-„tes; *Navarr.*, *Henr.*, *Sa*, *Azor.*, *Bon. l. c.*

„8. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, „ne id advertatur, si prodeat; *Laym.* (3).

Bene excusantur cum *Bus. et Elb.* (4) mulieres non habentes vestes decentes juxta suum statum, vel famulum aut sociam, sine quibus magno rubore suffunderentur, ut ait *Mazz. l. c.* Sed merito advertunt *Salm.* (5), *Led.*, *Suar.*, *Fill.*, *Dic.*, *Pal. etc.*, non esse excusandas ab audienda missa valde mane, si possint, aut in ecclesia remota, ubi populus non concurrit. Idem dicitur de puella inhoneste prægnante, si posset in aliquo loco occulte et sine nota missam audire. Ita communiter cum *Bus. infr. Elb.* (6), *Cont. Tourn.* (7) *et Pal.*, *Laym.*, *Reg. etc. cum Salm.* (8). Sic etiam possunt aliquando excusari puellæ, quæ ab ecclesia exeunt, quando fiunt proclamationes pro suis matrimoniis, etsi ideo omittant sacrum, si ob id notabilem verecundiam pati debeant. Ita *Elb.* (9), idemque sentit *Spor.* (10) de mulieribus nobilibus. Hoc autem raro et difficile puto admitti posse; at si revera puella ex hoc tantum ruborem pateretur, ut magnum incommodum subiret, eo casu non improbo. *Croix* (11)

(1) *ap. Salm. dict. c. 6. n. 82.* — (2) *ibid. n. 81.* — (3) *l. 4. t. 5.* — (4) *n. 367.* — (5) *tr. 5. de sacr. miss. c. 6. punct. 5. n. 64.* — (6) *n. 367.* — (7) *de 3. decal. præc. art. 2. sect. 1. concl. 4. n. 2. qui sacro.* — (8) *ib. in fin.* — (9) *n. 374.* — (10) *c. 4. n. 35.* — (11) *n. 690.*

*) Hic conferatur hom. ap. tr. 6. n. 42., ubi *s. Alphonsus* ait: „Nulla autem ratione potest licita reputari illa consuetudo „(ut melius dicam abusus), qua puellæ, ne in publicum „exeant, ab auditione sacri se abstinent." *Editor.*

vero absolute tales puellas excusat, ubi adest hujusmodi consuetudo. Pariter consuetudo excusat puerperas, domi se continentes post partum per aliquod tempus (v. gr. per sex hebdomadas ex communi usu, ut testantur *Sporer et Elbel*), etiam postquam convaluerint. *Spor.* (1), *Elbel* (2) *et Salmant.* (3) *cum Pal.* (4). Non vero excusantur mulieres ob menstruum; *Salm.* (5).

331. — „9. Si quæ sciret, alteri, a quo perdite amaretur, secuturam occasionem peccati, si prodiret; *Sa*, *Fill.* (6).

Quæstio magna est, an puella sciens, se ab aliquo turpiter concupisci, possit omittere missam. Tres sunt sententiæ.

Prima, quam tenent *Laym.* (7), *Sporer* (8), *Val.*, *Lop.* (9), dicit, eam posse, et bis vel ter etiam teneri omittere.

Secunda cum Pal. et Henr. dicit, eam teneri audire missam non obstante ruina alterius, quæ illi voluntarie evenit.

Tertia cum *Mazz.* (10), qui eam asserit communem cum *Suar.*, *Sa*, *Fill.*, *Bon.*, *Sanch. etc.* (11), docet, eam posse quidem omittere ad evitandum proximi damnum, sed non teneri, quia utitur jure suo, et damnum ille sua culpa patitur. — Hæ sententiæ omnes sunt probabiles, sed prima probabilior. Ratio, quia præceptum naturale de vitando scandalo præferendum est positivo de audienda missa. E converso, quia charitas non obligat cum gravi incommodo, non tenetur puella abstinere a missa plus quam semel vel iterum (12).

332. — Quæritur hic in fine, an amissio notabilis lucri excuset ab auditione sacri. Negant *Salm.* (13); sed satis probabiliter affirmant doctus *P. Hölzm.* (14), *Viva* (15), *Mazzotta l. c.*, *Elbel* (16) *cum Anacl.*, *Diana*, *Tambur.* (17) *cum Azor.*, *Bass.* (18) ob eamdem rationem, ob

(1) *n. 35.* — (2) *n. 384.* — (3) *c. 6. n. 79.* — (4) *ex cap. Unic. de purificat. post part.* — (5) *ib. n. 80.* — (6) *n. 227.* — (7) *de char. c. 13. n. 10.* — (8) *de 6. præcept. c. 1. n. 29. et 37.* — (9) *apud Salmant. ibid. n. 77.* — (10) *c. 2. §. 2.* — (11) *ap. Salm. cit. n. 77.* — (12) *vide dicta de charitate l. 3. n. 51. et 53.* — (13) *tr. 23. de 3. præc. c. 1. punct. 14. §. 3. n. 345.* — (14) *de 3 præc. c. 1. n. 258.* — (15) *art. 3 n. 7.* — (16) *n. 368.* — (17) *c. 2.* — (18) *apud Croix n. 681.*

quam diximus supra *n. 301.* excusari, qui, ne amittat extraordinarium lucrum, laborat die festivo, ex ratione generali, quia præcepta ecclesiastica non obligant cum gravi incommodo. Idem tenet *Gob.*, qui excusat pauperem etiam ob lucrum unius ducati et duorum alium tenuis fortunæ. Et injuste *Salmant. l. c.* rejiciunt prædictam secundam sententiam, cum *Suarez*, *Pal.*, *Bonac. etc.* non negent (1), excusari viatorem, qui, ne amittat solas expensas, quas sperat a socio, sacrum omittit. — Utrum autem excusetur, qui in sabbato venatum iret, ubi missam audire nequit? *Vide dict. n. 301. circa fin.* Verum *Dic. et Gob.* (2), excusant aurigas, qui non possunt audire sacrum, quin vecturam relinquant cum notabili jactura. Idem ait *Mazzotta* (3) de tabellariis et custodibus gabellarum, qui timeant notabilem jacturam: idemque dicit de nautis, vectoribus mercium, qui nequeant audire missam sine magno incommodo. Illud autem non admittimus, quod aliqui AA. addunt *apud Croix l. c.*, scilicet, quod, etsi quis possit sine tanto damno omittere vecturam, adhuc tamen is excusari posset ex consuetudine aliorum, quam habent vehendi. Pariter *ibid.* dicunt *Suar. et Gob.*, excusari molitores, si causa missæ eis eveniret jactura mediocriter gravis. Valde autem probabiliter excusatur, qui ob missam audiendam omittere deberet negotium cum damno gravi, ut *Suar.*, *Dic.*, *Caj. etc. cum Salm.* (4).

Non excusatur autem ex communiori cum *Pasq.* (5), qui omitteret sacrum ob aliud bonum spirituale, quamvis majus. Probabiliter tamen *ibid.* admittit *Ills.*, eum excusari, qui omitteret missam ad confitendum peccata, si alias deberet aliquamdiu permanere in statu peccati mortalis; et idem tenet *Croix cum Less.* (6). Item excusantur a missa, qui alias non possent impedire blasphemias, rixas, furta etc.; *Elbel* (7).

An autem peregrini teneantur audire missam, quæ audienda est ex peculiari præcepto loci, ubi sunt, etiamsi per unum diem ibi commorentur? Affirmant *Suar.* (8),

(1) *tr. 5. de sacrif. miss. c. 6. punct. 5. n. 69.* — (2) *ap. Croix n. 684.* — (3) *dict. §. 2.* — (4) *tr. 5. c. 6. punct. 5. n. 70.* — (5) *apud Croix. n. 683.* — (6) *n. 665.* — (7) *n. 391.* — (8) *de rel. l. 1. c. 14. n. 9.*

Pont. (1), *Jos. de Januar. et Salas ap. Pal.* (2), qui merito probabile id vocat cum *Sanch.* (3) *et Salm.* (4). Ratio, quia peregrini vere fiunt subditi superioris loci, ubi sunt, licet per breve tempus ibi commorentur. Probabilius tamen negant *Sanchez* (5) *cum Tol.*, *Azor.*, *Sayr. et Bon.* (6), *Sylv.* (7), *Elbel* (8), item *s. Ant.*, *Gran.*, *Vega etc.* (9). Ratio, quia superior loci non habet jurisdictionem in peregrinos, nisi ibi maneant, vel saltem animum permanendi habeant per majorem anni partem (10).

Hic refert annotare, quod *Benedictus XIV.* in brevi *Cum sicut etc.*, dato die 22. Dec. 1748, quoad regna Neapolis et Siciliarum indulserit ab abstinentia operum servilium diebus festis, exceptis dominicis paschatis et pentecostes ac omnibus aliis dominicis in anno: item die circumcisionis, epiphaniæ, ascensionis, corporis Christi, nativitatis Domini; item purificationis, annuntiationis, assumptionis, nativitatis et conceptionis B. V. M. immaculatæ; item die ss. Petri et Pauli, omnium sancto-„rum et patroni principalis cujuscumque civitatis aut pagi illius diœcesis. In aliis vero festis præscripsit, fideles teneri tantum ad missam audiendam.

CAPUT II.

DE QUARTO PRAECEPTO: *Honora patrem etc.*

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes.

333. *Quæ teneantur filii præstare parentibus circa amorem.*
334. *Quæ circa reverentiam.*
335. *Quæ circa obedientiam.* Vide alia *ibid.*

333. — „Resp. Tenentur vi hujus præcepti tum ge-„nitoribus tum superioribus in iis rebus, in quibus

(1) *de matr. l. 8. c. 4. n. 7.* — (2) *de leg. d. 1. p. 24. n. 12.* — (3) *dec. l. 1. c. 12. n. 37.* — (4) *de leg. c. 3. punct. 5. §. 1. n. 56.* — (5) *l. c. n. 38.* — (6) *d. 1. q. 1. p. 6. n. 6. et 43.* — (7) *v. jejunium q. 2. n. 7.* — (8) *de 3. præc. n. 383.* — (9) *apud Salm. ib. n. 58.* — (10) *juxta dicta de leg. lib. 1. n. 156.*

„quisque et quamdiu subjectus iis est, *amorem*, *reverentiam et obedientiam* præstare, ita ut, si notabilis „horum defectus sit in re gravi, graviter peccetur; quod „facilius fiet respectu parentum quam aliorum. Ita communiter. *Vide Fill.* (1) *etc.*

Unde resolves:

„1. Contra *amorem* graviter peccat filius: I. si signa „odii parentibus ostendat et eos aspere tractet; II. si „eos torvo oculo fere semper intueatur ac ita aspere „alloquatur, ac si eos odio haberet; III. si non subveniat eis in gravi necessitate spirituali vel corporali;" *(hinc etiam graviter peccant filii negligentes, preces et sacrificia offerri pro parentibus; Salm.)* (2). „IV. si „non impleat eorum testamenta et legata, modo hæres „sit; V. si grave malum, v. gr. mortem illis optet; „*Nav.*, *Reg.* (3), *Fill.* (4)."

Graviter ideo peccant filii, si non curent, ut parentes in articulo mortis constituti suscipiant sacramentum pœnitentiæ et alia. *Bon.* (5), *Fill.* (6), *Salmant.* (7) *cum Azor.*, *Nav.*, *Trull.*; item, si impediant parentes, quominus faciant testamentum; *Bon. ib.*, *Tamb.* (8). Quod tamen intelligitur, si malis artibus impediant; secus vero, si modis permissis id faciunt, tunc ab omni culpa immunes erunt.

334. — „2. Contra *reverentiam* peccat graviter filius: „I. si percutiat etiam leviter, secundum *Reg.*; II. si manum ad percutiendum deliberate attollat;" *(Ita omnes communiter; et recte advertit Spor.* (9), *quod in his filius dupliciter peccaret, contra justitiam et contra pietatem.)* „III. si graviter parentes contristet; *Reg.* (10), „*Fill* (11)." *(Etiamsi verba non sint graviter contumeliosa, ut probabilius ait Busemb. mox infra et Bonac.* (12) *contra Elbel* (13), *dicentem, non esse mortale, si iracundia parentum non oriatur ex ipso verbo aut*

(1) *t. 28. p. 2. c. 1.* — (2) *tr. 24. c. unic. punct. 1. §. 1. n. 4.* — (3) *l. 20 n. 8.* — (4) *t. 28. c. 1. q. 3. et 7.* — (5) *de 4. præc. p. 4. n. 5.* — (6) *n. 3.* — (7) *cit. n. 4. in fin.* — (8) *n. 5.* — (9) *de 4. præc. c. 5. n. 32.* — (10) *l. 20. n. 24.* — (11) *c. 17 n. 17.* — (12) *de 4. præc. p. 3. n. 4.* — (13) *eod. tit. n. 557.*

facto, cum hoc sit leviter injuriosum, sed ex sinistra apprehensione vel eorum indispositione; nam si tunc non læditur graviter reverentia, saltem graviter violatur amor erga parentes, eos sine justa causa graviter et deliberate contristando) „IV. si animo deliberato ad „gravem iram provocet verbis contumeliosis, vel talibus, „quibus sciat, eos graviter offendendos;" *(Hinc bene ait Roncagl.* (1), *in praxi non excusari a mortali, qui matrem vocet* pazza, ubbriaca, bestia, strega, ladra *) *et similia. Qui vero dicret tantum* vecchia, stordita, ignorante **) *et similia, puto non posse de se absolute damnari de mortali, nisi parens graviter de his verbis offendatur. Peccat autem graviter filius, qui parentes frequenter torvis oculis aspicit aut verbis asperis alloquitur, ita ut videatur eos odio habere; Bus. ut supra et Bonac.* (2) *cum Sylvest., Graff., Elbel* (3), *Roncag.)* (4) „V. si maledicta aut convicia in eos conjiciat;" *(cum Cont. Tourn.* (5). *Intellige in præsentia, ut videbimus in subsequenti annotatione. Item, si parentes deliberate gestu vel risu subsannet, ut Sporer* (6) *et alii. Dicitur* deliberate; *nam in his et similibus, ut supra, sæpe excusantur filii a mortali propter indeliberationem actus, ut notant Bon. et Elbel.)* „VI. si „parentes pauperes despiciat vel nolit agnoscere. Quod „si tamen exterius tantum dissimulet, se eos nosse, et „nolit apud se habere ex justa causa, dummodo eis pro„videat de necessariis, *Bon.* (7) excusat eum a peccato „gravi, eo quod rationabiliter non sunt inviti" *(Hinc probabiliter* (8) *Azor, Nav., Tol. et Trull. excusant eo casu filium a mortali, 1. si grave damnum passurus esset; 2. si parentes infami crimine essent notati; 3. si solum exterius dissimularet sine interno contemptu; quia tunc* (ut ait Bon.) *ipsi parentes non censentur graviter aut rationabiliter inviti)*; „VII. si in foro externo filius

(1) *de 4. præc. c. 1. r. 1.* — (2) *n. 3.* — (3) *n. 550.* — (4) *r. 2.* — (5) *de 4. dec. præc. cap. 1. art. 1. sect. 2. concl. 2. n. 2.* — (6) *n. 31.* — (7) *n. 4.* — (8) *apud Salm. de 4. præc. punct. 1. §. 1. n. 5.*

*) *Id est:* Amens, ebriosa, bestia, venefica, fur.
**) *Id est:* Vetula, stupida, iguara. *Editor.*

„etiam de vero crimine parentes accuset; extra crimen „hæresis, proditionis vel conjurationis in principem, cum „non sit alius corrigendi modus. *Vide Bon. l. c.*

Absolute dicit *Sporer* (1), filium maledicentem parentibus sive eos subsannantem non excusari a peccato mortali, sive id faciat in eorum præsentia, sive in absentia. Nescio, quomodo hic auctor, quamvis in aliis suis sententiis satis æquus, et forte aliquando plus quam par est benignus, hoc potuerit absolute asserere; nam, ut ipsemet fatetur (2) et omnes docent, reverentia sive honor non læditur nisi per contumeliam illatam in præsentia offensi; vel in absentia, sed eo fine, ut alter resciat. Præterea accedit id, quod dicunt plures graves DD., ut *Coninch.* (3), *Pontius* (4) (et asserit commune), *Tol.* (5), *Nav.* (6); item *Azor.*, *Vasquez*, *Sa etc.* (7): ajunt enim præfati AA., per copulam fornicariam occultam in ecclesia non committi sacrilegium nec pollui ecclesiam; ratio, quam tradit *Coninch.* (8), quia reverentia ecclesiæ debita consistit in opinione hominum, sicut fama: ergo, sicut homines non fiunt infames, nisi crimina innotescant, ita reverentia loci sacri non violatur, nis publice pateat de crimine. Quidquid sit de hac sententia, quæ satis est probabilis, ut dicunt *Salm.* (9), licet opposita mihi sit probabilior, quia irreverentia tunc irrogatur Deo, qui in ecclesia speciali modo assistit et omnia occulta respicit (10): quod mea interest hic, est ratio adducta, nempe quod reverentia non lædatur nisi per manifestationem contumeliæ. Quomodo igitur peccabit graviter filius clam maledicens parenti aut subsannans eum in ejus absentia, cum non adsit tunc neque contumelia neque irreverentia? Et hoc puto dicendum, etiamsi hoc faciat coram aliis. Attamen non nego, in hoc adesse quamdam vilipensionem exercitam, repugnantem reverentiæ parentibus debitæ, specialemque mali-

(1) *d. c. 5. n. 30. et 31.* — (2) *de 8. præc. c. 6. n. 135.* — (3) *de ritu ven. sacr. art. 3. dub. 1. n. 230.* — (4) *de matr. l. 10. c. 10. n. 15.* — (5) *l. 5. c. 8. n. 11.* — (6) *c. 27. n. 256. in fin.* — (7) *apud Salm. de matr. c. 15. punct. 5. n. 64.* — (8) *apud Salm. loc. cit.* — (9) *ibid. n. 65.* — (10) *vide infra de 6. præc. n. 458.*

tiam contra pietatem continentem, sed quæ non pertingit ad peccatum mortale; nisi casu, quo filius eis malediceret animo malevolo aut cum magno contemptu; nempe si malediceret coram aliis eo fine, ut illi deinde parentibus deferant, vel forte saltem præsumendo, quod deferrent.

Dicunt autem *Viva*, *Elbel*, *Tamb.*, *Mazzotta et Bon. cum aliis*, filium parentibus maledicentem graviter peccare, sive illi sint vivi sive defuncti; sed præfati AA. (aliquantulum nimis inconsiderate) non explicant, an maledictio fiat cum animo vel sine animo malevolo. Verumtamen omnino intelligendum, eum non peccare graviter, si sine tali animo maledicat. Et revera *Nav. et Fill.*, quos citat *Bon.* pro hac doctrina, sic intelligunt; *Nav.* (1) enim dicit, peccare filium, *qui ex animo parenti maledicit, sive vivo sive defuncto; si tamen oretenus tantum maledixerit, non amplius quam venialiter offendit.* Idque quasi eisdem verbis confirmat *Filliuc.* (2).

335. — „3. Contra *obedientiam* graviter filius peccat: „I. si in re gravi sit inobediens circa ea, quæ pertinent „ad gubernationem domus, bonos mores vel animæ salutem; *Fill.* (3); II. si contra voluntatem parentis ducat „uxorem se indignam: indigna autem dicitur, quacum „non potest contrahere sine dedecore, juxta suæ regionis „usum (4); non tamen potest exhæredari idcirco (5); III. si „sine justa causa nolit eam ducere, quam vult parens, maxime si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas „levaretur: erit autem justa causa, v. gr. si sit impar „familia, si infirma, deformis, fatua vel immorigera; „IV. si inconsultis parentibus nubat (6), ut habet *Sanchez;* potest tamen, ubi eos consuluit, ipsis invitis „prudenter contrahere cum se digna, cum circa electionem status sit sui juris; *Less.* (7), *Sanch.* (8), *Fill.* (9). „An et quomodo peccant liberi furando a parentibus? „*vide infra n. 543.* Item, an alienare possunt bona? „*vide infra n. 918.*

(1) *man. c. 14. n. 12. v. sexto.* — (2) *c. 1. n. 17.* — (3) *n. 20.* — (4) *vide dicenda de matr. l. 6. n. 851.* — (5) *vide n. 949.* — (6) *de hoc vide de matr. l. 6. n. 849.* — (7) *lib. 2. c. 40. n. 43.* — (8) *l. 4. c. 15.* — (9) *q. 10. n. 20.*

Tenetur igitur filius obedire parenti in iis, quæ mox dicta sunt, et peccat graviter peccato speciali, in confessione explicando, si materia sit gravis, et parens præcepto expresso et serio id mandaverit; secus si tantum monuerit, ut *Spor.* (1), *Ronc.* (2) *et Holzm.* (3). Additque *Lugo* (4) *et Bon.* (5) *cum Nav. et Rodr.*, filium tunc speciale hoc peccatum committere, cum parens imperet aliquid, intendens obligare ad obediendum obedientia sibi debita. Imo dicunt *Sporer* (6) *et Elbel* (7) *cum March.*, tunc filium graviter peccare, quando ordinarie præceptum transgreditur; secus, si aliquoties ex negligentia.

Præterea hic advertendum, filios non teneri obedire in iis, quæ pertinent ad statum eligendum. Hinc graviter peccant parentes, qui eos cogunt, etiam indirecte invitos, ad vitæ statum eligendum, sive religiosum sive clericalem sive conjugalem; vel contra, si eos injuste retrahant, etiam sine vi vel fraude, a statu religioso, clericali vel conjugali sine justa causa; quia parentibus specialiter incumbit consulere bono spirituali filiorum. Ita *Mol.* (8), *Elb.* (9) *et Spor.* (10) *cum communi.* Unde, si filius sentiat se a Deo vocatum ad religiosum vel clericalem statum et advertat, parentes injuste impedituros, consultius aget rem eos celando divinamque voluntatem exequendo. Ita *Elbel l. c.*, *Bon.* (11) *cum Sayr.*, *Molf.*, *Fill. et aliis.* Dictum est autem *injuste;* nam secus dicendum foret, si parentes ob justam causam contradicerent: puta, si remanerent in necessitate; vel si alias extingueretur nobilissima familia, ut ait *Elbel* (12). In hoc tamen secundo casu puto non teneri filium ob id suam vocationem deserere (13).

„4. Tenetur proles alere parentes egentes; adeo ut, „si in gravi necessitate aliter juvari non possint, te„neatur manere in sæculo (nisi tamen in hoc illi cer„tum vel certe valde probabile periculum salutis immi-

(1) *de 4. præc. c. 5. n. 14.* — (2) *c. 1. q. 3.* — (3) *n. 555.* — (4) *de pœnit. d. 16. n. 226.* — (5) *eod. tit. part. 6. n. 3.* — (6) *n. 16.* — (7) *de 4. præc. n. 555.* — (8) *t. 5. d. 51. n. 2.* — (9) *n. 538.* — (10) *n. 21.* — (11) *l. c. n. 2.* — (12) *n. 539.* — (13) *vide alia, quæ de hac materia fuse dicentur l. 5. ex n. 66.*

„neret (1); et, si religionem sit ingressus, teneatur ea „egredi et juvare parentes, dummodo eorum necessitas „ejus professionem antecesserit. *Fill.* (2), *Bon.* (3)." *(Vide dicenda l. 5. n. 67.)*

„5. Si vero necessitas post professionem superveniat, „si extrema sit, tenetur egredi, petita prius, licet non „obtenta venia. Si autem sit gravis tantum, in qua „utcumque possint vivere, non tenetur quidem; potest „tamen egredi, si prælatus permittat. Quo casu tenetur, „in quantum non obstat suo intento, deferre habitum et „observare substantialia religionis, at, postquam paren„tibus subventum est, redire. *Vide Less.* (4)." *(Vide infra de statu relig. l. 5. n. 67.)*

DUBIUM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios.

336. *Quæ teneantur parentes præstare filiis quoad alimenta et educationem.*
337. *An teneatur pater dotare filiam nuptam contra ejus consensum.*
338. *Sanctio Neapolitana circa alimenta filiorum.*
339. *Ad quid aliud teneantur parentes.*
340. *Ad quid teneantur fratres.*
341. *An possint aliquando parentes filios exhæredare; et quæ sint causæ justæ exhæredandi.* Vide etiam de hoc n. 948. et 949.

336. — „Parentes, quo nomine etiam intelliguntur „ascendentes, v. gr. avus, proavus etc., tenentur gravi „obligatione juris naturalis, conservationem et educatio„nem liberorum curare. Circa quod ex *Bon.* (5), *Azor.* (6), „*Fill.* (7).

Resolvuntur hi casus:

„1. Graviter peccant parentes, qui sine justa causa „prolem in hospitali vel locis publicis exponunt. *Vide* „*Bon.* hic *et Fill.* (8)." *(Justa autem causa est, si pro-*

(1) *vide infra de statu relig. l. 5. n. 66., ubi etiam de fratribus n. 70.* — (2) *q. 5. n. 9.* — (3) *q. 1. p. 6.* — (4) *l. 2. c. 41. dub. 3.* — (5) *disp. 5. q. 1.* — (6) *p. 2. l. 2. q. 17.* — (7) *tr. 28. c. 2.* — (8) *t. 28. p. 2. c. 2. n. 21. et infra tract. 5. c. 1.*

les sit illegitima, ut probabiliter Laym., Dian., Henr., Salmant. (1). *Vide de restitut. n. 656.)*

„2. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio „lacte, nisi habeat justam excusationem" *(v. gr. sit debilis aut nobilis, ob consuetudinem; Salm.* (2) *cum Nav., Azor., Trull. etc.)*: „tunc vero tenetur sub gravi pec„cato bonam nutricem quærere; *Bon.* (3), *Laym.;* item „tenetur, secundum jura, prolem alere ad finem anni „tertii." *(Si vero mater non possit lactare, tenetur pater ad expensas lactationis; Croix* (4) *et Salm.* (5) *cum communi.)* „Postea educatio usque ad emancipationem „spectat ad patrem; excipe, nisi hic esset pauper et „mater dives; *Fill., Laym.* (6), *Reg.* (7).

„3. Pater tenetur, proli, non tantum legitimæ, sed „etiam (in quo jus civile a canonico correctum est juxta „*c. Cum haberet*) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, „potum, vestitum et honestas artes, juxta suum statum, „nisi tamen aliunde se alere possit et non indigeat; deinde „etiam dotem filiæ." *(Respectu autem filiorum dicunt Sanch.* (8), *Boss.* (9) *cum* glossa (10) *ac Surdo et Megala, quod pater tenetur alimenta præstare non tantum filio, sed etiam uxori illius, quamvis eam duxerit sine dote et contra ipsius patris voluntatem. Præterea tenent Azor.* (11) *et Merenda* (12) *cum Baldo et Jasone, quod pater debet filium alere, etiamsi filius consummasset vitiose portionem jam prius sibi traditam.)* „Et quidem „clerici etiam ex fructibus ecclesiasticis possunt hæc suis „spuriis præstare; *Fill.* (13), *Laym.* (14). *Vide infra* (15). „Hinc peccant 1.: si non adhibeant diligentiam, saltem „mediocrem, ut acquirant bona, quibus filii alantur ha„beantque hæreditatem secundum suum statum; 2. si bona „dilapidando impotentes se reddant ad liberos honeste „secundum statum suum educandos ac dotandos; *Bo„nac.* (16) *ex Azor., Filliuc. etc.;* 3. si sine legitima

(1) *de 4. præcept. punct. 2. n. 36.* — (2) *ibid. n. 35.* — (3) *d. 6. q. 1. p. 6.* — (4) *l. 3. p. 1. n. 697.* — (5) *loc. cit. n. 34.* — (6) *l. 5. tr. 10. c. 3. n. 4.* — (7) *l. 20. n. 32.* — (8) *de matr. l. 4. d. 26. n. 21.* — (9) *de effectu matr. p. 2. c. 4. n. 95.* — (10) *in c. Admonere 33. q 2.* — (11) *p. 2. l. 2. c. 4. q. 12.* — (12) *controv. l. 4. c. 34. n. 6.* — (13) *loc. cit. t. 28. c. 2. n. 28.* — (14) *l. 5. t. 10. p. 3. c. 5.* — (15) *tr. 5. c. 4. d. 5. q. 1.* (*n. 951. hujus libri*). — (16) *d. 6.* §. *2.*

„causa filiæ dotem negent (vel filium exhæredent), v. gr. „quia vult ingredi vel est ingressa religionem, vel quia „ipsis invitis nupsit, licet se indigno; *Bon. l. c. ex Azor.*, „*Reginald. etc.*; vel quia filius ordinem sacrum susce- „pit: sicut enim pater tenetur dotare suas proles pro „matrimonio vel ingressu religionis, ita etiam ad susci- „piendos sacros ordines. Neque hæc donatio est revo- „cabilis: imo, quæ sic donata sunt, non posse compu- „tari in legitimam aut divisionem cum fratribus, docet „*Barb.* (1). Contrarium tamen tenet *Mol. etc. cum Dian.* (2)." *(et Salm.* (3). *At vide dicenda de contr. n. 956., ubi etiam vide de aliis bonis a filiis in collationem adducendis.)*

337. — Quæstio est, an pater teneatur dotare filiam, contra ejus voluntatem nuptam. Distingue: Affirma, si filia sit nupta major 25 annis, etiamsi indigno, ut *Sanch.* (4), *Salm.* (5) *cum Bon., Trull. etc.* Sed dubium majus est, si nupta sit minor 25 annis. Alii etiam affirmant absolute; alii tantum, si nupserit digno; alii dicunt, patrem teneri tantum ad alimenta ei danda, si tamen ipsa egeat, et hoc, etsi nupserit indigno, ut *Sanch.* (6) *Salm* (7) *cum Mol., Trull., Cor.* Et hoc probabilius. Hinc infert *Sanchez* (8) *cum Trull. et Bann. apud Salm.* (9), quod, si etiam filius nuptias ineat patre invito, tenetur pater alere eum indigentem et uxorem ejus (10).

338. — Notandum obiter hic est, nuperrima S. R. Neapolitani concilii, junctis quatuor aulis, sanctione, cui regia Majestas annuit 15. Decemb. 1742, sancitum fuisse: *non licere parentibus, sine justa causa, a jure probata vel a judice approbanda, liberos et filios seu aliquem illorum immerito e domo sua expellere, eisque extra domum præstare alimenta. Et e converso filiis et liberis seu alicui ipsorum facultatem non esse, discedendi ab obsequio patris pro libito et alimenta habendi extra domum paternam; sed voluntatem non morandi cum parente tunc filiis prodesse ad exigenda ab illo extra domum alimenta, cum filiorum vo-*

(1) *c. 17.* — (2) *p. 8. t. 6. r. 91. et 92.* — (3) *tract. 24. de 4. præc. punct. 4. §. 2. n. 78.* — (4) *de matr. l. 4. d. 26. n. 11.* — (5) *ibid. punct. 2. n. 40.* — (6) *n. 18. et 19.* — (7) *ibid. n. 41.* — (8) *n. 20.* — (9) *loc. cit. n. 42.* — (10) *vide dicenda n. 949.*

luntas sit causa virtutis, non causa ritii: quacumque alia interpretatione et rerum forsan judicatarum auctoritate sublata, deinceps perpetua lege inviolabiliter hoc observandum definitum est.

339. — „4. Parens tenetur proli subvenire, relicta religione iisdem casibus, quibus proles parenti; quos *vide* „*superiore dubio* (1).

„5. Parentes gravi obligatione tenentur instruere liberos „per se vel alios in necessariis ad salutem. Hinc graviter „peccant: 1. si, quantum in ipsis est, non curent, ut bonis „moribus imbuantur, doctrinam christianam seu fidei rudimenta addiscant, pravorum consortia vitent, mandata Dei „et ecclesiæ observent, sacramenta frequentent, a peccatis „abstineant: *Azor.*, *Fill.*, *Bon. l. c.*; 2. si occasiones „peccandi ab iis non avertant, vel in locis aut domibus „suspectis eos habitare permittant: *Trull.* (2); 3. si consilio „vel exemplo malo depravent; 4. si non objurgent puniantque dissolutos, moderate tamen: non peccant etiam verberando immoderate, v. gr. ut notabiliter lædantur; *Sot.*, „*Sylv.*, *Bon.* (3).

„6. Tenetur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Unde peccant invitos ad matrimonium vel „religionem cogendo vel abstrahendo (4); et quidem *Tri-*„*dent.* (5) excommunicat cogentes ad monasterium filias.

340. — „7. Etsi frater fratri vel sorori saltem in extrema „vel quasi extrema necessitate teneatur subvenire lege „tum charitatis tum pietatis: non tamen est ea obligatio, „quæ inter parentes et liberos, cum non sit ista dependentia. *Vide Less.* (6). Unde, si professus est in religione, non tenetur egredi, ut eis succurrat. *Trull.* (7) „*ex Suar. etc.*" (8).

Notandum tamen hic, quemvis in utroque foro teneri, si possit, alimenta et dotes præstare fratribus vel sororibus in eorum non solum extrema, sed etiam gravi necessitate. Ita *Salm.* (9) *Azor.*, *Trull.*, *Fagund.*, *Bar-*

(1) *cas. 4. et 5. in fine n. 335.* — (2) *t. 1. d. 3. n. 4.* — (3) *loc. cit. et d. 3. de contr. q. ult. p. 3.* — (4) *vide de n. 335. v. præterea, et dicenda l. 6. n. 850. in fin. v. dicit.* — (5) *sess. 25. de reg. c. 18.* — (6) *l. 2. c. 31. n. 34.* — (7) *l. 2. c. 2. d. 24. n. 8.* — (8) *vide l. 5. n. 67.* — (9) *tr. 24. de 4. præc. punct. 4. §. 1. n. 69.*

bos., *Men. etc.* Extendunt DD. doctrinam hanc ad fratres ex eodem patre natos, licet ex diversa matre; nam isti ut utrimque conjuncti in jure reputantur (1). Si vero fratres, sicut si sorores, sint tantum uterini ex parte matris, tunc est obligatio eos alendi, sed non sorores dotandi.

341. — „Quæres, an filius aliquando possit a patre „privari hæreditate.

„Resp. Potest ex justa causa, alias non; eadem in „testamento debet exprimi (2). Talis autem censetur I. „ingratitudo (nisi in gratiam patris redierit, ipsumque „pœnituerit ante testamentum conditum): ut, si affe„cerit patrem gravi injuria, vel ejus vitæ insidiatus sit, „vel manus injecerit in eum, vel maleficiis se immi„scuerit: *Bon.* (3) *ex Cov.*, *Sanch.*, *Azor.*, *Mol. etc.*; „II. si novercam seu patris uxorem cognoverit carnali„ter; si parenti furioso vel carcere detento noluerit succurrere fidejubendo; si impedierit patrem, quominus „testaretur; si bona parentum dilapidaverit cum gravi „ipsorum dispendio; III. si filia, minor 25 annis, luxu„riosam vitam elegerit etc. Circa quas, nota, valere has „causas, quando filius aliunde habet, unde vivat; nam „alimentis ad vitam necessariis privari non potest, cum „debeantur jure naturæ; quod a jure civili tolli non po„test. *Bon.* (4) *ex Sanch.*, *Mol.*, *Azor.*, *Reg.*, *Fill.*, „*Trull.* (5)." *(Secus de necessariis ad statum: Salmant.* (6) *cum communi. Circa exhæredationem autem filiorum vide de contract. n. 948. et 949.)*

DUBIUM III.

Ad quid teneantur tutores, curatores, qui parentum sunt loco.

„Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pu„pilli ejusque bona rite et fideliter administrare. Ratio

(1) *ex lege Cum plures §. Cum tutor. ff. de administratione tutorum.* — (2) *auth. Sed si post c. de inoff. test.* — (3) *d. 3. quæst. 7. p. 4.* — (4) *disp. 6. q. 1. p. 6. §. 3.* — (5) *lib. 4. cap. 1. d. 3. n. 16. et t. 2. lib. 7. et cap. 17.* — (6) *ibid. punct. 2. n. 43.*

„est, quia in hunc finem constituitur et assignatur pupillo patris loco. Quare, si delinquat vel notabiliter sit „negligens hac in re, peccat graviter, et ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur „(et saltem de dolo et culpa lata): imo, si tutoris officium „exerceat pretio (quod tamen, si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis), tenetur etiam de „levi culpa. *Bonac.* (1).

Unde resolves:

„1. Tutor tenetur tueri personam pupilli, dum opus „est, eumque bonis moribus imbuere et bene educare „per se vel per alios. *Bon.* (2).

„2. Tenetur, bona pupilli fideliter administrare ideoque „(officium tutoris suscipiens) inventarium conficere, alioqui damna ex ejus defectu secuta resarcire; nec licet „illi pupillo nimium pecuniæ ad usus inutiles concedere.

„3. Tutor (uti et curator) tenetur conservare omnia „jura, bona et actiones pupilli (vel minoris), et bona „alias peritura vendere pecuniamque convertere in emptionem bonorum stabilium vel in censum etc., prout fuerit „utilius. *Ibid. ex Rebell.* (3).

„4. Si tutor vel curator pecuniam pupilli convertit in „suos usus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel minor. *Rebell.* (4).

„5. Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expensis), quos ex bonis pupilli percipere poterat et sua „culpa non percepit. *Sylv.* (5), *Reb.* (6).

„6. Tenetur nomina debitorum exigere et debita pupilli persolvere, ita tamen, ut, quantum fieri potest, „bono pupilli consulat. *Sylv.*, *Reb.* (7), *Tab.* (8).

„7. Tutor vel curator non potest donationes vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli, quia non „ad destruendum, sed ad tuendum est constitutus; *ibid.* „Excipe donationem remuneratoriam: sic enim potest „v. gr. stipendio debito pro liberali servitio aliquid ad-

(1) *de contract. d. 3. quæst. 19. p. 4.* — (2) *loc. cit.* — (3) *p. 2. lib. 22. q. 17.* — (4) *loc. cit. q. 17.* — (5) *v. tutor §. 4.* — (6) *loc. cit.* — (7) *ll. cc.* — (8) *ibid.*

„dere ex liberali donatione. *Mol.*, *Lugo* (1), *Sanch.*, „*Trullench* (2). *Vide Dian.* (3).

„8. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes, „quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena „administrant. *Vide Bonac.* (4).

DUBIUM IV.

Quæ obligatio dominorum et famulorum, aliorumque superiorum et inferiorum erga se invicem.

342. *Quid teneantur superiores præstare subditis. An principes teneantur eligere dignores ad officia.*
343. *Quid teneantur famuli præstare dominis.*
344. *An famuli, non impedientes furta rerum domini, teneantur ad restitutionem.*
345. *An famulus, conductus ad annum, discedendo possit petere stipendium.*
346. *An ægrotans teneatur postea famulatum supplere.*
347. *An elapso triennio possit salarium exigere?*
348. *Quando famulus inserviens, nulla statuta mercede, possit exigere stipendium.*
349. *Quando possit mercedem sibi compensare.*
350. *An servi capti in bello possint fugere ad suos.*

342. — „Resp. 1. Domini et superiores tenentur ha„bere curam famulorum aliorumque suorum subditorum. „Patet ex 1. *Timoth. 5, 8.: Si quis suorum etc.* Et „ratio est, quia sunt ipsorum caput et vices parentum „gerunt, ideoque tenentur quodammodo ad eadem, ad „quæ parentes. Imprimis vero curare tenentur, quan„tum in ipsis est, ut servent præcepta Dei et ecclesiæ. „*Bon.* (5)."

Quæritur hic obiter, an principes sæculares teneantur eligere dignores ad officia sæcularia. Affirmant *Salm.* (6) *cum Sot., Bann., Less., Trull. etc.;* negant vero *Caj., Vasq., Lugo etc. ib.*, modo officia non indignis distribuantur: quia, ut isti dicunt, hæc officia non pertinent ad justitiam distributivam, nec sunt bona communia, sed

(1) *d. 23. sect. 10.* — (2) *lib. 7. cap. 17. d. 8.* — (3) *p. 8. t. 6. r. 17.* — (4) *de contr. d 3. quæst. 19. p. 4.* — *et infra hoc libro n. 917. et seq.* — (5) *dub. 16. q. 1. part. 8.* — (6) *de 6. præcept. punct. 6. §. 2. n. 103.*

potius regis, qui satisfacit, si digne, non autem dignissime rempublicam regat. Utraque est probabilis; sed prima sententia probabilior, quia alias respublica grave pateretur nocumentum; ob quod motivum *Lugo* (1), licet oppositum sustinuerit, tandem concludit, regulariter teneri principes digniores eligere, excepto uno vel altero ministro. An autem reges possint officia sæcularia vendere? Negant *Adrian.*, *Ang.*, *Turr. et Med.* (2) *ex 1. Hæc lex ff. ad leg. Jul. de ambit.*, ubi hoc expresse prohibetur. Affirmant vero *Nav.*, *Caj.*, *Sot.*, *Sanch.*, *Azor. etc. cum d. Th.* (3) *ap. Salm.* (4), modo venditio sit omnino necessaria ad utilitatem reip., et modo vendatur moderato pretio ac dignis, et quantum fieri potest, dignioribus. Cæterum omnes cum *d. Th.* conveniunt, hanc venditionem non expedire; intellige de officiis majoribus magistratuum, quibus datur justitiam ministrare; non autem de minoribus, quibus competit tantum eam exequi (5).

„1. Peccant domini graviter: 1. si sine justa causa impediant famulos, quominus diebus festis missam audiant; „vel si diebus festis opera servilia imponant; vel si jubeant „ea, quæ sine peccato fieri non possunt: *Nav.* (6) *etc.*; „2. si peccandi occasionem permittant, cum eam possint „impedire; aut si graviter delinquentes non corrigant, „vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, „non corripiant: *Bon. l. c.*" *(communiter cum Salm.* (7).

„2. Peccant item graviter: I. si eos gravibus injuriis „afficiant, diabolos, canes etc. appellent. *Bon. l. c. et „Trull.* (8); licet *Dian.* (9) excuset a peccato talem con„tumeliam, quod ex ira et indeliberatione soleat proferri;" *(et revera communiter hæ non habentur ut graves injuriæ)* „II. si alimenta convenientia non præbeant, mer„cedem justam (dummodo fideliter servierint) non sol„vant vel solvere differant sine rationabili causa: *ib.*; „III. si ante elapsum terminum temere eos domo expellant: „in quo casu (nisi gravissima ex causa id fecerint) te„nentur ad solutionem integræ mercedis;" *(ut Salm.* (10)

(1) *d. 34. n. 19. et 21.* — (2) *ap. Salm. l. c. n. 94.* — (3) *opusc. 21.* — (4) *ibid. ex n. 95.* — (5) *vide Salm. l c.* — (6) *cap. 14.* — (7) *de 4. præc. punct. 7.* §. *4. n. 140.* — (8) *l. 4. c. 1. d. 6.* — (9) *p. 7. t. 7. r. 47.* — (10) *tr. 24. punct. 7.* §. *4. n. 151.*

cum communi: nec famulus injuste expulsus tenetur redire ad complendum tempus; intellige, si tempus conventionis sit jam transactum, et per ipsum non defuit, ut compleret; tunc enim tenetur dominus ad salarium promissum. Sed dubium est, si famulus causa expulsionis nullum damnum passus fuisset, an totum salarium ei deberetur. In hoc probabiliter opinari possumus, juxta dicenda infra n. 345., quod dominus in pœnam injustitiæ teneatur in conscientia solvere ei saltem majorem quam dimidiam partem salarii, imo, ut notat Less. (1), *teneretur* (2), *totam mercedem tribuere; sed hoc dicimus non nisi post sententiam, juxta regulam omnium pœnalium.)* „*Less.*, *Azor.* (3), *Fill.* (4), *Regin.*, *Molin. etc.*, „*Escob.* (5); IV. si eum, qui liberos aliosve domesticos „verbis, exemplo vel moribus pravis corrumpit, et re„prehensione non emandatur, e domo non dimittant. „*Nav.* (6), *Azor.*, *Trull.* (7).

„3. Herus non tenetur famulo infirmo (quandiu ægro„tat) dare salarium nisi in extrema vel gravi necessitate „(tunc enim debet ex charitate); imo sumptus in ejus „curationem impensos potest repetere. *Mol.*(8), *Escob.*(9)." *(Salm.* (10) *cum Mol.*, *Azor.*, *Less.* (11) *communiter)* (12).

343. — „Resp. 2. Famuli cæterique subditi tenentur „suis dominis et superioribus aliquo modo eadem, quæ „filii parentibus, nimirum amorem, reverentiam et obe„dientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis „quasi loco parentum. *S. Th.* (13), *Regin.* (14).

Unde resolves:

„1. Peccant famuli graviter: I. si non laborent vel ser„viant fideliter; tenenturque ad compensationem damni: „*Mol.*, *Less.* (15); II. si grave damnum inferant vel in„ferri permittant, cum possint impedire: *Nav.*(16), *Fill.*(17), „*Regin.* (18)" *(cum Mol.*, *Less.*, *Azor. et Salm.* (19) *ac*

(1) *l. 2. c. 24. num. 8.* — (2) *ex l. Qui operas 38. et l. 16. ff. Locati.* — (3) *c. 14. q. 1.* — (4) *n. 117.* — (5) *t. 3. ex. 9. q. 33.* — (6) *c. 14.* — (7) *d. 61. n. 2.* — (8) *l. 1. t. 28. c. 4. n. 8.* — (9) *t. 3. ex. 9.* — (10) *ib n. 149.* — (11) *n. 7.* — (12) *vide dicenda hoc lib. n. 864.* — (13) *2. 2. q. 103.* — — (14) *l. 20. n. 26* — (15) *l. 1. c. 24.* — (16) *c. 14. n. 22.* — (17) *tr. 28. c. 3. q. 10.* — (18) *l. c.* — (19) *tr. 24. c. unic. punct. 7. §. 3. n. 138.*

communi); „et quidem, si damnum illud inferatur sive „a confamulis sive ab extraneis in rebus, quarum cura „ipsis commissa est, a restitutione non possunt excu„sari: *Mol.*, *Less.* (1), *Fill.* (2); III. si sine gravissima „causa discedant a domino ante terminum elapsum; ultra „hunc vero manere non tenentur, etiamsi morbo impediti „servire aliquandiu non potuerint: *Molin.* (3), *Regin.* (4), „*Escob.* (5); IV. si domino in rebus magni momenti non „obediant: *Bon. l. c.*"

344. — Quæritur 1., an famuli, non impedientes furta rerum domini, teneantur ad restitutionem. Alii universe affirmant, ut *Renzi* (6) *cum Pontio et Diana (contra Reb., Mol., Bon.)*; quia (ut dicunt) ex ipsa ratione famulatus unicuique famulorum videtur dominus in custodiam res suas committere. Alii vero, ut *Lessius* (7), *Lugo* (8), *Holzmann* (9), *Salm.* (10) *cum Mol., Azor. etc.*, communius et probabilius distinguunt et dicunt, quod, si damnum fiat a domesticis, et res non sit famulis specialiter commissa ad curam (ut tenendum omnino cum *Bus. et communi*), non tenentur famuli ad restitutionem; tunc enim ipsi peccant tantum contra charitatem, non autem contra justitiam, quia non obligantur ex justitia res domini a domesticis tueri. Secus tamen, si furtum fiat ab extraneis, ut *Salm. l. c. cum communi et Tamb.* (11), qui addit, in eo casu unumquemque famulum teneri ad restitutionem in solidum; quisque enim ipsorum, cum poterat, tenebatur totum damnum impedire; et, si nequibat solus impedire, debebat saltem alios confamulos advocare ad furtum impediendum.

345. — Quær. 2., an famulus, locans operas suas ad annum, si ante annum culpa sua discedat, possit stipendium petere pro tempore, quo inservivit. Affirmat communior sententia contra *Mol.* (nisi grave damnum inde domino eveniret); quia servitus exhibita meretur utique mercedem suam, quamvis non totam, de qua conventum

(1) *l. 2. c. 23. p. 30. n. 65.* — (2) *tr. 36. c. 9. q 9. n. 114.* — — (3) *l. c.* — (4) *n. 517.* — (5) *ex. 7. n. 50.* — (6) *de 4. præc. cap. 1. quæst. 21. et de 7. præc. sect. 3. quæst. 25.* — (7) *l. 2. c. 13. n. 75.* — (8) *de justit. d. 19.* — (9) *de rest. n. 437.* — (10) *de 4. præc. cit. n. 138.* — (11) *dec. lib. 8. tr. 4, c. 3. §. 6.*

fuit; unde tenetur dominus solvere saltem parum minus quam dimidiam partem stipendii. Ita *Azor.* (1), *Fill.* (2), *Sylv.* (3) *et Trull*, *Di n.*, *Fagund. cum Salmant.* (4).

346. — Quær. 3., an famulus, locans operas suas ad annum, si per menses ægrotet, teneatur operas suas supplere. Minime, ex *comm. cum Salm.* (5) *cum Azor.*, *Bon. etc.*; quia promissio tempori determinato alligata est. Salarium vero pro tempore ægrotationis petere nequit, ut dictum est supra cum *Busemb.* (6).

347. — Quær. 4., an famulus elapso triennio, postquam discessit a domino, salarium petere possit et occulte sibi compensare. Affirmant *Sanch.* (7) *et Salm.* (8) *cum Mol.*, *Fag.*, *Vill et aliis*; quia, licet in foro externo famulus post præscriptionem triennii amittat actionem petendi salarium, ut dicunt *Cov.*, *Med. et Lamas ib. contra Mol.*, juxta legem hispanicam sive bullam 33. *s. Pii V.*, qua post biennium a servitio præstito adimitur famulo actio petendi salarium; sive juxta sanctionem S. R. concilii Neapolitani junctis quatuor aulis relatam (9), qua elapsis duobus mensibus, postquam famulus a domino discesserit, negatur ei facultas mercedem in judicio petendi: attamen in foro conscientiæ famulus jus ad salarium semper retinet; et dominus, si certus sit, se non solvisse, semper ad solutionem teneri videtur; tanto magis, quod in dicta decisione (pro nostro regno emanata) dicitur, actionem denegandam esse famulo, non præscriptionis ope, sed vi præsumptæ solutionis. Hoc vero intelligendum, si famulo moraliter constet, dominum non legitime præscripsisse; nam, si alias dominus præscripsisset solutionem per triennium cum titulo et bona fide, eo casu nec dominus teneretur solvere, nec famulus posset salarium sibi compensare, etiamsi certus esset de solutione non facta; quia dominus tunc ratione præscriptionis acquisivit jus non solvendi (10).

348. — Quær. 5., an famulus, nulla statuta mercede inserviens, possit justum stipendium (saltem infimum)

(1) *p. 2. l. 2. c. 3. q. 6.* — (2) *tr. 28. p. 2. c. 3. n. 68.* — (3) *v. fam. q. 6.* — (4) *de 4. præc. punct 7. §. 3. n. 132.* — (5) *ib. n. 133.* — (6) *n. 342. in fine v herus.* — (7) *de matr. l. 7. d. 37. n. 17.* — (8) *ibid. n. 134.* — (9) *infra n. 516.* — (10) *juxta dicenda infra n. 517.*

petere vel occulte surripere. Distingue: Si dominus hujuscemodi famulorum operas conducere solebat, affirma; secus, si non: quemadmodum accidit cum pueris, quos nobiles aut episcopi rogantur in suam familiam admittere; tunc enim sufficit, si domini tribuant eis victum, vestes et habitationem, cum talis sit consuetudo. Ita *Salm.* (1) *cum Mol., Azor., Trull., Vill., Fag. etc.* Famulis autem, qui inserviunt magistris, ut artes ab ipsis apprehendant, certe nullum salarium debetur: *Salm.* (2) *cum Azor., Mol., Reb., Fag.;* nisi aliter sit in usu quoad aliquam artem; ex nobilitate enim artis quandoque aliquid a discipulo magister exposcit, ut est ars horologia construendi; ex ignobilitate vero artis sæpe discipulus debet aliquid a magistro recipere, ut est ars malleatoris etc. Videndum igitur est juxta prudentum arbitrium, quid ex usu in qualibet arte observetur.

349. — „2. Famuli non peccant, si, sustentationem „vel mercedem justam domino negante, utantur compen„satione occulta: *Mol.* (3), *Fill.* (4); dummodo tamen „alius modus non sit impetrandi, nec plus accipiatur, „quam debetur, neque scandalum aut alium incommo„dum grave timeatur. *Vide Bon.* (5)." *(Hac tamen in re animadverte prop. 37. inter damn. ab Innoc. XI.)* (6).

„3. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenebantur, „præstitis (si quidem illa non gratis et liberaliter, sed „animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini ac„cipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, „docet *Nav.* (7), *Less.* (8). Plura de his *vide infra* (9) „*et Bon.* (10)." *(Nisi sponte suas operas auxissent. Salm.* (11) *cum Mol., Sot., Dian. etc.)*

An autem famuli possint compensare sibi salarium pro majori opera præstita? *Vide dicenda n. 522.*

350. — Notanda est hic obiter illa quæstio ad praxim utilis, an servi justo bello captilicite possint ad suos fugere. Negant *Mol., Sylv., Pan. et alii ap. Salm.* (12), quia

(1) *tr. 24. punct. 7. §. 3. n. 135.* — (2) *ibid. n. 136.* — (3) *loc. cit.* — (4) *tr 36. c. 6. q. 3.* — (5) *de rest. d. 2. q. ult. p. 2. n. 16.* — (6) *vide n. 522.* — (7) *c. 17. n. 108.* — (8) *l. c.* — (9) *tr. 5. c. 1. d. 4. et c. 3. d. 10.* — (10) *d. 6. q. 1. p. 8.* — (11) *ibid. n. 136.* — (12) *ibid. §. 1. n. 115.*

tales servi censentur tamquam perpetuo ad servitutem damnati, cum dominus juste eos possideat. Contrarium tamen communius et probabilius tenent *Less.* (1), *Sot.*, *Lug.*, *Pal.*, *Fill.*, *Vasq. et quamplures cum Salm.* (2). Ratio, quia tale jus gentium faciendi servos homines in justo bello captos taliter acceptatum est, ut ipsis relicta sit fugiendi libertas. Et patet ex *instit.* (3), ubi de istis dicitur: *Qui tamen, si evaserint nostram potestatem et ad suos reversi fuerint, pristinum statum recipiunt.*

DUBIUM V.

Ad quid teneantur conjuges erga se mutuo vi hujus præcepti.

351. *Ad quid teneatur uxor erga virum.*
352. *An uxor nobilis teneatur officia vilia præstare.*
353. *An teneat pactum pro uxore non mutandi domicilium; an autem uxor teneatur sequi virum missum in exilium.*
354. *An mortuo viro teneatur uxor solvere debita contracta ad alendam familiam.*
355. *Quid teneatur uxor restituere filiis primi matrimonii.*
356. *Quomodo peccet vir in uxorem.*

351. — „Resp. Uxor in iis, quæ spectant ad domus „gubernationem et bonos mores, tenetur obedire marito; „hic vero uxorem non ut servam, sed ut sociam tractare. „Ratio, quia maritus est caput, et uxor commembrum. „*Nav.* (4), *Trull.*, *Filliuc.* (5) *et comm.*

Unde resolves:

„1. Conjuges peccant: 1. Si debita intentione non con„trahant matrimonium; 2. si sine dispensatione præter„mittant proclamationes: 3. si sacramentum matrimonii „in statu peccati mortalis recipiant; 4. si utantur matri„monio contra naturam, vel modo indebito vel cum peri„culo abortus; 5. si debitum sine justa causa negent; „6. si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

(1) *l. 2. c. 5. n. 24.* — (2) *ibid. n. 116.* — (3) *l. 2. tit. 1. de rer. divis. n. 17.* — (4) *c. 14. n. 20.* — (5) *t. 28. c. 9. q. 6. n. 144.*

„2. Peccat graviter uxor: 1. Si maritum rixis vel aliter verbis ad gravem iram vel blasphemiam provocet: *Fill.* (1) *et Bon.*; 2. si quid notabile expendat contra „voluntatem viri et consuetudinem fœminarum similis „status, nisi tamen ex paraphernalibus, si habeat; 3. si „spreto viro sibi imperium vendicet; 4. si nolit sequi vi„rum domicilium mutantem, dummodo possit sine peri„culo vitæ et salutis, et contrarium non sint pacti, et „maritus post nuptias non sit factus vagus: *Navarr.*, „*Tolet.*, *Bon.* (2); 5. si sine sufficienti indicio male „judicet de mariti continentia; 6. si sine justa causa „debitum negat (3); 7. si se ingeret in administrationem „domus sine justa causa, qualis est, si v. gr. maritus „prodigus bona familiæ dilapidet: *Sylvius*, *Trull.* (4)." *(Vel si sit incurius vel minus aptus ad familiam gubernandam: Elb.* (5) *cum Fill., Gob. et Henno.)*

352. — Quær. 1., an uxor nobilis teneatur præstare viro præcipienti officia vilia, v. gr. cibos condire, verrere domum etc. Affirmant *Ang.*, *Tiraq. etc.*; sed probabilius negant *Sanch.* (6), *Salm.* (7) *cum Sylv., Gar., Fag. etc.*; quia uxor est socia, et ideo non tenetur præstare famulæ opera, quæ ipsam dedecent; et si ipsa præstaret, posset sibi compensare, ut ajunt.

353. — Probabilius valet pactum non mutandi domicilium nolente uxore; ut *Sanch.* (8) *cum Lop., Pal. etc. contra alios.* Sed hoc intelligendum, nisi nova et gravis causa superveniat: *Sanch.* (9), *Salm.* (10) *cum Nav., Sylv., Fag. etc.*

Quær. 2., an teneatur mulier sequi virum missum in exilium. Negant *Henr. et Bartol. apud Salm.* (11), quia non tenetur uxor innocens viri pœnam subire; sed probabilius affirmant *Salm.* (12) *et Sanch.* (13) *cum aliis*; quia tenetur uxor sufferre non pœnam, sed infortunium viri. Et idem dicunt *Salm.* (14) *et Pal.*, si vir alicubi excommunicetur. E converso dicunt *Salm.* (15) *cum eisd.*

(1) *l. c. n. 145.* — (2) *p. 7.* — *vide infra t. 5. c 1. dub. 4.* — (3) *vide infra l. 6.* — (4) *c. 1. d. 4. n. 18.* — (5) *t. 2. conf. 21.* — (6) *de matrim. l. 6. d. 6. n. 14.* — (7) *de 4. præc. punct. 3. §. 2. n. 59.* — (8) *de matrim. l. 1. d. 40. n. 2.* — (9) *n. 23.* — (10) *ibid. n. 61.* — (11) *ibid. n. 62.* — (12) *ib.* — (13) *lib. 1. d. 41. n. 11.* — (14) *loc. cit.* — (15) *ibid.*

DD., quod, si mulier necessitate coacta mutet domicilium, vir comitare eam debet.

354. Quær. 3., an uxor mortuo viro teneatur ex bonis dotalibus solvere debita contracta ad alendam familiam.

Prima sententia affirmat, si vir erat pauper, dum debita contraxit; secus, si locuples; quia pauper non tenebatur alere uxorem; ergo tenetur ipsa solvere, quod conversum est in sui utilitatem. Ita *Fag.*, *Bart.*, *Lupus et alii apud Sanch.* (1).

Secunda vero probabilior *sententia* negat, sive vir fuerit pauper sive locuples; ratio, quia actio creditorum repetendi mutui facti est personalis, scilicet tantum contra virum, et licet in viro ratione inopiæ suspensa erat obligatio uxorem alendi, non erat tamen extincta; quare, si ex mutuo aluerit, suum debitum præstavit. Ita *Sanch.* (2), *Salm.* (3) *cum Mol.*, *Trull. et Bon.*, qui tamen limitat, si vir contraxerit debita nomine uxoris vel ipsa sciente; vel si vir protestatus sit, se nolle stante sua inopia gratis eam alere. Et quod dictum est hic de alimentis uxoris, dicitur etiam de alimentis filiorum; ut *Salm. loc. cit.*

355. — Quær. 4., an uxor ad secundas transiens nuptias debeat filiis primi matrimonii reservare, quidquid a primo viro accepit, retento tantum usufructu. Affirma (4), si accepit titulo lucrativo; secus tamen, si oneroso, vel si acceperit ab extraneo. Et idem dicitur respectu viri de rebus donatis a prima uxore. *Sanch.* (5), *Salm.* (6) *cum aliis.*

356. — „3. Peccat graviter maritus: 1. Si verbis con„tumeliosis vel infamatoriis afficiat uxorem;" *(et tale peccatum esset duplicis malitiæ, ut Salm.)* (7); „2. si „impediat illam circa præcepta Dei vel ecclesiæ sine justa „causa: *Sayr.* (8), *Nav.* (9); si vero impediat etiam sine „causa circa ea bona, quæ consilii tantum sunt, ut est „confessio, communio etc., communiter tantum peccat „venialiter; nisi constet, quod illa magnam ex iis utili„tatem percipiat: *Sayr.*, *Fill.*, *Bon.* (10), *Trull.*: 3. si „cædat graviter: moderate tamen castigare verbis, vel „etiam ex gravi causa moderatis verberibus, habita ra-

(1) *l. 9. d. 4. n. 28.* — (2) *n. 29.* — (3) *ibid. n. 64.* — (4) *ex l. Ex testamento et l. In donat. c. de sec. nupt.* — (5) *lib. 6. d. 41.* — (6) *tr. 23. punct. 3. §. 2. n. 66.* — (7) *ibid. §. 1. n. 46.* — (8) *l. 7. c. 7.* — (9) *c. 14.* — (10) *q. 1. p. 7.*

tione conditionis et status, quandoque potest;" *(consentit huic Elb.* (1) *cum Gob.);* „4. si alimenta neget, „nisi tamen uxor a consortio mariti propria culpa discesserit;" *(vel nisi adulterium commiserit, ut Sanch.* (2), *Pal.* (3) *et Croix* (4). *Nequit autem vir retinere dotem uxoris adulteræ, si discedat ab ea ante sententiam propria auctoritate: quamvis ipse possit uxori, repetenti dotem, opponere exceptionem adulterii et petere, ut sibi applicetur; prout probabilius dicit Croix* (5) *cum Abbat. et Pal. contra Sanch.);* „5. si negligat gubernationem do„mus et rem familiarem; 6. si uxori non cohabitet, vel „sine justa causa diu absit; 7. si, cum possit, alimenta „non procuret. *Vide Fill.* (6), *Nav.* (7), *Tol.* (8), *Sanch.* (9), „*Bon.* (10)."

DUBIUM VI.

Quæ obligatio parochorum erga suos.

357. *Ad quid teneantur parochi circa residentiam.*
358. *Ad quid circa sacramenta ministranda, præsertim tempore pestis.*
359. *An teneantur celebrare pro populo.*
360. *An concionari et populum instruere etc. Quomodo parochi teneantur corrigere subditos.*
Dub. I. An ad id teneantur ex charitate vel ex justitia.
Dub. II. An teneantur inquirere in mores subditorum.
Dub. III. An teneantur non deserere oves etiam cum periculo mortis.

357. — „Resp. Curatus sive parochus jure divino tene„tur 1. residere in sua parochia; *Trid.* (11), *Barb.* (12); „alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque „pro rata absentiæ restituere fabricæ ecclesiæ vel causæ „piæ. Potest tamen ex justa causa et licentia episcopi „ad breve tempus abesse. *Vide Nav.* (13), *Azor.* (14),

(1) *conf. 21. n. 58.* — (2) *de matrim. l. 10. d. 8. n. 25.* — (3) *de spons. d. 3. p. 6. §. 5.* — (4) *l. 3. p. 1. n. 714.* — (5) *n. 716.* — (6) *n. 140. et 141.* — (7) *c. 14. n. 19.* — (8) *lib. 5. c. 2.* — (9) *l. 10. de matr. disp. 18. n. 18.* — (10) *p. 7.* — (11) *sess. 23. c. 1. de reform.* — (12) *de off. paroch. c. 8. n. 1.* — (13) *c. 5.* — (14) *t. 2. l. 2. c. 4.*

„*Possev.*, *Barb.*, *Trull.* (1)." (*Quoad residentiam vide dicenda de benef.* (2).

358. — „2. Tenetur administrare sacramenta" (*non solum in necessitate extrema, sed etiam gravi; Salm.* (3) *cum s. Th. et communi. Et ibi addit Bon., teneri parochum etiam inquirere graviter indigentes*). „Quoties „et quanto cum periculo, *vide infra et Bon.* (4), *Possev.*, „*Barb.* (5)." (*Quoad sacramentum pœnitentiæ vide Busemb.* (6). *Quoad eucharistiam autem tenetur eam ministrare, quoties oves rationabiliter petunt. Vide Busemb.* (7). *Tempore autem pestis probabile est, eum non teneri ministrare eucharistiam cum periculo vitæ*) (8).

359. — „3. Orare pro populo et celebrare, ut popu„lus audiat missam: quam etiam teneri eum eidem appli„care diebus saltem festis et aliquot aliis, docet *Tol.* (9); „sed negant *Suar.*, *Con.* (10), cum nullo jure id cautum „sit. *Vide Bon.* (11), *Barb. l. c.*"

Nota hic, quod a ss. Pontifice *Benedicto XIV.* in epistola encyclica, edita anno 1744, statutum est, quemcumque parochorum, sive habentem sive non congruos reditus, teneri omnibus dominicis et festis diebus applicare missam pro populo. Et quamvis concessum sit alicui parocho, si aliter vivere nequeat, ut applicet missam pro eleemosynam præbente in diebus festis, sancitum est tamen, ut debeant ipsi in aliis diebus ferialibus missas pro populo supplere. Et quoad vicarios seu œconomos ecclesiarum vacantium data est facultas episcopis assignandi eis congruam fructuum portionem, ut pariter possint diebus festis pro populo celebrare (12).

360. — „4. Docere populum concionando, arguendo etc. „per se vel per alios. *Tol.* (13), *Possev.*, *Barbos.*, „*Trull.* (14)." (*Vide dicta* (15). *Pariter superiores religionum etiam tenentur prædicatione pascere subditos, tamquam eorum pastores; Elbel* (16) *cum Henno.*)

(1) *l. 4. c. 1. d. 8.* — (2) *l. 5. n. 121. et 123.* — (3) *tract. 21. de charit. c. 6. punct. 3. §. 1. n. 33.* — (4) *tract. 1. d. 2. q. 3. p. 2.* — (5) *ll. cc.* — (6) *de pœnit. lib. 6. n. 623. resp. 2. et 3.* — (7) *de euch. dict. l. 6. n. 253. et 254.* — (8) *vide de euchar. eod. l. 6. n. 233.* — (9) *l. 3. c. 5.* — (10) *in 3. p. q. 83. art. 1.* — (11) *qu. ult.* — (12) *vide lib. 6. n. 323.* — (13) *l. 5. c. 5.* — (14) *ll. cc.* — (15) *de 3. præcept. n. 269. v. hic obiter.* — (16) *conf. 21. n. 583.*

„5. Tenetur singulis diebus dominicis et festis solemnibus populo doctrinam christianam explicare per se vel „per alium, ut constat ex *Trid.* (1), idque sub gravi obligatione etiam juris divini, ob summam necessitatem, „propter quam eos ab episcopis aliisque prælatis ad id „cogi posse sub pœna excommunicationis (omnesque „alios, ut eam audiant, discant et sciant), docent *Trull.* (2), „*Bald.* (3), *Sanch.*, *Pal.*, *Barb. etc.*" *(Bene autem potest huic obligationi doctrinam christianam explicandi per alium satisfacere: Trull. et Led. ap. Salm.* (4).

„6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, „peccata corrigere etc.; de quibus *Poss.*, *Reg.* (5), „*Barb.* (6) *vide supra.*

Parochi (et tanto magis episcopi) tenentur sub gravi corrigere oves, in peccato mortali vel ejus proximo periculo existentes, etiam cum discrimine vitæ, et non solum in extrema, sed etiam in earum gravi necessitate, semper ac adsit spes emendationis. Ita communiter *Bon.* (7) *cum Val.*, *Mald. et Reg.*; item *Viva* (8), *Mazzot.* (9), *Salm.* (10), *cum Suar.*, *Con. et Trull. Vide etiam dicta l. 3. n. 40.* Præterea parochi tenentur cum quocumque incommodo auferre scandala;*) unde si aliquis subditorum sit incorrigibilis, et suo pravo exemplo sit aliis occasio ruinæ, tenetur parochus tale damnum impedire, saltem epi-

(1) *sess. 24. c. 4. de reform.* — (2) *l. 1. c. 1. d. 4. n. 7. et 8.* — (3) *t. 2. l. 1. d. 48.* — (4) *tr. 21. c. 2. punct. 5. n. 55.* — (5) *tom. 2. l. 20. c. 5. sect. 3.* — (6) *c. 7.* — (7) *d. 3. q. 4. p. 4. n. 5.* — (8) *de præc. q. 21. art. 6. n. 12.* — (9) *tom. 1. p. 458.* — (10) *tr. 21. c. 6. punct. 3. §. 1. n. 33.*

---

*) „Cum in regione, inquit *s. Alphon. in hom. ap. tr. 7. n. 31. „et 46.*, reperiuntur notabiles morum dissolutiones, quibus „nullum occurrit remedium, parochus tenetur curare, ut „missio eo adveniat. Ille parochus, qui in missionem non „curat, suspicionem ingerit suorum morum; boni enim parochi „non prætermittunt, quarto aut quinto quoque anno mis„sionem arcessere."

„A bonis parochis pendent boni mores et salus populo„rum. Si in regione bonus parochus adest, ibi videbitur „florere devotio, sacramentorum frequentia, oratio mentalis „et bonum exemplum; sin autem parochus erit pravus, tota „regio vitiis et scandalis redundabit." *Editor.*

scopum certiorando, non tantum semel, sed quousque scandalum perseverat, et spes affulget, ut illi occurri possit.

Sed dubitatur I., an ad id pastores teneantur ex charitate vel justita. *Suar. et Tapia apud Salm.* (1) censent, eos teneri solum ex charitate; sed probabilius tenentur ex justitia, ut sentiunt *Ronc.* (2), *Holzm.* (3), *Pal.* (4) *cum Cajet. et Coninch., Salm. l. c. cum Sanch., Val., Dian. et Trull.* Ratio, quia ad hoc utique a communitate stipendium pastoribus tribuitur, ut singulorum procurent salutem et proinde vitia corrigant.

Dubitatur II., an pastores teneantur inquirere in mores subditorum. Respondetur affirmative ex communi sententia, ut docent *d. Th.* (5) *et Salm. cum Laym., Cajet., Soto, Ledesm., Villal. etc.* Ratio, quam tradit *d. Thomas*, est, quia illi, qui specialem obligationem habent incumbendi saluti alicujus certæ personæ, sicut habent pastores erga singulas suas oves, tenentur non solum corrigere delinquentes, sed etiam prospicere, an obligationi suæ satisfaciant. Secus vero dicendum de aliis, qui generalem obligationem habent erga proximos; istis enim sufficit corrigere eos tantum, quos lapsos vel in proximo periculo labendi animadverterint.

Dubitatur III., an episcopi et parochi teneantur non deserere oves etiam cum periculo mortis. Respondetur cum *d. Th.* (6), qui sic docet: *Ubi subditorum salus exigit personæ pastoris præsentiam, non debet pastor personaliter suum gregem deserere, neque propter aliquod commodum temporale, neque etiam propter aliquod personale periculum imminens, cum bonus pastor animam suam ponere teneatur pro ovibus suis.* Sic enim habetur *Joan. c. 10.*, et hæc verba non solum consilium, sed etiam præceptum continent, ut recte probant *Salm.* (7) *ex c. Sciscitaris 7. q. 1.*, ubi clare hoc exprimitur. *Si vero* (subdit *s. Th.*) *subditorum saluti possit sufficienter in absentia pastoris per alium provideri, tunc licet pastori vel propter aliquod ecclesiæ commodum vel propter personæ*

(1) *eod. tr. c. 7. punct. 4. §. 2. n. 58.* — (2) *de char. quæst. 4. q. 1.* — (3) *eod. tit. n. 192.* — (4) *tr. 6. d. 3. p. 7. n. 8.* — (5) *2. 2. q. 33. art. 2. ad 1.* — (6) *2. 2. q. 185. art. 5.* — (7) *tr. 21. c. 2. punct. 6. n. 76.*

*periculum corporaliter gregem deserere.**) Quænam autem sint causæ excusantes parochos a residentia, *vide l. 5. n. 125.* Insuper notandum 1., quod episcopus, cum suscepit regimen sui episcopatus, debeat (ut præcipit concil. Trident.) (1) rationem exigere a vicario capitulari de omnibus ab eo gestis tempore vacationis. Notandum 2., teneri episcopum ex eodem *Trid.* (2), simul ac potest, suam diœcesim visitare, et eum in visitatione nihil posse accipere nisi victualia. Ibi sic dicitur: *Episcopi propriam diœcesim per se ipsos aut, si legitime impediti fuerint, per suum generalem vicarium aut visitatorem, si quotannis totam propter ejus latitudinem visitare non poterunt, saltem majorem ejus partem, ita tamen, ut tota biennio per se vel visitatores suos compleatur, visitare non prætermittant.* Deinde additur: *Studeant quam celerrime, debita tamen cum diligentia, visitationem absolvere. Interimque caveant, ne ipsi aut quisquam suorum procurationis causa pro visitatione etc. nec pecuniam nec munus, quodcumque sit, etiam qualitercumque offeratur, accipiant, non obstante quacumque consuetudine etiam immemorabili; exceptis tamen victualibus, quæ sibi ac suis frugaliter moderateque pro temporis tantum necessitate, et non ultra, erunt ministranda. Sit tamen in optione eorum, qui visitantur, si malint solvere id, quod erat ab ipsis antea solvi certa pecunia taxata, consuetum: salvo item jure conventionum antiquarum cum monasteriis aliisque piis locis aut ecclesiis non parochialibus inito, quod illæsum permaneat.... Quod si quisquam, quod absit, aliquid amplius... accipere præsumpserit, is præter dupli restitutionem, intra mensem faciendam, aliis etiam pœnis... mulctetur.*

DUBIUM VII.

Quæ obligatio præceptorum et discipulorum?

361. — „Resp. Inter præceptores (idem est de præda-

(1) *sess. 24. c. 16. de reform.* — (2) *sess. 24. c. 3. de reform.*

*) Fusius de hac quæstione tractat *s. Alphonsus lib. 6. n. 233.* *Editor.*

„gogis) et discipulos est quodammodo eadem obligatio, „quæ inter parentes et liberos.

Unde resolves:

„1. Discipuli peccant: 1. si præceptoribus et pædagogis „non exhibeant honorem et reverentiam; 2. si non obediant „in rebus pertinentibus ad studia et bonos mores; 3. si eos „conviciis vel contumeliosis verbis traducant; 4. si negli„genter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui „vacent vel otio; 5. pecunias parentum dilapident vel „inutiliter expendant; 6. malo fine studeant; 7. gymnasii „sui leges vel academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum „obligent) non servent; 8. scientias superstitiosas aut ve„titas addiscant, vel libros prohibitos legant; 9. stipendium „debitum doctori suo non solvant, cum possint. *Vide Na„varr.* (1), *Fill.* (2).

362. — „2. Magistri et pædagogi peccant: 1. si peccata „discipulorum dissimulent et non corrigant, quando pos„sunt; 2. profectum eorum in litteris non sedulo promo„veant; 3. si eos non doceant bonos mores; 4. si ex pro„posito falsa eos doceant ut vera, vel superstitiosa et saluti „noxia; 5. non studeant ipsi, ut officio satisfaciant; 6. si „stipendium exigant majus justo, vel quam gymnasii leges „aut consuetudo permittant; 7. doctoratus insignia negent „dignis vel indignis conferant, quod *Nav.* dicit esse mor„tale: præsertim in theologia, jure canonico, civili et me„dicina; nam in philosophia forte veniale tantum esse, cen„set *Caj.* (3); 8. si discipulis malo sint exemplo; 9. si „malis moribus imbutos, et qui aliis perniciosi sunt, ad „scholas admittant vel ex iis non dimittant. *Vide Trul„lench.* (4)."

(1) *c. 23. et 25.* — (2) *tr. 28. part. 2. c. 10. q. 1.* — (3) *verb. doctor.* — (4) *l. 4. c. 1. d. 11.*

TRACTATUS QUARTUS.

DE QUINTO ET SEXTO PRAECEPTO.

CAPUT I.

Quid *quinto præcepto* prohibeatur: *Non occides.*

363. *Quæ sint pœnæ mandantium homicidia per assassinos.*
364. *An easdem incurrant ipsi assassini.*
365. *De agitationibus taurorum.*

363. — „PROHIBETUR hominis occisio, mutilatio, ver„beratio aliaque similis afflictio injusta; de qua quæri„tur, et quando sit injusta."

Adnotandum hic obiter ex *cap. Pro humani de homicidio in 6.*, quod mandantes, occidi christianum per assassinos, sive eos recipientes, defendentes aut occultantes ipso facto incurrant excommunicationem ac depositionem ab omni dignitate, officio et beneficio. Insuper per *d. cap. Pro humani* tales habentur tamquam banniti, ita ut amittant omnia sua bona, et detur facultas cuilibet eos necandi. Intelligendum hoc tamen est post sententiam declaratoriam, ad quam autem emanandam sufficiunt tantum probabilia argumenta. Ita enim habetur *in fine d. c.*, ubi dicitur: *Et postquam probabilibus constiterit argumentis, aliquem scelus tam execrabile commisisse, nullatenus alia sententia adversus eum requiratur.* Intellige, non requiri aliam sententiam decisoriam. Ita *Molina, Bann., Gom., Farin. et alii ap. Salm.* (1).

Advertendum vero hic est 1., quod isti post sententiam declaratoriam, ut dictum est supra, ipso facto excommunicationem incurrunt et privantur dignitatibus et beneficiis, quæ ipso jure vacant; ut *Azor. et Gonzal. ap. Salm.* (2). Advertendum 2., quod solo mandato præ-

(1) *de 5. præc. c. 1. punct. 8. n. 190.* — (2) *ibid. n. 191.*

dictæ pœnæ incurruntur, cum in *d. cap.* dicatur: *Quanquam mors ex hoc mandato forsan non sequatur.* Et ita *Mol.*, *Cov. etc. ap. Salm.* (1).

364. — Dubium tamen est, an etiam assassini incurrant præfatas pœnas, cum textus tantum mandantibus eas imponat.

Prima sententia affirmat, quia assassini proximius ad homicidium concurrunt; unde ex identitate motivi isti etiam comprehenduntur. Tanto magis, quia Pontifex ideo expresse ipsos non comprehendit, quia ibi loquebatur de assassinis infidelibus, quibus non poterat pœnas imponere. Ita *Salm.* (2) *cum Far.*, *Barb.*, *Gom. et aliis.* Notant autem *Salm.* (3) *cum Alciat.*, *Gabr.*, *Farin. etc.*, non censeri assassinos, nisi qui homicidium patrant cum pacto, ut mandans aliquod temporale eis persolvat.

Secunda tamen *sententia* cum *Caj.*, *Navarr.*, *Suar.*, *Azor*, *Fag.*, *Sylv. etc. apud Salm.* (4) probabilius negat, tum quia pœnæ non sunt extendendæ, tum quia textus loquitur de iis, qui per assassinos infideles occidebant christianos; unde motivum legis formaliter diversum apparet.

365. — Notandum hic, quod *s. Pius V.* sub excommunicatione ipso facto prohibuit principibus, ne permitterent agitationes taurorum sive ferarum in foro; et singulis christianis, ne cum illis congrederentur; item clericis, ne talibus spectaculis assisterent. *Clemens* tamen *VIII.* postea has pœnas abstulit pro regnis tantum Hispaniarum quoad omnes, exceptis religiosis. *Vide Salm.* (5).

DUBIUM I.

An aliquando liceat occidere vel mutilare semetipsum.

366. *An liceat directe occidere seipsum et an indirecte.*
367. *An liceat se exponere periculo mortis ad vitandam mortem duriorem etc.; an liceat navim incendere cum periculo mortis.*

(1) *d. n. 191.* — (2) *ibid. n. 188.* — (3) *ibid. n. 193.* — (4) *ibid. n. 187.* — (5) *de 5. præc. c. 1. punct. 9. §. 2. n. 200. et seq.*

368. *An virgo teneatur pati potius mortem quam violari.*
369. *An liceat reo ex præcepto judicis se occidere; an haurire venenum ad experiendum antidotum.*
370. *An liceat Carthusiano abstinere a carnibus etiam in necessitate extrema.*
371. *An liceat macerationibus vitam sibi minuere.*
372. *An sit obligatio, ad servandam vitam uti remediis extraordinariis vel nimis duris.*
373. *An aliquando liceat se mutilare.*
374. *An liceat pueros castrare.*
375. *An, qui occidit seipsum, possit sepeliri in loco sacro.*

366. — „Resp. Absque divina auctoritate non licet „seipsum directe et ex intentione occidere. Ratio est, „quia est contra charitatem sui, et fit injuria reipublicæ „et Deo, qui est solus directus et absolutus dominus hu„manæ vitæ." *(An occidens seipsum peccet etiam contra justitiam? Affirmant Salm.* (1) *cum Less., Bann.; sed negant* (2) *Lugo, Nav., Fag. etc.)*

„Dixi 1. *absque auctoritate divina;* propter Samsonem „et quosdam martyres, qui seipsos occiderunt vel ex „divina inspiratione vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *di„recte;* quia indirecte quandoque licet se occidere, hoc „est, aliquid facere vel omittere, ex quo præter inten„tionem mors certo sequatur: quia præceptum conser„vandi vitam utpote affirmativum non semper obligat, „sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem „vel magnam utilitatem. *S. Thom.* (3) *Vide Fill.* (4) *et „Bec.* (5).

Unde resolves:

„1. Miles potest, imo tenetur persistere in statione, „etsi moraliter certus sit, se occidendum. *Card. Lugo* (6)." *(Ob magnum bonum commune vel ob specialem obligationem ex pacto vel officio, quam habet miles, gubernator, episcopus, parochus, licite possunt et tenentur mortem perferre. Elbel* (7), *Salm.)* (8). „Item potest ad ever„tendam turrim hostilem aut perdendos hostes pulverem „incendere, etsi sciat, se obruendum; uti et navem mer-

(1) *de 5. præc. c. 1. punct. 5. §. 1. n. 111.* — (2) *ibid. n. 110.* — (3) *2. 2. q. 64. art. 5. ad 4.* — (4) *hic tr. 29. c. 4. q. 5.* — (5) *2. 2. t. 3. c. 7. q. 8.* — (6) *d. 10. q. 1.* — (7) *n. 10.* — (8) *tract. 13. de rest. c. 2. punct. 2. §. 3. n. 33.*

„gere vel incendere, ne hostis ea potiatur cum gravi „reipublicæ damno; ut docent *Less.* (1), *Fagund.* (2)" *(et Salm.* (3) *cum Bon., Trull. etc.)* „Similiter licet se „objicere telo vel ictui ad servandam vitam principis, „amici ad mortem injuste damnati vices subire: *Les-* „*sius* (4); vel in naufragio tabulam cedere: ex *Tol.*, „*Less.* (5), *Lopez* (6)" *(etiamsi tabula jam sit capta; ut contra Solum, Rodriq. etc. docent Sylv. apud Cont. Tourn.* (7) *et Salm.* (8) *cum aliis, quos infra reperies citatos* (9)*; ex d. Th.* (10) *qui dicit, quod tradere seipsum morti propter amicum sit perfectissimus actus virtutis; unde hunc actum magis appetit virtuosus quam vitam propriam corporalem. Recte autem advertit Sylvius, eum non posse ad tabulam cedendam se projicere in mare, quia nemo potest positive se occidere.* *) *Hinc neque ad baptizandum puerum potest quis se in flumen projicere, ut Cont. Tourn. loc. cit.)* „Item servire peste infectis, vel „ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare „cum certo periculo mortis. *Less. et Fill. l. c., Laym.* (11), „*card. Lugo* (12)" *(cum Salm.)* (13); „ubi tamen eversio- „nem illam turris et combustionem navis (si quidem nulla „sit spes evadendi) timide et nonnisi ex gravissima, v. gr. „boni publici causa, videtur concedere. *Vide apud eum-* „*dem Lugo* (14) *et Malderum* (15), *Dian.* (16), *Fa-* *gund.* (17).

„2. Etsi virgini non liceat ad castitatem servandam

(1) *l. 2. c. 9. n. 32.* — (2) *t. 1. l. 5. c. 11.* — (3) *ibid. n. 37.* — (4) *l. 2. c. 9. dub. 6. n. 30.* — (5) *loc. cit.* — (6) *p. 1. c. 95.* — (7) *de præc. dec. cap. 1. art. 3. sect. 4. punct. 1. in med. gravior.* — (8) *ibid. n. 34.* — (9) *n. 971. v. hoc.* — (10) *in 3. d. 29. art. 5. ad. 3.* — (11) *c. 1. n. 3.* — (12) *disp, 10. sect. 1. n. 50.* — (13) *ibid. n. 35.* — (14) *n. 51. 52.* — (15) *tr. 3. c. 1. dub. 19* — (16) *p. 5. tr. 4. r. 26.* — (17) *p. 5. c. 11. n. 6. et seq.*

*) Ex his sequitur, ait *Sylvius*, quod .., si in naufragio potest ei dimittere tabulam, quam occupare et cujus auxilio salvari posset: non posset tamen tabulam, qua jam uti ipse cœpisset, cedere alteri, si cedere non posset nisi conjiciendo se in mare, quia hæc sui in mare projectio ad sui ipsius occisionem pertinere videtur, nisi ob natandi peritiam abesse judicetur periculum mortis.

Editor Belga.

„directe se occidere, licet tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, „licet rationabiliter præsumeret, se non consensuram; „quia integritas ista magni æstimatur. *Vide Laym.* (1)."

367. — Hinc quær. I., an liceat se occidere ad vitandam mortem duriorem. Resp. Directe se occidere numquam licet; et si homines venerantur aliquos, qui hoc fecerunt, dicendum, eos id fecisse ex divino instinctu. Ita communiter DD., quidquid dixerit *s. Hieronymus* (2), ubi legitur: *In persecutionibus non licet propria perire manu (absque eo, ubi castitas periclitatur.)* Verum illud *absque eo* explicari posset, scilicet neque excepto casu, quo castitas periclitatur, ut explicat *Laym.* Licet vero se indirecte occidere, puta, si quis se ejiciat per fenestram, ut effugiat incendium, præsertim si adsit aliqua spes mortem evadendi; ita cum *Busemb. ut supra* docent *Lugo* (3) *cum Less.*, *Cont. Tourn.* (4), *et Spor.* (5); ac *Elbel* (6) hoc permittit etiam reis detentis in carcere, ad evadendam certam sententiam mortis vel etiam carcerem perpetuum (7).

Quær. II., an autem liceat navim incendere cum evidenti periculo vitæ, ne illa veniat in manus hostium. Negat *Renz.* (8) *cum Diana ex d. Thom.* (9); sed affirmat *Lugo* (10) *cum Less.*, licere, si sit aliqua spes saltem modicissima vitandi mortem, vel, etsi mors sit certa, vitari tamen expediat damnum publicum. Dicit autem *Mazzotta* (11) *cum Busemb.* (12), posse virginem ad servandam castitatem ab invasore se conjicere in certum periculum vitæ, sed non mortem certam: quod non improbabile videtur, cum ob bonum virtutis non dubitent DD. communiter asserere, quod liceat vitam periculo exponere, v. gr. cedere tabulam in naufragio amico naufraganti, ut (13) dicunt *Busemb. cum Less.*, *Tol. et Salm. cum aliis.* Tanto magis, quia in casu prædicto stupri semper adest periculum consensus.

(1) *c. 1. n. 3.* — (2) *in c. 1. Joan. relatus in c. XI. caus. 23. quæst. 5.* — (3) *d. 10. n. 50.* — (4) *de 5. dec. præc. art. 1. concl. 2. secundus.* — (5) *de 5. præc. c. 3. n. 24.* — (6) *n. 13.* — (7) *ut n. 16.* — (8) *de 5. præc. c. 2. q. 3.* — (9) *2. 2. q. 64. art. 5.* — (10) *n. 52.* — (11) *de rest. ob homic. c. 1.* — (12) *hic n. 2.* — (13) *n. anteced. 366.*

368. — Sed hic magis urget quæstio III., an virgo teneatur potius permittere se occidi quam violari; puta, si invasor minetur ei mortem, si copulæ non acquiescat. Adest duplex sententia:

Prima, quam tenent *Nav.* (1), *Sot.* (2), item *Tol.*, *Lopez et alii apud Salm.* (3), dicit, quod, licet possit, non teneatur tamen fœmina mortem pati, sed potest tunc permissive se habere, dum accidit copula; modo voluntate positive resistat, et consensus periculum absit; quia, ut dicunt, illa permissio non est tunc cooperatio moralis, sed tantum materialis, et ideo ob periculum mortis satis excusatur.

Secunda sententia, quam tenent *Salm.* (4) *cum Lugo*, *Azor.*, *Bon.*, *Fill.*, *Pal. etc.*, docet, hoc omnino illicitum esse; quia, cum fœmina possit copulam impedire, si timore inducta quiescit, ejus tunc cooperatio vere moralis et voluntaria fit; in fœmina enim illa quies in copula reputatur ut actio. Hæc ratio tamen non convincit, quia illa quies fœminæ revera non potest dici actio, dum nullo modo est positiva; ideo prima sententia (speculative loquendo) sua probabilitate carere non videtur. Non tamen negandum, secundam sententiam in praxi omnino suadendam esse, saltem ob periculum consensus, quod in illa permissione facile adesse potest.

369. — „3. Reo licet non fugere, imo etiam sponte „se sistere judici plectendum, licet positive seipsum „perimere non possit, etiamsi a judice id ei committa„tur. *Vide Less.* (5), *card. Lugo* (6) *contra Vasq.* (7)."

Quær. hic, an possit reus ex præcepto judicis ipse se occidere. Affirmant *Vasq.*, *Bon.*, *Vid.*, *Arag. et Cord. apud Salm.* (8). Si enim, dicunt, potest reus os aperire, ut venenum in eo infundatur, etiam potest manibus illud haurire, et sic etiam gladio se transfigere; tunc enim judex constituit reum carnificem sui ipsius, quod probabiliter posse fieri videtur *cum Elbel* (9), qui citat *Haunold.*, *Ills. etc.* Verum *Salm.* (10) *cum s. Thom.*, *Bus.*,

(1) *summ. c. 16. n. 1.* — (2) *de just. l. 5. q. 1. art. 5.* — (3) *de 5. præcept. c. 1. punct. 5. §. 2. n. 127.* — (4) *loc. cit. n. 128.* — (5) *c. 9. d. 6.* — (6) *d. 10. de just. sect. 1. n. 38.* — (7) *1. 2. d. 173. c. 3.* — (8) *de 5. præc. c. 1. punct. 5. §. 1. n. 118.* — (9) *de homic. n. 9.* — (10) *ib. n. 117.*

Suar., *Soto*, *Laym. et communius* negant, quia occisio sui ipsius ut intrinsece mala nec a judice potest præcipi, nec a reo patrari. Concedunt tamen communiter, posse reum scalam ascendere, collum gladio adaptare etc., cum hæ actiones tantum remote ad mortem tendant.

Notandum vero cum *Salm.* (1), *Nav.*, *Lop.*, *Salon. etc.*, graviter utique peccare, qui venenum hauriunt, vel a vipera se morderi patiuntur ad experiendum antidotum; nisi eis constet ex experimento vel judicio peritorum, nulli probabili periculo mortis se committere; quod approbat *Henno.* Et idem dicendum de funambulis, ludentibus per funem in locis altis cum probabili periculo vitæ. *Salm. ibid. cum eisdem et Sylv.*

370. — „4. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine „possit servare vitam vescendo carnibus" *(etiam in probabili periculo mortis, ut Azor., Med., Vict. contra Vasq., Gran. et Salm.* (2), *qui tamen primam sententiam sat probabilem vocant);* „idque probabiliter ei tum „liceat, atque adeo non peccet, qui inscio præberet ci„bos ex carnibus: *Sanch.*, *Dian.* (3): licite tamen et lau„dabiliter etiam tum omittit cum certo periculo mortis" *(et hoc certum esse censent Salm.)* (4); ut, *contra Vas„quez et Gran.* docet *Dian.* (5) ex *Victor.*, *Lor. etc.*; „quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi or„dinis. *Card. de Lugo* (6) *contra Azor. et Escob.* (7), „ubi docet, teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, „ita ut aliter vitam conservare non possit: quod *San„chez* (8) *cum aliis sex* ita distinguit: Si necessitas „vescendi sit ab intrinseco, v. gr. morbo, ex quo judi„cio medicorum convalescere non possit nisi esu car„nium, ait, probabilius esse, eum non teneri iis vesci „(tametsi licite possit), quia morietur naturaliter ex morbo, „cujus ipse non est causa: si vero sit ab extrinseco, v. gr. si „ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset, teneri „iis vesci, quia mors illa, cum sit violenta, ipsi imputare„tur." *(Et hoc merito ut certissimum judicant Salm.* (9).

(1) *ibid. n. 120.* — (2) *de leg. c. 2. punct. 7. n. 137. et 138.* — (3) *part. 8. t. 7. r. 70.* — (4) *loc. cit. n. 136.* — (5) *p. 5. d. 4. r. 32.* — (6) *d. 10. n. 33.* — (7) *t. 6. c. 7.* — (8) *part. 2. cons. l. 5. c. 1. d. 35.* — (9) *de rest. c. 2. punct. 2. §. 2. n. 27. et de leg. l. c. n. 135.*

371. — „5. Licet carnem vigiliis et inedia moderate „affligere: qui autem advertens, vitam iis notabiliter mi- „nui, nihilominus continuaret, peccaret graviter, ut no- „tat *Laym.* (1), etsi hic multi ob bonam fidem et zelum „Deo placendi excusentur. *Vide Bonac.* (2), *Fill.* (3), „*card. Lugo* (4) *etc.* Ubi recte notat, aliud esse procu- „rare abbreviationem vitæ, seu mortem positive sibi af- „ferre: aliud permittere, vel periculum ejus subire, vel „non adhibere media ad avertendam. Prius, ait, esse „illicitum, v. gr. pœnitentiis indiscretis carnisque mace- „rationibus vitam notabiliter abbreviare; posterius vero „sæpe licere." *(Ita etiam Lugo* (5), *Cont. Tourn.* (6) *et Salm.* (7) *cum Gran., Vill., Sayr. etc.; si macerationes fiant consilio prudentis prælati vel confessarii, esto vita etiam per 12 annos esset abbrevianda, ut alii ibi dicunt. Et revera, si licebit fabris ferrariis (dicebat abbas Rancé, fundator reformationis Trappensis) vitam sibi minuere laborando quotidie bene in medio ignis, quo nequit non notabiliter consummari humidum radicale, quo tam indiget vita humana; si licebit studiosis sanitatem labefactare ad scientias addiscendas; si licebit militibus exponere vitam tot ærumnis et periculis mortis: cur non licebit viro religioso austeritates corporales amplecti, ut rebellem carnem in servitutem redigat?)* „Ideoque non teneri Car- „thusianum carnibus vesci, nec aliquem alium uti pretiosa „et exquisita medicina ad mortem vitandam; nec sæcula- „rem relicto domicilio quærere salubriorem aërem extra „patriam." *(Ut Lugo, Bon., Trull. cum Salm.* (8)*; sufficit enim uti mediis ordinariis.)*

372 — „6. Excusantur ægri, qui paulo ante mortem causa „humilitatis vel boni exempli petunt humi collocari, quia „non intendunt vitam abbreviare. *Vide Vasquez l. c.* Ad- „dit *Laym.* (9), non teneri quemquam, mediis extraordi- „nariis et nimis duris, v. gr. abscissione cruris etc., vitam „conservare, nisi tamen ea communi bono sit neces-

(1) *l. 3. de just. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5.* — (2) *d. 2. q. ult. sect. 1. p 7. n. 9.* — (3) *loc. cit.* — (4) *de just. d. 10. sect. 1. n. 32. 33. et 36.* — (5) *de just. d. 10. sect. 1. n. 32.* — (6) *de 5. dec. præc. art. 1. quær. 3. r. 2.* — (7) *de rest. c. 2. punct. 2. §. 2. n. 30.* — (8) *ib. n. 26.* — (9) *lib. 3. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5.*

„saria." *(Ita communiter Lugo, Soto, Bann., Bon. cum Salm.* (1). *Idem docet Cont. Tourn.* (2) *cum Sylvio. Addit tamen, quod pater, tutor aut alius superior potest jubere abscindi membrum subditi, si hic moderatos dolores tantum sit passurus, contra Henno)* „*Vide* „*Less.* (3), *Sanch.* (5), ubi dicit, infirmum in periculo „mortis, si sit spes salutis, non posse medicamina re„spuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per se lo„quendo) teneri subire manus medici vel chirurgi, quando „id ei gravissimum est, et id magis quam mortem ipsam „horret. *Escob.* (5) *cx Turrian.* (6)." *(Ita Salm.* (7) *cum Less., Sanch., Dian. etc. Posset tamen virgo permittere, ut tangatur; imo teneretur sinere, ut ab alia fœmina curetur, ut recte ait Diana.)*

373. — „Resp. 2. Non licet se mutilare, nisi sit necessa„rium ad conservationem corporis totius, quia nemo est „suorum membrorum absolute dominus. *Lessius* (8)."

Unde resolves:

„1. Non licet se castrare ad conservandam castitatem „vel sedandas tentationes, quia hoc ad eum finem non „est necessarium. *S. Th.* (9), *Less., Mol., Fill.* (10) *etc.*

374. — „2. Peccant parentes, qui filios, etiam consen„tientes, castrant, ut sint utiles cantui. *Vide Laym.* (11)."

Quæritur, an liceat pueros castrare ad vocem in eis conservandam.

Prima sententia probabilior negat cum *Busemb. hic, Sporer* (12) *et Salm.* (13) *et ibid. Lugo, Bonac., Diana, Villal. etc.* Si enim, dicunt, pro bono animæ id non licet, quanto minus pro lucro temporali? Deinde ajunt, quod conservatio vocis non sit bonum tanti momenti, ut liceat agere, quod natura reprobat.

Secunda tamen *sententia*, quam tenent *Tamb.* (14),

(1) *ib. punct. 3. n. 50.* — (2) *loc. cit. concl. 2. quartus casus in fin.* — (3) *loc. cit.* — (4) *in opusc. tom. 1. l. 5. c. 1. d. 34.* — (5) *ex. 7. c. 8* — (6) *sum. p 1. c. 2 i3. d. 5.* — (7) *de rest. c. 2. punct. 2. §. 2. n. 28.* — (8) *lib 2. c. 9. disputatione 14.* — (9) *2. 2. q. 65. art 1.* — (10) *t 20. c. 4. q. 3* — 11) *l. 3. tr. 3. c. 1.* — (12) *de 5 præcepto c. 3. n. 33.* — (13) *ibid. punct. 3. n. 45. et de 5. præc. c. 1. punct. 5. §. 1. n. 121. in fin.* — (14) *l. 6. c. 2. §. 3. n. 4.*

Trull., *Salon.*, *Pasq. ap. Salm.* (1), et probabilem putant *Mazz.* (2), *Elbel* (3) (qui insinuandam censet ob praxim toleratam), affirmat, id licere, modo absit morale periculum vitæ, et non fiat pueris invitis. Ratio istorum est, tum quia eunuchi utiles sunt bono communi ad divinas laudes in ecclesiis suavius canendas; tum quia conservatio vocis non parvi quidem momenti in eis dicendum est bonum, cum per illud conditionem notabiliter in melius mutent, et per totam vitam notabilem et pinguem sustentationem sibi comparent; et ideo tantum bonum justa esse causa videtur, ut cum illo tale corporis nocumentum resarciri licite possit; tanto magis, quod hoc indies in usum deducatur et ab ecclesia toleretur, ut ait *Elbel.*

375. — „Quæres, an sepeliendus sit in loco sacro, qui „seipsum occidit.

„Resp. Id vetant ecclesiæ canones; qui tamen non sunt „intelligendi de iis, qui ex furore, amentia vel passione „gravissimæ tristitiæ, turbata phantasia, id facerent, vel „qui ante mortem vere de hoc doluerunt. Quod si constet, „quempiam seipsum occidisse, et dubitetur, utrum delibe„rate an ex animo turbato factum sit, in praxi privatur sacra „sepultura, cum præsumatur secundum opus externum vo„luntarie esse factum; nisi tamen ex circumstantiis con„trarium colligatur. Si vero dubitetur, an seipso an ab „alio, v. gr. sit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox „et contra naturam non præsumitur sine evidentibus indi„ciis. *Molina* (4). *Vide Laym.* (5). *Vide etiam Escob.* (6), „ubi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si „vivus ex loco discessit, non esse privandum sepultura „ecclesiastica.

DUBIUM II.

An et quomodo liceat occidere malefactorem.

376. *An liceat occidere proscriptos propria auctoritate.*
377. *An liceat principi occidere reos non prius sententia damnatos.*
378. *An liceat unquam clericis damnare reos pœna mortis.*

(1) *de rest. dict. n. 45.* — (2) *de rest. q. 3. c. 1. §. 1.* — (3) *n. 29.* — (4) *t. 3. d. 20.* — (5) *l. c. n. 8.* — (6) *ex. 7. q. 8.*

379. *An teneatur judex concedere tempus reo pro sumptione sacramenti pœnitentiæ et eucharistiæ.*

376. — „Resp. Extra casum necessariæ defensionis, „de quo infra, nulli id licet nisi auctoritate publica et „juris ordine servato, ut patet *Exod. 22. et Rom. 13.*

Unde resolves:

„1. Non licet marito uxorem, aut patri filiam occi„dere, in adulterio deprehensas, quia ad id non habent „auctoritatem publicam, et leges civiles id permittentes „in jure canonico sunt correctæ tamquam iniquæ." *(Hinc damnata est opinio contraria ab Alexand. VII. prop. 19.)* „Secus est de proscriptis, quos occidendi cuivis auctoritas publica datur; idque non injuste, cum ad reipu„blicæ defensionem sit necessarium." *(Modo occisio non fiat extra territorium proscribentis, nisi præsumatur licentia alterius principis. Salm.* (1). *Vide n. 380. vers. Decius.)* „Peccant tamen, qui non ex zelo justitiæ, sed „odio aut privatæ vindictæ causa id faciunt. *Vide Laym. l. c.*

377. — „2. Peccat princeps vel magistratus (regulari„ter loquendo) (2), qui occidi jubet reos non citatos vel „non auditos vel non damnatos, etsi privata scientia „constet, eos esse nocentes; quia ex jure naturæ actus „publicus fieri debet ex scientia et auctoritate publica. *Vide Caj.* (3), *Fill.* (4), *Bon.* (5). *Vide et infra* (6)." *(Excipe 1., si crimen sit notorium; 2. si esset periculum seditionis, aut esset dedecus regis, si juridice procederetur. Salm.* (7).

378. — Notandum hic 1., clericis, etiam laicalem potestatem habentibus, illicitum esse, reos pœna mortis damnare (8). In hoc tamen potest Papa dispensare, ut *Salm.* (9) cum *s. Th. etc.* Et ipsi episcopi vel similes habentes dominium temporale loci alicujus possunt licite committere laicis potestatem suam ad causas sanguinis: *Salm.* (10) cum *s. Th., Bon., Trull. etc. Vide dicenda l. 7. n. 467.*

(1) *de 5. præc. c. 1. punct. 2. n. 19.* — (2) *ut vide infra l. 5. c. 3. d. 1.* — (3) *v. homicidium.* — (4) *tr. 29. c. 2. q. 6. n. 27.* — (5) *l. c. p. 1. n. 7.* — (6) *l. 5. c. 3. d. 1.* — (7) *ib. n. 18.* — (8) *ex cap. Continentia de cler. percussore.* — (9) *ibid. n. 13. et 14.* — (10) *ibid. n. 16.*

379. — Notandum 2., quod judex tenetur sub gravi concedere reo tempus sufficiens ad confessionem, etsi timeretur periculum direptionis: *Salm.* (1) cum *Nav.*, *Sylv.*, *Trull. etc.* Tenetur etiam concedere tempus pro sumptione communionis (nisi tamen grave damnum timeatur); cum reus sit tunc in articulo mortis, in quo præceptum communionis obligat jure divino; *Salm. ibid. cum Suar.*, *Navarr.*, *Lug. etc.*, et de hoc adducunt motum proprium *s. Pii V. ibid.* Et tunc etiam non jejunus reus potest communicare, quia tunc vere est in articulo mortis, ut *Salm.* (2) *cum Nav.*, *Bon.*, *Suar.*, *Lugo etc.* Et laudabiliter potest communicare eadem die mortis, modo communio præcedat per horam executionem, ut *Sa et Fagund. apud Salm.* (3).

Notandum 3., quod, si reus nolit peccata confiteri post adhortationem, licite potest occidi a carnifice, quia tunc sua damnatio suæ culpæ tribuitur: *Salm.* (4) *cum Trull.*, *Bonac.*, *Sal. et aliis.*

DUBIUM III.

An et quomodo liceat occidere privata auctoritate iniquum aggressorem.

380. *An liceat tueri vitam morte invasoris. An autem vetetur reis et præcise bannitis, armis se defendere.*

381. *An liceat viro honorato occidere invasorem sui honoris; an autem id liceat plebejo vel ecclesiastico, si fugere possit sine periculo vitæ; et quid, si contumelia sit jam illata?*

382. *Vide plures resolutiones* P. Busembai.

383. *Quæst. 1. An liceat occidere furem rei magni valoris.*
Qu. 2. Quantus debeat esse iste valor; et quid, si valor sit modicus, sed res tollatur cum violentia?
Qu. 3. Quid, si fur rem jam abstulerit, et resistat domino volenti eam recuperare?

384. *Qu. 4. An liceat clericis et religiosis furem interficere; et utrum tunc incurrant irregularitatem.*

385. *Qu. 5. An liceat cuique per famulos armis sua defendere.*

386. *Qu. 6. An liceat occidere invasorem pudicitiæ.*

387. *An liceat prævenire aggressorem.*

(1) *ibid. n. 21.* — (2) *cit. n. 21.* — (3) *ibid. n. 22.* — (4) *ibid. n. 23.*

388. *An liceat occidere falsum accusatorem.*
389. *An possis et tenearis tueri vitam innocentis.*
390. *An etiam cum morte invasoris*
391. *An liceat occidere invasorem honoris vel pudicitiæ alterius. Et quid, si fœmina consentiat?*
392. *An possumus et teneamur tueri bona proximi, etiam cum occisione furis.*

380. — „**R**ESP. Jus naturæ permittit, ut vim vi re-„pellas, et aggressorem, qui inique eripere tibi conatur „vitam, aut quæ ad eam honeste agendam tibi sunt ne-„cessaria, ut bona temporalia, honores, pudicitiam, mem-„brorum integritatem, prævenias et occidas: ita tamen, „ut id fiat animo te defendendi et cum moderamine tu-„telæ inculpatæ, hoc est, non inferendo majus damnum, „nec utendo majore vi, quam necessarium sit ad arcen-„dam injuriam. Ita communiter *s. Th.* (1), *Mol. etc.*, „*Less.* (2)." (*Nota hic, errare nuperum auctorem libri, cui titulus:* Esposizione della dottrina christiana, *dicendo, quod s. Thom. cum s. Aug. negat, licitum esse occidere aggressorem ob defensionem propriæ vitæ; nam Angelicus expresse oppositum docet l. c., inquiens:* Nec est necessarium ad salutem, ut homo actum moderatæ tutelæ prætermittat ad evitandam occisionem alterius. *Addit tantum in respons.:* ad primum, *et ibi explicat doctrinam s. Augustini et ait*, quod in occidendo non potest intendi mors alterius, sed sola propria defensio.)

Et cum *d. Th.* admittit *catech. Rom.* (3), ubi dicitur: *Licet salutis suæ tuendæ causa alterum occidere;* subdens, satis apparere, quod hujusmodi homicidium a lege divina non vetatur. Et ita *Lugo* (4), *Less.* (5) *cum s. Antonin., Az., Bon., Sot. etc. communiter contra Gers., Rich. de s. Vict., Hugon. etc. apud Salm.* (6). Id probat *s. Th. l. c. ap. Bus.* ex illo Exod. 22. 2., ubi dicitur: *Si effringens fur domum sive suffodiens inventus fuerit, et accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.* Hinc subdit s. Doctor: *Sed multo magis licitum est defendere propriam vitam quam propriam domum.* Idem docet *s. Bonav.* (7), *s. Antonin.* (8), *Cont. Tourn.* (9) *cum Estio,*

(1) *2. 2. quæst. 74. art 7.* — (2) *dub. 8 n. 44.* — (3) *de 5. præc. n. 8.* — (4) *de just. d. 10. n. 138.* — (5) *l. 2. c. 9. d. 8.* — (6) *de 5. præc. c. 1. punct. 4. §. 2. n. 51.* — (7) *serm. 6. de 10. præc.* — (8) *p. 2. t. 7. c. 8. §. 1.* — (9) *de 5. præc. dec. art. 3. sect. 2. punct. 1.*

Sylvio, *Pontas*, *Natal. Alex. et aliis innumeris*, *cum Salonio*, qui vocat oppositam sententiam temerariam, cum repugnet communi DD. et pluribus textibus, et præsertim in *c. 3. et in c. Significasti 8. de homic.*, *et c. Si vero 3. de sent. excom.*, ubi dicitur: *Cum vim vi repellere omnes leges omniaque jura permittant.* Sed dices: Qui injustum invasorem occidit ad suam vitam tuendam, excedit moderamen, præferendo vitam temporalem propriam æternæ vitæ proximi sui. Respondetur cum *Cont. Tourn.* (1), *Less.* (2), *Soto* (3), *Petrocor.* (4) *et aliis communiter*, tum nos teneri præferre bonum altioris ordinis proximi bono inferiori nostro, cum vita ex. gr. nostra absolute necessaria sit ad salutem spiritualem proximi, ut si infans alias esset decessurus sine baptismo: secus vero, si ipse invasor ex sua malitia in periculum damnationis se conjicit; tunc enim, cum quisquis jus habeat ad vitam suam tuendam, licite vim vi repellit, etiam cum damnatione invasoris. Eademque ratio valet, si timeatur ab invasore vulnus grave aut deformitatem afferens, ut *Salm.* (5) *et Ronc.* (6). Et eadem ratio currit pro defensione honoris et bonorum fortunæ, ut infra. Hinc etiam clericus aut religiosus potest occidere invasorem suæ vitæ, neque tunc incurrit excommunicationem aut irregularitatem, ut *Salm.* (7) *cum aliis ex dict. c. Significasti et Clem. Si furiosus de hom. (Vide dicenda de cens.)* (8). An autem fiat vel ne irregularis clericus adulter, qui ad se defendendum a marito eum occidit? *Vide infra hic* (9), ubi distinguitur, si invasio prævideatur proxima vel remota. Dixi autem: *Potest occidere;* nemo enim tenetur aggressorem occidere, sed licite et laudabiliter potest occisionem propriam permittere, ne alter vita temporali et æterna privetur; ut dicunt communiter *Less.* (10) *cum s. Antonin.*, *Sylv. et Salm.* (11) *cum Sot.*, *Bann. etc. contra Abul. et Fagund.*, qui non sunt audiendi. Excipiunt 1. *Salm.* (12), quando vita

(1) *l. c. ad 2. fateor.* — (2) *lib. 2. c. 9. n. 51.* — (3) *q. 1. a. 8.* — (4) *l. 4. c. 3. q. 3.* — (5) *tr. 10. c. 8. punct. 4. n. 45. et 46.* — (6) *de 5. præc. c. 3. q. 1.* — (7) *cit. n. 45. in fin.* — (8) *l. 7. n. 382.* — (9) *n. 398. v. in ordine.* — (10) *loc. cit. n. 55.* — (11) *ibid. n. 47.* — (12) *ibid. in fin.*

invasi esset valde utilis bono communi. *) Excipiunt 2. Less. (1) *cum s. Antonin. et Salm. cum aliis*, quando

(1) *n. 56.*

---

*) Conferatur hic, quod ait *s. Alphonsus* in hom. ap. tr. 8. n. 13. circa finem: Scribit doctissimus *Dominicus Soto* (lib. 5. q. 1. art. 8.): „*Si is, qui adoritur, sit rex, princeps, vel alia persona valde utilis reipublicæ, et persona, quæ invaditur, sit abjecta et vilis, cujus nihil intersit reipublicæ, tunc subeunda est mors personæ invasæ, omittendaque defensio;* intellige cum nece principis. Hæc sententia non placet *P. Danieli Concinæ*, dicenti, unumquemque de jure naturæ et charitatis magis amare propriam quam alienam vitam: sed hoc non obstante sententia *Soti* placet mihi et probabilissima videtur. Ratio est, quia quisque privatus commune bonum omni suo bono temporali præferre tenetur, omneque temporale pati detrimentum ad damnum gravissimum communitatis vitandum; atque hoc gravissimum damnum profecto communitas sufferret, si princeps a propriis subditis interficeretur. Licitum quidem est, necare injustum aggressorem privatum cum moderamine inculpatæ tutelæ, si nullum patet effugium evadendi mortem. Sed quod procedit respectu vitæ privatorum, locum non habet respectu vitæ regnantium. Valde enim diversa ratio habenda est inter privatorum et principum vitas. Reges sunt *Uncti Domini*, ideoque ipsorum personæ sacræ, eorumque vitæ pretiosæ ac nimis necessariæ sunt ad pacem populorum bonumque publicum servandum. Si occiditur injustus aggressor, damnum ipsi soli evenit, non autem reipublicæ, imo ejus mors bono communi proderit, ut insolentia temerariorum reprimatur; at si princeps per manus suorum subditorum vita privetur, malum commune evadit et immensum, propter innumera flagitia, deordinationes et schismata, quæ propterea deinde sequentur. Eodem loco paulo supra proponit *s. Alphonsus* quæstionem, an liceat unquam principem tyrannum interficere, et distinguens cum theologis inter *tyrannum in titulo*, qui sine ullo jure per vim potestatem adeptus est, et *tyrannum in regimine*, qui justo quidem titulo regnum possidet, sed tyrannice regnat: ipse pro utroque casu absolute negat, cuidam absque publica auctoritate, quam privatus nequaquam obtinet, unquam licere, tyrannum interficere, juxta axioma illud certum a *s. Augustino* traditum: *Qui sine publica administratione maleficum occiderit, velut homicida judicabitur: l. 1. de civ. Dei cap. 26. in med.* Oppositam sententiam dicit *s. Alphonsus* improbabilem, falsam, imo falsissimam et perniciosissimam, quæ jam ut hæretica damnata fuit in concilio Constantinensi sess. 15. At quærit: Quale remedium adest, si regimen principis esset excessive tyrannicum? Remedium, quod suppetit (ait *s. Tho-*

ipse esset in peccato mortali, quia tunc omnino teneretur se defendere.

„1. Non licet reo occidere ministros justitiæ, a qui„bus ad carcerem vel supplicium trahitur (1), uti nec „licet id proscripto, ut notat ex communi *Laym.* (2), „quia non sunt iniqui aggressores."

Decius et Carterius apud Tamb. (3) et plures auctores apud *Clarum et Nellum*, ut refert *Azor.* (4), tenent, licitum esse proscriptis se defendere, quia lex humana auferre nequit jus, quod unusquisque habet ad suam vitam tuendam; et probabilem hanc opinionem putat *Azor. l. c.*, et idem videtur sentire *Tamb. l. c.* Sed omnino tenenda est opposita cum *Ronc.* (5), *Croix* (6), *Salm.* (7), *Elbel* (8) *cum Sa et communi.* Ratio, quia lex humana bene potest cuilibet tribuere jus necandi reum, et vice versa auferre ipsi jus se defendendi; alias possent rei etiam a carnifice se tueri, quod nullus admittit. Certum est autem, licere unicuique proscriptos occidere, non vero alios reos; etiamsi essent publici grassatores, et etiam capite damnati, nisi ipsi vellent tibi rapere magnam quantitatem (9). Ita *Croix* (10) *et Elb.* (11). Hinc peccant satellites aut milites, qui reum, cujus captio ipsis mandata sit, fugientem aut resistentem interimunt, nisi hoc auctoritate publica eis sit mandatum: id vero tantum fieri potest, si capiendus sit reus sufficienter diffamatus alicujus criminis capitalis et non possit alio modo capi; et alias, eo dimisso, graviora mala ab ipso timeantur. Ita *Croix* (12), *Elbel* (13) *et Dian.* (14) *cum Farinac. et Claro.*

(1) *vide l. 5. n. 279.* — (2) *lib. 3. t. 3. p. 2.* — (3) *l. 6. c. 1. n. 8.* — (4) *p. 3. c. 1. q. 11.* — (5) *de 5. præc. c. 3. q. 3.* — (6) *l. 3. p. 1. n. 816.* — (7) *tr. 25. c. 1. punct. 2. n. 19.* — (8) *de homic. n. 35.* — (9) *juxta infra dicenda n. 383.* — (10) *lib. 3. part. 1. n. 796.* — (11) *n. 55 et 56.* — (12) *n. 797.* — (13) *num. 54.* — (14) *part. 8. tr. 7. r. 44.*

---

mas) est ad Deum recurrere, ut auxilium præbeat. Quodsi omnino contra tyrannum auxilium humanum haberi non potest, recurrendum ad Regem omnium Deum, qui est adjutor in opportunitatibus." Cæterum vide hom. ap.

Editor.

381. — „2. Etsi ob contumeliam aliquam, v. gr. si viro honorato dicatur: *Mentiris*, non liceat alterum occidere, eo quod aliter repelli possit ac soleat: *Less.*, *Azor.*, *Hurt. etc.*, *Diana* (1); licere tamen, si aggressor fustem vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter avertere non posset, docent cum *Diana* (2) *Lessius*, *Hurtad.* et alii 12." (*Sed in praxi rarissime uti licet prædicta opinione; nam Sylvius* (3) *recte sic ait: Etiamsi honor sit bonum præstantius quam divitiæ, aut nullum aut rarissimum arbitramur esse casum, quo pro defensione solius honoris liceat aggressorum interficere.* *)

„3. Si fuste vel solo vulnere vel amputatione brachii vel aliter arcere injustam vim potest, non licet occidere. Unde, si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potius, si potest, et salvare se." (*Nisi sit periculum percussionis in fugiendo; et ita tenendum cum Lugo* (4) *et Salm.* (5) *cum Tapia etc. contra aliquos* (6), *qui dicunt improbabiliter, etiam plebejo fugam esse ignominiosam. Unde clerici et religiosi tenentur fugere, si possint sine periculo vitæ, quia ipsis fugere non est probrosum, sed honorificum, ut Lugo l. c. Sed etiam respectu sæcularium et nobilium sapienter advertit Sylvius* (7), *dicens: Etiamsi honor sit bonum præstantius quam divitiæ, aut nullum aut rarissimum arbitramur esse casum, quo pro defensione solius honoris liceat aggressorem interficere.*) „Secus tamen, si turpe sit fugere, v. gr. viro nobili vel officiali bellico; nisi rursus hic et nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam invasoris vel alias ejus qualitates, v. gr. quia ebrius est vel amens;

(1) *part. 5. t. 4. r. 12. et 13.* — (2) *l. c. r. 4.* — (3) *in 2. 2. quæst. 64. art. 7. qu. 9.* — (4) *d. 10. n. 166.* — (5) *tr. 25. c. 1. punct. 4. §. 2. n. 60.* — (6) *ibid. n. 59.* — (7) *in 2. 2. quæst. 64. art. 7. qu. 9.*

*) Idem legitur in retractatione 9. inter recentes. Vide hic etiam prop. 30 damnatam ab Innoc. XI., quæ dicebat: „Fas „est viro honorato occidere invasorem, qui nititur, calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem „quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat, et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat." Hanc propositionem *s. Alphonsus* hic apponere voluit (uti ex sequentibus patet), sed oblitus est. *Editor.*

„talem enim occidere non licet, quando potest fugere. „*Mald.*, *Dian.* (1). *Vide Laym.* (2).

382. — „4. Non licet occidere furem ob res exiguas. „Hinc proscripta est opinio dicens, posse occidi furem „pro conservatione unius aurei. *) Licet autem, si quis „auferat honorem valde notabilem aut bona magni mo„menti, nisi tamen alia via, v. gr. juris vel aliter, arceri „aut recuperari possint. Quare, quando jura significant, „furem nocturnum occidi impune, non autem diurnum, „præsupponunt, quod plerumque nocturni non possint „aliter arceri, diurni autem possint. Alioqui enim, si „nocturnus potest capi, non debet occidi: et si diurnus „non potest capi nec repeti ab eo, quod aufert, nisi „eum occidendo, id licet; ea tamen non debent esse parvi „momenti, et minimum unius aurei, secundum *Molin.* (3); „*vide Laym.* (4); vel potius secundum alios apud *Dian.* (5) „duorum: quamquam et hoc *Dianæ l. c.* nimis laxum „videatur: imo *Bon.* (6) rem non magni valoris hic cen„set, etsi sit trium vel quatuor aureorum. Si tamen ta„lem rem fur v. gr. usurpet, vidente ac resistente do„mino aut custode, aut huic vim faciat, v. gr. incipiat „ferro invadere, permittunt cædem *Bon.*, *Diana l. c.*" *(Sed vide infra n. 383. q. 2. in fin.)* Uti etiam, si dubium sit, „an res possit aliter salvari aut recuperari; *Bon. l. c.*; „quia nemo, inquit, tenetur se exponere periculo amit„tendi res suas; *vide Laym.* (7), *Navar.*, *Less.*, *Dian. l. c.*

„5. Probabilius est, hæc etiam licere clericis et reli„giosis ob bona temporalia. Jura vero, in contrarium „afferri solita, intellige, quando non servatur moderamen „inculpatæ defensionis; *Laym. l. c.*" *(Cum aliis infra; vide n. 384.)* „*Tann.* (8), *Esc.* (9), ubi etiam docet ex „*Tann.* (10), licere virgini occidere invasorem pudicitiæ, „si violantem nequeat aliter evadere (11).

(1) *part. 5. tract. 4. r. 9.* — (2) *lib. 3. tr. 3. part. 3. c. 3.* — (3) *t. 4. t. 3. d. 16. n. 7.* — (4) *c. 3.* — (5) *p. 3. t. 4. r. 18.* — (6) *de rest. disp. 2. quæst. ult. sect. 1. p. 10. n. 1.* — (7) *c. 1.* — (8) *t. 3. d. 4. q. 8. d. 4.* — (9) *ex. 7. c. 8.* — (10) *t. 3. d. 4. n. 68.* — (11) *vide infra n. 386.*

---

*) Prop. 31. damnatam ab *Innocent. XI.* vide infra n. 383. *Editor.*

„6. Cum tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere et injuriam potius pati (1): sed non tenetur, eo quod alter sua malitia sit in isto periculo; *Laym. ib.*

„7. Non licet occidere, si injuria jam est contracta, vel aggressor jam fugerit; quia id non esset se defendere, sed vindicare, ut docet *Tol.*, *Rodr.*; sed *Henr. et Nav.* (2), *Fern.* (3) dicunt, si læsus magnam faceret jacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi et percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris." *(Sed oppositum tenendum omnino cum Lugo* (4), *Viva* (5) *cum Sot.*, *Mol.*, *Vasq. et aliis comm. ap. Lugo. Ratio, quia tunc non recuperatur honor per se, sed per damnum alterius apud homines improbos, quod est intrinsece malum. Et nequeo intelligere, cur sententia contraria non debeat dici proscripta ex prop. 30. damnata ab Innoc. XI., relata n. 381, quæ permittebat repercutere percutientem, qui fugit, si aliter ignominia vitari nequibat.)* „Concedunt tamen *card. Lugo*, *Mol.*, *Lessius etc. cum Diana* (6), licere, furem fugientem, v. g. cum equo tuo, conficere telo vel sagitta, quia invasio adhuc durat (7). Etsi vero id non liceat, postquam in tutum se recepit; si tamen per judicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum, ubi illa detinetur, eamque tibi vindicare, et si alter vi impediat, vim vi repellere. *Tamb.*, *Less.*, *Mald.*, *Hurtad.*, *Diana* (8)." *(Vide infra qu. 3.)*

383. — Adverte hic quatuor prop. damnatas: I. prop. 31. ab *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Regulariter possum occidere furem pro conservatione unius aurei.* II. prop. 32.: *Non solum licitum est, defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus, et quæ nos possessuros speramus.* III. prop. 33.: *Licitum est tam hæredi quam legatario, contra injuste impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut et jus habenti in cathedram vel præbendam contra earum possessionem*

(1) *vide dicta n. 380.* — (2) *c. 15. n. 5.* — (3) *p. 1. c. 9. §. 1.* — (4) *d. 10. ex n. 189. et seq.* — (5) *in prop. 17. Alex. VII. n. 9.* — (6) *p. 8. tr. 7. misc. r. 47.* — (7) *vide infra qu. 1. in fin.* — (8) *part. 5. resol. 37. et part. 8. resol. 47.*

injuste impedientem. IV. prop. est 18. ab *Alexand. VII.* damnata: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.* His positis

Quæritur 1., an liceat occidere furem rei magni momenti.

Negat *prima sententia*, quam tenent *Gerson* (1) *et Abul.*, *Abb.*, *Cov.*, *Sylv. et Tamb.* (2). Ratio, ut isti dicunt, quia ex præcepto charitatis debemus præferre vitam proximi rebus temporalibus. Eamque probant ex *c. Suscepimus de hom.*, ubi Pontifex duos damnavit religiosos, quia alter ipsorum interfecerat duos latrones, vestes ei eripere conantes: *Quoniam* (verba textus) *expediebat potius rerum sustinere jacturam, quam pro conservandis vilibus rebus et transitoriis, tam acriter in alios exardescere.*

Secunda tamen probabilissima et communis *sententia* affirmat, et hanc tenet *s. Anton.* (3) *ex Jac. Aret. et Petro* sic tradit: *Nam si possum occidere furem, ubi non cognosco et non potest ei de rebus furatis provideri per judicem (ut l. Furem. ff. ad l. Cornel. de sicar.), multo magis licet occidere, ubi persona aliter salva esse non potest.* Item docuit *s. Antonin.* (4), dicens: *Item licita est defensio cum moderamine, non solum pro persona, sed etiam pro rebus; et non solum pro suis, sed etiam pro rebus sibi repositis et commodatis, et etiam pro rebus amicorum et propinquorum suorum, eos scilicet adjurando.* Idem tenet *Sylvius* (5), inquiens, licitum esse occidere aggressorem rerum, si *sint magni momenti et non possint aliter aut defendi aut recuperari quam per mortem diripientis.* Idem scribit *Dominicus Soto* (6): *Dum quis quempiam aggreditur, ut trucidet vel sua eripiat, potest ille rim vi repellendo eum int rimere.* Idem tenent *Angel.* (7), *Sylvest.* (8), *Armilla* (9) Idem docuit olim *d. Raymundus* (10) ubi sic dixit: *Non possum repellere a possessione, nisi illos occidam, et sic erit licita talis*

(1) *tract. de euch.* — 2 *ap. Salm de 5. præc. c 1. punct. 4. §. 4. n. 80.* — (3) *3. p. t 4. c. 3. §. 15. in princ.* — (4) *t. c. §. 2.* — (5) *in 2. 2. q. 64. art. 7. q. 8.* — (6) *de just. et jur. l. 5. q. 1. art. 3.* — (7) *v. defensio num. 2.* — (8) *v. excommunicatio in 6. n. 9.* — (9) *v. defensio n. 2.* — (10) *lib. 2. de raptu §. 18.*

defensio. Item docent *Sotus* (1), *Less.* (2), *Lugo* (3), *Caj.* (4), *Croix* (5), *Elbel* (6), *Ronc.* (7) *et Salm.* (8) *cum Bonac.*, *Suar.*, *Prado etc.;* et clare adhæret *s. Thom.* (9). Et probatur 1. ex illo *Exodi 22, 2.*, prout retulimus supra *n. 380.* Ex quo textu *s. Th. l. c.* infert, multo magis licere vitam tueri, dicens: *Sed multo magis licitum est defendere propriam vitam quam propriam domum;* ergo supponit pro certo, textum permittere occidi invasorem bonorum. Nec obstant verba, quæ post allata verba leguntur in eodem Exodi textu, nimirum: *Quod si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit et ipse morietur.* Nam bene respondet *Cornel. a Lapide in cit. loc.*, quod id non dicitur ibi eo, quia post lucem abest periculum mortis, sed quia alto jam meridie fur melius agnosci potest, et sic facilius bona recuperari possunt in judicio; insuper, quia orto sole melius potest fur repelli, invocato vicinorum auxilio. — Probatur 2. ex *c Dilecto de sent. exc. in 6.*, ubi dicitur: *Licuit utique ipsi decano, si prædictus baiulus eum bonis suis mundanis injuriose exspoliare præsumserit..., se tueri.* Deinde subditur: *Et quoniam adversus ejus nimiam potentiam sufficiens temporalis defensio sibi forte non aderat etc.* Ex quo supponit Papa, eum potuisse armis sæcularibus se defendere, si vires suppetebant. — Probatur 3. ratione, quæ inter alias mihi potior est, eamque tradunt *Lugo et Salm.*, quia præceptum charitatis non obligat præferre bona proximi altioris ordinis, nisi quando (ut supra diximus) proximus est in extrema necessitate, non vero, quando ipse sponte se exponit mortis periculo. Et sic omnino eliditur ratio adversariorum; nam alias nec etiam licitum esset occidere injustum vitæ invasorem, quod omnia jura admittunt. Ad textum autem in *c. Suscepimus* oppositum ut supra recte respondent *Salm.* (10), ibi merito damnatos fuisse religiosos, quia res non erat tanti momenti; nec timor mortis inferendæ a latronibus ibi jam vinctis, qui a vinculis se solvere nitebantur, potuit occidentem excusare,

(1) *de just. l. 5. q. 1. art. 8.* — (2) *lib. c. 9. d. 11.* — (3) *d. 10. n. 175.* — (4) *2. 2. q. 64. art. 7.* — (5) *l. 3 p. 1. n. 808.* — (6) *de hom. n. 64.* — (7) *de 5. præc. c. 3. q. 5.* — (8 *ibid. n. 81.* — (9) *2. 2. q. 64. art. 7. v. sed contra.* — (10) *de 5. præc. c. 1. punct. 4. §. 4. n. 84.*

cum interim bene valebat fugere et a periculo se liberare. Hinc dicimus cum *Less.* (1), *Sot. l. c. et Salm.* (2) *cum Bonac., Prado, Trull., Dic., Sayr. et aliis communiter*, licere furem eminus telo occidere, si ipse rem asportet, et præmonitus de suo periculo eam nolit dimittere, ut bene explicat *Bonac.* (3).

Qnæritur 2., quantus debeat esse valor rei, ut liceat furem interficere. Certum est, ad furem occidendum duo requiri, primo, ut res alia via nequeat recuperari; secundo, ut res sit magni momenti, qualis utique non est valor unius aurei: ut habetur ex dicta prop. damn. 31.: nisi in aliquo casu raro, quo cuidam tale furtum ingens damnum afferat, puta (ut ait *Viva*) (4), si artifici tollatur instrumentum similis valoris, quo sublato ipse non possit suam suorumque vitam sustentare. Hinc generaliter loquendo dicunt *Viva l. c. et Elbel* (5), illam esse magnam summam, qua ablata deficeret alicui sustentatio pro se et pro suis; et idem tenet *Natal. Alex.* (6), *Salmant.* (7); vero *et Vasq. ac Mol. apud Lug.* (8) ajunt, sufficere jacturam illam, quæ notabile damnum domino afferret, juxta qualitatem personæ; nam, ut bene ait *Ronc.* (9), furtum decem aureorum, quod alicui grave damnum possit esse, alteri opulento potest esse leve. Cæterum *Cardenas* (10) censet, respectu cujuslibet summam 400 argenteorum (apud nos 40 ducatorum) esse magnam. Et regulariter, recte dicunt *Salm.* (11), sequendam esse sententiam *Soti et Arag.* (quibus consentiunt *Sayr.*, *Bon. et Trull.*, et oppositum recte rejicit *Viva*), non licere occisionem pro furto quatuor vel quinque aureorum. Nec non bene advertunt *Lugo* (12) *et Salmant.* (13), tempore *Soti* quinque aureos sive ducatos pluris æstimatos fuisse quam nunc decem, quia processu temporis crevit copia pecuniæ et rerum pretium. An autem liceat occidere furem auferentem rem modici valoris cum resistentia domini aut custodis illius? Affirmant

(1) *dict. dub. 11.* — (2) *ibid. n. 88.* — (3) *p. 10. n. 2.* — (4) *in prop. 17. Alex. VII. n. 10.* — (5) *de hom. n. 65.* — (6) *theol. de 5. præc. art. 2. prop. 6.* — (7) *ibid. n. 87.* — (8) *d. 10. n. 178.* — (9) *de 5. præc. cap. 3. quæst. 5.* — (10) *in 2. crisi d. 21. n. 88.* — (11) *cit. n. 87.* — (12) *n. 178.* — (13) *ibid. n. 86.*

Molin. (1), *Bon.* (2), et videntur adhærere *Lugo* (3), *Spor.* (4) *et Viva* (5) *ac Ronc. l. c.* (modo, ut isti duo ajunt, resistens sit vir nobilis), quia tunc cum illa re honor etiam æufertur. Hanc sententiam *Tamb.* (6) non reprobat: sed multo magis mihi arridet sententia contraria, quam tenent *Salm.* (7) *et Dian.* (8), id non admittentes. Ratio, quia, licet talis ablatio fiat cum speciali injuria domini ratione violentiæ, attamen, cum non omnis injuria dehonorationem afferat, hic mihi videtur illa ablatione non proprie aut graviter honorem lædi, juxta æstimationem hominum; quis enim graviter dehonoratus æstimabitur, quia fur violenter ab eo rem aliquam arripuerit?

Quæritur 3., an liceat tibi interimere furem, si rem ablatam adhuc extantem ille in tuto reposuerit, et tu velis eam recuperare. Negant *s. Antonin.*, *Sot.*, *Bon.*, *Sayr. et alii* (9), qui hanc sententiam probabilem putant. Ratio, quia eo casu fur non est invasor, sed tantum injustus rei detentor, et ideo non licet eum occidere, sed solum apud judicem accusare; alias enim magna sequeretur reipublicæ perturbatio. Sed probabilior mihi videtur sententia affirmans, casu, quo non sit spes rem alia via recuperandi. Ratio, quia tunc latro, quamvis non sit invasor personæ, adhuc tamen est invasor rei, cum tibi contendat rem tuam recipere. Ita *Less.* (10), *Lugo* (11) *et Vasq.*, *Tann.*, *Mald.*, *Diana* (12) *cum Bus.* (13).

384. — Quær. 4., an liceat etiam clericis et religiosis occidere injustum aggressorem suorum bonorum magni momenti. Affirmant probabilius cum *Bus.*, *Lugo* (14), *Elbel* (15) *et Salm.* (16) *cum Less.*, *Bec. et aliis communius.* Ratio, quia jus defensionis est de lege naturali, et ideo unicuique competit. An autem hoc casu incurrant irregularitatem? *Vide de irreg.*, ubi probatur sententia negativa.

(1) *t. 4. tr. 3.* — (2) *p. 10. n. 1.* — (3) *d. 10. n. 178.* — (4) *tract. 5. c. 2. n. 157.* — (5) *l. c. n. 40.* — (6) *lib. 4. c. 1. §. 2. n. 3.* — (7) *ibid. n. 85.* — (8) *p. 5. tr. 4. r. 18.* — (9) *apud Salm. tr. 25. c. 1. punct. 4. §. 4. n. 92.* — (10) *lib. 2. c. 9. dub. 11. n. 75.* — (11) *d. 10. sect. 9. n. 181.* — (12) *apud Salm. ibid. n. 91.* — (13) *ut supra n. 382. v. 7.* — (14) *d. 10. n. 175.* — (15) *n. 83.* — (16) *ibid. n. 81.* —

385. — Quær. 5., an liceat alicui sua defendere armis etiam per famulos. Probabiliter affirmant *Spor.* (1) *et Elbel* (2) *cum Nav.*, *Lugo*, *Laym. etc.*; quia id, quod aliquis potest facere per se, potest etiam per alium. Hinc infert *Elbel ibid.*, unicuique licere ratione charitatis, vi repellere alterum injuste accedentem ad expoliandam domum proximi sui, et probabiliter consentiunt *Salm.* (3) *cum aliis communiter:* sicut etiam dicitur pro defensione honoris et pudicitiæ (4).

386. — Quær. 6., an liceat occidere invasorem pudicitiæ. Si licitum est hoc ad tuendum honorem, et facultates, multo magis dicendum, licere pro tuenda pudicitia, quando aliud non suppetit remedium. Ita d. *Antonin.* (5) ubi: *Et si licet non solum se, sed et bona sua defendere, quare etiam, ne pudicitiam amittas?* Et ideo dicit, non peccare puellam, si vim vi repellendo aggressorem occidat. Ita enim archiepiscopus alibi (6) loquitur: *Quia mulier utitur jure suo naturali, quo licet vim vi repellere, et magis tenetur saluti suæ providere quam alienæ; nam exponit se periculo consentiendi actui peccati, permittendo se opprimi, propter difficultatem voluptatis.* Idem docent *P. Cuniliati* (7), *Lugo* (8), *Mol.* (9), *Less.* (10), *Anacl.* (11), *Elbel* (12), *Spor.* (13), *Salm.* (14) *cum Bon., Trull., Fill. et aliis communiter.* Et hic bene advertunt *Lugo* (15) *et Ronc.* (16), quod non solum licebit puellæ, dum actu violenter tangitur ab altero, sed etiam immediate post eum percutere alapis, pugnis, fuste et etiam ictibus non periculosis. Ratio, quia, nisi tali modo ipsa suam constantiam et displicentiam ostendat, non facile ille discedet. Hinc semper ac id non fiat ad vindictam, non tantum permittendum, sed etiam mulieri est consulendum, ut alter saltem resipiscat, et alia vice eam non sollicitet.

(1) *n. 169.* — (2) *n. 66.* — (3) *ib.* §. *5. n. 104.* — (4) *vide dicenda n. 392.* — (5) *p. 2. t. 5. c. 6. in fin.* — (6) *p. 2. tit. 7. c. 8., et p. 3. tit. 4. c. 3.* §. *2.* — (7) *de 5. præc. c. 2.* §. *3.* — (8) *tom. 1. disp. 10. sect. 10. n. 195.* — (9) *d. 17. n. 10. et 11.* — (10) *l. 2. c. 9. dub. 12.* — (11) *de 5. præc. q. 2. n. 19.* — (12) *de homic. n. 61.* — (13) *tract. 5. in 5. præc. c. 2. n. 265.* — (14) *de 5. præc. c. 1. punct. 4.* §. *3. n. 72.* — (15) *n. 196.* — (16) *de 5. præc. c. 3. reg. 5. in praxi.*

387. — „8. Licet quoque occidere eum, de quo certo „constat, quod de facto paret insidias ad mortem: ut si „uxor v. gr. sciat, se noctu occidendam a marito, si non „possit effugere, licet eum prævenire; *Nav.*, *Less.* (1), „*Fill.* (2).

Quæstio tamen est, an liceat prævenire aggressorem.

Prima sententia negat cum *Sylvio*, *Nav.*, *Trull. etc.* (3); quia prævenire inimicum, solum paratum ad aggrediendum, non esset vera defensio.

Secunda tamen *sententia* affirmat cum *Lugo*, *Bann.*, *Vasq.*, *Mol. etc.* (4); quia, isti dicunt, ad occidendum invasorem pro sui defensione, non est opus, ut alter jam inceperit lædere, sed sufficit, si sit paratus ad lædendum.

Attamen *Tambur.* (5) *et Ronc.* (6) *ac Salm.* (7) *cum Sot.*, *Azor.*, *Cov.*, *Dian. et aliis* has sententias conciliant et distinguunt: Si quis ex aliqua actione noverit, inimicum esse determinatum ad invadendum; puta, si certo moraliter sciat, illum jam ad hoc parasse arma vel mandatum dedisse servo: tunc, si aliter effugere nequit, licite potest eum prævenire: alias *ridiculum esset* (ait *Ronc. l. c.*), *eum velle cogere ad expectandam aggressionem, quando juste timeret, se non posse amplius eam repellere.* Secus vero dicendum, si non certo sciat, sed tantum suspicionem seu dubium timorem habeat de invasione; impium enim est, ob dubiam violentiam proximum vita privare. His tamen non obstantibus censeo, secundam sententiam, hac etiam distinctione supposita, vix in praxi aliquem posse sequi propter hallucinationis periculum, quod in hujusmodi re adesse potest.

388. — „9. Hinc etiam dicunt alii, ut *Sanch.* (8) *et* „*alii*, licere occidere eum, qui apud judicem falsa accu„satione aut testimonio etc. id agit, unde certo tibi con„stet, quod sis occidendus vel mutilandus, vel etiam „(quod alii difficilius concedunt) amissurus bona tem„poralia, honorem etc.; quia hæc non est invasio, sed

(1) *n. 45.* — (2) *n. 39.* — (3) *ap. Salm. ibid.* §. *2. n. 54.* — (4) *ib. n. 55.* — (5) *in dec. lib. 6. c. 1.* §. *2. n. 15.* — (6) *c. 3. q. 2.* — (7) *ib. n. 56., 57. et 58.* — (8) *2. mor. c. 29.*

„justa defensio: posito, quod de alterius injuria constet, „nec sit alius evadendi modus. *Less.* tamen, *Fill. et* „*Laym.* non audent id defendere, propter periculum „magnorum abusuum. *Vide Escob.*(1), *Hurt*, *Lugo*(2), „*Dian.* (3)." *(Imo præfata opinio Sanchezii expresse damnata est in prop. 18. proscripta ab Alex. VIII. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum vitare.)*

389. — „10. Quandocumque quis juxta supradicta ha- „bet jus alium occidendi, id potest etiam alius pro eo „præstare, cum id suadeat charitas; *Fill.*, *Tann.*(4), „*Mol.* (5). An autem et quando ad hoc teneatur: *vide* „*Less.*(6), *Dian.*(7)."

390. — Dicendum igitur est: I. licitum esse defendere vitam proximi cum occisione injusti invasoris. Ita *Cont. Tourn.*(8) cum communi DD. et *s. Th.*(9), ubi ait: *Vel potest dici, quod Moyses occidit Aegyptium, defendendo eum, qui injuriam patiebatur, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Unde Ambros.*(10) *dicit*, quod, qui non repellit injuriam a socio, cum potest, tam est in vitio, quam ille, qui facit: et inducit exemplum *Moysis*. Et hoc currit, etsi proximus innocens vellet pati se occidi, cum ipse non sit dominus vitæ suæ: et ideo nequit aliis jus defensionis adimere: *Less.*(11), *Lugo*, *Bon.*, *Dic. et alii communiter cum Salm.*(12). Sed dices: Si invasus cedat juri suo, quomodo poteris tu jus ejus defendere cum morte aggressoris? Respondeo: Proximus ille invasus duo jura (ut sic dicam) quodammodo ad vitam suam habet, alterum ad vitam, alterum ad ipsam defendendam; juri ad vitam non potest quidem cedere, cum non habeat illius dominium; unde non posset alterum inducere ad ipsum occidendum, et quamvis permitteret se occidi, occisor semper contra justitiam peccabit. Juri vero tuendi suam vitam bene potest cedere, permittendo, quod alter occidat(13). Hinc, cum tu occidis ag-

(1) *ex. 7. c. 8.* — (2) *dub. 10. sect. 7.* — (3) *p. 8. t. 7. r. 52.* — (4) *t. 3. d. 3. q. 4.* — (5) *d. 18.* — (6) *l. 2. c. 9. d. 13.* — (7) *p. 5. t. 4. res. 6. 14. 20.* — (8) *de 5. dec. præc. art. 3. sect. 2. quær. 3.* — (9) *2. 2. q 60. art. 6. ad 2.* — (10) *in lib. 1. de offic. c. 36.* — (11) *l. 2. c. 9, n. 87.* — (12) *tr. 25. de homic. c. 1. punct. 4. §. 5. n. 94.* — (13) *juxta dicta n. 380.*

gressorem innocentis, non defendis jus, quod ille habet ad se defendendum, cui ipse jam cessit; sed defendis jus, quod habet ad vitam, cui ille cedere non potest. Nec occidens eo casu irregularitatem incurreres. *Salm.* (1) *cum Suar. et Bon., Sporer* (2) cum communissima (3).

Sed hic quæritur, an sit obligatio defendendi vitam innocentis ab invasore. Resp., quod magistratus et principes utique ex justitia ad hoc tenentur, et quando agitur de bono reip., tenentur etiam cum periculo vitæ, utpote latrones publicos de medio tollere etc. Et pariter ad hoc tenentur milites specialiter conducti ad civitatem defendendam: vitam vero privati hominis non tenentur ii cum tanto periculo tueri: *Salm.* (4) cum *Less.* Hic autem obiter adverte, quod episcopi et parochi in ordine ad spiritualia tenentur adjuvare singulas suas oves adhuc cum periculo vitæ, ut *Salm. ibid.* Hinc parochi etiam cum periculo vitæ tenentur ministrare ovibus sacramentum baptismi aut pœnitentiæ, non autem eucharistiæ, neque tempore pestis, ut tenent *Dicast. et alii* (5), quod ipsi probabile putant (6).

Sed dubium majus est, an, si innocentem, positive nolentem occidi, defendere non possis sine occisione invasoris, tenearis, si possis sine periculo tuæ vitæ, invasorem occidere. Affirmant *Salm.* (7) *cum Nav., Mol., Bon., Sa etc.*; quia, dicunt, præcepto divino charitatis quisque tenetur defendere vitam innocentis, cum commode possit. Probabilius tamen negant *Less.* (8) *et Lugo* (9), cui adhæret *Cont. Tourn.* (10). Ratio 1., quia præceptum charitatis eo casu non obligat, cum præstet evitare tunc mortem æternam aggressoris quam mortem temporalem innocentis. Ratio 2., quia in occisione alterius nunquam evitari potest magnum incommodum ob timorem inimicitiarum, publicæ justitiæ etc. Saltem, quis non dicet, horrorem inquinandi manus humano sanguine magnum afferre incommodum, ad quod quidem præceptum charitatis non censetur obligare? Excipe casum, quo persona invasa esset persona necessa-

(1) *ib. n. 95.* — (2) *de 5. præc. c. 2. n. 169.* — (3) *vide l. 7. n. 388.* — (4) *ib. n. 98.* — (5) *ap. Salm. tr. 4. de euch. c. 9. punct. 3. n. 30.* — (6) *vide dicta l. 3. n. 27. v. dic. II. et vide infra de euch. l. 6. n. 233.* — (7) *tr. 25. de 5. præc. decal. c. 1. punct. 5. n. 100.* — (8) *l. 2. c. 98. n. 92.* — (9) *disp. 10. sect. 11. n. 208.* — (10) *loc. cit. r. 2.*

ria ad bonum publicum. Excipit etiam *Sporer* (1) *cum communi*, ut asserit, si invasus sit parens, filius, uxor aut frater; quia tunc obligat pietas ad eos tutandos. Recte etiam excipit *Cont. Tourn.* (2) *cum Raynaudo*, si occidendus sit ebrius et in statu peccati mortalis, quia is est vere in extrema necessitate animæ.

391. — Dicendum II., fas esse pariter occidere invasorem pudicitiæ vel honoris proximi, si invasio fiat facto, scilicet percussione etc.: secus, si tantum per verba (3). Ita *Lugo* (4), *Less.* (5) *et Salmant.* (6) *cum Bon.*, *Fill.*, *Dic.*, *Trull. etc. contra Spor.* (7), qui id negat (sed minus probabiliter) esse licitum, nisi persona contumeliis affecta sit conjuncta, ut supra, vel princeps aut dominus.

Quando autem fœmina consentit, vel saltem, si positive non resistit, non licet ejus pudicitiæ invasorem interficere, quia tunc non esset vim vi repellere; *Salm.* (8). Si vero fœmina sit tibi consanguinitate valde propinqua, dicunt *Less.*, *Spor.* (9) *et cum aliis Salm. l. c.*, quod posses, etiam fœmina ad copulam consentiente, ejus invasorem occidere, si aliter tuam infamiam evitare nequeas. Hæc autem intelligenda ante factum *); nam in ipso facto vel post certe non licet occidere, ut patet ex prop. 19. damn. ab *Alex. VII.*, quæ dicebat: *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.* Notant etiam *Less.* (10) *et Salmant.* (11), quod non ideo licebit viro uxorem necare, si ipsa audacter velit adulterari, quia vir potest aliis mediis injuriam reparare, eam baculo percutiendo vel adulterum minis abigendo. Adverte hic autem illud, quod habetur in *c. Si vero 3. de sententia excommunicationis*; ubi definitur, quod percutiens clericum turpiter agentem cum matre, filia, sorore et uxore immunis est ab excommunicatione, sed non a culpa.

392. — Dicendum III., nos teneri ex charitate defendere etiam bona proximi, quando commode possumus, aut cum

(1) *loc. cit. n. 170.* — (2) *de præc. char. sect. 4. punct. 1. colliges 2.* — (3) *ut dictum est supra n. 381.* — (4) *disp. 10. sect. 11. n. 203.* — (5) *c. 9. d. 13.* — (6) *ib. n. 96.* — (7) *n. 169.* — (8) *ib. n. 97.* — (9) *n. 173.* — (10) *l. 2. c. 9. art. 88.* — (11) *dict. n. 97.*

*) Huc spectat retractatio 22. *Editor.*

levi nostra jactura, non vero cum gravi; *Bon.*, *Trull.*, *Dic. etc. communiter* (1). At, si aliquid expendimus pro defensione bonorum alicujus, possumus etiam occulte compensare. *DD. ib.*

Sed quæritur, an quis ob tuenda bona proximi magni momenti possit etiam occidere furem, si opporteat. DD., qui id negant ob defendenda bona propria, tanto magis negant ob defendenda aliena, ut *Gers.*, *Sylv. etc.* (2): quia, dicunt, charitas magis obligat ad tuendam vitam unius, quam bona alterius. Sed contrarium tenent *s. Antonin.* (3), *Less.* (4), *Lugo* (5) *et Nav.*, *Mol.*, *Bon. cum Salm.* (6). Ratio, quia vitam proximi præferre debemus bonis alterius, quando ille est in necessitate involuntaria; non autem, quando in necessitate sponte se constituit, ut pluries repetivimus in præsenti *dubio*. An autem liceat expellere fœtum pro tuenda vita matris, *vide dicenda dub. seq. n. 394. qu. I. et II.*

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem.

393. *An unquam liceat occidere innocentem directe.*

394. *An aliquando liceat procurare abortum. Qu. I., an liceat matri, sumere pharmacum directe ad fœtum inanimatum expellendum; an autem liceat mulieri oppressæ, statim expellere semen viri aggressoris. Qu. II., an liceat matri, sumere medicamentum directe ad expellendum morbum cum periculo abortus fœtus animati. Qu. III., quando censeatur prolis anima informata.*

395. *Qu. IV. Quibus pœnis subjiciantur procurantes abortum. Qu. V. An incurrant excommunicationem mulieres prægnantes, quæ abortum faciunt.*

396. *Qu. VI. An procurantes abortum in dubio de animatione fœtus incurrant irregularitatem.*

397. *Qu. VII. Quis possit relaxare pœnas pro abortu inflictas.*

398. *Quando imputetur alicui ad peccatum homicidium casuale. An adulter, occidens adulteræ maritum aggressorem, incurrat irregularitatem; et an incurrat, si ipso prævidente adultera occidatur.*

393. — „**Resp.** Directa intentione et scienter num- „quam licet, nisi Deus, omnis vitæ Dominus, concedat:

(1) *ap. Salm. ib. 102.* — (2) *ap. Salm. ib.* §. *4. n. 79. et 80. et* §. *5. n. 103.* — (3) *3. p. tit. 4. c. 3.* §. *15.* — (4) *l. 2. c. 9. dub. 13. n. 88.* — (5) *d. 10. sect. 11. n. 202.* — (6) *ibid. n. 104.*

„indirecte autem et per accidens aliquando licet, utendo „nimirum suo jure et dando operam rei licitæ et ne„cessariæ ac tanti momenti, ut vitæ æquivaleat; *s. Th.* „et doctores communiter.

Unde resolves:

„1. Si tyrannus minetur urbi excidium, nisi innocens „occidatur, id non licet directe. Neque valet, sicut mem„brum licet abscindere pro salute corporis, ita et civem „pro republica; quia homo est tantum pars moralis rei„publicæ, a qua non accipit esse et vivere, sicut membrum „corporis a corpore. *Mol.*(1), *Less.*, *Fill. etc.*" *(S. Th.*(2), *Salm.)* (3).

„2. Potest tamen respublica eo casu talem cogere, ut „tyrannum adeat, et, si nolit, eum tradere; cum ex charitate „et justitia legali teneatur vitam exponere pro republica „Unde si id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari „ejus morti, sed tantum eam permittere; cum traditio de „se sit indifferens, et mors tantum sequatur indirecte „et præter intentionem reipublicæ *Mol. l. c.*, *Less.* (4), „*Fill.* (5), *Laym. etc.*" *(Sotus, Aragon., Turrian. etc. cum Salm.* (6) *dicunt, non posse rempubl. tradere illum invitum, quia cooperaretur ad ejus mortem, quod est intrinsece malum: sed probabilior videtur prima sententia cum Lugo* (7) *et Busemb., Molin., Less., Fill. ac Laym. ut supra, quia videtur non posse negari, quod eo casu innocens teneatur se tradere, ut concedit idem Sotus; si ergo ille se tradere tenetur, bene potest respubl. eum tradere, si ipse culpabiliter recuset; tunc enim non est amplius innocens, ut consentit Cont. Tourn.* (8) *cum Sylvio, Bann. et Salon.)* „Limitat tamen *Lugo* (9), „si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori „pro republica aliena.

„3. Si fugere non possis mortem persequente hoste „nisi per viam angustam, qua quispiam istic sedens esset „obterendus, licet nihilominus, dummodo tamen, si infans

(1) *t. 4. c. 3. d. 10.* — (2) *2. 2. q. 64. art. 6.* — (3) *de rest. c. 2. punct. 4. §. 1. n. 52.* — (4) *l. 2. c. 9. d. 7. n. 38.* — (5) *tr. 29. num. 11.* — (6) *ib. n. 57.* — (7) *d. 10. n. 13.* — (8) *de 5. dec. præc. art. 2. sect. 1. quær. 5.* — (9) *d. 10. de just.*

„est, sit baptizatus, ut monet *card. Lugo et Escob.*(1), fugere „cum ejus periculo et interitu præter tuam intentionem. „*Less.* (2), *Fill.* (3)." *(Salm.* (4) *cum Prado*, *Vill.*, *Tapia*, *Sanch.*, *Dic. etc.)*

„4. Similiter ad expugnandam urbem et victoriam re„portandam, si necessarium sit, licet tormenta in eum „locum dirigere, ubi multi sunt innocentes: quia horum „mors præter intentionem sequitur: *Less. l. c.*

„5. Non licet occidere obsides, etsi, qui eos miserunt, „non servent fidem, quia sunt innocentes. *Bonac.* (5), „*Dian.* (6) *contra Azor. etc.*

394. — „Quæres, quandonam liceat procurare abortum. „Quicumque malitiose in se vel altero procurat abor„tum, peccat graviter, sive fœtus sit animatus, quia est „verum homicidium, sive non, quia tendit ad occisionem „hominis et est contra naturam generationis: *Lessius* (7). „Si tamen ad vitam matris conservandam omnino sit „necessarium, sequentes regulæ tenentur: 1. Si fœtus „mortem matri allaturus sit probabiliter, et necdum sit „animatus anima rationali (animari autem, communiter „ajunt, mares die quadragesimo, femellas vero octoge„simo: quæ res valde incerta est), quidam permittunt, „etiam directa intentione expelli, ut *Sanch.* (8), *Henr. etc.* „*contra Less.* (9) *et alios*, quorum sententia in praxi „suadenda: quorsum enim directe expellas, cum indirecte „liceat et sufficiat? 2. Si vero fœtus sit animatus, ma„terque judicetur moritura cum prole, nisi medicinam „sumat, licet eam sumere, et secundum quosdam tene„tur, intendendo directe suam tantum sanitatem, etsi in„directe ac consequenter destruatur fœtus: quia in pari „necessitate mater potest magis prospicere sibi quam proli. „3. Si vero cum morte matris spes vitæ et baptismi pro„lis affulgeat, tenetur mater secundum plerosque sub mor„tali abstinere ab omni remedio destructivo prolis, quia te„netur vitam corporalem exponere pro extrema necessitate „spirituali infantis. Contrarium tamen docet *Lud. Lopez*,

(1) *ex. 7. c. 8.* — (2) *n. 58.* — (3) *n. 36.* — (4) *de rest. c. 1. punct. 4. §. 2. n. 64. in med.* — (5) *t. 2. d. 2. q. ult. sect. 3. p. 7.* — (6) *p. 5. l. 4. r. 35.* — (7) *l. 10. n. 61.* — (8) *l. 9. de matr. d. 20. n. 9. et 10.* — (9) *l. 2. c. 9. d. 16.*

„quod *Sa* (1) dixit esse probabile. *Vide Less. l. c.*, „*Sanch.*, *Fill.* (2), *Bon.* (3)."

Quæritur igitur I., an liceat matri in morbo extremo constitutæ sumere pharmacum ad expellendum directe fœtum inanimatum. Certum est, quod expellere fœtum, quamvis inanimatum, per se est peccatum mortale, et expellens *de homicidio tenetur*, ut dicitur in *c. Si aliquis de homicidio;* quia, licet vitam homini non adimat, proxime tamen vitam hominis impedit. Contra certum est apud omnes, licitum esse remedium præbere prægnanti directe ad eam curandam, etiam cum periculo abortus, si morbus est mortalis; secus, si non esset talis, ut recte advertit *Cont. Tourn.* (4).

Dubium fit, an tunc liceat dare ei pharmacum directe ad fœtum expellendum.

Prima sententia affirmat, eamque tenent gravissimi AA. *Sanch.* (5), *Laym.* (6) *cum Sylv.*, *Nav. etc.;* item *Petroc.* (7), *Viva* (8), *Mazz.* (9), *Habert.* (10) *et alii.* Ratio, tum quia, cum fœtus ille sit pars viscerum, non tenetur mater eum servare cum tanto vitæ suæ discrimine; tum quia mater eo casu potest illum expellere tamquam suæ vitæ aggressorem; et licet fœtus non sit aggressor voluntarius, non tenetur tamen mater negligere suam vitam præsentem ad servandam vitam futuram prolis; maxime, quia pereunte matre fœtus minime animabitur. Huic sententiæ favet *d. Antonin.* (11), ubi: *Si autem puerperium nondum est animatum, posset tunc et deberet* (medicus) *talem dare medicinam, quia, licet impediret animationem talis fœtus, non tamen esset causa mortis alicujus hominis: et hoc bonum sequitur, quia liberat matrem a morte.* Recte vero excipit *Sanch.* (12) (idque asserit ut commune apud omnes contra paucos aliquos), si dubium adsit, an fœtus sit vel non animatus; eo quod tunc intrinsece malum est, innocentem positive periculo necis exponere.

(1) *v. charitas.* — (2) *t. 29. c. 6. q. 1.* — (3) *t. 8. art. 3.* — (4) *de 5. præc. dec. art. 3. sect. 1. r. 2.* — (5) *de matr. l. 9. d. 20. n. 9.* — (6) *l. 3. tr. 3. p. 3. c. 4. n. 4.* — (7) *t. 2. l. 4. c. 3. q. 1.* — (8) *in prop. 34. Innoc. XI. n. 11.* — (9) *t. 2. p. 470.* — (10) *t. 7. p. 749.* — (11) *p. 3. tit. 7. c. 2. §. 2.* — (12) *n. 7.*

Secunda sententia communior docet, licere quidem matri sumere medicamentum directe ad curandum morbum, etsi fœtus indirecte expellatur; non vero directe ad fœtum expellendum. Ita *Less.* (1), *Lugo* (2), *Pont.* (3), *Fill.* (4), *Cabass.* (5), *Cont. Tourn.* (6), *Spor.* (7), *Carden.* (8), *Bon.* (9), *Salm.* (10), *Croix* (11), *Holzm.* (12), *Elb.* (13) *et alii plurimi.* Ratio, quia, si numquam licitum est expellere semen, etsi ex ejus abundantia mors timeatur tanto minus licebit expellere fœtum, qui est propinquior vitæ humanæ. Non valet dicere, fœtum inanimatum esse partem matris; nam respondetur, fœtum non pertinere ad integritatem corporis materni, sed esse inchoative condistinctum individuum humanum. Excipe, ut bene advertunt *Spor.* (14) *et Holzm. l. c.*, si fœtus esset corruptus, quia tunc non est jam fœtus, sed massa putrida, quæ amplius non est capax animationis.

Utraque sententia est probabilis; sed secundam tamquam tutiorem censeo in casu nostro omnino amplectendam, cum prima nihil ad praxim possit deservire, et frustra videntur circa eam DD. desudare; ad quid enim (bene hic ait *P. Busemb.*) velle sumere pharmacum directe ad expellendum fœtum, cum possit et sufficiat indirecte expelli? In duobus dumtaxat casibus posset prima sententia in praxim deduci; primus casus esset, si mater alias parturiendo experta fuisset periculum mortis: at propter hoc non licet fœtum expellere, ut cum communi docent *Sanch.* (15), *Petrocor.* (16), *Azor.* (17) *contra aliquos.* Ratio, quia fœtus eo casu non est aggressor præsens, cum periculum multum sit distans, et poterit mater ex alia causa interim obire. Idque confirmatur ex alia doctrina communi, quam tradunt *s. Th.*, *Nav.*, *Caj. et alii* (18), scilicet, numquam licitum esse matri,

(1) *l. 2. c. 9. n. 61.* — (2) *de just. d. 10. n. 131.* — (3) *de matr. l. 10 c. 13. n. 2.* — (4) *t. 2. tr. 29. c. 6. n. 140* — (5) *l. 5. c. 20. n. 8.* — (6) *loc. cit. r. 1. et 3.* — (7) *de matr. c. 4. n. 704.* — (8) *in prop. 34. Innoc. XI. n. 28.* — (9) *de rest. d. 2. p. 7. n. 3.* — (10) *de rest. c. 2. punct. 4. §. 2. n. 62.* — (11) *l. 3. p. 1. n. 825.* — (12) *de 5. præc. c. 1. n. 579.* — (13) *de matr. n. 464.* — (14) *l. c. n. 706.* — (15) *l. c. n. 10.* — (16) *d. q. 1.* — (17) *c. 4. q. 2.* — (18) *ap. Sanch. n. 2. ex c. Aliquando 22. q. 2.*

ob quodcumque periculum, sumere potionem ad conceptionem impediendam. Secundus casus esse posset, quando mater, nisi fœtum expelleret, periculum occisionis a conjunctis vel suæ famæ subiret; sed hoc certe est illicitum ex prop. 34. *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur.* Ratio, quia aliud est, quod fœtus sit aggressor per se et ab intrinseco; aliud, quod per accidens et ab extrinseco: potest enim quisque occidere aggressorem, ne ab illo occidatur; nequit tamen occidere alterum, ne occidatur ab hoste.

Dicunt vero *Sanch.* (1) *et Viva* (2), quod mulier, vi oppressa a viro, posset incontinenter semen receptum expellere, tamquam sui honoris aggressorem, ad infamiam vitandam; pariter ac licet viro nobili occidere invasorem, actu volentem eum fuste percutere *(ut diximus supra n. 381.)*, quamvis hoc non liceat post percussionem impactam. Sed huic opinioni acquiescere nequeo: nam si mulier posset tunc expellere semen tamquam aggressorem sui honoris, posset etiam postea; quod ipsimet AA. non concedunt. Nec valet dicere cum *Sanch.*, licitum esse mulieri eo casu continuo semen expellere, quia tunc semen non est adhuc in pacifica possessione uteri; nam, ut bene docet *Pont.* (3), statim ac vir semen effundit, fœminæ matrix illud recipit et clauditur. Et hoc negari non potest ab ipso *Sanch.* (4) *cum Salm.* (5), *Spor.* (6) *et aliis communiter* (7), qui dicunt, non peccare mortaliter uxorem, quæ reddit debitum ipsa incuba; ideo quidem, quia (ut mox dictum est) matrix mulieris clauditur, statim ac semen excipit; alias illud statim effunderetur et frustraretur, et idcirco esset procul dubio peccatum mortale; hinc recte dicunt *Salm.* (8), quod non peccaret uxor, si ex aliqua justa causa se erigeret continuo post receptum semen, nisi hoc faceret pravo animo illud disperdendi, ut dicit etiam *Sanch.* (9). Bene autem admittimus id, quod dicit *Sanch.* (10), nempe, quod mulier vi oppressa licite possit

(1) *de matr. l. 2. d. 22. n. 17.* — (2) *dict. prop. 34. n. 17.* — (3) *de matr. l. 10. c. 13. n. 1.* — (4) *lib. 9. d. 16. n. 3.* — (5) *de matr. c. 15. punct. 6. n. 75.* — (6) *de matr. c. 2. n. 493.* — (7) *vide de matr. l. 6. n. 917.* — (8) *cit. n. 75.* — (9) *l. 9. d. 20. n. 3.* — (10) *l. 2. d. 22. n. 17.*

se vertere et coitum interrumpere, quamvis semen viri esset effundendum; quia hoc per accidens et ob solam malitiam viri eveniret. Unde bene concludit *Croix* (1) *cum Cardena*, esse quidem licitum fœminæ invasæ repellere semen, ne immittatur; non autem ejicere, si jam sit immissum (2).

Quær. II., an liceat matri sumere pharmacum directe ad expellendum morbum, si inde timeatur indirecte abortus fœtus animati. Respondetur: Si remedium directe tendat ad occisionem fœtus, ut esset dilaceratio uteri, percussio ventris etc., hæc quidem numquam licent: si autem tendat directe ad servandam vitam matris, ut esset purgatio corporis, scissio venæ, balneum etc., hæc certe licita sunt, quando aliter certo moraliter judicatur mater cum prole moritura. Ita *Habert* (3) *et Cont. Tourn.* (4) *cum communi.* Sed quæstio est, an liceat matri sumere medicamentum, quando dubitatur, an pereunte matre proles possit supervivere et baptizari. Affirmant *Holzm.* (5), *Salm.* (6) *cum Prado;* quia (ut dicunt) obligatio mortem perferendi ad procurandam vitam æternam proximi in extrema necessitate constituti tunc solum adest, quando constat, jacturam temporalis vitæ esse absolute necessariam ad vitam spiritualem alterius (ut etiam ajunt *DD. cit. et alii ap. Salm.* generaliter loquendo); non autem, quando salus spiritualis proximi est incerta, prout in casu nostro de ea multipliciter dubitari potest. Et huic opinioni videntur favere *Sanchez* (7) *et Ronc.* (8), dicentes, tunc solum illicitum esse, remedium sumere cum periculo vitæ prolis, quando certum vel saltem probabilius est, prolem vivam edendam. Sed huic sententiæ nec valeo acquiescere; nam sicut, quando certa est mors prolis, si mater medicinam sumat, et alias est certa mors matris, si a medicina abstineat, tenetur utique mater ex ordine charitatis abstinere a medicina et præferre suæ vitæ corporali vitam spiritualem prolis: sic etiam ex eadem charitate tenetur abstinere, quando dubitatur de salute matris et pro-

(1) *l. 3. p. 1. n. 824.* — (2) *vide dicenda de matr. l. 6. n. 954. v dub. 1.* — (3) *t. 7. p. 748.* — (4) *de 5. dec. præc. art. 3. sect. 1. r. 4.* — (5) *de 5. præc. c. 1. n. 79.* — (6) *de rest. c. 2. punct. 4. §. 2. n. 66.* — (7) *de matr. lib. 9. d. 20. n. 17.* — (8) *de 5. præc. c. 2. q. 3.*

lis, ut recte ait *Cont. Tourn.* (9) *cum Habert.*; nisi æquale sit periculum abortus, sive medicina sumatur sive non; quia tunc sine majori fœtus periculo juste consulitur vitæ matris. Et etiamsi mors matris esset moraliter certa, si non sumat remedium, nec etiam tunc auderem ei medicinam permittere, si aliqua rationabilis spes affulgeret, quod mortua matre proles superviveret et baptizari posset: quia nemini licet, ad tuendam suam vitam temporalem positive exponere proximum in necessitate constitutum periculo mortis æternæ. Secus vero puto dicendum cum *Elbel*, *Petrocor.* (1) *et Cont. Tourn.* (2) *cum Sylvio*, *Hab.*, *Comit. et communi*, si nulla spes rationabilis esset de vita prolis post mortem matris, ita ut possit illa deduci ad baptismi gratiam; quia tunc non videtur charitas obligare matrem in extrema necessitate positam, ut vitam suam negligat, a remediis abstinendo, ob exiguam et remotissimam spem vitæ prolis. Hinc rationabiliter dicunt *Salm.* (3), medicos in hoc casu, quoad pharmaca præstanda matribus, non esse scrupulose angendos, eo quod probabilissimum sit id, quod dicunt iidem *Salmant.* (4) *ac Sanch.* (5), *Lugo* (6), *Ronc.* (7), rarissimum esse casum et moraliter impossibilem, ut pene miraculum sit, quod pereunte matre proles supervivat, ut baptismum recipere possit. Idque mihi confirmarunt plures artis medicinæ periti, quos consului; quia matre laborante lethali morbo humores corrumpuntur et inficiunt fœtus alimentum. An autem mater teneatur pati incisionem ventris, ut proles baptizetur; *vide dicenda l. 6. n. 166. v. omnino.* *)

(1) *l. c. concl. 2. et r. 5.* — (2) *t. 2. d. 4. tr. 2. c. 3. q. 2.* — (3) *l. c. r. 3.* — (4) *ib. n. 65.* — (5) *cit. n. 65.* — (6) *d. n. 17.* - (7) *d. 10. n. 135.* — (8) *dict. q. 3.*

*) Ait *s. Alphonsus* l. c., in casu, ubi mulier est robusta et chirurgus peritus, ita ut affulgeat spes salvandæ prolis et periculum mortis matris remotum sit, ipsam teneri, incisionem pati. Et revera periculum communius remotum videtur, quia propter majorem peritiam nostrorum chirurgorum sæpius mulieres una cum prole servantur: e contra vero, si incisio omittitur, mulieribus haud minus periculum obtingit, quia fœtus mortuus in utero dissecari nequit sine magno vitæ matris discrimine.

Editor.

Quær. III., quandonam censeatur prolis anima informata. Damnata fuit prop. 35. ab *Innoc. XI.*, quæ dicebat: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, et tunc primum incipere eamdem habere, cum paritur; ac consequenter in nullo abortu homicidium committi.* E converso male dixerunt aliqui, fœtum in primo instanti, quo concipitur, animari; quia fœtus certe non animatur, antequam sit formatus, ut colligitur ex s. scriptura, *Exod. 21, 22.*, ubi juxta versionem LXX. dicitur: *Qui percusserit mulierem prægnantem, et illa abortum fecerit, si fœtus erat formatus, dabit animam pro anima; si nondum erat formatus, mulctabitur pecunia.* Certum est itaque, fœtum non statim animari. Hinc *Less.* (1) censet ex Hippocrate, masculum ad summum animari die 30. vel 35., vel 40. vel 45., fœminam vero die 35. vel 40., vel 45. aut 50. Et idem sentiunt *Lugo* (2) *et Bon. ac Fill.* (3). Attamen *Bus.* (4), *Elbel* (5) *et Salm. cum s. Th.*, *Azor*, *Sylvest. et communi*, ut fatetur idem *P. Holzm.*, dicunt, masculum formari et animari spatio 40 dierum, fœminam autem 80. Et hanc sententiam sequi forum externum quoad pœnas homicidiis inferendas, testatur *Anacl. etc. apud Elbel* (6). Imo *s. Thom.* (7) sic ait: *Maris conceptio non perficitur, nisi usque ad 40. diem, ut Philosophus in 9. de animalibus dicit; fœminæ autem usque ad 90. Sed in compositione corporis masculi videtur August. superaddere sex dies.* Verum *Cont. Tourn.* (8) dicit, in hoc magis adhærendum glossæ et theologis, qui vere cuncti (ut ait) censent, mares die 40. animari et die 80. fœminas: et hanc opinionem sequitur sacra pœnitentiaria, cum agitur de irregularitate et pœnis, ut ex *Nav.* tradit *Sylv.* (9).*)

(1) *lib. 2. cap. 9. n. 65.* — (2) *d. 10. n. 133.* — (3) *ap. Salm. de restitut. c. 2. p. 4. §. 2. n. 59.* — (4) *ut supra n. 394.* — (5) *de matr. n. 470.* — (6) *n. 470.* — (7) *in 3. part. dist. 3. q. 5. art. 2.* — (8) *ibid. quær. 1.* — (9) *2. 2. q. 64. art. 7. p. 419. in fine.*

*) In hac quæstione circa animationem fœtus medici nostri ævi multum differunt ab Hippocrate et theologis antiquis: medici enim asserunt, fœtum paulo post conceptionem animari; theologi vero, uti *Lessius*, putant, hoc non fieri nisi post for-

395. — Quær. IV., quibus pœnis subjiciantur procurantes abortum. *Sixtus V.* anno 1588 bullam edidit, quæ incipit: *Effrænatam.* In ea Pontifex omnes *scienter* procurantes abortum fœtus, sive animati sive inanimati, et quocumque modo in hoc consentientes vel præbentes mulieribus venena sterilitatis, subjecit cunctis pœnis, quæ debentur homicidis de jure civili et canonico: ut sunt privatio omnis privilegii clericalis, dignitatis aut beneficii ecclesiastici, nec non inhabilitas ad ea imposterum obtinenda: insuper præsertim imposuit eis irregularitatem et excommunicationem ipso facto (effectu secuto) incurrendas, quarum dispensationem et absolutionem Romano Pontifici reservavit. Attamen *Gregorius XIV.* in bulla *Sedes apostolica*, edita anno 1591., abstulit irregularitatem et excommunicationem pro abortu fœtus inanimati: reliquit vero tam irregularitatem quam excommunicationem Papæ reservatas pro abortu fœtus animati; sed quoad excommunicationem concessit facultatem ab ea absolvendi tam episcopis, quam aliis ab ipsis specialiter ad hos casus deputatis. (Hanc facultatem absolvendi habent etiam mendicantes) (1). Cum autem *Sixtus* excommunicationem inflixerit tantum *scienter* abortum procurantibus, excusat ab illa ignorantia etiam crassa, ut docent communiter DD. cum *Sanch.* (2) *et aliis*, ut dicetur *l. 7. n. 47.* An autem excuset ignorantia affectata? *Vide ibid. n. 48.* Et idem videtur dicendum de irregularitate ibi imposita, juxta probabilem sententiam, quæ adducetur *eod. l. 7. n. 351.*

Quær. V., an incurrant excommunicationem mulieres prægnantes, quæ abortum sibi procurant.

Prima sententia communissima affirmat cum *Viva* (3),

(1) *vide l. 7. n. 99.* — (2) *de matr. l. 9. d. 32.* — (3) *in prop. 34. Innoc. XI. n. 18.*

---

mationem fœtus. Cum tamen medicorum sententia nulli claro textui scripturæ aut ecclesiæ definitioni adversetur, poterit utique admitti. Opponitur quidem textus Septuagintæ Exod. 21, 22. supra citatus; sed in Vulgata legitur: „Si rixati fuerint viri, et percusserit quis mulierem prægnantem, et abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subjacebit damno." Textus hebraicus teste Calmet utramque versionem admittit. Cæterum sapientiores judicent. *Editor.*

Bon. (1), qui dicit, hanc esse usu receptam, et *Spor.* (2) *cum Fill.*, *Dic.*, qui eam tenet ut certam. Rationes sententiæ hujus mox referentur in expositione secundæ sententiæ subsequentis.

Secunda autem *sententia* valde probabilis, et attenta ratione intrinseca probabilior, negat cum *Avila* (3), *Lezana* (4), *Salm.* (5) *cum Naldo et Alph. de Leone;* eamdemque tenet *Lugo* (6) (ait tamen hic, standum esse usui communi, si iste aliter bullam explicuit), et non improbabilem vocat, imo enixe tuetur *Ronc.* (7). Tota hujus dubii resolutio pendet ex verbis bullæ *Effrænatam* in præcedenti quæst. IV. enuntiatæ *Sixti V.*, in qua prædicta excommunicatio inflicta est contra procurantes abortum. Dicunt DD. contrarii, in fulminatione excommunicationis præfatæ satis expresse comprehendi etiam prægnantes, quia in §. 1. bullæ dicitur: *Ac etiam prægnantes ipsas mulieres, quæ scienter præmissa fecerint.* Item in §. 5. Pontifex, loquens de venenatis potionibus sterilitatis, inquit: *Ac mulieres ipsas, quæ eadem pocula sponte ac scienter sumpserint.* Sed respondetur, in utraque paragrapho Pontificem patenter loqui (ut sedulo in bulla observavi) tantum de pœnis temporalibus contra homicidas statutis; nam, cum deinde Papa gradum facere voluit ad pœnas spirituales, præsertim ad præfatam excommunicationem infligendam, *in* §. 7. sic subdit: *Insuper, ut immanissimi hujus delicti gravitati non solum temporalibus, verum etiam spiritualibus pœnis prospiciamus et consulamus, omnes et singulos cujuscumque gradus, status etc., qui vel quæ uti principales vel ut sociæ ad tale facinus committendum opem, consilium, favorem, potionem vel alia medicamenta scienter dederint etc.* Loquendo hic igitur Pontifex de pœnis spiritualibus, non nominat mulieres prægnantes, sed tantum eos vel eas, *qui vel quæ dant opem, consilium etc.* Instant adversarii et dicunt, saltem in hac §. 7. comprehendi prægnantes,

(1) *de rest. d. 2. q. ult. sect. 1. p. 7. n. 6.* — (2) *de matr. c. 4. n. 718.* — (3) *de censur. p. 2. c. 5. d. 3. dub. 12.* — (4) *t. 3. v. abortus n. 11.* — (5) *de rest. c. 2. punct. 4. §. 3. n. 70.* — (6) *resp. mor. dub. 4. n. 4.* — (7) *de 5. præc. c. 2. q. 6.*

cum ibi dicatur: *Qui vel quæ uti principales vel ut sociæ ad tale facinus committendum etc.;* sed rursus respondetur, hic sub nomine *principales* non quidem intelligi ipsas prægnantes, sed principales cooperatores, qui opem vel consilium aut medicamenta præbent, ad distinctionem sociarum, quæ ad obortum mediate concurrunt. Et revera nullo modo hic intelligi possunt prægnantes; nam alias Pontifex non dixisset: *qui vel quæ etc.* Quomodo enim masculi possunt medicamentum sumere ad procurandum abortum mulierum? Rationem autem, ob quam Papa exemisse præsumitur prægnantes ab hac excommunicatione, verosimiliter opinantur eam *Lugo et Salm.* (1) *cum aliis ut supra*, quia forte compassus est infirmitati fœminarum, quæ, dum impulsæ a vehementi timore damni obventuri hæc medicamenta sumunt, et, dum a tanto facinore non abhorrent, facile etiam excommunicationem parvipenderent; et ideo Pontifex ad vitandum novum animæ laqueum et alia pericula, præsertim sacrilegarum confessionum, eas noluit comprehendere. Saltem ait *Ronc. l. c.*, cum dubium sit, an hæc excommunicatio lata sit etiam contra prægnantes, valde probabiliter ipsæ ab ea excusantur (2).

396. — Quær. VI., an procurantes abortum irregularitatem incurrant in dubio, an fœtus sit vel non animatus.

Prima sententia affirmat, quam tenent *Salm.* (3), *Viva* (4) *cum Sanch.*, *Mol. etc. ap. Elbel* (5). Ratio, tum quia in omni homicidio dubio incurritur irregularitas, prout habetur ex *c. Ad audientiam de homic.* et *c. Significasti*, ac *c. Petitio eodem tit.;* tum quia in dubio fœtus præsumitur masculinus. Hinc dicunt, quod procurans abortum post 40 dies habendus est ut irregularis; sic enim, ajunt *Fill. et alii apud Tamb. l. inf. citando*, judicari in foro externo, et sic etiam servari in s. pœnitentiaria.

Secunda tamen verior *sententia* negat, eamque tenent *Tamb.* (6) *cum Præpos. et Giballin.;* item *Moya* (7) *cum Pell.*, *March.*, *Leand. et Verde*, *Elbel loc. cit. cum Spor.*,

(1) *ibid. n. 71.* — (2) *juxta quæ dicemus l. 7. de censur. n. 67.* — (3) *de censur. c. 7. punct. 3. n. 45. et de rest. c. 2. punct. 4. §. 2. n. 59.* — (4) *in prop. 34. damn. ab Innoc. XI. n. 18.* — (5) *de matr. n. 479.* — (6) *dec. l. 1. c. 3. §. 6. v. irregularitas et de censur. l. 10. c. 5. n. 18.* — (7) *tr. 5. q. 7.*

Diana, *Bardi et aliis*; et idem sentit doctus Auctor neotericus libelli, cui titulus: *Instruz. per li novelli conf. part. 2. c. 18. n. 464. et 465.* Ratio convincens, quia irregularitas non incurritur, nisi expressa sit in jure, ut dicitur in *c. Is, qui de sent. exc. in 6.* (1). In hoc autem casu irregularitas nullibi habetur expressa; nam licet in præfatis textibus imposita fuerit irregularitas aliquibus, de quibus dubitabatur, an ipsi fuissent vel non causa homicidii; homicidium tamen erat certe commissum. At in nostro casu, cum dubia sit animatio fœtus, dubia quoque est patratio homicidii; hicque casus nullibi quidem est expressus in jure, et ideo procurans abortum non est habendus irregularis. Quid vero dicendum, si dubium esset, an aliquis suo consilio vel opera ad mortem certam fœtus jam certe animati cooperatus fuerit? *vide dicenda l. 7. n. 371.* Nulla autem præsumptio esse potest (ut sine fundamento asserunt *Salm.*), quod fœtus sit masculinus; imo potius præsumi potest fœmineus, quia ex frequentiori eventu, ut audivi, amplior est numerus fœminarum quam masculorum; saltem de hoc utrimque æque dubium est. Addit non improbabiliter *Tamb.* (2), quod possessio in hoc casu stat pro priori statu; prius enim fœtus est inanimatus quam animatus. Hinc valde probabile est, ex dictis supra in quæst. III., non censendum irregularem, saltem in foro interno, qui intra 80 dies a fœtus conceptione abortum procuravit. Quod autem hic dicitur de irregularitate, dicendum etiam de excommunicatione (3) et de aliis pœnis, ut bene ait *Elbel l. c.*

397. — Quær. VII., quisnam pœnas pro abortu commemoratas valeat relaxare. Quoad excommunicationem pro abortu fœtus animati jam diximus ex bulla *Greg. XIV.*, solos episcopos et alios ab eis specialiter ad hos casus deputatos posse ab ea absolvere. Sed dubium fit, an possint absolvere confessarii, qui generalem facultatem ab ordinario habent absolvendi ab omnibus casibus ipsi reservatis. Negant *Salm.* (4), *Diana* (5), *Ronc.* (6) *et alii*, dicentes, requiri deputationem specificam ad hunc casum abortus. Idque arguunt ex verbis præfatæ bullæ *Greg.*, relatis a

(1) *vide dicenda l. 7. n. 345.* — (2) *l. c. in dec.* — (3) *juxta dicenda l. 7. n. 67.* — (4) *de rest. c. 2. punct. 4. §. 3. n. 67.* — (5) *part. 7. tr. 5. r. 15. et 19.* — (6) *de 5. præc. c. 2. q. 5. r. 1.*

Bon. (1), ubi dicitur: *Quilibet presbyter, tam sæcularis quam cujusvis ordinis regularis, ad Christi fidelium confessiones audiendas, et ad hos casus specialiter per loci ordinarium deputatus, plenam et liberam in foro conscientiæ tantum absolvendi habeat facultatem.* Sed valde probabiliter affirmant, posse absolvere idem *Bonac.* (2) *ac Viva* (3), et adhæret *Elbel* (4), ac non improbabile putat *Sporer* (5). Ratio, quia verba illa: *ad hos casus specialiter deputatus*, non referuntur ad casum abortus, sed ad confessarium; ita ut non possit quidem quicumque confessarius ab hoc casu absolvere (ut falso opinati sunt aliqui apud *Dianam*); sed bene potest is, quem episcopus specialiter deputat ad absolvendum fideles ab his casibus, vel speciatim exprimendo casum abortus, vel generatim concedendo facultatem absolvendi ab omnibus casibus sibi reservatis. Et recte ajunt *Bon. et Viva*, usum receptum sic interpretasse præfatam concessionem, cum gratiæ large interpretentur; et sic ipsemet firme testor universe practicari in missionibus, pro quibus ad absolvendum ab hoc casu abortus contenti sunt sacerdotes missionarii, quod episcopi generaliter eis facultatem impertiantur pro cunctis casibus ipsis reservatis.

Pariter præterea dicit multo probabiliter *Elbel* (6), ab hac excommunicatione posse etiam absolvere omnes prælatos majores regularium, jurisdictione quasi episcopali gaudentes; sed tantum subditos suos, pro quibus possint etiam alios deputare. Item addunt *Salm.* (7) *cum Peyrin. et Pell.*, *Spor.* (8) *et Elbel ib.* (qui asserit, in hoc satis communiter DD. convenire), quod omnibus confessariis mendicantibus competat in foro interno facultas ab hac excommunicatione absolvendi; quia Pontifex, etsi negavit hanc facultatem confessariis ab episcopo non specialiter deputatis, non censetur tamen, eam voluisse denegare confessariis privilegiatis, quibus aliunde concessa est facultas in casus Papæ reservatos. Cæterum post prop. 12. damnatam ab *Alexandro VII.* certum

(1) *tom. 3. d. 2. q. 2. p. 10. n. 15.* — (2) *l. c. n. 16.* — (3) *opusc. de censur. q 7. d. 1. n. 7.* — (4) *de matr. n. 471.* — (5) *de matr. c. 4 n. 720.* — (6) *d. n. 471.* — (7) *tr. 6. c. 13. punct. 3 n. 52. in fin.* — (8) *p. 4. c. 4. n. 721.*

esse debet (ut consentiunt idem *Elbel* (1) *et Cabass.*) (2), quod, si alicubi episcopus sibi reservavit casum abortus vel homicidii voluntarii, nullus regularis poterit ab eo absolvere sine episcopi licentia (3).

Quod ad irregularitatem autem pertinet, per se loquendo solus Papa potest in ea dispensare, non vero episcopi, etiamsi abortus esset occultus; quia in facultate eis concessa a Tridentino in *cap. Liceat 6. sess. 24.* expresse est exceptum homicidium voluntarium. Verum quoad alias pœnas in bulla *Sixti* inflictas, scilicet privationis beneficiorum et inhabilitatis ad ea, ad privationem requiritur quidem sententia condemnatoria, vel saltem declaratoria criminis, cum sit privatio juris acquisiti, ut diximus *l. 1. n. 148.*, utque hic dicit *Elbel* (4). Quoad inhabilitatem autem dicimus, eam incurri ante omnem sententiam, juxta dicta *eodem n. 148.* et ut fusius dicemus *l. 6. n. 705.* (quidquid dicant *Sporer* (5) *et Elbel l. c.*); quia inhabilitas non privat jure acquisito, sed acquirendo. An vero episcopi possint in hac inhabilitate dispensare? Concedunt *Elbel* (6) *ac Sporer* (7), et merito censet non improbabile *Roncagl.* (8) contra *Anacl.* Ratio, quia in omnibus pœnis, a jure generaliter latis et non specialiter Papæ reservatis, possunt episcopi dispensare, ut generice loquendo communissime docent apud *Elbel s. Bonav., Scot. et alii.* Idque colligitur ex *c. Nuper 29. de sent. excomm.*, ubi, habito sermone de excommunicatione, dicitur: *Quia tamen conditor canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.* Et *ib.* subdit glossa: *Et hic est argumentum, episcopos posse dispensare, ubi specialiter dispensatio non est inhibita; et concessum videtur, quod non est prohibitum* (9).

398. — Ultimo oportet hic aliqua addere *de homicidio casuali*, multum scitu necessaria. Dupliciter contingere potest homicidium casuale, vel dando operam rei licitæ vel rei illicitæ. Unde has regulas dat *s. Th.* (10), dicens:

(1) *eod. l.* — (2) *t. j. l. 1. c. 11. n. 5.* — (3) *vide dicenda l. 7. n. 99. in fin.* — (4) *n. 478.* — (5) *de matr. c. 4. n. 722.* — (6) *de leg. n. 642. et de matr. n. 674.* — (7) *p. 4. c. 4. n. 722.* — (8) *de 5. præc. c. 2. q. 6.* — (9) *vide dicta l. 1. n. 191. et vide insuper dicenda l. 6. n. 980.* — (10) *2. 2. q. 64. art. 8.*

Secundum jura, si aliquis det operam rei licitæ, debitam diligentiam adhibens, et ex hoc homicidium sequatur, non incurrit homicidii reatum. Et hoc, etiamsi, ut ex comm. notant *Salm.* (1), homicidium in causa prævisum fuerit. *Si vero* (prosequitur s. Doctor) *det operam rei illicitæ..., non evadit homicidii reatum.* Duæ igitur sunt regulæ, quæ in hac materia communiter assignantur: I. Quando quis dat operam rei licitæ, et ex ea per accidens sequitur homicidium, iste excusatur, etiamsi illud præviderit, modo non intenderit et sufficientem diligentiam posuerit ad illud vitandum; II. secus vero, si dat operam rei illicitæ et homicidium prævideat; quia tunc, licet illud non intendat et diligentiam adhibeat, ne sequatur, non excusatur. Sed advertendum, quod ad imputandum huic homicidium non sufficit, quod opus sit per se illicitum; sed requiritur amplius, quod sit illicitum præcise respectu ad homicidium.

Hinc quæritur, quodnam opus dicendum sit proprie illicitum respectu ad homicidium. Omissis diversis sententiis super hoc dubio recte distinguendum est cum *Salmanticensibus loc. cit.*

Et dicendum: I. Quod si opus de se est frequenter periculosum, ita ut ex eo communiter mors accidat: tunc homicidium ei, qui illud ponit, semper imputatur, licet quamcumque diligentiam adhibeat ad damnum præcavendum. Unde rei homicidii sunt, qui calce percutiunt mulierem prægnantem vel eam terrefaciunt, ex quo abortus evenit; parentes suffocantes infantem in lecto; hominem mactantes jaciendo lapides funda, causa ludendi (2). Hinc sancitum fuit (3), irregularem effici, qui mandarit aliquem verberari, licet prohibuerit eum occidi, si mandatarius occidat.

Dicendum II. Quod si opus illicitum sit quidem periculosum, sed raro, ita ut raro ex eo mors eveniat: tunc sufficit ad excusandum, si diligentia apponatur ad eam vitandam, saltem in foro conscientiæ. Hinc excusatur ab homicidio clericus, qui casu necaret hominem, dans operam venationi ferarum alias ei prohibitæ, si diligentiam

(1) *de 5. præc. c. 1. punct. 6. §. 1. n. 133.* — (2) *vide Salm. cum aliis loc. cit. n. 136.* — (3) *in c. fin. de hom. in 6.*

debitam adhibuerit. Ita *Ronc.* (1) *cum Pal.*, *Bon.*, *Henr.*, *Medin. etc.*

Dicendum III. Quod si opus non sit de se periculosum, quamvis sit illicitum, numquam imputatur homicidium illud exercenti, si casu ex eo mors eveniat: puta, si clericus tempore interdicti pulsaret campanam, et casu tintinnabulum cadens viatorem opprimeret; item, si ex fornicatione commissa moriatur fœmina partu; adde, si adulter cum discrimine inculpatæ tutelæ virum adulteræ occidat. Ita *Less.* (2), *Salm.* (3) *cum Suar.*, *Pal.*, *Cor. etc.* Hoc tantum certum est in ordine ad restitutionem.

In ordine vero ad irregularitatem magna est inter DD. controversia, an evadat irregularis adulter, qui occidit maritum aggressorem ob inculpatam suæ vitæ defensionem. Communiter DD. docent, quod, si adulter possit fugere et non fugiens occidit maritum, non excusatur ab irregularitate. Ita *Salm.* (4) *et Sporer* (5), qui asserit, hoc certum esse apud omnes. Ratio, ut recte dicunt *Salm.*, quia ipsi fugere in eo casu non est probrosum; et si forte fuga aliquam ignominiam ei irrogaret, tenetur eam pati, cum ipse in tales angustias sua culpa se immiserit.

Sed quid, si non posset fugere sine periculo vitæ? Adsunt tres sententiæ.

Prima sententia absolute affirmat, eum adhuc irregularitatem incurrere. Ita *Nav.* (6) *et s. Anton.*, *Mol.*, *Gutt. ap. Laym.* (7); et probant ex *c. Dilectus de homic.*, ubi dicitur, quod dans operam rei illicitæ fit irregularis, si mors inde sequatur.

Secunda sententia opposita absolute negat, eum incurrere; et hanc tenent *Sylvest.*, *Bonac.* (8), *Less.* (9) *cum Ban.*, *Med. etc.*; item *Avila*, *Sot.*, *Tab.*, *Leand.*, *Diana ac Henriq. apud Salm.* (10). Ratio, quia homicidium non provenit tunc ex adulterio nisi per accidens; per se autem provenit tantum ex injusta invasione mariti, cujus vim licite potest adulter vi repellere ad suam vitam tuendam. Dicunt autem, præfatum textum in *c. Dilectus* intelligi,

(1) *de cens. c. 3. q. 3. n. 147.* — (2) *l. 2. c. 9. d. 15. n. 13.* — (3) *ibid. n. 138.* — (4) *de censur. c. 8. punct. 4. n. 51. et 52.* — (5) *de 5. præc. c. 2. n. 181.* — (6) *Man. c. 27. n. 238.* — (7) *l. 3. de just. tr. 3. p. 3. c. 10. n. 2.* — (8) *d. 7. q. 4.* — (9) *l. 2. c. 9. n. 106.* — (10) *l. c. n. 49.*

quando res illicita, cui datur opera, est proxime et per se periculosa homicidii: non vero, quando est periculosa per accidens et remote, ut esset in hoc casu adulterium, quod esset potius occasio quam causa homicidii, cum ex illo raro homicidium eveniat.

Tertia sententia, quam tenent *Suar.* (1), *Laym. l. c. Spor.* (2) *cum Fill.*, *Roncagl.* (3) *et Salm.* (4) *cum Pal.*, *Coninch.*, *Vill.*, *Cornejo etc.*, distinguit et dicit, quod, si adulter prævidendo invasionem mariti temere accedat et illum occidat, tunc fit irregularis; secus, si accedat clam et cum debita cautela, ne a marito inveniatur. Et huic sententiæ me adjicio, si periculum invasionis prævideatur proximum et facillimum, ut bene exprimit *Roncaglia*; quia eo casu adulterium est proxime periculosum homicidii: secus, si periculum sit remotum, et adulter caute accedat, juxta mox supra dicta. Et ita videntur omnes prædictæ sententiæ satis conciliari. Quid, si vir cognito adulterio occidat uxorem, eritne adulter irregularis? Affirmant *Nav. et alii*, negant vero communius DD. *ap. Sporer* (5); sed ipse *Spor.*, *Laym. l. c.* eodem modo distinguunt, ut in præcedenti quæstione; eodemque modo ipsis consentio, si uxoris occisio proxima et facillima prævideatur; secus, si remota et difficilis.

DUBIUM V.

DE DUELLO ET BELLO.

ARTICULUS I.

Quid sit et an liceat duellum.

399. *Quid est duellum? Et an umquam liceat ad illud provocare. Quid, si duellum esset fictum?*
400. *Quando liceat duellum acceptare; et an liceat illud indicere contra falsum accusatorem.*
401. *Quæ sint pœnæ duello impositæ.*

399. — „Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam „plurium) certamen, quod ex condicto, uno dicente et

(1) *d. 46. sect. 1. n. 12.* — (2) *ut supra n. 182.* — (3) *de censur. c. 3. q. 4.* — (4) *ibid. n. 50.* — (5) *num. 82.*

„altero acceptante, suscipitur, ita ut id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter „sit mortale peccatum, licitum tamen est ex justa causa, quæ „semper est attendenda. *Vide Trid.* (1), *Sanch.* (2); „item de pœna duellantium — *vide infra n. 401.*

Unde resolves:

„1. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem „vel justitiam, vel purgationem objecti criminis aut litem „terminandam; quia est fallax, imo superstitiosum medium ad eum finem, cum etiam innocens homicidium „et facere et pati possit; *Trull.* (3) *cum Salm.* (4).

„2. Neque ob inimicitias aut ad injuriam vindicandam, „neque ob solam ostentationem virium aut delectationem."

Hic quæritur, an liceat suscipere duellum fictum ad vitandam infamiam. Affirmat *Tamb.* (5) *cum Escob. et Boss.*; sed omnino negandum *cum Bus. et Salm.* (6), *Elbel* (7), *Croix* (8), *Holzm.* (9) *cum communi.* Ratio, tum ob vitandum scandalum aliorum, tum quia *Clemens VIII.* in constit. *Illius vices* anno 1592 hoc prohibuit, vetando *duella etiam non fatalia.* Et ideo non licet ducibus, permittere duella militibus, etiam contra hostes, ad ostensionem virium. *Sanch.* (10), *Salm. l. c. cum Nav.*, *Bon.*, *Pal.*, *Caj.*

„3. Nec item ad evitandam ignominiam; quia apud „bonos et prudentes honorem non perdet: imo nec apud „alios, si provocanti dicat, se eum non æstimare dignum, „quocum congrediatur contra leges divinas et humanas; „interim iturum se indies libere suas vias, paratumque „semper fore et nunc esse, ut contra quemvis invasorem se tueatur. *Trull.* (11)." *(Ita etiam Sanch. l. c., Salm.* (12) *cum Soto, Navarro, Azor., Caj. et aliis. Damnata autem fuit propos. 2. ab Alex. VII., quæ dicebat: Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.)*

(1) *sess. 25. c. 19. de ref.* — (2) *2. mor. c. 39.* — (3) *l. 5. c. 2. d. 13. n. 12. (et c. 1. et 2. de purg. vulgari).* — (4) *de 5. præc. c. 1. punct. 7. §. 2. n. 181.* — (5) *l. 7. c. 2. n. 17.* — (6) *ibid. n. 163.* — (7) *n. 135.* — (8) *l. 3. p. 1. n. 840.* — (9) *n. 604.* — (10) *dec. l. 2. c. 39. num. 12.* — (11) *l. c. n. 4.* — (12) *ibid. n. 163.*

400. — „Duellum licet acceptare vel offerre ad con„servandam æstimationem exercitus apud hostes, eosque „debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore „damno. *Vide Sanch. l. c.*

„5. Acceptare item licet, si quis alias te occisurus „concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris; quia „est tantum defensio, posito, quod aliter non possis eva„dere." *(Præterea P. Cuniliati* (1) *probabiliter sentit, quod, si vir nobilis provocatur ad duellum, licite respondere potest: Ego ut christianus non possum acceptare duellum; tamen paratus sum ad me defendendum contra injustos aggressores.)* „Similiter, si judex duos ad mor„tem damnatos vellet duello congredi; quia alter alte„rius esset constitutus minister justitiæ. *Trull. l. c.*

„6. Denique, si vir nobilis in aula regia vel militaris „in castris provocatus sisteret se meræ defensionis gratia „cum spe prævalendi, privandus alioqui ob suspicionem „ignaviæ, dignitate, officio, vel favore principis, non audet „eum damnare *Laym.* (2); eumdem excusant *Hurt.* (3), „*Less.* (4), *Fill.* (5), *Nav.* (6)."

Quær. igitur 1., an liceat viro nobili vel militari, acceptare duellum, et adhuc illud offerre, si alias honore amisso certe privandus esset officio, quo se et familiam sustentat. Affirmant *Holzm.* (7) *cum Pichler et Anacl.*; item *Spor.* (8) *ac Elb.* (9) *cum aliis.* Ratio, ut dicunt auctores præfati, quia eo casu non solus honor defenditur, sed etiam bona ad vitam necessaria, quorum jactura certo supponitur non posse aliter reparari. Et huic sententiæ adhærent *Lessius* (10), *Sanch.* (11), *Pal.* (12) *cum Coninch. et Val.*, dum dicunt, licite posse acceptari duellum ad necessariam defensionem bonorum magni momenti, hocque probabile putant *Ronc.* (13) *et Croix* (14); modo actu alter bona invadat, et actu pugnandum sit; non vero, si inposterum. Sed hodie hæ ambæ prædictæ opiniones

(1) *tr. 4. c. 9. §. 5. n. 3.* — (2) *lib. 3. t. 3. p. 3. c. 3.* — (3) *2. 2. d. 170. sect. 8. §. 73.* — (4) *c. 9. d. 8.* — (5) *cap. 8. q. 6.* — (6) *c. 13.* — (7) *de 5. præc. c. 3. n. 608.* — (8) *eodem tit. c. 2. n. 204.* — (9) *n. 118. et 128.* — (10) *l. 2. c. 9. n. 49.* — (11) *dec. l. 2. c. 39. n. 7.* — (12) *tr. 6. d. 6. p. 7. n. 9.* — (13) *de 5. præc. c. 4. q. 2. r. 3.* — (14) *l. 3. p. 1. n. 836.*

amplius non sunt probabiles *), ex prima et quarta inter quinque propositiones, quas SS. P. *Benedictus XIV.* nuper damnavit in sua constitutione, quæ incipit: *Detestabilem*, edita die 10. Novemb. anno 1752.

Propositiones enuntiatæ hæ sunt:

I. Vir militaris, qui, nisi offerat vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitæ ac promeritæ spe perpetuo carere deberet: culpa et pœna vacaret, sive offerat sive acceptet duellum.

II. Excusari possunt etiam, honoris tuendi vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

III. Non incurrit ecclesiasticas pœnas, ab ecclesia contra duellantes latas, dux vel officialis militiæ, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ vel officii.

IV. Licitum est in statu hominis naturali, acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum jactura propulsari nequit.

V. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia vel malitia magistratus justitia aperte denegatur.

Quær. 2., an liceat innocenti, duellum indicere adversus falsum accusatorem, quando aliud remedium non suppetit ad evitandam injustam sententiam mortis. Affirmant *Lugo* (1), *Sanch.* (2), *Bann.*, *Caj.*, *Azor.*, *Nav.*, *Trull.* (3). Ratio istorum, quia cuilibet licet vitam defendere contra injustum invasorem, prout existimatur hic iniquus accusator. Sed tenendum cum *Salm.* (4) *ac Suar.*, *Arag.*, *Hozes etc. ap. eosd.*, illicitum esse. Ratio, quia defensio hoc casu esset excessiva, ut probatur ex *s. Th.* (5), dum mors non procederet tunc directe ex omissione duelli,

(1) *d. 10. n. 184.* — (2) *in dec. l. 2. c. 39. n. 7.* — (3) *ap. Salm. de 5. præc. punct. 7. §. 2. n. 167.* — (4) *ibid. n. 169.* — (5) *2. 2. q. 64. art. 7.*

*) Vide retractationem 97. *Editor.*

sed ex injusta sententia judicis: et contraria videtur sane fuisse reprobata ab *Alex. VII.* in prop. 18., quæ dicebat: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo certo imminet iniqua sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.*

401. — Quær. hic 3., quænam sint pœnæ duello impositæ. Respondetur, tres esse ex *Trid.* (1): *Prima*, excommunicatio ipso facto incurrenda et Pontifici reservata, quam etiam incurrunt patrini, consulentes (intellige efficaciter *); secus, si non persuaserint, ut bene ait *Elbel* (2); item favorem præbentes, domini dantes locum; ac etiam spectatores, non quidem illi, qui obiter transeundo ibi reperiuntur, sed qui de industria spectant et sua præsentia quodammodo approbant et animant duellantes prout *Gregorius XIII.* et *Clemens VIII.* explicant Tridentinum (3). *Secunda* pœna est proscriptio omnium bonorum cum perpetua infamia; hæc tamen pœna non videtur recepta in nostris partibus. *Tertia* est privatio sepulturæ ecclesiasticæ, si duellantes in ipso conflictu decedant. Excipiunt *Elbel* (4), *Tamb.*, *Diana etc.*, si ipsi alibi moriantur, vel si ante mortem signum præbeant pœnitentiæ. Sed in præfata bulla *Detestabilem*, etiam isti privantur sepultura ecclesiastica, quamvis (ut ibi dicitur) *sacramentis muniti decesserint.* Istæ autem pœnæ incurruntur tantum ob duellum stricte sumptum, scilicet convento loco, tempore et armis; non vero ob conflictum improvisum, quamvis pugnantes ex eodem impetu rixæ perrexerint ad aliquem locum idoneum. Ita valde probabiliter *Elbel* (5) *cum Diana*, *Bonaesp. etc. communissime.* Idemque probabiliter dicunt *Tamb.* (6), *Diana* (7) *ac Elbel* (8), si quis alteri dicat: *Tecum pugnabo prima vice*, *qua mihi obviaveris;* nam eo casu, postea etiam habito conflictu, isti non incurrunt pœnas, quia tunc deest designatio loci et temporis.

(1) *sess. 25. cap. 19. de ref.* — (2) *de homic. num. 122.* — (3) *vide Elbel d. n. 122.* — (4) *n. 142.* — (5) *n. 132.* — (6) *dec. l. 6. c. 1. §. 3. n. 11.* — (7) *p. 5. tr. 13. r. 39.* — (8) *n. 137.*

*) Confer l. 7. n. 220. *Editor.*

ARTICULUS II.

An et quousque liceat bellum.

402. *Quando licitum sit bellum.*
403. *Quid debeat facere princeps, ut licite bellum inferat.*
404. *An possit inferri bellum cum sola opinione probabili.*
405. *Ad quid teneantur principes.*
406. *An liceat eis vocare in auxilium hæreticos et gentiles.*
407. *Ad quid teneantur duces.*
408. *An milites possint bellare cum dubio de justitia belli.*

402. — „Resp. Bellum defensivum, quo scilicet vis „injusta repellitur, licet etiam privata auctoritate; offen„sivum vero, quo vis infertur, ut liceat, tres conditiones „requirit: 1. ut geratur auctoritate principis vel magistra„tus, nullum agnoscentis superiorem: qualis est Papa, „imperator, reges et quædam respublicæ, v. gr. Veneto„rum, Genuensium etc.; 2. ut adsit justa causa eaque „gravis, v. gr. necessitas boni communis et quietis con„servandæ, recuperatio injuste ablatorum, coercitio re„bellium, defensio innocentium etc. — *vide Laym. hic et „Mol.* (1), *Diana* (2)" *(Justa etiam causa est bellum in„dicendi, si impediatur prædicatio evangelii, ut Salm.)* (3); „3. ut fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, „sed ex amore boni communis, quamquam, si hæc ul„tima sola desit, non sit obligatio restitutionis. Ita com„muniter cum *d. Thom.* (4), *Laym.* (5).

Unde resolves:

„1. Si quis justum bellum gerat, non potest alter li„cite se defendere, quia circa eamdem rem non possunt „duo habere contraria jura; fieri tamen potest, ut neutra „pars peccet ob ignorantiam invincibilem; *Fill.* (6).

403. — „2. Tenetur rex, antequam bellum incipiat, „omni diligentia curare, ut certus sit de ejus justitia et gravi „causa. Ad quos sequentia conducent: 1. ut curet ha„bere non tantum peritos, sed etiam bonos consiliarios; „2. ut attendat, an etiam a suis impediantur vel inter„vertantur litteræ aut instructiones ad ipsum; 3. si non

(1) *t. 1. d. 114.* — (2) *p. 6. t 4. r. 3.* — (3) *tr. 21. c. 3. p. 2. n. 19.* — (4) *22. q. 40. art. 1.* — (5) *l. 2. t. 3. c. 12.* — (6) *n. 185.*

„tantum a suis consiliariis, sed etiam a diversis theolo-„gis curet justitiam belli secundum leges evangelicas „examinari et libere edici; 4. si auditis omnibus ipse quo-„que coram Deo illam examinet statuatque id, quod in „puncto mortis se fecisse vellet. Denique, licet sufficiat „opinio probabilis de justitia belli, si tamen justitia ma-„neat æqualiter dubia, et alter sit in possessione, non „licet ei bellum indicere, cum melior sit conditio possi-„dentis. *Filliuc.* (1), *Trull.* (2), ubi cum *Diana* (3) docet, „licere etiam principi concedere repressalia, servatis ta-„men conditionibus certis, quas vide apud *Pal.* (4) et „hinc infra *art. seq.*

404. — Quæritur, an princeps cum sola opinione probabili pro se possit inferre bellum alteri regnum bona fide possidenti.

Prima sententia affirmat cum *Sanch.* (5) et *Azor.*, *Fill.*, *Trull.*, *Escob. etc. apud Salm.* (6), et hanc sequitur *Sporer* (7). Ratio istorum, quia princeps non debet inferioris esse conditionis quam persona privata; si enim privatis conceditur facultas litem movendi super re ab alio possessa, quando habet pro se solam opinionem probabilem, quod sit sua: cur non concedenda est principi adversus alterum facultas indicendi bellum, saltem ad partem regni ab altero possessi vindicandam, cum non adsit judex superior, qui inter ipsos valeat litem secundum jus decidere?

Secunda sententia tenet, quod, ut princeps non possidens possit bellum inferre, pollere debeat opinione saltem probabiliore: ita *Suar. et Victoria;* saltem ad partem regni obtinendam, ut dicunt *Tourn.*, *Bann.*, *Prado et Led. ap. Salm.* (8). Ratio, quia in eo casu potius est jus non possidentis; et sicut ei, si esset persona privata, res a judice adjudicanda esset, juxta sententiam, de qua loquemur *l. 5. n. 210. v. quær. 1.*, ita princeps, cum non possit judicem competentem adire, bene potest bello rem sibi vindicare. Hanc probabilem vocat *Croix* (9).

(1) *tr. 29. c. 9. q. 4.* — (2) *l. 5. c. 2. d. 3.* — (3) *p. 4. tr. 4. r. 72.* — (4) *tr. 1. c. 6. disp. 5. p. 4.* — (5) *dec. l. 1. c. 9. n. 36.* — (6) *tr. 21. c. 8. punct. 3. §. 1. n. 20.* — (7) *de 5. præc. c. 2. n. 100.* — (8) *loc. cit. n. 25.* — (9) *l. 3. p. 1. n. 869.*

Sed *tertia sententia*, longe mihi probabilior, docet, non posse principem adversus alterum bona fide possidentem bellum indicere, nisi certitudinem sui juris habeat. Ratio potissima est, quia possidens (cum possessio certum jus ipsi tribuat rem retinendi, juxta dicta *lib. 1. n. 35. et 36.*) nequit umquam de possessa expoliari, nisi constet, quod illam injuste retineat. Ita *Pal.* (1), *Elbel* (2), qui nostram sententiam habet ut certam, *Holzm.* (3), *Salmant.* (4) *cum Vasq., Montesin., Villal. et Salas.* Idem tenent *Laym.* (5) *et Tamburin.* (6), dicens, hanc esse legem canonicam, etiam a regibus observandam, neminem posse expoliare alterum bona fide possidentem, nisi habeat certitudinem sui juris. Et putant opinionem contrariam improbabilem ex principiis intrinsecis. Mihi autem, licet secunda sententia satis probabilis, speculative loquendo, etiam intrinsece videatur, tamen multum arridet, quod ait *Ronc.* (7), cui adhærent *Salm.* (8), nimirum, quod bellum communiter talia fert secum flagitia et damna religioni, innocentibus, honori mulierum etc., ut practice vix umquam justum videri possit, si ex solis probabilibus rationibus et non certis inferatur.

405. — „3. Perspecta justitia belli debet ea proponi „parti adversæ; quæ si offerat competentem satisfactio„nem, non debet bellum inchoari. Imo, ut probabilius „est, si cœptum sit, debet, si non ex rigore justitiæ, „saltem plerumque ex charitate, mox finiri. Vide *Mol.* (9), „*Trull.* (10).

„4. Potest princeps pro satisfactione petere restitutio„nem ablatorum et expensarum, item aliquid in pœnam „illatæ injuriæ; *Duval.* Hinc potest victos privare bo„nis, etiam innocentes, tributa eis imperare, exstruere „arces et cætera, quæ ad securitatem sunt necessaria. „*Coninch.*, *Diana* (11).

„5. Principes tenentur stipendia solvere militibus; alio„qui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum

(1) *t. 1. tr. 1. d. 2. punct. 7. n. 5.* — (2) *de bello conf. 6. n. 149.* — (3) *de 5. præc. n. 602.* — (4) *l. c. n. 24. et 26.* — (5) *l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n. 25.* — (6) *dec. l. 1. c. 3. §. 4. n. 30.* — (7) *de charit. c. 5. q. 7.* — (8) *dict. n. 24.* — (9) *supra d. 103.* — (10) *l. 5. c. 2. d. 3.* — (11) *p. 6. d. 4. r. 22.*

„aliis, qui ab iis damnum acceperunt. *Coninch.*, *Pal.*, „*Diana* (1).

„6. Tenentur etiam aliquando principes catholici a bello „alioqui per se justo abstinere, si inde oriturum sit scan„dalum et spiritualis ruina multorum ac detrimentum eccle„siæ. *Vide Pal.*, *Dian.* (2).

406. — „7. Etsi per se loquendo in bello justo liceat ad„vocare infideles in auxilium, per accidens tamen subinde, „imo plerumque non licet ratione scandali aut periculi „in fide, v. gr., ne subditi pervertantur, sacra profanen„tur etc. *Reg.* (3), *Fill.* (4).

„8. Similiter licet alteri principi, etiam alterius fidei, in „bello justo auxilium ferre; nisi tamen sit periculum scan„dali, incrementi hæreseos et damni veræ fidei. *Vide Co„ninch.* (5)."

Quæritur, an liceat regibus catholicis in bello justo contra alium catholicum principem in auxilium vocare hæreticos aut gentiles.

Prima sententia universe affirmat cum *Farinac.*, *Themudo*, *Salcedo*, *a Ponte etc. ap. Salmant.* (6).

Secunda sententia tenet, hoc absolute esse illicitum *ex Exod. 34, 12.*, ubi habetur: *Cave, ne umquam cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam.* Ita *Ramirez*, *Pizarrus et alii plures*, quos congerit *Diana* (7).

Tertia sententia vero dicit, per se licitum esse, advocare hæreticos aut gentiles, sed plerumque per accidens esse illicitum ob damna religioni imminentia. Ita cum *Bus.* tenent *s. Antonin.*, *Sylvest.*, *Suar.*, *Coninch.*, *Prado*, *Tapia*, *Pal. et Bon. apud Salmant.* (8). Hæc tertia sententia speculative est quidem probabilis, sed secunda in praxi videtur omnino tenenda cum *Sporer* (9) *et Salm.* (10) *cum Mol.*, *Coninch.*, *Diana*, *Prado*, *Lorca et Villal.* Ratio, quia est moraliter impossibile, quod contracta societate cum hostibus fidei præfata damna religioni non obveniant.

407. — „9. Duces, tribuni, centuriones aliique officiales

(1) *p. 6. t. 4. r. 29* — (2) *p. 6. t. 4. r. 7.* — (3) *t. 2. l. 21. n. 10.* — (4) *n. 81.* — (5) *tr. de char. d. de bello.* — (6) *de præc. dec. tr. 21. cap. 8. punct. 3. §. 2. n. 32.* — (7) *p. 10. tr. 2. addit. resp. 2.* — (8) *ib. n. 34.* — (9) *n 107.* — (10) *ib. n. 35.*

„peccant tenenturque ad restitutionem: 1. si pauciores „habeant milites, quam in solutione stipendii exhibent; „2 quando debent ex officio commeatum curare, et dant „militibus cibum vel potum corruptum, ex quo morbi orian„tur; 3. si in transitu per regiones accipiant pecunias a „variis pagis, ne istic pernoctent aut morentur; 4. si uni „militi dent plura syngrapha ad domos diversas; *Molin.*, „*Bec.*, *Dian.* (1); 5. si stipendium militibus subtrahentes, „permittant eis, ut extorqueant ab innocentibus necessaria.

„10. Miles, qui in bello, et justo et injusto, paratus est „mereri stipendia, est in malo statu et incapax absolutio„nis, nisi mentem corrigat; et quidem, si militet in bello „injusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi incul„pabilis ignorantia excuset: tunc enim sufficit restitutio „eorum, quæ in specie habet, vel eorum, in quibus factus „est ditior. *Vide infra.*

408. — „11. Si vocatus ad bellum sit subditus principis, „qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur „inquirere de justitia belli, quamdiu nulla vehemens suspi„cio occurrat in contrarium, quæ positive reddat dubium; „quia potest præsumere pro suo principe, cui in dubio de„bet obedire, ejusque auctoritas plerumque illi sufficit ad „formandum etiam positive judicium probabile de justitia „causæ, ne cum dubia fide operetur. *Vide card. Lugo* (2). „Si vero non sit subditus, tenetur prius inquirere et postea „saltem probabile formare judicium, bellum esse justum. „*Mol.* (3), *Laym.* (4), *Azor.*, *Mald.*, *Reg. contra quosdam* „*apud Dian.* (5), *card. de Lugo l. c.*, *Escob.* (6)."

Quæritur, an milites bellare possint cum dubio de justitia belli. Distinguendum cum *Bus.*, si ipsi sunt subditi regis bellum inferentis: tunc, nisi certi sint de belli injustitia, possunt, imo tenentur obedire principi jubenti. Ita communiter *Sanch.* (7), *Spor.* (8) *et Salmant.* (9) *cum Suar.*, *Mol.*, *Pal.*, *Bann.*, *Salas et Villal.* Et habetur expressum in *can. Quid culpatur caus. 23. q. 1.*, ubi *s. August.*

(1) *p. 6. t. 4. r. 27. et 28.* — (2) *d. 18 de just. s. 1. n. 21.* — (3) *d. 113. n. 171.* — (4) *l. 2. t. 3. c. 12. n. 8.* — (5) *t. 2. tract. 5. misc r. 96. et t. 3. r 7.* — (6) *ex. 7. c. 8.* — (7) *dec. l. 6. c. 3. n. 15.* — (8) *de 5. præc. c. 2. n. 102.* — (9) *de eod. 5. præc. c. 8. punct. 3. §. 1. n. 29.*

sic docet: *Vir justus, si forte sub rege, homine etiam sacrilego, militet, recte potest illo jubente bellare, si, quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel, utrum sit, certum non est.* Ratio, quia subditi tenentur obedire, ubi peccatum non est certum; et insuper præsumere debent, bellum esse justum, quoties contrarium non constat. Secus vero dicendum de non subditis, qui nequeunt militare, nisi prius certi fiant de justitia belli: ratio, quia, cum agatur de damno tertii, nequit illud inferri, nisi constet de injustitia possidentis. Ita communiter *Cajet.* (1), *Sanch.*, *Sporer ll. cc. et Salm.* (2) *cum Led.*, *Mol. et Villal. contra aliquos apud Palaum.*

De militibus autem alienigenis, stipendio conductis, idem dicendum, quod de subditis; intellige tamen, si reperiantur conducti ante bellum excitatum; nam alioquin, si post bellum indictum conducantur, etiam hi certificari debent de justitia belli. Ita *Sporer et Salm. ll. cc. cum AA. citatis.*

12. Miles intelligens, bellum esse injustum, in quo est, non potest absolvi, nisi velit, quam primum potest, curare dimissionem et interea abstinere ab actibus hostilitatis, v. gr. cæde, præda etc. *Vide Laym.* (3). An autem talis possit occidere militem hostilem se invadentem, *vide Escob.* (4).

ARTICULUS III.

Quid in bello justo liceat.

409. — „Resp. Etsi circa hostes in bello justo liceat ea „omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v. gr. „occidere, spoliare etc.: innocentes tamen (quo nomine in„telliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, „senes, religiosi, clerici, peregrini, mercatores et rustici) „directe vita spoliari non possunt; bonis tamen externis „possunt, si sint pars reipublicæ hostilis, aliterque finis „belli obtineri non possit: *Mol.*, *Bec.* (5), *Laym.*, *Fill.* (6) „*etc.* Ratio est, quia, cum sint pars reipublicæ, pos„sunt propter hujus delicta puniri in iis bonis, quæ reipu„blicæ dominio subsunt." (*Dicit tamen Spor.* (7), *quod*

(1) *2. 2. q. 169. art. 2. ad 4.* — (2) *ibid. n. 30.* — (3) *l. 2. t. 3. c. 12.* — (4) *ex. 7. c. 8.* — (5) *p. 2. c. 10. 11. et 12.* — (6) *n. 191.* — (7) *de 5. præc. n. 122.*

ransacto bello restituenda sint ecclesiasticis omnia ablata, nisi ea in usum justi belli absumpta sint.)

Unde resolves:

410. — „1. Per accidens licet aliquando comburere etiam „ecclesias et hostes ex iis extrahere, in iis spoliare et occi„dere, si v. g. ecclesia velut castro ad repugnandum utan„tur. *Sylv.* (1), *Sa*, *Bon.* (2).

„2. Contra hostem licet uti insidiis et stratagematis, „dummodo absint mendacia: etsi etiam hæc v. gr., quando „exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea „vero, ad quæ cavenda nulla prudentia datur, v. gr. veneno „inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra jura belli, nec „licent. *Mol.* (3).

„3. Fides hosti data servanda est, nisi vel coactus dede„ris, vel in grave detrimentum cederet reipublicæ aut reli„gionis; aut si hostes eam non servent, aut denique condi„tiones ac circumstantiæ plane sint mutatæ. *Duval.*, *Pal.*, „*Diana* (4). *Vide* etiam *Laym.* (5).

„4. Capti in bello, etiam ex parte capientium justo, nisi „obstet scandalum aut specialis promissio, possunt fugere. „Capti vero in bello, ex parte capientium injusto, et fugere „et bona hostium secum auferre possunt. *Laym.* (6). An „obsides liceat occidere, *vide supra dub. 4. casus 5.*

„5. Potest quidem aliquando (raro tamen et nonnisi ob „causas gravissimas) dari urbs in prædam; milites tamen „privata auctoritate prædas agere aut hostibus damna in„ferre non possunt, quia sunt executores tantum et mini„stri. *Vide Sa* (7), *Laym. hic* (8), *Fill.* (9), *Dian.* (10). „Dum autem urbs spoliatur injuste, gregarios milites tan„tum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile „esse docent *Diana* (11) *ex Sylv.*, *Nav. etc. Vide infra* „*tr. 5. c. 2. d. 3.*

„6. Milites peccant cum onere restituendi, si a rusticis „aliisve, apud quos hospitantur vel per quorum loca trans„eunt, auferant aut invitis extorqueant, vel etiam donata

(1) *v. bellum n. 11.* — (2) *p. ult. §. 3.* — (3) *d. 3.* — (4) *l. c. r. 10.* — (5) *l. 3. t. 3. c. 12.* — (6) *l. 2. tr. 3. c. 12. n. 16.* — (7) *verb. bellum.* — (8 *tr. 3. c. 12.* — (9) *n. 198.* — (10) *p. 6. l. 4. toto.* — (11) *l. c. r. 31., item p. 3. tr. 5. r. 86.*

„accipiant (nisi constet, ea omnino libere fieri; siquidem „donationes illæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ „sunt); præter ea, quæ ex constitutione principis iis debent „subministrare; nisi tamen sint in extrema vel sal- „tem gravi necessitate: *Mol.*, *Coninch.*, *Pal.*, *Bec. etc.* „*Diana* (1)." (*Milites tenentur etiam restituere omnia damna, quæ inferuntur ab hostibus, et ipsi non impediunt: ita Elbel* (2); *quia ipsi tenentur ex justitia damna reipublicæ impedire. Peccant item milites, si aufugiant, victoria adhuc non desperata, vel si discedant a castris sine justa causa; secus, si discedant ex gravi necessitate ob neglectum stipendium*; *Elbel* (3) *cum Pal., Laym., Sporer etc.*)

„7. Repressalia licita sunt his conditionibus: 1. ut ma- „nifeste constet, cives alterius reipublicæ fecisse injuriam; „2. ut superiores illorum rogati recusent administrare ju- „stitiam; 3. ut constet, eos culpabiliter id recusare; 4. ut „princeps supremus, causa cognita, id concedat; 5. ut non „inferatur plus damni, quam justa satisfactio requirit; „6. ut non concedantur in personas ecclesiasticas. *Mol.*, „*Diana* (4) *ex 18 aliis.*

411. — „Quæres, ad quem pertineant bona hostibus „erepta."

„Resp. 1. Immobilia cedunt principi aut reipublicæ; mo- „bilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut pars cedat „principi et communitati; 2. jure cæsareo, nisi consue- „tudo sit contraria, bona ablata justo bello, qui ea injuste „possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua prædia „deportarunt; *Valent.* (5), *Mol.* (6) *et Hurt.* (7), ubi re- „quirit, ut una saltem nocte possederint. Vide etiam *Sylv.*, „*Bonac. l. c.* de peccatis in bello committi solitis, *Trull.* (8), „*Dian.* (9), ubi contra *Durand.* docet, hanc sententiam esse „in praxi tutam."

(1) *p. 6. t. 4. r. 21.* — (2) *n. 154.* — (3) *n. 180.* — (4) *p. 4. t. 4. r. 72.* — (5) *t. 3. d. 4. q. 3.* — (6) *d. 18.* — (7) *t. 2. d. 169. sect. 12.* §. *119.* — (8) *l. 2. d. 10. et seq.* — (9) *p. 6. t. 4. r. 23.*

FINIS TOMI SECUNDI.

INDEX

CAPITUM ET DUBIORUM,

cui annectuntur omnia summaria,

quæ singulis capitibus et dubiis apponuntur, ut simul hic præ oculis habeantur cunctæ res et quæstiones, quæ in secundo volumine continentur.

Littera l. denotat librum, n. numerum marginalem, v. versiculum.

LIBER SECUNDUS.

TRACTATUS DE PECCATIS.

CAPUT I.

De peccato in genere.

pag.

Dubium I. Quid sit peccatum. *1*

1. *Quid est peccatum?* — 2. *Quæ conditiones requirantur ad peccatum.* — *3*

3. *Quid notandum circa* advertentiam *requisitam ad peccandum?* — 4. *An ad peccatum mortale requiratur formalis advertentia, vel sufficiat virtualis.*

5. *Quid notandum circa* consensum *requisitum* *12*
ad peccandum. — 6. *An peccet graviter, qui negative se habet quoad motus inordinatos.* — 7. *Quid, si sint motus carnales?* — 8. *Quæ remedia quoad ipsos?* — 9. *An teneamur iis resistere, si adsit causa non resistendi.* — 10. *Quomodo et a quo tempore imputentur peccata omissionis.* — 11. *An peccatum veniale sit contra legem divinam.* —

pag.

Dubium II. An et quomodo desideria et delectationes sint peccata. 18

Articulus I. Quale peccatum sit desiderium malum. 18

12. *An desiderium sumat speciem ab actu exteriori.* — 13. *An sit peccatum desiderium objecti mali cum consensu conditionali.* — 14. *An delectatio de objecto malo sit illicita, quamvis consensus sit conditionatus.*

Articulus II. An delectatio morosa sit semper peccatum. 22

15. *In quo differant desiderium, gaudium et delectatio. Quid, si quis delectatur de nupta, sed non quia nupta?* — 16. *Quando delectatio sit peccatum.* — 17. *In quo differat delectatio de re mala et delectatio de cogitatione rei malæ.* — 18. *An sit peccatum delectatio circa modum male operandi.* — 19. *An liceat gaudere de effectu bono sequuto ex opere malo.* — 20. *Quid, si opus fuerit formaliter malum, scilicet patratum cum peccato?* — 21. *An liceat delectari de malo proximi ad bonum finem.* — 22. *An liceat optare mortem filiæ, si non posset nubere ob inopiam etc. Et an liceat optare sibi mortem ad vitandam vitam nimis duram.* — 23. *An liceat conjugibus, sponsis et viducis et viduis delectari de actu conjugii.* — 24. *Quid præsertim de sponsis et viduis.* — 25. *An liceat conjugibus delectari de copula, si conjux sit absens.* — 26. *Quot peccata committat jactans se de peccato patrato.* — 27. *An liceat delectatio de re solo jure positivo prohibita.* — 28. *Quid explicandum in delectatione?* — 29. *An peccet exercens actionem, ex qua intelligit delectationem carnalem orituram.*

Dubium III. De distinctione peccatorum. 32

Articulus I. Quæ peccata distinguantur specie. 32

30. *Quomodo peccata differant specie quoad materiale, et quomodo quoad formale peccati.* — 31. *Ex quotuplici radice desumatur diversitas specierum.* — 32. *An peccata specie distinguantur ex oppositione ad*

pag.

virtutes, vel ex diversitate objectorum. — 33. *An ex præceptis diversis peccata specie distinguantur.* — 34. *An peccatum ex objecto levius possit excedere gravitatem peccati superioris speciei.*

Articulus II. Quæ peccata distinguantur numero. *36*

35. *Vide omnia, quæ super hoc puncto dicuntur a* Busemb. — 36. *Ex quibus radicibus desumatur distinctio numerica. De* prima *radice, quæ est* multiplicitas actuum moraliter interruptorum. — *38*

37. *Et I. Quomodo interrumpantur* actus interni *circa peccata* cordis. — 38. *Quomodo circa peccata* oris et operis. — 39. *An malum propositum interrumpatur per diuturnum tempus.* — 40. *Quid, si tamen voluntas permaneat in aliquo effectu?* *39*

41. *II. Quomodo interrumpantur aut uniantur* actus externi. — 42. *An explicanda omnia media apposita ad peccandum.* — 43. *Quid, si quis ab initio voluerit tangere, sed postea fornicetur?* — 44. *Quid, si quis centenis vicibus interpolatim furetur aureum ex intentione ab initio furandi centum? Et quot sacrilegia committat celebrans tres missas in mortali in die nativitatis Domini.* — *41*

45. *De* secunda *radice, quæ est* diversitas objectorum totalium. — 46. *Illationes hujus radicis.* — 47. *Qu. 1. Quot peccata committit, qui eodem actu blasphemat 12 apostolos?* — 48. *Qu. 2. Quot, si quis detrahit vel conviciatur aliquem diversis contumeliis?* — 49. *Qu. 3. Quot, si quis detrahit alicui coram pluribus?* — 50 *Qu. 4. Quot, si quis negat plures articulos fidei? Qu. 5. Quot, si quis optat diversa mala inimico? Qu. 6. Quot, si confessarius in mortali plures absolvat? Et quid, si sacerdos pluribus eucharistiam ministret? Qu. 7. Quid, si sacerdos projiciat breviarium in mare, prævidens se reddi impotentem ad recitandum?* (De hoc vide dicenda l. 5. n. 149.) *44*

pag.

CAPUT II.

De peccatis in specie, mortali et veniali.

Dubium I. Quid sit peccatum mortale et veniale. *49*

51. *Quid mortale, et quid veniale?* — 52. *Quotuplici modo peccatum potest esse mortale? Notabile advertendum pro iis, qui de facili damnant de mortali.*

Dubium II. Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale. *51*

53. *Quæ requirantur ad peccatum mortale.* — 54. *Ex quibus causis mortale possit fieri veniale. Et I. ex imperfecta advertentia.* — 55. *II. ex imperfecto consensu.* — 56. *III. ex parvitate materiæ.* — 57. *Vide resolutiones.* — 58. *Quid, si quis vovisset dare ter mille aureos, et tres non solveret?*

Dubium III. Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actu indifferens, transeat per accidens in mortale. *54*

59. *Quomodo peccatum veniale fit mortale? I. ob finem adjunctum.* — 60. *II. ob ultimum finem constitutum.* — 61. *III. ob contemptum.* — 62. *IV. ob scandalum.* — 63. *V. ob periculum incidendi in mortale.* — 64. *An sit in statu peccati mortalis, qui proponat committere omnia venialia.*

CAPUT III.

De peccatis capitalibus in specie.

Dubium I. Quid sit superbia et quale peccatum. *58*

Dubium II. Quid sit avaritia. *61*

68. *Quid sit avaritia.* — 69. *Quæ sint filiæ avaritiæ.*

pag.

— 70. *Quando et quomodo peccent aperientes et legentes litteras alienas.*

Dubium III. Quid sit luxuria. *65*

Dubium IV. Quid sit invidia. *66*

Dubium V. De gula. *68*

Articulus I. Quid sit gula. *68*

Articulus II. Quid sit ebrietas. *70*

75. *In quo consistit peccatum ebrietatis; et quando est mortale.* — 76. *An sit peccatum, se inebriare ex præscripto medici vel ex metu mortis.* — 77. *An sit semper mortale, alium inebriare.* — 78. *Quando ebrietas excusetur a mortali. An sint peccata omnia mala commissa in ebrietate.*

Dubium VI. Quid sit ira. *77*

79. *Quando ira sit peccatum.* — 80. *De peccatis, quæ oriuntur ab ira.* — 81. *An contumelia aliquando culpa vacet.* — 82. *Quotuplex est contumelia?* — 83. *Quæ requirantur, ut maledictio sive imprecatio contra homines sit mortale.*

Dubium VII. Quid sit acedia. *80*

LIBER TERTIUS.

DE PRAECEPTIS VIRTUTUM THEOLOGICARUM.

TRACTATUS I.

DE PRAECEPTO FIDEI.

CAPUT I.

Quæ mysteria fidei necessario credenda sint. *82*

1. *Quæ mysteria credenda necessitate medii.* — 2. *An mysteria ss. Trinitatis et incarnationis sint credenda explicite.* — 3. *Quæ ex præcepto scienda, et*

pag.

an memoriter. — 4. *Quale sit objectum fidei materiale, et quale formale.*

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum fidei. 89

5. *Quos et quando obliget præceptum fidei.* — 6. *Notantur propos. damnatæ in hac materia.* — 7. *Quoties teneamur in vita elicere actus fidei et spei.* — 8. *Quoties actus charitatis.* — 9. *Quando hæreticus teneatur suam sectam ejicere.* — 10. *An circa fidem liceat sequi opinionem minus probabilem.* — 11. *Quando teneamur fidem exterius confiteri, et qui teneantur jure ecclesiastico ad externam professionem fidei.*

CAPUT III.

An aliquando liceat exterius fidem veram negare aut falsam profiteri. 96

12. *An liceat umquam positive fidem negare.* — 13. *An uti verbis ambiguis, an tacere.* — 14. *An fugere.* Vide alia *ibid.* — 15. *An uti vestibus vel signis infidelium.* — 16. *An audire conciones hæreticorum;* vide alia *ibid.*

CAPUT IV.

De infidelitate et vitiis fidei oppositis.

Dubium I. Quid et quotuplex sit infidelitas. 100

Dubium II. De judaismo. Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta christianis. 100

Dubium III. Quid sit hæresis. 101

TRACTATUS II.

CAPUT UNICUM.

pag.

De præcepto spei. 104

20. *Quomodo definiatur spes.* — 21. *Quale sit objectum* materiale *spei, et quale sit* formale. *An peccet contra spem peccator differens pœnitentiam, sperando veniam ante mortem;* ibid. *v. dicit.*

TRACTATUS III.

DE PRAECEPTO CHARITATIS.

CAPUT I.

An, quando et quomodo obliget præceptum charitatis Dei. 107

22. *Quomodo Deus amandus.* — 23. *Quando obliget præceptum charitatis.* — 24. *Resolvuntur casus. Quale sit objectum materiale charitatis;* ibid. vers. *objectum. An sit objectum charitatis desiderium possidendi Deum;* ibid. *dub. 1. An dilectio divinæ bonitatis, tamquam nobis convenientis;* ibid. *dub. 2.*

CAPUT II.

De præceptis charitatis erga proximum. 110

Dubium I. Quis ordo servandus inter personas, quæ diliguntur. 111

25. *Qualis sit ordo charitatis erga seipsum et proximum.* — 26. *An liceat aliquando se privare bonis spiritualibus vel se exponere periculo peccandi ob charitatem.* — 27. *Quando teneamur succurrere proximo.*

Dubium II. De odio et dilectione inimicorum. 115

28. *An quisque teneatur inimico exhibere communia signa dilectionis.* — 29. *An injuriam remittere.*

pag.

— 30. *An abominatio sit licita; an in confessione explicanda sit species mali proximo volili; et an aliquando liceat proximo velle malum.*

Dubium III. De præcepto eleemosynæ seu misericordiæ corporalis. *121*

31. *An teneamur dare eleemosynam ex bonis vitæ aut statui necessariis.* — 32. *An succurrere pauperibus in necessitatibus communibus.* — 33. *An possimus facere eleemosynam de bonis alienis.*

Dubium IV. De misericordia spirituali seu præcepto correptionis fraternæ. *128*

34. *Ob quale peccatum proximi teneamur ad correptionem.* — 35. *An ob peccatum leve.* — 36. *An ob peccatum factum ex ignorantia.* — 37. *Quid, si correptio omittatur ob timorem?* — 38. *An in dubio teneamur corripere.* — 39. *An, quando abest periculum relapsus, vel si adsit alius idoneus, vel non sit spes fructus, vel si expectetur occasio.* — 40. *Qui teneantur corrigere.* — 41. *Quinam ordo servandus in correptione.* — 42. *Resolutio plurium casuum.*

Dubium V. De scandalo. *135*

Articulus I. Quid, quotuplex sit, et quale peccatum. *135*

43. *Quale est scandalum activum, et quale passivum?* — 44. *Resolutio plurimorum casuum apud* Busemb. — 45. *Quando scandalum sit speciale peccatum.* — 46. *An circumstantia inductionis sit necessario in confessione explicanda.* — 47. *An liceat petere aliquando a parato ad peccandum id, quod ille non præstabit sine peccato.*

Articulus II. An et quando scandalum passivum permitti possit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat. *146*

48. *Quando scandalum passivum permitti possit.* — 49. *An sufficiat sola utilitas ad petendum mutuum ab usurario, et sacramenta a ministro excommunicato*

pag.

el peccatore. — 50. *An aliquando teneamur omittere el differre bona spiritualia ad vitandum scandalum alterius.* — 51. *An aliquando teneamur omittere quælam præcepta.* — 52. *An dimittere bona temporalia; an peccet graviter mulier utens veste virili* (vide *ibid.* alios casus). — 53. *An puella decenter ornata teneatur se avertere a conspectu alicujus particularis eam concupituri.* — 54. *Quid, si ornet ornatu superfluo?* — 55. *Quid, si putet in genere, aliquos scandalizandos? et an peccent graviter mulieres pectus ostendentes.* — 56. *Quomodo peccent obscœna componentes aut repræsentantes aut pingentes.* — 57. *An liceat suadere minus malum ad majus evitandum.* — 58. *An aliquando liceat permittere ruinam proximi.*

Articulus III. An liceat alterius peccato materialiter cooperari. 161

59. *Quando liceat materialiter cooperari peccato proximi.* — 60. *An liceat nubere cum sponso existente in mortali vel obstricto voto castitatis.* — 61. *An reddere debitum eidem.* — 62. *An dare communionem peccatori occulto* (vide etiam l. 6. n. 658). — 63. *Quid liceat famulis; et quæ sit cooperatio materialis, et quæ formalis.* — 64. *An comitari herum ad lupanar etc.; et an comitari concubinam ad herum.* — 65. *An deferre munera meretrici.* — 66. *An aperire ostium meretrici; an deferre scalam, ut dominus ascendat ad mulierem.* — 67. *An scribere litteras amatorias.* — 68. *An ministrare carnes in die vetito.* — 69. *An liceat cauponibus dare vinum ebriosis vel carnes in die vetito* (vide alia apud *Busemb.*) — 70. *An locare domum meretrici et usurariis.* — 71. *An vendere aleas, gladios, venena etc.* — 72. *An agnum Judæo.* — 73. *An liceat christianis captivis remigrare etc.* — 74. *An adjuvare tyrannum.* — 75. *An vehere annonam ad hæreticos, an aurigis vehere meretricem.* — 76. *An accipere munera ab amasio; an reddere gladium occisuro.* (Sed vide veram sententiam lib. 4. n. 571. *v. secus.*) — 77. *An liceat petere juramentum a pejeraturo; et mutuum ab usurario sine gravi causa.* — 78. *An adjuvare usura-*

pag.

rium (vide etiam l. 4. n. 789.); *an dare muluum abusuro* (vide etiam l. 4. n. 785). — 79. *An petere sacramenta ab excommunicato vel a peccatore; et an a parato.* — 80. *An dare cibos vetitos.*

APPENDIX.

Dissertatio *de justa prohibitione et abolitione librorum nocuæ lectionis.* 175

CAPUT I.

Demonstratur utilitas ac necessitas prohibendi libros noxiæ lectionis. 176

CAPUT II.

Demonstratur, quod sancta Dei ecclesia usque ab initio ex apostolorum præcepto pro abolitione pravorum librorum sollicita fuit. *pag.* 186

CAPUT III.

Fusius ostenditur, ecclesiæ præcipuum et proprium semper fuisse, libros malos proscribere, et hujusmodi jurisdictionem semper ecclesiam exercuisse. 193

CAPUT IV.

Respondetur inanibus adversariorum objectionibus, quibus impugnatur librorum prohibitio ab ecclesia indicta. 201

Resolvuntur quædam dubia ad praxim spectantia. 222

Annotatio Editoris circa lectionem librorum prohibitorum in Germania. 228

LIBER QUARTUS.

DE PRAECEPTIS DECALOGI ET ECCLESIAE.

TRACTATUS I.

DE PRIMO PRAECEPTO DECALOGI.

CAPUT I.

pag.

De superstitione et speciebus ejus. *235*

Dubium I. Quid sit et quotuplex. *235*

1. *Quid est superstitio?* — 2. *Quotuplex est superstitio?* — 3. *Quis committat superstitionem falsi cultus.* — 4. *Quid superstitio cultus superflui?*

Dubium II. De divinatione. Quid et quotuplex sit. *237*

5. *Quid est divinatio?* — 6. *Alia est cum expressa invocatione dæmonis, alia cum tacita.* — 7. *An divinare sit semper peccatum mortale.* — 8. *De virga divinatoria. Resolutio casuum.* — 9. *An liceat divinare per somnia.* — 10. *An sit licita astrologia, et qualis.* — 11. *An liceat adhibere sortem divinatoriam.* —

Dubium III. Quid et quotuplex sit idololatria. *245*

Dubium IV. Quid et quotuplex sit vana observantia, et unde colligatur. *246*

14. *Quæ sit vana observantia et quotuplex.* — 15. *An sit culpa gravis.* — 16. *Quomodo cognosci possit.* — 17. *Resolutio casuum.* — 18. *An detur et licita sit virtus in iis, qui vocantur* salvatores. — 19. *An arcendi, qui faciunt mira supernaturalia.* — 20. *Quid in dubio præsumendum?* — 21. *An liceant* ensalmi. — 22. *An detur* fascinatio *naturalis.*

Dubium V. Quid sit maleficium, et quomodo possit tolli. *253*

23. *Quid et quotuplex maleficium?* — 24. *Quæ re-*

pag.

media liceat adhibere contra maleficium. — 25. *An liceat petere a malefico parato, ut tollat maleficium cum alio; et an in dubio, num sciat modum licitum solvendi.* — 26. *Quid de* strigibus? — 27. *Quam excommunicationem incurrant malefici.* — 28. *Quomodo confessarius se gerere debeat cum magis et maleficis.*

CAPUT II.

De irreligiositate ejusque speciebus.

Dubium I. Quid sit tentatio Dei. 258

29. *Quid est tentatio Dei?* — 30. *An in tentatione Dei detur parvitas materiæ, et quæ sit tentatio interpretativa.* — 31. *An peccet, qui petit a Deo miraculum.* — 32. *An, qui offert se ad martyrium; et an, qui respuit medicinas.*

Dubium II. Quid et quotuplex sit sacrilegium. 261

33. *Quid et quotuplex sacrilegium?* — 34. *Quales species sacrilegii sint explicandæ.* — 35. *Quæ sint sacrilegia* personalia.

36. *Quæ* localia. — 37. *An vetentur in ecclesia mercatus, convivia, judicia etc.* — 38. *An sit sacrilegium, extrahere hominem ab ecclesia, atrio etc.* — 39. *An omne furtum in ecclesia sit sacrilegium; an in sacristia.*

40. *Quæ sacrilegia* realia. — *An liceat vasa et vestes sacras convertere in usum profanum.* — 42. *An sit sacrilegium, lædere bona ecclesiasticorum, detinere legata pia, decimas non solvere.* — 43. *An sit sacrilegium mentaliter peccare in ecclesia; an omittere sacramenta tempore debito.* — 44. *An censuræ contra sacrilegos incurrantur ipso facto.* — 45. *An sit sacrilegium, furari reliquias.* — 46. *An peccare die festo.* — 47. *An violare vota.* — 48. Vide alia *ibid.*

pag.

Dubium III. De simonia. 269

Articulus I. Quid sit et quotuplex. 269

49. *Quid sit simonia et quotuplex.* — 50. *An possit dari parvitas materiæ in simonia.* — 51. *Quando sit simonia dare temporale pro spirituali.* — 52. *An sit simonia, dare beneficium alicui, ut se sustentet; vel sola ratione amicitiæ aut precum.* — 53. *An sit simonia, deducere in pactum obligationem antidoralem.* — 54. *An dare spirituale principaliter ob temporale.* — 55. *An sit simonia accipere aliquid pro administratione sacramentorum; et an principaliter ob lucrum temporale ab eis captandum.* 270

56. *Quid intelligatur per* munus a manu. — 57. *An sit simonia, dare mutuum ob spirituale.* — 58. *An solvere pensionem ob beneficium.* — 59. *An dare aliquid, ut alter præstet quid spirituale pro seipso accipiente.* — 60. *An dare beneficium cum aliquo onere spirituali; an resignare vel præsentare cum onere.* 279

61. *Quid per* munus ab obsequio. — 62. *An sit simonia inservire ob beneficium.* 281

63. *Quid per* munus a lingua. — 64. *An sit simonia, dare aliquid mediatori, ut obtineat tibi beneficium.* — 65. *Quid, si sit intercessor mediatus?* — 66. *Quid, si promittas dare eleemosynam alicui monasterio?* 281

67. *Quæ sit simonia* mentalis; *quæ* conventionalis; *quæ* realis. — 68. *Quæ* juris divini, *quæ* humani. — 69. *An detur simonia tantum de jure humano.* — 70. *An vendere beneficia sit simonia de jure divino.* — 71. *An sit simonia vendere juspatronatus; et an de jure divino. An vendere jus sepulturæ.* — 72. *An beneficia possint permutari.* — 73—76. *Quomodo possit permutari beneficium cum pensione; et cujus auctoritate; et an episcopi possint pensiones constituere.* — 77—80. *Quomodo in beneficiis liceat transigere.* — 81—84. *Quomodo fieri possint renuntiationes beneficiorum.* 283

85—90. *Quotuplex sit simonia* confidentialis; *et quæ ejus pœnæ.* — 91. *Quomodo fiat simonia pro ingressu ad religionem.* — 92. *An liceat ali-* 293

pag.

quid accipere pro sustentatione ingressuri. — 93. *An liceat pro catechizando etc.* — 94. *An pro instruendo aliquo in sacra doctrina.* — 95. *An pro absolvendo etc.* — 96. *An pro danda dispensatione in matrimonio.* — 97. *An liceat dare aliquid, ut alter omittat rem spiritualem.* — 98. *An ad redimendam vexationem.* — 99. *An possit pecunia redimi vexatio circa possessionem beneficii.* — 100. *Quid, si nondum sit acquisitum jus in re? Quid, si quis corrumperet electores, ne te eligerent?* — 101. *Quid, si alter solis precibus impediret?* — 102. *An possis dare pecuniam, ne alter se opponat tuæ electioni.* — 103. *An, ne eligat indignum, vel ut eligat dignum.* — 104. *An, ut non concurrat ad beneficium, quod tu cupis;* vide alia apud *Bus.*

Articulus II. Quæ sit pœna simoniæ. *307*

105. *Quænam simonia inducat pœnas; et an incurrantur pœnæ in venditione sacramentorum aut capellaniæ non collativæ etc.* — 106. *An ad incurrendas pœnas simonia debeat esse completa ex utraque parte.* — 107. *An incurrat pœnas, qui obtinet beneficium per fictam promissionem pecuniæ.* — 108. *An incurrantur pœnæ per simoniam tantum de jure ecclesiastico; an ob ingressum in religionem.*

109. *Quæ sint pœnæ ob simoniacam ordinationem.* — 110. *An etiam ob collationem primæ tonsuræ.* — 111. *Quæ sint pœnæ ob simoniam in beneficiis.* — 112. *An incurrantur pœnæ in venditione vicariatus vel alius officii amovibilis; necnon pensionis, capellaniæ, aut sacramentorum et jurisdictionis.* — *Quæritur I., an sint nullæ electiones simoniacæ ad prælaturas regularium.* — *Quær. II., an pœnæ ob beneficia simoniace accepta incurrantur ab ignorantibus.* — *Quær. III., an beneficiarius simoniacus ipso facto privetur beneficiis obtentis, et fiat inhabilis ad futura obtinenda.* — *Quær. IV., an electio Pontificis simoniace sit nulla.* *310*

Articulus III. An et cui restituendum, quod simoniace acceptum. *318*

113. *Nihil spirituale simoniace acceptum restituen-*

pag.
dum nisi beneficium et ejus fructus. — 114. *Restituendum est pretium acceptum pro beneficio, ordinatione etc.* — 115. *Cui restituendum?* — 116. *Cui restituendi fructus beneficii simoniace accepti?* — 117—120. *Qui possint dispensare in prædictis pœnis.*

TRACTATUS II.

DE SECUNDO PRAECEPTO DECALOGI.

CAPUT I.

Quid et quotuplex blasphemia. 323

121. *Quid est blasphemia?* — 122. *Quotupliciter blasphematur contra Deum?* — 123. *Quando est denuntianda blasphemia hæreticalis?* —124—125. *Quæ dicteria sunt vel non blasphemiæ?* — 126. *An explicandum, si quis directe intendat Deum inhonorare.* — 127. *Ad quid teneatur* consuetudinarius. — 128. *Quid, si quis proferat:* O mors Dei! O vulnera Christi! *irascens contra hominem?* — 129. *An sit blasphemia, maledicere creaturis et diebus.* — 130. *An maledicere mortuis; an maledicere fidei.* — 131. *An imprecare aliis vel sibi dæmonem.* — 132. *An differant specie blasphemiæ contra Deum et sanctos.* —

Epistola responsiva de maledictione mortuorum. 336

Adnotatio editoris circa peccatum blasphemiæ quoad Germanos. 358

CAPUT II.

De juramento.

Dubium I. Quid sit juramentum. 362

133. *Quid sit juramentum.* — 134. *Quæ sint vera juramenta.* — 135. *An dicere:* per conscientiam meam, vel: animæ meæ. — 136. *An dicere:* Juro ita esse. — 137. *An dicere:* Tam verum est, quam sol lucet; vel: Verum est sicut evangelium. — 138. *An jurare per creaturas.*

pag.

Dubium II. Quotuplex sit juramentum. 366

139.—141. *Quotupliciter dividatur juramentum.* — 142. *An omnia juramenta sint ejusdem speciei.* — 143. *An sit juramentum:* **Puniat me Deus, si mentior!**

Dubium III. An et quando sit licitum jurare. 368

144. *An liceat jurare; et quæ requirantur ad licite jurandum.* — 145. *Quid de* **judicio** *requisito?* — 146. *Quid de* **justitia**? *An sit mortale defectus justitiæ in juramento assertorio. Quid de dicentibus:* **Per Deum te occidam?** — 147. *Quid de* **veritate** *requisita?* — 148. *Quæ certitudo requiratur ad jurandum.* — 149. *An liceat petere juramentum a pejeraturo.* — 150. *An excusentur a mortali rustici pejerantes; et quomodo admonendi.*

Dubium IV. An in juramento liceat uti æquivocatione. 372

151. *An liceat jurare cum* **amphibologia.** — 152. *An vero cum* **restrictione mentali.**

153. **Resolvuntur casus:** *De confessario affirmante, se nescire peccatum confessum;* — 154. *de reo vel teste, non legitime interrogato.* — 155. *Quid, si legitime rogetur et æquivoce juret?* — 156. *et an reus capitis teneatur crimen confiteri.* — 157. *De pœnitente interrogato de peccato confesso;* — 158. *de paupere indigente re aliena;* — 159. *de debitore, qui alias non tenetur;* — 160. *de rogato a judice, an sit locutus cum reo et similibus;* — 161. *de creditore asserente, nihil sibi solutum;* — 162. *de adultera negante crimen;* — 163. *de requisito ad mutuandum;* — 164. *de mercatore etc.;* — 165. *de famulo asserente, dominum non esse domi;* — 166. *de assumendis ad doctoratum;* — 167. *de asserente acceptionem pecuniæ, quam non recepit;* — 168. *de asserente falsum, addendo submisse aliquid verum.* — 169. *An liceat alicui non rogato æquivoce jurare.* — 170. *Vide alios casus apud* **Busemb.** — 171. *An liceat jurare sine*

pag.

animo jurandi. (Sed de hoc vide fusius *n. 172. dub. 5.*) *Quær., an simulatio sit aliquando licita.*

Dubium V. Quæ et quanta sit obligatio juramenti promissorii. *385*

172. *Quotuplex veritas affirmanda sit in juramento promissorio. Quale autem peccatum sit juramentum promissorium fictum, et quomodo obliget.* — 173. *An peccet graviter non implens promissum in re parva.* — 174. *An obliget juramentum metu extortum.* — 175. *Quid, si sit errore vel dolo extortum?* — 176. *An obliget juramentum de re mala aut vana.* — 177. *Quid de juramento in favorem tertii?* — 178. *An juramentum non ludendi excludat ludum moderatum.* — 179. *An obliget juramentum factum contra primum.* — 180. *An juramentum sequi debeat conditionem promissionis.* — 181. *Quomodo obliget juramentum servandi statuta alicujus collegii.* — 182. *De juramento medicorum non visitandi etc.* — 183. *De juramento servandi secretum, dicendi veritatem et solvendi debitum.* — 184. *An obliget juramentum factum concubinæ non cognoscendi aliam.* — 185. *An promissio prodiga cum juramento obliget.* — 186. *An obliget juramentum redeundi ad carcerem. De juramento parentum ac dominorum puniendi filios ac famulos.*

Dubium VI. Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio juramento obligationem contraxit. *400*

187. *An excuset mutatio circumstantiarum.* — 188. *An excuset cessatio causæ finalis.*

Dubium VII. Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, et remissionem. *402*

189. *Quis possit irritare juramenta; et quis dispensare.* — 190. *An dispensans in votis possit et in juramentis.* — 191. *De commutatione et relaxatione juramenti.* — 192. *Quid, si juramentum sit factum in favorem tertii?* — 193. *An possit remitti ab ipso tertio.*

pag.

APPENDIX de adjuratione, et præcipue de adjuratione dæmonum. *406*

CAPUT III.

De voto.

Dubium I. Quid sit votum et quotuplex. *409*

194. *Quid est votum?* — 195. *Quotuplex est votum?*

Dubium II. Quæ requiratur voti deliberatio et intentio. *410*

196. *De deliberatione requisita ad votum.* — 197. *De voto emisso ex metu.* — 198. *De voto emisso ex errore.* — 199. *An obliget simplex propositum.* — 200. *An ad votum sufficiat promissio implicita.* — 201. *Quale propositum voluntatis requiratur ad votum. Hinc plura quæruntur, et I.: An teneatur ad votum, qui positive noluit promittere et se obligare; II. qui non habuit animum implendi; III. qui negative noluit se obligare, sciens obligationem voti. Qu. I. Quid, si nesciens?* — *Qu. II. Quid, si quis voluit promittere, et positive noluit se obligare?* — *Qu. III. Quid, si quis dubitet, an se voluerit obligare, vel an noverit obligationem voti? Quid, si dubitet, an fecerit propositum aut votum?*

Dubium III. Quæ requiratur materia voti. *418*

202. *An teneat votum de re impossibili.* — 203. *An votum vitandi omnia venialia. Quid, si quis voveat vitare omnia mortalia et venialia collective?* — 204. *An valeat votum de re vana.* — 205. *An sit mortale, vovere malum veniale.* — 206. *An valeat votum factum ex malo fine.* — 207. *An votum impeditivum majoris boni.* — 208. *An valeat votum non petendi dispensationem.* — 209. *An votum nubendi.* — 210. *An votum non vovendi.*

Dubium IV. Quæ et quanta obligatio voti? *425*

211. *An votum de re levi aliquando graviter obliget.* — 212. *Quid, si negligas votum de re levi per annum?*

pag.

— 213. *Vide alia apud* Busemb. — 214. *An hæres teneatur ad vota defuncti.* — 215. *An pater possit per vota lædere legitimam filiorum.* — 216. *De votis de facto alieno.* — 217. *An vota possint impleri per alium.*

218. *An peccet impediens, impleri conditionem appositam suo voto.* — 219. *Notanda circa conditiones in votis.* — 220. *An transacto die promisso tenearis ad votum.* — 221. *An votum indeterminatum semper obliget; et quæ dilatio sit mortalis.* — 222. *Quid, si quis voveat religionem se ingressurum sine certo loco vel certa religione?* — 223. *Quid, si quis voveat, se non lusurum sub pœna?* — 224. *Plura notabilia advertenda circa vota.* 429

Dubium V. Quot modis tollatur obligatio voti. 437

225. *Tollitur obligatio voti, 1. per materiæ mutationem, 2. per auctoritatem humanam. Vide resolutiones.* — 226. *An sit obligatio implendi votum, si superveniat circumstantia non prævisa. Quid vero de votis simplicibus castitatis et religionis, et quid de solemnibus?* vide lib. 5. n. 50.

Dubium VI. De voti irritatione.

Articulus I. An et quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem. 440

227. *Quis possit vota irritare.* — 228. *An liceat irritare vota sine causa.* — 229. *Quæ vota filiorum possint irritare pater, avus, tutor etc.* — 230. *Quæ possit irritare mater.* — 231. *An vota subditorum valeant, donec irritentur.* — 232. *Quid, si quis per errorem æstimabatur pater, maritus etc.?* — 233. *Quis possit irritare vota religiosorum et monialium; an abbatissa.* — 234. *An vir possit irritare omnia vota uxoris.* — 235. *An uxor vota viri.* — 236. *Quid, si mutuo consensu voveant castitatem?* — 237. *An superior possit irritare vota facta ante subjectionem. Quid, si dubium sit, an sint emissa ante vel post subjectionem?* — 238. *An autem vota facta tempore subjectionis possint post illud irritari.* — 239. *Quid, si superior ea ratifica-*

pag.

verit? — 240. *Quæ vota servorum aut famulorum possint a domino irritari.*

241—242. Articulus II. Quis vota indirecte possit irritare. *451*

Dubium VII. Quid sit commutatio voti. *452*

243. *Quando possint commutari vota.* — 244. *An possit quis commutare sibi votum in opus æquale.* — 245. *An valeat commutatio in minus sine justa causa.* — 246. *Vide alia notanda.* — 247. *An habens facultatem possit mutare in aliquantulum minus.* — 248. *An facta commutatione possit vovens implere votum per primam promissionem.* — 249. *An facta impossibili re commutata teneatur vovens implere primam; an, qui immemor voti præstat opus promissum, a voto liberetur.*

Dubium VIII. Quid sit dispensatio, et quis possit dispensare in votis. *459*

250. *Quæ causa requiratur ad dispensandum.* — 251. *Quid, si dispensatio sit facta bona fide, sed sine causa?* — 252. *Quæ causæ sufficiant ad dispensandum. Quid, si dubium sit, an adfuerit causa?* — 253. *An sufficiat imperfecta deliberatio aut libertas.* — 254. *Vide alia notanda.* — 255. *An dispensari possit in voto facto in beneficium tertii; et quid de voto et juramento perseverantiæ, quod præstatur in quibusdam congregationibus?*

256. Qui possint dispensare; *an Papa in votis solemnibus; an episcopi in votis simplicibus; qui possint facultatem dispensandi delegare; an habentes facultatem valeant dispensare cum seipsis.* — 257. *An prælati regulares possint dispensare in omnibus votis religiosorum; an novitiorum; an sæcularium.* *465*

258. *De votis reservatis plura notabilia.* — 259. *An juramentum castitatis aut religionis sit reservatum sicut votum.* — 260. *An, commutato voto reservato, materia subrogata etiam reservata sit.* — 261. *An etiam sint reservata vota castitatis et religionis conditionalia aut pœnalia.* — *468*

pag.

262. *An cum peregrinis possit dispensari ab episcopo loci in votis et legibus communibus.* Remissive ad l. 1. n. 158. et lib. 4. n. 332. in fin. *v. an autem.* 473

TRACTATUS III.

DE TERTIO ET QUARTO PRAECEPTO.

CAPUT I.

Quid tertium præceptum: *Memento, ut diem sabbati sanctifices.* 474

263. *An hoc præceptum sit naturale vel cæremoniale.* — 264. *An hoc præcepto præcipiatur cultus interior; et an hoc præceptum sit affirmativum.* — 265. *An observantia dominicæ sit de jure divino.* — 266. *An episcopi possint festa indicere.* — 267. *A quo tempore incipiat obligatio festi.* — 268. *Ad quid obliget hoc præceptum. Quibus festis permittantur opera servilia in regnis Siciliæ.* — 269. *An sit obligatio audiendi concionem; et qualis sit obligatio episcoporum et parochorum concionandi.* — 270. *Qui teneantur observare festa.* — 271. *An in festis liceat injungere servilia infidelibus.*

Dubium I. Quæ opera tum hoc præcepto tum ab ecclesia prohibeantur. 482

272. *Quæ sint opera servilia.* — 273. *An sit duplex peccatum peccare die festo.* — 274. *Quæ opera non sint servilia.* — 275. *An itinerari.* — 276. *An ducere currus vel jumenta onusta.* — 277. *An molere.* — 278. *An docere, scribere, canere etc., etiamsi fiant ob lucrum.* — 279. *An transcribere.* — 280. *An pingere.* 281. *An delineare, retrahere et an sculpere.* — 282. *An liceat typographis componere; et an distillare.* — 283. *An venari et piscari.* — 284. *Quæ sint opera forensia vetita in festis.* — 285. *An liceant venditiones et contractus.* — 286. *An liceant nundinæ et mercatus.* — 287. *An liceat excommunicare, conficere testamenta et similia.*

pag.

Dubium II. Quæ causæ excusent ab observatione festorum, ob quas opera prohibita licita sint. *490*

288. *Qui possint* **dispensationem** *dare ad laborandum.* — 289. *Quinam laborantes excusentur ex* **consuetudine.** — 290. *An vertentes segetes etc.; an barbitonsores et sutores; et quid sufficiat ad notitiam consuetudinis.* — 291. *Quomodo excuset* **pietas.** — 292. *An liceat die festo verrere templum, ornare altaria, erigere sepulcrum etc.* — 293. *An liceat laborare ad subveniendum pauperibus vel locis piis.* — 294. *Quomodo excuset* **charitas** *erga proximum.*

295. *Quomodo* **necessitas.** — 296. *An excusentur famuli a domino coacti ad laborandum.* — 297. *An pauperes reficientes vestes etc.* — 298. *An liceat die festo coquere cibos, occidere animalia, conficere pastillos et colligere fructus.* — 299. *An conficere panem.* — 300. *An mederi, conflare ferrum, coquere calcem, vitrum etc.; an et ferrare equos.* — 301. *An liceat laborare ob magnum lucrum; et an ob id etiam omittere sacrum.* — 302. *An ad vitandum otium.* — 303. *An excusentur instauratores viarum etc., et sartores perficientes vestes die festo.* *495*

304. *Quomodo excuset* **utilitas** *ad publicam lætitiam.* — 305. *Quomodo excuset* **parvitas materiæ.** — 306. *An peccet graviter mandans sex famulis, ut laborent per horam.* — 307. *Unde sumatur gravitas materiæ in forensibus.* *501*

Dubium III. Quæ opera diebus festis præcipiantur. *503*

308. *Quomodo præcipiatur diebus festis auditio concionis et missæ.* — 309. *An satisfaciat recitans sub missa officium etc.; an inserviens missæ.* — 310. *Quænam omissio sit gravis in audiendo sacro.* — 311. *An liceat audire successive duas missas dimidias.* — 312. *E quo loco possit audiri missa.* — 313. *An in audienda missa requiratur attentio interna.* — 314. *An satisfaciat peccata confitens tempore missæ.* — 315. *An extasim patiens.* — 316. *An dormitans.*

pag.

— 317. *An confabulans, se vestiens aut calceans, aut deambulans aut colligens eleemosynas, canens etc.* — 318. *In qua ecclesia audienda sit missa.* — 319. *Quinam satisfaciant audiendo missam in oratoriis privatis; an satisfaciant audientes in littore aut castris.*

Dubium IV. An sit obligatio audiendi missam in parochia dominicis et festis majoribus (320 — 323). *527*

Annotatio Editoris circa missam parochialem. *532*

Dubium V. Quæ excusent ab auditione sacri. *535*

324. *An habens privilegium oratorii teneatur conducere sacerdotem.* — 325. *Quomodo excusentur navigantes vel incarcerati vel infirmi aut excommunicati.* — 326. *An excusentur custodientes domos etc., vel timentes, ne incarcerentur, aut assistentes infirmis.* — 327. *An uxores, filii et famuli timentes offensionem dominorum.* — 328. *An aliquando viatores.* — 329. *Quæ distantia ab ecclesia excuset ab audienda missa.* — 330. *An excusentur fœminæ ratione luctus vel partus, vel quia non habent vestes convenientes; et an puellæ prægnantes, vel tempore, quo faciendæ sunt proclamationes pro ipsis.* — 331. *An possit omittere sacrum puella sciens, se ab aliquo turpiter concupisci.* — 332. *An excuset omissio magni lucri; an aliud bonum spirituale majus. An peregrini ad breve tempus commorantes teneantur audire missam in loco, ubi id est de præcepto.*

CAPUT II.

De quarto præcepto: *Honora patrem etc.*

Dubium I. Ad quid teneantur liberi erga parentes. *544*

333. *Quæ teneantur filii præstare parentibus circa amorem.* — 334. *Quæ circa reverentiam.* — 335. *Quæ circa obedientiam.*

pag

Dubium II. Ad quid teneantur parentes erga filios. *550*

336. *Quæ teneantur parentes præstare filiis quoad alimenta et educationem.* — 337. *An teneatur pater dotare filiam nuptam contra ejus consensum.* — 338. *Sanctio Neapolitana circa alimenta filiorum.* — 339. *Ad quid aliud teneantur parentes.* — 340. *Ad quid teneantur fratres.* — 341. *An possint aliquando parentes filios exhæredare; et quæ sint causæ justæ exhæredandi* (vide etiam n. 948. et 949).

Dubium III. Ad quid teneantur tutores, curatores, qui parentum sunt loco. *554*

Dubium IV. Quæ obligatio dominorum et famulorum, aliorumque superiorum et inferiorum erga se invicem. *556*

342. *Quid teneantur superiores præstare subditis. An principes teneantur eligere digniores ad officia.* — 343. *Quid teneantur famuli præstare dominis.* — 344. *An famuli non impedientes furta rerum domini teneantur ad restitutionem.* — 345. *An famulus conductus ad annum discedendo possit petere stipendium.* — 346. *An ægrotans teneatur postea famulatum supplere.* — 347. *An elapso triennio possit salarium exigere.* — 348. *Quando famulus inserviens, nulla statuta mercede, possit exigere stipendium.* — 349. *Quando possit mercedem sibi compensare.* — 350. *An servi capti in bello possint fugere ad suos.*

Dubium V. Ad quid teneantur conjuges erga se mutuo vi hujus præcepti. *562*

351. *Ad quid teneatur uxor erga virum.* — 352. *An uxor nobilis teneatur officia vilia præstare.* — 353. *An teneat pactum pro uxore non mutandi domicilium; an autem uxor teneatur sequi virum missum in exilium.* — 354. *An mortuo viro teneatur uxor solvere debita contracta ad alendam familiam.* — 355. *Quid teneatur uxor restituere filiis primi matrimonii.* — 356. *Quomodo peccet vir in uxorem.*

pag.

Dubium VI. Quæ obligatio parochorum erga suos. *565*

357. *Ad quid teneantur parochi circa residentiam.* — 358. *Ad quid circa sacramenta ministranda, præsertim tempore pestis.* — 359. *An teneantur celebrare pro populo.* — 360. *An concionari* (de obligatione concionandi vide etiam n. 269.) *et populum instruere, corrigere etc.*

Dubium VII. Quæ obligatio præceptorum et discipulorum (361 — 362). *569*

TRACTATRS IV.

DE QUINTO ET SEXTO PRAECEPTO.

CAPUT I.

Quid quinto præcepto prohibeatur: *Non occides.* *571*

363. *Quæ sint pœnæ mandantium homicidia per assassinos.* — 364. *An easdem incurrant ipsi assassini seu interfectores.* — 365. *De agitationibus taurorum.*

Dubium I. An aliquando liceat occidere vel mutilare semetipsum. *572*

366. *An liceat directe occidere seipsum, et an indirecte.* — 367. *An liceat se exponere periculo mortis ad vitandam mortem duriorem etc.; an liceat navem incendere cum periculo mortis.* — 368. *An virgo teneatur pati potius mortem, quam violari.* — 369. *An liceat reo ex præcepto judicis se occidere; an haurire venenum ad experiendum antidotum.* — 370. *An liceat Carthusiano abstinere a carnibus etiam in necessitate extrema.* — 371. *An liceat macerationibus vitam sibi minuere.* — 372. *An sit obligatio ad servandam vitam uti remediis extraordinariis vel nimis duris.* — 373. *An aliquando liceat se mutilare.* — 374. *An liceat pueros castrare.* — 375. *An, qui occidit seipsum, possit sepeliri in loco sacro.*

pag.

Dubium II. An et quomodo liceat occidere malefactorem. *580*

376. *An liceat occidere proscriptos propria auctoritate.* — 377. *An liceat principi occidere reos non prius sententia damnatos.* — 378. *An liceat umquam clericis damnare reos pœna mortis.* — 379. *An teneatur judex concedere tempus reo pro sumptione sacramenti pœnitentiæ et eucharistiæ.*

Dubium III. An et quomodo liceat occidere privata auctoritate iniquum aggressorem. *582*

380. *An liceat tueri vitam morte invasoris; an autem vetetur reis, et præcise bannitis, armis se defendere.* — 381. *An liceat viro honorato occidere invasorem sui honoris; an autem id liceat plebejo vel ecclesiastico, si fugere possit sine periculo vitæ; et quid, si contumelia sit jam illata?* — 382. *Vide plures resolutiones* P. Busembai. — 383. *Qu. 1., an liceat occidere furem rei magni valoris. Qu. 2., quantus debeat esse iste valor. Et quid, si valor sit modicus, sed res tollatur cum violentia? Qu. 3., quid, si fur rem jam abstulerit et resistat domino volenti eam recuperare?* — 384. *Qu. 4., an liceat clericis et religiosis furem interficere; et utrum tunc incurrant irregularitatem.* — 385. *Qu. 5., an liceat cuique per famulos armis sua defendere.* — 386. *Qu. 6., an liceat occidere invasorem pudicitiæ.* — 387. *An liceat prævenire aggressorem.* — 388. *An liceat occidere falsum accusatorem.* — 389. *An possis et tenearis tueri vitam innocentis.* — 390. *An etiam cum morte invasoris.* — 391. *An liceat occidere invasorem honoris vel pudicitiæ alterius; et quid, si fœmina consentiat?* — 392. *An possimus et teneamur tueri bona proximi, etiam occisione furis.*

Dubium IV. An aliquando liceat occidere innocentem. *599*

393. *An umquam liceat occidere innocentem di-*

pag.

recte. — 394. *An aliquando procurare abortum. Qu. I. An liceat matri sumere pharmacum directe ad fœtum inanimatum expellendum; an autem liceat mulieri oppressæ, statim expellere semen viri aggressoris. Qu. II. An liceat matri, sumere medicamentum directe ad expellendum morbum cum periculo abortus. Qu. III. Quando censeatur prolis anima informata.* — 395. *Qu. IV. Quibus pœnis subjiciantur procurantes abortum. Qu. V. An incurrant excommunicationem mulieres prægnantes, quæ abortum faciunt.* — 396. *Qu. VI. An procurantes abortum in dubio de animatione fœtus incurrant irregularitatem.* — 397. *Qu. VII. Quis possit relaxare pœnas pro abortu inflictas.* — 398. *Quando imputetur alicui ad peccatum homicidium casuale. An adulter occidens adulteræ maritum aggressorem incurrat irregularitatem; et an incurrat, si ipso prævidente adultera occidatur.*

Dubium V. De duello et bello.

Articulus I. Quid sit, et an liceat duellum. *616*

399. *Quid est duellum? et an umquam liceat ad illud provocare. Quid, si duellum esset fictum?* — 400. *Quando liceat duellum acceptare; et an liceat illud indicere contra falsum accusatorem.* — 401. *Quæ sint pœnæ duello impositæ.*

Articulus II. An et quousque liceat bellum. *621*

402. *Quando licitum sit bellum.* — 403. *Quid debeat facere princeps, ut licite bellum inferat.* — 404. *An possit inferre bellum cum sola opinione probabili.* — 405. *Ad quid teneantur principes.* — 406. *An liceat eis vocare in auxilium hæreticos et gentiles.* — 407. *Ad quid teneantur duces.* — 408. *An milites possint bellare eum dubio de justitia belli.*

409 — 412. Articulus III. Quid in bello justo liceat. *626*

FINIS INDICIS TOMI SECUNDI.

Errata in hoc II. tomo.

Emendanda:				Correcta:
Pag.	4	lin.	21 Franzoja etc.	Francoja (6), Antoine et alii recentiores, dicit,
⁂	20	⁂	7 Sav. peccatum	Sa v. peccatum.
⁂	33	⁂	15 si teadem	sit eadem.
⁂	50	⁂	34 non ipsos	nos ipsos.
⁂	87	⁂	38 debitatur	dubitatur.
⁂	88	⁂	25 cicta	dicta.
⁂	119	⁂	6 infra condonaret	condonaret.
⁂	173	⁂	1 infra textus	textui.
⁂	177	⁂	29 bene	pene.
⁂	184	⁂	5 infra delata	deleta.
⁂	193	⁂	22 repetitur	reperitur.
⁂	194	⁂	12 parvis	pravis.
⁂	200	⁂	7 infra Joann. XXII.	Joan. XXIII.
⁂	203	⁂	11 I. Cor. I, 12.	I. Cor. 11, 2.
⁂	213	⁂	18 ab omnia	ad omnia.
⁂	ib.	⁂	28 Clemens VIII. insuper	Clemens VIII., qui insuper.
⁂	219	⁂	18 postscripta	proscripta.
⁂	228	⁂	13 consulimus	consultuimus.
⁂	ib.	⁂	26 scribi	scribit.
⁂	232	⁂	11 infra nes	nec.
⁂	238	⁂	6 docet pythones	docet per pythones.
⁂	254	⁂	2 accessere	accersere.
⁂	267	⁂	3 Domini	dominii.
⁂	322	⁂	10 tolleretur	toleretur.
⁂	ib.	⁂	17 et 21 vocatione	vacatione.
⁂	341	⁂	14 effectu	affectu.
⁂	353	⁂	26 quæ	quas.
⁂	356	⁂	24 moto	molto.
⁂	360	⁂	11 videntur	videtur.
⁂	382	⁂	2 mutare	mutuare.
⁂	412	⁂	27 injuste	injustæ.
⁂	507	⁂	20 putet	putat.
⁂	532	⁂	15 quidem	quidam.
⁂	ib.	⁂	19 de hac retractent	de hac re tractent.
⁂	563	⁂	12 negat... ingeret	neget... ingerat.
⁂	578	⁂	18 bene	pene.
⁂	587	⁂	11 aggressorum	aggressorem.

239.02
L627t
1846
v.2

5050

LIGUORI, ALPHONSUS
AUTHOR

Theologia Moralis
TITLE Vol. II

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

5050